HAYDAR HATİPOĞLU

سنن ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

7

Hadis No:
2470 - 2858

KAHRAMAN YAYINLARI

سنن

الحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

Terceme ve Şerheden:
HAYDAR HATİPOĞLU

KAHRAMAN YAYINLARI

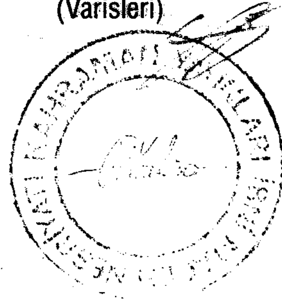
سنن
الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني
ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 7

Mütercim
Haydar HATİPOĞLU
(Varisleri)

Naşir
Kahraman Yayınları
Fethullah KAHRAMAN
(Varisleri)

KAHRAMAN YAYINLARI

Umumi Neşriyat No: 6
Kur'ân ve Hadis İlimleri Husûsi No: 1

İsteme Adresi:
KAHRAMAN YAYINLARI
Davutpaşa Cad. TİM2 No: 322
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 613 83 05
Fax: 0212 565 25 84

Sertifika No: 16133

İstanbul 2012

Dizgi: Ayyıldız Matbaası
Baskı: Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386
Topkapı-İSTANBUl
Tel: 0212 576 47 15

سنن

الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 7

Terceme ve Şerheden:
Haydar HATİPOĞLU
(Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi)

NEŞREDEN
KAHRAMAN YAYINLARI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(١٥) باب تلقيح النخل

15 — HURMA AĞAÇLARINI TELKİH (DÖLLENDİRME) BÂBI

٢٤٧٠ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى ، عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ سِمَاكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: مَرَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي نَخْلٍ . فَرَأَى قَوْمًا يُلَقِّحُونَ النَّخْلَ . فَقَالَ « مَا يَصْنَعُ هٰؤُلَاءِ ؟ » قَالُوا : يَأْخُذُونَ مِنَ الذَّكَرِ فَيَجْعَلُونَهُ فِي الْأُنْثَى؛ قَالَ « مَا أَظُنُّ ذٰلِكَ يُغْنِي شَيْئًا » . فَبَلَغَهُمْ ، فَتَرَكُوهُ . فَنَزَلُوا عَنْهَا . فَبَلَغَ النَّبِيَّ ﷺ ، فَقَالَ « إِنَّمَا هُوَ الظَّنُّ . إِنْ كَانَ يُغْنِي شَيْئًا فَاصْنَعُوهُ . فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ . وَإِنَّ الظَّنَّ يُخْطِئُ وَيُصِيبُ . وَلٰكِنْ مَا قُلْتُ لَكُمْ: قَالَ اللهُ ـ فَلَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللهِ » .

TERCEMESİ

2470) "... Talha bin Ubeydillah (5) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **beraberinde bir hurma bahçesinin yanından geçtik. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hurma ağaçlarını döllendirmekte olan bir topluluk gördü ve :**

---

(5) Hâl tercemesi 125 - 128 nolu hadisler bölümünde geçti.

«Şu adamlar ne yapıyorlar?» diye sordu. (Yanındakiler) :

Onlar erkek hurma ağacın(ın çiçeğin)den (bir parça) alıp dişi hurma ağacı (çiçeği) ne koyuyorlar (döllendiriyorlar), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) :

«Bunun bir yarar sağlıyacağını sanmıyorum» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü onlara ulaştı. Onlar da bu işi bıraktılar ve hurma ağaçlarından indiler. Durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşınca şöyle buyurdu :

«O (söylediğim) söz ancak bir zandır. Eğer telkîh (döllendirme) bir yarar sağlıyorsa bunu yapınız. Çünkü beh ancak sizin gibi bir beşerim. Zan da şüphesiz (gâh) isâbet etmez ve (gâh) isâbet eder. Ve lâkin ben : Allah (şöyle) buyurdu, diyerek size bir şey söyleyince Allah adına yanılmam (veyâhut) velâkin ben : Allah (şöyle) buyurdu, diyerek size söylediğim sözde Allah adına yanılmam.»"

٢٤٧١ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا عَفَّانُ. ثنا حَمَّادٌ. ثنا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ وَهِشَامُ ابْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَمِعَ أَصْوَاتًا. فَقَالَ «مَا هٰذَا الصَّوْتُ؟» قَالُوا: النَّخْلُ يُؤَبِّرُونَهَا. فَقَالَ «لَوْ لَمْ يَفْعَلُوا لَصَلَحَ» فَلَمْ يُؤَبِّرُوا عَامَئِذٍ. فَصَارَ شِيصًا. فَذَكَرُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ «إِنْ كَانَ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ دُنْيَاكُمْ، فَشَأْنَكُمْ بِهِ. وَإِنْ كَانَ مِنْ أُمُورِ دِينِكُمْ، فَإِلَيَّ».

TERCEMESİ

2471) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) **bâzı sesler işitti ve :**

«Bu ses nedir?» buyurdu. (O'nun yanında) **olanlar :**
Hurma ağaçları (sesi) **dir. Bunları döllendiriyorlar, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«(**Bunu**) **yapmasaydılar** (kanımca meyvası) **iyi olurdu.» buyurdu. Bunun üzerine** (ilgililer) **o yıl döllendirme işini yapmadılar.** (Fakat ağaçların verdiği) **mahsûl şıys** (yâni çekirdeği pekişmemiş, âdi

hurma) **oldu. Sahâbîler** (bu durumu) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **anlattılar. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«(Yapmak istediğiniz) **bir şey dünyanız işinden olursa onunla ilgili bilginiz** (esas)**dır. O şey dîninizin işlerinden olursa** (onun hükmü) **bana âiddir.»**" buyurdu.

İ Z A H I

Bu iki hadîsi **M ü s l i m Fadâil** kitâbında rivâyet etmiştir. M ü s l i m 'in Â i ş e ve E n e s 'den olan rivâyetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ = **«Dünyanızın işini siz daha iyi bilirsiniz.»** buyurmuştur.

Telkîh ve **Te'bîr** Arap dilinde müteaddid mânâlara gelir. Burada hurma çiçeklerini döllendirme mânâsına gelmiştir. Bilindiği gibi meyva çiçeklerinde döllenme işi rüzgâr ve böcekler vâsıtasıyla yapıldığı gibi başka yollarla da yapılabilir. Bu işe bâzen tozlaşma da denilir. Hurma çiçeklerinde yapılan dölleme şekli hadîsin metninde anlatılmıştır. Erkek hurma çiçeğinden bir parça alınıp dişi hurma çiçeğine yerleştirilir. Döllenen hurma çiçeklerinin verdiği hurma olgun ve dolgun olur. Döllenmeyen ağaçların hurmaları ise Şıys olur. **Şıys** kelimesi lügat kitablarında adî hurma ve çekirdeği pekişmemiş hurma mânâlarına açıklanır.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in **«Dölleme işinin bir yarar sağlıyacağını sanmıyorum»** sözü ile ilgili olarak S i n d î: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu sözünde doğrudur ve aksi çıkmamıştır. Çünkü gerçekten öyle sanıyordu. Eğer döllemenin bir yarar sağladığını sandığı halde yarar sağladığını sanmadığını söylemiş olsaydı, sözünün hilâfı çıktı diye bir şey hatıra gelebilirdi. Hâşâ böyle bir şey söz konusu değildir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyurduğu "**Ekzibe**" fiili de yanılma mânâsına yorumlanır. Yâni dînî bir hükmü bildirirken O'nun yanılması mümkün değildir, demiştir.

N e v e v î de bu hadîslerin şerhinde özetle şöyle der :

"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, şer'î bir mesele hakkında kişisel ictihâdda bulunduğu zaman bununla amel etmek ve buna uymak zorunludur. Fakat dünya işleri hakkında şer'î bir hüküm olmamak üzere kişisel görüş ve danışma mâhiyetinde bir

söz söylerse buna uymak dînen vâcib değildir. Hurma ağaçlarının döllenmesi meselesi hakkında buyurduğu ilk söz bu nevîdendir. Bunun içindir ki **«Dünya işini siz daha iyi bilirsiniz.»** buyurulmuştur.

Âlimler yukardaki durumu beyân ettikleri gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hurma döllenmesine âit sözünün bir durumu bildirmek değil bir zannı ifâde etmekten ibâret olduğunu, nitekim bâzı rivâyetlerde bunun belirtildiğini söylemişlerdir. Dünya işleri hakkında O'nun bir zan sâhibi olması ve zannettiği duruma aykırı bir durumun belirmesi O'nun için bir noksanlık sayılamaz. Bir peygamber'in bir dünya işinde yanılabilmesinin sebebi ise onların din işlerine önem vermeleri ve dünya işleriyle pek iştigal etmemeleridir."

İkinci hadîste geçen; فَشَأْنُكُمْ بِهِ sözündeki; شأن kelimesi "Şe'-nu" diye okunabilir. Şe'n kelimesi Arap dilinde durum, hâl, iş, taleb, önemli iş, büyük iş, büyük hâl, huy, tabiat gibi mânâlara gelir. Bir de şuûr mânâsına gelir. M ü s l i m 'deki rivâyet bu son mânâyı kuvvetlendirdiği için böyle terceme ettim.

Bu kelime **"Şe'ne"** şeklinde de okunabilir kanısındayım. Bu takdirde mefûl-i mutlak durumunda olup onu nasbeden fiil **"İş'enû"**dur. Ve mânâ şöyle olabilir: **«Dünya işinize kendiniz yöneliniz, sarılınız, bakınız...»**

Sözü edilen kelime **"Şeene"** diye harekelenmiştir. Bunun bir kalem hatâsı olduğu kanaatındayım. Çünkü gerek gramer ve gerekse lügat bakımından uygun bir mânâ bulamadım.

HADÎSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Hurma ağaçlarının döllenmesini sağlamakta bir sakınca yoktur. Diğer ağaçların hükmü de aynidir.

2. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir dînî hükmün beyânı husûsunda yanılması mümkün değildir. Fakat dînî bir hüküm mâhiyetini taşımıyan ve tamâmen bir dünya işine âit bir meselede Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanılması, yâni o mesele hakkındaki zan ve kanaatının aksine bir durumun görülmesi mümkündür. Çünkü böyle bir zannın din ile alâkası yoktur. Tamâmen dünyaya âit bir mesele ile ilgilidir. Böyle bir zan, Risâlet makamı için bir noksanlık getirmez.

3. Dünya işlerimizi görürken meşrû olmak kaydıyla en uygun, yararlı ve kazançlı olanı seçmekte serbestiz. Fakat dinle ilgili sorunların çözümlenmesi için aklımızı hakem yapıp fetvâ vermemiz mümkün değildir. Mutlaka şer'î delîlleri tetkik ve tahlîl eden İslâm âlimlerinin beyanlarına göre hareket etmek zorunluluğu mevcuttur.

(١٦) باب المسلمون شركاء في ثلاث

16 — MÜSLÜMANLAR ÜÇ ŞEYDE ORTAKTIRLAR, BÂBI

٢٤٧٢ — حدثنا عبد الله بن سعيد. ثنا عبد الله بن خراش بن حوشب الشيباني، عن العوام بن حوشب، عن مجاهد، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «المسلمون شركاء في ثلاث: في الماء والكلأ والنار. وثمنه حرام».

قال أبو سعيد: يعني الماء الجاري.

في الزوائد: عبد الله بن خراش. قد ضعفه أبو زرعة والبخاري وغيرهما. وقال محمد بن عمار الموصلي: كذاب.

TERCEMESİ

2472) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Suda, otta ve ateşte. Bunun (satılmak sûretiyle alınan) bedeli de haramdır.»

Ebû Saîd demiş ki: Sudan maksad akar sudur."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Hırâş'ı Ebû Zur'a, Buhârî ve başkaları zayıf saymışlar. Muhammed bin Ammâr el-Mevsılî de: O, kezzâbtır, demiştir.

٢٤٧٣ — حدثنا محمد بن عبد الله بن يزيد. ثنا سفيان عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «ثلاث لا يمنعن: الماء والكلأ والنار».

في الزوائد: هذا إسناد صحيح، رجاله موثقون. لأن محمد بن عبد الله بن يزيد، أبا يحيى المكي، وثقه النسائي وابن أبي حاتم وغيرهما. وباقي رجال الإسناد على شرط الشيخين.

TERCEMESİ

2473) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Üç şey vardır ki vermemezlik edilmezler: Su, ot ve ateş.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahîh bir isnaddır ve râvîleri mevsûk (güvenilir) zâtlardır. Çünkü Muhammed bin Abdillah bin Yezid Ebû Yahyâ el-Mekkî'yi Nesâî, İbn-i Ebî Hâtim ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin kalan râvîleri de Buhârî ile Müslim'in şartı üzeredirler.

٢٤٧٤ - حدّثنا عمّار بن خالد الواسطيّ. ثنا عليّ بن غراب، عن زهير بن مرزوق، عن عليّ بن زيد بن جدعان، عن سعيد بن المسيّب، عن عائشة أنّها قالت: يا رسول الله! ما الشّيء الّذي لا يحلّ منعه؟ قال «الماء والملح والنّار» قالت: قلت يا رسول الله! هذا الماء قد عرفناه. فما بال الملح والنّار؟ قال «يا حميراء! من أعطى نارا، فكأنّما تصدّق بجميع ما أنضجت تلك النّار. ومن أعطى ملحا، فكأنّما تصدّق بجميع ما طيّب ذلك الملح. ومن سقى مسلما شربة من ماء، حيث يوجد الماء، فكأنّما أعتق رقبة. ومن سقى مسلما شربة من ماء، حيث لا يوجد الماء، فكأنّما أحياها».

في الزوائد: هذا إسناد ضعيف، لضعف عليّ بن زيد بن جدعان.

TERCEMESİ

2474) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi (bir gün Resûl-i Ekrem *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e) :

Yâ Resûlallah! Vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Su, tuz ve ateş», diye cevab verdi. Âişe dedi ki: Ben:

Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Şu suyu** (esirgememeyi) **anladık. Peki, tuz ve ateşin durumu nedir? diye sordum. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(bana hitâben) :**

«Yâ Humeyrâ! Kim bir (parça) **ateş verirse, o ateşin pişirdiği yemeğin tamamını sadaka etmiş gibi** (sevab kazanmış) **olur. Ve kim**

bir (**parça**) **tuz verirse, o tuzun güzelleştirdiği yemeğin tamâmını sadaka etmiş gibi** (sevab kazanmış) **olur. Kim şu bulunan yerde bir müslümana bir içim su içirirse bir rakaba** (köle - câriye)**yi âzadlamış gibi** (sevab kazanmış) **olur ve kim su bulunmayan yerde bir müslümana bir içim su içirirse onu ihyâ etmiş gibi** (sevab sâhibi) **olur.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Ali bin Zeyd bin Ced'ân'ın zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır.

İ Z A H I

Bu bâbtaki hadîsler Zevâid türündendir. E b û D â v û d ilk hadîsin mislini mühâcirlerden bir adamdan merfû olarak rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette o mühâcirin ismi belirtilmemiştir. Sahâbînin isminin mechûl kalması hadîsin sıhhatını pek etkilemez. Bir de şu var : Ordaki rivâyette hadîsin sonundaki; وَثَمَنُهُ حَرَامٌ = «ve bunun **bahası haramdır.»** cümlesi yoktur.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir :

"Hadîsteki sudan maksad, bir kimsenin çalışarak meydana getirdiği veyâ kanal ve arklar kazmak sûretiyle elde ettiği ya da kendisine âit kablarda, havuzlarda, depolarda ve benzerî özel yerlerde toplamakla sâhib olduğu sular dışında kalan kısımlardır.

Kelâ : Yaş ve kuru ot mânâsınadır. H a t t â b i : Bu kelime ile kasdedilen mânâ, kimsenin mülkiyetinde olmayan arâzîlerde bulunan ve umûmun yararlanabildiği meralardaki otlardır. Bu nevî meralar umûma âit olduğu için herhangi bir kimse burdaki otları kendi inhisarı altına alamaz ve başkalarını bundan yararlanmaktan menedemez. Fakat bir kimsenin arâzisinde bulunan otlar onun malıdır. Kendisinin izni olmaksızın hiç kimse o ottan yararlanamaz, koparıp götüremez, demiştir.

Halkın ateşte ortak olmasından maksad, açıkta yakılan ateşin ışığından herkesin istifâde edebilmesi ve lâmba gibi aydınlatma araçlarını bundan yaktırabilmesidir. Lâkin bir kimsenin yaktığı ateşin közünden bir parça almak onun iznine bağlıdır. Ondan izin almaksızın közünden alıp götürmek câiz değildir. Çünkü közden bir parça almakla ateşin mikdarı azaltılmış, hattâ sönmesine sebebiyet verilmiş olabilir.

Bir kavle göre ateşten maksad, ateşi yakmakta kullanılan bir nevî taştır. Bu taş nevî kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arâzide bulunduğu takdirde, kimse bunu vermemezlik edemez.

Ş e v k â n î, en-Neyl'de: Bilinmelidir ki bu konuda rivâyet olunan hadîslerin tümü, anılan üç şeyde — su, ot ve ateş — genel bir ortaklık hakkının varlığına delîldir. Bu hüküm umûmîdir. Yâni şu veyâ bu su, şöyle olan ot, böyle olan ateş, diye bir kayıdlama ve sınırlandırma durumu hadîslerde yoktur. Bu hadîslerin umûmî olan hükmünü husûsîleştirecek özel bir delîl olmadıkça anılan maddelerin herhangi bir nevî bu hükmün dışında kalmaz. Bu hadîslerden daha genel olan hadîsler delîl gösterilmek sûretiyle bu hadîslerin hükmü husûsîleştirilemez. Meselâ: **«Bir kimsenin gönül hoşluğu olmadıkça onun malı hiç kimseye helâl olmaz.»** hükmünü ifâde eden genel hadîsler burdaki hadîslerin hükmünü husûsîleştirmez. Çünkü, anılan üç maddenin mal sayıldığı tesbit edilmedikçe o tür hadîsler bu konuda delîl olmaya elverişli olmaz. Anılan üç maddenin mal sayılıp sayılmaması ise bilindiği gibi ihtilâf konusudur, der."

S i n d î de: Âlimlerden bir cemaat hadîsin zâhirini tutarak: Su, ot ve ateş hiç bir sûrette kimsenin malı sayılamaz, satılamaz ve temlik edilemez, demiştir. Fakat âlimler arasında meşhur olan kavle göre ottan maksad kimsenin özel malı olmayıp umûma âit ot kısmıdır. Sudan maksad da, mâliki olmayan gökten inen sular, kaynak suları ve nehir - çay sularıdır. Ateşten maksad ise, sâhibsiz arâziden toplatılıp yakılan odunlardan hâsıl olan ateştir. Şâyet bir adam bir suyu alıp kablarına koymak sûretiyle mâliki durumuna geçerse, bunu satması câizdir. Ot ve ateş de böyledir, demiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edilen son hadîsi İ b n ü ' l - C e v z î, mevzû hadîsler arasında anmıştır. S i n d î bu hadîsin hâşiyesinde şöyle der:

"S u y û t î, en-Nihâye'de: **Humeyrâ'**, **Hamrâ**'nın tasğîr ismidir. (Yâni Arapça kurallarına göre küçültülmüş isimdir.) Beyaz renkli kadın anlamınadır. (**Hamrâ** kelimesi **Ahmer** kelimesinin müennesidir. Kırmızı mânâsını ifâde eder. Ahmer kırmızı erkek, hamrâ da kırmızı kadın demektir. **Humeyrâ** ise kırmızıya çalan, yâni az kırmızı olan kadın demektir. **Humeyrâ** kelimesi Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) için kullanılmış bir lâkab mâhiyetindedir.) Bâzı âlimler: Humeyrâ lâkabı kullanılan bütün hadîsler zayıftır. Yalnız H â k i m'in rivâyet ettiği bir hadîs bunun dışındadır. (S i n d î bu hadîsi de anmış ise de konumuz dışında olduğu için o hadîsi buraya geçirmeye gerek görmedim.)

S i n d î, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile ilgili olarak: Bana öyle geliyor ki bu hadisten kasdedilen mânâ şöyledir: "Su ve ateş gibi pahalı olamayan mebzûl şeyler konu komşudan ve muhtaç kimselerden esirgenmemeli, vermemezlik edilmemelidir," diye bilgi verir.

"Tuzun vermemezlik edilmemesi" emri ile ilgili olarak H a t t â b î: Bunun mânâsı şöyledir: Tuz, kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arâzi veyâ bir dağda bulunan madeninde iken kimse kimseyi bunu almaktan menedemez. Ama bir adam tuzu ordan alıp götürmek sûretiyle mülkiyetine geçirirse veyâ kendi mülkiyeti altında bulunan bir yerden tuz istihsal ederse, onun malı olur. Başkasını bundan menedebilir ve bunu satabilir. Diğer mallarında her çeşit tasarruf hakkına sâhib olduğu gibi bunda da her nevî tasarrufta bulunabilir, demiştir.

(١٧) باب إقطاع الأنهار والعيون

17 — NEHİRLERİN VE PINARLARIN IKTÂI (DEVLET BÜYÜĞÜNCE BİR KİMSEYE VERİLMESİ) BÂBI

Bu bâbın hadîsinin tercemesine geçmeden önce **Iktâ** kelimesini açıklıyayım:

E l - K a a r i: **İktaa:** Yerin belirli bir kıtasını bir kimseye vermektir, demiştir. **Avnü'l-Mabûd** yazarı da: **İktaa:** Sâhibsiz bir arâziyi belirli kimselere tahsîs etmektir. Bu arâzi bir toprak parçası olabildiği gibi bir maden ocağı ve çevresi de olabilir. Böyle bir tahsîs yapılınca başkası o yerden yararlanamaz. Böyle bir tahsîsin yapılabilmesi için o yerin herhangi bir kimsenin malı olmaması gerekir.

İ b n ü ' t - T î n de: Bir tahsîsin **İktaa** sayılabilmesi için bir arâzi veyâ akar olması şarttır. **İktaa** ancak sulh yoluyla fethedilen topraklarda uygulanabilir. Bir müslümanın veyâ andlaşmalı bir gayr-i müslim'in mülkiyetinde bulunan bir gayr-i menkûlde **İktaa** olamaz. **İktâa** mülkiyet veyâ intifâ hakkının verilmesi şeklinde yapılabilir.

Hangi arâzi ve mâden türünde **İktaa** olabileceği ve hangisinde yapılamıyacağı husûsu hadîsin izahı bölümünde anlatılacaktır.

٢٤٧٥ – حدّثنا محمّد بن أبي عمر العدنيّ . ثنا فرج بن سعيد بن علقمة بن سعيد
ابن أبيض بن حمّال . حدّثني عمّي ثابت بن سعيد بن أبيض بن حمّال ، عن أبيه سعيد ،
عن أبيه أبيض بن حمّال؛ أنّه استقطع الملح الّذي يقال له ملح سدّ مأرب. فأقطعه له.
ثمّ إنّ الأقرع ابن حابس التّميميّ أتى رسول الله ﷺ فقال: يا رسول الله! إنّي قد وردت
الملح في الجاهليّة وهو بأرض ليس بها ماء . ومن ورده أخذه . وهو مثل الماء العدّ .
فاستقال رسول الله ﷺ أبيض بن حمّال في قطيعته في الملح . فقال : قد أقلتك منه
على أن تجعله منّي صدقة. فقال رسول الله ﷺ « هو منك صدقة . وهو مثل الماء العدّ.
من ورده أخذه » .

قال فرج : وهو اليوم على ذلك . من ورده أخذه .

قال: فقطع له النّبيّ ﷺ أرضا ونخلا، بالجرف جرف مراد، مكانه حين أقاله منه.

TERCEMESİ

2475) "... Ebyad bin Hammâl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi Me'rib Sûddû Tuzlası denilen tuzlayı (bağış veyâ satış yoluyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den) **istedi.** (Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de) **bu tuzlayı kendisine verdi. Sonra el-Akra' bin Hâbis et-Temîmî** (Radıyallâhü anh) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına vararak :**

Yâ Resûlallah! Ben câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmadan önce) **o tuzlaya vardım** (gördüm)**. O tuzla susuz bir arâzidedir. Kim oraya varırsa tuz alır. Ve o tuz kesintisiz su gibidir** (devamlı bulunur)**, dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ebyad bin Hammâl'den bu tuzla tahsis akdini kaldırmasını istedi. Ebyad bin Hammâl da** (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) :

Anılan tuzlayı (ben(im tarafım)dan **bir sadaka kılman üzere tahsîs akdini kaldırmak husûsunda senin isteğini kabul ettim, dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**de :**

«O (tuzla) senden bir sadakadır ve kesintisiz devam eden su mislidir. Kim ona varırsa onu(n tuzunu) **alabilir** (Yâni müslümanların müşterek malıdır) **buyurdu.**

(Müellifimizin şeyhinin şeyhi) **Ferec** (bin Saîd) **: O tuzla bugün de o durum üzerinedir. Kim ona vardıysa onu**(n tuzunu) **alır, demiştir.**

(Râvî) demiştir ki:

Ebyad bin Hammâl tuzlanın tahsîs akdini kaldırmakla Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in isteğini kabul edince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu** (tuzla)**nın yerine kendisine Cürf-i Mürâd'da bir arâzi ve hurma ağaçlarını verdi."**

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:

Me'rib: Yemen'de bir şehrin ismidir. Süleymân (Aleyhisselâm)'ın eşi Belkîs'in beldesidir.

Milh: Tuz mânâsınadır. Burada tuzla mânâsına kullanılmıştır. Bu tuzla Südd-i Me'rib denilen semtte olduğu için buna Südd-i Me'rib tuzlası denilmiştir.

İktaa: Hadîsin tercemesine başlamadan önce târif ettiğim için tekrarlamaya gerek yoktur.

Katîa: Iktaa usûlü ile verilen kıt'a mânâsınadır.

Idd: Devamlı bulunan ve hiç kesilmeyen su mânâsınadır.

İkaale: Yapılan bir akdin kaldırılması ve iptâli için taraflardan birisinden gelen teklifi karşı tarafın kabul etmesidir. **İkaale** satış işinde olduğu gibi ahid ve andlaşma işinde de olabilir. 2199 nolu hadîs **İkaale**'nin sevâbı hakkındadır. Orada gerekli bilgi verilmiştir.

İstikaale ise **İkaale**'yi istemektir.

Sindî bu hadisin hâşiyesinde şu bilgiyi verir:

"Ebyad bin Hammâl (Radıyallâhü anh) Me'rib'deki tuzlayı bağış veyâ bedeli mukâbilinde istemiştir. Bir kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o tuzladan tuzu çıkarmanın çalışıp uğraşmaya ve emek sarf etmeye bağlı olduğunu zan ettiği için Ebyad'a tahsîs etmiş. Sonra el-Akra' bin

H â b i s (Radıyallâhü anh) tuzlanın durumunu arz edip ordaki tuzun yer yüzünde ve hazır vaziyette bulunduğunu, devamlı ve kesintisiz su gibi olduğunu açıklayınca Resûl-i Ekrem tahsîs işini iptal eylemiştir. S ü y û t i ' nin beyânına göre S i b k î : Açık olan durum budur ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sırf E b y a d ' ın gönlünü hoş etmek üzere tahsîs işleminin iptâli için ondan istekte bulunmuştur. Bu istek bir ikrâmdan ibârettir, demiştir. (Yâni tuzla durumu anlaşılınca E b y a d ' ın muvafakatı olmasa bile tahsîs işlemi iptal edilirdi. Ama Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son derece kerem sâhibi olduğu için ondan istekte bulunmuştur.)

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in E b y a d ' a : **«Tuzla senden bir sadakadır.»** buyruğu da O'nun yüce ahlâkının bir örneğidir.

Bâzı âlimler demişler ki : Bu hadîs bir maden ocağının kişilere tahsis edilebilmesi için ocağın yüzeyde olmaması ve istihsal için uğraşıp masraflar yapma zorunluğunun bulunması şarttır. Şâyet madenler yüzeyde olup pek uğraşmadan ve fazla masraf yapmadan istihsal edilecek durumda ise hükümdarın yâni devlet büyüğünün bunu kişilere tahsîs etmesi câiz değildir. Böyle madenler müslümanların ortak malıdır. Herkes ondan yararlanabilir. Âdeta su ve ot gibidir."

Müellifimiz bu hadîs için açtığı bâbın başlığında **"Nehirlerin ve pınarların iktaa'ı"** ifâdesini kullanmakla ayni görüşte olduğuna işâret etmiş, kanısındayım. Çünkü nehirlerin ve pınarların **İktaa**'ının câiz olmadığı bilinmektedir. Bundan sonra gelen bâblarda bu konuya değinilecektir. **Avnü'l-Mabûd** yazarı da S i n d î ' den naklen verdiğimiz bilginin benzerini E l - K a a r i ' , S ü y û t î ve S i b k î ' den nakletmekte ve bu arada özetle şunu da söylemektedir :

E b ü ' t - T a y y i b ve başkası : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b y a d ' ın sözünün zâhirine göre mezkûr tuzlayı ona tahsis etmişti. Bu hüküm, bir fetvâ için müftî'ye mürâcaat eden kişinin meseleyi yanlış anlatması sonucunda verilen fetvâ gibidir. Müftî sonradan meselenin gerçek mâhiyetini öğrenince son duruma göre ikinci bir fetvâ verir. Müftî bu hususta hatâlı sayılamaz, demişlerdir.

S i b k î de : Yer yüzünde olan madenlerin kişilere tahsis edilmesi yasağı, muhtemelen o olay günü konulmuştur. O güne kadar ya câizdi veyâ onun hakkında bir hüküm verilmemişti. Câhiliyet

devrinden beri devam edegelen usûl uygulanıyordu. Ya da tahsîs işlemi bâzı şartlara bağlı idi. E l - A k r a ' ın açıklaması neticesinde o şartların bulunmadığı anlaşıldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in E b y a d ' dan **Ikaale** isteği ise sırf O'nun yüce ahlâkının gereği idi. E b y a d ' ın gönlünü hoş etmek içindi, denilmiştir, diye bilgi vermiştir.

Avnü'l-Mabûd yukardaki bilgiden sonra şöyle der:

"Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve O'ndan sonra gelen İslâm Devlet Başkanlarının maden ocaklarını **İktaa** usûlü ile kişilere tahsis etme yetkisine sâhip olduğuna delâlet eder. **İktaa**'dan maksad mâliki bulunmayan arâzilerin bir kısmını kişilere tahsîs etmektir. İster o parça içinde madenler bulunsun ister bulunmasın hüküm aynidir. Böyle bir tahsîs yapılınca o kişiler için bir imtiyaz hakkı doğar. Yâni başkaları o yerde tasarrufta bulunamazlar. Tahsîs edilen yerin her hangi bir kimsenin mülkiyeti altında olmaması şarttır."

Yukarda verdiğim bilgiden anlaşıldığı üzere, maden ocaklarından istihsal işi külfetli, masraflı ve uğraşmaya bağlı ise tahsîs işi câizdir. Aksi takdirde câiz değildir. Bütün müslümanların ortak malı durumundadır.

Bu konuda geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.

Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde K â d ı I y â z ' ın şöyle dediğini nakleder: **İktaa:** Devlet başkanının Allah'ın malından bir şeyi liyakatlı gördüğü bir kimseye tahsîs etmesidir. **İktaa** ekseriyetle arâzi tahsîs işinde kullanılır. Arâzide **İktaa** şöyle olur: Devlet başkanı bir arâzi parçasının mülkiyet hakkını bir adama verir. Adam da arâziyi işletir, değerlendirir. Kazancı da kendisine âit olur. Ya da Devlet Başkanı arâzinin mülkiyet hakkını değil de gelirini bir kimseye tahsîs eder. Artık o arâzi parçasından elde edilen hâsılat o kimseye âit olur.

Hadîsin son kısmında Peygamber (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm)'in E b y a d ' a bir parça arâzi ve hurma ağaçlarını verdiği bildirilmektedir. Bunun zâhirine göre Devlet büyüğü dilediği bir kimseye bahçelerde yetişmiş durumdaki ağaçları verebilir. E b û D â v û d da **"Esmâ bint-i Ebî Bekir** (Radıyallâhü anhümâ)'**dan: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Zübeyr'e hurma ağaçlarını İktaa etti** (yâni verdi.)" meâlinde bir hadîs rivâyet etmiştir. **H a t t â b î** de:

Hurma ağaçları yer yüzeyinde bulunan madenler gibi külfetsiz ve pek çalışmadan yararlanılacak nevîdendir. (Halbuki maden ocaklarının kişilere tahsîs edilmesi ve onların imtiyaz sâhibi kılınması için istihsal edilecek madenlerin yer yüzeyinde olmaması ve çalışıp, çabalamak yorulup masraf yapmak sûretiyle istifâde edilebilecek durumda olması gereklidir. Hazır sofra durumundaki açık maden ocakları yer yüzeyinde olunca Iktâ edilemez.) Bu itibarla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) söz konusu hurma ağaçlarını kendisine âit humus hissesinden vermiş gibidir. Allah daha iyi bilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Medîne-i Münevver e'de mühâcirlere bâzı evler tahsîs eylemişti. Buna âit rivâyetlerde "Iktâ" ifâdesi vardır. Ebû İshâk el-Merûzî burdaki Iktâ'ı Âriye mânâsına yorumlamıştır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen evleri muhâcirlere emâneten vermişti, diye bilgi verir.

(١٨) باب النهى عن بيع الماء

18 — SU SATMAKTAN NEHİY BÂBI

٢٤٧٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة عن عمرو بن دينار ، عن أبي المنهال : سمعت إياس بن عبد المزني ، ورأى ناسا يبيعون الماء ، فقال : لا تبيعوا الماء . فإني سمعت رسول الله ﷺ نهى أن يباع الماء .

Üç Hâl Tercemesi

Ebyad bin Hammâl (R.A.) Yemen'in Me'rib şehrindendir. Medîne-i Münevvere'ye gelerek sahâbîlik şerefine kavuşmuştur. Bir kavle göre Vedâ haccı yapılırken Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'i ziyâret ederek sahâbîlik mertebesine erişmiştir. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre Ezd kabîlesindendir. Bu zâtın dokuz hadîsi var. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa: 44)

Akra' bin Hâbis (R.A.) Mekke fethinden sonra Peygamber (S.A.V.)'e gelen Temîm kabîlesi eşrâfından kurulu hey'ette idi. Bu zât Mekke fethi ve Huneyn savaşlarında Peygamber (S.A.V.)'in mâiyetinde idi. Irâk ve Enbâr fetihlerinde Hâlid bin el-Velîd (R.A.)'ın ordusunda öncü birliklerin kumandanı olarak savaşan bu zâtın asıl isminin Ferrâs olduğu söylenmiştir. Akra'ın lügat mânâsı kel demektir. Bu zâtın başının bir bölümündeki kıllar döküldüğü için Akra' lâkabını almıştır. Gerek İslâmiyetinden önce ve gerekse bundan sonra eşrâftan idi. Abdullah bin Âmir onu bir askerî kuvvetin başında Horasan tarafına göndermişti. Bu seferinde el-Cûzcânî'de şehid edildi. (Üsdü'l-Gâbe : I. C., Sah. 131)

Ferec bin Saîd bin Alkame bin Eybad bin Hammâl el-Me'ribî, babasının amcaları Sâbit ve Cübeyr'den rivâyette bulunmuştur. Rivâyetlerinde bir beis bulunmadığı Ebû Zur'a tarafından ifâde edilmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun rivâyetlerini almışlardır. (Hulâsa : 308)

TERCEMESİ

2476) "... İyâs bin Abd (Ebû Avf) el-Müzenî *(Radıyallâhü anh)* bâzı insanların su sattığını görünce (onlara) şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Su satmayınız. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)den (ihtiyaç fazlası) suyun satılmasını yasakladığını işittim."

٢٤٧٧ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَا: ثنا وَكِيعٌ. ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ فَضْلِ الْمَاءِ.

TERCEMESİ

2477) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasını satmayı yasakladı."

İZAHI

İyâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Sünen yazarlarının hepsi rivâyet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivâyet etmiştir.

İyâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîs metni Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîs metni gibidir. Çünkü ordaki metin şöyledir:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ بَيْعِ فَضْلِ الْمَاءِ

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"Hattâbî: «Suyun fazlası» ifâdesinden maksad, kişinin kendi ihtiyacı ile âile ferdlerinin, hayvanlarının ve ekinlerinin ihtiyacından artan sudur, demiştir.

Hadîs, ihtiyaç fazlası suyu satmanın haramlığına delâlet eder. Hadîsin zâhirine göre kişinin kendi mülkünde ve arâzisi içinde bulunan su ile mevât yâni sâhipsiz arâzide kişi tarafından çıkarılan su arasında bir fark yoktur. Keza içmek ve benzeri işler için olsun hayvanları suvarmak veyâ ekinleri sulamak için olsun fark etmez. Çölde olsun başka yerde olsun hüküm aynidir. İhtiyaçtan artanı satılmaz. Kurtubî: hadîs metninden çıkan zâhir mânâ ihtiyaç fazlası içme suyunun satılmasının yasak kılınmasıdır, demiştir."

Tuhfe yazarı da yukardaki bilginin benzerini naklettikten sonra: Suyu satmanın yasaklanmasına âit hadîsler umûmî olmakla beraber küp ve fıçı gibi kablara alınan sular bu hükmün dışında tutulmuştur. Çünkü özel kablara aktarılan su kişinin dağdan topladığı oduna kıyaslanır. Sâhipsiz arâziden toplanan odunların getirilip satılması câizdir. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir adama, odun toplayıp satmak sûretiyle geçimini sağlamasını ve böylece dilencilikten kurtulmasını emretmiştir. Ancak şu var ki, bir hadîsin hükmünün kıyas yoluyla husûsîleştirilmesinin câiz olup olmaması ihtilâf konusudur, demiştir.

N e v e v î de özetle şöyle der:

"Çölde bulunan ihtiyaç fazlası suyu şu şartlarla parasız vermek vâcibtir: İhtiyaç sâhiplerinin ihtiyaçlarını giderecek başka suyun bulunmaması, sözü edilen ihtiyacın hayvanları suvarmak olup tarlayı sulamak için olmaması ve su sâhibinin su ihtiyacının olmaması.

Şu da bilinmelidir ki, sahîh mezhebe göre, kişinin kendi arâzisinde ve mülkünde çıkan su onun malıdır. Bâzı arkadaşlarımıza göre onun malı olmaz. Kişinin küp ve fıçı gibi kablara aldığı mübah su ise onun malı olmuş olur. Doğru olan hüküm budur. Hattâ bâzıları, kablara konulan suyun ilgilinin malı sayıldığı yolunda icmâ bulunduğunu söylemişlerdir. Fakat gene bâzı arkadaşlarımız: Kişinin kendi kablarına aldığı su da onun malı sayılmaz. Ancak öncelikle yararlanabilir, demiştir. Ama bu görüş yanlıştır."

Hülâsa su müslümanların müşterek malıdır. Bunun hakkında gelen hadîsler ve gerekli izah 2472 - 2474 nolu hadîsler bölümünde geçti. Bu itibarla deniz, nehir, çay, pınar ve kuyu suları parayla satılmaz. Herkes bundan içebilir, hayvanlarına içirebilir. Ancak bir adamın tarlası ve bahçesi gibi mülkiyeti altında bulunan bir pınardan veyâ kuyudan hayvanları suvarmak mülk sâhibinin iznine bağlıdır. Çünkü kişinin mülkünün içerisine girmek onun müsaadesine bağlıdır. Susuzluktan hayatî tehlike ile karşı karşıya kalan kişi izinsiz de oraya varıp su içebilir. O çevrede başka su bulunmaması hâlinde hayvanları suvarmak meselesine gelince bunun bir kısmı bundan sonra gelecek hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır. Geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir.

Kişinin mübah sulardan alıp küpte, fıçıda ve benzeri kablarda depo ettiği su ise onun özel malı olduğu konusunda icmâ bulunduğunu N e v e v î nakletmiştir. Kişi bu suyu satabilir. Fakat bâzıları 16. bâbta geçen hadîsler muvacehesinde bunun bile kişinin malı sayılamıyacağını, ancak kendisi için bir öncelik hakkının bulunduğunu söylemişlerdir.

(١٩) باب النهى عن منع فضل الماء ليمنع به الكلأ

19 — (İHTİYAÇTAN) ARTAN SUYU (BAŞKALARININ HAYVANLARINDAN) ESİRGEMEK YÜZÜNDEN (BUNLARIN) MERADAN (YARARLANMALARINA) ENGEL OLMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٢٤٧٨ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَمْنَعْ أَحَدُكُمْ فَضْلَ مَاءٍ ، لِيَمْنَعَ بِهِ الْكَلَأَ » .

T E R C E M E S İ

2478) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Herhangi biriniz (ihtiyacından) **artan suyu** (başkalarının hayvanlarından) **esirgemek yüzünden** (bunların) **meradan** (yararlanmalarına) **engel olmasın.»**"

٢٤٧٩ – حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ حَارِثَةَ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ ، وَلَا يُمْنَعُ نَقْعُ الْبِئْرِ » .

فى الزوائد : فى إسناده حارثة بن الرجال ، ضعفه أحمد وغيره . ورواه ابن حبان فى صحيحه بسند فيه ابن إسحاق ، وهو مدلس .

T E R C E M E S İ

2479) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(İhtiyaçtan) **artan su** (başkasından) **esirgenemez ve kuyunun** (ihtiyaçtan) **artan suyu** (kimseden) **esirgenemez.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Hârise bin Ebi'r-Ricâl'ın zayıf olduğunu Ahmed ve başkası söylemiştir. İbn-i Hibbân da bu hadisi kendi sahîhinde, içinde İshâk'ın bulunduğu bir senedle rivâyet etmiştir. İshâk da tedlisçidir.

İyâs bin Abd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

İyâs bin Abd veyâ bin Abdillah el-Müzenî Ebû Avn veyâ Ebû Avf el-Hicâzî sahâbîdir. Bir hadîsi vardır. — Burdaki hadistir — Râvîsi Abdurrahman bin Mutim Ebü'l-Minhâl'dır. Buhârî: Bunun sahâbîliği bilinmiyor, demiştir. Fakat İbn-i Ebî Hâtim: O, sahâbîdir. Ben babamdan ve Ebû Zur'a'dan onun sahâbî olduğunu söylediklerini işittim, demiştir. Sünen sâhibleri onun hadîsini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa: 42)

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi **Kütüb-i Sitte'**-nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Hadîsin metni çok özlü rivâyet edildiği için cumhûrun verdiği mânâyı sunabilmek üzere parantez içi ifâdeler kullanmak durumunda kaldım.

N e v e v î bu hadîsten kasdedilen mânâyı şöyle açıklar:

Bir çölde bir adamın kazıp meydana getirdiği ve mülkiyeti altına giren bir kuyusu bulunur. Kuyudaki su onun ihtiyacından fazladır. Kuyunun yanında da umûma âit bir otlak bulunur. O semtte bu kuyudan başka su bulunmaz. Bu itibarla anılan kuyudan hayvanlara su verildiği takdirde o meradan yararlanmak ve hayvanları orada otlatmak mümkün olur. Aksi takdirde o meradan istifâde edilemez. (Çünkü otlatılan hayvanlar suvarılmadığı takdirde susuzluktan ölebilir.) İşte böyle bir durumda kuyu sâhibi kendi ihtiyacından artan suyu ücretsiz olarak hayvanlara serbest etmekle mükelleftir. Hayvanların suvarılmasına engel olması haramdır. Çünkü fazla suyu esirgediği takdirde hayvan sâhipleri hayvanlarını o merada otlatmaktan çekinirler ve hayvanlarının susuzluktan helâk olmasından korkarlar. Kuyu sâhibi suyu esirgemekle merada otlatmaya engel olmuş sayılır.

Böyle bir arâzide, başka su bulunmaması hâlinde su sâhibinin ihtiyacından artan fazla suyu hayvanları suvarmada kullanmaya müsaade etmesi ve bir ücret almaması vâcibtir. Su sâhibinin bu durumda suyu satması haramdır. Çünkü adam suyu sattığı zaman o çevredeki merayı satmış gibi olur. Oysa kendisi umûmun malı olan bir merayı satma hakkına sâhip değildir. Bunun sebebi de şudur: Hayvan sâhipleri verecekleri parayı sırf su için değil, o su çevresinde bulunan meradan yararlanmak gâyesiyle de vermiş olurlar. Dolayısıyla merayı para ile satın almış duruma girerler."

Avnü'l-Mabûd yazarı da hadîsten kasdedilen mânâyı N e v e v î gibi açıkladıktan sonra özetle: Cumhûr bu hadîsi böyle açıklamıştır. Hadîs böyle yorumlanınca kuyu sâhibinin suyu yalnız hayvan sâhiplerine meccânen vermek ile mükellef tutulmuş olur. Sürüleri güden çobanlar da bu hükme tabidir. Yâni çobanlar susadıkları zaman kuyu sâhibi onlara da meccanen su vermek ve onların burdan su almalarına izin vermek durumundadır. Çünkü çobanlar bundan men edildikleri takdirde hayvanları gütmeleri zorlaşır ve hayvan gütme işinden imtinâ ederler. En-Neyl'de böyle denilmiştir, diye bilgî verir.

Tuhfe yazarı da yukardaki bilginin benzerini naklettikten sonra şöyle der: Hanefîler ile Şâfiîler'e göre kuyu sâhibi yalnız hayvanların ihtiyacı için suyu esirgememek durumundadır. Fakat arâziyi sulama işi için böyle bir mecburiyeti yoktur. El-Müzenî'nin anlattığına göre Şâfiî hayvanlar ile ekinler arasında şu farkın bulunduğunu ifâde etmiştir: Hayvanlar canlıdır. Susuz bırakılmaları hâlinde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmış olurlar. Tarımda böyle bir tehlike yoktur.

Mâlik'e göre kuyu sâhibi ihtiyacından artan suyu bedâva, hayvanlara vermemezlik edemediği gibi ekinleri sulamaya da mâni olamaz.

"Kuyu sâhibinin ihtiyacından artan su" ifâdesi kullanılmıştır. Hattâbî kuyu sâhibinin ihtiyacını şöyle açıklamıştır: Yâni kuyu sâhibi ile âile ferdlerinin içme ve diğer ihtiyaçları, hayvanları suvarma ve ekinlerini sulama ihtiyaçlarıdır.

Yukarda belirttiğim gibi âlimler bu bâbta rivâyet olunan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini kişinin sâhibsiz arâzide kazıp îmar ettiği kuyu suyu hakkındadır. Kuyu sâhibi öncelikle kendi su ihtiyacını giderme hakkına sâhibtir. İçme, kullanma, hayvanları suvarma ve ekinleri sulama diye açıklanan ihtiyaçtan artan su fazlası kuyu sâhiblerinden esirgenemez. Yâni o çevrede başka su bulunmadığı takdirde yakınındaki meradan hayvan sâhiblerinin yararlanmasına imkân vermek üzere kuyu sâhibi ihtiyacmdan artan suyu bunlara vermemezlik edemez. Bedava vermek durumundadır. Başkasının ekininin sulanması için vermemezlik edip edemiyeceği husûsunun ihtilâflı olduğunu yukarda anlattım.

Hadîsteki yasaklama haramlık ve mekruhluk anlamına yorumlanması husûsu da ihtilâflıdır. Tıybî bu hususta şöyle der: Bu hükümdeki ihtilâf suyun temlik edilip edilemiyeceği husûsundaki ihtilâfa dayanır, demiştir.

Mâlik, Evzâî ve Şâfiî'ye göre bu yasak haramlık mânâsmadır. Bâzı âlimlere göre ise mekruhluk mânâsınadır.

KİŞİNİN KENDİ ARÂZİSİNDEKİ KUYU SUYUNA ÂİT HÜKÜM

1. Hanefî mezhebine göre bir kimsenin kendi arâzisi içinde kazıp imar ettiği kuyu suyu kesilmez durumda ise bu su onun malı sayılmaz. Kendisi için öncelik hakkı bulunmakla beraber ihti-

yacından artan fazla sudan başkası istifâde edebilir. Yâni kuyu sâhibinin izni olmasa bile oraya bir mil mesâfede başka su bulunmadığı takdirde başka adamlar o sudan içebilir ve hayvanlarını suvarabilir. Fakat tarlalarını sulayamaz. Ancak şu var ki, kuyu sâhibi izin vermedikçe kimsenin onun tarlası ve arâzisi içine giremez. Bu itibarla kişinin arâzisi içinde bulunan bu nevî kuyu ve havuzdan su içmek veyâ hayvanını suvarmak isteyen kimse için arâzi sâhibi ya su çıkarır veyâ arâzisine girmeye izin verir. Kuyu sâhibi bu iki şıktan birisini tercih etmek mecbûriyetindedir. Çünkü oraya bir mil mesâfeye kadar mübah su bulunmadığı için insan ve hayvanın içme su ihtiyacının giderilmesi mecbûriyeti vardır. Bu hak hayatî bir önem taşıdığı için mülk sâhibi su isteyen kimseye su vermediği ve su isteyenin veyâ hayvanlarının susuzluktan telef olması tehlikesi olduğu zaman su isteyen kişi zorla onun arâzisinin içine girip su alma hakkına sâhibtir. Ancak onun kuyu veyâ havuz kenarını bozmak gibi bir zarara sebebiyet vermemek de şarttır.

Hülâsa kişinin kendi arâzisi içinde kazdığı kuyu veyâ yaptığı havuz suyu kesintisiz ise yâni ondan alınacak su yerine yeniden su geliyor ise bu su mülk sâhibinin mülkiyetine girmiş sayılmaz. Dolayısıyla başka kimselerin de bu suda hakkı vardır. Mülk sâhibi kendi ihtiyacını giderdikten sonra artan suyu bedava olarak insanların ve hayvanların içmesine açık tutmak durumundadır. Onların da hakkıdır. O çevrede başka su bulunmadığı takdirde mülküne zarar vermemek kaydiyle başkası kuyu ve havuzdan su alır veyâ mülk sâhibi ona su verir.

Kuyu suyu kesilir durumda ise, bu su fıçı ve küpe alınan su hükmündedir. Yâni sâhibinin mülkiyetine girmiş kabul edilir ve bunda kimsenin ortaklık hakkı kalmamış olur.

Kuyu sâhibi kendi mülkünde kazdığı kuyu suyundan başkasının bahçe veyâ tarlasına su vermek mecbûriyetinde değildir.

2. Şâfiî mezhebine göre bir kimsenin arâzisi içinde kendiliğinden veyâ çalışıp uğraşmak neticesinde çıkan kuyu ve pınar suyu mülk sâhibinin malıdır. İhtiyacından artanı bedâva olarak başkasının arâzisinin sulanması için vermek mecbûriyetinde değildir. Fakat şu şartlar tahakkuk ettiğinde başkasının hayvanlarının suvarılmasına bedava vermek mecbûriyetindedir: Su ihtiyacını duyan hayvan sâhibinin o çevrede başka su bulamaması, orada bir meranın bulunması suyun çıktığı yerde su sâhibinin hayvanları, ekinleri ve bahçeleri için duyulan su ihtiyacının giderilmesi, hayvanların su sâhibinin arâzisine girmesi yüzünden ekinlerine veyâ başka malına zarar verilmemesi.

(٢٠) باب الشرب من الأودية ومقدار حبس الماء

20 — DERELERDE (AKAN SULARDA)N ŞİRB (YÂNİ ZİRAATI SULAMAK İÇİN SUDAN YARARLANMA NÖBETİ) VE SUYU (EKİNDE - BAHÇEDE) TUTMA MİKTARI BÂBI

٢٤٨٠ — حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد عن ابن شهاب ، عن عروة ابن الزبير ، عن عبد الله بن الزبير ؛ أن رجلا من الأنصار خاصم الزبير عند رسول الله ﷺ في شراج الحرة التي يسقون بها النخل . فقال الأنصاري : سرح الماء يمر . فأبى عليه . فاختصما عند رسول الله ﷺ . فقال رسول الله ﷺ «اسق يا زبير ! ثم أرسل الماء إلى جارك » فغضب الأنصاري فقال : يا رسول الله ! أن كان ابن عمتك ؟ فتلون وجه رسول الله ﷺ ثم قال « يا زبير ! اسق ، ثم احبس الماء حتى يرجع إلى الجدر » قال ، فقال الزبير : والله ! إني لأحسب هذه الآية نزلت في ذلك (فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما) .

TERCEMESİ

2480) "... Abdullah bin Zübeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Ensâr'dan bir adam Harre mevkiindeki hurmalıkları suladıkları su yollarından ve su nöbetinden dolayı Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **katında Zübeyr** (bin el-Avvam)'ı **şikâyet etti.** (Bu arklardan geçen su önce Zübeyr'in hurmalıklarına uğruyordu. Sonra şikâyetçinin tarlasına varıyordu. Bir defa Zübeyr hurmalığını sulamak üzere suyu tuttuğu sıralarda) **Ensârî** (Zübeyr'e) :

Suyu serbest bırak ki (bize) **geçsin, demişti. Fakat Zübeyr kendi hurmalığını sulamadan suyu bırakmak ve nöbetini ona vermekten imtina etmişti. Sonra taraflar Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzûrunda muhâkeme oldular. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zübeyr'e) :

«Yâ Zübeyr! (Hurmalığını) **sula, sonra suyu komşuna salıver» buyurdu. Bunun üzerine Ensârî hiddetlendi ve :**

Yâ Resûlallah! Zübeyr halan oğlu olduğu için mi? dedi. (O'nu tarafgirlikle ithâm etmek istedi. Bu sözünden üzülen) **Resûlullah**

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **mübârek yüzünün rengi değişti.** (Çünkü müşteki O'nu tarafgirlikle itham etmek sûretiyle saygısızlıkta bulunmuştu.) **Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yâ Zübeyr! (Hurmalığını) **sula, sonra suyu hurma ağaçlarının köklerine — veyâ duvara — erişinceye kadar hapset** (Su hakkını tam kullan)» **buyurdu.**

Râvî demiştir ki : (Bu olayı anlatan) **Zübeyr** (Radıyallâhü anh) : **Vallahi öyle sanıyorum ki şu âyet bu olay hakkında indi** : dedi.

فلا وربك لايوءمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لايجدوا فى انفسهم

حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما

Hayır (Resûlüm)! **Rabbına and olsun ki onlar** (yâni mü'miniz diyenler) **aralarında çıkan anlaşmazlıkta seni hakem yapıp sonra verdiğin hükümden nefislerinde hiç bir güçlük duymayarak tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îman etmiş olmazlar."** (Nisâ : 65)

İ Z A H I

Bu hadîs **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Sünenimizin 15. numarasında da ayni hadîs geçti. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce sulh yoluyla ve Z ü b e y r ' in asgarî ihtiyacını gidermek sûretiyle suyu komşusuna salıvermesi yolunda hükmetmiş. Sonra da şer'î hükmü beyân etmiştir. Şikâyetçinin müslüman veyâ münâfıklardan olduğu yolundaki görüşleri orada beyân ettiğim için burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.

Hadîsin konumuzla ilgili yönünü açıklamakla yetinelim :

Şirb : Sudan isâbet eden pay anlamındadır. Fıkıh ıstılahında ise ekin bahçe ve hayvan sulamak için sudan yararlanma nöbetine denilir. Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler ekin ve bahçelerin sulama nöbeti hakkında olduğu için bunlara âit su nöbeti mânâsı kasdedilmiştir.

Evdiye : Vâdî'nin çoğuludur, dereler demektir. Burada kasdedilen mânâ derelerde akan sel, yağmur suları ve çaylar gibi umûma âit sulardır. Bu nevî sular kimsenin malı değildir. Müslümanların ortak malıdır. Herkes bunu içmek, temizlik işlerinde kullanmak, hay-

vanlarını sulamak hakkına sâhibtir. Tarla ve bahçeleri sulama hakkına gelince bunu aşağıda anlatacağım.

Şirâc: Şerc'in çoğuludur. Su yolları ve arkları anlamınadır.
Harre: Siyah taşlı arâzi anlamınadır. Kastalânî'nin dediğine göre burada kasdedilen mânâ Medîne-i Münevvere'nin bir semtidir.

Cennetle müjdelenen 10 sahâbîden olan Zübeyr (Radıyallâhü anh), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halası Safiyye (Radıyallâhü anhâ) bint-i Abdulmuttalib'in oğludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halalarından yalnız Safiyye (Radıyallâhü anhâ) müslüman olmuştur.

Cedr: Duvar, demektir. Bir kavle göre burada ağaçların kökü mânâsı kasdedilmiştir. Diğer bir kavle göre ağaçların sulanması için bahçede açılan küçük arklar ve cetveller kasdedilmiştir. Diğer bir kavle göre her ağacın etrafında açılan çukurcuklar anlamı kasdedilmiştir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

Aynî bu hadîsten şu hükümlerin elde edildiğini söyler:

1. Şahıslar tarafından meydana çıkarılmayan ve kendiliğinden akan dere suları mübâh sular nevindendir. Yâni herkes bundan yararlanabilir. Müslümanların ortak malıdır.

2. Tarla ve bahçelerini bu nevi sudan sulamak isteyenlerden yukarda olana öncelik hakkı vardır. Önce kendisi suyu tutarak sulama işini tamamlar. Su onun ağaçlarının köklerine ulaşınca suyu kendisinden aşağıda bulunan komşusuna salıverir. Komşusu da bu şekilde sulama ihtiyacını gördükten sonra daha aşağıda bulunan en yakın komşusuna salıverir ve sulama işi bu sıraya göre aşağıya doğru aktarılır. (Aynî bu arada 2481, 2482 ve 2483 nolu hadîslerimizi anarak bu hadîslerde beyân edilen suyu tutma mikdarını anlatır.)

Nevevi'nin Müslim'in şerhinde belirttiği gibi sulama sırası su başına en yakın arâziden başlar ve bundan sonra sıra ikinci derecede yakın olan arâziye gelir. Böylece diğer tarlalara sırayla geçilir. Bâzı mütaahhirîn fıkıhçılar öncelik sırasının suya yakınlık itibariyle değil de arâzinin ihyâ edilmesi, yâni işletilmesi târihine göre tesbit edildiğini söylemişler ise de bu görüş pek tutarlı

değildir. (Bu görüşe göre meselâ sudan uzak bir tarla ağaçlandırılır ve sulanmaya başlanır. Bundan bir süre sonra suya daha yakın bir sâhipsiz arâzi başka bir adam tarafından ihyâ edilerek ekin ekilir veyâ ağaçlar dikilir. Sonradan ihyâ edilen arâzi suya daha yakın olmakla beraber öncelik hakkı yoktur. Önce uzaktaki bahçe sulanır. Onun su ihtiyacı giderildikten sonra sıra yakın olan ekin ve bahçeye gelir.)

İbn-i Kaddâme, **el-Muğnî**'de: Küçük bir çay veyâ yağmur suyu bir derede akar ve bundan sulanabilen arâzi sâhibleri sulama işinde ihtilâfa düşerlerse suya en yakın arâziden sulamaya başlanılır. Bu arâzi sulanıp ondaki su mikdarı ayak topuklarına kadar varınca, su bu arâziye en yakın olan ikinci arâziye salıverilir. Bu da ayni şekilde sulandıktan sonra onun yakınındaki arâziye sıra gelmiş olur ve sırayla diğer arâziler bu şekilde sulanır. Şâyet su hepsine yetmezse hangi arâziye kadar anılan şekilde varırsa oraya kadar olan arâziler sulanmış olur. Daha aşağıda olan arâzi için bir hak söz konusu olamaz. Meselâ: Su ancak ilk arâziye yetebilecek durumda ise ikinci arâzi için bir hak kalmamış olur. Medîne-i Münevvere fıkıhçıları, Mâlik ve Şâfiî'nin kavli de budur. Bu kavle muhâlefet eden kimseyi bilmiyoruz, demiştir.

Kurtubî de bu hadîsin şerhinde: Akar suya öncelik hakkı en yakın olana ve bundan sonra sırayla yakın olana verilir. Suya en yakın olan arâzinin su ihtiyacı tamamlanınca su sırası bundan sonra gelen arâziye âit olur. Sıra bu şekilde izlenir. Ancak suyun aslı arâzisi aşağıda olan kimsenin mülkiyeti altında ise böyle bir su yukarda bulunan bir arâzinin üzerinden geçse bile sulama hakkı aşağıdakinindir. Yukardakinin sulama hakkı yoktur, demiştir.

3. Hâkim hasımlara sulh yolunu teklif etmelidir. İbnü't-Tîn: Cumhûrun mezhebine göre hâkim sulh yolunu yararlı gördüğü takdirde taraflara bu yolu gösterir. Şâfiî'den nakledilen sahih kavil de böyledir. Fakat Mâlik bunu menetmiş, demiştir.

4. Tarafların sulha yanaşmadığını anlayan hâkim her tarafm tam hakkı ne ise bunu beyân etmelidir.

5. Şer'î hâkim'e eziyet eden taraf kınanır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) câhilce ve küstahça davranan tarafa tepki olmak üzere Zübeyr'in kendi meşrû hakkının tamamını kullanmasını emretmiştir. Allah Teâlâ da indirdiği âyetle o herifi kınamıştır.

6. Hâkim öfkeli iken hüküm veremez. Ama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) öfke hâlinde de hüküm verebilir. Çünkü O, hiç bir beşere benzemez. Öfkeli olsun olmasın hak ve adâletten ayrılmaz. Bütün günahlardan ve hatâlı hüküm vermekten pâk ve nezîhtir.

7. Devlet başkanı tazîr cezâsını hak eden kimseyi tedîb edebildiği gibi onu bağışlama yetkisine de sâhibtir."

Z ü b e y r ((Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 122 - 124 nolu hadîs ve oğlu A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 15. hadîs bölümlerinde geçmiştir.

٢٤٨١ – حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي. ثنا زكريا بن منظور بن ثعلبة ابن أبي مالك. حدثني محمد بن عقبة بن أبي مالك، عن عمه ثعلبة بن أبي مالك؛ قال: قضى رسول الله ﷺ في سيل مهزور، الأعلى فوق الأسفل. يسقي الأعلى إلى الكعبين، ثم يرسل إلى من هو أسفل منه.

في الزوائد: انفرد ابن ماجة بهذا الحديث عن ثعلبة. وليس له شيء في بقية الستة. وفي سنده زكريا ابن منظور المدني القاضي، ضعفه أحمد وابن معين وغيرهما.

TERCEMESİ

2481) "... Sa'lebe bin Ebî Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mehzûr (isimli dere) suyu (ile arâzilerin sulanması sırası) hakkında şöyle hükmetti: (Arâzisi) yukarda olan kimse (arâzisi) aşağıda olan kimsenin üstündedir (yâni öncelik hakkına sâhibtir.) Yukardaki kimse (arâzisini) su ayak topuklarına varıncaya kadar sular. Sonra suyu kendisinden aşağıda olana salıverir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Sa'lebe'nin bu hadîsini yalnız İbn-i Mâceh rivâyet etmiştir. Sa'lebe'nin hiç bir hadîsi Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında yoktur. Bunun senedinde Zekeriyyâ bin Manzûr el-Medenî el-Kadı vardır. Ahmed, İbn-i Muin ve başkası onu zayıf görmüşlerdir.

٢٤٨٢ – حدثنا أحمد بن عبدة. أنبأنا المغيرة بن عبد الرحمن. حدثني أبي عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ أن رسول الله ﷺ قضى في سيل مهزور، أن يمسك حتى يبلغ الكعبين، ثم يرسل الماء.

TERCEMESİ

2482) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mehzûr (isimli dere) suyu hakkında (arâzisi olan) kişinin suyu, ayak topuklarına varıncaya kadar hapsetmesi ve suyu bundan sonra salıvermesiyle hükmetti."

٢٤٨٣ – حدثنا أبو الْمُغَلِّسِ . ثنا فُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ إِسحٰق
ابْنِ يَحْيَىٰ بْنِ الْوَلِيدِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى، فِي شُرْبِ النَّخْلِ
مِنَ السَّيْلِ ، أَنَّ الأَعْلَىٰ فَالأَعْلَىٰ يَشْرَبُ قَبْلَ الأَسْفَلِ ، وَيُتْرَكُ الْمَاءُ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ،
ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَاءُ إِلَى الأَسْفَلِ الَّذِي يَلِيهِ ، وَكَذٰلِكَ ، حَتَّى تَنْقَضِيَ الْحَوَائِطُ أَوْ يَفْنَى الْمَاءُ .

في الزوائد : في إسناده إسحٰق بن يحيى ، قال ابن عدي: يروي عن عبادة ولم يدركه. وكذا قال غيره.

TERCEMESİ

2483) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurmalıkların akar sudan sulanması hakkında şöyle hükmetti: En yukardaki (hurmalık), sonra yukardaki (hurmalık) aşağıdaki (hurmalık)dan önce sulanır ve su, ayak topuklarına varıncaya kadar (üstteki hurmalıkta) bırakılır. Sonra su bunun arkasında gelen aşağıdaki (hurma bahçesi)ne salıverilir. Bahçeler bitinceye veyâ su tükeninceye kadar böyle (yapılır)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadında İshâk bin Yahyâ bulunur. İbn-i Adî: İshâk, Ubâde (R.A.)'a yetişmediği halde ondan rivâyette bulunur, demiştir. Adî'den başkası da böyle söylemiştir.

İZAHI

S a ' l e b e (Radıyallâhü anh) ile U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir. A m r b i n Ş u a y b'ın dedesinin hadîsini E b û D â v û d da rivâyet etmiştir.

Mehzûr: H i c â z'da B e n î K u r a y z a isimli yahûdî kabîlesine âit bir dere ismidir. E l - B e k r î'nin el-Mucem'de beyân ettiğine göre M e d î n e - i M ü n e v v e r e'de bir deredir. Diğer bir kavle göre M e d î n e - i M ü n e v v e r e çarşısının olduğu yerin ismidir. İ b n ü'l - E s î r ile e l - M ü n z i r î'nin dediklerine göre M e d î n e - i M ü n e v v e r e çarşısının olduğu yerin ismi M e h z û r'dur.

Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der:

"Hadîsteki "**A'lâ**"dan maksad suyun çıktığı yere en yakın olandır. (Buna göre hadîsteki "**Esfel**"den maksad da suyun çıktığı yere A'lâ'ya nazaran yakın olmayan demektir.)

Bu hadîsler, arâzisi suyun çıktığı yere yakın olan kimsenin arâzisini sulama hakkına sâhip olduğuna, suyu insan ayağının topuklarına varıncaya kadar arâzisi içinde tutabildiğine ve bundan sonra suyu aşağıdaki komşusuna salıvermesinin gerektiğine delâlet eder. Bu hüküm derelerde akan sular, sel suları ve kuyu (yâni sâhipsiz olan kuyu) suları hakkındadır.

İ b n ü't - T î n: Tarla ve bahçe sâhibinin suyu tutma mikdarı hakkında Cumhûrun görüşü suyun insan ayağı topuklarına varıncaya kadar tarlada birikmesidir. İ b n - i K i n â n e ise bu mikdarı hurmalıklara ve ağaçlara tahsîs ederek: Ekinlere gelince su ayakkabı bağlarına —nalin tasmasına— varıncaya kadar tutulabilir. Bundan sonra salıverilir, demiştir. T a b e r î de şöyle demiştir: Arâziler değişiktir. Her arâzi için yetecek mikdar tutulur, diye bilgi vermiştir.

MÜSLÜMANLARIN ORTAK OLDUKLARI SULAR

Denizler, göller ve F ı r a t, D i c l e gibi büyük nehirler ile kimsenin mülkiyeti altında olmayan yerlerden çıkan küçük nehirler ve pınarlar müslümanların ortak oldukları sulardır. Derelerde akan yağmur ve kar suları da böyledir. Herkes bundan içebilir, hayvanlarını suvarabilir. Sâhipsiz yerden çıkan pınarlar dere suları ve sâhipsiz kuyuların sularından arâzinin sulanmasına gelince bu bâbta rivâyet edilen hadîslerin hükmü uygulanır. Yâni suyun çıktığı yere en yakın arâziden başlamak sûretiyle sulamaya başlanılır. Su nerede biterse daha aşağıdaki arâziler için bir hak talep edilemez.

Şahısların sâhipsiz arâzide kazıp meydana çıkardıkları kuyular ile kişilerin arâzisi içinde çıkan pınarlardan sulama işi bundan önceki bâbta anlatıldı.

H a n e f î fıkıh kitablarından **ed-Dürrü'l-Muhtâr**'ın **İhyâü'l-Mevât** kitâbının **Şirb** faslında özetle şöyle denilir:

"Herkes denizden ve D i c l e, F ı r a t gibi büyük nehirlerden arâzisini sulama hakkına sâhiptir. Umûma zarar vermemek kaydiyle herkes bunlardan kanal açmak sûretiyle arâzisini sulayabilir ve değirmen inşâ edebilir. Fakat başkasının kuyusundan, pınarından ve su depolarından izinsiz olarak arâziyi sulamak câiz değildir.

İbn-i Âbidîn de: Sular dört nevîdir: Birincisi deniz suyudur. Bundan içmek, hayvanları suvarmak ve arâziyi sulamak hakkı herkes için mevcuttur. Herkes dilediği gibi bundan yararlanabilir. İkincisi S e y h û n nehri gibi büyük derelerin suyudur. Herkes bundan içmek ve hayvanlarını suvarmak hakkına sâhibtir. Umûma zarar vermemek kaydiyle herkes bundan arâzisini de sulayabilir. Üçüncüsü belirli bir grubun mülkiyeti altındaki kanallara ve arklara giren sulardır. Bu gibi sulardan herkes içebilir ve (su yollarını bozmamak kaydiyle) hayvanlarını suvarabilir. Dördüncüsü (fıçı, küp ve benzerî) kablara alınmış olan sulardır. Bu gibi sularda başkasının hakkı yoktur. Gerekli bilginin tamamı **el-Hidâye**'de vardır, der."

Konu hakkında tamamlayıcı bilgi edinmek isteyenler fıkıh kitablarına başvurmalıdır.

Ş â f i i fıkıh kitablarından **Minhâcü't-Tâlibîn**'in **İhyâü'l-Mevât** kitâbının ikinci faslında özetle şu bilgi veriliyor:

"(N î l, F ı r a t ve D i c l e gibi) derelerde akan mübâh, yâni kimsenin mülkiyeti altında olmayan sular ve (kimsenin mülkiyetinde olmayan) dağlardan akan pınarlar halkın ortak malı sayılır. Herkes bundan yararlanmak husûsunda eşittir. Bir grup insan, arâzilerini böyle bir su ile sulamak ister de su mikdarı hepsine yetecek durumda değil ise en yukardaki adam kendi arâzisini sular. Sonra yukardaki adam arâzisini sular ve arâzi sâhipleri bu sıraya göre sulama hakkına sâhip olurlar. Yukardan aşağıya doğru her arâzi sâhibi suyu, ayak topuklarına varıncaya kadar kendi arâzisi içinde tutar. Bundan sonra suyu komşusuna salıverir.

Bir adam mülk edinmek için değil de yararlanmak ve ihtiyaçlarında kullanmak üzere mevât yâni sâhipsiz bir arâzide bir kuyu kazar ise onun suyundan öncelikle yararlanma hakkına sâhiptir. (Yâni içme, hayvanlarını suvarma ve arâzisini sulama husûsunda onun için öncelik hakkı vardır.) Adam ordan göçünce öncelik hakkı düşmüş olur.

Bir adam mülk edinmek niyetiyle mevat bir arâzide kuyu kazarsa veyâ kendi mülkü içinde bir kuyu kazar ve su çıkarırsa onun suyuna mâlik olmuş olur.

Her iki meselede yâni mülk edinsin veyâ edinmesin adam kendi içme, içirme ve sulama ihtiyacından artan suyu başka kimselerin arâzilerinin sulama işleri için bedava vermek mecburiyetinde değildir. Fakat (Suyun yakınında bir mera bulunup başka da su bulunmadığı takdirde) başkalarının hayvanları için su vermek mecbûriyetindedir."

Konu hakkında gerekli bilgi edinebilmek için fıkıh kitablarına mürâcaat etmek tavsiye olunur. Ben özlü bilgi ile yetinmek durumundayım.

(٢١) باب قسمة الماء

21 — SU TAKSİMİ BÂBI

٢٤٨٤ — حدثنا إبراهيمُ بنُ المُنذرِ الحِزاميُّ . أنبأنا أبو الجُندِ عبدُ الرحمنِ ابنُ عبدِ اللهِ، عن كثيرِ بنِ عبدِ اللهِ بنِ عمرِو بنِ عوفٍ المُزنيِّ، عن أبيهِ، عن جدِّهِ؛ قال: قال رسولُ اللهِ ﷺ « يُبدأُ بالخيلِ يومَ وِرْدِها » .

في الزوائد : في إسناده عمرو بن عوف ، ضعيف . وفيه حفيده كثير بن عبد الله ، قال الشافعي : ركن من أركان الكذب . وقال أبو داود : كذاب . وقال ابن حبان : روى عن أبيه عن جده نسخة موضوعة لا يحل ذكرها في الكتب ولا الرواية عنه إلا على جهة التعجب .

TERCEMESİ

2484) "... Kesîr bin Abdillah bin Amr bin Avf el-Müzenî'nin dedesi

---

Hâl Tercemesi

2481 nolu hadis râvisi Sa'lebe bin Ebî Mâlik el-Kurazî Ebû Mâlik veyâ Ebû Yahyâ el-Medenî (R.A.), Benî Kurayza Mescidinin imamı idi. Bir hadisi vardır. Bir de Ömer (R.A.)'den rivâyeti vardır. Râvileri oğulları Manzûr ve Mâlik'dir. Et-Tehzîb'de : O, sahâbîdir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyeti vardır. Ayrıca Ömer bin el-Hattâb, Câbir bin Abdillah, Osmân bin Affân ve Abdülmelik bin Mervân'dan

(Devâmı 34.cü sahifede)

(Amr bin Avf el-Müzenî) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Atlar sulama gününde (diğer hayvanlardan) önce sulanır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Avf (R.A.) bulunur. Bu sened zayıftır. Çünkü onun torunu Kesîr bir Abdillah hakkında Şâfiî: O, yalanın temellerinden biridir, demiştir. Ebû Dâvûd da: O, kezzâb'tır, demiş ve İbn-i Hibbân da: O babası aracılığıyla dedesinden bir takım mevzû hadisler rivâyet etmiştir. Ne o hadisleri kitablarda zikretmek ne de ondan rivâyette bulunmak helâl değildir. Meğer ki şaşılacak şey olması yönünden rivâyet edile, demiştir.

٢٤٨٥ – حدّثنا العبّاسُ بنُ جعفرٍ . ثنا موسى بنُ داودَ . ثنا محمّدُ بنُ مسلمٍ الطّائفيُّ عن عمرِو بنِ دينارٍ، عن أبي الشّعثاءِ، عن ابنِ عبّاسٍ؛ قالَ: قالَ رسولُ اللهِ ﷺ «كلُّ قسمٍ قُسِمَ في الجاهليّةِ، فهوَ على ما قُسِمَ . وكلُّ قسمٍ أدركَهُ الإسلامُ، فهوَ على قسمِ الإسلامِ».

TERCEMESİ

2485) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Câhiliyet devrinde taksim edilmiş olan her şey, taksim edildiği şekil üzerine (geçerli)dir. İslâmiyet devrinde taksim edilen her şey de İslâmiyet'in taksim (hükümler)i üzerine (geçerli)dir.»"

İZAHI

Amr bin Avf el-Müzenî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu zât Bedir savaşına katılan sahâbilerdendir. 165 ve 1279 nolu hadisler bölümünde bu durum belirtildi. Notta belirtilen Zevâid ifâdesinde bir kalem hatâsı olabilir. Notun tercemesine o hatâyı gidermeye işâret ettim. Çünkü bir sahâbi için zayıflık söz konusu değildir. Ancak bunun senedinde bulunan ve O'nun torunu olan Kesîr zayıf olduğu için sened zayıftır.

Bu hadîse göre hayvanlar sulanmaya götürüldüğü gün atlar, develerden, sığırlardan ve koyun ile keçilerden önce sulanır. Şu hal-

Sa'lebe .... (Baştarafı 33.cü sahifede) rivâyette bulunmuştur, denilmektedir. El-İclî ise: O, sıka bir tâbiîdir, demiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa: 57)

de sulama işinde bir sıralama ve bir taksim durumu söz konusudur.

S i n d î ' nin beyânına göre hadîsin başındaki fiil bâzı nüshalarda "Yübeddeu = Başlanılır" şeklinde ve diğer bâzı nüshalarda "Yübeddu = Ayırd edilir" şeklinde gelmiştir. Her iki şekilde de kasdedilen mânâ atların diğer hayvanlardan önce sulanmasıdır.

S ü y û t î ' nin sözünden anlaşıldığına göre ise bu fiil "Yünеddeu" şeklinde olup "Tendiye" mastarından türemedir.

Tendiye : Adamın, develeri ve atları suya getirip biraz su içirdikten sonra meraya döndürüp bir saat otlattırması ve takrar sulamaya getirmesidir. Tendiye : Atı terletinceye kadar koşturmak mânâsına da gelir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d da Ferâiz kitâbında rivâyet etmiştir. Bu hadîse göre Câhiliyet devrinde mirâs ve diğer konularda yapılan taksimat mûteber sayılır. Yâni böyle bir taksimatı yapanlar sonradan müslümanlığı kabullenince evvelce yaptıkları taksimat bozulmuş sayılmaz. Fakat müslümanlığı kabullendikten sonra insanlar taksimatlarını İslâmî hükümlere göre yapmak durumundadırlar. İslâmiyet'e aykırı taksimler mûteber değildir.

Bundan önce geçen bâblarda beyân edilen hadîslerde su işi için bâzı taksimler, sulama nöbetleri ve su kullanımında bir takım sıralama olduğu belirtilmişti. Bu bâbtaki ilk hadîs de sahîh ise atların diğer hayvanlardan önce sulanması emredilmiş olur. Ancak hadîsin senedinin durumu yukarda belirtildi. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de İslâmiyet'te yapılan taksimlerin şer'î hükümlere uygunluğunun esas olduğunu, fakat câhiliyet devrindeki taksîmlerin İslâmî hükümlere uygunluğunun aranmıyacağını belirtmektedir.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t â b î bu hadîsin şerhinde : Bu hadîsten şu hükümler çıkar : Câhiliyet devrinde kıyılan nikâhlar ve alım satımlar ile benzeri yollarla yapılan muâmeleler ve mal edinmeler olduğu gibi geçerli sayılır. İslâmiyet bunları iptal etmez. Fakat İslâmiyet'ten sonra bu gibi meseleler vukû bulursa mutlaka İslâmî emirlere uygunluğu şarttır, demiştir.

İ b n ü ' l - K a y y i m de İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsinin şerhinde şöyle der :

يا ايها الذين آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقى من الربوا

«Ey îman edenler Allah'tan sakının ve kalan fâizi bırakın.» B a -

k a r a 278) âyeti bu hadîsin hükmüne delâlet eder. Çünkü Allah Teâlâ bu âyette müslümanların teslim almadıkları fâizden vazgeçmelerini emretmekte ve onların daha önce teslim almış oldukları fâize değinmemektedir. Bilâkis onların önceden almış oldukları fâizi geçerli saymaktadır.

Nikâhlar da böyledir. Yâni İslâm dîni câhiliyet devrinde kıyılmış olan nikâhlara da dokunmamış, nasıl kıyıldığını araştırmamış, bilâkis o tür nikâhları geçerli saymıştır. Ancak iki kız kardeşi bir erkeğin nikâhı altında toplamak ve dörtten fazla kadının bir erkeğin nikâhı altında birleştirmek gibi İslâmiyet'te iptal edilmesi gerekli olan nikâhları geçersiz saymıştır. Bu da henüz teslim alınmamış fâiz gibidir.

Câhiliyet devrinde edinilmiş mallar da böyledir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) müslüman olan bir kimseye malını ve bunu ne şekilde kazandığını sormamış ve buna değinmemiştir.

Bu âyet ve bu hadîs İslâmiyet'in temel prensiplerinden biridir. Birçok hükümler bu esâsa dayanır."

İ b n ü ' l - K a y y i m bundan sonra bu hadîsin mirâsla ilgili yönünü anlatmaktadır. Mirasla ilgili bilgiyi burda değil de 2749 nolu hadîsin izâhı bölümünde vermeyi düşünüyorum. Çünkü o hadîs burdaki hadîsin benzeri olmakla beraber **Farâiz** kitâbında olduğu için mirâs konusu orda işlenmelidir.

(٢٢) باب حريم البئر

22 — (SÂHİBSİZ ARÂZİDE KAZILAN) KUYUNUN HARÎM'İ BÂBI

Harîm: Himâyesi gerekli olan her yere denilir. Evin harîmi, evin hak ve menfaatleri için çevresindeki yerlerden himâye edilmesi gerekli bölümdür. Meselâ mevât yâni sâhibsiz bir arâzide inşâ edilen evin giriş cebhesinde eve girip çıkmak için gerekli yer, süpürülecek kar, çöp ve ateş külünün atılacağı yerler o evin harîmidir. Bu yerler ev sâhibinin tasarrufu ve himâyesi altına girmiş olur. Başka bir adam bu yerlerde tasarruf edemez. Kuyunun harîmi de kuyu yarar ve hakları için kuyu sâhibinin himâyesi altında tutulması gerekli olan kuyunun çevresidir. Bu çevre ile ilgili bilgi bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır.

٢٤٨٦ – حدثنا الوليد بن عمرو بن سُكين . ثنا محمد بن عبد الله بن المثنى .

ع وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ. ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَا: ثنا إِسْمَاعِيلُ الْمَكِّيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «مَنْ حَفَرَ بِئْرًا فَلَهُ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا عَطَنًا لِمَاشِيَتِهِ».

في الزوائد: مدار الحديث في الإسنادين على إسماعيل بن مسلم المكي، تركه يحيى القطان وابن مهدي وغيرهما.

TERCEMESİ

2486) "... Abdullah bin Muğaffel (6) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim (mevât — sâhipsiz — bir arâzide) bir kuyu kazarsa kendi mâşiyesi (koyun, keçi, sığır ve deve sürüsü) için yatak olmak üzere (kuyu çevresinden) kırk arşın (lık sahâ) onun (hakkı) dır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin iki senedinin dönüm noktası râvi İsmâil bin Müslim el-Mekkî üzerindedir. Yahyâ el-Kattân, İbn-i Mehdî ve başkaları bu râviyi terketmişlerdir.

٢٤٨٧ — حدثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي الصُّغْدِيِّ. ثنا مَنْصُورُ بْنُ صُقَيْرٍ. ثنا ثَابِتُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ نَافِعٍ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «حَرِيمُ الْبِئْرِ مَدُّ رِشَائِهَا».

TERCEMESİ

2487) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kuyunun harîmi (ondan su çekmek işinde kullanılan) ipinin uzunluğu (kadar çevresindeki yer) dir.»"

İZAHI

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir. Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Ama Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde buna rastlamadım. Bu iki hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:

Harîm kelimesinin açıklamasını yukarda yaptım.

---

(6) Bu zâtın hâl tercemesi 17. hadiste geçti.

Zirâ: İnsanın el parmağı ucundan dirseğine kadar, kezâ parmak ucundan omuza kadar ve arşın gibi mânâlara gelir. **Avnü'l-Mabûd** yazarının beyânına göre burada insan zirâı yâni ilk mânâ kasdedilmiştir. İnsan zirâı yaklaşık olarak arşın uzunluğunda olduğu için zirâı arşın mânâsına terceme ettim.

Atan: Deve, sığır, koyun ve keçi sürülerinin su çevresindeki yatağıdır.

Mâşiye: Deve, sığır, koyun ve keçi sürüsüdür.

Rişâ: Kuyudan su çekme işinde kullanılan iptir.

Bu hadîsler mevât yâni sâhipsiz arâzide kazılan su kuyularının harîm sahâsını tâyin ederler. Kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere mevât arâzide kuyu kazan adam ondan yarârlanma hakkına sâhiptir. Kuyudan yararlanabilmek için kuyunun çevresi de mevât yâni sâhipsiz ise hadîslerde belirtilen sahâ da kuyu sâhibinin tasarrufu altına girmiş olur. Bir başkası o sahâ içinde kuyu kazamaz veyâ başka şekilde orayı işgal edemez. Birinci hadîse göre o sahâ kırk zirâdır. Hadîsin zâhirine göre sahâ kırk zirâ karedir. Yâni kuyunun her tarafında onar zirâlık mesâfeyi kaplar. Fakat bâzı âlimler bunun az olduğunu ve hadîsten maksadın bu olmayıp kuyunun her tarafından kırk zirâ mesâfe olduğunu söylemişlerdir. Hanefî fıkıh kitablarından **İbn-i Âbidîn**'in beyânına göre sıhhatli olan yorum sonuncusudur. Çünkü gâye kuyu sâhibinin zararının önlenmesidir. Bir başkası 10 zirâ mesâfede başka bir kuyu kazdığı takdirde suyun bu kuyuya geçmesi ve ilk kuyu suyunun kaybolması endişesi vardır. Bu itibarla kazılan bir kuyunun harîmi her cephede 40 zirâ kabul edildiği takdirde anılan zarar önlenmiş olur.

Kuyu suyu insan gücüyle çekilsin deve gücüyle çekilsin Ebû Hanîfe'ye göre harîmi kırk zirâdır. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre kuyu suyu deve gücüyle çekiliyor ise harîmi altmış zirâdır. Metinler ile şerhlerin zâhirine göre fetvâ Ebû Hanîfe'nin sözü iledir.

Şâfiî mezhebine göre kuyu harîmi kuyudan su çeken adamın duracağı yer, çıkarılan suyun döküleceği yer, suyun biriktirileceği havuz veyâ göl, sulamaya getirilecek hayvan sürülerinin su çevresinde bekletildiği yer gibi kuyu suyundan yararlanabilmek için ihtiyaç duyulan sahâ sâhipsiz olmak kaydiyle kuyu harîmidir. İhtiyaç duyulan sahâ başkasının arâzisi ise kuyu harîmi olamaz.

İkinci hadîse göre kuyunun harîmi kuyudan su çekme işinde kullanılan ipin uzunluğu kadardır. Yâni kuyunun her kenarından

itibaren ipin uzunluğu kadar olan kuyunun çevresi kuyu harîmi sayılır. Meselâ :

İpin uzunluğu on metre ise kuyunun kenarından itibaren her taraftan on metre uzunluğundaki sahâ kuyunun harîmi sayılır.

E l - H a f n î, Câmiü's-Sağîr hâşiyesinde: Bu ölçü genel durum itibariyledir. Çünkü anılan sahâ içinde ikinci bir kuyunun kazılması hâlinde ilk kuyu suyunun azalması kuvvetle muhtemeldir. Şâyet daha geniş bir sahâya ihtiyaç duyulursa sahâ buna göre genişler. Bu nedenledir ki fıkıhçılar kuyu harîmini böyle takdir etmemişlerdir. Kuyunun harîmi içinde kalan sahâdan kuyu sâhibinin izni olmaksızın başkasının yararlanması câiz değildir, der.

(٢٣) باب حريم الشجر

23 — AĞAÇLARIN HARÎMİ (NİN BEYÂNI) BÂBI

٢٤٨٨ — حدّثنا عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ خَالِدٍ النُّمَيْرِيُّ، أَبُو الْمُغَلِّسِ. ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ.
ثنا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ. أَخْبَرَنِي إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى بْنِ الْوَلِيدِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ؛
أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَضَى فِي النَّخْلَةِ وَالنَّخْلَتَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ لِلرَّجُلِ فِي النَّخْلِ. فَيَخْتَلِفُونَ
فِي حُقُوقِ ذٰلِكَ. فَقَضَى أَنَّ لِكُلِّ نَخْلَةٍ مِنْ أُولٰئِكَ مِنَ الْأَسْفَلِ، مَبْلَغَ جَرِيدِهَا حَرِيمٌ لَهَا.

في الزوائد : إسناده منقطع ضعيف ، لأن إسحاق بن يحيى يروى عن عبادة ، ولم يدركه .

T E R C E M E S İ

2488) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Hurma bahçesi (yakın)ında (ki sâhipsiz arâzide başka bir) adamın bir, iki, üç tâne hurma ağacı bulunup, sonra (bahçe sâhipleri ile adam) bu ağaçların hakları husûsunda ihtilâfa düştüler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bunun hakkında şöyle hüküm verdi:**

Ağaçların bulunduğu arâziden beher ağacın boyu kadar olan çevresi o ağacın harîmidir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi munkati, zayıftır. Çünkü İshâk bin Yahyâ Ubâde (R.A.)'a ulaşamadığı halde ondan rivâyette bulunmaktadır.

٢٤٨٩ – حدثنا سهل بن أبي الصغدي. ثنا منصور بن صقير. ثنا ثابت بن محمد العبدي عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «حريم النخلة مد جريدها».

في الزوائد: إسناده ضعيف.

TERCEMESİ

2489) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir: **«Hurma ağacının harîmi onun dallarının uzunluğu (kadar) dır.»"**

Not : Bunun senedinin zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

İZÂHI

Bu bâbta rivâyet olunan her iki hadîsin de Zevâid türünden olduğu nottan anlaşılmıştır. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Abdullah bin Ahmed Zevâidü'l-Müsned'de, Taberânî de el-Kebîr'inde uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Cerîd: Cerîde'nin çoğuludur. Hurma dalları mânâsınadır. **Sa'f** da hurma dalları mânâsınadır. İki kelime anlamı arasında şu fark vardır. Dallar üzerindeki hurma yaprakları duruyor iken dallara **Sa'f** denilir. Yaprakları soyulmuş ise dallara **Cerîd** denilir.

Dalların uzunluğundan maksad ağacın uzunluğudur. Bu hadîsler mevât yâni sâhipsiz arâzide dikilen ağaçların harîmi hakkındadır. Çünkü kişinin kendi mülkü ve arâzisi içinde diktiği ağaçlar için harîm söz konusu değildir, çünkü arâzi onun mülküdür. Bundan önceki bâbın girişinde anlattığım gibi harîm mevât arâzide inşâ edilen ev, kazılan kuyu ve dikilen ağacın hak ve menfaatlerinin korunması için sâhibine tahsîs edilen arâzi parçasıdır. O parça onun tasarrufu altına girmiş olur ve başkası ondan izin almadan ordan faydalanamaz.

Hadîslerden çıkarılan sonuç şudur: Bir adam mevât bir arâzide iki üç adet ağaç diktiği zaman her ağacın harîminin tesbiti için ağacın yerden tepesine kadar boyu ölçülür. Ağacın boyu ne kadar ise onun çevresindeki arâziden o kadarlık bölümü onun harîmi sayılır. Câmiü's-Sağîr hâşiyesinde el-Hafnî: Söz konusu harîmin hesaplanmasında kuyunun harîminin hesaplanması usûlü uy-

gulanır. Yâni ağacın her tarafında onun boyu kadar harîmi vardır, der.

Ebû Dâvûd da Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den şu meâlde bir merfû hadîs rivâyet etmiştir: **«İki adam bir hurma ağacının harîmi konusundaki dâvayı Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **intikal ettirdiler. Resûl-i Ekrem ağacın (boyunun) ölçülmesini emretti. Ağaç ölçüldü, boyunun yedi zirâ olduğu görüldü. Bir rivâyete göre beş zirâ olduğu görüldü. Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **ağacın harîminin bu kadar olduğuna hükmetti.»**

Hanefî mezhebine mensûb âlimler ağacın harîminin beş zirâ olduğuna hükmederek fıkıh kitablarında nakledilen bir hadîsi delîl göstermişlerdir.

(٢٤) باب من باع عقارا ولم يجعل ثمنه فى مثله

24 — BİR TAŞINMAZ MALI SATIP DA BEDELİNİ O MALIN MİSLİNE (YÂNİ BİR TAŞINMAZ MALA) KOYMAYAN (YÂNİ SATIN ALINMASINDA KULLANMAYAN) KİMSE(NİN DURUMUNUN BEYÂNI) BÂBI

٢٤٩٠ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ مُهَاجِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ حُرَيْثٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ بَاعَ دَارًا أَوْ عَقَارًا فَلَمْ يَجْعَلْ ثَمَنَهُ فِي مِثْلِهِ كَانَ قَمِنًا أَنْ لَا يُبَارَكَ فِيهِ » .

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ . حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ مُهَاجِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ أَخِيهِ سَعِيدِ بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ .

فى الزوائد: فى إسناد حديث سعيد بن حريث، إسماعيل بن إبراهيم. ضعفه البخارىّ وأبو داود وغيرهما. قال: ليس لسعيد بن حريث فى الكتب الخمسة شىء، ولا للمصنف سوى هذا الحديث.

TERCEMESİ

2490) "... Saîd bin Hureys *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim, buyurdu ki:**

«Kim bir ev veyâ akar satıp da bedelini bunun misline koymaz (yatırmaz) ise o kimse, (aldığı) bedelin kendisine mübârek olmamasına müstahak olur.»

Bu hadîs kısmen değişik ikinci bir sened ile ayni sahâbîden merfû olarak müellife intikal etmiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Said bin Hureys'in hadisinin senedinde İsmâil bin İbrâhim vardır. Buhârî, Ebû Dâvûd ve başkası bu râviyi zayıf saymışlardır. Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî'ye âit beş kitabta Said bin Hureys'in hiç bir hadîsi yoktur. Müellifin süneninde de bundan başka hadîsi yoktur.

٢٤٩١ – حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ وَعَمْرُو بْنُ رَافِعٍ ، قَالَا : ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ . ثنا أَبُو مَالِكٍ النَّخَعِيُّ ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ حُذَيْفَةَ ، عَنْ أَبِيهِ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ بَاعَ دَارًا وَلَمْ يَجْعَلْ ثَمَنَهَا فِي مِثْلِهَا ، لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهَا »

في الزوائد : في إسناده يوسف بن ميمون . ضعفه أحمد وغيره .

TERCEMESİ

2491) "... Huzeyfe bin el-Yemân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim bir ev satıp da bedelini onun misline koymaz (yatırmaz) ise ev(in bedeli) o kimse için mübârek olmaz.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Yûsuf bin Meymûn'u Ahmed ve başkası zayıf saymışlardır.

İZAHI

Bu iki hadîs **Zevâid** türündendir. E d - D ü m e y r î 'nin beyânına göre B e y h a k î de H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini rivâyet etmiştir.

Birinci hadîste geçen **"Kamin"** lâyık ve müstahak mânâsınadır. **Kaman** da okunabilir. Bu kelime ise mastardır, liyâkat ve müstahak olmak mânâsınadır. Böyle okuyan olmuş olmakla beraber birinci okunuş daha uygundur.

Hadîslerden kasdedilen mânâ şudur: Bir kimse bir taşınmaz mal satarsa parasını yine bir taşınmaz mala vermelidir. Bir adam kendi evini satıp da bunun parasını bir eve yatırmazsa o kimse paranın kendisi için bereketli olmamaya müstahak olur. El-Hafnî, **Câmiü's-Sağîr** hâşiyesinde: Yâni bir adam kendi meskenini satıp da onun yerine başka bir mesken almazsa parası bereketli olmaz. Ama adam zarûret karşısında evini satar da bunun bedeli ile çoluk çocuğunun nafakasını sağlamaya çalışırsa bunda bir beis olmaz, demiştir.

Miftâhü'l-Hâce yazarı da: Yâni taşınmaz malı satıp bununla taşınır mal almak iyi bir şey değildir. Çünkü taşınmaz malın geliri ve yararı iyidir. Tehlikesi ise azdır. Çünkü çalınamaz, gaspedilemez ve kaçırılamaz. Bu nedenle satılmaması uygundur. Satıldığı takdirde yine bir taşınmaz mal alınmalıdır, der.

Saîd bin Hureys (Radıyallâhü anh), Amr bin Hureys'in kardeşidir. Üç adet hadîsi vardır. İbn-i Mâceh'in süneninde onun bir hadîsi (Bu hadîsi) vardır. Râvisi Abdülmelik bin Umeyr'dir. (Hulâsa: 136)

بسم الله الرحمن الرحيم

١٧ - كتاب الشفعة

17 — ŞUF'A KİTÂBI

Şuf'a: Bu kelimenin açıklaması ile ilgili olarak **el-Fetih** yazarı: **Şuf'a:** Arap dilinde **Şefı'** masdarından alınmadır. **Şefı'** çift mânâsınadır. **Şuf'a** kelimesinin Şer-i Şerîf'teki mânâsı ise: Bir ortağın yabancıya intikal eden hissesinin ayni fiyatla diğer ortağa intikal etmesi hakkıdır, demiştir.

El-Fetih yazarının yukarda anılan târifi **Şuf'a** hakkının ortağa mahsûs olup komşu için böyle bir hakkın bulunmadığını söyleyen âlimlere göredir. Ev, akar ve bahçe komşusu için de **Şuf'a** hakkının bulunduğu görüşünde olan ilim ehline göre **Şuf'a**'nın Şer'î mânâsı şöyledir: Satılan bir taşınmaz malın satıldığı fiyatla satıcının o maldaki ortağına, ortağı yoksa mala bitişik komşuya ayni fiyatla öncelikle devredilmesi hakkıdır. Yâni satıcının ortağı, o yoksa komşusu dilerse o satışı geçersiz kılıp ayni fiyatla mülk edinme hakkına sâhiptir.

ŞUF'A HAKKI HANGİ MALLARDA VE KİMLER İÇİN VAR?

Bu hususta özlü bilgi veren Nevevî, Müslim'in **Şuf'a** bâbında şöyle der:

"1) Müslümanlar henüz ortaklar arasında taksim edilmemiş olan akar nevinde ortaklar için **Şuf'a** hakkının bulunduğu husûsunda icmâ etmişlerdir. Âlimler: **Şuf'a** hakkının tanınmasının sebebi ve hikmeti ortağın zararının giderilmesidir. Bu hakkın yalnız akarlar-

da bulunmasının hikmeti de bu nevî mallarda çok yönden zarara uğramanın mümkün olmasıdır, demişler.

2) Âlimler, hayvanlarda, elbiselerde, ev eşyalarında ve diğer taşınır mallarda şuf'a hakkının bulunmaması husûsunda da ittifak etmişlerdir. Kâdı Iyâz: Bâzı adamlar buna muhâlif kalarak ticâret eşyasında da şuf'a hakkının bulunduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm Atâ'dan rivâyet edilmiştir. Kendisi: Her şeyde hattâ elbisede bile şuf'a hakkı vardır, demiştir. İbnü'l-Münzir bu kavli kendisinden nakletmiştir. Ahmed'den yapılan bir rivâyete göre hayvanlarda ve münferid binâda, yâni arsa hâriç olmak üzere sırf yapıda şuf'a hakkı vardır.

3) Ortaklar arasında taksîm edilmiş, yâni ifrâz edilmiş akara yâni taşınmaz mala gelince, komşular için şuf'a hakkının bulunup bulunmadığı husûsunda âlimler arasmda ihtilâf vardır. Şöyle ki:

a) Mâlik, Şâfii, Ahmed ve Cumhûr'a göre komşuluk nedeniyle şuf'a hakkı yoktur. İbnü'l-Münzir'in anlattığına göre Ömer bin el-Hattâb, Osmân bin Affân, Saîd bin el-Müseyyeb, Süleymân bin el-Yesâr, Ömer bin Abdilazîz, Zührî, Yahyâ el-Ensârî, Ebü'z-Zinâd, Rebîa, Mâlik, Evzâî, el-Muğîre bin Abdirrahmân, Ahmed, İshâk ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir.

b) Ebû Hanîfe ve Sevrî ise komşuluk nedeniyle de şuf'a hakkının bulunduğuna hükmetmişlerdir. Allah daha iyi bilir. Allah cümlesinden râzî olsun.

4) **Müslüman ile zimmî arasında da şuf'a hakkı var mı?**

Şuf'a hakkına âit hadislerin metinleri umumî olduğu için müslümanın zimmî aleyhinde şuf'a hakkı bulunduğu gibi zimmînin de müslüman aleyhinde şuf'a hakkı vardır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve cumhûrun kavli budur.

Şabî, el-Hasan ve Ahmed'e göre zimmî'nin müslüman aleyhinde şuf'a hakkı yoktur.

5) Şehirde oturan kimseler için şuf'a hakkı bulunduğu gibi şehirde oturmayıp köyde ikamet eden bir kimse de şuf'a hakkına sâhiptir. Ebû Hanîfe, Şâfiî, Sevrî, Ahmed, İshâk ve İbnü'l-Münzir böyle hükmetmişlerdir. Cumhu-

run kavli de budur. Fakat Ş a b î : Şehirde oturmayan bir kimse için şuf'a hakkı yoktur, demiştir."

HANEFÎ MEZHEBİNDE ŞUF'A HAKKINI DOĞURAN NEDENLER

H a n e f î mezhebine göre bir akarda şuf'a hakkına sâhip olabilmek için:

1. O akara ortak olmak.

2. Akar'ın mülkiyetinde ortak olmamakla beraber akara giden özel yolda veyâ sulama işinde kullanılan özel suya ortak olmak gibi haklarda akara ortak olmak. Meselâ ifrazı yapılmış olan tarlaları sulayan özel bir su vardır. Bu su o tarlalara âittir. Tarlalar ifraz edildiği için her tarlanın sâhibi ayrıdır. Fakat hepsi o suya ortaktır. Su ortaklığı da şuf'a hakkına bir nedendir. Kezâ tarlalar arasında açılmış bir yol o tarlaların özel bir yolu olup bu yol çıkmaz bir yol olduğu için tarla sâhiplerinden başkasının o yoldan yararlanma hakkı yok ise tarla sâhipleri bu özel yola ortak olduğundan yol ortaklığı da şuf'a hakkına neden olur.

3. Akarın mülkiyetinde veyâ haklarında ortak olmamakla beraber bitişik komşu olmak. Bu da şuf'a hakkına bir nedendir. Meselâ iki tarlanın yolu ayrı olmakla beraber tarlalar birbirine bitişiktir. Bu da şuf'a hakkını doğurur.

Evler de tarla gibidir. Meselâ bir çıkmaz sokak içinde bulunan ve kapıları ayni avluya açılan iki daireden biri iki kişinin ortak malıdır. Ortaklardan birisi kendi hissesini satarsa şuf'a hakkı öncelikle onun ortağınındır. Ortağı istekli olmadığı takdirde şuf'a hakkı avluya ortak olan diğer dâire sâhibinindir. O da istekli olmayınca şuf'a hakkı o çıkmaz sokağa ortak olan diğer ev sâhiplerinin olur. Onlardan da istekli çıkmazsa o dâireye bitişik olup kapısı başka bir sokağa açılan komşu binâ sâhibinin şuf'a hakkı doğar.

Şu halde şuf'a hakkı yukarda anlatılan sıraya göredir. Birinci maddede yazılı nedenle şuf'a hakkı sâhibi varken ikinci ve üçüncü maddede yazılı nedenlerle şuf'a hakkına sâhip olanlar bir hak iddiâ edemezler. Kezâ birinci maddede yazılı şuf'a hakkı sâhibi istekli olmadığı için ikinci maddeye göre şuf'a hakkı sâhibi istekli olunca üçüncü maddede yazılı şuf'a hakkı sâhibi bir hak iddiâ edemez.

Yukarda da anlattığım gibi Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheblerine göre komşuluk nedeniyle şuf'a hakkı yoktur. Ancak, ifraz edilmemiş taşınmaz malın ortakları için şuf'a hakkı vardır.

BİR KİMSE AKAR ORTAĞININ İZNİYLE KENDİ HİSSESİNİ BAŞKA BİR KİMSEYE SATTIKTAN SONRA O ORTAK ŞUF'A HAKKI İLE O HİSSEYİ ALABİLİR Mİ?

Nevevî bu hususta da şöyle der: Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, bu üç imâmın arkadaşları, Osmân el-Bettî, İbn-i Ebî Leylâ ve başkaları: Sözü edilen ortak o hisseyi şuf'a hakkı ile alabilir, demişlerdir.

El-Hakem, Sevrî, Ebû Ubeyd ve hadis âlimlerinden bir cemaât: O ortak artık alamaz, demişlerdir.

Ahmed'den ise her iki görüş de rivâyet edilmiştir.

(١) باب من باع رباعا فليؤذن شريكه

1 — KİM RİBÂ' (EV, ARSA, TARLA, BAHÇE) SATARSA (SATMADAN ÖNCE) ORTAĞINA BİLDİRSİN, BÂBI

٢٤٩٢ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، قَالَا : ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ نَخْلٌ أَوْ أَرْضٌ فَلَا يَبِيعُهَا حَتَّى يَعْرِضَهَا عَلَى شَرِيكِهِ » .

TERCEMESİ

2492) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hurma bahçesi veyâ arâzisi, arsası olan bir kimse bunu (satın almayı) **ortağına teklif etmedikçe** (başkasına) **satamaz.»"**

٢٤٩٣ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ وَالْعَلَاءُ بْنُ سَالِمٍ ، قَالَا : ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنْبَأَنَا شَرِيكٌ عَنْ سِمَاكٍ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَأَرَادَ بَيْعَهَا ، فَلْيَعْرِضْهَا عَلَى جَارِهِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

2493) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Bir arâzisi, arsası olup da satmak isteyen bir kimse bunu (satın almayı) komşusuna teklif etsin.»"

Not : Bunun isnadının sahîh ve râvîlerinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tahâvî de rivâyet etmişlerdir. Müslim'deki bir rivâyet meâlen şöyledir:

«Bir Reb'a (yâni ev, akar, tarla)da veyâ hurma bahçesinde ortağı bulunan bir kimse ortağına bildirmedikçe bunu satamaz. Ortağı dilerse (satın) alır, arzu etmezse bırakır.»

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir.

Ribâ', Rebi'in çoğuludur. **Rebi'** ve **Reb'a** tekildir. Bir kavle göre **Rebi'** de **Reb'a**'nın çoğuludur. **Reb'a**'nın asıl mânâsı yazlık evdir. Fakat mesken, büyük ev ve arsa, tarla gibi her nevî taşınmaz mal mânâsına da kullanılır. Burda akarın her nevî kasdedilmiştir.

İlk hadîs bahçe ve akar ortakların müşterek malı olduğu zaman bir ortak kendi hissesini satarken önce ortağına teklif etmesinin gerekliliğine delâlet eder ve akara ortak olanın şuf'a hakkının bulunduğunu ifâde eder.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Hattâbi bu hadîsin şerhinde: Bu hadîs ortak akarda ortakların şuf'a hakkının bulunduğuna delîldir. Bu hususta âlimler ittifak hâlindedir. Hadîsin metni, ortaklar arasında taksim edilip ifrazı yapılan akarda şuf'a hakkının bulunmadığını açıkça ifâde etmiyor ise de mefhûmu yoluyla yâni anlaşılan anlamı itibariyle delâlet eder. (Çünkü ortaklar arasında taksim edilip ifraz edilen akarda ortaklık mefhumu ve anlamı kalmamış olur.) Kezâ bu hadîs, şuf'a hakkının arâzi ve arsa gi-

bi taşınmaz mala mahsus olup bunların dışında kalan ticâret malı, ev eşyası, hayvan gibi taşınır mallarda şuf'a hakkının bulunmadığına delâlet eder, demiştir.

Hadîsin zâhirine göre kişinin ortağına haber vermeden ve ona teklifte bulunmadan taşınmaz maldaki kendi hissesini satması haramdır. S i n d î : Hadîslerin zâhiri böyle ise de âlimlerin çoğu bunun haram değil, mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çok sayıda âlimin beyânlarına göre böyle bir satış haram değildir, bilâkis câizdir, demiştir. N e v e v î de S i n d î gibi söylemiştir.

Söz konusu satışın haram olmayışından maksad şudur: Yapılan satış mekrûh olmakla beraber, kesinleşmesi ortağın haberdar edildikten veyâ haberi olduktan sonra şuf'a hakkını kullanmamasına bağlıdır. Şâyet taşınmaz malın ortağı bu satışı duyup da istekli çıkarsa şuf'a yoluyla ayni fiyatla satınalabilir. Bir ortak haberdar edilip istekli olmadığını beyânla diğer ortağın hissesinin başka bir kimseye satılması için izin verir ve satış yapıldıktan sonra izinden pişman olup tekrar anılan hisseye tâlip çıkarsa âlimlerin çoğuna göre onun şuf'a hakkı vardır. Bu durum yukarda anlatıldı.

İkinci hadîs, taşınmaz malın komşusu için de şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eder. E b û H a n î f e ve arkadaşlarının görüşü de böyledir. Fakat diğer üç mezhebin görüşüne göre komşu için şuf'a hakkı yoktur. Âlimlerin gerek ortaklık nedeniyle ve gerekse komşuluk sebebiyle şuf'a hakkının bulunması konusundaki görüşleri bu kitâbın girişinde anlatıldı. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunup bulunmadığı husûsu bundan sonraki bâbta rivâyet olunan hadîsler bölümünde tekrar ele alınacaktır. Burada şu noktayı belirtmek yerinde olur:

Görüldüğü gibi müellifimiz bu kitâbın birinci bâbını ortaklık nedeniyle şuf'a hakkının bulunduğuna ve ikinci bâbı da komşuluk nedeniyle olan şuf'a hakkına ayırmıştır. Komşunun şuf'a hakkına dâir hadîsleri ikinci bâbta rivâyet ettiği halde bu bâbın 2493 nolu hadîsini ikinci bâbta değil de birinci bâbta rivâyet etmiştir. Müellifin böyle yapması ikinci hadîste sözü edilen komşu sözünü ortak anlamına yorumladığının bir belirtisi sayılabilir kanısındayım. Çünkü ikinci bâbın hadîslerinin izahı bölümünde görüleceği üzere komşunun şuf'a hakkının bulunmadığı görüşünde olan âlimler, komşunun şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eden hadîsleri çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. O yorum çeşitlerinden birisi de bu nevî hadîslerde bulunan komşu sözünü ortak mânâsına yorumlamaktır.

(٢) باب الشفعة بالجوار

2 — KOMŞULUK SEBEBİYLE OLAN ŞUF'A BÂBI

٢٤٩٤ – حدّثنا عثمان بن أبي شيبة. ثنا هشيم. أنبأنا عبد الملك، عن عطاء، عن جابر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «الجار أحق بشفعة جاره، ينتظر بها وإن كان غائبا، إذا كان طريقهما واحدا».

TERCEMESİ

2494) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İki akarın yolu bir olduğu zaman (birisinin sâhibi olan) komşu hazır olmasa bile komşusunun (akarının) şuf'a'sına en fazla hak sâhibidir. Komşunun şuf'a hakkı(nı kullanması müşteri tarafından) beklenir.»"

٢٤٩٥ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد، قالا: ثنا سفيان بن عيينة، عن إبراهيم بن ميسرة، عن عمرو بن الشريد، عن أبي رافع؛ أن النبي ﷺ قال «الجار أحق بسقبه»

TERCEMESİ

2495) "... Ebû Râfi' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Komşu (şuf'a açısından), sekabine (yâni bitişiğindeki akara) öncelikle hak sâhibidir.»"

٢٤٩٦ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو أسامة عن حسين المعلم، عن عمرو بن شعيب، عن عمرو بن الشريد بن سويد، عن أبيه شريد بن سويد؛ قال: قلت يا رسول الله! أرض ليس فيها لأحد قسم، ولا شرك إلا الجوار؟ قال «الجار أحق بسقبه».

TERCEMESİ

2496) "... Şerîd (1) bin Süveyd *(Radıyallâhü anh)*'den:

Ben; Yâ Resûlallah! Bir arâzi (var) **dır. Onda hiç kimsenin hissesi yoktur. Ancak komşuluk** (hakkı) **vardır** (yâni bunda şuf'a hakkı var mı?) **dedim. O:**

«**Komşu, sekabine** (yâni bitişiğindeki akara) **öncelikle hak sâhibidir,» buyurdu."**

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Dârimî de rivâyet etmişler. Ebû Râfi'in hadîsini Buhârî ve Nesâî de rivâyet etmişler. Şerîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Nesâî ve Ahmed tarafından da rivâyet edilmiştir.

Tirmizî, Câbir'in hadîsini rivâyet ettikten sonra: Bu hadîs hasen - garîb'tir. İlim ehlinin uygulaması bu hadîse göredir. Yâni şuf'a hakkı bulunan bir kimse hazır olmasa bile bu hakkı devam eder, seferi uzun sürse bile dönüşünde bu hakkını kullanabilir, demiştir.

Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde: Bu hadîsin zâhirine göre şuf'a hakkı bulunan bir kimse seferde iken şuf'a hakkının bulunduğu bir malın satıldığını duyunca bu hakkı talep etmek üzere derhâl dönmesinin veyâ haber göndermesinin vâcib olmadığına delâlet eder. Mâlik'e göre vâcibtir. Bâzı ilim adamlarına göre eğer adamın olduğu yer üç konaklık mesâfeden fazla ise vâcib değildir. Üç konak veyâ daha az ise şuf'a hakkını talep etmek üzere hemen dönmesi veyâ haber göndermesi gereklidir, der.

Hadîsin; طَرِيقُهُمَا sözündeki zamîrin mercii iki komşu veyâ iki akar olabilir. Mânânın daha iyi anlaşılması için ikinci şekli tercih ettim. **Tuhfe** yazarı iki şeklin de mümkün olduğunu ifâde etmiştir.

Hadîsin; يُنْتَظَرُ بِهَا = «Şuf'a hakkı beklenir» cümlesinin mânâsı hakkında İbn-i Reslân'ın şöyle söylediğini **Tuhfe** yazarı nakleder: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir: "Yâni şuf'a hakkına

---

(1) **Bu zâtın sahâbî olduğunu 2427 nolu hadîsin dip notunda belirtmiştim.**

sâhip kimse çocuk ise erginlik çağına varıncaya kadar bu hakkı mahfuzdur. Nitekim T a b e r â n i, el-Evsat'ında ve es-Sağîr'inde C â b i r ' den şu merfû hadîsi de rivâyet etmiştir : "**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu : «Çocuk, erginlik çağına varıncaya kadar şuf'a hakkı kalıcıdır. Erginlik çağına varınca, dilerse alır ve dilerse bırakır.»**"

Avnü'l-Mabûd yazarı da özetle şöyle der :

"Bu hadîs, hazır olmayan kimse çok geç dönse bile şuf'a hakkının mahfuz olduğuna delildir. Hadîs komşunun şuf'a hakkına sâhip olabilmesi için kendisinin taşınmaz malı ile komşusunun taşınmaz malının yolunun bir olmasının şart olduğuna delâlet eder. Şu halde sırf komşu olmak şuf'a hakkını doğurmaz. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın "**Sınırlar konulup yollar değiştirilince...**" hadîsi (2499 nolu) de bu durumu teyid eder. En-Neyl yazarı E b û R â f i (Radıyallâhü anh)'ın (2495 nolu) hadîsini ve benzeri hadîsleri de böyle yorumlamışlardır. (Yâni komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının sağlanabilmesi için komşu iki taşınmaz malın yolunun bir olması şarttır. Birbirine bitişik iki akarın yolları ayrı olunca en-Neyl yazarına göre şuf'a hakkı yoktur."

S i n d î de bu hadîsin hâşiyesinde; يُنْتَظَرُ بِهَا cümlesi ile ilgili olarak : Bu cümlenin mânâsı hakkında şöyle denilmiştir : Cümlenin mânâsı komşunun kendi malını satmaması ve komşusunu beklemesi demek değildir. Cümlenin mânâsı şöyledir : Müşteri şuf'a hakkının kesilmesi için beklemek durumundadır. Şuf'a hakkına sâhip kimse gelip o mala istekli olmadığını beyânla müşteriye izin verince müşterinin alım akdi tamamlanmış ve kesinleşmiş olur, der.

E b û R â f i (Radıyallâhü anh) ile Ş e r î d (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerinde geçen "Sekab" kelimesi yakınlık ve komşuluk mânâsınadır. Bu kelime bâzı rivâyetlerde "Sakab" olarak geçer. Yâni kelimenin baş harfi Sin olabildiği gibi Sad da olabilir. Mânâ bakımından bir değişiklik yoktur. S i n d î ' nin beyânına göre S ü y û t î şöyle demiştir : Bu kelimenin mânâsı A s m a î ' ye soruldu. Bunun üzerine A s m a î : Ben Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın hadîsini tefsir etmem. Lâkin Araplar bu kelimeyi bitişik komşu anlamında kullanırlar, demiştir. Tercemede A s m a î ' - nin açıklamasını dikkate aldığım için bu durumu parantez içi ifâde ile belirtmek istedim.

S i n d î, E b û R â f i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini şöyle mânâlandırır : Yâni komşu bitişik binaya tercihan ve öncelikle hak

sâhibidir. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunmadığı görüşünde olan âlimler ya «Câr = komşu» kelimesini ortak mânâsına yorumlarlar. Ya da hadîsin şuf'a hakkında olmayıp iyilik ve yardımlaşma bakımından komşunun öncelik hakkının bulunduğu mânâsına yorumlarlar.

Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:

Sekab, Sakab ve **Sakb** kelimeleri yakınlık ve komşuluk anlamına gelir. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunduğunu söyleyen âlimler Ebû Râfi'in (2495 nolu) hadîsini delîl göstermişlerdir.

Hattâbî: Bu hadîste (yâni Ebû Râfi'in hadîsinde) şuf'a bahsi yoktur. Hadîsten kasdedilen mânâ şuf'a olabilir. Bu hadîsten maksad, komşuya iyilik ve yardım bakımından öncelik verilmesi olabilir. Bir de şu ihtimal vardır: «Car = komşu» kelimesi ile ortak mânâsı kasdedilmiş olabilir. Çünkü bâzen ortağa komşu denilir. Bunun sebebi de ortakların bâzen ayni binada oturmaları veyâ oturdukları evlerin komşu olmalarıdır. Hadîs âlimleri bu hadîsin isnadı hakkında konuşmuşlardır. Bunun senedi muzdarib'dir. Diğer taraftan şuf'a hakkının yalnız ortaklar için bulunduğuna dâir hadîslerin senedleri güzeldir. Onlarda hiç bir ızdırab yoktur, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra bu hadîsten maksadın komşuya yardım ve iyilik bakımından öncelik tanınması ihtimâlinin bâtıl olduğunu söyleyerek Şerîd bin Süveyd'in (2496 nolu) hadîsini delîl göstermiştir.

(٣) باب إذا وقعت الحدود فلا شفعة

3 — (ORTAK AKAR TAKSİM EDİLİP) SINIRLAR TÂYİN EDİLİNCE ARTIK ŞUF'A (HAKKI) OLMAZ, BÂBI

٢٤٩٧ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عُمَرَ، قَالَا: ثنا أَبُو عَاصِمٍ ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى بِالشُّفْعَةِ فِيمَا لَمْ يُقْسَمْ. فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ، فَلَا شُفْعَةَ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ الطِّهْرَانِيُّ. ثنا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ

ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

قَالَ أَبُو عَاصِمٍ : سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ مُرْسَلٌ . وَأَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مُتَّصِلٌ .

في الزوائد: هذا إسناد صحيح على شرط البخاري. والحديث قد جاء من حديث جابر في البخاري وغيره.

TERCEMESI

2497) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ortaklar arasında) **taksim edilmemiş** (taşınmaz) **mal hakkında şuf'a ile hükmetti.** (Taşınmaz mal taksim edilip her hisseye âid) **sınırlar belli olunca artık şuf'a** (hakkı) **olmaz.**

(Müellifimiz demiştir ki:) **Bu hadîsi Muhammed bin Hammâd et-Tahrânî de** (ayni senedle) **bize rivâyet etmiştir.**

(Râvî) **Ebû Âsım demiştir ki: Saîd bin el-Müseyyeb** (in Ebû Hüreyre'den rivâyeti) **mürseldir. Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre'den rivâyeti de müttasıldır."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, Buhârî'nin şartı üzerine sahîh bir seneddir. Bu hadîs Buhârî'de ve başka kitablarda Câbir (R.A.)'ın hadîsi olarak gelmiştir.

İZAHI

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. Bu hadîsi Saîd bin el-Müseyyeb ile Ebû Seleme bin Abdirrahman, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi Saîd bin el-Müseyyeb'in Ebû Hüreyre'den rivâyeti mürseldir. Yâni Saîd, Ebû Hüreyre'yi görmemiştir. Fakat Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre'den rivâyeti müttasıldır. Bu durumu belirten Ebû Âsım, müellifimizin şeyhleri Muhammed bin Yahyâ, Abdurrahman bin Ömer ve Muhammed bin Hammâd et-Tahrânî'nin şeyhidir. Müellifimiz bu hadîsi anılan üç şeyhi vâsıtasıyla Ebû Âsım'dan rivâyet etmiştir.

Ebû Dâvûd da bu hadîsin benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet etmiştir. Ordaki rivâyette de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın râvîleri Ebû Seleme ile Saîd bin el-Müseyyeb'dir. Ordaki metin şöyledir:

إِذَا قُسِمَتِ الْأَرْضُ وَحُدَّتْ فَلَا شُفْعَةَ فِيهَا = «**Arâzi - akar taksim edilip** (her hisseye âid) **sınırlar konulunca artık onda şuf'a** (hakkı) **yoktur.**»

Notta, bunun benzerinin Buhârî'de ve başka kitablarda Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi olarak geldiği ifâde edilmiştir. Câbir'in hadîsi 2499 nolu hadîstir.

Bu hadîs, taksim edilmemiş taşınmaz malda şuf'a hakkının bulunduğuna ve taksim edilip her hissenin sınırları tâyin ve tesbit edildikten sonra şuf'a hakkının kalmadığına delâlet eder. Geniş bilgi bundan sonra gelecek Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde verilmek üzere bu kadarlık bilgi ile yetinelim.

٢٤٩٨ – حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْجَرَّاحِ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الشَّرِيكُ أَحَقُّ بِسَقَبِهِ مَا كَانَ » .

TERCEMESİ

2498) "... Ebû Râfi' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Komşu,** (şuf'a açısından) **sekabine** (yâni bitişiğindeki taşınmaz mala) **ne ise** (yâni o mal az olsun çok olsun) **öncelikle hak sâhibidir.**»"

٢٤٩٩ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : إِنَّمَا جَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الشُّفْعَةَ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقْسَمْ . فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ، فَلَا شُفْعَةَ » .

TERCEMESİ

2499) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şuf'a hakkını yalnız taksim edilmemiş** (taşınmaz) **bütün mallara koydu.** (Taksim edilerek her hisseye âid) **sınırlar konulup yollar tâyin ve ayırt edilince artık şuf'a** (hakkı) **yoktur.**"

İZAHI

E b û R â f i ' in hadîsinin bir benzeri 2495 numarada geçti. Oradaki metin B u h â r î ve N e s â î ' de de mevcuttur. Burdaki rivâyeti **Kütüb-i Sitte**'nin diğerlerinde göremedim. İki metin arasındaki fark ise oradakinde"**Câr**" kelimesi kullanılmıştır. Burada ise "**Şerîk**" kelimesi kullanılmıştır. **Câr**, komşu mânâsmadır. **Şerîk** kelimesinin asıl mânâsı ortak demektir. Ancak burada komşu mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü ortak, bitişiğinde olan veyâ olmayan her taşınmaz malda şuf'a hakkına sâhiptir. Kişinin ortak olduğu bir taşınmaz malda şuf'a hakkına sâhip olabilmesi için o malın ona bitişik olması şart değildir. Bu hadîste ise bitişik taşınmaz maldaki şuf'a hakkı beyan edilmektedir. Bu itibarla bu hadîste geçen **Şerîk** kelimesi komşu anlamına yorumlanmıştır. Bu kelime böyle yorumlanınca bu hadîsin meâl'i bundan önce geçen 2495 nolu hadîsin meâl'i gibi olur. **Câmiü's-Sağîr** şerhinde **el-Azîzî**: Yâni komşu, bitişiğindeki taşınmaz mala şuf'a açısından öncelikle hak sâhibidir. O mal az olsun çok olsun fark etmez. Bu hadîs sahîhtir, der.

Komşuluk nedeniyle de şuf'a hakkının bulunduğunu söyleyen âlimler için bu hadîs de bir delîl durumundadır. Komşuluğun şuf'a hakkına neden olmadığı görüşünde bulunan ilim ehlinin bu hadîs karşısında verdikleri cevap 2495 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.

C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r î, T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs taksim edilmemiş ortak taşınmaz malda ortaklar için şuf'a hakkının bulunduğuna ve bu nevî mal ortaklar arasında taksim edilip her ortağın sınırları tâyin ve yolu müstakil olunca şuf'a hakkının kalmadığına delâlet eder.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Hadîsin; وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ cümlesinin mânâsı hakkında K a s t a l â n î : Yâni taksim edilen akardan her ortağa düşen hissenin giriş ve çıkış yolları belli olunca..., demiştir. E l - K a a r î de: Yâni her hisse için özel bir yol verilmek sûretiyle yollar tâyin edilince..., demiştir.

Hadîsin; فَلَا شُفْعَةَ = «**Artık şuf'a yoktur**» cümlesi hakkında e l - K a a r î: Yâni akar ortaklar arasında taksim edildikten sonra şuf'a hakkı yoktur. Bu hadîse göre şuf'a hakkı ortak için vardır. Fakat komşu için yoktur. Bu hüküm Ş â f i î ' nin mezhebidir.

Komşu için de şuf'a hakkı vardır, diyen E b û H a n î f e ve arkadaşları bu hadîse cevâben: Hadîste geçen; فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ = «Sınırlar tâyin edilince» cümlesi C â b i r'in sözüdür, demişlerdir. Bunların delîlleri ise komşu için de şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eden (2494, 2495 ve 2496 nolu) hadîslerdir, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra: Ben derim ki: Bir hadîste geçen cümlelerin tümü hadîsten sayılır. Ancak cümlelerin bir kısmının râvîye âid olduğu sâbit olunca durum değişir. Anılan cümlenin (2497 nolu) E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde de bulunması onun hadîsten olduğunun delîlidir, demiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra H a t t â b î'den naklen şöyle der:

Bu hadîs, komşu için şuf'a hakkının olmadığına açıkça delâlet eder.

Hadîsin; فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ fıkrasına gelince bunun ilk cümlesini bir grup âlimler kendileri için delîl gösterirken, ikinci cümlesini de diğer grup kendi görüşleri için delîl saymışlardır. Şöyle ki, taksim edilmiş akarda şuf'a hakkı yoktur, diyen âlimler bu fıkranın; فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ = «Sınırlar konulunca» cümlesini delîl göstermişlerdir. Taksim edilmiş olsa bile yolu müşterek olan akarda şuf'a hakkı vardır, diyenler de bu fıkranın; وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ = «Ve yollar tâyin edilince» cümlesini delîl göstermişlerdir.

H a t t â b î daha sonra ikinci cümlenin, taksim edilip yolu müşterek olan akarda şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet etmediğini savunmuştur." Geniş bilgi için şerh kitablarına mürâcaat etmek uygun olur kanısındayım.

S i n d î de bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:

Bu hadîse göre bir akar ortaklar arasında taksim edilmedikçe her ortak için şuf'a hakkı vardır. Akar ortaklar arasında taksim edilip her ortağın hissesi ve yolu belli olunca artık şuf'a hakkı olmaz. Bu hadîsin zâhirine göre şuf'a hakkı ortağa mahsustur. Komşu için böyle bir hak yoktur. M â l i k ve Ş â f i i'nin kavli böyledir. Komşu için de şuf'a hakkı vardır, diyen ilim ehli ise bu hadîsten maksad ortaklık nedeniyle olan şuf'a hakkının kalmayışıdır. Çünkü ortağın tercihli bir şuf'a hakkı vardır. Taksimden sonra onun tercih durumu kalmamış olur. Ama komşuluk nedeniyle olan şuf'a hakkı devam eder.

(٤) باب طلب الشفعة

4 — ŞUF'A HAKKINI TALEP ETME BÂBI

٢٥٠٠ — حدثنا محمد بن بشار . ثنا محمد بن الحرث ، عن محمد بن عبد الرحمن البيلماني ، عن أبيه ، عن ابن عمر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « الشفعة كحل العقال » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن عبد الرحمن البيلماني ، قال فيه ابن عدي : كل ما رويه البيلماني ، فالبلاء فيه منه . وإذا روى عنه محمد بن الحارث ، فهما ضعيفان . وقال : حدث عن أبيه نسخة كلها موضوعة . لايجوز الاحتجاج به ، ولا أذكره إلا على وجه التعجب .

TERCEMESİ

2500) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şuf'a (hakkı) devenin bağlı bulunduğu ipi çözmek gibidir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Abdirrâhman el-Beylemânî vardır. İbn-i Adî, onun hakkında: El-Beylemânî'nin rivâyet ettiği bütün hadislerdeki belâ yâni zayıflık hep onun yüzündendir. Ondan Muhammed bin el-Hâris rivâyet ettiği zaman ikisi de zayıftır. O, babasından bir takım hadisler rivâyet etmiş ki, hepsi mevzû hadislerdir, delil gösterilemezler ve ben bu hadisleri ancak şaşılacak şey olmak üzere anarım, demiştir.

٢٥٠١ — حدثنا سويد بن سعيد ، قال: ثنا محمد بن الحرث عن محمد بن عبد الرحمن البيلماني ، عن أبيه ، عن ابن عمر ؛ قال: قال رسول الله ﷺ « لا شفعة لشريك على شريك إذا سبقه بالشراء . ولا لصغير ، ولا لغائب » .

في الزوائد : في إسناده البيلماني ، وقد تقدم الكلام فيه في الإسناد قبله .

TERCEMESİ

2501) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bir ortak diğer bir ortaktan önce (üçüncü bir ortağın hissesini şuf'a yoluyla) satın aldığı zaman, diğer ortağın hisseyi satın alan ortak aleyhinde bir şuf'a hakkı yoktur. Erginlik çağına varmamış ortak ve gâib yâni hazır bulunmayan ortak için de şuf'a hakkı yoktur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Beylemânî bulunuyor. Bundan önceki sened'den söz edilirken bu râvî hakkında konuşuldu.

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet edilen her iki hadîs de Zevâid türündendir. Senedlerinin zayıflığı notta belirtildi.

Birinci hadîste "Ikal" deveyi bağlamakta kullanılan ip mânâsınadır. "Hall" ise ipi çözmek mânâsınadır. Bu hadîste şuf'a, anılan ipi çözmeye benzetilmiştir. Bundan kasdedilen mânâ hakkında S i b - k î, el-Minhâc'ın şerhinde şöyle demiştir: Meşhûr olan mânâ şudur: İpi çözülen serkeş deve kaçırıldığı gibi zamanında kullanılmayan şuf'a hakkı da kaçırılır. Bir kavle göre hadîsin mânâsı şöyledir: Ortağın şuf'a hakkını kullanmayıp başkasına yapılan satışı kesinleştirmesi sûretiyle bu hakkın çözülmesidir. Yâni şuf'a hakkı bulunan bir malın satışı kesinleşmiş olmaz. Ancak şuf'a hakkı bulunan kimse gelip şuf'a hakkından vazgeçtiğini beyân ederse yapılan satış akdi kesinleşmiş olur. Şu halde yapılan satışın kesinleşmesi şuf'a hakkı bulunan adamın takdirine bağlıdır. Adam bu hakkı kullanmıyacağını beyân edince bu bağ çözülmüş olur.

İlk yoruma göre şuf'a hakkı bulunan bir kimse bu hakkını geciktirmeden kullanmak durumundadır. Geciktirdiği takdirde onun hakkı kalmamış olur. H a n e f î ve Ş â f i î mezheblerinin en sahîh görüşlerine göre şuf'a hakkı olan bir kimse satış haberini alır almaz, satılan hisseye tâlib olduğunu beyân etmesi ve durumu şâhidlendirmesi gerekir. İstekliliğini ifâde ve tevsik ettikten sonra satın almadaki gecikmesi sakıncalı değildir. Bu hususta değişik ve ayrıntılı hükümler vardır. H a n e f î ve Ş â f i î mezheblerine âid fıkıh kitablarına mürâcaat etmek gereklidir.

İkinci hadîsin baş kısmının mânâsı şöyledir: Meselâ bir akarda ortak olan üç kişiden birisi kendi hissesini bir ortağına sattığı zaman satılan bu hisse konusunda diğer ortağı şuf'a yoluyla bir hak taleb edemez.

Bu hadîse göre erginlik çağına varmamış kimse ile hazır olmayan yâni başka bir memlekette bulunan kimse için şuf'a hakkı yoktur. Gâib olan, yâni hazır olmayan kimsenin şuf'a hakkının bulunduğuna dâir gerekli bilgi sahîh olan 2494 nolu hadîs bölümünde verildi. Erginlik çağına varmayan çocuklara gelince İ b n - i E b î L e y l â 'ya göre onların şuf'a hakkı yoktur. Fakat bâzı âlimlere göre çocuğun da şuf'a hakkı vardır.

H a n e f î ve Ş â f i i mezheblerine göre hazır olmayan kimse satışı duyduğunda o hisseye istekli olduğunu şâhidlendirir. Böylece şuf'a hakkını kararlaştırmış olur. M â l i k 'e göre o kimse satış işini duyar duymaz şuf'a hakkını taleb etmek üzere derhal yola çıkar veyâ bir elçi gönderir.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٨ - كتاب اللقطة

18 — LUKATA KİTÂBI

Lukata: Yerde bulunan ve sâhibi mechûl maldır. Buna **Lukta** ve **Lukaata** da deniliyor ise de en meşhûru **Lukata**'dır. **Lukata**'nın yerden alınıp sâhibi bulunduğu takdirde kendisine verilmek üzere götürülmesinin meşrûluğu **Kitâb, Sünnet** ve **İcmâ-ı Ümmet** ile sâbittir.

Lukata'nın yerden alınması hakkında mübâhlık, mendubluk, vâciblik, haramlık ve mekruhluk hükümleri vardır. Şöyle ki:

1. Lukata'yı gören kişi kendinden emîn olup bunu saklıyacağına, hıyânet etmiyeceğine inanıp yerden kaldırmaması hâlinde hıyânet edecek bir kimse tarafından götürüleceği endişesini duymazsa bunu alıp almaması mübahtır. Almasında veyâ almamasında bir sakınca yoktur.

2. Lukata'yı yerden almaması hâlinde, hiyânetli bir kimse tarafından götürülmesi şüphesi olduğu takdirde birinci maddede durumu belirtilen kişinin bunu alması mendubtur.

3. Lukata'yı yerden almaması hâlinde, hiyânetli bir kimse tarafından götürülmesi kuvvetle muhtemel olup durumu birinci maddede yazılı kişiden başka güvenilir bir kimse oralarda yok ise o kişinin bunu alması farz-ı ayndir. Güvenilir başka kimseler de orada var ise o kişinin bunu alması farz-ı kifâyedir.

4. Lukatayı gören kişi kendine güvenemiyor veyâ gereğini yapamıyacağı kanaatında ise bunu alması haramdır.

5. Lukata'yı gören kişi kendine güvenmekle beraber gereğini yapamıyacağı endişesi ve şüphesi içinde ise bunu alması mekruhtur.

Yitik mal hayvan ise, genellikle buna **Lukata** denmez de **Dâlle** denilir. Şu halde yitik mal hayvan ise buna **Dâlle** denilir. Hayvandan başka bir mal ise buna **Lukata** denilir. Fakat T a h â v î bu iki kelimenin anlamı arasında bir fark olmadığını, yitik hayvan için **Lukata** kelimesinin kullanıldığını ve yitik diğer mallar için **Dâlle** kelimesinin kullanıldığını söylemiştir. Müellifimiz birinci görüşte olduğu için yitik hayvanlar için açtığı birinci bâbm başlığında **Dâlle** kelimesini ve yitik diğer mallar için açtığı ikinci bâbın başlığında **Lukata** kelimesini kullanmıştır. Hadîslerin zâhiri de birinci görüşü teyid eder, kanısındayım.

(١) باب ضالة الإبل والبقر والغنم

1 — DEVELER, SIĞIRLAR VE KOYUNLAR İLE KEÇİLER DÂLLESİ (YİTİĞİ) BÂBI

٢٥٠٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «ضَالَّةُ الْمُسْلِمِ حَرَقُ النَّارِ» .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

2502) "... Abdullah bin eş-Şıhhîr (1) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslümanın dâllesi (yitik hayvanı veyâ yitik her nevî malı) ateş alevidir.»"

Not: **Bu hadisin senedinin sahih ve râvilerinin sıkâ oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.**

İ Z A H I

D â r i m î 'nin de rivâyet ettiği bu hadisin mânâsı şudur: **Bir** kimse bir müslümanın yitik malını kötü niyetle alırsa yâni sâhibi-

(1) **Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 1705 nolu hadis bölümünde geçti.**

ne teslim etmek niyetiyle değil de yemek maksadıyla alırsa bundan dolayı cehennem azâbına müstehak olur. S i n d î bu hadîsi böyle açıklamıştır. Hadîsteki **Dâlle** kelimesi yitik hayvan anlamına müsâid olduğu gibi yitik her nevî mal anlamına da müsâiddir. Çünkü yitik olan herhangi bir malı kötü niyetle almak haramdır. Yitik deve ve sığırın alınması bâzı âlimlerce mutlaka haram görülmüştür. Bâzı âlimler ise yalnız yitik devenîn alınmasının haramlığına hükmetmişlerdir. Bunun sebebi ise bu tür hayvanların kendilerini yırtıcı hayvanların tehlikelerden koruyabilmeleridir. Bu hususla ilgili genel bilgi bu bâbın diğer hadislerinin izahı bölümünde verilecektir. Bu duruma burada işâret etmenin sebebi şudur: Eğer hadîsteki **Dâlle** kelimesi ile yalnız yitik deve ve sığır kasdedilmiş olsaydı, kötü niyetle olsun iyi niyetle olsun bu nevî yitik hayvanı almamanın gereğine işâret edilmiş, denilebilir. Fakat âlimlerden böyle yorumlayanı görmedim ve hadîsin zâhiri de buna uygun değildir. Çünkü **Dâlle** kelimesini yalnız yitik deve ve sığır mânâsına tahsis etmek ve koyun ile keçiyi bunun anlamının dışında tutmak hatâdır. Mamafih bundan sonra gelen hadîste geçen **Dâlle** kelimesini deve ve sığır mânâsına yorumlayanlar olmuştur. O hadîsin izahı yapılırken bu noktaya değinilecektir.

٢٥٠٣ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ثنا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ .
ثنا الضَّحَّاكُ خَالُ ابْنِ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ أَبِي
بِالْبَوَازِيجِ . فَرَاحَتِ الْبَقَرُ . فَرَأَى بَقَرَةً أَنْكَرَهَا . فَقَالَ : مَا هٰذِهِ ؟ قَالُوا : بَقَرَةٌ
لَحِقَتْ بِالْبَقَرِ . قَالَ ، فَأَمَرَ بِهَا فَطُرِدَتْ حَتَّى تَوَارَتْ . ثُمَّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ
يَقُولُ : « لَا يُؤْوِي الضَّالَّةَ إِلَّا ضَالٌّ » .

TERCEMESİ

2503) "... El-Münzir bin Cerîr (bin Abdillah el-Becelî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben el-Bevâzîc'te babam (Cerîr bin Abdullah —2—) ile beraberdim. (Babamın) sığır sürüsü akşama doğru (meradan) geldi. Babam, (sürü içinde) yabancı bir sığır gördü ve: Bu nedir? diye sordu. Ordakiler: Sığır sürüsüne iltihak eden bir sığırdır, diye cevab

(2) Cerîr (R.A.) meşhûr sahâbilerdendir. Hâl tercemesi 159 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.

verdiler. El-Münzir demiştir ki; Bunun üzerine babam emretti. O sığır sürüden çıkarılıp gözlerden kayboluncaya kadar kovalandı. Sonra babam şöyle dedi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **şöyle buyururken işittim:**

«Dâlle'yi (yâni yitik hayvanı) **ancak sapık bir kimse kendi malına karıştırır.»"**

İZAHI

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Hadîsin râvîsi Cerîr bin Abdillah el-Becelî (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 159 nolu hadîs bölümünde geçti. Hadîsin ikinci râvîsi el-Münzir ise onun oğludur, sıkâdır. Müslim de onun hadîslerini rivâyet etmiştir.

El-Bevâzic: Musul'a bağlı eski bir şehir olup Dicle nehrine yakındır. Tekmile yazarının beyânına göre bu beldede eskiden beri bir çok ilim adamları yetişmiştir. El-Münzirî'nin dediğine göre bu şehir bu hadîsin râvîsi olan Cerîr bin Abdillah (Radıyallâhü anh) tarafından fethedilmiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadîsin baş kısmı meâlen şöyledir: **"El-Münzir bin Cerîr: Ben el-Bevâzîc'de (babam) Cerîr ile beraberdim. Çoban** (babama âid) **sığır sürüsünü getirdi. Sürü içinde yabancı bir sığır vardı. Bunun üzerine babam, çobana: Bu** (sığır) **nedir? diye sordu. Çoban da: Bu sığır sürüye iltihak etti. Kimin olduğunu bilmiyorum, diye cevab verdi. Bunun üzerine Cerîr: Bunu sürüden çıkarınız. Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **şöyle buyururken işittim, dedi:**

لاَ يَأْوِي الضَّالَّةَ إِلاَّ ضَالٌّ = **Dâlle'yi** (yâni yitik hayvanı) **ancak sapık bir kimse kendi malına karıştırır.»"**

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğunun başında bulunan; يُؤْوِي ve bâzı rivâyetlerde olduğu gibi; يَأْوِي fiillerini hadîs âlimleri katmak ve karıştırmak mânâsına yorumlamışlardır. Yâni yitik bir hayvanı bulan kimse bunu kendi malına katıp karıştırarak buna mâlik olamaz. Meğer ki sapık bir kimse ola. Dâll (Sapık) kimseden maksad ise hak ve doğru yoldan ayrılan kişidir. Şu halde yitik bir hayvanı bulan kimse bunu sâhibine teslim etmek

niyetiyle alıp durumu usûlü dâiresinde ilân ederse bu niyetle alıp barındırmakta sakınca yoktur. Nitekim M ü s l i m'in Z e y d b i n H â l i d'den rivâyet ettiği merfû bir hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); مَنْ آوٰى ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ مَالَمْ يُعَرِّفْهَا

«**Bir Dâlle'yi** (yâni yitik hayvanı) **barındıran kimse durumu ilân etmedikçe dalâlettedir.**»

S i n d î bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"Dâlle'den maksad yitik mal olabilir. Yâni hayvan olsun başka mal olsun. Hepsini kapsıyacak şekilde umumî bir mânâya yorumlanabilir. Dâlle bu mânâya yorumlanırsa hadîsin mânâsı şöyle olur: Yitik malı ancak sapık bir kimse alarak kendi malına karıştırıp buna sâhip çıkar. Asıl sâhibine ulaştırmak için gerekli duyuruyu yapmaz.

Alınan yitik mal kendini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen ve günlerce susuzluğa açlığa dayanabilen deve olsun, başka hayvan veyâ başka mal olsun hiç birisi kötü niyetle ve buna sâhip çıkıp saklamak ve ilân etmemek câiz değildir.

Bir kavle göre hadîs şöyle yorumlanmıştır:

Dâlle'den maksad kendini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen ve ot ile su ihtiyacını gidermek için uzaklara gitmeye muktedir olan yitik deve ve sığırdır. Bu yitik hayvanlar sâhibine teslim edilmek üzere gerekli duyuruyu yapmak niyetiyle de olsa alınmamalıdır. Ancak sapık kimse bunları alır. Çünkü böyle hayvanı barındırmaya gerek yoktur. O ergeç sâhibine ulaşır. Fakat hadîsteki; يُؤْوِى fiili barındırmak değil de el koymak, malına karıştırıp buna sâhip çıkma mânâsına yorumlanırsa Dâlle kelimesini deve ve sığıra tahsis etmeye lüzum kalmaz."

Tekmile yazarı da bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"Bu hadîs C e r î r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anh)'ın görüşüne göre sığırın da deve gibi kendisini yırtıcı küçük hayvanlardan koruyabildiğine ve bu nedenle sığır yitik olduğu zaman alınmasının câiz olmadığına delâlet eder. Bunun içindir ki C e r î r (Radıyallâhü anh) yabancı sığırın kendisinin sığır sürüsünden çıkarılmasını emretmiştir. (Âlimlerin bu husustaki görüşleri bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde verilecektir.)

H a t t â b î de: Bu hadîs yitik bir malı almanın meşrûluğuna delâlet eden hadîslere muhâlif değildir. Çünkü Dâlle kelimesi altın, gümüş, eşya ve diğer malları ifâde etmez. Dâlle, ancak deve, sığır ve kuş gibi yitik hayvanlar anlamını ifâde eder. Şu halde kendisini tehlikelerden koruyabilen bir yitik hayvanı almamak ve sâhibini buluncaya kadar serbest bırakmak gerekir, demiştir.

٢٥٠٤ – حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْعَلَاءِ الْأَيْلِيُّ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ،
عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ ، عَنْ زَيْدِ
ابْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ . فَلَقِيتُ رَبِيعَةَ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ : حَدَّثَنِي يَزِيدُ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : سُئِلَ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ فَغَضِبَ وَاحْمَرَّتْ وَجْنَتَاهُ فَقَالَ « مَا لَكَ وَلَهَا ؟
مَعَهَا الْحِذَاءُ وَالسِّقَاءُ . تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ . حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا » . وَسُئِلَ عَنْ ضَالَّةِ
الْغَنَمِ فَقَالَ « خُذْهَا . فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذِّئْبِ » . وَسُئِلَ عَنِ اللُّقَطَةِ فَقَالَ
« اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا وَعَرِّفْهَا سَنَةً ، فَإِنِ اعْتُرِفَتْ ، وَإِلَّا فَاخْلِطْهَا بِمَالِكَ » .

TERCEMESİ

2504) "... Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (3) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yitik deve hükmü soruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiddetlendi, yanakları kırmızılaştı ve cevaben :

«Ondan sana ne? Onun beraberinde (uzak yolculuğa dayanan) ayaklar ve (karnında) su tulumu vardır. Sâhibi ona rastlayıncaya kadar o (hayvan kendi kendine) suya varır ve sâfi uzun ot yer» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e koyun - keçi yitiğinin hükmü de soruldu. Buna cevâben:

«Onu al. Çünkü o (hayvancağız) şüphesiz ya sanadır ya senin kardeşinedir ya da kurtundur» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e lukata'nın hükmü de soruldu. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:

(3) Bu zâtın hâl tercemesi 945 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.

«Lukata'nın dağarcığını ve ağız bağını iyice tanı ve lukatayı bir yıl ilân et. Eğer (bir kimse tarafından) **kanıtlayıcı bir şekilde vasıfları anlatılırsa** (ona ver). Böylece **vasıfları anlatılmazsa** (yâni sâhibi çıkmazsa) **onu kendi malına kat.»**"

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Ahmed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. El-Hâfız'ın beyânına göre bu soruları soran zât Süveyd el-Cühenî (Radıyallâhü anh)'dir. Taberî, Bağavî ve başkalarının rivâyet ettikleri bir hadîste Süveyd (Radıyallâhü anh) bu soruları Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorduğunu ve bu cevabları aldığını beyân etmiştir. Hadîste yitik deve ve yitik koyun - keçi hakkında **Dâlle** kelimesinin kullanılmış olması bu kelimenin yitik hayvanlar hakkında kullanıldığını teyid eder. Çünkü hadîsin son kısmında ayrıca **Lukata**'nın yâni yitik hayvan dışında kalan diğer yitik malların hükmü sorulmuştur.

Yitik bir malı almanın meşrû kılınmasının asıl amacı bunun zâyi olmasını önlemek ve sâhibine ulaştırmaktır. Deve uzun yolu katetmeye günlerce susuz kalmaya dayandığı gibi kendini yırtıcı hayvanlardan koruma gücüne sâhip olduğu için yitik iken alınmasının gereksiz olduğu bildirilmiş ve gerekçesi de açıklanmıştır.

Hizâ: Deve ayağı anlammadır. **Sikâ** da su tulumudur. Burda devenin karnı mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü deve birkaç günlük ihtiyacı karşılayabilecek kadar suyu bir defada içebilir. Bu nedenle onun karnı su tulumu gibidir.

Yitik koyun ve keçiye gelince bu zayıf hayvan uzun süre yemsiz ve susuz yaşıyamadığı gibi kendisini yırtıcı hayvanlardan da koruyamaz. Bu nedenle yitik koyun ve keçinin iyi niyetle alınması ve barındırılması meşrû kılınmıştır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yitik koyun ve keçi ile ilgili soruyu cevablarken şunu buyurmak istemiştir: Yitik koyun ve keçiyi sen alır, ilân edersin. Buna rağmen sâhibi çıkmazsa sana âittir. Sen almaz da müslüman kardeşin alırsa ona âittir. Yâni o da senin gibi usûlü dâiresinde ilân ettiğine rağmen sâhibini bulamazsa onun olmuş olur (Hadîsteki kardeş kelimesi yitik hayvanın sâhibini ve başka müslümanı kapsar.) Şâyet ne sen ne de kardeşin almazsa koyun kurt'un ve benzeri yır-

tıcı hayvanın yemi olmuş olur. Bu son cümle yitik koyun ve keçiyi almanın meşrûluğunun hikmetini beyân eder.

Lukata'nın hükmü de hadîsin son kısmında beyân buyuruluyor. Bu fıkrada geçen Ifâs: Azığının konulduğu dağarcıktır. Bu, deriden, ağaçtan ve başka şeyden mâmul olabilir. Burda kasdedilen mânâ içinde yitik malın bulunduğu torba ve benzeri her hangi bir şeydir. Vikâ da dağarcık, kese ve torbanın ağzının bağlanmasında kullanılan bağdır. Lukata'nın hükmünün beyân buyurulduğu fıkrada içinde yitik malın bulunduğu torba ve benzerî şeyin ve ağız bağının, yitiği alan kişi tarafından iyice tanınması, bilinmesi ve bellenmesi emrediliyor ki, yitik mala sâhip çıkacak kimselerin bunu doğru veyâ yanlış târif ettikleri onun tarafından iyice bilinebilsin. Ayrıca yitik malın bir yıl süre ile ilân edilmesi emredilmiştir. İlân edilirken yitik malın evsâfı ilân edilmiyecektir. Sâdece bir yitik malın bulunduğu ve kaybedenlerin falan kişiye baş vurmaları münâsip vâsıtalarla halkın toplandığı yerlerde, câmilerin kapılarında ve yitik malın bulunduğu semtte ilân edilecektir. Bu husus aşağıda tekrar anlatılacaktır. Yapılan bir yıllık ilân neticesinde yitik malın evsâfını beyân etmek sûretiyle sâhibi olduğunu kanıtlayacak kimse çıkarsa mal ona verilecektir. Sâhibi bulunmadığı takdirde malın yitiği bulan kimseye âid olduğu ifâde buyurulmuştur.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Yitik deveyi alıp barındırmak câiz değildir. Sâhibi bulununcaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Mâlik, Evzâî ve Şâfiî'nin kavli böyledir. Hanefiler'e göre yitik deveyi almak mekruhtur. Yâni sâhibini buldurmaya çalışmak ve ilân etmek üzere bunu barındırmak mekruhtur.

El-Leys bin Sa'd ise: Yitik deveyi köylerde ve meskun sahâlarda bulan iyi niyetli kimse alır. Fakat sahrâda bulursa alamaz, demiştir. Mâlik ve Şâfiî'den birer rivâyet de böyledir. Hanefîler'den de bu kavil rivâyet olunmuştur.

Şâfiî âlimler: Yitik deve köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhâfaza edilmek üzere hâkim veyâ başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Şâyet yitik deve köyde bulunur ise usûlü dâiresinde ilân etmek ve buna rağmen sâhibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle bunu almak câizdir. En sahîh kavil budur, demişlerdir.

Yitik Sığırın Hükmü:

T â v û s, E v z â î, H a n e f i l e r ve M â l i k'in bâzı arkadaşları: Yitik sığır, yitik deve gibidir, demişlerdir. M â l i k ve Ş â f i î ise: Yitik sığır tehlikeli bir yerde ise yitik koyun hükmündedir. Aksi halde yitik deve hükmündedir, demişlerdir. Başka görüşler de vardır.

2. Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak câizdir. Cumhûr ve H a n b e l î l e r bu hadîsi delîl göstererek böyle hükmetmişlerdir.

Tekmile yazarı bu konu hakkında özetle şöyle der:

"E l - L e y s b i n S a'd'in kavline ve bir rivâyetinde A h m e d'in kavline göre yitik koyun ve keçiyi ancak devlet yetkilisi alabilir. Kişiler alamaz. Bu hadîs bu görüşü reddeder.

Bâzı âlimler: Yitik koyun ve keçiyi meskûn sahâda almak câiz değildir. Fakat çölde, dağda ve benzeri yerde almak câizdir, demişler ise de bu hadîs bu görüşü de reddeder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle bir ayırım yapmaksızın alınmasını emretmiştir. Eğer meskûn sahâ ile çöl ve dağ arasında bir fark bulunmuş olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumu soru sâhibine soracaktı veyâ olan farklılığı belirtecekti. Kurt meskûn sahâlarda bulunmaz, ancak çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulunur, denemez. Çünkü koyun ve keçinin bu gibi yerlerde kurt'a âid olması köy ve şehirlerde kurttan başkasına âid olmamasını gerektirmez. Yâni bu gibi yerlerde çalınma gibi tehlikeler mevcuttur. Diğer taraftan sâhibi mechul yitik mal çölde olsun köy ve şehirlerde olsun **Lukata** hükmüne tâbidir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in:

فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذِّئْبِ = **«Çünkü o ya senindir, ya senin kardeşinindir veyâ kurtundur»** buyruğunun zâhirine göre yitik koyun ve keçiyi bulan kimse bundan yararlanabilir. İ b n - i K u d â m e bu konu hakkında özetle şöyle der:

Yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimse dilerse (evsâfını ve alâmetlerini tesbit ettikten sonra) hemen yiyebilir. E b û H a n î f e, M â l i k, Ş â f i î ve başka âlimler böyle hükmetmişlerdir. İ b n - i A b d i'l - B e r r: Tehlikeli yerlerde rastlanan yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimsenin (bunun evsaf ve alâmetlerini tesbit ettikten sonra) hemen yemesinin câizliği üzerinde âlimler icmâ etmişlerdir. Bu hükmün dayanağı ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-

selâm)'in: «**O ya senindir, ya kardeşinindir veyâ kurtundur**» meâlindeki buyruğudur. Çünkü bu buyrukta hayvancağız, bulana âid kılınmış ve bulan kimse ile kurt eşit kılınmıştır. Sonra hayvan sâhibi için en kârlı iş budur. Çünkü hayvancağız hemen boğazlanıp yenmezse bakım ve beslenmesi sorunu doğar. Hayvanın uzun süre elde tutulup bakım ve yem masrafı bâzen hayvanın değeri kadar bir mebláğ tutar. İlerde sâhibi çıktığı zaman icâbında hayvanın değeri kadar masraf ödemek durumunda kalabilir. Fakat bunun alâmet ve evsâfı tesbit edilip kıymeti de takdir edildikten hemen yenilmesi ve bahâsının sâhibine teslim edilmek üzere muhâfaza edilmesi en kârlı yoldur, demiştir.

Yitik koyun ve keçiyi (evsâfı bellenip değeri takdir edildikten sonra) hemen yemenin câizliği husûsunda bu hayvancağızı çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulmak ile şehirde bulmak arasında bir fark yoktur. Fakat Ebû Ubeyd, Şâfiîler ve İbnü'l-Münzir: Bunu şehirde bulan kimse satabildiği için yiyemez. Satıp da bedelini muhâfaza etmesi gerekir. Fakat çölde bulan kimse satma imkânına sâhip olmadığı için yiyebilir, demişlerdir. Cumhûrun görüşü ilk görüştür. Cumhûrun delili hadiste bir kayıtlamanın olmayışıdır. Ayrıca sahrâda yiyilmesi helâl olan bir şeyi şehirde yemek de helâldır.

İbn-i Kudâme sözlerine devamla şöyle der:

Yitik koyun ve keçiyi bulan kimse yukarda anlatıldığı şekilde dilerse bunu kesip yiyebildiği gibi dilerse bunu kendi malından besler karşılıksız olarak bakar ve mülkiyetine geçirmez. Sâhibi çıkınca ona teslim eder. Bulan kişi şâyet ilerde hayvan sâhibinden tahsil etmek üzere hayvanın bakım ve yem masrafını tesbit edip bu durumu şâhidlerle tevsik eder ve sonra hayvan sâhibi bulunursa, anılan masraflar hayvan sâhibinden tahsil edilebilir? Bu hususta iki rivâyet vardır. Bir rivâyete göre anılan masraf tahsil edilebilir. Diğer rivâyete göre tahsil edilemez. İkinci görüş Şâ'bî ve Şâfiî'nin kavlidir. Bunun gerekçesi de şudur: Hayvanın bakım ve yemi her gün tekrarlanır. Bâzen hayvanın değeri kadar masraf olabilir. Bu itibarla yitik hayvancağızı bulan kişinin bunu derhal satıp bedelini muhâfaza etmesi veyâ bedelini takdir ve tesbit ettikten sonra boğazlayıp yemesi ve bedelini saklaması hayvan sâhibi için daha kârlıdır.

Yitik koyun veyâ keçiyi bulan kimsenin üçüncü bir yolu bunu satıp bedelini muhâfaza etmesidir. Satış işini bizzat yapabilir. Şâfiî'nin bâzı arkadaşlarına göre satış işini ancak devlet yetkili-

sinin izni ile yapabilir. Cumhûrun görüşüne göre devlet yetkilisinden izin almaya gerek yoktur." Tekmile'den naklen verilen İ b n - i K u d â m e ' nin sözü bitti.

3. Lukata'yı, yâni yerde bulunan ve sâhibi meçhûl para ve diğer eşyayı iyi niyetle almak câizdir. Alınan mal az olsun çok olsun bir yıl ilân edilir. Sâhibi çıkarsa ona verilir. Sâhibi çıkmazsa bulana helâl olur. Bulan kişi bunun yâni bulduğu malın alâmetlerini ve evsâfını iyice bellemek zorundadır.

Üçüncü maddede belirtilen hükümler hakkında gerekli geniş bilgi bundan sonra gelen 2. bâbta rivâyet olunan hadîslerin izahı bölümünde verileceğinden oraya mürâcaat edilmesi uygun olur.

(٢) باب اللقطة

2. LUKATA BÂBI

٢٥٠٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الوهاب الثقفي عن خالد الحذاء، عن أبي العلاء، عن مطرف، عن عياض بن حمار؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من وجد لقطة فليشهد ذا عدل أو ذوي عدل. ثم لا يغيره ولا يكتم. فإن جاء ربها، فهو أحق بها. وإلا فهو مال الله يؤتيه من يشاء».

T E R C E M E S İ

2505) "... Iyâz bin Himâr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir lukata (yitik mal) **bulursa âdil bir veyâ âdil iki şâhid tutsun. Sonra bulduğu malı değiştirmesin ve** (yitik mal bulduğunu) **gizlemesin. Eğer lukata'nın sâhibi gelirse öncelikle buna âid hak sâhibidir. Sâhibi gelmezse** (yâni çıkmazsa) **artık lukata Allah'ın malıdır. Allah, malını dilediğine verir.»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi A h m e d, E b û D â v û d, E b û D â v û d - i T a y â l i s i, N e s a î, B e y h a k î, ve T a h â v î de rivâyet etmişlerdir.

Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

Tutulacak âdil şâhid sayısının bir veyâ iki olduğuna dâir tereddüd, râvî'ye âiddir. Ahmed ve Tahâvî'nin rivâyetlerinde bu tereddüd durumu yoktur. Oralardaki rivâyette iki âdil şâhid'in tutulması emredilmiştir. Lukata'ya âid tutulacak şâhidlerin hangi husûslar için tutulacağı husûsunda bir kaç görüş vardır:

1. Kişi sâdece bir lukata bulduğuna dâir şâhidler tutacak. Fakat bulduğu malın evsâfını açıklamıyacaktır ki, herhangi bir yalancı kimse haksız yere bu malâ sâhip çıkmasın.

2. Kişi bulduğu malın tüm evsâfını tesbit etmek için şâhidler tutacak ve bütün vasıfları şâhidlere anlatacak ki günün birinde ölürse vârisleri o malda tasarruf etmesin, kendisinin malı olduğunu sanmasınlar. Şâfiîler'in bir kısmına göre kişi, bulduğu malın bâzı vasıflarını şâhidlendirecek ve bâzı evsâfını gizli tutacaktır. Nevevî: En sıhhatli görüş budur, der.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Lukata yâni yitik mal bulan kimse bunu alınca durumu şâhidlerle tesbit etmelidir. Şâhid tutmaya âid hadîsteki emrin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

a) Hanefîler'e göre, kişinin bulduğu malın onun yanında emânet sayılıp kusur ve ihmâli olmadıkça zâyiinden ve helâk olmasından sorumlu tutulmaması için şâhid tutmuş olması şarttır. Eğer şâhid tutmamış ise mal onun yanında helâk olursa veyâ zâyi olursa kusur ve ihmâli olsun veyâ olmasın mal sâhibi çıktığında bunu ödettirir. Kişi yitik malı sâhibine teslim etmek üzere iyi niyetle aldığını, fakat şâhid tutmadığını söyler ve mal sâhibi de onu doğrularsa bu takdirde kişi o malın helâk veyâ zâyiinden sorumlu değildir. Şu halde bir adam yitik bir mal bulup yerden alır da durumu şâhidlendirmez ve sonra henüz sâhibi bulunmamış iken adamın kusuru olmaksızın mal helâk veyâ zâyi olur. Sonra sâhibi çıkar ve adam durumu anlatır. Mal sâhibi de adamın iyi niyetle malı götürdüğünü doğrularsa adama malın değerini ödettiremez. Şâyet mal sâhibi adamı yalanlarsa Ebû Hanîfe'ye göre malı tazmin ettirir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre adam, bulduğu malı sâhibine iâde etmek niyetiyle aldığına yemin ederse ödetme durumu kalmaz.

b) Ş â f i i ' ye göre kişinin yitik mal bulduğunu şâhidlendirmesi vâcibtir. Ş â f i î, hadîsin zâhirini tutmuştur. Bir de şu durum vardır : Adam şâhid tutmayınca görünüşte adam malı kendi nefsi için almış olur.

c) M â l i k, A h m e d ve meşhûr kavlinde Ş â f i î : Şâhid tutmak müstehabtır. Hadîsteki emir müstehablık içindir. Çünkü yitik mal bulmaya âid sahîh hadislerde şâhid tutma emri yoktur. Bu hadîslere bakılınca burdaki emrin müstehablık için olduğu kanaati hâsıl olur, demişlerdir.

H a t t â b î : Bu hadîsin şâhid tutma emri eğitim ve irşad anlamını taşır. Şâhid tutma emrinde iki hikmet vardır. Birisi şudur : Şâhid tutulmadığı takdirde nefis ve şeytan yitik malı götüren adamın kalbine vesvese sokabilir. Adam malı götürürken iyi niyetle götürmüş olduğuna rağmen sonra nefis ve şeytan kendisini iğfal edebilir ve hiyânete sürükleyebilir. Adam şâhid tutmuş ise böyle bir tehlike endişesi olmaz. İkinci hikmet de şudur : Adam âniden ölebilir. Mirasçıları da bunu onun öz malından sayarak bölüşme iddiâsında bulunabilirler. Şâhid tutulmuş ise böyle bir tehlikeye yer kalmamış olur.

2. Hâdevîler hadîsin **«Mal sâhibi gelmezse artık o, Allah'ın malıdır»** cümlesini delîl göstererek : Bir yıl süre ile usûlüne uygun olarak ilân edilmesine rağmen sâhibi çıkmayan yitik mal, bunu bulan kimsenin fakir olması kaydı ile mülkiyetine geçer. Bulan kimse fakir değilse yitik mal onun mülkiyetine geçmez. Çünkü Allah'ın malını ancak sadakaya muhtaç kimseler alabilir, demişlerdir. Bu husustaki ilmî görüşler bundan sonra gelen iki hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

٢٥٠٦ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا سُفْيَانَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ؛ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ زَيْدِ بْنِ صُوحَانَ وَسَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ. حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْعُذَيْبِ،

Hâl Tercemesi

Hadîsin râvîsi Iyâz bin Himâr bin Ebî Himâr bin Nâciye el-Mücâşiî (R.A.) Basra'da ikamet eden sahâbîlerdendir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den hadis rivâyetinde bulunmuştur. Râvîleri ise Abdullah bin Eş-Şıhîr'in oğulları Mutarrif ile Yezîd'dir. Başka râvîleri de vardır. Onun hadîslerini dört sünen sâhibleri ve Müslim rivâyet etmişlerdir. Buhârî de el-Edeb'de onun hadîslerini rivâyet etmiştir. (Tekmile : C. 3, Sah. 142)

الْتَقَطْتُ سَوْطًا . فَقَالَا لِي : أَلْقِهِ . فَأَبَيْتُ . فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ .
فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ : أَصَبْتَ . الْتَقَطْتُ مِائَةَ دِينَارٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ .
فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ « عَرِّفْهَا سَنَةً » فَعَرَّفْتُهَا . فَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا يَعْرِفُهَا . فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ « عَرِّفْهَا »
فَعَرَّفْتُهَا . فَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا يَعْرِفُهَا . فَقَالَ « اعْرِفْ وِعَاءَهَا وَوِكَاءَهَا وَعَدَدَهَا ، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً .
فَإِنْ جَاءَ مَنْ يَعْرِفُهَا . وَإِلَّا ، فَهِيَ كَسَبِيلِ مَالِكَ » .

TERCEMESİ

2506) "... Süveyd bin Gafele *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir kere ben Zeyd bin Sûhân ve Selmân bin Rebîa (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber (savaşa) çıktım. Nihâyet biz el-Uzeyb'de olduğumuz zaman ben yitik bir kamçıyı yerde bulup aldım. Zeyd ile Selmân bana: Onu at, dediler. Ben (atmaktan) imtinâ ettim. Sonra Medîne-i Münevvere'ye vardığımız zaman ben Übey bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)'ın yanına varıp durumu ona anlattım. Übey şöyle dedi:

Sen isâbet ettin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ben yerde yüz dinâr bulup aldım ve bunun hükmünü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. O:

«Bunu bir yıl (halkın toplandığı yerlerde) ilân et» buyurdu. Ben de onu bir yıl ilân ettim. Fakat onu bilen hiç kimseye rastlamadım. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. O:

«Bunu (bir yıl daha) ilân et» buyurdu. Ben de (bir yıl daha) ilân ettim. Fakat onu bilen kimseyi bulamadım. (Durumu tekrar arz edince) Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

«Bu (para)nın kesesini, ağız bağını ve sayısını hıfzet (belle). Sonra bir yıl (daha) ilân et. Eğer bunu bilen bir kimse gelir (de sayısını, kesesini ve ağız bağını doğru târif eder)se keseyi ona ver. Bunu bilen kimse gelmezse bu senin malının (bir kazanç) yolu gibidir. (Yâni sana âiddir.)»"

٢٥٠٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ .
ثنا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ وَهْبٍ ، قَالَا : ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ الْقُرَشِيُّ . حَدَّثَنِي سَالِمٌ أَبُو النَّضْرِ ،
عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ سُئِلَ عَنِ اللُّقَطَةِ فَقَالَ

«عَرِّفْهَا سَنَةً . فَإِنِ اعْتُرِفَتْ، فَأَدِّهَا . فَإِنْ لَمْ تُعْتَرَفْ، فَاعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِعَاءَهَا ثُمَّ كُلْهَا .
فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا ، فَأَدِّهَا إِلَيْهِ » .

TERCEMESİ

2507) "... Zeyd bin Hâlid el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Lukata (yitik mal) **hükmü Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **soruldu. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:**

«Lukata'yı bir yıl ilân et. Eğer (sâhibi olduğu bildirilecek bir şekilde) **evsâfı anlatılırsa bunu ver. Şâyet** (anılan şekilde) **evsâfı anlatılmazsa bunun ifâsını** (kapağını, ağız bağını) **ve vıâsını** (kab, torba, dağarcık, kese ve hurç gibi içinde bulunduğu zarfını) **hıfzet** (belle). **Sonra bunu ye. Daha sonra sâhibi** (kanıtlayıcı bilgi ile) **gelirse bunu ona öde.»"**

İZAHI

Süveyd (Radıyallâhü anh)'ın **hadîsini Kütüb-i Sitte sâhipleri ile** Tahâvî ve Ebû Dâvûd-i Tayâlisî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî **bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Hadîs metni bâzı rivâyetlerde kısadır.**

Hadîste geçen **el-Uzeyb**, Kûfe'ye bir konak mesâfede bulunan bir çayın ismidir. Bu çayın Beni Temîm kabîlesine âid olduğu **Tekmile**'de ifâde edilmiştir. Süveyd ve **hadîste ismi geçen iki arkadaşının bir savaşa gittikleri ve bu seferde** Süveyd'in **yitik kamçıyı aldığı** Ebû Dâvûd'un **rivâyetinde belirtilmiştir.** Yine Ebû Dâvûd'un **rivâyetinde** Süveyd'in **savaştan dönüldüğünde Hacca gittiği ve bu vesîle ile** Medîne-i Münevvere'de Übey (Radıyallâhü anh) **ile görüşüp ondan bu hadîsi rivâyet ettiği ifâde edilmektedir.**

Bu hadîsin zâhirine göre yitik malın üç yıl müddetle ilân edilmesi gereklidir. Fakat Ebû Dâvûd ile Ebû Dâvûd-i Tayâlisî'nin **rivâyetlerinde râvî** Seleme bin Küheyl'in şu ilâvesi vardır: وَقَالَ وَلَا أَدْرِي أَثَلَاثًا قَالَ عَرِّفْهَا أَوْ مَرَّةً وَاحِدَةً

«Ve Seleme dedi ki: Ben pek bilemiyorum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Übey bin Kâb'a) : **«Bunu ilân et» sözünü üç defa mı bir defa mı söyledi?»**

Gerek S e l e m e'nin bu sözü ve gerekse Z e y d b i n H â l i d (Radıyallâhü anh)'ın 2507 ve 2504 nolu hadîsleri karşısında fıkıhçılar yitik malın bir yıl ilân edilmesinin yeterli olduğuna hükmetmişlerdir.

Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r î, M ü s l i m, A h m e d, E b û D â v û d, T i r m i z i, T a h â v î, ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste, yitik malın bir yıl ilân edilmesi ve bundan sonra sâhibi çıkmadığı takdirde bulan tarafından yiyilmesi emredilmiştir. Fakat daha sonra sâhibi çıkarsa yine ona ödeme yapılmasının gerekliliği ifâde buyurulmuştur.

İKİ HADÎSİN FIKIH YÖNLERİ VE ÂLİMLERİN KONUYA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

1. Lukata'yı yâni yitik malı gereğini yapmak üzere yerden alıp götürmek câizdir. Buna dâir şer'i hükümler bu kitâbın girişinde anlatıldı.

2. Alınan lukatanın sâhibini bulmak için ilân yapmak gereklidir. İlân şöylece gerçekleştirilir: Yitik malın bulunduğu yerde, çarşıda, caddelerde, câmilerin önünde ve halkın toplandığı benzeri yerlerde "Kimin bir şeyi kaybolmuş ise bana mürâcaat etsin. Çünkü benim yanımda yitik bir mal vardır" şeklinde ilân yapılır.

3. İlk hadîsin zâhirine göre ilân süresi üç yıldır. Son hadîs ise ilân süresinin bir yıl olduğuna delâlet eder. Yukarda da işâret ettiğim gibi ilk hadîsin râvîsi S e l e m e ilânın bir defa mı üç defa mı yapılmasının emredildiğini pek bilemiyorum, demiştir. E b û D â v û d'un diğer bir rivâyetine göre S e l e m e:

فَلا أَدْرِي قَالَ لَهُ ذَلِكَ فِي سَنَةٍ أَوْ فِي ثَلاثِ سِنِينَ = Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Übey bin Kâ'b'a «Bunu bir yıl süre ile ilân et» diye üç defa verdiği emirleri bir yılda mı üç yılda mı verdiğini pek bilemiyorum" demiştir. Yukarda da kısaca belirttiğim gibi gerek muhtelif rivâyetlerde bulunan ve S e l e m e'nin tereddüdünü ifâde eden bu ilâve ve gerekse Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri muvâcehesinde fıkıhçılar ilân süresinin bir yıl olduğu yolunda ittifak hâlindedir, denilebilir.

Bu hükümle ilgili olarak Tekmile yazarı özetle şöyle der:

"N e v e v î: Yitik malın bir yıl ilân edilmesinin yeterliliği üze-

rine âlimler ittifak hâlindedir. Hiç birisi üç yıl ilân edilmesinin gerekliliğine hükmetmemiştir. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın ilânın üç yıl süreyle yapılmasının gerekliliğine hükmettiği rivâyet olunmuş ise de bu rivâyetin sâbit olmadığı umulur, demiştir. İbnü'l-Münzir de Ömer (Radıyallâhü anh)'den üç yıl, bir yıl, üç ay ve dört gün ilân edilir, şeklinde dört rivâyet nakletmiştir. İbn-i Hazm da Ömer (Radıyallâhü anh)'den dört ay ilân edilmesi şeklinde beşinci bir rivâyette bulunmuştur. Bu muhtelif rivâyetleri yitik malın büyüklüğüne ve küçüklüğüne hamletmek mümkündür.

İlân süresi hakkındaki ilmî görüşler:

a) Hanefî mezhebinin fetvâya esas olan görüşüne göre mal sâhibinin yitik malını arıyacağı umulan sürece ilân yapılır. Aramadan vazgeçtiği kanaatı hâsıl olunca ilâna son verilir. Yaş meyva ve yiyecek maddeleri gibi pek dayanamayan maddeler ise bozulması endişesi duyuluncaya kadar ilân edilir. Bu endişe belirince ilâna son verilir. Ebû Hanîfe'den yapılan bir rivâyete göre yitik mal 10 dirhemden az ise birkaç gün ilân edilir. Yitik mal 10 dirhem veyâ daha fazla ise bir yıl ilân edilir.

b) Mâlikîler'e göre yitik mal önemli ise meselâ 10 dinardan fazla ise bir yıl ilân edilir. Bir dinar veyâ daha az bir şey ise birkaç gün ilân edilir. Değeri bir dirhemden az ise veyâ sâhibi tarafından aranmıyacağı kanaatı hâsıl olan baston, kamçı az mikdarda kuru üzüm gibi bir şey ise ilâna gerek yoktur. İlân edilmeden yeyilebilir. Ancak sâhibi çıktığı zaman ona verilir veyâ değeri ödenir.

c) Şâfiiler yitik malı büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre ayrı hükümlere bağlamışlardır. Kıymetli olan yitik mal bir yıl süreyle ilân edilir. Pek değeri olmayan yitik mal daha az bir süre ilân edilir. Pek değeri olmayan malın ölçüsü bir rivâyette bir dinar, diğer bir rivâyette dinarın dörtte biri, başka bir rivâyette bir dirhemdir. Şâfii mezhebinin en sıhhatli görüşü şöyledir: Kişinin, kaybettiği malı için uzun boylu üzülmediği sanıldığı takdirde onun aramaya son verdiği kanaatı hâsıl olan bir süreyle ilân yapılır. Nevevi: Kişinin bulduğu yitik mal pek önemsiz değil ise ve bulan şahıs bunun sâhibi çıkmadığı takdirde yemek niyetinde ise bir yıl süreyle ilân edilmesinin vâcibliği üzerine tüm müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yitik bulan kişi bunu sâhibi için hıfzetse bile yine ilân etmesi gereklidir. Çünkü ilân etmediği takdirde sâhibi malının nerede, kimin yanında olduğunu nasıl bilecektir. Pek önemli olma-

yan mal için yapılacak ilân süresine gelince o değerde bir yitik mal örf ve âdete göre ne kadar zaman aranıyorsa o kadar süreyle ilân edilmesi gereklidir. Yukardaki hüküm değeri olan mallar hakkındadır. Bir tane kuru hurma, kuru üzüm gibi kıymetsiz bir şey bulan şahıs bunu ilân etmeden de yiyebilir.

d) Hanbelîler'e göre yitik mal bir dirhem veyâ daha fazla ise ya da bu değerde bir mal ise bir yıl ilân edilir. Fakat bir parça ekmek, bir tane kuru hurma, değnek, bez parçası gibi önemsiz bir şey ise ilân edilmeyebilir ve ilân edilmeden onda tasarruf edilebilir.

4. Yitik malı bulan kimse bizzat ilân işini yürütür. Yâni devlet yetkilileri aracılığıyla ilân etme zorunluğu yoktur. Kişi, ilân için başka kimseyi de görevlendirebilir. Bu işi ücretsiz yapacak kimseyi bulamadığı takdirde ücreti kendisine âid olmak üzere ücretle adam tutar. Tuttuğu adama ödediği ücret Ahmed, Şâfiî ve rey ehline göre kendisine âittir. Mal sâhibine âid değildir. Ebü'l-Hattâb'a göre adam bulduğu malı sâhibine ulaştırmak üzere alıp bu niyetle hıfzederse sâhibini bulduğu zaman ilân masrafını ondan alabilir. İbn-i Akîl'den de böyle bir kavil rivâyet edilmiştir.

5. Yitik malın kabı, ağız bağı ve miktarı gibi alâmetleri onu bulan şahıs tarafından bellenir. Bunu bellemeye âid emrin hikmeti bulan şahsın bunun alâmetlerini unutmaması ve buna sâhip çıkacak kimselerin doğru veyâ yalan söylediklerini tesbit etmesi ve bilmesidir. Bu hükme âid اِعْرِفْ = "Belle, tanı" cümlesi yerine bâzı rivâyetlerde; اِحْفَظْ = "Hıfzet, sakla" cümlesi bulunmaktadır. Bu iki cümlenin anlamları birbirine yakın olmakla beraber aralarında bir farklılık vardır. Birinci cümlede yitik malın sayısının, kabının ve ağız bağının tanınması, bellenmesi ve unutulmaması emredilmektedir. İkinci cümlede ise bunların muhâfaza edilmesi ve saklanması emredilmektedir. Şu halde bunların hem iyice bilinip bellenmesi hem de saklanması gereklidir. Yitik malın sayısı saklanmalı ve bulan kişinin malına karıştırılmamalıdır. Onun kabı ve ağız bağı gibi alâmetleri de saklanmalı ve atılmamalıdır. Bu hükme âid emir, âlimlerin ekserisine göre vâciblik içindir. Yâni yitik mal bulan kimsenin anılan alâmetleri bellemesi ve saklaması vâcibtir. Bâzı âlimlere göre bu emir mendubluk içindir. Diğer bir kısım âlimlere göre yitik mal yerden alınırken bu alâmetleri bellemek vâcibtir. Daha sonra da bu bilgiyi korumak müstehabtır.

6. Yitik malın sâhibi olduğunu iddiâ edip evsâfını doğru anlatmak sûretiyle kanıtlayıcı bilgi verene mal verilir. Kendisinden şâhidler istenmez. Mâlik, Ahmed, Dâvûd, el-Leys bin Sa'd ve Buhârî'ye göre anlatılan adama malı teslim etmek vâcibtir. Şâhid getirmeye zorlanamaz.

Hanefîler, Şâfii ve Cumhûr'a göre yitik malın evsâfını doğruca anlatan kişinin bu malın sâhibi olduğuna kanaat getirildiği takdirde malı bulan kişi bundan şâhid istemeden malı verebilir. Fakat vermeye mecbur değildir. Gerektiğinde malın kendisine âid olduğunu şâhidlendirmesini isteyebilir. Bu grubtaki âlimlere göre hadîsteki: **"Malı ona ver"** meâlindeki emir mübahlık içindir. Yâni malı ona verebilirsin. Veyâ bu emir mendubluk içindir. Yâni malı ona vermen iyidir.

7. Yitik mal bulan kişi zengin olsun fakir olsun emrolunan sürece ilân ettikten sonra mal sâhibi çıkmazsa malı mülkiyetine geçirebilir ve yiyebilir. Çünkü ilk hadîs râvîsi Übey bin Kâ'b (Radıyallâhü anh) Ensâr-ı Kirâm'ın zenginlerinden idi. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîste anılan dinarları ilândan sonra mülkiyetine geçirmesini emretti. Şâfiî, Ahmed ve bir rivâyetinde Mâlik böyle hükmetmişlerdir.

Hanefîler ise: Yitik mal bulan şahıs zengin ise yitik malı mülkiyetine geçiremez. Sâhibi çıkmadığı takdirde fakirlere sadaka olarak vermek durumundadır. Fakat bulan şahıs fakir ise mülkiyetine geçirebilir, demişlerdir. Hanefiler bu hadîse cevâben: Übey (Radıyallâhü anh) o günlerde zenginlerden değildi, fakirdi. Nitekim Buhâri ve Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre;

لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون =«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) **harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»** (4) âyeti inince Ebû Talha (Radıyallâhü anh): **"Rabbımızın malımızın bir kısmını harcamamızı istediği kanaatına vardım. Yâ Resûlallah sen şâhid ol. Ben Berîhâ arâzimi Allah için verdim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de: «Bunu yakınlarına ver,» buyurdu. Ebû Talha da bunu Hassân bin Sâbit ile Übey bin Kâ'b'a tahsis etti."**

Bu hadîs Übey (Radıyallâhü anh)'ın o esnada fakir olduğuna delâlet eder. Muhtemelen bundan bir süre sonra Übey zenginleşti.

---

(4) Âl-i İmrân: 92

8. Yitik mal bulan kimse ilândan sonra sâhibi çıkmazsa malı mülkiyetine geçirir de daha sonra mal sâhibi çıkarsa mal sâhibine verilir. Cumhûr: Mal duruyor ise aynen iâde edilir. Harcanmış ise bedeli ödenir, demiştir. Zeyd bin Hâlid (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi bunun en açık delilidir.

Mâlik ve Dâvûd: Çölde bulunan koyun ve keçinin sâhibi çıkmadığı için bulan kişi tarafından yiyildikten sonra sâhibi çıksa bile artık bir hakkı olamaz, diyerek 2504 nolu hadîsi delîl göstermişler ise de 2507 nolu hadîs onların görüşünü reddeder. Bu itibarla kuvvetli görüş cumhûrun görüşüdür." (Tekmile'den özetlenerek alınan bilgi bitti.)

(٣) باب التقاط ما أخرج الجرذ

3 — FARENİN (DELİKLERDEN) ÇIKARDIĞI MALI ALIP GÖTÜRMENİN HÜKMÜNE ÂİT BÂB

٢٥٠٨ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَثْمَةَ . حَدَّثَنِي مُوسَى
ابْنُ يَعْقُوبَ الزَّمْعِيُّ . حَدَّثَتْنِي عَمَّتِي قُرَيْبَةُ بِنْتُ عَبْدِ اللهِ؛ أَنَّ أُمَّهَا كَرِيمَةَ بِنْتَ الْمِقْدَادِ
بْنِ عَمْرٍو ؛ أَخْبَرَتْهَا عَنْ ضُبَاعَةَ بِنْتِ الزُّبَيْرِ، عَنِ الْمِقْدَادِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّهُ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ
إِلَى الْبَقِيعِ ، وَهُوَ الْمَقْبَرَةُ ، لِحَاجَتِهِ . وَكَانَ النَّاسُ لَا يَذْهَبُ أَحَدُهُمْ فِي حَاجَتِهِ إِلَّا

Râvîlerin Hâl Tercemeleri

Übey bin Kâ'b (R.A.)'ın hâl tercemesi 104., Zeyd bin Hâlid (R.A.)'ın hâl tercemesi 945. ve Süveyd bin Ğafele (R.A.)'ın hâl tercemesi 1801. hadîs bölümünde geçti.

2506. hadîste ismi geçen Zeyd bin Suhân (R.A.) bin Hucr bin el-Hâris el-Abdî Ebû Süleymân hakkında el-Hâfız, el-İsâbe'de beyân ettiğine göre İbnü'l-Kelbî: O, Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e yetişen bahtiyar sahâbîlerdendir, demiştir. İbn-i Abdi'l-Ber ise: Onun sahâbîliğini bilmiyorum. Fakat Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in zamanına yetişmiş, çok faziletli büyük bir insandır, demiştir. El-Mamer bin el-Müsennâ'nın beyânına göre bu zât sahâbîlik şerefine ermiştir. Bu zât Kadisiye savaşına katılmış ve kolu şehid olmuştu. Cemel olayında katledildi.

Aynı hadîste ismi geçen diğer zât Selmân bin Rebia bin Yezîd bin Ömer el-Bâhilî (R.A.), Selmânü'l-Hanbel ismi ile tanınmıştır. Bir kavle göre bu zât da sahâbîlerdendir. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den ve Ömer bin el-Hattâb'dan rivâyette bulunmuştur. Râvîleri ise Süveyd bin Ğafele, Ebû Vâil, Ebû Meysere ve başka zâtlardır. El-İclî onun hakkında: O, tâbiîlerin büyüklerinden olup sıkâ zâttır, demiştir. İbn-i Sa'd da onu Kûfe ehlinin tabiîlerinden ve birinci tabakadan saymıştır. İbn-i Hibbân da onu tâbiîlerin sıkâlarından saymıştır. Müslim onun hadîslerini nakletmiştir. (Tekmile: C. I. Sah. 81)

فِي الْيَوْمَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ . فَإِنَّمَا يَبْعَرُ كَمَا تَبْعَرُ الْإِبِلُ . ثُمَّ دَخَلَ خَرِبَةً . فَبَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ
لِحَاجَتِهِ ، إِذْ رَأَى جُرَذًا أَخْرَجَ مِنْ جُحْرٍ دِينَارًا . ثُمَّ دَخَلَ فَأَخْرَجَ آخَرَ . حَتَّى أَخْرَجَ
سَبْعَةَ عَشَرَ دِينَارًا . ثُمَّ أَخْرَجَ طَرَفَ خِرْقَةٍ حَمْرَاءَ .

قَالَ الْمِقْدَادُ : فَسَلَلْتُ الْخِرْقَةَ . فَوَجَدْتُ فِيهَا دِينَارًا . فَتَمَّتْ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ دِينَارًا .
فَخَرَجْتُ بِهَا حَتَّى أَتَيْتُ بِهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَأَخْبَرْتُهُ خَبَرَهَا . فَقُلْتُ : خُذْ صَدَقَتَهَا ،
يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « ارْجِعْ بِهَا . لَا صَدَقَةَ فِيهَا . بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيهَا » . ثُمَّ قَالَ « لَعَلَّكَ
أَتْبَعْتَ يَدَكَ فِي الْجُحْرِ ؟ » قُلْتُ : لَا . وَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالْحَقِّ .
قَالَ ، فَلَمْ يَفْنَ آخِرُهَا حَتَّى مَاتَ .

TERCEMESİ

2508) "... El-Mıkdâd bin Amr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi bir gün büyük abdestini bozmak için el-Bakî mezarlığı dolaylarına gitti. Halk (o dönemde az ve kuru yemek yedikleri için) iki üç günde ancak bir defa büyük abdest bozmaya gider ve deve kığısı gibi büyük abdest yapardı. Sonra kendisi bir harabeye girdi ve büyük abdestini yapmak için oturmuş iken baktı ki erkek büyük bir fare yerdeki bir delikten bir dinar çıkardı. Fare o deliğe girip bir dinar daha çıkardı. Sonra böylece on yedi adet dinar çıkardı. Daha sonra kırmızı bir bez parçasının kenarını delikten çıkardı.

Mikdâd dedi ki : Sonra ben o bez parçasını çektim. Onun (yâni bezin) içinde de bir dinar buldum. On sekiz adet dinar tamamlandı. Ben bunlarla (harabeden) çıktım ve bunları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna getirip durumu O'na arz ettim. Sonra : Bunların sadakasını (yâni humus— beşte bir — hakkını) al, Yâ Resûlullah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

— «Bunları götür. Bunda sadaka (humus) yoktur. Allah bunu sana mübârek eylesin» buyurdu. Sonra :

— «Bunları elinle delikten çıkarmış olabilir ((mi)sin?» buyurdu. Ben:

— Sana hak (din) ile ikrâmda bulunan (Allah)'a yemin ederim ki hayır (Elimi deliğe sokmadım), dedim.

Râvî demiştir ki: Mikdâd ölünceye kadar bu dinarların sonu gelmedi. (Yâni bitmedi.)"

İ Z A H I

Bu hadîsi E b û D â v û d da Harâc, Fey, ve İmâret kitâbının Rikâz bâbında rivâyet etmiştir. Hadîste geçen Bakî'in Habhaba bakî'i olduğu E b û D â v û d'un rivâyetinde belirtilmiştir. Yâni hâlen M e s c i d - i N e b e v î'nin yakınında bulunan ve bir çok sahâbî'nin yattığı meşhûr Bakî mezarlığı değildir. En-Nihâye'de beyân edildiğine göre Bakîu'l-Habhaba M e d î n e - i M ü n e v v e r e dolaylarında bulunan bir semtin ismidir. Hadîste belirtildiği gibi bunun bir kısmı mezarlık idi. M i k d â d (Radıyallâhü anh)'ın mezarlıkta büyük abdest yaptığı şeklinde yanlış bir şey hatıra gelmesin. Çünkü kendisinin de belirttiği gibi o bir harâbede abdestini bozmuştur.

Hadîste geçen diğer bâzı kelimeleri açıklayalım:

Ba'r: Deve kığısıdır. O dönemdeki insanlar maddî sıkıntıdan az ve kuru yemek yedikleri için iki üç günde ancak bir defa dışarı çıkma ihtiyacını duyarlardı ve büyük abdestleri deve tersine benzerdi.

Çühr: Yerdeki delik anlamınadır. Genellikle yılan, fare ve haşarat deliklerinde kullanılır.

Cürez: Farenin bir nevîdir. Bir kavle göre erkek ve büyük fare demektir.

M i k d â d (Radıyallâhü anh) bulduğu dinârların defîne hükmüne tabi olduğunu sandığı için bunun beşte birisinin ödenmesinin gerektiği kanaatıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mürâcaat etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise bunun Lukata hükmünde olduğunu beyân buyurduktan sonra M i k d â d'ın dinarları kendi eliyle delikten çıkarıp çıkarmadığını araştırmıştır. H a t t â b î: Bu araştırma gösteriyor ki eğer M i k d â d bunu delikten çıkarmış olsaydı bu, defîne hükmüne girip humusu yâni beşte birinin ödenmesi gerekecekti, demiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in M i k d â d'a: «Allah bunu sana mübârek eylesin» buyruğu ile ilgili olarak da H a t t â b î : Bu buyruk, dinârların derhal M i k d â d için helâl olduğuna delâlet etmez. Şuna delâlet eder: Dinârlar lukata hükmüne tabidir. Usûlü dâiresinde ilân edilip de sâhibi çıkmazsa o zaman M i k d â d için helâl olur, demiştir.

(٤) باب من أصاب ركازا

4 — BİR RİKÂZ'A (DEFÎNE'YE) RASTLAYAN KİMSEYE ÂİT BÂB

٢٥٠٩ — حدثنا محمد بن ميمون المكي، وهشام بن عمار، قالا: ثنا سفيان ابن عيينة عن الزهري، عن سعيد وأبي سلمة، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «في الركاز الخمس».

TERCEMESİ

2509) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Rikâz'da (yâni definede) **humus vardır.»**"

٢٥١٠ — حدثنا نصر بن علي الجهضمي. ثنا أبو أحمد عن إسرائيل، عن سماك، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «في الركاز الخمس».

TERCEMESİ

2510) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Rikâz'da (yâni defîne'de) **humus vardır.»**"

Mıkdâd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Mıkdâd bin Amr bin Sulebe el-Behrânî el-Kindî Ebû Ömer bin bin el-Esved sahâbîdir. Kırk iki hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun bir hadîsini birlikte rivâyet etmişlerdir. Ayrıca yalnız Müslim onun üç hadîsini rivâyet etmiştir. Râvîleri İbn-i Abbâs, Ubeydullah bin Adî bin el-Hıyâr ve bir cemaattır. Bedir savaşının suvârîlerindendir. Habeşistan'a hicret edenlerden olup bütün savaşlara katılmıştır. Resûl-i Ekrem bir hadîste: «Allah dört kişiyi sevmemi emretti.» buyurmuş ve saydığı bu zâtlar arasında Mıkdâd'ı da saymıştır. Hicretin 33. yılı Medîne-i Münevvere'ye üç mil mesâfede bulunan el-Ceref'te vefât etmiş ve cenâzesi Medîne-i Münevvere'de defnedilmiştir. (Hulâsa : 397-398)

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde vardır. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini İ b n - i E b î Ş e y b e ve T a b e r â n î de rivâyet etmişlerdir. Diğer Kütüb-i Sitte'de buna rastlamadım.

Rikâz: Defîne diye terceme ettiğim bu kelime ile kasdedilen mânâ husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:

M â l i k, Ş â f i î ve cumhûr bu kelimeyi İslâm'dan önceki devirlere âit defîne mânâsına yorumlamışlardır. E b û H a n î f e, S e v r î, E v z â î ve başkaları ise bu kelimeyi yer altındaki madenlere ve anılan defînelere şümullü umumî bir mânâya yorumlamışlardır. Bu nedenle madenlerin de defîne gibi humus yâni beşte bir nisbetindeki harca tabi olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır.

Humus: Beşte bir demektir. **Rikâz**'dan vergi olarak veyâ zekât olarak alınacak meblâğ beşte bir nisbetinde olduğu için bunda humus olduğu buyurulmuştur.

Tuhfe yazarı E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

"İ b n ü ' l - E s î r, en-Nihâye'de: **Rikâz**, H i c â z halkı yanında câhiliyet devrine âit define mânâsınadır. I r a k halkı yanında ise madenler mânâsınadır. Arap dili bu iki mânâya da müsâiddir. Çünkü madenler de defîneler de yer altında gömülüdür. Hadîs ise birinci mânâya gelmiştir. Define kolay ve bol yararlı olduğu için bunun beşte birisinin ödenmesi vâcib kılınmıştır, der.

Cumhûr, M â l i k ve Ş â f i î **Rikâz**'ı câhiliyet devrine âit defîne mânâsına yorumlayarak: Madenlerde humus yoktur. Fakat bundan alınacak mal nisâb mikdarına ulaşınca zekâtı ödenir, demişlerdir. E b û U b e y d ile B u h â r î ' nin bildirdiklerine göre Ö m e r b i n A b d i l a z i z de böyle hükmetmiştir.

H a n e f î l e r ise, **Rikâz**'ı defîne ve madenlere şümullü bir mânâya yorumlayarak: Defîneler olsun, madenler olsun bunların beşte bir hissesinin vergi olarak ödenmesi gerekir, demişlerdir."

Gerek cumhûrun ve gerekse H a n e f i l e r ' in **Rikâz** kelimesinin yorumlanması hakkında gösterdikleri delîller ve yek diğerine verdikleri cevablar hadîs şerhlerinde etraflıca anlatılmıştır. Arzu edenler buralara bakabilirler.

Rikâz, câhiliyet devrine âit defînedir, diyen cumhûra göre bulunan defîneden çıkarılacak mal altın ve gümüş olabildiği gibi kıy-

metli eşya ve mücevherat da olabilir. Ne olursa olsun humusu yâni beşte bir nisbetindeki hissesi vergi olarak ödenir. Şâfiî'ye göre definenin dînen rikâz sayılabilmesi için çıkarılacak malın altın veyâ gümüş olması şarttır. Başka mallar bulunursa humusunun ödenmesi gerekmez.

RİKÂZ'IN HUMUSU KİMLERE VERİLİR?

El-Hâfız: Âlimler rikâz'ın humusunun yâni beşte bir nisbetindeki hissesinin verileceği yer konusunda da ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Cumhûr: Bu hisse vergi olarak verilir ve müslümanların sosyal hizmetlerine harcanır, demişlerdir. El-Müzenî de bu görüşü tercih etmiştir. Şâfiî'nin en sahîh kavline göre bu hisse zekâtın müstehaklarına dağıtılır ve başka hizmetlere harcanamaz. Ahmed'den ise anılan iki görüş yolunda iki rivâyet vardır. Âlimler rikâzdan humus'un ödenmesi için bir yıllık sürenin geçmesinin şart olmadığı husûsu üzerinde ittifak hâlindedirler, demiştir.

MADEN VE RİKÂZ'IN TÂRİFİ VE HÜKÜMLERİNE ÂİT DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞLERİ

1. Hanefî mezhebine göre maden ve rikâz ayni mânâyı ifâde ederler. O mânâ da şudur: Yer altında bulunan maldır. İster altın ve gümüş gibi kıymetli cevherleri taşıyan toprak ve benzerî maddeler hâlinde olsun, ister kâfirlerin yere gömdükleri hazîne ve defîne şeklinde olsun fark etmez. Şu halde insan eliyle yere gömülmeyip de Allah tarafından yer altında yaratılan ve kıymetli malları taşıyan madenler de rikâz anlamı içine girer.

Rikâzdan yâni defîne ve madenlerden ödenen humus zekât değildir. Çünkü zekâtın şartları burda aranmaz.

Madenler üç kısma ayrılır:

1. Altın, gümüş, bakır ve demir gibi ateşle elde edilip şekillendirilen.

2. Petrol gibi sıvı halde olan.

3. Bunların dışında kalan. Yâni sıvı olmadığı gibi ateşin tesiri ile şekillendirilmeyen kısım. Mücevherat ve yakutlar gibi.

Madenlerin birinci kısmına giren maddelerden elde edilecek malın humusun, yâni beşte bir nisbetindeki hissenin çıkarılıp müslümanların sosyal hizmetlerine harcanmak üzere devlete vergi olarak ödenmesi gerekir. Kalan beşte dört nisbetindeki mala gelince eğer kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arâzide bulunmuş ise kalan malın tamamı bunu bulana âittir. Anılan madende humusun vâcib olabilmesi için bulunan madende câhiliyet devrine âit bir alâmetin bulunması gereklidir. Yâni o malın kâfirlere âit olduğunu kanıtlayıcı belirtilerin bulunması şarttır. Şâyet İslâmiyet devirlerine âit olduğuna dâir bir belirti bulunursa bulunan maden rikâz değil, Lukata hükmüne tabidir. Yâni yitik mal sayılır. Bunda humus gerekmez. Bunun kâfirlere veyâ müslümanlara âit olduğu husûsunda şüphe hâsıl olur da kesin bir sonuç alınmazsa câhiliyet devrine âit olarak kabul edilir.

Anılan maden kısmı belirli kimselerin mülkiyeti altında bulunan bir yerde bulunursa bunun humusu ödenir ve kalanı o yerin sâhibine âittir.

Evinde maden veyâ defîne bulan kimsenin bunun humusunu ödemesi vâcib değildir. Hepsi kendisine âittir.

Yukarda anlatılan madenlerin ikinci ve üçüncü kısımlarında vergi, harç ve zekât gibi bir şeyin çıkarılması vâcib değildir. Ancak sıvılardan cıva'da humus vâcibtir. Yer altında bulunan silâhlar, araç ve gereçler, malzemeler ve ev eşyası da defîne gibi humusa tabidir.

Denizden elde edilen anber, inci ve balık gibi mallardan bir harç vâcib değildir.

2. Ş â f i î mezhebine göre **Rikâz**: Câhiliyet devrine yâni kâfirler dönemine âit altın ve gümüş defînesidir. Defîneden çıkarılan altın veyâ gümüş nisab mikdarı olunca üzerinden bir yılın geçmesi süresi beklemeksizin humusunun yâni beşte birinin zekâtın müstahaklarına ödenmesi gerekir. Defîneden elde edilen altın veyâ gümüşün sikkeli olması şart değildir. Kişi böyle bir defîneyi yer altında değil de üstünde bulursa buna rikâz denmez. Bu, lukata hükmüne tabidir.

Bulunan defîne kâfirlere âit olmayıp, İslâm dönemine âit olduğu anlaşılıyor ise bunun sâhibinin kim olduğu bilindiği takdirde sâhibine teslim edilmesi gereklidir. Sâhibi ölmüş ise mirasçılarına verilir. Sâhibi bilinmiyor ise **Lükata** hükmüne tabidir. Kezâ bunun câ-

hiliyet devrine mi, İslâmiyet devrine mi âit olduğu bilinmiyor ise gene lukata hükmüne tabidir. Bir kimse, kendi mülkünde bulunan defînenin kendisine âit olduğunu iddiâ ederse, defîne ona âit sayılır. Şâyet böyle bir iddiâda bulunmazsa kendisinden önceki mâlikin sayılır.

Maden ise Allah tarafmdan bir yerde yaratılan bir şeyi ordan çıkarmakla elde edilen maldır. Şer-i Şerîf'te madenlerden yalnız altın ve gümüşten ödeme yapılır. Demir, bakır ve kurşun gibi maddeler madenlerden istihsal edilmekle beraber bunlardan bir ödeme yapılmaz. Madenlerden istihsal edilen maddelerin sıvısı, katısı, ateşin etkisiyle şekilleneni veyâ başkası arasmda bir fark yoktur. Madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşte vâcib olan mikdar kırkta birdir. Yâni altın ve gümüşün zekâtı nasıl kırkta bir ise madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşün zekâtı da kırkta birdir. İstihsal edilen altın ve gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şartı yoktur. İstihsal edilir edilmez hemen zekâtı ödenir.

3. M â l i k î mezhebine göre, **Rikâz:** Câhiliyet devrine âit altın, gümüş ve diğer malların defînesidir. Bir defînenin câhiliyet devrine mi, İslâmî bir devreye mi âit olduğunda tereddüd edilirse câhiliyet devrine âit olarak kabûl edilir. Defînede çıkan mal altın olsun gümüş olsun başka mal olsun bunun humusu, yâni beşte biri genel hizmetlere harcanmak üzere devlete verilir. Ancak defîneye ulaşmak büyük çalışmalar ve masraflarla gerçekleşirse bunun kırkta biri zekât olarak müstehaklarına dağıtılır. Her iki takdirde elde edilecek malın nisab miktarını doldurması şart değildir. Defînenin kalan kısmı arâzi sâhibinin hakkıdır. Ancak arâzi sâhibinin bunu miras yoluyla veyâ ihyâ etmek sûretiyle sâhip olması şarttır. Eğer arâzi sâhibi bu yeri satın almak veyâ hibe yoluyla elde etmiş ise defîne bu yerin ilk sâhibinin hakkıdır.Şâyet bu yer hiç kimsenin mülkiyetinde değil ise defîne, bulan kişinin hakkıdır.

Müslümanların veyâ zimmî, yâni İslâm memleketinde vatandaşlık hakkı verilmiş olan gayr-i müslimlerin yere gömmüş olduğu defînelere gelince bu nevî defîne sâhibleri veyâ mirasçıları bilindiği takdirde onların hakkıdır. Kime âit olduğu bilinmezse bu nevî defîneler **Lukata** yâni yitik mal hükmüne tâbidir. Bir yıl ilân edilir. Buna rağmen sâhibi çıkmazsa bulanın hakkıdır. Fakat bu nevî defînelerin asırlarca önceki devirlere âit olduğu bâzı karine ve alâmetlerle anlaşılırsa, **Lukata** hükmüne tabi değildir. Sâhibleri bilinmeyen mallar gibi devlet hazînesine konulur ve müslümanların genel hizmetlerine harcanır.

Maden ise Allah'ın yerde ve toprakta yaratmış olduğu altın, gümüş demir, bakır ve kibrit gibi maddelerdir. Maden Rikâz'dan tamamen ayrı bir şeydir. Madenden istihsal edilecek madde altın veyâ gümüş ise nisab miktarına ulaşsın veyâ ulaşmasın yıllanması beklenmeksizin zekât ödeme şartları tahakkuk edince zekâtı ödenir. Anılan madenin zekâtı kırkta bir olup zekâtın müstehaklarına dağıtılır.

4. H a n b e l i mezhebine göre **Rikâz**: Câhiliyet devrine âit definedir. Kâfirlere âit olduğu bilinen defîneler rikâz sayıldığı gibi yer yüzünde bulunan ve onlara âit olduğu bir takım alâmetlerle anlaşılan mallar da defîne hükmündedir. Fakat İslâm alâmeti bulunan veyâ hem küfür hem de İslâm alâmeti bulunan defineler **Rikâz** hükmüne tabi olmayıp Lukata hükmüne dâhildir. Rikâzı bulan şahıs bunun humusunu, yâni beşte birini umumî hizmetlere harcanmak üzere devlet hazînesine teslim etmek zorundadır. Kişi defîneyi kendi mülkünde veyâ sâhipsiz bir arâzide bulursa humustan artan kısım kendisinin hakkıdır. Şâyet başkasının arâzisinde ve akarında bulursa, arâzi sâhibi defînenin kendisine âit olduğunu iddiâ etmezse yine bulana âittir. Şâyet arâzi sâhibi defînenin kendisine âit olduğunu iddiâ etmekle beraber şâhidi yok ve kendisi bulunan defînenin evsâfını târif edemezse yemin etmek sûretiyle alır. Bir kimsenin izni olmaksızın mülküne girip araştırma yapan ve neticede defîne bulan kişi bir hak talebinde bulunamaz. Bulunan defîne mülk sâhibine âittir. Yukarda anlatıldığı şekilde. Şâyet kişi arâzi sâhibinin izni ile girip araştırma ve çalışma neticesinde defîne bulursa bulan kişi öncelikle defîne hakkına sâhip olur.

Madene gelince, maden, yerde oluşan ve toprak cinsinden olmayan maddelerdir. İster altın, gümüş, bakır gibi katı halde olsun ister kibrit ve petrol gibi sıvı halde olsun fark etmez. Böyle bir maddeyi istihsal eden kişi bunun onda birini ödemekle mükelleftir. Bu ödemenin vâcibliğinin iki şartı vardır: Birincisi istihsal ettiği madde altın veyâ gümüş ise yabancı maddelerden tasfiye edildikten sonra net miktarının nisab olması gereklidir. Bu iki maddeden başka mal cinsinden ise değerinin nisab tutarında olması gereklidir. İkinci şart müstahsilin zekât mükelleflerinden olmasıdır. Şu halde müstahsil zimmî yâni gayri müslim veyâ borçlu bir müslüman ise ona vâcib değildir. İstihsal edilen maden ocağı birisinin mülkü içinde ise istihsal edilen maden, mülk sâhibinindir. Başkası istihsal etse bile hüküm budur. Maden ocağı sâhipsiz bir arâzide ise elde edilen maden, müstahsilin malıdır. Bu takdirde bunun kırkta birini zekât

olarak ödemesi gerekir. İstihsal ettiği mal altın veyâ gümüş olsun, başka maddeler olsun fark etmez.

Not: Defîne ve madenle ilgili daha geniş bilgi isteyenler fıkıh kitablarına mürâcaat etsinler. Dört mezhebin görüşü ile ilgili olup yukarda verilen bilgi **El-Fıkıh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa** adlı kıtabtan özetlenerek alınmıştır.

٢٥١١ — حدثنا أحمد بن ثابت الجحدري. ثنا يعقوب بن إسحاق الحضرمي.
ثنا سليمان بن حيان. سمعت أبي يحدث عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «كان فيمن
كان قبلكم رجل اشترى عقارا. فوجد فيها جرة من ذهب. فقال: اشتريت منك
الأرض، ولم أشتر منك الذهب. فقال الرجل: إنما بعتك الأرض بما فيها. فتحاكما
إلى رجل. فقال: ألكما ولد؟ فقال أحدهما: لي غلام. وقال الآخر: لي جارية. قال:
فأنكحا الغلام الجارية. ولينفقا على أنفسهما منه، وليتصدقا»

TERCEMESİ

2511) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sizden önceki (ümmet)lerde bir akar (ev) **alan bir adam vardı.** (Satın aldığı) **akarda içi altın dolu bir cürre** (küp veyâ testi) **buldu. Bunun üzerine** (satıcıya):

— Ben senden toprak aldım, senden altın almadım, dedi. (Satıcı) **adam da** (alıcıya):

— Şüphesiz ben sana bu toprağı, içindeki ile beraber sattım, dedi. Sonra satıcı ile alıcı (üçüncü) **bir adama baş vurup muhâkeme oldular. Kendisine baş vurulan adam,** (bunlara):

— Sizin oğlunuz ve kızınız var mı? diye sordu. Bunlardan birisi (alıcı):

— Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri (satıcı) **da:**

— Benim bir kızım var, dedi. Kendisine mürâcaat edilen adam:

— Şu halde oğlana kızı nikâh ediniz. Oğlan ile kız bu altından kendilerine harcasınlar ve sadaka versinler, diye hükmetti.»"

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

El-Hâfız, El-Fetih'te özetle şöyle der:

"Bu hadîste sözü edilen satıcı ile alıcının isimlerine rastlamadığım gibi hüküm için baş vurdukları zâtın ismine de rastlamadım. Ancak Veheb bin Münebbeh'in el-Mübtedâ adlı kitâbında bu iki adamın baş vurdukları zâtın peygamberlerden Dâvûd (Aleyhisselâm) olduğunu söylemiştir. İshâk bin Bişr'in el-Mübtedâ'sında ise hüküm için baş vurulan zâtın Zülkarneyn-in hakîmlerinden olduğu nakledilmiştir.

Akar: Ev, arsa, hurmalık, kıymetli ev eşyası gibi değişik mânâlara gelir. Burada ev mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü Veheb bin Münebbeh'in rivâyetinde satılan malın ev olduğu belirtilmiştir.

Satıcı ile alıcı arasında yapılan satış akdinin yalnız akar için olduğu hadîsin metninden açıkça anlaşılıyor. Satıcı evde bulunan malın da dolaylı olarak satılmış olduğuna inanıyor, alıcı ise bunun aksine inanıyor. Aralarındaki ihtilâf konusu budur. Satış akdinin şekli hakkında ihtilâfları yoktur. Hadîsin zâhirine göre alıcı, içinde altın bulunan Cerre'yi yâni küp veyâ testiyi evin içinde yâni yere gömülü olmaksızın bulmuştur. Dinimize göre bu durumda alıcının sözü mûteberdir ve altın satıcının malıdır.

Tarafların satış akdinin şekli hakkında ihtilâfa düşmüş oldukları muhtemeldir. Şöyle ki muhtemelen alıcı: Sen satarken evi ve içindekini sattım, demedin der. Satıcı ise: Hayır ben evi ve içindekini sana sattım, der. İhtilâf konusu bu ise Şer-i Şerîf'teki hüküm şudur: İki taraf sözlerinde doğru olduklarına yemin ederler ve satılan ev geri verilir.

Alıcının evi aldıktan sonra evde tadilât yaparken defîneye rastlamış olması da muhtemeldir. İshâk bin Bişr'in rivâyeti bu ihtimâli teyid eder. Çünkü bu rivâyete göre müşteri: Ben ev aldım. Bunu tâmir ederken bir defîne buldum, der. Satıcı da altınları teslim almaya dâvet edilirken: Ben evime altın gömmedim ve böyle bir şeyden haberim de yoktur, der... Olay böyle olursa Şer'î hüküm şöyledir: Bu defînenin kâfirler dönemine âit olduğu bilinirse **Rikâz** hükmüne tabidir. Müslümanlar devrine âit bir defîne olduğu bilinirse **Lukata** hükmüne tâbidir. Müslümanların veyâ kâfir-

lerin devirlerine âit olduğu bilinmezse bu define devlet hazinesine devredilir. Hadîste anılan devirdeki şerîat hükmü yukarda anlatılan şerîatımızın hükümleri gibi olmadığı için başvurulan kişinin hadîste anlatıldığı şekilde hüküm verdiği umulur.

Hadîsin zâhirine göre tarafların baş vurdukları şahıs resmî hâkim değil, taraflarca hakem tâyin edilmiş bir kimsedir. Fakat İ s h â k b i n B i ş r'in rivâyetinde baş vurulan zâtın resmî hâkim olduğu belirtilmiştir. Eğer bu rivâyet sâbit ise tarafların hakem tâyin etmeleri ve hakemin verdiği hükmün geçerliliği câizdir diyen âlimler için bu hadîs delîl olmaz. Dâvâlı ve dâvâcının kendi aralarında bir hakem tâyin edip verdiği hükme uyulmasının câiz olup olmaması ihtilâflı bir meseledir. Hakem tâyin edilen şahsın bu işe liyakatlı olması ve hakkaniyetle hükmetmesi şartı tahakkuk ederse verilen hüküm M â l i k ve Ş â f i î'ye göre câiz ve geçerlidir. Bu hüküm memleketin hâkiminin görüşüne uygun olsun veyâ olmasın mûteberdir. Ş â f i î cezâ ile ilgili meseleleri bunun dışında tutmuştur.

E b û H a n î f e ise hakemin verdiği hükmün o memleketin hâkiminin görüşüne uygun olmasını şart koşmuştur." El-Fetih'ten yapılan nakil bitti.)

B u h â r î'nin rivâyetinde hakem —veyâ hâkim—in verdiği hükme âit cümle şöyledir:

أَنْكِحُوا الْغُلاَمَ الْجَارِيَةَ وَأَنْفِقُوا عَلَى أَنْفُسِهِمَا مِنْهُ وَتَصَدَّقَا

Oğlana kızı nikâh ediniz. Bu altınlardan bunlara harcayınız ve (bundan) **sadaka veriniz."**

Defîne ile ilgili geniş bilgi bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde verildiği için burada bu hususla ilgili geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٩ - كتاب العتق

19 — ITIK (YÂNİ KÖLE VE CÂRİYEYİ ÂZADLAMA) KİTÂBI

(١) باب المدبّر

1 — MÜDEBBER (ÂZADLANMASI SÂHİBİNİN ÖLÜMÜNE BAĞLANAN KÖLE) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Müdebber kelimesinin târifini verelim:

Müdebber kelimesi **Tedbîr** masdarından alınmadır. **Dîn** ıstılahında **Tedbîr akdi** şöyledir: Kişi kendi kölesine: Ben öldüğüm zaman sen âzadlısın gibi bir söz söylemek sûretiyle onun âzadlanmasını kendi ölümüne bağlar. İşte bu sözleşme ve akid işine **Tedbîr akdi** denilir. **Tedbîr** kelimesi **de Dübür** kökünden alınmadır. **Dübür**, arka demektir. Kişinin dübürü onun arkası mânâsınadır. Ölüm de hayatın arkasında olduğu için hayattan sonraya tâlik edilen âzadlama işine **Tedbîr** ismi verilmiştir. **Müdebber** ise âzadlanması, sâhibinin ölümüne bağlanan köledir.

Müdebber'in mânâsı açıklanmış olduğundan **hadîslerin** tercemesinde bu kelimeyi aynen kullanmakta bir beis görmüyorum.

٢٥١٢ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير ، وعلي بن محمد ، قالا : ثنا وكيع . ثنا إسمعيل بن أبي خالد ، عن سلمة بن كهيل ، عن عطاء ، عن جابر ؛ أن رسول الله ﷺ باع المدبّر .

TERCEMESİ

2512) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **müdebber** (Yâni âzadlanması sâhibinin ölümüne tâlik edilen) **köleyi sattı.**"

٢٥١٣ – حدّثنا هشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ ؛ قَالَ: دَبَّرَ رَجُلٌ مِنَّا غُلَامًا. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ. فَبَاعَهُ النَّبِيُّ ﷺ . فَاشْتَرَاهُ ابْنُ النَّحَّامِ ، رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَدِيٍّ .

TERCEMESİ

2513) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bizden (Ebû Mezkûr isimli) **bir adam** (Ben öldükden sonra sen âzadlısın diye) **tedbîr akdi sûretiyle** (Yâkub isminde) **bir köleyi âzadladı. Adamın bu köleden başka malı da yoktu. Peygamber** (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) (âzadlanması sâhibinin ölümüne tâlik edilen) **bu köleyi** (sâhibi hayatta iken) **sattı. Benî Adî kabîlesinden İbnü'n-Nehhâm** (Nuaym) **isminde bir adam bu köleyi satın aldı.** (Resûl-i Ekrem kölenin bedelini sâhibine verdi.)"

İZAHI

Müellifin **Câbir** (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği, biri kısa diğeri uzunca olan bu hadîsi **Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd** ve **Nesâî** de kısa ve uzunca metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde köle sâhibinin isminin **Ebû Mezkûr** ve kölesinin isminin de **Yâkub** olduğu açıklandığı için bu durumu parantez içinde ifâde ettim. Köleyi satın alan zâtın **Nuaym bin Abdillah bin en-Nahhâm** olduğu da diğer rivâyetlerde belirtilmektedir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözü edilen müdebber köleyi satmasının sebebi köle sâhibinin maddî sıkıntı içinde olması idi. Nitekim bu durum müellifimizin ikinci rivâyetinde ve **Buhârî**'nin rivâyetinde belirtilmektedir.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Bu hadîsler âzadlanması sâhibinin ölümüne tâlik edilmiş olan köleyi satmanın câizliğine delâlet eder. Ancak bu mesele ihtilâflıdır. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hususta özetle şöyle der:

"Telvîh sâhibi: Âlimler müdebber yâni âzadlanması sâhibinin ölümüne tâlik edilen kölenin satılıp satılmıyacağı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Küfe'den bir cemâat: Kişi müdebber kölesini satamaz, demişlerdir.

2. Şâfiî, Ahmed, Ebû Sevr, İshâk ve Zâhiriye mezhebi mensubları bunu câiz görmüşlerdir. Âişe, Mücâhid, el-Hasan ve Tâvûs'un kavli de böyledir.

3. İbn-i Ömer, Zeyd bin Sâbit, Muhammed bin Sîrîn, İbnü'l-Müseyyeb, Zührî, Şa'bî, Nehaî, İbn-i Ebî Leylâ ve el-Leys bin Sa'd bunu mekruh saymışlardır.

4. Evzâî: Müdebber köleyi ancak onu âzadlamak üzere satın almak isteyene satmak câizdir. Başka kimseye satmak câiz değildir, demiştir.

5. Ahmed'e göre sâhibi borçlu ise satabilir, aksi halde satamaz.

Mâlik, müdebber kölenin satılmasının ve hibe edilmesinin câizliği husûsunda Medîne-i Münevvere halkının icmâ ettiğini anlatır, demiştir.

Aynî de özetle şöyle der: Hanefî âlimlere göre Müdebber iki nevîdir. Birincisi âzadlanması sâhibinin ölümüne bağlanan köledir. Buna Mutlak müdebber nevi denilir. Bu nevî köle satılmaz, hibe edilmez. Ancak çalıştırılır. Hizmet ve kazancından yararlanılır. Sâhibi ölünce terekesinin üçte biri kölenin değerini karşılıyor ise köle âzadlanmış olur. Aksi takdirde kölenin üçte biri âzadlanmış olur. Müdebber'in ikinci nevî de Mukayyed olanıdır. Sâhibi kendisine: Ben bu hastalıktan ölürsem sen hürsün, veyâ şu yolculuğumda ölürsem sen hürsün, ya da ben beş seneye kadar ölürsem sen hürsün, gibi bir şekilde kölesinin âzadlanmasını belirli bir şarta bağlarsa, bakılır. Koşulan şart tahakkuk ederse âzadlanmış olur. Tahakkuk etmezse onu satmak câizdir.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu arada başka kitablardan da nakiller yaparak değişik görüşleri ve taraftarları hakkında genişçe bilgi verir ve sonunda şöyle der:

Hulâsa, Hanefi âlimler bu hadîsi **Mukayyed müdebber** köleye âit olarak yorumlamışlardır. Bu durumdaki köleyi satmak bunlara göre câizdir. **Mâlik**'in arkadaşları: Hadîste anılan köle sâhibi borçlu idi. Borçlu olunca Tedbir akdini bozması câizdir, demişlerdir. Şâfiî ve taraftarları ise hadîsi zâhirine göre mânâlandırmışlar ve: Müdebber köle her durumda satılabilir, demişlerdir."

Köle müessesesi târihe karışmış olduğundan bu konuda daha geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum.

٢٥١٤ – حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَلِيُّ بْنُ ظَبْيَانَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الْمُدَبَّرُ مِنَ الثُّلُثِ » .

قَالَ ابْنُ مَاجَةَ : سَمِعْتُ عُثْمَانَ ، يَعْنِي ابْنَ أَبِي شَيْبَةَ ، يَقُولُ : هٰذَا خَطَأٌ . يَعْنِي حَدِيثَ « الْمُدَبَّرُ مِنَ الثُّلُثِ » .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ : لَيْسَ لَهُ أَصْلٌ .

فى الزوائد : فى إسناده علىّ بن ظبيان ، ضعفه ابن معين وأبو هاشم وغير واحد . وكذبه ابن معين أيضا . وقال المزىّ : رواه الشافعىّ عن علىّ بن ظبيان موقوفا . قال : قال علىّ بن ظبيان : كنت أحدّث به مرفوعا ، فقال أصحابنا ليس بمرفوع ، بل موقوف على ابن عمر ، فوقفته .
قال الشافعىّ : الحفّاظ الذين حدثوه يوقفونه على ابن عمر .

TERCEMESİ

2514) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Müdebber (yâni âzadlanması sâhibinin ölümüne bağlanan) köle sülüs (yâni sâhibinin terekesinin üçte birin)den (olmak üzere geçerli) dir.»

İbn-i Mâcete dedi ki: Ben Osmân'dan yâni İbn-i Ebî Şeybe'den işittim şöyle dedi: Bu, yâni «Müdebber köle sülüstendir» hadîsi hatâdır.

Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bu hadîsin aslı yoktur."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ali bin Zabyân vardır. Bu râviyi İbn-i Muîn, Ebû Hâşim ve başkası zayıf saymışlardır. İbn-i Muîn aynı zamanda onu yalanlamıştır. El-Müzzî de: Şâfiî bu hadîsi Ali bin Zabyân'dan, mevkûf olarak rivâyet ederek şöyle demiştir, der:

Ali bin Zebyân dedi ki: Ben bu hadîsi merfû olarak rivâyet ederdim. Sonra arkadaşlarımız: Bu hadîs merfû değil, bilâkis İbn-i Ömer (R.A.) üzerinde mevkuf'tur, dediler. Ben de bunu mevkûf ettim.

Şâfiî dedi ki: Bu hadîsi rivâyet eden hâfızlar bunu İbn-i Ömer (R.A.) üzerinde durduruyorlar.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin sened durumu notta belirtildi. Hadîs'ten çıkarılan hüküm şudur: Bir kimse kölesinin âzadlanmasını ölümüne tâlik edip meselâ, ben öldüğüm zaman sen hürsün, derse ve sonra ölürse bakılır. Eğer adamın geride bıraktığı malın üçte birisi bu kölenin değerini karşılıyor ise köle âzadlanmış olur. Sülüs yâni terekenin üçte birisi karşılamıyor ise karşıladığı değer nisbetinde âzadlanmış olur. Kalan kısmının âzadlanması için kölenin çalıştırılıp bu meblâğı kazanmasına imkân verilir. Mâlik, Şâfiî ve cumhûrun görüşü budur. El-Leys bin Sa'd ve Züfer'e göre müdebber köle, sâhibinin terekesinin tümünden âzadlanmış olur. Yâni terekenin üçte biri bunun değerini karşılamaz da terekenin tamamı karşılarsa yine âzadlanmış olur.

El-Aynî'nin beyânına göre Hanefî mezhebinin görüşü şöyledir:

Köle sâhibinin başka malı yok ise kölenin üçte biri âzadlanmış olur ve kalan üçte ikisinin değerini kazanması için çalışmasına imkân verilir. Şâyet köle sâhibi borçlu ölüp borcunun tutarı kölenin değerinin tamamına denk veyâ daha fazla ise köleye değerinin tamamını çalışarak kazanması için fırsat verilir ve böylece değeri kadar para kazanınca âzadlanır.

(٢) باب أمهات الأولاد

2 — ÜMMEHÂTÜ'L-EVLÂD (YÂNİ SÂHİBİNDEN ÇOCUĞU OLAN) CÂRİYELER BÂBI

Bu bâbın başlığında geçen iki kelimenin açıklamasını verelim:
Ümmehât: Ümm'ün çoğuludur. "**Analar**" mânâsınadır.

Evlâd: Veled'in çoğuludur. Veled, oğlan çocuk anlamına geldiği bâzen kız olsun oğlan olsun genel mânâda yâni çocuk anlamında kullanılır. Evlâd kelimesi de böyledir. Burada "çocuklar" mânâsına kullanılmıştır. Câriye sâhibi bununla cinsel ilişkide bulunup bundan çocuğu olunca bu câriye'ye Ümmü'l-Veled denilir. Yâni çocuk anası. Bu durumdaki câriyeler satılır mı, satılmaz mı? Böyle bir câriyenin sâhibi ölünce câriye âzadlanmış sayılır mı, sayılmaz mı? Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler bu konuya âittir. Âlimlerin bu konuya ilişkin hüküm ve görüşleri bunların izahı bölümünde verilecektir.

٢٥١٥ – حدثنا علي بن محمد و محمد بن إسماعيل، قالا: ثنا وكيع. ثنا شريك، عن حسين بن عبد الله بن عبيد الله بن عباس، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أيما رجل ولدت أمته منه، فهي معتقة عن دبر منه».

في الزوائد: في إسناده الحسين بن عبد الله بن عبيد الله بن عباس، تركه ابن المديني وغيره. وضعفه أبو حاتم وغيره. وقال البخاري: إنه كان يتهم بالزندقة.

TERCEMESİ

2515) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Herhangi bir adamın câriyesi kendisinden olma çocuk doğurursa o câriye o adamın ölümünden sonra âzadlanmış olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Hüseyn bin bin Abdillah bin Ubeydillah bin Abbâs bulunur. İbnü'l-Medînî ve başkası bu râviyi terketmişlerdir. Ebû Hâtim ve başkası da bunu zayıf saymışlardır. Buhârî de: Bu râvi zındıklıkla ithâm ediliyordu, demiştir.

٢٥١٦ – حدثنا أحمد بن يوسف. ثنا أبو عاصم. ثنا أبو بكر، يعني النهشلي، عن الحسين بن عبد الله، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: ذكرت أم إبراهيم عند رسول الله ﷺ. فقال «أعتقها ولدها».

في الزوائد: في إسناده الحسين بن عبد الله، وقد تقدم فيه الكلام آنفا.

TERCEMESİ

2516) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzûrunda** (oğlu) **İbrâhîm'in anası** (ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in câriyesi olan Mâriye) (Radıyallâhü anhâ)'**dan söz edildi.** Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onu, oğlu (İbrâhîm) **âzadladı» buyurdu.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hüseyn bin Abdillah vardır. Bu râvi'nin durumu demin anlatıldı.

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Ahmed, Hâkim, Dârimî ve Beyhakî değişik senedlerle rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîsini Dârekutnî de rivâyet etmiştir. Bu iki hadîslerden çıkan hüküm şudur: Adamın cinsel ilişkide bulunduğu câriyesinden çocuğu olunca adam öldükten sonra câriye âzadlanmış olur.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Mâriye (Radıyallâhü anh) isimli câriyesi var idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in İbrâhîm isimli oğlu bu câriyeden idi. Bu nedenle Mâriye **Ümmül'-Veled** sayılır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefâtından sonra âzadlanmış sayılırdı. Hadîsin **«Onu oğlu âzadladı»** cümlesinin mânâsı bu olabilir. Yâni oğlu onun âzadlanmasına sebep oldu. Kanaatime göre hadîsin mânâsı böyledir. Çünkü câriyenin sâhibinden olma çocuk doğurmasıyla derhal âzadlandığına hükmeden ilim adamını bilmiyorum. Keza doğan çocuğun babasının câriyesini âzadlama yetkisi de yoktur. Kaldı ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in oğlu İbrâhîm henüz iki yaşını doldurmadan vefât ettiği rivâyet olunmaktadır. İbrâhîm'in doğumundan sonra Mâriye'nin âzadlandığına dâir bir bilgi de edinemedim. Bu itibarla hadîsi yukardaki şekilde yorumlama yoluna gittim.

Avnü'l-Mabûd yazarı "Ümmehâtü'l-Evlâd'ın âzadlanması bâbında el-Hâfız'dan naklen şu bilgiyi verir:

"Ümmü'l-Veled yâni sâhibinden olma çocuk doğuran câriyenin âzadlanması ve onun satılmasının câizliği husûsunda selef ve halef âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu nevi câriyeyi satmanın câiz olmadığına hükmettiği sâbittir. Osmân (Radıyallâhü anh)

ile Ömer bin Abdilaziz'in de böyle hükmettikleri rivâyet olunmuştur. El-Hasan, Atâ, Mücâhid, Sâlim, İbn-i Şihâb ve İbrâhim gibi zâtlar dâhil, tâbiîlerin ekserisi de böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Sevri, Evzâî ve el-Leys de böyle hüküm vermişlerdir. Ebû Hanîfe'nin arkadaşları da böyle demişlerdir. (El-Hâfız bu arada başka âlimlerin isimlerini de vermektedir.)

2. Ebû Bekr-i Sıddîk, Ali bin Ebî Tâlib, İbn-i Abbâs, İbn-i Zübeyr, Câbir ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) ise bu durumdaki câriyeyi satmayı câiz görmüşlerdir. Yâni sâhibi dilerse onu satabilir. Dâvûd-i Zâhirî de böyle demiştir.

İbnü'l-Hümâm da el-Hidâye'nin şerhinde: Ümmü'l-Veled o câriyeye deniliyor ki, onun tamamına veyâ bir kısmına mâlik olan adamdan çocuğu vardır. Bu nevî câriye satılamaz, hibe edilemez ve başkasına temlik edilemez. Sâhibi onu âzadlamadan ölürse o âzadlanmış olur. Sâhibi öldüğü zaman malı onun borcunu karşılayamaz durumda olsa bile hüküm budur. Ashâb-i Kirâm ile Tâbiîlerin ve fıkıhçıların cumhûrunun görüşü budur. Bâzıları böyle câriye satılabilir diyerek Câbir (Radıyallâhü anh)'ın — 2517 nolu — hadîsini delil göstermişlerdir. Bu mezheb, Ebû Bekir, Alî, İbn-i Abbâs, Zeyd bin Sâbit ve İbn-i Zübeyr'den de rivâyet edilmiştir. Lâkin İbn-i Mes'ûd ile İbn-i Abbâs'tan yapılan sahîh bir rivâyette bu iki zât: Bu câriye, oğlunun hissesine mahsûben azatlanır, demişlerdir. Bu rivâyet gösteriyor ki eğer bu iki zâtın yukardaki görüşleri sâbit olsa bile bundan dönüş yapmışlardır."

٢٥١٧ – حدثنا محمد بن يحيى وإسحق بن منصور ، قالا : ثنا عبد الرزاق عن ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : كنا نبيع سرارينا وأمهات أولادنا ، والنبي ﷺ فينا حي . لا نرى بذلك بأسا .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

2517) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **aramızda, hayatta iken biz, çocuklarımızın anaları olan câriyelerimizi satardık. Bunda bir sakınca görmezdik."**

Not : Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıkâ zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivâyet etmiştir. Bu hadîse göre kişi, kendisinden çocuğu olan câriyesini satabilir. Bundan önceki hadîsin izahı bölümünde bâzı sahâbîlerin bu görüşte olduklarını ve C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın da bu görüşte olduğunun rivâyet edildiğini belirtmiştir.

Serârî : Sürriyye'nin çoğuludur. Câriyeler mânâsınadır. Bazıları ev kadını olarak kullanılan câriye mânâsına kullanıldığını ifâde ederler. **Ümmehâtü'l-Evlâd**'ın sâhibinden çocuğu olan câriyeler mânâsına olduğunu yukarda anlatmıştım. Elde mevcut sünen nüshalarında **Serârî** kelimesi ile **Ümmehât** kelimesi arasında atıf harfi olan **"Ve"** vardır. Bu harfin varlığı dikkate alınırsa cümlenin mânâsı **"Biz câriyelerimizi ve bizden çocuğu olan câriyelerimizi satardık..."** olur. Kişinin kendi câriyesini satabildiği bilinen bir şeydir. Hadîsten kasdedilen mânâ bu olmayıp sâhibinden çocuğu olan câriyenin satılabilmesidir kanısındayım. **Avnü'l-Mabûd'da** müellifimiz ile A h m e d tarafından rivâyet edildiği bildirilen bu hadîs nakledilirken atıf harfi olan **"Ve"** kelimesi yoktur. Bu nakle göre bâzı nüshalarda bu harf yoktur. O nüshaları dikkate alarak tercemeyi sundum. Çünkü mânâ bakımından daha uygundur.

E b û D â v û d da başka bir senedle C â b i r (Radıyallâhü anh)'den buna benzer bir hadîs rivâyet etmektedir. Ordaki metin şöyledir :

...عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: بِعْنَا أُمَّهَاتِ الْأَوْلَادِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِى بَكْرٍ فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ نَهَانَا فَانْتَهَيْنَا

"Câbir (Radıyallâhü anhümâ)**'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh)**'ın dönemlerinde biz Ümmehâtü'l-Evlâd** (yâni bizden çocuğu olan câriyeler)**i sattık. Ömer** (Radıyallâhü anh) (halîfe) **olunca bizi** (bundan) **menetti. Biz de** (bundan) **sakındık."**

E l - M ü n z i r î bu hadîsi rivâyet ettikten sonra özetle şöyle der:

"Bâzı âlimler şöyle demişlerdir: Sâhibinden çocuğu olan câriyeler muhtemelen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında çok az satıldığı için O'nun bundan haberi olmamış olabilir. Şu ihtimâl de vardır: Belki ilk zamanlarda bu nevî câriyelerin satılması câiz idi. Sonra yasaklandı. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ise konulan yasağı duymamış olabilir veyâ onun döneminde bu nevî olay vuku bulmamış olabilir. Çünkü onun dönemi kısa sürdü. Bu dönemde mürted olanlar olduğu için E b û B e k i r bir taraftan bunlarla savaşmakla meşguldü. Diğer taraftan İslâmî hizmetler konularında yoğun bir çalışma içinde idi. Ö m e r (Radıyallâhü anh) halîfe iken, bu konu hakkında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından buyurulmuş olan sahîh hadîsler kendisine intikal edince bu yasağı koydu."

Avnü'l-Mabûd yazarı İ b n - i K u d â m e'nin de şöyle dediğini nakleder:

"Sâhibinden çocuğu olan câriyeyi satmanın câiz olmadığı yolunda sahâbîlerin icmâ'ı vardır. A l i, İ b n - i A b b â s ve İ b n - i Z ü b e y r'in bunu câiz gördüklerine dâir yapılan rivâyet, nakledilen icmâ'ı gölgelemez. Çünkü bu zâtların bu görüşten rücû ettikleri kendilerinden rivâyet edilmiştir."

Bu ifâdenin akabinde konuya ilişkin rivâyetler nakledilmekte ise de bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Çünkü günümüzde bu nevî meseleler görülmez. Câriye işi târihe karışmıştır.

(٣) باب المكاتب

3 — MÜKÂTEB KÖLE BÂBI

Mükâteb: Kendisi ile **Kitâbet** akdi yapılan köle mânâsınadır. **Mükâtib** ise: Kölesi ile **Kitâbet** akdi yapan kişiye denilir. **Kitâbet** akdi şöyle olur. Kişi, kölesine: Sen şu kadar para veyâ bu kadar mal kazanıp bana verdiğin zaman âzadlanmış olursun, der. Köle de bunu kabul eder. İşte köle ile sâhibi arasında yapılan bu akid **Kitâbet** ismini alır. İ b n ü ' t - T î n: Kitâbet akdî İslâmiyet'ten önce de uygulanıyordu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) da bu işlemi yasaklamadı ve uygulanmasını tasvîb buyurdu, demiştir.

٢٥١٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعبد الله بن سعيد، قالا: ثنا أبو خالد الأحمر،

عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

« ثَلَاثَةٌ كُلُّهُمْ ، حَقٌّ عَلَى اللهِ عَوْنُهُ : الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللهِ . وَالْمُكَاتَبُ الَّذِي يُرِيدُ الْأَدَاءَ .

وَالنَّاكِحُ الَّذِي يُرِيدُ التَّعَفُّفَ » .

TERCEMESİ

2518) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Üç kişi vardır ki Allah Teâlâ'nın bunların hepsine yardım va'di vardır: Allah yolunda savaşan gâzî, (âzadlanması için vermesi gereken parayı-malı) ödemek isteyen mükâteb köle ve nefsini harama girmekten menetmek isteğiyle evlenen adam.»

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Nesâî, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Hadîste anılan üç zümreye Allah Teâlâ'nın yardım etmesinin Allah üzerine hak olmasının mânâsı, bu yardımın sâbit olmasıdır. Ya da Allah'ın kendi ihsân ve keremiyle bunlara yardım etmeyi kendi zâtına vâcib kılmasıdır. Yâni va'd buyurmuş olmakla va'dini gerçekleştirmesidir. Yoksa Allah Teâlâ hiç bir şeyi yapmak zorunda ve mecburiyetinde değildir. Her şeyi dileğiyle yapar. İrâde ve dileği olmaksızın hiç bir şeyin vukû bulması ve yaratması söz konusu değildir. Hadîs, bu üç zümreye Allah'ın yardımcı olduğunu müjdeler.

٢٥١٩ — حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ حَجَّاجٍ ،

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَيُّمَا عَبْدٍ كُوتِبَ

عَلَى مِائَةِ أُوقِيَّةٍ ، فَأَدَّاهَا إِلَّا عَشْرَ أُوقِيَّاتٍ ، فَهُوَ رَقِيقٌ » .

في الزوائد : فيه حجاج بن أرطاة ، وهو مدلس

TERCEMESİ

2519) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Her hangi bir köle ile yüz okka üzerine kitâbet akdi yapılır ve köle bunun hepsini ödeyip de yalnız on okka ödememiş ise köleliği devam eder.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Haccâc bin Ertât, tedlisçidir.

İ Z A H I

Bu hadîsi E b û D â v û d, T i r m i z î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsin garîb nevinden olduğunu beyân etmiştir. Zevâid sâhibinin bunu Zevâid türünden saymasının sebebini bilemedim. Çünkü diğer sünen sâhiblerince de rivâyet edilmiştir.

Okiyye: Okka demektir. Bir Okiyye kırk dirhem olarak târif edilmiştir. Okiyye hakkında geniş bilgi 1793 ve 1794 nolu ve dirhem hakkında geniş bilgi 1790 - 1791 nolu hadîslerin izahı bölümünde verildi. **Okiyyât:** Okiyye'nin çoğuludur. **Evâkî** de Okiyye'nin çoğuludur.

Hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Sâhibi ile kitâbet akdini yapan köle, pazarlık edilen para veyâ başka bir malın tamamını ödemedikçe kölelik hâli devam eder. Âlimlerin ekserisinin görüşü budur. Selef âlimlerinin bâzısının görüşü değişiktir. Meselâ A l i b i n E b î T â l i b (Radıyallâhü anh)'den yapılan bir rivâyete göre köle anılan meblâğın ne mikdarını ödemiş ise o nisbete göre bir kısmı âzadlanmış olur. Şu halde köle anılan meblâğın yarısını öderse onun yarısı âzadlanmış olur. İ b n - i M e s ' û d ve İ b n - i A b b â s ' tan da başka görüşler rivâyet olunmuştur. Fakat Cumhûrun görüşü bu hadîsten çıkarılan hükme uygundur. 2521 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi cumhûrun görüşüne en kuvvetli delîldir.

H a t t â b î şöyle der: "Mükâteb, yâni kendisi ile kitâbet akdi yapılan köle henüz borcunun tamamını ödememiş iken satılabilir, diyen âlimler için bu ve benzerî hadîsler delîl durumundadır. Çünkü onun kölelik hâli devam ettiğine göre sâhibinin mülküdür, yâni malıdır. Kişi malını satabilir.

Hadîsten çıkarılan ikinci hüküm de mükâteb köle henüz borcunun tamamını ödememiş iken ölürse, köle olarak ölmüş olur. Yâni borç mikdarından ödemiş olduğu mal onun sâhibinin hakkıdır ve kölenin çocukları varsa bunlar da sâhibin köleleri sayılır. Köle öldüğü zaman kalan borcunu karşılıyabilecek kadar bir kazancı olup

bunu sâhibine ödememiş ise yine hüküm aynidir. Bu hüküm Ömer bin el-Hattâb, Zeyd bin Sâbit, Ömer bin Abdilazîz, Zühri, Katâde, Şâfii ve Ahmed'den de rivâyet olunmuştur."

Ebû Hanîfe'ye göre ise borcunun tamamını ödemeden ölen köle kalan borcunu karşılayabilecek kadar bir mal geride bırakmış ise âzadlanmış sayılır. Böyle bir mal bırakmadan ölmüş ise köle olarak ölmüş sayılır.

Mâlik'e göre borcunun tamamını ödemeden ölen kölenin çocukları var ise köle âzadlanmış sayılır. Yok ise köle olarak ölmüş sayılır.

٢٥٢٠ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ نَبْهَانَ ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا كَانَ لِإِحْدَاكُنَّ مُكَاتَبٌ ، وَكَانَ عِنْدَهُ مَا يُؤَدِّي ، فَلْتَحْتَجِبْ مِنْهُ » .

قال السندي: ذكر البيهقي عن الشافعي ما يدل على أن الحديث لا يخلو من ضعف، لأن راويه نبهان.

TERCEMESİ

2520) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcelerinden) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* (kendisine hitâben) şöyle buyurmuştur:

«Siz (kadınlar)dan birisinin mükâteb bir kölesi olup kölenin ödeyeceği meblâğı (para - malı) olduğu zaman artık kölenin sâhibesi (kadın) ondan saklansın (Yâni köle onun odasına girmesin.)»"

Not: Sindi şöyle demiştir: Beyhaki'nin Şâfii'den naklen beyân ettiğine göre bu hadisin râvisi Nebhân olduğu için senedde biraz zayıflık vardır.

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmiştir. Tirmizî hadisin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in muhterem zevcelerindendir. Nebhân (Radıyallâhü anh) da bu hâtunun mükâteb kölesi idi.

Bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir kadın kendi kölesi ile Kitâbet akdi yapar. Yâni ona: Sen şu kadar para veyâ bu kadar mal kazanıp bana verdiğin zaman âzadlısın, der. İşte kadın ile kölesi arasında böylece akid yapıldıktan sonra köle, ödemesi gerekli meblâğı temin edince henüz kadına teslim etmemiş olsa bile âzadlanmasının gerçekleşmesi yaklaşmış olduğu için artık köle eskisi gibi kadının odasına giremez. Kadına bakamaz. Tamamen yabancı bir erkek gibidir.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin izahı bölümünde **es-Sübül'den** naklen şu bilgiyi verir.

Bu hadîs şu iki mesele için delîldir:

1. Mükâteb köle ödemesi gerekli şeyi temin edince hür adamlar gibi olur ve sâhibi kadın ise henüz ödeme tamamlanmamış olsa bile artık o köleye karşı örtünür. Kölenin ona bakması haramdır. Bu hadîs Amr bin Şuayb'in (2519 nolu) hadîsine muhâliftir. (Çünkü yukarda görüldüğü gibi o hadîse göre köle ödemeyi tamamlamadıkça kölelik hâli devam eder.) Şâfiî bu iki hadîs arasında zâhiren görülen çelişkiyi şöylece kaldırmıştır: Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerine mahsustur. Bu zevceler, köleleri ile Kitâbet akdini yapıp köleleri; ödeyecekleri meblâğı temin ettikten sonra henüz bu meblâğı teslim etmemiş olsalar bile artık bu analarımızın odalarına giremezler ve onlara bakamazlar.

(**Es-Sübül** yazarı hadîsler arasında görülen çelişkinin başka şekil yorumlarla da kaldırıldığını beyân etmiş ise de o yorumları buraya geçirmeye gerek görmüyorum. Arzu edenler **Avnü'l-Mabûd'a** bakabilirler.)

2. Köle, sâhibesi olan kadınla kitâbet akdini yapmadıkça ona bakabilir. Yâni nâmahrem sayılmaz. Fakat Ebû Hanîfe'ye göre köle anılan akdi yapmamış iken de sâhibesi olan kadına bakamaz. Tamamen yabancı erkek hükmündedir. Nitekim âzadlanınca köle ayni kadınla evlenebilir."

٢٥٢١ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ قَالَا : ثنا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ
ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ بَرِيرَةَ أَتَتْهَا وَهِيَ مُكَاتَبَةٌ ،

قَدْ كَاتَبَهَا أَهْلُهَا عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ . فَقَالَتْ لَهَا : إِنْ شَاءَ أَهْلُكِ عَدَدْتُ لَهُمْ عَدَّةً وَاحِدَةً ،
وَكَانَ الْوَلَاءُ لِي . قَالَ ، فَأَتَتْ أَهْلَهَا . فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُمْ . فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ تَشْتَرِطَ الْوَلَاءَ لَهُمْ .
فَذَكَرَتْ عَائِشَةُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « افْعَلِي » قَالَ ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَخَطَبَ النَّاسَ .
فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « مَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ .
كُلُّ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ . كِتَابُ اللَّهِ أَحَقُّ ،
وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ . وَالْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » .

TERCEMESİ

2521) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Berîre (Radıyallâhü anhâ), dokuz okka (yâni 360 dirhem) ödemek üzere âzadlanması için efendileriyle kitâbet akdini yapan mükâtebe bir câriye iken O'na (yâni Âişe'ye) geldi (Bu meblâğın ödenmesi husûsunda ondan yardım diledi.) Âişe, Berîre'ye: Eğer efendilerin arzu ederlerse, velâ hakkı (yâni sen öldüğün zaman verâset hakkı) bana âit olmak üzere defaten onlara öderim (Yâni bu meblâğla seni onlardan satınalırım ve sonra seni âzadlarım), dedi. Râvî demiştir ki: Berîre efendilerinin yanına giderek durumu onlara anlattı. Fakat onlar (bu teklifi) kabul etmediler, meğer ki Âişe, Berîre'nin velâ hakkını kendilerine şart koşa. Sonra Âişe, bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Âişe'ye) :

«Yap (yâni Berîre'yi onlardan satın al ve sonra âzadla. Çünkü velâ hakkı âzadlayanadır. Onların koştukları şart geçersizdir.)» buyurdu. Râvî demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı ve (Mescid'e gidip) halka karşı bir hutbe irâd buyurdu. Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

«Bir takım adamlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın kitâbında (Yâni hükmünde) olmayan bir takım şartları şart koşuyorlar. Allah'ın kitâbında olmayan (ve ona aykırı olan) her şart, yüz adet şart olsa bile o bâtıldır (geçersizdir). Hak olan, Allah'ın kitâbıdır ve kuvvetli olan Allah'ın şartıdır. Velâ hakkı da (köleyi - câriyeyi) âzadlayana âittir.»"

İ Z A H I

Bu hadîs **Kütüb-i Sitte'nin** hepsinde rivâyet edilmiştir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra ifâde ettiği hükümleri beyân edelim.

Velâ: Âzadlanan köle ve câriyenin ölümü hâlinde onlara mirasçı olma hakkı anlamında kullanılmıştır. Bu kelime başka mânâlara da geliyor ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir.

Mükâtebe: Kendisi ile efendisi arasında kitâbet akdi yapılan câriye demektir. Kitâbet akdi bundan önce târif edildiği için tekrar târif etmeye gerek yoktur.

Evâkî: Okiyye'nin çoğuludur. Bir okiyye'nin kırk dirhem olduğunu yukarda belirttim.

Hadîsin zâhirine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) B e r î r e (Radıyallâhü anhâ)'nın velâ hakkı kendisine âit olmak üzere kitâbet akdi ile istenen dokuz okkalık parayı vermeyi teklif etmiştir. Yâni, kendisi bu meblâğı B e r î r e'yi satın alma bedeli olarak değil de bir yardım mâhiyetinde verecek, B e r î r e'nin efendileri B e r î r e'yi âzadlıyacak, fakat B e r î r e'nin velâ hakkı onlara değil de Â i ş e'ye âit olacak. Hadîs'in zâhiri böyle ise de bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü Â i ş e, başkasının âzadlıyacağı câriyenin velâ hakkını nasıl taleb eder. Hadîsin bâzı rivâyetleri kasdedilen mânâyı açıklığa kavuşturur. Nitekim H i ş â m b i n U r v e'nin rivâyetinde; «Âişe (Radıyallâhü anhâ), **Berîre'ye: Efendilerin dokuz okka parayı defaten ödememi, seni benim âzadlamamı ve velân hakkının bana âit olmasını arzu ederlerse, bunu yaparım,»** demiştir.

Bu rivâyetten anlaşılıyor ki, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın maksadı B e r î r e'yi anılan meblâğ ile satın almak ve sonra âzadlamaktır. Çünkü kişi ancak mâlik ve sâhib olduğu köle ve câriyeyi âzadlayabilir. Başkasının mülkiyetinde olan köle ve câriyeyi âzadlayamaz.

Â i ş e'nin kasdettiği mânânın bu olduğunun ikinci bir delili de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Â i ş e'nin yapmak istediği işlemi tasvib buyurmasıdır. Eğer Â i ş e'nin maksadı anılan meblâğı bağış mâhiyetinde B e r î r e'ye verip ödeme işinde ona yardımcı olmak ve buna karşılık velâ hakkının kendisine verilmesi teklifi olsaydı, B e r î r e'nin efendilerinin bu

teklifi reddetmeleri meşrû olurdu ve Â i ş e'nin teklifi hatâlı olurdu. Çünkü bu takdirde B e r î r e'yi âzadlayanlar Â i ş e değil, karşı taraf olurdu ve velâ hakkı da onların olurdu. Oysa hadîsin son kısmı bu mânânın kasdedilmediğine delâlet eder.

Hulâsa hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Â i ş e, B e r î r e'-yi anılan mebla ile satın almayı, sonra âzadlamayı ve velâ hakkının kendisine âit olmasını B e r i r e'nin efendilerine teklif etti. Karşı taraf ise bunu kabul etmeyip, B e r î r e'nin velâ hakkı kendilerine âit olmak şartı ile anılan meblâğ ile satmayı kabullendiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de Â i ş e'ye: «Yap» buyurdu. Yâni onların bu şartını kabullen ve B e r î r e'yi satın al. Sonra âzadla. Çünkü bu şartın bir değeri yoktur. Velâ hakkı âzadlayana âittir. Başkası bu hakkı taleb edemez. Etse bile bâtıldır ve geçersizdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in makdası ise S i n d i'nin dediği gibi bu tür bâtıl şartların geçersizliğini ve hiç bir yarar sağlamadığını açıklamaktır.

Hadîsin «**Allah'ın kitâbında olmayan şartlar**» cümlesinde geçen kitab'tan maksad Allah'ın hükmüdür. Yâni Allah'ın, kulları için koymuş olduğu Şer-i Şerîf'te olmayan şartlar...

İ b n - i H u z e y m e: Yâni Allah'ın hükmünde ve dîn'inde câiz veyâ vâcib kılınmayan şartlar bâtıl ve geçersizdir. **Kur'an-ı Kerîm**'de beyân buyurulmayan her türlü şartın bâtıllığı mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü alış verişlerde bâzen kefîl şartı koşuluyor. Bu şart bâtıl değildir. Keza satılan bir malın bedelinde bâzen bir takım evsaf ve şartlar koşuluyor. Ödemenin peşin veyâ taksitli olması şartı koşuluyor. Bu nevî şartlar **Kur'an**'da beyân edilmediği halde geçerlidir. Hülâsa Şer-i Şerîf'te meşrû kılınan şartlar sahîhtir. Meşrû kılınmayan şartlar bâtıldır, demiştir.

K a s t a l â n i de bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:

'Bu hadîsin zâhirine göre mükâteb köle ve câriye, âzadlaması için ödemesi gerekli meblâğı temin etmekten âciz olmasa bile kendisinin rızâsıyla satılması câizdir. B u h â r î bu görüşü seçmiştir. A h m e d'in mezhebi de budur. Fakat E b û H a n î f e, Ş â f i î ve M â l i k î l e r'in bir kısmı bunu câiz görmemişler ve B e r î r e'nin olayına şöyle cevap vermişlerdir: B e r î r e anılan meblâğı ödemeden âciz kalmıştı. Nitekim Â i ş e'den yardım dilemişti.

B e y h a k î'nin dediğine göre Ş â f i î: Mükâteb köle ve câriye ile efendileri satışa muvâfakat ettikleri zaman tarafların mu-

vâfakatı, evvelce yapılmış olan kitâbet akdini kaldırmak anlamını taşır, demiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), B e r î r e (Radıyallâhü anhâ)'yi satın aldıktan sonra âzadladı. Müellifimizin 2074 - 2078 nolu hadîsleri B e r î r e ile ilgili bâzı hükümleri ifâde eder. Oraya da bakılabilir.

(٤) باب العتق

4 — (KÖLE VE CÂRİYE) ÂZADLAMA (FAZİLETİNİN BEYÂNI) BÂBI

٢٥٢٢ – حدّثنا أبُو كُرَيْبٍ . ثنا أبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الأعْمَشِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أبِي الجَعْدِ ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ ؛ قَالَ : قُلْتُ لِكَعْبٍ : يَا كَعْبَ بْنَ مُرَّةَ ! حَدِّثْنَا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَاحْذَرْ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أعْتَقَ امْرَأً مُسْلِمًا كَانَ فِكَاكَهُ مِنَ النَّارِ . يُجْزِئُ كُلُّ عَظْمٍ مِنْهُ بِكُلِّ عَظْمٍ مِنْهُ . وَمَنْ أعْتَقَ امْرَأتَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ ، كَانَتَا فِكَاكَهُ مِنَ النَّارِ . يُجْزِى بِكُلِّ عَظْمَيْنِ مِنْهُمَا عَظْمٌ مِنْهُ » .

TERCEMESİ

2522) "... Kâ'b bin Murre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim buyurdu ki:

«(Müslümanlardan) kim, müslüman bir köleyi âzadlarsa o köle o kimsenin (cehennem) ateş(in)den kurtuluşu(na vesîle) olur. Âzadlayanın her kemiği âzadlananın her kemiği yerine geçer. Ve (müslümanlardan) kim, müslüman iki câriyeyi âzadlarsa o iki câriye o kimsenin (cehennem) ateş(in) den kurtuluşu(na vesîle) olur. Âzadlayanın her kemiği âzadlanan iki kadının iki kemiği yerine geçer.»

İZAHI

Bu hadisi E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bunun birer benzerini B u h â r i, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den, T i r m i z î de E b û Ü m â m e (Radı-

yallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Başka rivâyetler de vardır. Hadîs müslüman köle ve câriyeyi âzadlamanın faziletini beyân eder ve bir köleyi âzadlamanın iki câriyeyi âzadlamak kadar fazîletli olduğunu ifâde eder. Bu husustaki ilmî görüşleri ve nedenlerini anlatmaya gerek görmüyorum. Hulâsa kişi köleyi âzadlayınca âzadladığı beher kemiği ve beher uzvu yerine kendisinin o kemiği ve o uzvu cehennem ateşinden âzad edilir. Kezâ kişi iki câriyeyi âzad edince âzadladığı iki câriyenin iki kemiği ve iki uzvuna karşılık onun o kemiği ve o uzvu cehennem ateşinden âzadlanır. Böylece bütün vücûdu cehennemden kurtulur.

٢٥٢٣ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُرَاوِحٍ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ؛ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ « أَنْفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا ، وَأَغْلَاهَا ثَمَنًا » .

T E R C E M E S İ

2523) "... Ebû Zer *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir kere Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) : **Yâ Resûlallah kölelerin** ve **câriyelerin hangisi**(ni âzadlamak) **daha fazîletli** (hayırlı)**dır? diye sordum. Buyurdular ki:**

«Sâhibi yanında en nefîs (rağbetli) **ve pahası en yüksek olanıdır.»**"

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r i, M ü s l i m ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Hadîs, sâhibi yanında en kıymetli ve değeri en yüksek olan köle ve câriyeyi âzadlamanın daha çok sevab olduğunu ifâde eder. Â l - i İ m r â n sûresinin 92. âyetinde de buna işâret vardır: Âyet-i Celîle'nin meâli şöyledir:

Kâ'b bin Mürre (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Kâ'b bin Mürre veyâ Mürre bin Kâ'b el-Behzî önce Basra'da, sonra Ürdün'de ikamet eden sahâbîlerdendir. Râvîsi Şurahbîl bin es-Sımt ve başkalarıdır. Sünen sâhibleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Hicretin 57 veyâ 59. yılı Ürdün'de vefât etmiştir. (Hulâsa: Sah. 321)

«Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcama yapmadıkça hayrın kemâline eremezsiniz...» Rivâyete göre bu âyet-i kerîme inince **A b d u l l a h b i n Ö m e r** (Radıyallâhü anh) çok sevdiği câriyesini âzadlamıştır.

(٥) بَاب مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ

5 — KİM MAHREMİ OLAN BİR YAKININA MÂLİK OLURSA O YAKIN (KÖLE - CÂRİYE) HÜRDÜR, BÂBI

٢٥٢٤ — حدثنا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، قَالَا : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ وَعَاصِمٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ ، فَهُوَ حُرٌّ » .

T E R C E M E S İ

2524) "... Semûre bin Cündüb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim mahremi olan bir yakınına mâlik olursa o yakın (köle - câriye) hürdür.»"

٢٥٢٥ — حدثنا رَاشِدُ بْنُ سَعِيدٍ الرَّمْلِيُّ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ الْجَهْمِ الْأَنْمَاطِيُّ قَالَا : ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ » .

في الزوائد : في إسناده من تُكُلِّم فيه .

T E R C E M E S İ

2525) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim mahremi olan bir yakınına mâlik olursa o yakın (köle - câriye) hürdür.»"

Not: Bunun senedinde, aleyhinde konuşulan râvinin varlığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

İlk hadîsi **E b û D â v û d , T i r m i z i** ve **N e s â î** de rivâyet etmişlerdir. Zevâid yazarı ikinci hadîsi Zevâid türünden say-

mıştır. Fakat **Avnü'l-Mabûd'da** belirtildiğine göre bu hadîsi N e s â î de rivâyet ederek : Bu hadîs münkerdir. Çünkü bunu S ü f y â n'dan yalnız D a m r a'nın rivâyet ettiğini biliyoruz, demiştir. B e y h a k î de : Bu senedde büyük yanılgı vardır. Çünkü bu senedle sâbit olan hadîs bu değil, falan hadîstir, diyerek o hadîsi beyân eder. B u h â r î ve M ü s l i m, D a m r a'nın hadîslerini rivâyet etmemişlerdir. Aslında Y a h y â b i n M u î n ve başkası D a m r a'nın sıka olduğunu beyân etmişler ise de bu râvî bu hadîste hatâya düşmüştür.

Mahrem ve Muharram : Kişinin nesebten akrabası olup evlenmesi haram olan yakını mânâsmadır. Ana, baba, evlâd, kardeş, hala, teyze, dayı ve amca gibi. **En-Nihâye'de** belirtildiği gibi **Ferâiz** yâni miras hükümlerinde ise nikâh düşmeyen kadın akrabalara denilir. Ana kız, kız kardeş, teyze ve hala gibi.

Rahim : Ana rahmi mânâsınadır. Burada rahim sâhibinden maksad akraba mânâsıdır. Şu halde **"Zâ rahmin mahremin veyâ muharremin"** ifâdesinin mânâsı nikâh düşmeyen kan akrabasıdır.

Hadîs böyle bir akrabası köle veyâ câriye iken buna her hangi bir yolla sâhib olan kişi bunu âzadlamış sayıldığına veyâ bunu âzadlamak zorunda olduğuna delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri ve yukardaki ifâdeyi yorumlamaları farklıdır.

N e v e v î bu hususla ilgili olarak özetle şöyle der :

"Mâlik olunan akrabaların âzadlanması husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır : Şöyle ki :

Z â h i r i y e mezhebine göre baba, ana ve evlâd dâhil hiç bir akraba sırf mülkiyete geçmekle âzadlanmış olmaz. Herhangi bir akraba köle veyâ câriye iken mülkiyete geçirildikten sonra usûlü dâiresinde âzadlanırsa hürriyetine kavuşur. Aksi takdirde bu hâl devam eder.

Cumhûr'a göre usûl ve furû, yâni baba, ana ve bunların baba ve anaları ile kişinin evlâd ve torunları köle veyâ câriye iken mülkiyete geçirilir geçirilmez derhal âzadlanmış sayılır. Usûl ve furû dışında kalan akrabalar hakkında cumhûr da ihtilâf etmiştir : E b û H a n î f e'ye göre nikâh düşmeyen bütün akrabalar ayni durumdadır (Yâni efendi durumunda olan kişi ile mâlik olduğu köle veyâ câriyenin yakınlık durumları tetkik edilir. Taraflardan birisi erkek,

diğeride kadın farz edilip bunların birbiriyle evlenmelerinin haram olup olmadığına bakılır. Evlenmeleri bu takdirde haram ise köle veyâ câriye durumunda olan kişi âzadlanmış olur. Efendi ile karşı tarafın ikisi de erkek veyâ ikisi de kadın olsa yine bu faraziyyeye göre hüküm çıkarılır.)

Şâfiî ve arkadaşları ise: Usûl ve furû kısmı âzadlanmış olur. Diğer akrabalar âzadlanmış sayılmaz, demişlerdir.

Mâlik'e göre kardeşler de usûl ve furû gibi âzadlanmış sayılır.

(٦) باب من أعتق عبدا واشترط خدمته

6 — BİR KÖLEYİ ÂZADLAYIP BİR HİZMETTE BULUNMASINI ŞART KOŞANIN BÂBI

٢٥٢٦ — حدثنا عبد الله بن معاوية الجمحي. ثنا حماد بن سلمة عن سعيد بن جمهان، عن سفينة، أبي عبد الرحمن؛ قال: أعتقتني أم سلمة واشترطت علي أن أخدم النبي ﷺ، ما عاش.

TERCEMESİ

2526) "... Sefîne Ebû Abdirrahmân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) **Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) beni âzadladı ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **yaşadığı sürece hizmet etmemi şart koştu."**

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metin daha uzundur. Bir de ordaki rivâyette koşulan şart Sefîne'nin hayatı boyunca hizmet etmesi, şeklindedir. Orada şu ziyâde de vardır: Ümmü Seleme, Sefîne'yi âzadlıyacağı zaman koşmak istediği şartı açıklayınca Sefîne:

«Eğer sen benim üzerime şart koşmasan bile ben hayatım boyunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrılmıyacağım» demiştir."

H a t t â b î : Şart ismi verilen hizmet etme teklifi ve kabûlü bir va'd mâhiyetindedir. Gerçek mânâda şart mâhiyetinde değildir ve yerine getirilmesi vâcib değildir. (Çünkü âzadlama akdinden sonra koşulan bir şarttır.) Fıkıhçıların ekserisi âzadlama akdinden sonra koşulan şartı geçerli saymamıştır. Zîra mülkiyet hakkı kalktıktan sonra koşulmuştur. Hür bir kimsenin yararları kiralama gibi bir bağlayıcı akid olmaksızın elde edilemez, demiştir.

Şerhü's-Sünne'de ise: Hizmet şartı, âzadlama akdi ile birlikte koşulursa köle kendi değerini ödemekle mükelleftir ve hizmet etmekle mükellef değildir. Şâyet söz konusu şart, âzadlama akdinden sonra koşulursa geçersizdir ve fıkıhçıların ekserisine göre köle hiç bir şeyle mükellef değildir. Eğer bir kimse kölesine: **Bana bir ay** hizmet etmek şartı ile seni âzadlıyorum, derse köle derhal âzadlanır ve anılan sürece hizmet etmekle mükelleftir. Fakat hayatın boyunca hizmet etmen, şeklinde bir şart koşulursa veyâ süre tahdidi konulmadan hizmet şartı koşulursa bir kavle göre köle derhal âzadlanmış olur ve kendi değeri kadar bir malı efendisine ödemekle mükelleftir, denilmiştir.

En-Neyl'de de: Bu hadîs şartlı âzadlamanın sahîhliğine delâlet eder, diye bilgi verilmektedir.

Daha geniş bilgi için hadîs şerhlerine baş vurmak gerekir.

(٧) باب من أعتق شركاً له فى عبد

7 — BİR KÖLEDE BULUNAN HİSSESİNİ ÂZADLAYAN KİMSE(YE ÂİT GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٥٢٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ نَصِيبًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ ، أَوْ شِقْصًا، فَعَلَيْهِ خَلَاصُهُ مِنْ مَالِهِ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ. فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ ، اسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ فِي قِيمَتِهِ ، غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ » .

T E R C E M E S İ

2527) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Kim bir memlûk** (yâni köle) **deki hissesini âzadlarsa,** (memlûkün kalan hissesine yetecek kadar) o **kimsenin malı olduğu takdir-**

de kendi malından onu (kölelikten) kurtarması vâcibtir. Şâyet malı yoksa köleye (kalan hissesinin) değerini kazanması için gücü dâhilindeki işlerde çalışma teklifi yapılır."

٢٥٢٨ — حدّثنا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ ، أُقِيمَ عَلَيْهِ بِقِيمَةِ عَدْلٍ . فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ إِنْ كَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ ثَمَنَهُ ، وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ . وَإِلَّا ، فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » .

TERCEMESİ

2528) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir köledeki hissesini âzadlar ve kölenin (kalan) hissesine yetecek kadar malı var ise onun adına, kölenin kalan sehmi için adâletli bir kıymet takdir edilir ve o kimse, ortaklarının hisseleri(nin kıymet)ini verir. Köle de onun adına âzadlanır. Şâyet o kimsenin, ortaklarının hisselerini karşılıyacak kadar malı yok ise köleden âzadladığı hisseyi âzadlamış olur.»"

İZAHI

Bu iki hadîs **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet olunmuştur.

Birinci hadîse göre bir kimse bir köledeki hissesini âzadladığı zaman durumuna bakılır. Eğer ortaklarının hisselerini normal bir fiatla satın alabilecek kadar malı var ise onların hisselerini de satın almaya ve satın aldıktan sonra köleyi kurtarmaya, yâni hürriyetine kavuşturmaya mecburdur. Şâyet onun bu kadar malı yok ise köle yapabileceği işte çalıştırılmak sûretiyle kalan hisselerin bedeli temin edilir ve ortaklara böylece hakları verilmekle kölenin kalan kısmı da âzadlanmış olur.

Bu hadîste geçen **İstisâ** kelimesini N e v e v i'nin beyânına göre cumhûr tarafından şöyle târif edilmiştir: Diğer ortakların hisselerinin bedelini kazanmak üzere köleye çalışma teklifini yapmaktır.

İkinci hadîse göre kölenin bir hissesini âzadlayan şahıs ortaklarının hisselerini satın alacak derecede mal sâhibi değil ise **İstisâ** du-

rumu, yâni köleye çalışıp da kalan hisselerin değerini kazanma teklifi yapılmaz. Âzadlanan hisse âzadlanmış olur ve kölenin kalan hisseleri kölelikte bırakılır. Bu iki hadîsin zâhiri böyledir ve zâhirine göre iki hadîs arasında bir farklılık vardır. B u h â r î bu farklılığın şöylece bertaraf edildiğine işâret eder: İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden çıkan sonuç şudur: Köledeki hissesini âzadlayıp kalan hisseleri satın almaya muktedir olmayan şahsın yapacağı bir şey yoktur. Onun âzadladığı hissenin âzadlanması kesinlik kazanmış olur. Diğer ortakların hisseleri olduğu gibi durur. Şâyet köle bu hisselerin değerini kazanmak için çalışmaya muktedir ise çalışması istenir ve böylece kölelikten kurtarılır. Eğer çalışmaya muktedir değil ise kalan hisseler olduğu gibi durur.

Hadîsler arasında şeklen ve zâhiren görülen farklılığın esâsa âit olmadığı yolunda başka yorumlar da vardır. Ama bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Bâzısı âzadlanan köle ve câriyenin, kalan hisseleri ile ilgili ilmî görüşleri beyân eden N e v e v î özetle şu bilgiyi verir:

Bir kimse başkası ile ortak bulunduğu köledeki hissesini âzadladığı zaman kalan hisseleri satın alabilecek durumda zengin ise kalan hisseler âdilâne takdir edilir ve takdir edilen bedel kendisine ödettirilir. Bu hususta ne köle, ne kendisi ne de diğer ortaklar muhayyer değildir. Bunların hepsi veyâ bir kısmı muhâlif olsa bile hürriyet husûsundaki ilâhî hakka riâyet etmek üzere bu hüküm aynen uygulanır.

Kişinin kendi hissesini âzadlaması ile bu hissenin âzadlanması kesinleşmiş olur. Bu hususta âlimlerin icmâı vardır.

Ortakların hisselerine gelince, kendi hissesini âzadlayan ortak zengin ise, bu husustaki hüküm hakkında değişik mezhebler vardır:

1. Kalan hisseler de âzadlanmış sayılır. Buna âit bedel de takdir edilip hissesini âzadlayan ortağa ödettirilir. Velâ hakkı da onundur. Ş â f i î, E v z â î, S e v r î, E b û Y û s u f, M u h a m m e d b i n e l - H a s a n, A h m e d b i n H a n b e l ve bir çok âlimin mezhebi budur.

2. Kalan hisselerin bedeli ödendikten sonra bu hadîsler âzadlanmış olur. M â l i k 'in meşhur kavli budur.

3. Diğer ortaklar serbesttir. İsterlerse kendi hisselerinin değerini kazanıncaya kadar köleye çalışma fırsatını verirler. Dilerlerse

kendi hisselerini de âzadlarlar ve velâ hakkı müşterek olur. Şöyle de yapabilirler: Kendi hisselerinin bedelini, âzadlayan ortaktan tahsil ederler. Bu ortak da köleye çalışıp bu meblâğı kendisine ödemesini teklif eder. Bu takdirde velâ hakkının tamamı bu ortağa âit olur. E b û H a n î f e'nin kavli budur.

Şâyet kendi hissesini âzadlayan ortak fakir ise bu meselede de ihtilâf vardır. Şöyle ki:

1. Kölenin âzadlanan hissesinin âzadlığı kesinleşmiş olur. Onu âzadlayana bir görev düşmez. Köleye de çalışıp kalan hisseleri kurtarma teklifi yapılmaz. Kölenin kalan hisseleri kölelikte kalır. M â l i k, Ş â f i î, A h m e d ve diğer bir kısım ilim ehlinin mezhebi budur. H i c â z âlimlerinin cumhûru da İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine dayanarak böyle hükmetmişlerdir.

2. Köleye diğer hisseleri kurtarması için çalışma teklifi yapılır. E b û H a n î f e, İ b n - i E b î L e y l â ve K û f e âlimleri ile E v z â î, İ s h â k ve İ b n - i E b î L e y l â'nın mezhebi budur.

N e v e v î daha sonra bu meselelerin ayrıntıları hakkındaki hükümleri beyân ediyor ise de bunları buraya geçirmiyorum.

(٨) باب من أعتق عبدا وله مال

8 — KÖLENİN MALI VARKEN ONU ÂZADLAYANIN BÂBI

٢٥٢٩ — حدثنا حرملة بن يحيى. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني ابن لهيعة. ح وحدثنا محمد بن يحيى. ثنا سعيد بن أبي مريم. أنبأنا الليث بن سعد، جميعا، عن عبيد الله بن أبي جعفر، عن بكير بن الأشج، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من أعتق عبدا وله مال، فمال العبد له. إلا أن يشترط السيد ماله، فيكون له».

وقال ابن لهيعة: إلا أن يستثنيه السيد.

T E R C E M E S İ

2529) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim kölenin malı varken onu âzadlarsa kölenin malı o kimseyedir. Meğer ki efendi (kölesine) malını vere de böylece mal onun ola.»"

(Râvî) İbn-i Lahîa, (kendi rivâyetinde; إِلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَ السَّيِّدُ مَالَهُ yerine); إِلاَّ أَنْ يَسْتَثْنِيَهُ السَّيِّدُ = «Meğer ki efendi kölenin malını istisnâ ede (Yâni kölenin malını köleye bağışlaya)» ifâdesini rivâyet etmiştir."

İ Z A H I

Bu hadîsi E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen; «Kölenin malı» ifâdesinin zâhirine göre köle mal edinebilir. Fakat efendisi bunu ondan cebren alma hakkına ve yetkisine sâhiptir. Bu görüş M â l i k ' in kavlidir. Cumhûra göre köle mal edinemez. Hadîste geçen «Kölenin malı» ifâdesinden maksad, "kölenin elinde bulunan veyâ kölenin çalışarak elde ettiği mal", mânâsıdır. Gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği mal, efendisinin malıdır, mülkiyetindedir. Bu mal kölenin elinde olduğu veyâ kendisi elde ettiği için «Kölenin malı» tâbiri kullanılmıştır.

Hadîsin; فَمَالُ الْعَبْدِ لَهُ = «Kölenin malı onundur» cümlesindeki zamirin mercii, yâni âit olduğu şahıs konusunda ihtilâf vardır. Âlimlerin ekserisine göre zamir köleyi âzadlayana râcidir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: «... kölenin malı onu âzadlayanadır.» Bir kısım ilim ehli ise zamirin köleye âit olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: «... Kölenin malı köleyedir.»

Hadîsi; إِلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَ السَّيِّدُ مَالَهُ = «Meğer ki efendi (kölesine) malını vere de böylece mal onun ola» diye terceme ettim. Çünkü âlimler böyle açıklamışlardır. İ b n - i L e h î a ' nın rivâyetinde bu ifâde yerine benzeri bir ifâde mevcuttur. Netice itibariyle mânâ aynıdır.

Yukarda işâret ettiğim gibi zamîrin mercii ya köledir ya da âzadlayan efendisidir. Buna göre de hadîs iki şekilde terceme edilebilir ve buna göre mânâsının taşıdığı hüküm de farklı olur. Âlimlerin ekserisinin görüşüne uygun tercemeyi yukarda sundum. Bunun hülâsası şudur:

Kölenin elinde efendisinin malı var iken efendisi onu âzadlarsa kölenin elnde bulunan mal efendisine âittir. Ancak efendisi bu malı köleye bağışlarsa o zaman mal köleye âit olur.

İkinci ihtimâle göre yâni anılan zamir köleye âit olduğu takdirde hadîsin tercemesi şöyle olur:

«Kim, kölenin malı varken onu âzadlarsa kölenin malı köleyedir. Meğer ki efendi malın kendisine âit olmasını şart koşa. O zaman mal efendinin olur.»

Bu mânâya göre köle mal sâhibi olabilir. Birinci görüş cumhûrun görüşüdür. İkinci görüş ise e l - H a s a n, A t â, N a h a i ve M â l i k ' in görüşüdür.

٢٥٣٠ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيُّ . ثنا الْمُطَّلِبُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ جَدِّهِ عُمَيْرٍ ، وَهُوَ مَوْلَى ابْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قَالَ لَهُ : يَا عُمَيْرُ ! إِنِّي أَعْتَقْتُكَ عِتْقًا هَنِيئًا . إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ غُلَامًا ، وَلَمْ يُسَمِّ مَالَهُ ، فَالْمَالُ لَهُ » . فَأَخْبِرْنِي مَا مَالُكَ ؟

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا الْمُطَّلِبُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ؛ قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ لِجَدِّي . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

في الزوائد : في إسناده إسحق بن إبراهيم المسعودي ، قال فيه البخاري : لا يتابع في رفع حديثه . وقال ابن عدي : ليس له إلا حديثان . وقال مسلمة : ثقة . وذكره ابن حبان في الثقات ، وشيخه عمير ، ذكره ابن حبان في الثقات . والمطلب بن زياد ، وثقه أحمد وابن معين والعجلي وغيرهم . وباقيهم ثقات .

T E R C E M E S İ

2530) "... (Abdullah) İbn-i Mes'ûd'un âzadlısı Umeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Abdullah (İbn-i Mes'ûd) kendisine:

Yâ Umeyr! Şüphesiz beni seni kolay bir âzadlama ile âzadladım. (Çünkü) ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i:**

«Herhangi bir adam bir köleyi âzadlar da o (köle)nin (elinde bulunan) malına değinmezse o mal o (köle)nindir» buyururken işittim. Artık bana söyle, senin (elinde bulunan) malın ne (kadar)dır."

Müellif bu hadîsin kısmen değişik ikinci bir senedle de kendisine intikal ettiğini belirtir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İshâk bin İbrâhîm el-Mes'ûdî vardır. Buhârî bunun hakkında: Bu râvînin hadîsini merfû olarak rivâyet etmesi husûsunda başka râvî tarafından teyid edilmez, demiştir. İbn-i Adî de: Bunun yalnız iki adet hadisi vardır, demiştir. Mesleme de onun sıkâ olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu sıkâ zâtlar arasında anmıştır. Bu râvînin şeyhi Umeyr'i İbn-i Hibbân, sıkâ zâtlar arasında anmıştır. Senedde bulunan el-Muttalib bin Ziyâd'ı Ahmed, İbn-i Muîn, el-İclî ve başkaları sıkâ saymışlardır. Senedin kalan râvîleri sıkâ zâtlardır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadis kölenin mülkiyet hakkına sâhip olmadığına delâlet eder. Ve cumhûrun görüşünü teyid eder. Çünkü kişi köleyi âzadlarken kölenin malına, yâni onun elinde bulunan mala değinirse ve: Elinde bulunan mal ne kadardır? şeklinde bunu dile getirirse mal efendiye âit olur. Ama kişi kölenin elinde bulunan mala değinmez ve bunu dile getirmezse mal köleye kalır. Hadîs bunu ifâde eder. Malın köleye kalması efendisinin bir ikram ve iyiliği mâhiyetindedir. Bu, köle için bir kolaylık ve müsâmaha demektir. Nitekim İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) buna işâret etmiş ve kölesini âzadladıktan sonra işin bittiğini belirterek bundan sonra onun elinde bulunan malın mikdarını sormuştur.

Bundan önceki hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi Mâlik, Hasan-ı Basrî ve İbrâhîm Nahaî bu ve benzerî hadîslerin zâhirini tutarak kölenin mülk edinme hakkına sâhip olduğunu savunmuşlardır.

Umeyr, İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'ın âzadlı kölesi ve onun râvîlerindendir. Râvîleri ise oğlu İmrân ve torunu İshâk bin İbrâhîm'dir. İbn-i Hibbân, Umeyr'in sıkâ olduğunu söylemiştir.

(٩) باب عتق ولد الزنا

9 — ZİNÂ ÇOCUĞU (KÖLE - CÂRİYE) ÂZADLAMA BÂBI

٢٥٣١ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ . ثنا إِسْرَائِيلُ

عَنْ زَيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ أَبِي يَزِيدَ الضَّنِّيِّ ، عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ سَعْدٍ ، مَوْلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ ؛

أَنَّ رَسولَ اللّهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ وَلَدِ الزِّنَا . فَقَالَ « نَعْلَانِ أُجَاهِدُ فِيهِمَا ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ وَلَدَ الزِّنَا » .

في الزوائد : في إسناده أبو يزيد الضنّي ، قال ابن عبد الغنيّ : منكر الحديث . وقال البخاريّ : مجهول . وكذا قال الذهبيّ . وقال الدارقطنيّ : ليس بمعروف .

TERCEMESİ

2531) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in âzadlı câriyesi Meymûne bint-i Sa'd *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **zinâ çocuğu** (köleyi âzadlama)nın (sevab) **durumu soruldu. Bunun üzerine O, buyurdular ki:**

«Savaşta giydiğim bir çift ayakkabı, zinâ çocuğunu âzadlamadan hayırlıdır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Yezid ed-Dınni bulunur. İbn-i Abdilganî, onun hadislerinin münker olduğunu, Buhârî de onun meçhûl olduğunu söylemiştir. Zehebî de böyle demiştir. Dârekutnî de onun tanınmadığını ifâde etmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi Hâkim ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. El-Azîzî, **Câmiü's-Sağîr**'in şerhinde: Zinâ çocuğundan maksad baba ve anası gibi kötü yola düşen, onlar gibi zinâ ve fuhuşla iştigal eden gayr-i meşrû çocuktur. Eş-Seyh demiş ki bu hadîsin buyurulmasının sebebi şudur: Meymûne (Radıyallâhü anhâ) kötü halli köleyi âzadlamanın durumunu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a sormuş ve O da böyle cevab buyurmuştur, der.

Hadîsin mânâsı şöyle olur: Bir çift ayakkabı ile cihad etmenin sevâbı kötü halli zinâ çocuuğnu âzadlamanın sevâbından fazladır.

Bunun sebebide şudur: Kötü halli zinâ çocuğu kölelikte tutulduğu takdirde bu halden menedilebilir. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyle de olabilir: Cihad için bir çift ayakkabıyı satın almak, zinâ çocuğu olup kötü halli bir köleyi satın alıp âzadlamaktan daha sevabtır.

Sindî de: Bana öyle geliyor ki hadîsten maksad zinâ çocuğu köleyi âzadlamanın sevâbının azlığıdır. Bunun sebebi şu olabi-

lir: Genellikle zinâ çocuğu kötü halli olur. Böyle bir kişiye iyilik etmenin sevâbı azdır. Bu da liyakatlı olmayana iyilik etmek işi gibidir, der.

Hattâbî bu hadisin bir benzeri hakkında: Bu hadîs muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Bir yoruma göre bu hadîs belirli bir kötü kişi hakkında buyurulmuştur, der. Hattâbî diğer yorumları da beyân ediyor ise de onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Meymûne (Radıyallâhü anh), Sa'd isimli bir kişinin kızıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in âzadlı câriyesidir. Bir rivâyete göre babasının ismi Saîd'dir. Bu hâtun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyette bulunmuş olup hadîsleri sünenlerde mevcuttur. Râvîleri de Eyyûb bin Hâlid bin Safvân ve başkalarıdır. (1)

(١٠) باب من أراد عتق رجل وامرأته فليبدأ بالرجل

10 — BİR ERKEĞİ VE KARISINI ÂZADLAMAK İSTEYEN KİŞİ ÖNCE ERKEĞİ ÂZADLASIN, BÂBI

٢٥٣٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . نا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ وَإِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ ؛ قَالَا : نا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ . نا عُبَيْدُ اللهِ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا كَانَ لَهَا غُلَامٌ وَجَارِيَةٌ ، زَوْجٌ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُعْتِقَهُمَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنْ أَعْتَقْتِهِمَا ، فَابْدَئِي بِالرَّجُلِ قَبْلَ الْمَرْأَةِ » .

TERCEMESİ

2532) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Karı - koca durumunda olan bir kölesi ve bir câriyesi vardı. Kendisi:

Yâ Resûlallah ben bunları âzadlamak istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Eğer ikisini âzadlayacak isen kadından önce erkeği âzadla» buyurdu."

(1) Hülâsa: 496

İ Z A H I

Bu hadîsi N e s â î de rivâyet etmiştir. Karı koca durumunda olan köle ve câriyeyi âzadlamak isteyen kişinin önce köleyi âzadlaması emredilmiştir. Bu emir müstehablık içindir. Yâni böyle olması daha uygundur. Bunun hikmetine ilişkin olarak şöyle denilmiştir: Eğer önce kadın âzadlanırsa, henüz kocası kölelikten âzadlanmamış iken kadın nikâhını feshedebilir ve böylece kocası zarar eder. Çünkü câriye durumunda iken hürriyetine kavuşan kadın köle olan kocasından ayrılabilir. Fakat önce erkek âzadlanırsa câriye durumundaki karısı ondan ayrılma hakkına sâhip olmaz.

S i n d î bu kavli naklettikten sonra: Eğer gerekçe ve hikmet bu ise eşleri birlikte âzadlamak sûretiyle de ayni hikmet gerçekleşir. (Çünkü önce erkek âzadlandığı zaman nasıl karısı nikâhını feshedemiyor ise ikisi ayni anda âzadlandığı zaman da kadın nikâh feshini isteyemez. Bu itibarla şöyle söylemek mümkündür: Erkek şerefçe üstün olduğu için önce onun âzadlanması ve sonra karısının âzadlanması tavsiye edilmiştir, der.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٠ - كتاب الحدود

20 — HAD (CEZÂ) LAR KİTÂBI

Hudûd: Had'ın çoğuludur. Had kelimesi sözlükte engel, engel olma işi, sınır gibi anlamlara gelir. Suç işleyene tatbik edilmesi Şer-i Şerîf'te emrolunan cezâlara had denilir. Çünkü bu cezâlar suç işlemeyi engeller. Burada kasdedilen mânâ cezâlardır. Zinâ haddi, hırsızlık haddi, iffetli kadına zinâ isnâdında bulunup da ispatlayamayana verilen kâzif haddi, içki içme haddi bunun birer örneğidir. İlerdeki bâblarda geldikçe bu nevî hadlar hakkında genel bilgi verilecektir.

(١) باب لا يحل دم امرئ مسلم إلا في ثلاث

1 — ÜÇ (SUÇ) DIŞINDAKİ (HUYLARDAN DOLAYI) HİÇ BİR MÜSLÜMANIN KANI(NI AKITMAK) HELÂL OLMAZ, BÂBI

٢٥٣٣ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . أَنْبَأَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ . فَسَمِعَهُمْ وَهُمْ يَذْكُرُونَ الْقَتْلَ فَقَالَ : إِنَّهُمْ لَيَتَوَاعَدُونِي بِالْقَتْلِ ؟ فَلِمَ يَقْتُلُونِي ؟ وَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا فِي إِحْدَى ثَلَاثٍ : رَجُلٌ زَنَى وَهُوَ مُحْصَنٌ فَرُجِمَ . أَوْ رَجُلٌ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ . أَوْ رَجُلٌ ارْتَدَّ بَعْدَ إِسْلَامِهِ » فَوَاللَّهِ ! مَا زَنَيْتُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا فِي إِسْلَامٍ ، وَلَا قَتَلْتُ نَفْسًا مُسْلِمَةً ، وَلَا ارْتَدَدْتُ مُنْذُ أَسْلَمْتُ .

TERCEMESİ

2533) "... Ebû Ümâme (Es'ad) bin Sehl bin Huneyf *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Halîfe) **Osmân bin Affân** (Radıyallâhü anh) (fitneciler yüzünden evine kapandığı günlerde) **bir ara onlara yukardan baktı ve onların** (kendisini) **öldürmekten sözetmekte olduklarını işitti. Sonra** (bize) **şöyle söyledi:**

Onlar şüphesiz beni ölümle tehdîd ediyorlar. Niçin beni öldürüyorlar? Halbuki ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den:**

«(Şu) **üç** (suç)**dan başka** (suçlar)**dan dolayı hiçbir müslümanın kanı**(nı akıtmak) **helâl olmaz: Sahîh bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş olduğu halde zinâ edip recmedilen adam, haksız olarak bir insanı katleden adam ve müslüman olduktan sonra dinden çıkan adam** (öldürülürler.)» **buyururken işittim. Allah'a yemin ederim ki, ben ne câhiliyet devrinde ne de İslâmiyet döneminde zinâ ettim. Müslüman hiç bir kimseyi de öldürmedim ve müslüman olduğum andan bu ana kadar dinden çıkmadım.**"

٢٥٣٤ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ ؛ قَالَا : ثنا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ، وَهُوَ ابْنُ مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ ، إِلَّا أَحَدُ ثَلَاثَةِ نَفَرٍ : النَّفْسُ بِالنَّفْسِ ، وَالثَّيِّبُ الزَّانِي ، وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ » .

TERCEMESİ

2534) "... Abdullah bin Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet eden hiç bir müslüman kişinin kanı(nı akıtmak) **helâl olmaz. Ancak** (şu) **üç kişiden birisinin kanı helâl olur: Maktulün hayatına karşılık** (öldürülecek) **kâtil, zinâ eden seyyib** (yâni sahîh bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş kişi) **ve İslâm cemaâtından ayrılıp dinini terkeden kimse.»**"

İ Z A H I

E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î, N e s â î, Ş â f i î, A h m e d ve D â r i m î de rivâyet etmişlerdir. İ b n - i M e s' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivâyet etmişlerdir.

Bu iki hadîs, üç suçtan birisini işleyenin öldürülmesinin helâl olduğunu ifâde eder. Bunlar bekâr değil iken zinâ eden, bile bile bir kimseyi öldüren ve müslüman iken İslâmiyet'ten çıkan kişilerin işledikleri zinâ, kâtil ve mürtedliktir.

Birinci hadîste geçen **"Muhsan"** kelimesi ve ikinci hadîste geçen **"Seyyib"** kelimesi ile ayni mânâ kasdedilmiştir. Muhsan kelimesinin asıl mânâsı korunan, muhâfaza altına alınan demektir. Sahîh bir nikâh ile evlenip cinsel ilişkide bulunan kişi kötü yola düşmekten korunduğu için erkek ise **"Muhsan"**, kadın ise **"Muhsana"** denilir. Seyyib kelimesi de dul mânâsınadır. Fakat burada muhsan mânâsına kullanılmıştır. Şu halde sahîh bir nikâhla evlenip karı koca hayatı bir defa olsun yaşadıktan sonra ayrılanlar da Muhsan sayılır. Yâni bu durum da evli iken boşanma, veyâ ölüm gibi nedenlerle dul kalan erkek veyâ kadın dul iken zinâ ederse Muhsan sayılır.

N e v e v î, İ b n - i M e s' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde: Bu hadîs muhsan zâni'nin öldürülmesinin gerekliliğini ispatlar. Bunun öldürülmesi ise taşa tutmak sûretiyle recmedilmesidir. Bu hüküm hakkında icmâ vardır. Hadîs öldürülene karşılık olarak kâtilin öldürülmesini hükme bağlar. Bundan maksad kısas hükmünün tatbikidir. Zimmi'yi, yâni ehli kitab olup vatandaşlık hakkı verilen bir gayrı müslimi öldüren müslüman olup cizye vermek sûretiyle İslâm memleketinde ikâmetine izin verilen gayr-i müslim'i öldüren müslüman hakkında ve köleyi öldüren hür kimse hakkında kısâs hükmünün uygulanacağını söyleyen E b û H a n î f e'nin arkadaşları bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat M â l i k, Ş â f i î, A h m e d ve e l - L e y s dâhil âlimlerin cumhûruna göre zimmîyi öldüren müslüman hakkında kısas tatbik edilmez. Kezâ köleyi öldüren hür kimse de kısas edilmez, der.

Her iki hadîs mürted olan kimsenin öldürülmesinin gerekliliğine delâlet eder. Bununla ilgili hüküm bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır. N e v e v î bu hususta da şöyle der:

"Hadîsin: **«İslâm cemâatinden ayrılıp dinini terkeden kimse»** ifâdesi İslâmiyet'ten çıkan her mürted kişiyi kaplar. Bu hüküm umumîdir. Kişi herhangi bir şekilde İslâmiyet'ten çıkar ve tövbe edip İslâmiyet'e dönüş yapmazsa öldürülmesi vâcibtir. Âlimler: İslâm dev-

letine isyan etmek, dinde yeri olmayan bir şeyi dine sokmak veyâ başka şekilde İslâm câmiasından çıkan kişi de bu hükme tâbidir. H â r i c î l e r de böyledir, demişler. Bu hadîslerin zâhirine göre anılan üç zümre insandan başka hiç kimsenin öldürülmesi câiz değildir. Halbuki suikast'de bulunup saldıran kimseyi nefis müdâfaası mâhiyetinde öldürmek câizdir. Bu ve buna benzer meseleler bu genel hükmün dışında tutulur. Öyle ise bu hadîslerdeki hüküm umumî değildir. Bununla beraber şöyle de söylenebilir. Öldürülmesi câiz olmayan bir müslümana saldırıp onu katletmek isteyen kişi İslâm câmiasından çıkan gruba dâhildir. Ya da şöyle denilebilir. Bu hadîslerden maksad, taammüden, yâni bile bile öldürülmesi câiz olanlar bu üç zümredir. Bunların dışında kalan kimseler taammüden öldürülemezler. Fakat suikast'de bulunup saldıran kişiyi öldürmek nefis müdâfaası mâhiyetinde olduğu için taammüden öldürmek mâhiyetine girmez."

O s m â n b i n A f f â n (Radıyallâhü anh) güzîde sahâbîlerdendir. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ve Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den sonra Ü m m e t - i M u h a m m e d i y e 'nin en fazîletli simâsıdır. Üçüncü halîfe'dir. O'nun fazîletine dâir hadîsler 109 - 113 nolu olarak geçti. Orada onun hâl tercemesi kısaca anlatıldı.

Tuhfe yazarı burdaki hadîsin şerhinde: M ı s ı r l ı 'lar halîfe O s m â n (Radıyallâhü anh)'ı muhasara altına aldılar. Bunun sebebi de halîfenin A b d u l l a h b i n S a ' d b i n E b î S e r h ' i M ı s ı r vâliliğine ataması idi. M ı s ı r l ı 'lar bu atamaya karşı oldukları için böyle davrandılar. Atamaya karşı çıkarak O s m â n (Radıyallâhü anh)'ı evinde muhâsara altına aldılar. Bu olay meşhurdur, der.

Halife O s m â n (Radıyallâhü anh) hicretin 35. yılı Z i l h i c c e ayının yedi veyâ sekizinci C u m a günü M e d î n e - i M ü n e v v e r e 'deki evinde şehîd edildi. O'nun vefât târihi ve günü hakkında başka rivâyetler de vardır. O'nun haksız yere öldürülmesi ve şehîd edilmesi bir ilâhî takdirdir. Zâten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadîsi onun şehîd edileceğine işâret ediyor. Allah onun mertebelerini yüceltsin ve bizi onun şefâatına nâil eylesin. Şehîd edilmesi, nedenleri ve bu elîm olay hakkında geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum. Ancak şöyle söyliyeyim: Bu elîm olay İslâm âleminde bugüne kadar kapanmayan derin bir yara açmıştır. Bunu ve benzerî olayları deşmek hiç kimseye fayda sağlamaz. İslâm düşmanları hâriç.

İlk hadîsin râvîsi **Ebû Ümâme Es'ad bin Sehl bin Huzeyf el-Ensârî** (Radıyallâhü anh) sahâbîlerden sayılır. **Ebû Ümâme** künyesi ile tanınır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görmek şerefine nâil olmakla beraber O'ndan hadîs rivâyet etmemiştir. (1)

(٢) باب المرتد عن دينه

2 — (İSLÂM) DİNİNDEN ÇIKAN KİMSE(NİN HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

٢٥٣٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ » .

TERCEMESİ

2535) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Her kim (hak olan) **dinini değiştirirse, onu hemen öldürünüz.»**"

٢٥٣٦ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ مُشْرِكٍ ، أَشْرَكَ بَعْدَ مَا أَسْلَمَ ، عَمَلًا حَتَّى يُفَارِقَ الْمُشْرِكِينَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ » .

TERCEMESİ

2536) "... Behz bin Hakîm'in dedesi (Muâviye bin Hayda) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Müslüman olduktan sonra (Allah'a) **ortak koşan bir müşrik kâfirlerden ayrılıp müslümanlar** (câmiasın)**a katılmadıkça Allah onun hiç bir amelini kabul etmez.»**"

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **Buhârî, Müslim, Tirmizî** ve **Ebû Dâvûd** da kısa ve uzun metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

---

(1) Tuhfetü'l-Ahvezî C. 3, Sah. 204

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde «**el-Fetih'ten** naklen şu bilgiyi verir:

İslâmiyet'ten çıkan mürted erkek öldürüldüğü gibi mürted kadın da katledilir, diyen âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat H a n e f î âlimler bu hadîsi mürted erkeklere tahsîs ederek, kadınları öldürmeyi yasaklayan hadîsi delîl göstermişlerdir. Mürted kadın da öldürülür diyen cumhur, kadınların öldürülmesini yasaklayan hadîsi savaşa katılmayan ve henüz müslümanlığı kabul etmemiş olan kadınlara tahsis etmiştir. Cumhûrun diğer bir delîli de şu meâldeki hadîstir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M u â z b i n C e b e l ' i Y e m e n ' e gönderirken kendisine:

«**Hangi erkek İslâmiyet'ten irtidad ederse** (çıkarsa) **sen onu** (İslâm'a) **dâvet et. Eğer dönüş yaparsa** (Mesele yok). **Şâyet dönüş yapmazsa onun boynunu vur** (kılıçla kes). **Hangi kadın İslâmiyet'ten çıkarsa onu** (İslâm'a) **çağır. Eğer dönerse** (mesele yok.) **Aksi halde boynuna vur** (kılıçla kes)», buyurdu. Bu hadîsin senedi hasendir. Âlimler arasında ihtilâf konusu olan meseleye âit bir nass'dır. Ona dönüş yapılmalıdır."

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde mürted olan kişinin İslâmiyet'e dâvet edilmesi ve bu çağrıya icâbet etmeyip küfürde ısrar ettiği anlaşıldıktan sonra öldürülmesi hükmünün infazı konusunda bir açıklama olmamakla beraber diğer bâzı hadîsler buna delâlet ettiği için cumhûr İstitâbe'yi yâni mürted kişiyi tevbeye dâvet etmeyi gerekli görmüştür.

İ b n - i B a t t â l: Mürted kişinin tevbe etmeye ve İslâmiyet'e dönüş yapmaya çağırılıp çağırılmıyacağı konusunda ihtilâf vardır. Cumhûra göre önce istitâbe edilir. Eğer dönüş yaparsa salı verilir. Aksi halde katledilir. E l - H a s a n, T â v û s ve Z â h i r i y y e mezhebi mensuplarına göre mürted kişiye böyle bir çağrı yapılmaksızın derhal öldürülmesi vâcibtir. İ b n ü ' l - K a s s a r, cumhûrun görüşünü teyid eder mâhiyette sükûtî icmâ bulunduğunu söyler ve bu icmâ'ın oluşması durumunu anlatır. Şu halde hadîsin «**Hemen onu öldürün**» emrinden maksad mürted kişinin İslâm'a dönüş yapmaması hâlidir. Mürted kişinin bir defa veyâ üç defa İslâm'a dâvet edileceği ve dâvet süresinin tâyini husûsunda da ihtilâf vardır. Bu sürenin bir celse, bir gün, üç gün ve bir ay olduğu yolunda değişik görüşler vardır, der.

Hadîsteki "**Din**"den maksad İslâm dinidir. Yâni İslâm dininden çıkan kimse mürted sayılır ve öldürülmesi gerekir. Fakat bâtıl bir

dini bırakıp müslüman olan kimse dinini değiştirdiği için katledilmez. Bâtıldan hakka dönüş yaptığı için taltif edilir.

Bâtıl bir dini bırakıp yine bâtıl başka bir dine giren, meselâ hırıstiyanlıktan yahûdiliğe geçen ve bunun aksine hareket eden kimse H a n e f î l e r ' e göre katledilmez. Çünkü İslâm dışı dinlerin tümü tek din durumundadır. Nitekim **«Küfür tek bir millet yâni dindir»** meâlinde hadîs vardır. Fakat bâzı Ş â f i î âlimler hadîsin umumîliğini dikkate alarak bâtıl bir dinden yine bâtıl bir dine geçen kimse de katledilir, demişlerdir.

İkinci hadîsin başkaca kimler tarafından rivâyet edildiğini tesbit edelim. Bu hadîse göre mürted olan bir kimse tekrar müslümanlığa dönmedikçe yaptığı amellerin hiç birisi Allah katında makbul değildir.

H a n e f î âlimlere göre mürted olan bir kimsenin mürted olmadan önce işlemiş olduğu ibâdetlerin ve sâlih amellerin hepsinin sevâbı gitmiş olur. Mürted kimse tekrar İslâmiyet'e dönüş yapınca vaktine erdiği namazı edâ eder ve daha önce hac ibâdetini işlemiş olsa bile yine ona hac farz olur. Evvelce yaptıgı hac ibâdeti geçersizdir.

Ş â f i i l e r ' e göre de mürted, İslâm'a dönüş yapınca yeniden hac ibâdetini îfa etmesi farzdır. Mürted olmadan önce yaptığı hac geçerli değildir. (2)

(٣) باب إقامة الحدود

3 — HAD (CEZÂ)LARIN DOSDOĞRU YERİNE GETİRİLMESİ(NİN ÖNEMİNE ÂİT HADÎSLER) BÂBI

٢٥٣٧ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا سَعِيدُ بْنُ سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ ، عَنْ أَبِي شَجَرَةَ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِقَامَةُ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ ، خَيْرٌ مِنْ مَطَرِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ، فِي بِلَادِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

في الزوائد : في إسناده سعيد بن سنان ، ضعفه ابن معين وغيره . وقال الدارقطني : يضع الحديث .

T E R C E M E S İ

2537) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

---

(2) Son hadîs râvisi Muâviye bin Hayda (R.A.)'ın hâl tercemesi 1920 nolu hadîs bölümünde geçti.

«Allah'ın (koyduğu) had (cezâ)larından birisini dosdoğru infâz etmek Allah Azze ve Celle'nin beldelerinde kırk gece (süreyle) yağan) yağmurdan daha hayırlıdır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Said bin Sinân'ı İbn-i Muîn ve başkası zayıf saymışlardır. Dârekutnî de: O hadis uydurur, demiştir.

٢٥٣٨ – حدثنا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ . أَنبَأَنَا عِيسَى بْنُ يَزِيدَ
(أَظُنُّهُ عَنْ جَرِيرِ بْنِ يَزِيدَ) عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ :
قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « حَدٌّ يُعْمَلُ بِهِ فِي الْأَرْضِ ، خَيْرٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنْ أَنْ يُمْطَرُوا
أَرْبَعِينَ صَبَاحًا » .

T E R C E M E S İ

2538) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Yer yüzünde uygulanan (ilâhî) bir had (cezâ), yerdekiler için kendilerine kırk gün yağmur verilmesinden daha hayırlıdır.»"

٢٥٣٩ – حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ . ثنا الْحَكَمُ بْنُ أَبَانَ ،
عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ جَحَدَ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ ،
فَقَدْ حَلَّ ضَرْبُ عُنُقِهِ . وَمَنْ قَالَ : لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ ، فَلَا سَبِيلَ لِأَحَدٍ عَلَيْهِ ، إِلَّا أَنْ يُصِيبَ حَدًّا ، فَيُقَامَ عَلَيْهِ » .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف، فيه حفص بن عمر العربيّ القرح، ضعفه ابن معين وأبو حاتم والنسائيّ
وابن عديّ والدارقطنيّ . ووثقه ابن أبي حاتم .

T E R C E M E S İ

2539) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Kur'an'dan bir âyet'i inkâr ederse şüphesiz onun boynunu vurmak (öldürmek) helâl olur. Kim de: Allah'tan başka (hak) ilâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Şüphesiz Muhammed (Sallalla-

hü Aleyhi ve Sellem) de **Allah'ın kulu ve Resûlüdür, derse artık kimse ona dokunamaz. Meğer ki bir** (suç işlemekle) **bir had** (cezây) **a uğrar da cezâsı infaz edile.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir sened'dir. Çünkü bunda Hafs bin Ömer el-Arabî el-Karh bulunur. İbn-i Muîn, Ebû Hâtim, Nesâî, İbn-i Adî ve Dârekutnî onu zayıf saymışlar. İbn-i Ebî Hâtim ise onu sıkâ saymıştır.

٢٥٤٠ – حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَالِمٍ الْمَفْلُوجُ . ثنا عُبَيْدَةُ بْنُ الأَسْوَدِ ، عَنِ الْقَاسِمِ ابْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ أَبِي صَادِقٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ نَاجِدٍ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَقِيمُوا حُدُودَ اللهِ فِي الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ . وَلَا تَأْخُذْكُمْ فِي اللهِ لَوْمَةُ لَائِمٍ»

في الزوائد : هذا إسناد صحيح على شرط ابن حبان . فقد ذكر جميع رواته ، في ثقاته .

TERCEMESİ

2540) "... Ubâde bin es-Sâmıt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«(Ey müslümanlar) **Siz Allah'ın had** (cezâ) **larını** (Akrabalıkta veyâ güçlülükte ve güçsüzlükte size) **yakın olan ve uzak olan herkes hakkında dosdoğru infaz ediniz. Sakın hiç bir kınayanın kınaması sizi Allah** (ın hükmünü uygulamak) **konusunda tutmasın** (yâni alakoymasın.) »"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi İbn-i Hibbân'ın şartı üzerine sahîhtir. Çünkü o bunun bütün râvîlerini sıkâlar arasında anmıştır.

İZAHI

Bu bâbta rivâyet olunan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Taberânî de rivâyet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed ve Nesâî de rivâyet etmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türünden olup başkaca kim tarafından rivâyet edildiğini tesbit edemedim.

Bu bâbtaki hadîslerin hepsi Allah'ın emretmiş olduğu cezâların aynen tatbik edilmesinin önemini beyân etmektedir. İlk iki hadîs ilâhî cezâların tatbikinin kırk günlük yağmurdan hayırlı olduğunu bildirmektedir. Sindî bu hususta şöyle der :

"Bunun hikmeti hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü ilâhî cezâların uygulanması, insanları günahlardan ve suç işlemekten alakor ve yağmur için gök kapılarının açılmasına vesile olur. İlâhî cezâların uygulanmaması veyâ bunda gevşeklik göstermek ise insanların günahlara ve suçlara dalmasına sebebiyet verir. Bu ise kıtlık, kuraklık ve halkın helâk olmasına yol açar.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise **Kur'an-ı Kerîm**'in tek bir âyetini inkâr edenin öldürülmesinin helâl olduğunu ifâde eder. Çünkü **Kur'an-ı Kerîm**'in tek bir âyetini inkâr eden kimse mürted olur. Yâni İslâmiyet'ten çıkmış olur. Mürted ile ilgili hüküm ise bundan önceki bâbta beyân edildi. Şu noktayı da belirteyim: **Kur'an**'ın bir âyetini inkâr etmek sâdece bunun âyeti olduğunu inkâr etmekten ibâret değildir. Bunun âyet olduğunu, yâni Allah tarafından indirildiğini inkâr eden kimse dinden çıktığı gibi herhangi bir âyetin hükmünü tasvib etmeyen, meselâ falan âyetin hükmü 20. asrın uygarlığı ile bağdaşmaz veyâ şu âyetin hükmü uygulanmamalıdır, bunu uygulamayı uygun görmüyorum, diyen bir kimse de mürted olur ve İslâmiyet'ten çıkmış olur.

Bu hadîs kelime-i Şehâdet getirip anlamını kalben tasdik eden bir kimsenin öldürülmesinin haram olduğunu ifâde eder. Ancak böylece müslümanlığı kabul eden bir kimse haddi gerektiren bir suç işlerse o takdirde cezâsı uygulanır.

Son hadîsteki "**Karîb = yakın**" ve "**Baîd = uzak**" kelimeleri iki mânâya yorumlanmıştır. Bundaki yakınlık ve uzaklık akrabalık açısından olabildiği gibi kuvvet ve nüfûz bakımından da olabilir. Tıybî böyle demiştir. Yâni suç işleyen kişi sizin yakın akrabanız olsun uzak akrabanız olsun onu ilâhî hükme uygun olarak cezâlandırmakta bir ayırım yapmayın. Kezâ o kuvvetli ve nüfûzlu bir kişi olsun zayıf ve nüfuzsuz kimse olsun fark etmez. Herkese ayni şekilde ilâhî cezâyı uygulayın. Ve Allah'ın hükümlerini uygularken başkasının sizi ayıplaması, kınaması, yermesi gibi karşı hareketler de sizi engellemesin. İlâhî cezâyı tereddüdsüz ve önemle tatbik ediniz.

(٤) باب من لا يجب عليه الحدّ

4 — KENDİSİNE HAD (CEZÂ) VÂCİB OLMAYANLARIN BÂBI

٢٥٤١ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ،
عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ عَطِيَّةَ الْقُرَظِيَّ يَقُولُ: عُرِضْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ

يَوْمَ قُرَيْظَةَ . فَكَانَ مَنْ أَنْبَتَ قُتِلَ. وَمَنْ لَمْ يُنْبِتْ خُلِّيَ سَبِيلُهُ . فَكُنْتُ فِيمَنْ لَمْ يُنْبِتْ، فَخُلِّيَ سَبِيلِي .

TERCEMESİ

2541) "... Atiyye el-Kurazî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Kurayza (savaşı) günü (müslümanlarca esir edilen) bizler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedildik. (Durumumuz kontrol edildi.) Sonra avret yerinde tüy biten erkek (esirler) öldürüldü ve avret yerinde tüy bitmeyen oğlan (esirler) salıverildiler (yâni öldürülmediler). Ben de avret yerinde tüy bitmeyenlerin içinde idim. Bu nedenle salıverildim."

٢٥٤٢ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ عَطِيَّةَ الْقُرَظِيَّ يَقُولُ: فَهَا أَنَا ذَا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ .

TERCEMESİ

2542) "... Atiyye el-Kurazî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

(Ey müslümanlar!) Bilmiş olun ki işte ben aranızdayım."

٢٥٤٣ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَبُو أُسَامَةَ ؛ قَالُوا : ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : عُرِضْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً ، فَلَمْ يُجِزْنِي . وَعُرِضْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً ، فَأَجَازَنِي .

* قَالَ نَافِعٌ : فَحَدَّثْتُ بِهِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي خِلَافَتِهِ فَقَالَ: هٰذَا فَصْلُ مَا بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ .

TERCEMESİ

2543) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Uhud (savaşı) **günü ben on dört yaşında iken Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arz edildim** (Yâni durumum O'nun tarafından gözden geçirildi). **O, bana icâzet vermedi.** (Yâni yaşça ergin değilim, diye savaşa katılmama izin vermedi.) **Hendek** (savaşı) **günü de ben on beş yaşında iken O'na arz edildim. Bu defa bana icâzet verdi.** (Yâni savaşa katılmama izin verdi.)

Nâfi demiştir ki: Ben bir kere hilâfeti zamanında Ömer bin Abdilaziz'e bu hadîsi anlattım. Ömer bin Abdilaziz dedi ki: Bu on beş yaş küçük ile büyük arasında bir sınırdır (çocukluğun nihâyeti ve erginliğin başlangıcıdır, dedi ve bütün illerdeki vâlilerine bir genelge göndererek on beş yaşına varan askerlere maaş bağlamalarını emretti.)"

İZAHI

Atiyye el-Kurazî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Dârimî de rivâyet etmiştir. Onun ikinci hadîsine Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un sünenlerinde rastlayamadım. Bu hadîse göre savaş esirlerinde erginlik çağının tesbit ölçüsü avret yeri tüylerinin bitmesidir. Benî Kurayza savaşından sonra yakalanan erkeklerden erginlik çağına varanlar ile bu çağa varmamış olanlar böylece tesbit edildi. Erginlik çağına varanlar savaştıkları için öldürüldüler. Bu çağa henüz varmamış olanlar ise öldürülmediler. Hadîsin râvîsi Atiyye-el-Kurazî (Radıyallâhü anh) da tutsaklar içinde idi. Kendisi erginlik çağına varmadığı için öldürülmedi. Benî Kurayza savaşında yalnız savaşan yahûdîlerin katledildiğini ve savaşmayan küçük yaştakilere dokunulmadığının beyânı için olsa gerek ki bu râvî ikinci hadîsinde müslümanlara hitâben: **«İşte ben aranızdayım,»** der. Yâni ben bu savaştaki esirlerden idim. Erginlik çağına varmadığım için salıverildim ve hâlen yaşamaktayım. Kanımca onun sözünün mânâsı budur.

Müslüman çocuklarının erginlik çağının alâmetleri bundan sonra izahı yapılacak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile ilgili bilgi verilirken anlatılacaktır. Şunu belirtmekle yetineyim: Müslüman çocuklarının erginlik belirtisi olarak yaş durumu, ihtilâm ve aybaşı âdeti gibi ölçüler varken kâfir çocuklarının erginlik belirtisi olarak avret yeri tüylerinin bitimi esas alınmıştır. Bunun sebebine gelince Hattâbî şöyle der:

Avret yerinde tüylerin bitmesini müslüman çocuklarının erginlik çağına varması için delîl saymayıp kâfir çocuklarının erginlik

çağına varması için delîl ve alâmet sayan âlimlerin bu ayırımı yapmaları şu nedene dayanıyor, kanısındayım:

Kâfirlerin çocuklarının yaşça ergin olmalarını tesbit etmek güçtür. Bunların yaşlarının tesbiti husûsunda kâfirlerin sözlerine itibar edilemez. Çünkü onların verdikleri bilgilere ve haberlere itibar edilmez ve bunlar öldürülmekten kurtulmak için kendilerini küçük gösterme gayretinden geri durmazlar. Fakat müslüman çocuklarının yaş durumunu tesbit etmek mümkündür. Çünkü müslümanların verdikleri bilgilere ve haberlere itibar edilir. Bunların çocuklarının yaşları yakınlarınca bilinir. Doğum târihleri mâlum olabilir. Bu nedenle kâfir çocukları için etek kıllarının bitmesine itibar etme yoluna gidilmiştir.

T u r b ü ş t î de: Kâfir çocukları için avret yeri tüylerinin bitmesi erginlik çağına varmalarının alâmeti sayılmıştır. Çünkü bu ölçüye baş vurma zarûreti vardır. Kâfirler, erginlik çağına varmış olmalarının kendileri için tehlikeli olduğunu bildikleri zaman ihtilâm olmakla veyâ yaşça erginlik çağına vardıklarını gayet tabii gizlerler ve doğru söylemezler, demiştir.

Şimdi İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahına geçelim:

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d, B e y h a k î, İ b n - i H i b b a n ve İ b n - i H u z e y m e de rivâyet etmişlerdir. Hadîs metninin bâzı kelimelerinde değişiklik var ise de mânâyı ve hükmü etkilemez. Bütün rivâyetlere göre İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) U h u d savaşı vukû bulduğunda on dört yaşında idi. Savaşa katılmak için gözden geçirilmiş ve savaşa katılmasına izin verilmemiştir. Ertesi yıl vukû bulan H e n d e k savaşı için gene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından gözden geçirilmiş ve savaşa katılmasına izin verilmiştir. Bu esnada on beş yaşında idi. Şu halde on beş yaş, erginlik çağının belirtisi sayılır. S u y u t î'nin naklen beyânına göre B e y h a k î: Hükümdar H e n d e k savaşından bu yana on beş yaşına bağlanmıştır. Daha önce ise mümeyyizlik çağına varmak hükümlerin tatbiki için yeterli görülürdü, demiştir. Mümeyyizlik çağı çocuğun kendi kendine yemek yiyebilmesi, su içebilmesi, ayak yoluna gidip gelebilmesi çağıdır. Bu da yaklaşık olarak 7 - 8 yaşlarıdır, denilebilir.

Hadîsin râvîsi İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) bu hadîsi halîfe Ö m e r b i n A b d i l a z î z'e anlatınca halîfe: On

beş yaşın küçüklük ve büyüklük sınırıdır, demiştir. Şu halde on beş yaşına varan çocuk, büyük sayılır ve henüz bu yaşa varmamış çocuk küçük sayılır.

Fethü'l-Vedûd yazarı: Çocuk ihtilâm olmak gibi belirtilerle erginlik çağma varmamış ise fıkıhçıların ekserisine göre on beş yaşına varması erginlik alâmetidir, der.

H a t t â b î de: Çocuklar hakkında had cezâlarının uygulanabilmesi için gereken erginlik çağının sınırı konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Ş â f i î ' ye göre oğlan çocuğu ihtilâm olur veyâ on beş yaşına varınca, ergin erkekler gibidir. Had cezâları onlara tatbik edilir. Kız çocuğu ise aybaşı âdeti görünce veyâ on beş yaşına varınca ergin kadınlar hükmündedir ve hakkında had cezâları uygulanır. Avret yerinde tüy bitme işi ise erginlik çağına varma belirtisi sayılmaz. Bu belirti ancak kâfirler hakkmda uygulanır, demiştir.

Tuhfe yazarının beyânına göre **Şerhü's-Sünne**'de: İlim ehlinin ekserisine göre hüküm şöyledir: Oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olur. Ş â f i î ve A h m e d de böyle demişlerdir. Bunlar dokuz yaşını doldurup on beş yaşına varmadan önce ihtilâm olurlarsa gene erginlik çağına varmış sayılırlar. Kezâ kız çocuğu dokuz yaşından sonra aybaşı âdeti görünce bülûğ çağına varmış olur. Dokuz yaşına varmadıkça ihtilâm olmak veyâ kızın hayız kanı görmesi söz konusu değildir, der.

El-Hidâye'de de: Erkek çocuğun erginlik çağına varması ihtilâm veyâ cinsel ilişkide bulunduğu zaman menîsinin gelmesi veyâ kadını gebe bırakması ile gerçekleşir. Bunlar yok ise on sekiz yaşını doldurmakla bülûğ çağına varmış olur. Kız çocuğun erginliği ise aybaşı âdeti, ihtilâm olması veyâ gebe kalması ile oluşur. Bunlar olmazsa on yedi yaşı doldurması ile ergin sayılır. Yukardaki hüküm E b û H a n î f e ' ye göredir. E b û Y û s u f ile M u h a m m e d ' e göre ise oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olurlar. Bu görüş E b û H a n î f e ' den de rivâyet edilmiştir. Ş â f i î ' nin kavli de böyledir, denilmektedir.

H a n e f î ve Ş â f i î mezheblerine göre oğlan ve kız çocuğun erginlik çağına varmaları alâmetleri yukarda anlatıldı. Hulâsa bu iki mezhebe göre kız ve oğlan çocuklar on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olurlar. Ayrıca dokuz yaşından sonra menînin gelmesi de erginlik çağı sayılır. İhtilâm da böyledir. Kızların aybaşı âdeti de bülûğ alâmetidir. Diğer iki mezhebe gelince:

M â l i k î mezhebine göre ayrıca avret yerinde ufak tüy değil de kılların çıkması ve sesin kalınlaşması gibi alâmetler de vardır.

H a n b e l î mezhebine göre ise menînin gelmesi, traşı gerektirecek kalınlıkta etek tüylerinin bitmesi, on beş yaşı doldurmak kız ve oğlan çocuk için erginlik alâmetleridir. Bunlardan birisi yeterlidir. Kızlar için ayrıca aybaşı âdetini görmek veyâ gebe olmak da bülûğ çağı alâmeti sayılır.

Hadîsler isimleri geçen savaşlara gelince U h u d savaşı hicretin 3. yılı U h u d dağı eteğinde vukû buldu. H e n d e k ve B e n î K u r a y z a savaşları ise M e d î n e - i M ü n e v v e r e'de ve civârında hicretin 5. yılı vukû buldu. B e n î K u r a y z a yahûdîleri müslümanlarla yaptıkları andlaşmaya aykırı olarak H e n d e k savaşında M e k k e 'li müşriklere yardımda bulundukları için bu savaşın hemen akabinde B e n î K u r a y z a yahûdîleri ile savaş emri Allah'tan geldi ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu savaşa gitti. Savaş müslümanların zaferi ile sonuçlandıktan sonra bunlar hakkında uygulanacak hüküm için tutsaklar Ensâr-i kirâm'dan S a ' d b i n M u â z (Radıyallâhü anh)'ın karar vermesini istediler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu isteği kabul buyurarak H e n d e k savaşında aldığı yaradan dolayı hasta yatan S a ' d ' a haber vererek hüküm etmesini istedi. S a ' d (Radıyallâhü anh) da bunların savaşan erkeklerini öldürmeye ve kadınlar ile çoluk çocukları câriye ve köle olarak müslümanların yararına tahsisine karar verdi. Bunlar dörtyüz kişi idi. S a ' d böyle karar verince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), S a ' d ' a hitâben:

أَصَبْتَ حُكْمَ اللهِ فِيهِمْ = «Sen Allah'ın bunlar hakkındaki hükmüne isâbet ettin, ona uygun hüküm verdin,» buyurdu.

T i r m i z i, S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın B e n î K u r a y z a yahûdîleri hakkında verdiği hükümle ilgili C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın merfû hadîsini Seyr kitâbının 28. bâbında rivâyet etmiş ve hadîsin hasen - sahîh olduğunu beyân etmiştir. O hadîsi N e s â î ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir.

İşte A t i y y e e l - K u r a z î bu savaşta esir edilenlerden idi ve etek tüyleri bitmeyen küçük yaştakiler içinde salıverilenlerden, yâni öldürülmeyenlerden idi. Kendisi bu durumu anlatır. Bu zât müslüman olup sahâbîlik şerefine erişen mutlu insanlardandır. Hadîs rivâyetinde bulunmuştur. Râvîsi M ü c â h i d ve başkalarıdır. Sünen sâhipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir.

(٥) باب الستر على المؤمن ودفع الحدود بالشبهات

5 — MÜSLÜMANI(N AYBINI) ÖRTMEK VE HAD (CEZÂ)LARI ŞÜPHELERLE (YÂNİ SUÇ DELİLLERİNİN KİFÂYETSİZLİĞİYLE) DEFETMEK BÂBI

٢٥٤٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من ستر مسلما ستره الله في الدنيا والآخرة».

TERCEMESİ

2544) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir müslüman (kardeşinin aybın)ı **örterse Allah da onu**(n aybını) **dünyada ve âhirette örter.»**"

٢٥٤٥ — حدثنا عبد الله بن الجراح. ثنا وكيع عن إبراهيم بن الفضل، عن سعيد ابن أبي سعيد، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ادفعوا الحدود ما وجدتم له مدفعا».

في الزوائد: في إسناده إبراهيم بن الفضل المخزومي، ضعفه أحمد وابن معين والبخاري وغيرهم.

TERCEMESİ

2545) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Had (cezây)ı **defedebildiğiniz sürece** (yâni suç sâbit olmadıkça) **defediniz.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbrâhim bin el-Fadl el-Mahzûmî bulunur. Bu râviyi Ahmed, İbn-i Muin, Buhârî ve başkaları zayıf saymışlardır.

٢٥٤٦ — حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب. أنا محمد بن عثمان الجمحي. ثنا الحكم بن أبان عن عكرمة، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ قال «من ستر عورة أخيه المسلم، ستر الله عورته يوم القيامة ومن كشف عورة أخيه المسلم، كشف الله عورته حتى يفضحه بها في بيته».

في الزوائد: في إسناده محمد بن عثمان بن صفوان الجمحي، قال فيه أبو حاتم: منكر الحديث، ضعيف الحديث. وقال الدارقطني: ليس بقوي. وذكره ابن حبان في الثقات. وباقي رجال الإسناد ثقات.

TERCEMESİ

2546) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim müslüman kardeşinin avreti (aybı)nı örterse Allah da kıyâmet günün onun aybını örter. Kim müslüman kardeşinin avreti (aybı)nı açığa vurursa Allah da onu aybından dolayı evinin içinde bile rezil etmekle kusurunu meydana çıkarır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Osmân bin Safvân el-Cümehî bulunur. Ebû Hâtim bunun hadîslerinin münker ve zayıf olduğunu söylemiştir. Dârekutnî de: Bu râvî kuvvetli değildir, demiştir. İbn-i Hibbân ise bunu sıkâ râvîler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri sıkâ (güvenilir) râvîlerdir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs iki şekilde yorumlanır: Birincisi müslümanları giydirmenin fazîleti anlamıdır. Yâni kim bir müslümanın vücûdunu örter ve onu giydirirse Allah da kendisini kıyâmette giydirir. Yâni kendisinin günahlarını bağışlar ve cezâlandırmaz. (Hatırıma şöyle bir şey de geliyor: Allah da kendisini cennet libası ile giydirir. Fakat böyle yorumlayanı tesbit edemedim.)

İkinci yorum şekli ise şöyledir: Kim bir müslümanın gizli bir kusurunu görür de bunu halka anlatmazsa ve böylece aybını örterse, Allah da onun aybını kıyâmet günü örter. Yâni günahını bağışlar.

El-Hâfız, el-Fetih'te bu son yorumu beyân ettikten sonra: Bu hadîs, suçu ve kusuru gören müslümanı kötülükle mücâdele etmekten alıkoymaz. Kişi kusur işleyen adamı bundan menetmeye ve münkeri engellemeye memurdur. Kusurlu görülen şahıs uyarılara ve nasihatlara kulak asmaz ve suça devam ederse, durumu gören şahıs gerektiğinde onun aleyhinde şâhidlik etmek durumundadır. Bu konuda da emirler vardır. Nasıl ki kişi işlediği kusuru gizlemelidir, bunu başkasına anlatmamalıdır. Ama gider de hâkim huzûrunda kendi suçunu ikrar ederse, böyle davranması kabul edilir. İşlenen bir günahın gören tarafından gizlenmesi ve açığa çıkarılmaması kanımca şu durumda olur: Olup biten ve tekerrür etmiyecek bir kusur işlenmiş ise bunu dile getirip suçluyu teşhir etmek uygun

değildir. Suçlara karşı çıkıp buna engel olmaya çalışmak ise suç işlenirken durumu görenlere âittir. Yâni bir kimse bir suçun işlenmekte olduğunu görünce buna engel olmaya çalışacak ve önlemek isteyecektir. Şâyet müdâhalesi etkisiz kalırsa durumu hâkime intikal ettirir ve şâhidlik eder. Suçu gören kişinin durumu hâkime şikâyet etmesi yasak olan gıybetten sayılmaz ve buna bir müslümanın aybını açığa çıkarmak, onu teşhir etmek, denmez). Bilâkis müslümana düşen kutsal bir görevdir ve vâcib olan bir nasîhat hizmetidir. Hadîs, gıybet etmenin yasaklığına da işârettir. Çünkü bir müslümanın şahsına münhasır gizli bir kusurunu açıklamak, ayıpları örtmeye ters düşer, demektedir.

E b û Hü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın ikinci hadîsine gelince, bu hadîs suç sâbit olmadıkça had cezâsının uygulanmamasını emreder. Yâni sanık hakkında iddiâ edilen suç sübut bulmaz ve suçlu olmaması ihtimâli var ise, hâkim şüphede kaldığı takdirde had cezâsını uygulamamalıdır.

T i r m i z î de bu hadîsin bir benzerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den merfu olarak rivâyet etmektedir. O hadîs şöyledir:

إِدْرَؤُا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ
فَإِنَّ الْإِمَامَ أَنْ يُخْطِيءَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُخْطِيءَ فِي الْعُقُوبَةِ

«Gücünüz yettikçe müslümanlardan hadları (cezâları) defediniz. Eğer çıkar yolu varsa (Yâni suçu sâbit olmazsa) sanığı salıveriniz. Çünkü hâkim'in affetmekte hatâ etmesi cezâlandırmakta hatâ etmesinden iyidir.»

E l - K a r i ' bu hadîsteki hitâbın devlet yetkililerine âit olduğu görüşünü destekler. Yâni hâkim kendisine intikal eden ve had cezâsını gerektiren dâvâda sanığa suçunu itiraf ettirme yoluna gitmemelidir. Hattâ varsa sanığın mâzeretlerini dikkate almalıdır ve suçu sâbit olmadıkça cezâsının tatbikine acele etmemelidir. Fakat suç sâbit olduktan sonra cezânın tatbiki husûsunda tereddüd veyâ müsâmaha gösteremez. Cezâyı aynen ve zamanında uygulamak zorundadır. Bu husus bundan iki bâb önce geçen hadislerde belirtilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîside E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsine benzer. O hadîsle ilgili izah bunun için de söz konusudur. Ancak bu hadîsin son kısmı ikinci yorumu teyid eder. Yâni, müslümanı örtmekten maksad,

onun gizli hallerini ve şahsına âit kusurları halka anlatmakla onu teşhir etmemelidir. Ama kendisi uyarılır, kötülüğüne engel olunmaya çalışılır ve buna rağmen kusurlarını devam ettiriyor ise bunu ilgililere şikâyet etmek meşrûdur. Bunda bir günah yoktur ve gıybet durumu da söz konusu değildir. Aleni suç işleyenle mücâdele etmek kutsal görevdir. Halkı dolandıran, hırsızlık eden ve buna benzer fâsıklığı açıkça yapan şer insanlara karşı müslümanları ikaz etmek, onları korumak ve haberdar etmek de gıymet sayılmaz. Bilâkis görev sayıldığına dâir hadisler vardır.

(٦) باب الشفاعة في الحدود

6 — HAD (CEZÂ)LAR(IN UYGULANMAMASI YOLUN)DA ARACI OLMAK BÂBI

٢٥٤٧ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الْمَخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ. فَقَالُوا: مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ قَالُوا: وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ؟» ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ فَقَالَ «يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّمَا هَلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا، إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ، تَرَكُوهُ. وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ. وَايْمُ اللَّهِ! لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ، لَقَطَعْتُ يَدَهَا».

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ: سَمِعْتُ اللَّيْثَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: قَدْ أَعَاذَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تَسْرِقَ. وَكُلُّ مُسْلِمٍ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَقُولَ هَذَا.

TERCEMESİ

2547) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Benî Mahzûm kabîlesinden hırsızlık eden (Fâtıma isimli) kadının durumu Kureyş (kabîlesin)i cidden üzdü, ızdıraba soktu. Bunun üzerine bunlar:

Bu kadın(ın el kesme cezâsının affı veyâ fidyeye çevirilmesi konusu) hakkında kim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile

konuşabilir, diyorlardı. (Kendi aralarında böylece görüştükten sonra) dediler ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mahbûbu (sevdiği) Üsâme bin Zeyd (bin el-Hârise) (Radıyallâhü anhümâ)'dan başka kim bunu arz etmeye cesâret edebilir? (Sonra Kureyş, konuyu Üsâme ile görüşüp aracı olmasını istediler.) Üsâme de (kadının affı veyâ cezâsının paraya çevirilmesi için) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Üsâme'ye):

«Sen Allah'ın (koyduğu) had (cezâ)lardan birisi(nin terkedilmesi) hakkında mı aracı oluyorsun?» diyerek onu kınadı. Sonra kalktı ve (halka) yüksek sesle hitâbede bulunarak:

«Ey insanlar! Sizden öncekiler — İsrâil oğulları — şöyle davrandıkları için helâk oldular: Bunlar kuvvetli adam aralarında hırsızlık ettiği zaman onu bırakırlardı da zayıf adam aralarında hırsızlık ettiği zaman onun aleyhinde had (cezâ) uygularlardı. (Yâni elini keserlerdi.) Allah'a and olsun ki eğer Muhemmed'in kızı Fâtıma çalmış olsaydı şüphesiz ben o (kızım Fâtıma)'nın elini keserdim,» buyurdu.

(Müellifin şeyhi) Muhammed bin Rumh dediki: Ben el-Leys bin Sa'd'dan; Allah (Azze ve Celle) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Fâtıma'yı hırsızlık etmekten şüphesiz korumuştur, sözünü söylerken işittim. Her müslüman da bunu söylemelidir."

٢٥٤٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير . ثنا محمد بن إسحق عن محمد بن طلحة بن ركانة ، عن أمه عائشة بنت مسعود بن الأسود ، عن أبيها ؛ قال : لما سرقت المرأة تلك القطيفة من بيت رسول الله ﷺ ، أعظمنا ذلك . وكانت امرأة من قريش . فجئنا إلى النبي ﷺ نكلمه . وقلنا : نحن نفديها بأربعين أوقية . فقال رسول الله ﷺ « تطهر خير لها » فلما سمعنا لين قول رسول الله ﷺ ، أتينا أسامة فقلنا : كلم رسول الله ﷺ . فلما رأى رسول الله ﷺ ذلك ، قام خطيبا فقال « ما إكثاركم علي في حد من حدود الله عز وجل وقع على أمة من إماء الله ؟ والذي نفس محمد بيده ! لو كانت فاطمة ابنة رسول الله نزلت بالذي نزلت به ، لقطع محمد يدها » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن إسحق ، وهو مدلس .

TERCEMESİ

2548) "... Mes'ûd bin el-Esved *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: (Fâtıma isimli) kadın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinden o kadifeyi çaldığı zaman biz bunu büyük (bir olay olarak) gördük. Bu, Kureyş (kabîlesin)den bir kadın idi. (Kureyş kabîlesine bir leke olmasın düşüncesiyle) biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gidip O'nunla konuştuk ve: Bu kadını kurtarmak için biz kırk okka (altın veyâ gümüş) fidye veririz, dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«(Cezâsını çekmekle) temizlenmesi onun için daha hayırlıdır,» buyurdu. Sonra biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözünün yumuşaklığını işitince (cesâretlendik ve) Üsâme'nin yanına gidip (ona): Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sen konuş (aracı ol) dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce bir hitâbede bulunmak üzere ayağa kalktı ve (bize):

«Allah'ın câriyelerinden bir câriye üzerine vâcib olan Allah Azze ve Celle'nin (koyduğu) cezâlardan birisi(nin terk edilmesi) hakkındaki bu israrınız nedir? Muhammed'in nefsi (canı, kudret) elinde olan (Allah)a yemin ederim ki o kadının tenezzül ettiği şey (hırsızlığ)a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın kızı Fâtıma tenezzül etmiş olsaydı şüphesiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun elini keserdi,» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin İshâk bulunur. Bu râvi tedlisçidir (ve bunu an'ane ile rivâyet etmiştir.)

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Hadis metni bâzı rivâyetlerde kısacadır. Hırsızlık eden kadın'ın isminin Fâtıma olduğu hadis şerhlerinde belirtilmiştir. Kadın Kureyş'in Beni Mahzûm isimli büyük bir kabîlesinin eşrâfından idi. Kadının babası el-Esved bin Abdi'l-Esed, Bedir savaşında Hamza (Radıyallâhü anh) tarafından öldürülen bir kâfir idi. Bâzı rivâyetlerde kadının Mekke fethi günü (ganîmet malından) mücevherat çaldığı, diğer bir kısım rivâyetlerde ise kullanılıp geri verilmek üzere emâneten aldığı eşyaları geri vermeyip inkâr etme-

yi alışkanlık hâline getirdiği belirtilmektedir. Burdaki rivâyette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in evinden kadife çalmıştı. Hülâsa öyle anlaşılıyor ki kadın defalarca bu suçu işlemişti. İşlediği suçun mâhiyeti hakkında geniş bilgi için hadîs kitablarına ve şerhlerine baş vurmak uygun olur, kanısındayım. Kadın K u r e y ş'e mensup olduğu için K u r e y ş, onun elinin kesilmesini kendileri için bir leke saydıklarından dolayı, bağışlanması veyâ cezâyı fidyeye çevirme gayreti içine girdiler. Bu iş için de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sevdiği Ü s â m e b i n Z e y d (Radıyallâhü anh)'ı aracı koydular. Ü s â m e'nin hâl tercemesi 795 nolu hadîsin izâhı bölümünde verildi. Nihâyet Ü s â m e, kadın hakkında el kesme cezâsının uygulanmaması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nezdinde aracı ve şefâatçı olma cesâretini gösterdi. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den kınama cezâsını aldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ilâhî cezâların uygulanmasının önemini belirtmek üzere yüksek sesle bir hitâbede bulundu. Bu hitâbede İ s r â î l oğullarının helâk olmalarının nedeninin cezâ uygulamada adâletsizlik edip eşraftan ve nüfûzlu kimseler suç işledikleri zaman cezâsız bırakmaları, fakat nüfûzsuz ve zayıf insanlar suç işledikleri zaman haklarında cezâ tatbik etmeleri olduğunu belirtti. Hadîs metninde İ s r â î l oğullarının hırsızlık suçunu işleyenler hakkında ayrıcalık ettikleri belirtilmiş ve diğer suç ve cezâlara değinilmemiş ise de İ b n - i D a k î k'l î d: İ s r â î l oğulları, helâk olmalarını gerektiren bir çok suçları vardı. Bu itibarla burada helâk olmalarına neden olarak yalnız hırsızlık edenler arasında ayrıcalık yapmaları gösterilmiş ise de bana öyle geliyor ki amaç onların bütün cezâlarda böyle ayrıcalık etmelerini beyân buyurmaktır, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nezdinde, kızı F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın kıymeti çok olduğu için onu örnek göstermiş ve: O bile hırsızlık etmiş olsaydı elini kestireceğini beyân buyurmuştur. Bu örnekten maksad ilâhî cezâların her mükellef hakkında uygulanmasının önemini ve suçlular arasında ayrıcalık edilmemesinin gerekliliğini belirtmektir. E l - L e y s b i n S a' d' ın dediği gibi H z. F â t ı m a'yı hırsızlık etmekten yüce Allah korumuştur. Her müslüman bu hadîsi anarken e l - L e y s b i n S a' d' ın söylediği sözü söylemelidir. Hadîsin sonunda bulunan: «Her müslüman bu sözü söylemelidir» ifâdesini râvî M u - h a m m e d b i n R u h m'un sözü olarak terceme ettim. Bu sözün e l - L e y s b i n S a' d' ın sözünün devamı olması da muhtemeldir.

Hadîs, ilâhî cezâların uygulanmaması için yetkililer nezdinde aracı olmayı yasaklar. Fakat bir suçlunun dâvâsı henüz yetkili makama intikal etmemiş iken bunun alışkanlık hâline gelmediği kanaati hâsıl olursa, yetkili makamlara intikal ettirilmemesinin câizliğine âit bâzı hadîsler vardır. Bir had cezâsını gerektiren suç dâvâsı hâkime intikal ettirildikten sonra suç sübût bulmuş ise hâkim ilâhî cezâyı uygulamak mecburiyetindedir. Suçluyu bağışlaması veyâ fidye karşılığı salıvermesi câiz değildir. Hadîs buna da işâret eder.

Zevâid nevinden olan Mes'ûd bin el-Esved (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde sözü edilen kadın bir önceki hadîste söz konusu edilen kadındır.

(٧) باب حد الزنا

7 — ZİNÂ HADDI (YANİ CEZÂSI) NIN BEYÂNI BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Zinâ kelimesinin Şer-i Şerîf'teki mânâsını açıklamayı uygun buldum. Çünkü halk arasındaki kullanılış yeri ayrıdır. Şöyle ki; evli bir erkeğin bir kadınla veyâ evli bir kadının bir erkekle nikâhsız olarak cinsel ilişkide bulunmalarına zinâ denilir. Evli olmayan erkek ile kadının birleşmesine veyâ evli erkeğin genel ev kadını gibi kötü yoldaki bir kadınla birleşmesine fuhuş denilir, zinâ denilmez. Halbuki yüce dînimize göre bunların hepsine Zinâ denilir. Bunun içindir ki fıkıh âlimleri Zinâ'yı şöyle târif etmişlerdir:

Zinâ: Şer'î nikâh, mülkiyet ve benzeri olmaksızın erginlik çağına varmış ve deli olmayan bir erkeğin şehvet duyulacak yaşa varmış bir kız - kadınla cinsel ilişkide bulunmasıdır. Bu târif zinâ cezâsının uygulanmasına esas olan târiftir. Çünkü gelecek bâbta rivâyet edilen hadîslerde görüleceği üzere erkeğin erkekle veyâ hayvanla birleşmesi gibi gayr-i meşrû bir çok fiiller de büyük günahlık açısından zinâ hükmündedir.

Mes'ûd bin el-Esved (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

İbnü'l-Acmâ künyesi ile meşhûr olan bu zât Bey'atü'r-Rıdvân'a katılan bahtiyar sahâbîlerdendir. Mu'te savaşında şehîd edildi. Râvîsi kızı Âişe'dir. İbn-i Mâceh bu zâtın hadîslerini rivâyet etmiştir. (Babasının Bedir'de kâfir olarak öldürüldüğünü yukarda belirttim. (Hülâsa : 374)

٢٥٤٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وهشام بن عمار ومحمد بن الصباح ،
قالوا : ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، عن عبيد الله بن عبد الله ، عن أبي هريرة
وزيد بن خالد وشبل ؛ قالوا : كنا عند رسول الله ﷺ . فأتاه رجل فقال : أنشدك الله
لما قضيت بيننا بكتاب الله . فقال خصمه ، وكان أفقه منه : اقض بيننا بكتاب الله .
وائذن لي حتى أقول . قال « قل » قال : إن ابني كان عسيفا على هذا وإنه زنى بامرأته .
فافتديت منه بمائة شاة وخادم فسألت رجالا من أهل العلم . فأخبرت أن على ابني
جلد مائة وتغريب عام . وأن على امرأة هذا ، الرجم . فقال رسول الله ﷺ « والذي
نفسي بيده ! لأقضين بينكما بكتاب الله . المائة الشاة والخادم رد عليك وعلى ابنك
جلد مائة وتغريب عام . واغد يا أنيس ! على امرأة هذا . فإن اعترفت ، فارجمها » .
قال هشام : فغدا عليها ، فاعترفت ، فرجمها .

TERCEMESİ

2549) "... Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl *(Radıyallâhü anhüm)'*-den rivâyet edildiğine göre (bu üç sahâbî) şöyle demişlerdir:

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. (Bedevîlerden) bir adam (hasmı ile birlikte) **geldi ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:**

(Yâ Resûlallah), **Allah'a yemin ederek Allah'ın kitâbı** (yâni hükmü) **ile aramızda hüküm etmeni diliyorum,** (Benimle hasmın arasında sulh yoluyla değil de Allah'ın hükmü ile hüküm etmedikçe bu dileğimde israr edeceğim), **dedi. Hasmı daha dirâyetli ve edebli idi. O da:**

(Yâ Resûlallah) **aramızda Allah'ın kitâbı ile hükmet ve bana izin ver ki** (durumu) **arzedeyim, dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de** (buna hitâben):

«Söyle», buyurdu. Bunun üzerine söz verilen hasım (yâni ikinci kişi):

Benim oğlum bunun yanında işçi (çoban) idi. Ve bunun karısı ile zinâ etmiş. Bu nedenle ben (bu adama) yüz koyun ve bir hâdim (câriye) vererek oğlumu kurtardım. Sonra ben ilim ehlinden birkaç adama sordum. (Henüz bekâr olan) oğluma yüz değnek had (cezâsı) ve bir yıl sürgün, bu adamın karısına da recim (taşlamak sûretiyle öldürülme cezâsı)nın gerektiği (bu âlimler tarafından) bana haber verildi, dedi. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hayatım (kudret) elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, şüphesiz ben, aranızda Allah'ın kitâbı (yâni hükmü) ile hükmedeceğim: Verdiğin yüz koyun ve hâdim (câriye) sana iâde olunur. Oğluna da yüz değnek vurmak ve bir yıl sürgün gerekir» buyurdu. (Sonra sahâbîlerden Üneys'e de) :

«Yâ Üneys bu (bedevî)nin karısına git. Eğer (isnad edilen suçu) itiraf ederse onu recmet», buyurdu.

(Râvi Hişâm demiştir ki: Sonra Üneys kadına gitti. Kadın da (İsnâd edilen suçu işlediğini) itiraf etti. Üneys de kadını recmetti."

٢٥٥٠ — **حدثنا** بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ أَبُو بِشْرٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «خُذُوا عَنِّي. قَدْ جَعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلا. الْبِكْرُ بِالْبِكْرِ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ سَنَةٍ. وَالثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ جَلْدُ مِائَةٍ وَالرَّجْمُ».

T E R C E M E S İ

2550) "... Ubâde bin es-Sâmıt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Zinâ cezâsının hükmünü) benden alınız. Allah şüphesiz o (zinâ eden) kadınlar için bir yol açtı. Bekâr (erkeğin) bekâr (kadın)la (zinâ etmesi cezâsı) yüz değnek ve bir yıl sürgündür. Seyyib (sahîh nikâhla evlenip bir defa olsun eşiyle birleşen erkeğin) seyyib (kadın)la (zinâ etmesi cezâsı) yüz değnek ve recim (taşa tutulmak sûretiyle öldürülmesi)dir.»"

İ Z A H I

İlk hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Bu sahîh hadîs yukarda isimleri anılan üç sahâbî tarafından rivâyet edil-

miştir. Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde bunlardan Şibl (Radıyallâhü anh)'ın ismi geçmiyor. Bunun sebebi ise bu zâtın sahâbî olup olmadığı husûsundaki ihtilâf olabilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mürâcaat eden hasımlar, O'nun Allah'ın kitâbı ile hüküm buyurmasını istemişlerdir. Bu istekten amaç O'nun sulh yoluyla meseleyi hâl etmemesidir. Çünkü hâkim hasımların rızâsıyla onlar arasında sulh yapabilir. Hasımlar sulh yoluyla değil ilâhî hükümle haklarında karar verilmesini istemek üzere bu ifâdeyi kullanmışlardır. Başka bir amaç söz konusu değildir. Zîra, hasımlar da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ilâhî hükümden başka bir hüküm ve sisteme göre hüküm vermeyeceğini biliyorlardı. Hadîste: **«Allah'ın kitâbı ile hüküm verme»** ifâdesi kullanılmıştır. Tıybi: Burada kitâb'tan maksad **Kur'an-ı Kerîm** değil ilâhî hükümdür. Çünkü Kur'an'da zinâ edenin recmedilmesine dâir bir hüküm yoktur. Kitâb'tan maksad **Kur'an-ı Kerîm** olabilir. Bu takdirde hadîste anılan olay zinâ eden muhsan yâni evlinin recmedilmesine âit âyetin lafzını neshedilmesinden önce olmuştur, der. (Tıybî'nin değindiği âyet ile ilgili gerekli bilgi 2553 nolu hadîsin izahı bölümünde verilecektir.)

Râvî, ikinci hasmın daha dirâyetli ve edebli olduğunu belirtmiştir. **Avnü'l-Mabûd** yazarı bu nokta hakkında: Ravînin hasımları olaydan önce tanıması muhtemeldir. Bunun için ikinci hasmın daha bilgili olduğunu belirtmiştir. Râvînin maksadı ikinci hasmın bu olayla ilgili dînî hükümler konusunda daha bilgili olduğunu beyân etmek olabilir. Ya da ikinci hasmın huzur-i saadette daha edebli davranması ve konuşmak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den izin istemesi nedeniyle râvi bunun daha dirâyetli ve edebli olduğunu belirtmek istemiştir, diyerek **İrşâdü's-Sârî**'den naklen bilgi verir.

Hadîste geçen **"Hâdim"** kelimesi köle ve câriye mânâlarında kullanılır. Ancak burada câriye mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü bâzı rivâyetlerde câriye kelimesi kullanılmıştır.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) fidye olarak verilen koyunların ve câriyenin geri verilmesine hükmetmiştir. Bu hüküm bâtıl ve fâsid akid ile alınan malın geri verilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Nitekim bu olayda fâsid bir sulh yoluyla ödenen meblâğın geri verilmesi emredilmiştir.

Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de bekâr iken zinâ eden kimsenin cezâsının yüz değnek dövülmesi ve bir yıl süreyle başka bir

memlekete sürülmesidir. Muhammed bin Nasr, Kûfe âlimleri hâriç, sürgün hükmü üzerinde ittifak edildiğini savunur.

İbnü'l-Münzir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu olayda Allah'ın kitâbı ile hükmedeceğine yemin ettikten sonra zinâ eden bekâr kişinin yüz değnek dövülmesine ve bir yıl sürgün cezâsına çarptırılmasına hükmetmiştir. Allah'ın kitâbının yegâne açıklayıcısı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dir. Allah'ın kitâbının yegâne açıklayıcısı ve tefsircisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dir. Ömer bin el-Hattâb da bekâr zâniyi bir yıl sürgüne mahkûm edip minber üzerinde bu hükmü ilân etti ve dört halife'nin tatbikatı böyle devam etti. Sahâbîlerden bu hükme karşı çıkan da olmadı. Bu itibarla sürgün hükmü üzerine icmâ edilmiştir, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sahâbîlerden Üneys'e: İlk hasmın karısına git. Eğer zinâ ettiğini itiraf ederse onu recmet, buyurdu, Bu fıkranın zâhirine göre Üneys kadının zinâ edip etmediğini araştırmak üzere görevlendirilmiştir. Halbuki, zinâ haddının tatbiki için suçun işlendiği yolunda araştırma ve suçu meydana çıkarmaya çalışılmaz. Bilâkis zinâ ettiğini itiraf eden kimseye bu itiraftan dönüş yapma telkinini yapmak müstahabtır. Bu itibarla anılan fıkradan maksadın şu olduğu âlimlerce beyân edilmiş ve yorum yapılmıştır: İkinci hasım ilk hasmın karısma zinâ isnad etmekle sanık durumuna düşmüştür. İsnad ettiği suç sübut bulmazsa Kâzif haddı olarak kendisine seksen değnek dövülmesi gerekir. Üneys durumu kadına bildirmek ve gereğini yapmak üzere gönderilmiştir. Eğer kadın zinâ suçunu itiraf etmezse kendisini zinâ ile itham eden tarafın Kâzif haddine çarptırılmasını taleb edebilir veyâ bağışlar. Şâyet zinâ suçunu itiraf ederse o zaman isnadda bulunan taraf Kâzif cezâsından kurtulmuş olur ve itirafta bulunan kadın recmedilir. Çünkü evlidir. Kastalânî ve Nevevî bu fıkradan maksadın bu olduğunu ve âlimlerin böyle yorum yaptıklarını bildirirler. Hadîs, zinâ eden evlinin recmedilmesi hükmünü de beyân eder.

Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîsin «**Allah, şüphesiz o (zinâ eden) kadınlar için bir yol açtı**» cümlesinin aşağıda yazılı Nisâ sûresinin 15. âyetine işâret olduğu, Nevevî tarafından beyân edilmiştir.

وَالَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ
شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

«Kadınlarınızdan zinâ edenlere, bunu ispatlayacak aranızdan dört şâhid getirin, şehâdet ederlerse o kadınları, ölünceye veyâ Allah onlar için bir yol açıncaya kadar evlerde tutunuz.»

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), âyette sözü edilen yolu bu hadîste beyân etmiştir. Bu da bekâr iken zinâ eden erkek veyâ kadının yüz değnek dövülmesi ve bir yıl sürgün edilmesidir. Sahih bir nikâh ile evlenip bir defa olsun cinsel ilişkide bulunduktan sonraki hayatında zinâ eden erkek veyâ kadının recmedilmesidir. Hadiste durumu böyle olana Seyyib denilmiştir. Seyyib kelimesinin asıl mânâsı dul demektir. Fakat burda bu mânâ kasdedilmemiştir. Yukarda anlattığım mânâ kasdedilmiştir.

Yukarda yazılı âyet-i celîlenin mensuh olup olmadığı yolunda ihtilâf vardır: Bir kavle göre âyet mensuh değildir. Bu hadis bu âyetin tefsir ve açıklamasıdır. Yâni âyet, zinâ eden kadınların ölünceye veyâ Allah onlar için bir yol açıncaya kadar evlerde tutulmalarını emreder. Sonra buyurulan hadîs açılan yolun ne olduğunu açıklar. Diğer bir kavle göre bu âyetin, hükmü zinâ eden erkek ve kadının yüz değnek dövülmelerini emreden Nûr sûresinin 2. âyetiyle neshedilmiştir. Bir başka kavle göre bu âyet Seyyib iken zinâ edenler Nûr sûresindeki âyet ise bekâr iken zinâ edenler hakkındadır.

Bu hadîse göre Seyyib iken zinâ eden erkek ve kadına önce yüzer değnek vurulur. Sonra recmedilirler. Bir grub âlim bu hadîsin zâhirini tutmuşlardır. Alî bin Ebî Tâlib, Hasan-ı Basrî, İshâk bin Râheveyh, Dâvûd ve Şâfiî'nin bâzı arkadaşları böyle hükmedenlerdendir.

Âlimlerin cumhûru ile Seyyib iken zinâ edenlere ayrıca yüz değnek vurmaya gerek yoktur. Onları recmetmek, yâni taşa tutmak sûretiyle öldürmek yeterdir. Cumhûrun delîli ise 2554, 2555 ve 2558 nolu hadîsler ve benzerî hadîslerdir. Çünkü bu gibi hadîslerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zinâ eden Seyyib'leri recmettirdiği bildirilmekte ve ayrıca bunlara yüzer değnek vurulduğundan söz edilmemektedir.

Hadîs zinâ eden bekâr kişinin bir yıl sürgün edilmesinin vâcibliğine de delâlet eder. Bu hüküm erkeğe de kadına da şümullüdür.

Cumhûr'un görüşü de böyledir. Yâni kadın ile erkek arasında bir fark yoktur. Bir yıl sürgün edilir.

M â l i k ve E v z â i'ye göre sürgün cezâsı erkeğe âittir. Kadın sürgün cezâsına çarptırılmaz. A l î b i n E b î T â l i b'-den de bu kavil rivâyet olunmuştur. Bu grubun gerekçesi şudur: Kadın sürgün edilirse kötülüğe mâruz bırakılmış olur. Nitekim yanında mahremi olmadıkça yolculuğa çıkması yasaklanmıştır.

Hadîste «Bekâr erkek, bekâr kadınla zinâ ederse, seyyib erkek seyyib kadınla zinâ ederse...» hükmü umumîdir. Yâni zinâ edenlerin bu cezâlara çarptırılması için iki tarafın bekâr veyâ iki tarafın evlenmiş olması şart değildir. Bekâr kişi ister bekâr bir kimse ile zinâ etsin ister evli bir kimse ile zinâ etsin onun cezâsı yüz değnek ve sürgündür. Kezâ evli kişi ister bir bekârla zinâ etsin ister bir evli ile zinâ etsin onun cezâsı recmedilmesidir.

(٨) باب من وقع على جارية امرأته

8 — KENDİ KARISININ (MÜLKİYETİNDEKİ) CÂRİYESİYLE CİNSEL İLİŞKİDE BULUNAN ERKEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٢٥٥١ — حدثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ . ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَرِثِ . انا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَالِمٍ ، قَالَ : أُتِيَ النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ بِرَجُلٍ غَشِيَ جَارِيَةَ امْرَأَتِهِ . فَقَالَ : لَا أَقْضِي فِيهَا إِلَّا بِقَضَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : إِنْ كَانَتْ أَحَلَّتْهَا لَهُ ، جَلَدْتُهُ مِائَةً . وَإِنْ لَمْ تَكُنْ أَذِنَتْ لَهُ ، رَجَمْتُهُ .

T E R C E M E S İ

2551) "... (Kûfe emîri Nûmân bin Beşîr'in kâtibi) Habîb bin Sâlim'den rivâyet edildiğine göre:

Karısının câriyesi ile cinsel ilişkide bulunan bir adam Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anhümâ)'nın huzûruna getirildi. Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh):

Ben bu olay hakkında ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in hükmü ile hükmedeceğim, diyerek şunu söyledi:**

Eğer kadın kendi câriyesini kocasına helâl etmiş ise, ben kocasına yüz değnek vurdururum. Şâyet kadın kocasına (anılan temas için) izin vermemiş ise ben kocasını recmederim, dedi."

٢٥٥٢ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد السّلام بن حرب ، عن هشام ابن حسّان ، عن الحسن ، عن سلمة بن المحبّق ؛ أنّ رسول الله ﷺ رُفِعَ إليه رجلٌ وطِئ جاريةَ امرأته ، فلم يحدّه .

TERCEMESİ

2552) "... Seleme bin el-Muhabbık *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, **karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan bir adamın dâvâsı arzedildi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adamı had** (cezâsı) **ile cezâlandırmadı.**"

İZAHI

Habîb bin Sâlim (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini ise Nesâî de rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivâyet etmiştir.

Birinci hadîsin zâhirine göre karısının iziniyle onun câriyesi ile cinsel ilişkide bulunan erkeğe yüz değnek vurulur. Şâyet karısının izni olmaksızın bu işi yaparsa recmedilir. Bilindiği gibi yüz değnek vurmak bekâr iken zinâ eden kişiye âit had cezâsıdır. Yüz değnekten az olan dövme, tekdir ve takbih gibi cezâlara İslâm ıstılahında Tazîr denilir. İbnü'l-Arabî: Numân bin Beşîr (Kûfe emîri iken) karısının izniyle onun câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adama yüz değnek vurmak sûretiyle ona had cezâsı verme görüşünde değildir. Onun maksadı adamı tazîr ve tedib etmektir. Ancak bu tazîr cezâsını yüz değnek vurmak sûretiyle yükseltmekle onun hakkında şiddetli bir tedîb uygulamıştır, der. Sindî, İbnü'l-Arabî'nin bu sözünü neklettikten sonra: Çünkü evli iken zinâ suçunu işleyen kimsenin cezâsı yüz değnek vurmak değil, onu recmetmektir. Karısının izniyle onun câriyesi ile cinsel ilişkide bulunan adama recmetme cezâsını vermeyip dövme cezâsını vermenin sebebi şu olabilir: Kadın kendi câriyesiyle cinsel ilişkide bulunma iznini kocasına verince câriyesinin kadınlığından yararlanma hakkını kocasına vermiş olur. Bu iş ise fâsid ve bâtıl bir

akid olmakla beraber bir nevi şüpheli cinsel ilişki sayılır. (Şüpheli cinsel ilişkiye bir misâl olarak şunu gösterebiliriz: Bir adam karanlık bir odada yatan bir kadını kendi karısını zan ederek onunla cinsel ilişkide bulunur. Sonra da yanıldığını anlar ve başka bir kadın olduğu anlaşılır.) İşte böyle bir şüpheli temas sayıldığı için adama **Tazîr** cezâsı verilmiş olur, der.

KARISININ İZNİYLE ONUN CÂRİYESİYLE CİNSEL İLİŞKİDE BULUNAN ADAM HAKKINDA UYGULANACAK CEZÂ KONUSUNDAKİ İLMÎ GÖRÜŞLER

Avnü'l-Mabûd yazarı bu konuda şöyle der:

"Âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir: Tirmizî, Alî bin Ebî Tâlib ve İbn-i Ömer'in dâhil olduğu sahâbîlerden bâzı zâtlara göre karısının izni olsun olmasın bu işi yapan adam recmedilir. İbn-i Mes'ûd'a göre adama had cezâsı verilmez. **Tazîr** ve tedîb edilir. Ahmed ve İshâk ise Numân bin Beşîr'den bu hadîste rivâyet edilen hükmü benimsemişlerdir, der.

Tirmizî: Bu hadîs muztaribtir. Buhârî; Katâde'nin Habîb'ten hadîs işitmediğini ve ancak Hâlid bin Urfuta vâsıtasıyla ondan hadîs rivâyet ettiğini söyledi, der. Hâlid bin Urfuta ise mechûldür. Buhârî: Ben bu hadîsten sakınırım, dedi, diye bilgi vermektedir. Hattâbî de bu hadîs munkatidir. Âlimlerin uygulaması bu hadîse göre değildir, der.

Seleme bin el-Muhabbık (Radıyallâhü anh) ise karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in had cezâsı vermediğini rivâyet eder. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini ayni râvîden rivâyet etmiştir. **Fethü'l-Vedûd**'da beyân edildiğine göre Beyhakî kendi süneninde: Tâbiîlerden sonra gelen fıkıhçıların hepsi bu hadîsle amel etmemek için ittifak etmiş olmaları bu hadîsin, had hakkında gelen hadîslerle mensûh olduğuna delîldir, dedikten sonra, bana ulaşan habere göre bu hadîs hükmü had cezâları konulmadan önce idi.

Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 112 nolu hadis bölümünde geçti. Seleme bin el-Muhabbık veyâ el-Muhabbak (Radıyallâhü anh) Ebû Si-

nân el-Hüzelî el-Basrî'nin 12 hadîsi vardır. Râvîsi oğlu Sinân ile Hasan-ı Basrî'dir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (3)

(٩) باب الرجم

9 — (ZİNÂ EDENİ) RECMETME BÂBI

٢٥٥٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، قَالَا : ثنا سُفْيَانُ
ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ:
لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَطُولَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ ، حَتَّى يَقُولَ قَائِلٌ : مَا أَجِدُ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ ،
فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ. أَلَا وَإِنَّ الرَّجْمَ حَقٌّ إِذَا أُحْصِنَ الرَّجُلُ وَقَامَتِ الْبَيِّنَةُ ،
أَوْ كَانَ حَمْلٌ أَوِ اعْتِرَافٌ . وَقَدْ قَرَأْتُهَا (الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ)
رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ .

TERCEMESİ

2553) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) (halife iken Medîne-i Münevvere'deki Mescid-i Nebevî'de bir Cumâ hutbesinde) **şöyle demiştir:**

(Ey müslümanlar) **Şüphesiz ben şundan korkarım: Halkın üzerinden uzun bir zaman geçer de nihâyet bir adam: Ben Allah'ın kitâbında** (zinâ eden evliyi) **recmetme** (hükmünü) **bulmuyorum, der ve bu yüzden halk Allah'ın farîzalarından birisini terketmekle dalâlete giderler. Bilmiş olun ki** (Zinâ eden) **kişi muhsan** (evlenmiş) **olup beyyine** (dört erkek şâhid), **veyâ gebelik, ya da itiraf olduğu zaman şüphesiz recmetmek haktır. Şüphesiz ben recm âyetini okudum. Âyet şudur:**

«Şeyh ve Şeyha (yâni muhsan erkek ve kadın) **zina ettikleri zaman onları muhakkak recmediniz.»**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **recmetti ve O'ndan sonra da biz recmettik."**

---

(3) Hülâsa: 149

İZAHI

Bu hadîs **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın bu sözü Medîne-i Münevvere'de bir Cumâ hutbesinde irâd ettiği hutbenin bir parçasıdır. Buhârî bu hutbeyi ve bunu irâd etmeğe neden olan olayı Hudûd kitâbında rivâyet etmiştir.

Nevevî bu hadîsin izahı ile ilgili olarak: Recm âyeti lafzı neshedilip hükmü kalıcı olan âyetlerdendir. Bâzı âyetlerin ise hükmü neshedilmiş olup lafzı kalıcıdır. Yâni mushafta yazılıdır, okunur. Fakat hükmü yürürlükte değildir. Lafzı ve hükmü neshedilmiş olan âyetler de vardır. Lafzı neshedilmiş olan âyetler, cünübün okuması ve abdestsizin ellemesi haramlığı gibi hususlarda **Kur'an-ı Kerîm** hükmünde değildir. Sahâbîlerin recm âyetini mushaflarda yazmamış olmaları, lafzı neshedilen âyetlerin mushafta yazılmamasının gerekliliğine delâlet eder. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın minber üzerinde **Recm** hükmünü ilân etmesi, orada bulunan sahâbîlerin ve diğer cemâatın bu ilâna karşı çıkmayıp susmaları **Recm** hükmünün ispatına delîldir, der.

Ömer'in: **"Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **recm hükmünü uyguladı ve O'ndan sonra da biz uyguladık"** sözü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sonra **Recm** hükmü üzerinde **İcmâ** oluştuğuna delîldir.

Nevevî: Ömer (Radıyallâhü anh)'ın korktuğu husus meydana geldi. Çünkü hâricîler recm hükmünü inkâr ettiler. Bu da Ömer'in kerâmetlerindendir. Ömer'in geleceğe âit bu bilgiyi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den almış olması da muhtemeldir, der.

Ömer bu hadîste: **«Zinâ eden kişi Muhsan olduğu zaman»** der. Muhsan kelimesini bundan önceki bâblarda târif etmiştim. Tekrar hatırlatayım:

Muhsan: Aklı olup erginlik çağına varan ve hür bir kadınla evlenip bir defa olsun onunla cinsel temasta bulunmuş kimsedir. Biz bu dört şartı tercemede belirtemediğimiz için bâzen Muhsan kelimesini **«Evli»** diye terceme ediyoruz. Tabii bu tam karşılığı değildir. Çünkü evvelce evlenmiş olup sonra dul kalan kişi dul iken zinâ ederse gene **Muhsan** sayılır. Muhsan kadın da böyledir. Yâni aklı olup erginlik çağına varan hür bir kadın sahîh bir nikâhla bir erkekle evlenip bir defa olsun cinsel ilişkide bulundu mu artık o kadın Muhsan sayılır.

Ö m e r (Radıyallâhü anh) muhsan erkek veyâ kadın zinâ ettikleri takdirde bu suçları sâbit olursa recmedilir, der ve suçun sübutu için delîl olarak şâhidler, gebelik ve itirafı gösterir. Şâhidlerin dört erkek olması üzerinde ittifak ve icmâ vardır. Erkek şâhid sayısı daha az olursa sanıklara had cezâsı verilmez. Zinâ suçunun sübûtu için gebelik yeterli delîl sayılır mı, sayılmaz mı? Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki, Ö m e r b i n e l - H a t t â b, M â l i k ve arkadaşları: Bilinen kocası bulunmayan bir kadın hâmile çıkar ve isteği dışında ırzına tecâvüz edildiği bilinmezse ona had cezâsı verilir. Ancak kadın memleketin yabancısı olup kocalı olduğunu veyâ bir erkeğin câriyesi olduğunu iddiâ ederse had edilmez, demişlerdir.

Cumhûr'a göre kadının sırf hâmile çıkması ile had cezâsı uygulanmaz. Onun had cezâsına çarptırılması için ya itirafta bulunması veyâ dört erkek şâhidin usûlüne göre şâhidlik etmeleri şarttır. Cumhûrun delîli ise had cezâlarının şüphelerle defedilmesine dâir gelen hadîslerdir.

Ş e v k â n î : Bu söz Ö m e r (Radıyallâhü anh)'a âittir. Canların helâk olmasına yol açan had cezâları gibi önemli olaylar için bir sahâbînin sözü yeterli değildir. Ö m e r'in bu sözü, sahâbîlerden bir cemâatın huzûrunda söylemiş olması ve bu söze karşı çıkılmamış olması durumu icmâ'ın oluşmasını gerektirmez. Çünkü bu kitâbın bir çok yerinde belirttiğim gibi ictihâd meselelerinde o ictihâda muhâlif kalanların karşı çıkması şart değildir, der.

Üçüncü delîl olan itirafa gelince, bu, kişinin zinâ ettiğini itiraf etmesi ve bundan dönüş yapmaması demektir. Muhsan iken zinâ ettiğini itiraf eden kişinin recm edilmesinin gerekliliği üzerinde icmâ edilmiştir. Kişinin bu itirafı dört defa tekrarlanmasının gerekliliği husûsunda da ihtilâf vardır. Yâni bâzı âlimlere göre bir kez itiraf yeterlidir. Bunu dört defa tekrarlaması şart değildir.

Lafzı neshedilmiş olmakla beraber hükmü bâki ve kalıcı olan recm âyetinin mânâsı şöyledir: «Şeyh ve şeyha (Yâni muhsan erkek ve kadın) **zinâ ettikleri zaman onları muhakkak recmediniz.»**

٢٥٥٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ: جَاءَ مَاعِزُ بْنُ مَالِكٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي زَنَيْتُ. فَأَعْرَضَ عَنْهُ. ثُمَّ قَالَ: إِنِّي قَدْ زَنَيْتُ . فَأَعْرَضَ عَنْهُ. ثُمَّ قَالَ : إِنِّي زَنَيْتُ . فَأَعْرَضَ عَنْهُ .

ثُمَّ قَالَ : قَدْ زَنَيْتُ . فَأَعْرَضَ عَنْهُ . حَتَّى أَقَرَّ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ . فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُرْجَمَ . فَلَمَّا أَصَابَتْهُ الْحِجَارَةُ أَدْبَرَ يَشْتَدُّ . فَلَقِيَهُ رَجُلٌ بِيَدِهِ لَحْيُ جَمَلٍ . فَضَرَبَهُ فَصَرَعَهُ . فَذُكِرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فِرَارُهُ حِينَ مَسَّتْهُ الْحِجَارَةُ . قَالَ « فَهَلَّا تَرَكْتُمُوهُ » .

TERCEMESİ

2554) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Mâiz bin Mâlik (el-Eslemî), Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in yanına gelerek :

(Yâ Resûlallah) ben şüphesiz zinâ ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ondan yüz çevirdi. (Yâni** söylediği söz üzerinde durmadı.) **Sonra Mâiz (gene) : Şüphesiz ben zinâ ettim, dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(gene) ondan yüz çevirdi. Daha sonra Mâiz (tekrar) : Ben şüphesiz zinâ ettim, dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(tekrar) ondan yüz çevirdi. Sonra Mâiz : Ben zinâ ettim, dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(gene) ondan yüz çevirdi. Nihâyet Mâiz dört defa ikrar edince Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun recmedilmesini emretti. Sonra Mâiz (götürülüp) taşlanınca, (dayanamayıp) geri kaçtı. Elinde bir deve çene kemiği bulunan bir adam (Abdullah bin Üneys) ona yetişip vurdu ve yere yığdı. (Böylece öldürüldü.) Taşların kendisine verdiği ızdıraba dayanamayıp kaçışı sonradan Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **anlatılınca buyurdular ki :**

«Niçin onun peşini bırakmadınız» (belki itirafından dönüş yapardı. Allah da onun tevbesini kabul ederdi.» «"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizi de rivâyet etmiştir. Mâiz'in recmine dâir hadîsi Kütüb-i Sitte sâhipleri müteaddid sahâbilerden, değişik senedlerle ve benzer cümlelerle rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs de evlenmiş iken, yâni Muhsan iken zinâ eden kimsenin recmedilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Mâiz zinâ ettiğini itiraf edip bu itirafı dört defa tekrarlamış ve bundan sonra recmedilmesi emredilmiştir. İtirafın dört defa tekrarlanmasını şart koşanlar bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Mâiz'in taşlanınca kaçtığını duyan Resûl-i

Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: **«Niçin onu bırakmadınız»** emrini delîl gösteren âlimler: Zinâ ettiğini ikrar eden ve bu ikrarına dayanılarak had edilen suçlu kaçtığı zaman peşi bırakılır. Suçlu yaptığı ikrardan dönüş yaptığını söylerse salıverilir. Aksi takdirde tâkip edilip recmedilir. Şâfiî ve Ahmed'in kavli budur. Mâlik'in meşhur kavline göre suçlu kaçınca peşi bırakılmaz ve recmedilir. Başka görüşler de vardır.

Mâlik ve Şâfiî'ye göre suçlunun zinâ ettiğini bir defa ikrar etmesi yeterlidir. Bunu dört defa tekrarlaması şart değildir. Yâni bir defa itiraf etmesi onun suçluluğunu ispatlamış olur.

Ebû Hanîfe, Ahmed ve İshâk ise bu ve benzeri hadîsleri delîl göstererek ikrarın dört defa tekrarlanması şarttır, demişlerdir. Hattâ Hanefî âlimlere göre ikrarın dört ayrı meclislerde tekrarlanması şarttır. Hadîsten çıkarılan hükümler hakkında geniş bilgi almak isteyenler Buhârî'nin el-Fetih şerhine başvurabilirler.

٢٥٥٥ – حدثنا العَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا أَبُو عَمْرٍو . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْمُهَاجِرِ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ ؛ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَاعْتَرَفَتْ بِالزِّنَا . فَأَمَرَ بِهَا فَشُكَّتْ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا . ثُمَّ رَجَمَهَا . ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا .

TERCEMESİ

2555) "... İmrân bin Husayn *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzûruna gelerek zinâ ettiğini itiraf etti. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kadının üstündeki elbisenin onun üzerinde sıkıca bağlanmasını emretti.** Sonra kadını recmettirdi. **Daha sonra kadının cenâzesi üzerine namaz kıldı."**

İZAHI

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde kadının Ğâmidiyye kabîlesinden olduğu, diğer bâzı rivâyetlerde Cüheyne

kabîlesinden olduğu belirtilmektedir. N e v e v î'nin beyânına göre Ğ â m i d i y y e kabîlesi C ü h e y n e kabîlesinin bir koludur.

Kadının üstündeki elbisenin sıkıca bağlanması sebebi ile ilgili olarak en-Neyl yazarı: Bundan maksad kadının çıplak vücûdunun recm esnâsında açılmamasıdır. Bunun içindir ki Cumhur'a göre kadın oturtularak recmedilir. Erkek ise ayakta dikilerek recmedilir. N e v e v î, kadının oturtularak recmedilmesi husûsunda âlimlerin ittifak hâlinde olduğunu söylemiştir. Fakat hadîslerde buna delâlet edecek bir cümle yoktur. Şüphesiz örtünme açısından kadının oturtulması en uygun olanıdır, der.

Bâzı rivâyetlerde kadının hâmile iken zinâ itirafında bulunduğu ve doğumunu yapıncaya kadar recm cezâsının ertelendiği belirtilmektedir. Hattâ bâzı rivâyetlerde kadın doğumunu yaptıktan sonra cezasının uygulanması için vâki mürâcatı üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), çocuğu yemek yiyebilecek yaşa gelinceye kadar kadının cezâsını tekrar ertelemiştir, deniliyor.

Buradaki rivâyette kadının gebeliği belirtilmemekte ise de diğer rivâyetlerde bu durum belirtilmiştir. Hadîs, Muhsan iken zinâ edenin cezâsının recm olduğuna delîldir.

(١٠) باب رجم اليهودىّ واليهودية

10 — (ZİNÂ EDEN) YAHÛDÎ ERKEK VE KADINI RECMETME BÂBI

٢٥٥٦ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُاللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَجَمَ يَهُودِيَّيْنِ. أَنَا فِيمَنْ رَجَمَهُمَا. فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ يَسْتُرُهَا مِنَ الْحِجَارَةِ .

T E R C E M E S İ

2556) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (zinâ eden) **bir yahûdî erkek ile bir yahûdî kadını recmettirdi. Ben onları recmedenlerdenim.** (And olsun ki) **ben, recmedilen erkeğin** (atılan) **taşlara karşı kendini recmedilen kadına siper ettiğini gördüm."**

٢٥٥٧ – حدثنا إسماعيل بن موسى . ثنا شريك عن سماك بن حرب ، عن جابر ابن سمرة ؛ أن النبي ﷺ رجم يهوديا و يهودية .

TERCEMESİ

2557) "... Câbir bin Semûre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Gerçekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (zinâ eden) bir yahûdi erkeği ve bir yahûdi kadını recmettirdi."

٢٥٥٨ – حدثنا علي بن محمد. ثنا أبو معاوية، عن الأعمش، عن عبد الله بن مرة، عن البراء بن عازب ؛ قال : مر النبي ﷺ بيهودي محمم مجلود . فدعاهم فقال « هكذا تجدون في كتابكم حد الزاني ؟ » قالوا : نعم . فدعا رجلا من علمائهم فقال « أنشدك بالله الذي أنزل التوراة على موسى ، أهكذا تجدون حد الزاني ؟ » قال : لا . ولولا أنك نشدتني لم أخبرك . نجد حد الزاني، في كتابنا ، الرجم . ولكنه كثر في أشرافنا الرجم . فكنا إذا أخذنا الشريف تركناه . وكنا إذا أخذنا الضعيف أقمنا عليه الحد . فقلنا تعالوا فلنجتمع على شيء نقيمه على الشريف والوضيع. فاجتمعنا على التحميم والجلد، مكان الرجم . فقال النبي ﷺ « اللهم ! إني أول من أحيا أمرك ، إذ أماتوه » . وأمر به فرجم .

TERCEMESİ

2558) "... Berâ' bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **yüzü kömür ile karartılmış ve değnekle dövülmüş bir yahûdi erkeğin yanından geçti. Sonra yahûdileri çağırtıp** (onlara):

«Siz kitâbınız (Tevrât)**da zinâ edenin cezâsını böyle** (mi) **buluyorsunuz?» buyurdu. Yahûdiler:**

Evet, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **onların âlimlerinden** (Abdullah bin Surya isimli) **bir adamı çağırtıp** (ona):

«Mûsâ'ya Tevrât indiren Allah'a yemin ettirerek sana soruyorum. Siz (Tevrât'ta) zinâ edenin cezâsını böyle mi buluyorsunuz?» buyurdu. Adam:

Eğer bana böyle yemin ettirmen olmasaydı ben (gerçeği) sana bildirmezdim, biz kitâbımız (Tevrât) da, zinâ edenin cezâsını recmetmek olarak buluyoruz. Lâkin eşrâfımız arasında recim cezâsı çoğaldı. Bunun üzerine artık eşraftan olan kimseyi (zinâ suçuyla) yakaladığımız zaman onu bırakıyorduk ve zayıf kimseyi (zinâ suçundan) yakaladığımız zaman onun hakkında recim cezâsını uyguluyorduk. Sonra biz Gelin eşraftan olana ve olmayana tatbik edeceğimiz bir cezâ şekli üzerinde ittifak edelim, dedik. Sonra recim cezâsı yerine yüzü kömürle karartma ve değnekle dövme cezâsı üzerine ittifak ettik, dedi. Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Allahım, Yahûdiler senin emrini öldürdükleri (uygulamadıkları) **zamanda, senin emrini ilk ihyâ eden** (uygulayan) **benim,» buyurdu ve zâni yahûdînin recmedilmesine hükmetti de bu hüküm infaz edildi."**

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir. Berâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Zinâ eden kadının isminin Büsre olduğu el-Fetih'te beyân edilmiştir. Fakat bu kadında zinâ eden erkeğin ismi hakkında bir bilgi edinemedim. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından çağırtılan yahûdî âlimin Abdullah bin Surya olduğu hadîs şerhlerinde belirtilmiştir. Zinâ eden kimsenin cezâsının Tevrât'a göre ne olduğu yolunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yahûdî âlime soru sorulması ile ilgili olarak Nevevi şöyle der:

"Âlimler: Bu soru ne yahûdîleri taklid etmek içindir, ne de Tevrât'taki hükmü onlardan öğrenmek içindir. Bu soru yahûdîlerin zinâ suçunu işleyenlere uyguladıkları cezânın Tevrat'a ters düştüğünü onlara itiraf ettirmektir. Zinâ eden kimsenin recmedilmesine dâir Tevrât âyetinin o günkü Medîne ve çevresi yahûdîlerinin ellerinde bulunan Tevrât nüshalarında mevcut

olduğu ve tahrif edilmediği, vahiy yoluyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirilmiş olabilir. Yahûdîlerden müslüman olan bilginlerin bu durumu, yâni zinâ cezâsına dâir âyetin elde mevcut Tevrât nüshalarında bulunduğunu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz etmiş olmaları ihtimali de vardır, demişlerdir."

Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadîslerin şerhinde özetle şöyle der: "Taberânî ve başkasının rivâyet ettikleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın bir hadîsine göre Tevrât'taki recim âyeti meâlen şöyledir: Muhsan ve muhsana — yâni evlenmiş erkek ve evlenmiş kadın — zinâ ettikleri ve bu suçları şâhidlerle ispatlandığı zaman recmedilirler. Kadın gebe olursa, doğum yapıncaya kadar cezâsı ertelenir."

İslâm şeriâtına göre de hüküm böyledir. Yâni muhsan olmayıp bekâr olan erkek veyâ kadın zinâ ettiği zaman recmedilmez. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zinâ ettikleri sâbit olan yahûdî erkek ve kadını recmettirdiğine göre bunlar muhsan idi.

Hadîsler, muhsan iken zinâ eden kişinin recmedilmesi için müslüman olmasının şart olmadığına delâlet ederler. Şâfiî ve Ahmed'in kavli de böyledir. (Hanefîler'den Ebû Yûsuf da böyle hükmetmiştir.)

Mâlikîler ve Hanefîler'in çoğu ise recim cezâsının uygulanması için suçlunun müslüman olması şarttır. Bu iki mezheb âlimlerine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen yahûdîleri Tevrât hükmü gereğince recmettirmiştir. İslâm'ın hükmünü uygulamış değildir. Bu âlimler bu hadîslere böyle cevab veriyorlar. Fakat bu cevab tatmin edici değildir. Çünkü kâfirler arasında Kur'an ile hükmedilmesi; وان احكم بينهم بما انزل الله âyetinde emredilmiştir.

(١١) باب من أظهر الفاحشة

11 — SÜBÛT BULMAMAKLA BERABER ZİNAKÂRLIĞI ŞUYU BULAN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٥٥٩ — حدثنا العباس بن الوليد الدمشقي. ثنا زيد بن يحيى بن عبيد. ثنا الليث ابن سعد عن عبيد الله بن أبي جعفر، عن أبي الأسود، عن عروة، عن ابن عباس؛ قال:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « لَوْ كُنْتُ رَاجِمًا أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ، لَرَجَمْتُ فُلَانَةَ . فَقَدْ ظَهَرَ مِنْهَا الرِّيبَةُ فِي مَنْطِقِهَا وَهَيْئَتِهَا وَمَنْ يَدْخُلُ عَلَيْهَا » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

2559) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«(Zinâ suçundan dolayı) herhangi bir kimseyi şâhidsiz (ve itirafsız) recmetmiş olsaydım falan kadını recmedecektim. Çünkü konuşma tarzından, vaziyetinden ve yanına girenlerden dolayı cidden kendisinden şüphe meydana gelmiştir.»

Not : Bunun senedinin sahîh ve râvilerinin sıkâ olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

٢٥٦٠ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْقَاسِمِ ابْنِ مُحَمَّدٍ؛ قَالَ : ذَكَرَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْمُتَلَاعِنَيْنِ. فَقَالَ لَهُ ابْنُ شَدَّادٍ : هِيَ الَّتِي قَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « لَوْ كُنْتُ رَاجِمًا أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ لَرَجَمْتُهَا ؟ » فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : تِلْكَ امْرَأَةٌ أَعْلَنَتْ .

فى الصحيحين وغيرهما .

TERCEMESİ

2560) "... el-Kâsım bin Muhammed (bin Ebibekr-i Sıddık) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir :

(Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) **liân işlemi usûlünce lânetleşen karı - koca kıssasını anlattı. Bunun üzerine** (Abdullah) **bin Şeddâd (bin el-Hâd), İbn-i Abbâs'a :**

Hakkında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : **«(Zinâ suçundan dolayı) her hangi bir kimseyi şâhidsiz (ve itirafsız) recmetmiş olsaydım bu kadını recmedecektim» buyurduğu kadın o (anlattığın kadın mı) dır? diye sordu. İbn-i Abbâs :**

(Hayır). Rivâyet ettiğin hadîste sözü edilen kadın, (kötülük belirtilerini) açığa vuran bir kadındır."

Not : Bu hadis Buhârî, Müslim ve başka hadis kitablarında da vardır.

İ Z A H I

İlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîs, notta belirtildiği gibi B u h â r i ve M ü s l i m ' de de rivâyet olunmuştur.

Bu bâbın başlığında geçen "Fâhişe" çok çirkin günah, hayâsızlık ve zinâ mânâlarına gelir. Burada zinâ mânâsı kasdedilmiştir. İzhâr kelimesi ise bir şeyi açığa vurmak mânâsınadır. Âlimler buradaki «fuhuşun izhârı» ifâdesini şâhidler veyâ suçlunun itirafı yoluyla sübût bulmamakla beraber zinâ suçunu işleme belirti ve alâmetlerinin meydana çıkması, şuyu bulması, mânâsına yorumlamışlardır. Bu yorum dikkate alınarak başlığın tercemesi yapıldı.

İkinci hadîste sözü edilen Liân işlemi Sünen'imizin Talâk kitâbının 27. bâbında etraflıca anlatılmış ve lânetleşen karı - koca kıssası da orada rivâyet edilen 2066 ve 2067 nolu hadîslerde anlatılmıştır. 2067 nolu hadîsin râvîsi yine İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) ' dır. İ b n - i A b b â s söz konusu olayı orada anlatmıştır. Olayın mâhiyetini öğrenmek isteyen ve Liân işlemi hakkında gerekli bilgi edinmeyi arzulayanlar oraya mürâcaat edebilirler. Orada belirtildiği gibi H i l â l b i n Ü m e y y e (Radıyallâhü anh), karısı H a v l e b i n t - i Â s ı m ' ın Ş e r î k b i n S e m h â isimli bir erkekle zinâ ettiğini iddiâ etmiş ve bunun üzerine H i l â l ile karısı arasında Liân işlemi tatbik edilmiştir. Hâmile kalan kadın zinâ ettiği iddiâ edilen Ş e r î k ' e benzeyen bir çocuk doğurmuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm); «Eğer Allah'ın Kitâb'ının (Liân) hükmü infâz edilmemiş olsaydı benimle bu kadın için bir durum (yâni kadını recmetme işi) olacaktı.» buyurmuştur.

İ b n - i Ş e d d â d bu kıssayı İ b n - i A b b â s ' tan dinledikten sonra rivâyet ettiği burdaki hadîsin, yâni 2560 nolu hadîsin de sözü edilen H a v l e hakkında buyurulduğunu zan etmiş ve durumu İ b n - i A b b â s ' a sormuştur. İ b n - i A b b â s ise İ b n - i Ş e d d â d ' ın rivâyet ettiği bu hadîsin sözü edilen H a v l e hakkında olmayıp fuhuşçuluğu sâbit olmamakla beraber şuyu bulan bir kadın hakkında buyurulduğunu açıklamıştır.

Soru sâhibi A b d u l l a h b i n Ş e d d â d b i n e l - H â d'ın, İ b n - i A b b â s ' ın teyzesi oğlu olduğu, el-Fetih'te beyân edilmiştir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerde sözü edilen kadının ismi hakkında bir bilgi edinilemediği, e l - H â f ı z tarafından ifâde edilmiştir.

El-Fetih'te belirtildiği gibi bu hadislerden çıkan hüküm şudur: Bir kimse zinâ suçuyla itham edilse bile usûlüne uygun bir şekilde şehâdet edecek dört şâhidin ifâdesiyle veyâ sanığın itirafıyla suçu sâbit olmadıkça had cezâsı verilemez.

(١٢) بَاب مَنْ عَمِلَ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ

12 — LÛT KAVMİNİ (LİVÂTA) İŞİNİ İŞLEYEN(İN HÜKMÜNÜ BEYÂN EDEN HADÎSLER) BÂBI

L û t (Aleyhisselâm) bir peygamberdir. Onun kavmi livâta fiiline düşkündü. Bilindiği gibi erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunmasına livâta denilir. Erkeğin kadınla bu nevi cinsel ilişkide bulunmasına da livâta denilir. L û t Peygamber'in kavmi arasında bu çirkin fiil çok yaygın olduğu ve insanlık tarihinde ilk olarak bu kavim tarafından işlendiği için bu çok kötü fiile "**Lût kavminin ameli**" ismi de verilmiştir. Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler bu çirkin fiili işleyen tarafların müstehak oldukları cezânın mâhiyeti bildirilmektedir. Sözü edilen cezâ konusuna dâir ilim ehlinin görüşleri hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. Şunu da ifâde edeyim ki, hadîslerin tercemesi veyâ izahı bölümünde "**Livâta**" veyâ "**Lût kavminin ameli**" ifâdesini kullanırken erkeğin erkekle cinsel ilişkisi ve erkeğin kadınla bu tür cinsel ilişkisi anlamını kasdediyorum. Çünkü erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunması yasak olduğu gibi erkeğin kadınla bu tür, yâni dübür yoluyla cinsel ilişkide bulunması kesinlikle haramdır. Bir erkek kendi helâlı olan karısıyla da böyle bir cinsel ilişkide bulunamaz. Bulunduğu takdirde çok çirkin ve büyük bir günah işlemiş olur.

٢٥٦١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ؛ قَالَا: ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ، فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ».

TERCEMESİ

2561) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kimin Lût kavminin amelini işlediğini bilirseniz, bu (çirkin) fiili işleyeni de kendisi ile bu fiil işleneni de öldürünüz.»"

٢٥٦٢ — حدثنا يونس بن عبد الأعلى . أخبرني عبد الله بن نافع . أخبرني عاصم
ابن عمر عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ في الذي يعمل عمل قوم
لوط . قال « ارجموا الأعلى والأسفل . ارجموهما جميعا » .

TERCEMESİ

2562) Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Lût kavminin (çirkin) amelini işleyen kimse hakkında:

«Üsttekini ve alttakini recmediniz. Her ikisini de recmediniz» buyurmuştur."

٢٥٦٣ — حدثنا أزهر بن مروان . ثنا عبد الوارث بن سعيد . ثنا القاسم
ابن عبد الواحد ، عن عبد الله بن محمد بن عقيل ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : قال
رسول الله ﷺ « إن أخوف ما أخاف على أمتي عمل قوم لوط » .

TERCEMESİ

2563) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ümmetim için en çok korktuğum şey(lerden birisi) Lût kavminin ameli(ni işlemesi)dir.»"

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ahmed, Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî tâlikan rivâyet etmiştir. Hâkim de bunu rivâyette bulunmuştur. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Tirmizî tarafından da rivâyet edilmiştir.

İlk iki hadîsin zâhirine göre erkek erkekle veyâ kadınla livâta denilen çirkin cinsel ilişkide bulunduğu takdirde iki tarafın da katledilmesi gerekir.

Tuhfe ve Avnü'l-Mabûd yazarlarının naklen beyânlarına göre Şerhü's-Sünne'de konu hakkında şu bilgi verilmiştir:

"Livâta suçunu işleyen homoseksüelin had cezâsının tâyin ve tesbiti husûsunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:

1. Ebû Yûsuf, Muhammed ve en kuvvetli kavlinde Şâfiî: Livâta suçunu işleyen fâilin cezâsı zinâ edenin cezâsıdır. Yâni fâil bekâr ise yüz değnekle dövülür. Muhsan, yâni evlenip eşiyle bir defa olsun cinsel ilişkide bulunmuş olduktan sonraki hayatında livâta suçunu işlemiş ise recmedilir. Kendisiyle bu çirkin iş yapılan taraf erkek olsun kadın olsun yüz değnekle dövülür ve Şâfiî'ye göre ayrıca bir yıllık süreyle sürgüne tâbi tutulur.

2. Mâlik, Ahmed ve Şâfiî'nin diğer bir kavline göre bu işi işleyen taraflar bekâr olsun veyâ olmasın recmedilirler. Şâfiî'nin üçüncü bir kavline göre taraflar ilk hadîsin zâhiri gereğince katledilirler."

Hanefîler'in bir diğer kavline göre bu suçu işleyenler hâkimin takdir edeceği bir şekilde tazir ve teşhir ile hapis cezâsına çarptırılır. Suçun tekerrürü hâlinde tazîr cezâsı olarak kılıçla öldürülür.

Ebû Bekir-i Sıddik, Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhümâ) gibi büyük zâtların dâhil olduğu sahâbîlerden bir cemâata göre bu suçu işleyen taraflar kılıçla katledilirler.

Âlimlerin görüşleri ve bu çirkin suçun zararları hakkında gerekli bilgi, Abdurrahman el-Cezerî'nin dört mezhebin fıkhına âit eserinin Hudûd kitâbında verilmiştir. Oraya mürâcaat edilebilir.

(١٣) باب من أتى ذات محرم ومن أتى بهيمة

13 — MAHREMİ (YÂNİ KENDİSİYLE EVLENMESİ HARAM KILINAN YAKIN AKRABASI) OLAN BİR KADINLA ZİNÂ EDEN VE BİR HAYVANLA CİNSEL İLİŞKİDE BULUNAN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADİS) BÂBI

٢٥٦٤ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا ابن أبي فديك عن إبراهيم ابن إسماعيل، عن داود بن الحصين، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من وقع على ذات محرم فاقتلوه. ومن وقع على بهيمة فاقتلوه، واقتلوا البهيمة».

TERCEMESİ

2564) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mahremi olan kadınla zinâ edeni katlediniz. Bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseyi de katlediniz ve o hayvanı da öldürünüz.»"

İZAHI

Bu hadîsin hayvanla cinsel ilişkide bulunmaya âit fıkrası E b û D â v û d, T i r m i z i ve N e s â î'de de rivâyet edilmiştir. Mahremiyle cinsel ilişkide bulunmaya âit fıkrayı da T i r m i z î **"Başkasına Yâ Muhannes! diyen kimse hakkında** gelen **hadîsler"** bâbında rivâyet etmiştir.

Mahrem kelimesinin açıklamasını yukarda yaptım. Mahrem kadın, nikâhlanması haram olan ana, teyze, hala, kayınana, üvey ana, kız ve kardeş gibi yakın akraba durumundaki kadın anlamında kullanılır. Bu durumdaki kadınlarla zinâ etmek en çirkin ve en büyük zinâlardandır. Zinâ cezâları bu kötü harekette bulunanlar hakkında da aynen uygulanır. Yâni bu pis fiili işleyen kişi bekâr ise yüz değnekle dövülür. Bekâr değilse recmedilir. Bu cezâ umumîdir. Şâyet bu şeni fiili işleyen kişi, bunun haramlığına inanmayarak böyle bir harekette bulunmuş ise mürted, yâni dinden çıkmış sayılır ve kâfir sayıldığı için katledilir. Yâni onun katledilmesi diğer zânilerin katledilmesinden farklıdır. Şöyle ki, bekâr olmayan zâni bir İslâmî cezâ olarak recmedilir. Fakat müslüman olduğu için techiz ve tekfîn ile cenâze namazı gibi dinî görevler ona karşı îfa edilir. Bu cezâ inşallah onun suçuna kefâret olur ve Allah'ın mağfiretine kavuşur. Mahremi olan bir kadınla zinâ edip bunu mübah sayan kişi ise İslâmiyet'ten çıkmış sayıldığı için öldürülür ve kâfirlerin mezarlığına gömülür. Yıkama ve kefenleme ile cenâze namazı gibi görevler onun için yapılmaz. Hadîsin ilk fıkrası böyle yorumlanır.

E b û D â v û d'un **Sünen**'inde, mahremiyle zinâ eden kişi için özel bir bâb ayrılmış ve orada B e r â b i n Â z i b (Radıyallâhü anh)'den iki senedle bir hadîs rivâyet edilmiştir. Orada beyân edildiğine göre üvey anasıyla evlenen bir adamın başının kesilmesi ve malına el konulması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu sahâbînin amcasını görevlendirmiştir. Ancak bu bâbtaki hadîsin sıhhatı tartışma konusu olmuştur. **Avnü'l-Mabûd**'da be-

yân edildiği gibi Câhiliyet devrinde ölen kimsenin karısı da terekesi gibi miras olarak evlâdına intikal ediyordu. Bu yüzden mirasçı durumunda olan evlâd, üvey anasıyla evlenirdi ve bunu meşrû bir hak olarak telâkki ediyordu. İslâmiyet bu kötü alışkanlığı yasakladı ve babanın karılarıyla evlenmeyi evlâda haram kıldı.

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ âyeti bu hükmü getirdi. Bundan sonra herhangi bir kimse câhiliyet devrinin bu kötü âdetine uyarak, bile bile bu harekette bulunursa ve bunun helâl olduğuna inanırsa mürted olmuş olur. Bu yüzden de öldürülmesi gerekir.

Bu hadîsin ikinci fıkrasına gelince, bunun zâhirine göre bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin ve o hayvanın öldürülmesi gereklidir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivâyetlerinde hayvanın öldürülmesi hikmeti hadîsin râvîsi olan İbn-i Abbâs'a sorulduğunda İbn-i Abbâs şöyle cevap vermiştir:

"Ben bunun hikmeti hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den bir şey işitmedim. Zannımca Resûllullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**, böyle çirkin fiile mâruz bırakılan hayvanın etinin yenilmesini ve bundan yararlanılmayı hoş görmemiştir."**

Ebû Dâvûd ile Tirmizî ve Nesâî'nin rivâyet ettikleri başka bir hadiste «**İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ) :

لَيْسَ عَلَى الَّذِى يَأْتِى الْبَهِيمَةَ حَدٌّ **Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye had lâzım değildir.**» demiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî, İbn-i Abbâs'ın bu mevkuf hadîsinin bundan önce rivâyet edilen merfû hadîsinden daha sıhhatli olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki fıkıhçıların ekserisi: Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye had lâzım gelmez. Onun tazîr edilmesi gereklidir, demişlerdir. Yâni hayvanla bu çirkin fiili işleyen kimse teşhir, terzil edilir, kırka yakın sopayla dövülebilir, hapsedilebilir ve benzeri şekillerde tahkir edilir. Fakat öldürülmez veyâ yüz değnekle had edilmez. Bu çirkin fiile mâruz bırakılan hayvan da fıkıhçıların ekserisine göre öldürülmez.

Tuhfe'de naklen beyân edildiğine göre Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed ve en zâhir kavlinde Şâfiî, hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin tazîr ile cezâlandırılmasının gerekliliğine hükmedenlerdendir. İshâk ise, bile bile bu çirkin hareketi işleyenin katledilmesi görüşündedir.

HAYVANLA CİNSEL İLİŞKİDE BULUNAN KİMSENİN CEZÂSI, HAYVANIN ÖLDÜRÜLMESİ VE ETİ YENEN CİNSTEN OLDUĞU TAKDİRDE ETİNİN YENİLİP YENİLMEMESİ HAKKINDA DÖRT MEZHEB ÂLİMLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Abdurrahman el-Cezeri'nin el-Hudûd kitâbında bu hususlarda naklettiği görüşleri özetleyerek buraya aktaralım:

A) Hayvanla cinsel ilişkide bulunmak dört mezheb imamlarının ittifakıyla çirkin büyük günahlardandır. Bu çirkin günahı işleyenin cezâsına gelince bu hususta görüş ayrılıkları vardır. Şöyle ki:

1. Hanefîler: Bu fuhuşu işleyen kimsenin had edilmesi husûsunda âyet veyâ sâbit hadis bulunmadığı için hâkim'in uygun göreceği tazîr cezâsı verilir. Verilmesi vâcib olan tazîr cezâsı ibret verici, bu kötülüğü önleyici mâhiyette olacaktır. Kınama, teşhîr, terzil, hapis ve sopa ile dövmek gibi cezâlar verilir, demişlerdir.

2. Mâlikîler: Bu kötü fiili işleyen kimsenin cezâsı zinâ cezâsı gibidir. Bekâr ise yüz değnek vurulur. Muhsan ise recmedilir, demişlerdir.

3. Şâfiîler'den yukardaki iki görüş de rivâyet edilmektedir. (Birinci görüş Şâfiî'nin en kuvvetli kavlidir.) Üçüncü görüşe göre bu işi işleyen kimse bekâr olsun, muhsan olsun öldürülür.

4. Hanbelîler'in en kuvvetli kavillerine göre tazîr cezâsı verilir. Yâni Hanefîler gibi hükmetmişlerdir. İkinci görüşleri ise Mâlikîler'in görüşleri gibidir.

B) Bu çirkin fiile mâruz bırakılan hayvana âit hüküm ise:

1. Hanefîler: Sözü edilen hayvan bu fiili işleyenin malı ise öldürülmelidir. Başkasının malı ise boğazlanması vâcib değildir, demişlerdir.

(Hanefî fıkıh kitablarından Gurar, Durar ve hâşiyesinde bu hususta verilen bilginin özeti şudur: Bu kötü fiile mâruz kalan hayvan, eti yenmeyen nevîden ise boğazlanır. Sonra yakılır. Boğazlama ve yakma işleri vâcib değildir. Boğazlanan hayvan başkasına âit ise, bu kötü fiili işleyen suçlu, hayvanın değerini sâhibine ödemek zorundadır. Hayvan, eti yenen nevîden ise boğazlanır. Ebû Hanîfe'ye göre eti yenilebilir. Ebû Yûsuf'a göre eti yakılır. Hayvanı boğazlamanın hikmeti, bu fiili işleyen kişi hakkındaki dedikoduların ve kınamaların sona erdirilmesidir.)

2. **Mâlikîler'e** göre sözü edilen hayvan, eti yenilen cinsten olsun yenilmeyen cinsten olsun öldürülmesi vâcib değildir. Çünkü bu hususta rivâyet edilen **İbn-i Abbâs'ın** hadîsi zayıftır. Eti yenilen cinsten ise etini yemekte bir sakınca yoktur.

3. **Şâfiîler'in** bu hususta iki kavilleri vardır. Bir rivâyete göre eti yenilen cinsten ise boğazlanır (ve eti yenilir.) Eti yenilmeyen nevîden ise öldürülmez. (Eti yenilen cinsten olduğu takdirde boğazlanması vâcib değildir. Yâni öldürülmeyebilir.)

Bunların ikinci rivâyetlerine göre eti yenilen cinsten olsun, yenilmeyen cinsten olsun şuyu bulan kınama ve dedikoduları sona erdirmek için öldürülmelidir.

4. **Hanbelîler'e** göre eti yenilen ve yenilmeyen hayvanlar öldürülür. Bunu öldürmek vâcibtir. Hayvan başkasının malı ise bedeli bu fiili işleyene ödettirilir. Eti yenilen nevîden olsa etini yemek câiz değildir.

Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(١٤) باب إقامة الحدود على الإماء

14 — CÂRİYELERE (ZİNÂ SUÇUNDAN DOLAYI) HAD CEZÂLARININ TATBİKİ BÂBI

٢٥٦٥ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، قَالَا : ثنا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ ، وَشِبْلٍ ؛ قَالُوا : كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . فَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْأَمَةِ تَزْنِي قَبْلَ أَنْ تُحْصَنَ . فَقَالَ « اجْلِدْهَا . فَإِنْ زَنَتْ فَاجْلِدْهَا » . ثُمَّ قَالَ ، فِي الثَّالِثَةِ أَوْ فِي الرَّابِعَةِ « فَبِعْهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعَرٍ » .

TERCEMESİ

2565) "... Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demişlerdir :

Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanında idik. Bir adam, O'na evlenmeden önce zinâ eden câriyenin** (had edilip edilmemesi) **hükmünü sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«(Zinâ ettiği sâbit ise) câriyeyi (elli değnekle) döv. Sonra (tekrar) zinâ ederse (gene elli değnekle) döv» buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ya) üçüncü defasında veyâ dördüncüsünde:

«Câriye tekrar zinâ ederse artık (aybını beyân ederek) onu kıldan (mâmul) bir ip (değeri) ile de olsa sat,» buyurdu."

٢٥٦٦ – حدثنا محمد بن رمح، قال: أنبأنا الليث بن سعد، عن يزيد بن أبي حبيب، عن عمار بن أبي فروة؛ أن محمد بن مسلم حدثه أن عروة حدثه أن عمرة بنت عبد الرحمن حدثته؛ أن عائشة حدثتها؛ أن رسول الله ﷺ قال «إذا زنت الأمة فاجلدوها. فإن زنت فاجلدوها. فإن زنت فاجلدوها. فإن زنت فاجلدوها. ثم بيعوها ولو بضفير».

والضفير الحبل.

في الزوائد: في إسناده عمار بن أبي فروة، وهو ضعيف، كما ذكره البخاري وغيره. وذكره ابن حبان في الثقات.

TERCEMESİ

2566) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Câriye zinâ ettiği zaman onu (elli değnekle) dövünüz. Eğer (yine) zinâ ederse yine onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (tekrar) zinâ ederse (yine) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (yine) zinâ ederse (tekrar) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (aybını beyân ederek) bükülmüş bir ipe de olsa satınız.»

Dafîr, (bükülmüş) ip anlamınadır."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ammâr bin Ebî Ferve bulunur. Buhârî ve başkasının dediği gibi bu râvî zayıftır. Fakat İbn-i Hibbân onu sıkâ (güvenilir) zâtlar arasında anmıştır.

İZAHI

İlk hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi Süfyân bin Uyeyne yoluyla Ebû Hüreyre, Zeyd

bin Hâlid ve Şibl'den rivâyet etmiştir. Ebû Hüreyre ile Zeyd'in rivâyetlerine bir diyecek yoktur. Fakat Şibl'in sahâbî olmadığı Tirmizî ve İbn-i Muîn tarafından ifâde edilmiştir. Bu nedenledir ki diğerleri bu hadîsi Ebû Hüreyre ve Zeyd'den rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, Hudûd kitâbının **"Bekâr olmayan zâninin recmedilmesi"**ne âit 8. bâbında bu hadîsi rivâyet ederek özetle şöyle der: Süfyân bin Uyeyne bu hadîsi Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl'den rivâyet etmiştir. Mâlik bin Enes, Mamer ve başkaları ise bu hadîsi Ebû Hüreyre ve Zeyd bin Hâlid'den rivâyet etmişlerdir. Süfyân bin Uyeyne burada yanılmıştır. Bir hadîsin senedini diğer bir hadîsin senedine dâhil etmiştir. Bu senedlerin doğru şekli şöyledir: Birisinde Zührî, Ubeydullah aracılığıyla Ebû Hüreyre ve Zeyd'den merfû olarak rivâyette bulunmuştur. Diğerinde Zührî, Ubeydullah'tan Ubeydullah da Şibl bin Hâlid aracılığıyla Abdullah bin Mâlik el-Evsî'den merfû olarak rivâyette bulunmuştur. Her iki senedle rivâyet edilen hadîs metni aynidir.Hadîs âlimlerince sahîh olan senedler böyledir. Şibl bin Hâlid, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ulaşmamıştır. Şibl, Abdullah bin Mâlik el-Evsî aracılığıyla Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyette bulunmuştur. Süfyân'dan rivâyet edildiğine göre Şibl denilen zâtın Şibl bin Hâmid olduğunu söylemiştir. Bu da hatâdır. Doğrusu Şibl bin Hâlid'dir. Bir kavle göre Şibl bin Huleyd'dir.

Hadîsin mânâsına ve ihtivâ ettiği hükme gelince, zinâ eden câriyenin cezâsının celd, yâni kamçılamak ve dövmek olduğu, bu ve bundan sonra gelen hadîslerde belirtiliyor. Soru sâhibi henüz evlenmemiş durumda olan câriye'nin zinâ etmesi hâlindeki cezânın mâhiyetini soruyor. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise verdiği cevapta câriyenin bekâr ve evlenmiş durumunu söz konusu etmeden celd edilmesini, kamçılanmasını emrediyor. El-Hâfız bu inceliği belirtmektedir. Zâten Muhsan, yâni evlenmiş durumdaki câriyenin zinâ etmesi hâlinde verilecek cezânın elli değnek dövmek olduğu Nisâ sûresinin 25. âyetindeki;

فاذا احصن فان اتين بفاحشة فعليهن نصف ما على المحصنات من العذاب

«Câriyeler evlendirildiğinde zinâ edecek olurlarsa onlara hür (be-

kâr) **kadınlara edilen azâbın yarısı edilir»** bildirilmiştir. Şu halde câriye bekâr olsun, evli veyâ dul olsun zinâ ettiğinde verilecek cezâ elli sopa atmaktır. Bu suç defalarca tekerrür ederse her defa ayni cezâ tekrar edilir.

Evli veyâ dul olan hür kadın zinâ ettiği takdirde bunun cezâsının recmetmek olduğu bilinmektedir. Ayni durumdaki câriyeye öldürme cezâsının yarısını vermek mümkün olmadığı için yukardaki âyetten maksadın bekâr olan hür kadına verilecek cezâsının yarısı olduğu anlaşılır.

Bekâr olsun veyâ olmasın câriyeye verilecek cezânın elli değnek dövmek olduğu husûsunda Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve âlimlerin cumhûru ittifak hâlindedir. Köle de câriye gibidir.

İbn-i Abbâs, Tâvûs, Atâ, İbn-i Cüreyc ve Ebû Ubeyd'in dâhil olduğu seleften bir gruba göre evli olmayan köle ve câriyeye had cezâsı verilmez.

Kastalânî bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:

"Hadîsteki emir câriye sâhibinedir. Şu halde köle ve câriye sâhibi şâhidleri dinler ve bunların suçu sâbit olduğunda bizzât cezâyı tatbik eder. Devlet yetkilisinin kararına gerek yoktur. Mâlik, Şâfiî Ahmed ve Cumhur'un görüşü böyledir. Fakat Ebû Hanîfe ve bir cemâata göre bu yetki devlet adamına mahsustur.

Üç veyâ dört defa zinâ edince artık o câriye veyâ köleyi satma emri müstahablık içindir. Yâni efendisi onu satmak mecbûriyetinde değildir. Satarsa onun bu aybını ve kusurunu söylemek zorundadır. Aksi halde müşteri bu kusuru öğrenince satışı bozabilir. Buhârî, Kâdı Şüreyh (Radıyallâhü anh)'ın bu konuda verdiği kararı nakleder. Yâni câriye veyâ kölenin zinâkârlığı satışı iptal ettirebilen kusur ve ayıplardan sayılır.

El-Hâfız şöyle der: Her mü'min kendi nefsi için arzulamadığı bir şeyi hiç bir mü'min kardeşi için de arzulamamak durumda iken kişinin zinâkâr kölesini veyâ câriyesini satması emri nasıl izah edilir? diye insanın hatırına bir soru gelebilir. Bu soruya şöyle cevap verilir: Köle ve câriyenin satılmasına sebep olan bu kötü hallerinin müşterinin yanında devam edeceği mâlum değildir. Bu kötü hâli bırakmaları muhtemeldir. Çünkü köle ve câriye zinâ suçunu işlemelerinin satılmalarına sebep olduğunu bilirler ise sâhip değiştirmenin, muhit ve memleket değiştirmenin güçlülüğünü düşünebilir ve

bu işten vazgeçebilirler. Çünkü alışılmış bir muhiti terk etmek kolay değildir.

Sonra yer değiştirmek, muhit değiştirmek bâzen kötü huyları değiştirmeye vesîle olur.

İkinci hadîs Zevâid türündendir. Bunun metninin ihtivâ ettiği mânâ bir öncekinin benzeridir. Ayrıca izah edilecek bir yönünü görmüyorum.

(١٥) باب حد القذف

15 — KÂZİF (İFFETLİ BİR MÜSLÜMANA ZİNÂ İSNAD ETME) HADDI (CEZÂSI) BEYÂNI BÂBI

٢٥٦٧ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا ابن أبي عدي، عن محمد بن إسحاق، عن عبد الله بن أبي بكر، عن عمرة، عن عائشة؛ قالت: لما نزل عذري، قام رسول الله ﷺ على المنبر فذكر ذلك وتلا القرآن. فلما نزل أمر برجلين وامرأة فضربوا حدهم.

TERCEMESİ

2567) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan :

(İtham edildiğim suçtan) **berâatime** (mâsumiyetime) **dâir âyetler inince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **minber üzerinde ayağa kalkarak mâsumiyetimi anlattı ve** (inen) **Kur'ân** (âyetlerin)**i okudu. Minberden inince** (beni itham eden) **iki erkeğin ve bir kadının haddedilmelerini** (cezâlandırılmalarını) **emretti. Bunlar** (kâzif) **haddi olarak dövüldüler."**

٢٥٦٨ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم. ثنا ابن أبي فديك. حدثني ابن أبي حبيبة، عن داود بن الحصين، عن عكرمة، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ قال «إذا قال الرجل للرجل: يا مخنث! فاجلدوه عشرين. وإذا قال الرجل للرجل: يا لوطي! فاجلدوه عشرين».

TERCEMESİ

2568) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Bir adam bir adama yâ muhannes dediği zaman o (diyen) **adamı yirmi** (kırbaçla) **dövünüz. Ve bir adam bir adama yâ lûtî** (livâtacı) **dediği zaman o** (diyen) **adamı yirmi** (kırbaçla) **dövünüz.»"**

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyet ettiği hadîsin meâli şöyledir:

«Bir adam bir adama yâ yahûdî dediği zaman o (diyen) **adamı yirmi** (kırbaçla) **dövünüz. Ve bir adam bir adama yâ muhannes dediği zaman o** (diyen) **adamı yirmi** (kırbaçla) **dövünüz. Kim bir mahremiyle** (yâni kendisiyle evlenmesi haram olan yakın akrabası durumundaki bir kadınla) **cinsel ilişkide bulunursa onu katlediniz.»**

Kazif ve bunun cezâsı olan **Hadd-i kazif** hakkında genel bilgi verdikten sonra yukardaki hadîslerin mânâsıyla ilgili gerekli bilgi verelim.

Kazif: Bu kelimenin sözlük anlamı bir şeyi atmaktır. Fıkıhçılar ile hadîsçilerin ıstılahında ise iffetli bir müslümanı açık veyâ kapalı bir ifâde ile zinâyla itham etmektir. Meselâ bir adam iffetli bir müslümana: Sen zânisin, derse onu açıkça zinâ ile itham etmiş olur. Kezâ, meselâ bir adam Ahmed oğlu Ali'ye sen Velî'nin oğlusun, derse Ali'nin anasını kapalı ve dolaylı yolla zinâyla itham etmiş olur. Bu nevi ithama Kazif ismi verilmiştir. Çünkü bu ithamı yapan kişi neye ve kime isâbet edeceğini düşünmeden, ne gibi tahribata sebebiyet vereceğini hesâba katmadan elindeki taşı uluorta fırlatan kimse gibi zinâ isnâdı sözünü ağzından fırlatıp atmış olur. Ve bu sözden dolayı iffetli bir müslümanın ve yakınları ile çevresinin şeref, haysiyet, nâmus ve iffetiyle oynamış olur. İtham altında tutulan müslüman ve onun yakınları büyük ızdırablar altında inim inim inlerken, ithamda bulunan kişi bu ızdırablardan gâfil, onların duyduğu acıyı duymaz, hattâ belki bu isnaddan dolayı sevinç duyar.

Kâzif suçuna **Firye** de denilir. Firyenin sözlük anlamı ise iftira ve yalandan ibâret sözdür.

İffetli bir kadın veyâ erkeğe zinâ suçunu isnad edene de **Kâazif** (kâzfedici) denilir. Adam bu çirkin iddiâsını, sanığı zinâ hâlinde ve uygunsuz vaziyette gözleriyle bizzat gördüklerini usûlü dâiresinde ifâde edecek dört erkek şâhid ile ispatlamadığı takdirde müfteri durumuna düşer ve cezâ olarak seksen değnek dövülür. Bu cezâya **Kâzif haddi** denilir. Kâzif suçunu işleyip ispatlayamayanların bu cezâya çarpılacağı N û r sûresinin 4'üncü âyetinde buyurulmuştur. Bu ve bunu tâkip eden 5 âyet şöyledir:

وَالذين يرمون المحصنات ثم لم ياتوا باربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين

جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة ابدا واولئك هم الفاسقون ۞ الا الذين تابوا من بعد

واصلحوا فان الله غفور رحيم

«**İffetli hür kadınlara** (zinâ çirkefini) **atıp bunu** (ispatlayıcı) **dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurunuz. Ve bunların şâhidliğini ilelebed kabul etmeyiniz. Bunlar şüphesiz fâsıklardır. Ancak bu iftiradan sonra tevbe edip durumlarını islah edenler müstesnâdır.** (yâni fâsıklıktan kurtulabilirler.) **Çünkü Allah şüphesiz gafûrdur, rahîmdir.**»

Kişinin kendi karısını zinâ ile itham etmesi ve bu isnadını dört görgü şâhidin usûlü dâiresindeki ifâdeleriyle ispatlayamaması hâlinde eşler arasında **Liân** işlemine baş vurulur. **Liân**'ın târifi, hükmü ve bununla ilgili gerekli bilgi 10. **Talâk** kitâbının 27. bâbında geçti. Oraya mürâcaat edilebilir. Orada beyân edildiği gibi önce koca liân yemininde bulunma durumundadır. Şâyet kendisi bu yeminden imtina ederse kendisine **Kâzif** haddi uygulanır. Eğer bu yemini yaparsa **Kâzif** cezâsından kurtulur. Bu kere karısına liân yemini teklif edilir. Kadın da liân yemininde bulunursa boşanmaları yoluna gidilir. Şâyet kadın yeminden imtina ederse recmedilir.

Yukarda anılan cezâyı gerektiren **Kâzif** nasıl oluşur?

Kâzif sözleri üç kısımda mütalâa edilir: Zinâ isnadını apaçık ifâde eden "**Sen zânisin**", "**senin arkan zinâ etti**" gibi söz. Bu nevi kâzif sözüne "**Sarîh kâzif**" denilir. İkinci nevî ise "**Sen fâcire bir kadınsın**" gibi zinâ anlamına ve başka anlamlara yorumlanabilen sözlerdir. Bu nevî sözlere "**Kinâye kâzif**" denilir. Sarîh kâzif sözleri ke-

sinlikle **Kâzif** suçunu oluşturur. Fakat Kinâye kâzif sözü, kâzif anlamını ifâde ettiği gibi başka mânâyı da ifâde edebilir. Bu nevî sözleri söyleyen kişi, ben bununla zinâ isnadını kasdettim, der ise kâzif suçunu işlemiş olur. Şâyet, ben bununla zinâ isnadı mânâsını kasdetmedim, der ve hakkında bu söz söylenen şahıs da kendisini doğrularsa kâzif suçu işlenmiş sayılmaz. Eğer hakkında bu söz söylenen şahıs kendisini yalanlayıp, hayır bu adam bana zinâ isnad etmeyi kasdetti, der ise bu sözü söyleyen adama yemin teklifi edilir. Adam zinâ isnadı niyetiyle söylemediğine yemin ederse had cezâsından kurtulmuş olur. Fakat müslüman kardeşi hakkında uygunsuz sözler kullandığı için Devlet yetkilisinin uygun göreceği tahkir, teşhir, hapis gibi bir tâzir cezâsına çarptırılır.

Sarîh ve kinâye kâzif sözlerine âit yukarda anlatılan hüküm husûsunda mezhep imamları ittifak hâlindedir.

Kâzif sözlerinin üçüncü nevî ise **"Aslını soruştur", Ey meşrû doğumlu insan"** gibi sözlerdir. Buna **Tarîz** yollu kâzif nevî denilir.

Hanefiler'e ve Şâfiiler'in bir görüşüne göre Tarîz sözleri ile kâzif maksadı güdülmüş olsa bile kâzif cezâsını gerektirmez. Şâfiiler'in diğer bir kavli ile Hanbelîler'in bir kavline göre bununla zinâ isnadı kasdedildiği zaman kâzif suçu işlenmiş sayılır.

Mâlikîler'e göre bu nevi sözlerle zinâ isnadı niyeti olsun veyâ olmasın kâzif suçu işlenmiş olur.

KİMLERİN KİMLER HAKKINDAKİ KAZİF SÖZLERİ KAZİF CEZÂSINI GEREKTİRİR

Dört mezheb imamlarına göre hür, reşîd (akıllı, bâliğ), bir müslüman bir baskı altında olmaksızın hür, reşîd ve iffetli bir müslüman erkeği zinâ ile itham ettiği zaman bu isnadını dört erkek ve âdil şâhid ile ispatlamak durumundadır. İspatlıyamadığı takdirde kazif cezâsına çarptırılır. Kezâ yukarda vasıfları yazılı kişi reşîde, iffetli ve hür bir kadını zinâ ile itham ettiği zaman yukarda belirtildiği gibi isnadını şâhidlerle ispatlıyamazsa kazif cezâsına çarptırılır. Daha önce zinâ suçundan dolayı cezâya çarptırılmış, sâbıkalı bir erkeğe veyâ kadına zinâ isnâd eden kimse kazif suçunu işlemiş olmaz. Çünkü itham ettiği kişide bu suç mevcuttur.

HANGİ SUÇ İSNÂDI KAZİF CEZÂSINI GEREKTİRİR

Yukarda durumu anlatılan bir müslüman diğer bir müslümanı zinâ veyâ livâta ile itham ederse kazif suçunu işlemiş olur. Kezâ, hür ve müslüman bir kadından doğma bir kimseye: Senin nesebin sahîh değildir, diyen kişi kazif suçunu işlemiş olur. Bu hususta mezheb imamları ittifak hâlindedir. Fakat bir kimse bir kimseyi başka bir günah ile itham ederse kazif suçu işlemiş olmaz ve ona kâzif cezâsı uygulanmaz. Abdurrahman el-Cezerî'nin **"Dört Mezheb'in Fıkhı"** adlı kitâbının **Cezâlar** bölümünde yukardaki bilgiler verilmektedir. Bu arada şu bilgi de veriliyor:

Bir kimse bir müslümana: **"Ey fâsık, yâ habîs, yâ muhannes, yâ fâcir, yâ namazsız"** sözlerinden birisini söylemekle onu bu suçlardan birisiyle itham ederse, bu suçlar zinâdan başka suçlar olduğu için ithamcı kişi kazif suçunu işlemiş olmaz. Yâni kazif cezâsıyla cezâlandırılmaz. Hâkimin uygun göreceği bir tazîr cezâsıyla cezâlandırılır. Tazîr cezâsı hapis, dövme, teşhîr, kınama gibi önleyici ve islah edici bir cezâ olur.

Kazif cezâsı olan seksen değnek, itham edilen tarafın talebine binaen uygulanır. Çünkü onun şeref ve haysiyetiyle oynanmıştır. Şâyet zinâ ile itham edilen kimse, itham edeni bağışlarsa, ithamcı taraf kazif cezâsından kurtulmuş olur. Bu hususta da imamlar ittifak hâlindedir.

Kazif ile ilgili hükümler husûsunda geniş bilgi almak için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

HADİSLERİN MÂNÂSI İLE İLGİLİ İZAHI VERELİM

İlk hadîste Âişe (Radıyallâhü anhâ): Münâfıklar tarafından kendisine yapılan iftirâ ve asılsız itham olayına işâretle bu dedikoduya katılan müslüman iki erkek ile bir kadının kazif cezâsına çarptırıldığını ifâde eder.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya münâfıklarca yapılan iftira ve itham meselesi hakkındaki geniş bilgi Buhârî'nin **Şehâdet, Meğâzî, Tefsîr, Cihâd, İtisâm** ve **Tevhîd** bölümlerinde, Müslim'in **Tevbe** bölümünde ve Nesâî'nin **Tefsir** bölümünde yine Anamız Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya yakıştırılmak istenen suçun tamâmen asılsız olup o mübârek hâtûnun iffeti, nezaheti ve mâsumiyeti Nûr sûresinin 11'nci âyetinden 20'nci âyetine kadar olan 10 âyet ile tescil

ve tevsik edilmiş olup konu hakkında geniş bilgi bu âyetlere âit tefsir kitablarında da mevcuttur. Biz burada söz konusu mesele hakkında özlü bilgi vermekle yetinelim.

N û r sûresinin onbirinci âyetinden yirminci âyetine kadar olan âyetlerin iniş sebebi özetle şöyledir:

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir yolculuğa çıktığı zaman muhterem zevceleri arasında kur'a çeker ve kur'a hangisine isâbet ederse onu alıp beraberinde götürürdü. Hicretin altıncı yılı **"Benî Müstalık"** savaşında Â i ş e anamızı beraberlerinde götürmüşlerdi. Savaştan sonra M e d î n e - i M ü n e v v e r e'ye dönüşte Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve beraberindeki kuvvetler bir sahâda akşamlamışlardı. Konaklanan yerde bir kaç saat kalındıktan sonra yola devam emri verilmişti. Bu esnâda Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) def'i hâcet için kâfileden uzakça bir yere çekilmişti. Ve boynundan düştüğünün farkına vardığı gerdanlığını aramaya koyulmuştur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) şütûf ve mahmil denilen etrafı ve üstü örtülü ve deveye yüklenen sandık gibi olan hevdecte yolculuk ediyordu. Konaklandığı zaman hevdec görevlilerce devenin sırtından indirilir. Yola çıkılacağı zaman tekrar devenin sırtına çıkarılıp bağlanırdı. Â i ş e gencecik zayıf bir hâtundu. Vücûdu çok hafîf olduğu için görevliler o konak yerinde hevdeci deveye yüklerken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hevdecte olmadığını farkedemediler. Kâfile yola devam etti. Â i ş e, kâfilenin olduğu yere dönünce kâfilenin gitmiş olduğunu gördü. Kendisini muhakkak arayıp bulacaklar ümidiyle orada beklemeyi uygun buldu ve bekledi. Burada beklerken bir ara uykuya daldı. Böyle seferlerde bir âdet var idi. Görevlendirilen bir kişi kâfile konakladığı yerden hareket ettikten sonra konaklama yerini kontrol eder, oraları dolaşır, bir şey unutulup unutulmadığını araştırır. Bu seferde bu iş için S a f v â n b i n e l - M u t t a l e s - S e l e m î görevlendirilmişti. Bu zât kâfilenin konakladığı yeri dolaşırken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamıza rastlar ve devesini onun emrine verir. Â i ş e anamız onun devesine biner. S a f v â n da devesinin başını çekerek nihâyet ikinci bir konaklama yerinde kâfileye ulaşılır. İşte Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamızın ve S a f v â n (Radıyallâhü anh)'ın sonradan gelip kâfileye yetişmelerini gören münâfıkların başkanı A b d u l l a h b i n Ü b e y denilen herif bu nezih ve pâk iki mübârek şahsiyet hakkında iftira etmeye başladı ve onun gibi dış görünüşte müslüman olmakla beraber kalben kâfir olan münâfıkları grubu bu çirkin iftirayı dillerine dola-

yıp dedikodulara başladılar. Bu hâinlerin hunharca iftiraları ve düşmanca dedikoduları bâzı sâf müslümanları da yanılttı, bunların da dedikodu etmeleri görüldü. Müslümanlardan bu çirkin dedikoduya kapılan iki erkeğin Hassân bin Sâbit ile Mistah bin Üsâse ve kadının Hamne bint-i Cahş olduğu rivâyet edilmiştir. Halbuki Âişe (Radıyallâhü anhâ) anamızın yüce fıtratı, nezâhat ve pâklığı apaçık idi. Safvân (Radıyallâhü anh) da sahâbîlerin en hayırlılarından idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bütün savaşlarında bulunma şerefine nâil olmuştu. Âişe anamız münâfıkların bu çirkin dedikodularını duymadı. Bu seferden dönülünce, hastalandı ve hastalığı bir ay kadar sürdü. Bu sürece Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üzgünlüğünü seziyor, fakat nedenini bilemiyordu. Bir ay sonra sıhhata kavuşan Âişe anamız bu kere münâfıkların çirkef zırıltılarını duyunca üzüntüsünden tekrar hastalanıp yataklık oldu. İffet ve pâklığının ilâhî bir tezkiye ile meydana çıkması için Cenâb-ı Allah'a niyazda bulundu. Bu çirkin ve düşmanca dedikoduların şuyu bulması üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mescid-i Nebevî'de bir hutbe irad ederek meâlen şöyle buyurdu:

«Ey müslümanlar! Benim ehlim (eşim) hakkında bana eziyet eden bir herif hakkında kim bana yardımcı olur? Vallahi ben ehlim hakkında hayırdan başka bir şey bilmiş değilim. Bu müfteriler bir adamın da ismini ortaya koydular. Bu zât hakkında da ben hayırdan başka bir şey bilmiyorum,» buyurdu. Âişe anamız ise: **«Allah benim mâsum olduğumu bilir, ben bir şey demem, ben bir sâlih kul olan Yûsuf Peygamber'in babası Yâkûp Peygamber gibi;**

فصبر جميل والله المستعان على ماتصفون = **«Şimdi benim işim güzelce sabretmektir. Söylediklerinize karşı sığınağım da Allah'tır.»** derdi.

Nihâyet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Nûr sûresinin 11'inci âyeti ve bunu tâkip eden âyetler indi. Böylece Âişe (Radıyallâhü anhâ) anamızın mâsumiyeti ve söylenen dedikoduların tamamen iftira olduğu Allah tarafından bildirildi. Bu ilâhî vahîden dolayı son derece sevinen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ıztırap içinde bulunan hakîkî mü'minleri, özellikle Âişe anamızı ve onun babasıyla anasını müjdeledi, gönüllerindeki ıztıraba son vermiş oldu. Âişe anamız, mâsumiyetinin Kur'an âyetleri ile tescil edildiğini öğrenince: **«Ben kimseye değil ancak Allah'a hamdederim,»** dedi.

Â i ş e anamızın mâsumiyetini tescil eden N û r sûresinin 10 - 20'nci âyetlerin tefsirlerine bakıldığı zaman bu olay hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek mümkün olduğu için bu âyetlerin meâl ve tefsirlerini buraya geçirmeye lüzum görmüyorum.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde belirtildiği gibi bu âyetler inince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) minbere çıkarak ayakta bu âyetleri okuyor. Sonra münâfıkların yaptıkları iftirayı diline dolayarak o mübârek ve pâk anamızı itham eden müslüman iki erkek ile bir kadının kazif cezâsına çarptırılmasını emrediyor. Müellifimizin rivâyetinde bu üç kişinin ismi belirtilmiyor. E b û D â v û d'un bir rivâyetinde bu şahısların H a s s â n b i n S â - b i t, M i s t a h b i n Ü s â s e ve H a m n e b i n t - i C a h ş olduğu ifâde edilmiştir. H a s s â n, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-Selâm)'in şairi idi. O'nu şiirlerinde lâyıkıyla medhu senâ ettiği için ona bu lâkab verilmişti. Sahâbilerin Ensar kısmındandır. Ama bu meselede maalesef hatâya düşüp cezâlanmayı hak etti. H a m n e ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden Z e y - n e b b i n t - i C a h ş'ın kız kardeşidir. M i s t a h da E b û B e k r - i S ı d d î k (Radıyallâhü anh)'ın yakın akrabasıdır.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin T i r m i z î tarafından da rivâyet edildiğini yukarda belirttim. T i r m i z î bu hadîsin senedinde bulunan râvî İ b r â h î m b i n İ s m â î l b i n E b î H a b î b e'nin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu itibarla bu hadîs zayıf sayılır. Bu hadîse göre bir adam bir adama: «Yâ muhannes» veyâ «Yâ Lûtî (livâtacı)» derse ona yirmi sopa atılır. Muhannes kelimesinin açıklaması husûsunda S i n d î'nin beyânına göre el-Mecma'da şu bilgi verilmiştir: "Muhannes: Kendisiyle livâta edilen kimsedir. Muhannis ise yaratılışı itibarıyla durumu, hareketleri ve sesi kadınlarınkine benzeyen erkektir. Bir kavle göre muhannes ve muhannis durumunu, hareketlerini ve sesini kasıtlı olarak kadınlarınkine benzeten erkektir. Bu benzetiş kasıtlı olunca lâneti mûcibtir. Böylelerine lânet olsun meâlinde hadîs vârid olmuştur. (Sünenimizde Nikâh kitâbının 22'nci bâbında geçen 1902 - 1904 nolu hadîsler muhannesler hakkındadır.) Sözü edilen benzeme bâzen yaratılışta bulunur."

Lutî ise livâtacı (fail homoseksüel) anlamını ifâde eder. Kendisi ile livâta işi yapılan yâni kullanılan şahıs mânâsına gelir.

Kazif hükümlerini yukarda beyân ederken: Bir kimsenin iffetli bir müslümanı: «Ey zâni» veyâ «Ey livâtacı» gibi sözlerle zinâ ile itham ettiği takdirde dört mezheb imamının ittifakıyla kazif suçu-

nu işlemiş sayılır, diye bilgi vermiştim. Kazif suçunu işleyen kimse bu isnadı ispatlamadığı takdirde kazif cezâsı olan seksen değnek dövülmesi gerekir. Ama kişi zinâdan başka bir günahla birisini itham eder, yâni uygunsuz bir söz sarf ederse o takdirde devlet yetkilisinin uygun göreceği bir tazîr cezâsı ile cezâlandırılır. Muhannes kelimesi değişik mânâlara, yâni zinâdan başka mânâlara da yorumlanabildiği için bu kelime tazîr cezâsını gerektirebilir, ki bu durum yukarda etraflıca anlatılmıştır. Fakat "Lûtî = livâtacı" sözü zinâdân başka bir mânâya yorumlanamaz ve cezâsı ancak seksen değnektir.

(١٦) باب حدِ السكران

16 — SARHOŞUN HADDÎ (CEZÂSI) BÂBI

٢٥٦٩ — حدثنا إسماعيل بن موسى. ثنا شريك عن أبي حصين، عن عمير بن سعيد.
ح وحدثنا عبد الله بن محمد الزهري. ثنا سفيان بن عيينة. ثنا مطرف سمعته عن عمير
ابن سعيد؛ قال: قال علي بن أبي طالب: ما كنت أدي من أقمت عليه الحد.
إلا شارب الخمر. فإن رسول الله ﷺ لم يسن فيه شيئا. إنما هو شيء جعلناه نحن.

TERCEMESİ

2569) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Hadd (cezâsı)**nı infâz ettiğim** (ve bu cezâdan dolayı ölen) **hiç kimsenin diyetini** (hayat pahasını) **vermiş değilim. Ancak şarap içen** (ve ona uyguladığım haddan dolayı ölen) **kimsenin diyetini öderim. Çünkü Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şarap içen hakkında** (sayısı sınırlı) **bir had koymamıştır. O** (şarap içene belirli bir sayı ile vurduğumuz) **had bizim kendimizin** (ictihadla) **koyduğumuz bir cezâdır.**"

٢٥٧٠ — حدثنا نصر بن علي الجهضمي. ثنا يزيد بن زريع. ثنا سعيد. ح وحدثنا
علي بن محمد. ثنا وكيع عن هشام الدستوائي، جميعا عن قتادة، عن أنس بن مالك؛
قال: كان رسول الله ﷺ يضرب في الخمر بالنعال والجريد.

TERCEMESİ

2570) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şarap içme** (**cezâsın**)**da** (**suçluyu**) **ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla** (**kırk darbe**) **vurmayı emrederdi."**

٢٥٧١ — حدثنا عثمان بن أبي شيبة . ثنا ابن علية عن سعيد بن أبي عروبة ، عن عبد الله بن الداناج ، سمعت حضين بن المنذر الرقاشي . ح وحدثنا محمد بن عبد الملك ابن أبي الشوارب . ثنا عبد العزيز بن المختار . ثنا عبد الله بن فيروز الداناج ، قال : حدثني حضين بن المنذر ، قال : لما جيء بالوليد بن عقبة إلى عثمان قد شهدوا عليه قال لعلي : دونك ابن عمك ، فأقم عليه الحد . فجلده علي . وقال : جلد رسول الله ﷺ أربعين . وجلد أبو بكر أربعين . وجلد عمر ثمانين . وكل سنة .

TERCEMESİ

2571) "... Hudayn bin el-Münzir er-Rakkaşî *(Radıyallâhü anh)*'den Şöyle demiştir :

El-Velîd bin Ukbe, (halîfe) **Osmân** (bin Affân) (Radıyallâhü anh)'ın **huzûruna getirilerek,** (şarab içtiğine dâir) **şâhidler onun aleyhinde ifâde verince, Osmân, Ali** (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh)'a: **Amcan oğlunu** (yâni el-Velîd'i) **al da onun hakkında** (şarab içme) **cezâsını infaz et, dedi. Ali de onu dövdürdü ve dedi ki:** (Şarab içene) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kırk dayak attı, Ebû Bekir kırk dayak attı ve Ömer seksen dayak attı. Kırk dayak da seksen dayak da sünnet** (yâni uygulanması meşrû cezâ)**dır."**

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîs ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Hudayn bin el-Münzir'in hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu hadîslerin üçü de sahîhtir.

Bu bâbın son hadîsinde Ali (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şarab içene kırk dayak attırdığını ifâde eder. Enes (Radıyallâhü anh)'ın Müslim'deki

bir rivâyetinde; أربعين kelimesi ziyâdesi vardır. Yâni bu rivâyete göre de Resûl-i Ekrem şarab içene ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla kırk dayak atılmasını emrederdi. E b û D â v û d'un K a t â d e (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivâyeti de M ü s l i m'in bu rivâyeti gibidir. Hülâsa şarab içene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırk dayak attırdığı sâbittir. Durum bu olunca A l i (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsi değişik şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki:

A l î'nin ilk hadîsinin zâhirine göre Resûl-i Ekrem, şarab içene atılacak dayak sayısını tâyin ve tesbit etmemiş, ona atılan dayak sayısı sahâbîlerce tesbit edilmiştir. Oysa sahîh hadîsler, Resûl-i Ekrem'in ona kırk dayak attırdığına delâlet ederler.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu husûs hakkında özetle aşağıdaki bilgiyi verir:

A l i (Radıyallâhü anh)'nin bu iki hadîsi (yâni 2569 ve 2571 nolu hadîsler) arasmda görülen ihtilâf nasıl giderilir denilecek olursa buna şöyle cevap verilir:

E l - H â f ı z bu iki hadis arasmda zâhiren görülen ihtilâfm esasta bulunmadığını şöyle ifâde eder: A l î'nin ilk hadîsinin mânâsı şöyledir: "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şarab içene kırk dayaktan fazla olan darbe sayısı hakkmda belirli bir rakam koymamıştır. Şarab içene uyguladığımız seksen değnek bizim koyduğumuz bir uygulamadır."

A l i (Radıyallâhü anh) bu hadîste **«Seksen değnek bizim koyduğumuz bir uygulamadır»** derken Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti devrinde halifeye beyân ettiği kendi görüşüne işâret etmektedir.

(E l - H â f ı z, A l i'nin kendi görüşü, derken el-Muvatta'-da ve başka kitablarda A l i'den ve M ü s l i m ile E b û D â v û d'un A b d u r r a h m a n b i n A v f'tan nakledilen şu görüşü kasdediyor: E n e s b i n M â l i k'ten rivâyet edilen bir hadîste E n e s şöyle der:

"Şarab içene Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve **Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **kırk dayak attırdılar. Ömer** (Radıyallâhü anh) halife olunca şarab içenlerin sayısı çoğaldı. Bunun üzerine **Ömer** (Radıyallâhü anh) sahâbîleri topladı ve şarab içene atılacak dayak sayısının tesbiti hakkında onların görüşlerini sordu. Abdur-

rahman bin Avf (Radıyallâhü anh) ve bir rivâyete göre Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) şarab içene kırk dayak atılmasını teklif ettiler. Bundan sonra Ömer (Radıyallâhü anh), şarab içenlere seksen dayak atılmasını emretti."

Yukarıya meâlini aldığım Enes'in hadîsi şarab içene Ömer'in halîfeliği döneminde seksen dayak atıldığına delâlet eder. Ali'nin 2571 numaralı hadîsi de buna delâlet eder. Şu halde Ömer'in hilâfeti döneminde şarab içene seksen dayak atılması husûsunda sahâbîlerin icmâı oluşmuştur.)

Alî (Radıyallâhü anh)'nin ilk hadîsi böyle yorumlanınca hadîsin tamamının meâli şuna dönüşmüş olur:

«Cezâsını infâz ettiğim ve bu cezânın infâzı dolayısıyla ölen hiç bir suçlunun hayat pahasını ödemem. Ancak şarab içene uyguladığım kırk dayaktan fazla olan dövmeden dolayı suçlu ölecek olursa onun diyetini, yâni hayat pahasını öderim. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **ona kırk dayaktan fazla olan dövme için belirli bir sayı koymamıştır. Ona seksen dayak atma işi bizim kendimizin bir uygulamasıdır.»**

Beyhakî ve İbn-i Hazm da bu yorumu kesinlikle hükmetmişlerdir. (El-Hâfız'dan naklen alınan bilgi buraya kadardır.)

Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra el-Münzirî'den naklen şu bilgiyi verir:

Vâcib olan bir dövme cezâsının infâzından dolayı ölen bir suçlunun diyeti, yâni hayat pahası ne infâza karar veren şer'î hâkim'e ne de devlet hazînesine düşer. Yâni hâkim böyle bir diyeti vermeyeceği gibi devlet hazînesinden de böyle bir ödeme yapılmaz. Bâzı ilim ehlinin beyânına göre bu hususta âlimler ittifak hâlindedir.

Suçluya verilen tazîr cezâsı onun ölümüne sebebiyet verdiği takdirde bir ödeme yapılıp yapılmıyacağı husûsunda ise âlimler arasında ihtilâf vardır. Âlimlerin cumhûruna göre bu meselede de ne hâkime ne de devlet hazînesine herhangi bir diyet borcu tahakkuk etmez. Fakat Şâfiî'ye göre maktulun diyeti, hâkim'in yakınlarınca ödenir. Hâkim de kâtil kefâretini öder. Bir kavle göre diyet, devlet hazînesinden ödenir.

Hâkim, şarab içene kırk dayak attırdığında suçlu ölürse hâkimin bir tazminat ödemesi söz konusu değildir. Hâkim ona seksen dayak attırdığında suçlu ölürse hâkim diyetin yarısını ödemek du-

rumundadır. (El-Münziri'den naklen alınan bilgi burada bitti.)

Nevevi de Müslim'in şerhinde el-Münziri'nin yukarda verdiği beyânın bir benzerini vermektedir. Tazminat ve diyet husûsundaki hüküm özetle şudur:

Şer'î bir dövme cezâsının infâzı dolayısıyla suçlunun ölümü hâlinde ne hükmü veren şer'î hâkim, ne hükmü yerine getiren dövücüler, ne de devlet hazînesi bir diyet veyâ tazminat ödemez. Hâkim veyâ cellâdların bir kefâret ödemeleri de söz konusu değildir. Bu hükümler husûsunda âlimler ittifak hâlindedir. Verilen bir tazîr cezâsından dolayı ölen suçlu için diyet verme meselesine gelince, cumhûr'a göre ne hâkim, ne hükmü yerine getiren cellâd (dövücü) bir tazminat veyâ diyet öder. Hazîneden de bir şey ödenmez. Şâfii'ye göre hâkimin yakınları tazîr cezâsmdan dolayı ölen suçlunun diyetini öderler. Hâkim'in kendi malından da kâtil kefâreti ödenir. Ödemenin nereden tahsil edileceği husûsunda Şâfii'den başka kaviller de rivâyet edilmiştir.

2570 nolu Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre şarab içene atılacak dayak ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla olabilir. Yâni mutlaka değnekle, kamçıyla veyâ sopa ile olması şart değildir.

Nevevi bu hususta da şu bilgiyi verir:

"Şarab içene ayakkabılarla, yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla ve elbise kenarlarıyla dövmek sûretiyle had edilmesinin câizliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bu suçluyu kamçıyla dövmenin câizliği husûsunda ise ihtilâf vardır. Arkadaşlarımızın en sahîh kavline göre kamçıyla da olabilir. Kamçıyla dövüldüğü takdirde kamçının mûtedil boy ve büyüklükte olması ve mûtedil bir vuruşla olması gereklidir. Cellâd döverken elini başının yukarısına kadar kaldırmamalı, kolunu mûtedil bir şekilde kaldırmalıdır."

Enes'in burdaki hadîsinde şarab içene atılan dayak sayısı belirtilmemiş ise de yukarda beyân ettiğim gibi onun Müslim'deki rivâyetinde «kırk dayak» kaydı mevcuttur. Şarab içene seksen dayak atılır, diyen âlimler bu hadîse şöyle cevab verirler: Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ekseriyetle kırk dayak attığını ifâde eder. Fakat bundan fazla atmadığını ifâde etmez, derler.

Ali (Radıyallâhü anh)'ın 2571 nolu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından daha uzun bir metin hâlinde rivâyet

edilmiştir. Oralardaki rivâyetlerde: «El-Velîd bin Ukbe'nin şarab içtiğine şehâdet edenlerden Humrân (bin Ebân) onu şarab içerken gördüğünü, diğer bir şâhid de onu şarab kusarken gördüğünü ifâde edince halîfe Osman: O, şarab içmeden şarab kusmaz, demiş ve cezâsının verilmesini Ali (Radıyallâhü anh)'a teklif etmiştir. (Bu teklif halîfenin Ali'ye bir ikramı mâhiyetini taşır.) Ali bu teklifi kabul ederek suçluyu dövmek için oğlu el-Hasan bin Ali'yi görevlendirmiş, el-Hasan bundan imtinâ edince Ali bu kere Abdullah bin Câfer-i (Tayyâr'ı) görevlendirmiştir. Abdullah eline kamçı alarak suçluyu dövmeye başlamış, Ali de kamçıları saymıştır. Nihâyet kamçı sayısı kırkı bulunca Ali, Abdullah'a: "Yeter. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kırk dayak attı, Ebû Bekir kırk dayak attı, Ömer de seksen dayak attı. Kırk dayak da seksen dayak da sünnettir (yâni uygulanması meşrûdur). Bu bence daha sevimlidir. (Yâni bence kırk dayak seksen dayaktan daha sevimlidir) demiştir.» meâlinde bilgi vardır.

Hülâsa görüldüğü gibi şarab içen kimseye verilecek dövme cezâsı kırk dayaktır. Bâzı rivâyetlerde Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında dayak sayısının seksene çıktığına delâlet ederler. Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında uygulanan ve sahâbîlerce de tasvib edilen seksen dayak atma da meşrûdur. Nitekim Alî (Radıyallâhü anh) da bunun meşrûluğunu ifâde eder. Zâten dört halîfece uygun görülecek hükümlerin meşrûluğu "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: «Benim sünnetime (yoluma) ve benden sonra Hulefa-i Râşidîn'imin sünnetine (yollarına) sarılın» meâlindeki sahîh hadîsi dört halîfece uygulanacak yolun meşrûluğunu tesbit etmiştir. Halîfe Ömer zamanında sahâbîlerin ittifakıyla şarab içme haddi ve cezâsı seksen dayağa çıkarılmıştır. Ali (Radıyallâhü anh) da bunlardan birisidir. Hattâ bu cezânın seksen dayağa çıkarılmasını teklif edenlerdendir. Buna rağmen bu devirden sonra başlayan Osman (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde Ali (Radıyallâhü anh) el-Velîd'e kırk dayak atmıştır. Ali'nin bu uygulamasına ne halîfe Osman (Radıyallâhü anh) ne de orada bulunan sahâbîlerden onun oğlu Hasan (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Câfer (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar itirazda bulunmamışlardır.

Nevevî bu bâbta rivâyet edilen hadislerin açıklaması bölümünde şu bilgiyi vermektedir:

Şarab içmenin haramlığı, bunu az veyâ çok içenin had cezâsına çarptırılmasının vâcibliği ve şarab içenin bu suçu defalarca tekrarlamış olsa bile katledilmiyeceği husûsunda müslümanlar icmâ et-

mişlerdir. T i r m i z î ve çok sayıda âlimler bu icmâın bulunduğunu ifâde etmektedirler.

K â d ı I y â z şarab içme suçundan dolayı dört defa had cezâsına çarptırıldıktan sonra bu suçu tekrar işleyenin öldürülmesinin gerekliliğini bir cemâattan naklederek bunların elinde bir hadîsin (Bu hadîsler 2572 - 2573 noludur) bulunduğunu ifâde ediyor ise de bu görüş bâtıldır, sahâbîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin yukarda anlatılan icmâma muhâliftir.

Şarab içene kaç dayak atılacağı husûsundaki ihtilâfa gelince:

1. Selefin cumhûru ile içlerinde E b û H a n î f e, M â l i k, E v z â î, S e v r î, A h m e d ve İ s h â k'ın dâhil bulunduğu fıkıhçıların büyük çoğunluğuna göre şarab içenin haddi seksen dayaktır. K â d ı I y â z cumhûrun bu görüşte olduğunu nakletmiştir. Bunların delîli Ö m e r (Radıyallâhü anh) devrinde oluşan sahâbîlerin icmâıdır. Bunlar: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şarab içene kırk dayak attırması tahdid için değildir. Bunun içindir ki, bâzı rivâyetlerde «**kırk dayak kadar**» ifâdesi kullanılmıştır, derler.

2. Ş â f i î, E b û S e v r, D â v û d-i Z â h i r î ve diğer bâzı âlimler: Şarab içen kimsenin haddi kırk dayaktır, demişlerdir. Ş â f i î : Hâkim dayak sayısını seksene çıkarabilir, kırktan yukarısı tazîr mâhiyetindedir. Çünkü sarhoş kimse namaz kılmamak, başkalarına eziyet etmek, cinâyet işlemek, başkasının şeref ve haysiyetiyle oynamak gibi suçları işleme zeminini hazırlamış olur, demiştir.

Şarab içen kimse sarhoş olsun veyâ olmasın mutlaka had cezâsına müstehak olduğu noktasında âlimler ittifak hâlindedir. (N e v e v î'den naklen verilen bilgi burada bitti.)

ÖNEMLİ BİR NOKTA

Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerin tercemesinde ve izahında şarab kelimesini kullandım. Başka içkilerin bu hükmün dışında kaldığı sanılmasın. Şarab kelimesini kullanmamın sebebi "Hamr" kelimesinin Arap dilinde şarab anlamında kullanılmasıdır. Şer-i Şerîf'te ise sarhoşluk verebilen bütün içkilere "Hamr" denilir. Çünkü bir hadîs-i şerîfte; كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ = «**Sarhoşluk veren her şey hamr'dır.**» buyurulmuştur. Bu meâlde başka başka hadîsler de vardır. Bu-

nun içindir ki dört mezheb âlimleri sarhoşluk veren her içkinin şarab hükmünde olduğu noktası üzerinde ittifak etmişlerdir.

Azı veyâ çoğu sarhoşluk veren her içkinin haramlığı ve zararları hakkında gerekli bilgi **"Eşribe Kitâbı"** bölümünde rivâyet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

(١٧) باب من شرب الخمر مرارا

17 — DEFALARCA ŞARAB İÇEN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٥٧٢ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا شبابة عن ابن أبي ذئب، عن الحارث، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا سكر فاجلدوه. فإن عاد فاجلدوه. فإن عاد فاجلدوه» ثم قال في الرابعة «فإن عاد فاضربوا عنقه».

TERCEMESİ

2572) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kişi sarhoş olduğu zaman ona dayak atınız. Eğer tekrar sarhoş olursa (gene) ona dayak atınız. Sonra tekrar sarhoş olursa (tekrar) dayağa çekiniz» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **dördüncü defasında buyurdu ki: «Sonra sarhoşluğa dönüş yaparsa boynunu vurunuz (öldürünüz).»"**

٢٥٧٣ – حدّثنا هشام بن عمّار. ثنا شعيب بن إسحٰق. ثنا سعيد بن أبي عروبة عن عاصم بن بهدلة، عن ذكوان أبي صالح، عن معاوية بن أبي سفيان؛ أنّ رسول الله ﷺ قال «إذا شربوا الخمر فاجلدوهم. ثم إذا شربوا فاجلدوهم. ثم إذا شربوا فاجلدوهم. ثم إذا شربوا فاقتلوهم».

Hudayn bin el-Münzir (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Hudayn bin el-Münzir er-Rakkaşî Ebû Sâsân el-Basrî, Osmân (R.A.) ve Ali (R.A.)'den hadîs rivâyetinde bulunmuş ve Sıffîn olayında Ali (R.A.)'nin taraftarı olarak bulunmuştur. Kendisinden de Hasan-ı Basrî ve başkaları rivâyet etmişlerdir. El-İclî onun sıkâ olduğunu söylemiştir. Bir rivâyete göre hicretin 99. yılı vefât etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, İbn-i Mâceh ve Nesâî onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa: 98)

T E R C E M E S İ

2573) "... Muâviye bin Ebî Süfyân *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kişiler şarab içtikleri zaman onlara dayak atınız. Sonra (şarab) içtikleri zaman (tekrar) onlara dayak atınız. Sonra (şarab) içtiklerinde (gene) onlara dayak atınız. Bundan sonra (şarab) içtikleri zaman artık onları öldürünüz.»"

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d, N e s â î, H â k i m ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir. M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d, T î r m i z î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Bu iki hadîsin zâhirine göre üç ayrı defada içki içip beher defasında had cezâsı olan dövme cezâsına çarptırıldığına rağmen dördüncü kez içen kimsenin öldürülmesi gerekir.

T i r m i z î, **Kitabü'l-İlel'de**: Tüm müslümanlar bu hadîsin mensuhluğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bir kavle göre öldürülmeden maksad şiddetle dövmektir, der. S ü y û t i ise bu hadîsle amel edilmesinin gerekliliğini savunarak T i r m i z î 'nin hâşiyesinde uzunca bilgi vermiştir.

İ b n - i H i b b â n ise bu hadîslerdeki öldürme emrinin, içki içip bunun haramlığını kabul etmeyen ve helâl olduğuna inanan kimselere âit olduğu yolunda yorum yapmıştır.

N e v e v î de M ü s l i m 'in şerhinde: K â d ı I y â z, bir grubun bu hadîse dayanarak böyle yapan yâni üç defa içki içip beher defadan dolayı dövme cezâsına çarpıldığı halde dördüncü kez içki içen kimsenin katledilmesinin gerekliliğine hükmettiklerini naklediyor ise de bu görüş bâtıldır. Sahâbîlerin ve onlardan sonra gelenlerin icmâına aykırıdır. Bu hadîs mensûhtur. Bâzı âlimler: Mevcut icmâ bu hadîsin mensuhluğuna delîldir, demişlerdir. Bâzıları da: Bu hadîs şu meâldeki hadîsle mensuhtur, demişlerdir: **«Müslüman hiç bir kimsenin kanı helâl değildir. Ancak şu üç kişinin kanı helâldır: Haksız yere bir müslümanı bile bile öldüren kâtil, bekâr olmayan zâni ve İslâm dîninden dönüş yapan mürted»** diye bilgi verir.

Hülâsa burada olduğu gibi bâzı hadîslerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, dördüncü kez içki içen kimsenin katledilmesini emretmiş ise de gerek Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve gerekse O'ndan sonraki devirde şer'î hükümleri uygulayan sahâbîlerden hiç kimse içki içeni öldürtmemiştir. Hattâ T i r m i z î'nin rivâyet ettiği bir hadîste «Kubeysa bin Züeyb (Radıyallâhü anh) **yukardaki hadîs metninin bir benzerini rivâyet ettikten sonra şöyle der: Bir adam içki içti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e getirildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu dövdürdü. Adam sonra tekrar içki içti. Tekrar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e getirildi. Yine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu dövdürdü. Adam üçüncü kez tekrar içki içtiğinden dolayı huzûra getirildi ve tekrar dövdürdü. Adam dördüncü içki içtiğinden dolayı huzûra getirildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gene onu dövdürdü. Böylece (içki içmekten dolayı) öldürme cezâsı insanların üzerinden kaldırılmış oldu. Artık bu uygulama bir ruhsat oldu.»**

Daha geniş bilgi için hadîs ve fıkıh kitablarına baş vurulabilir.

(١٨) باب الكبير والمريض يجب عليه الحد

18 — KENDİSİNE HAD CEZÂSI VÂCİB OLAN YAŞLI VE HASTA KİMSE(YE ÂİT HÜKÜMLER) BÂBI

٢٥٧٤ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَٰقَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَشَجِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سَعْدِ ابْنِ عُبَادَةَ؛ قَالَ: كَانَ بَيْنَ أَبْيَاتِنَا رَجُلٌ مُخْدَجٌ ضَعِيفٌ. فَلَمْ يُرَعْ إِلَّا وَهُوَ عَلَى أَمَةٍ مِنْ إِمَاءِ الدَّارِ يَخْبُثُ بِهَا. فَرَفَعَ شَأْنَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ «اجْلِدُوهُ ضَرْبَ مِائَةِ سَوْطٍ» قَالُوا: يَا نَبِيَّ اللهِ! هُوَ أَضْعَفُ مِنْ ذَلِكَ. لَوْ ضَرَبْنَاهُ مِائَةَ سَوْطٍ مَاتَ. قَالَ «فَخُذُوا لَهُ عِثْكَالًا فِيهِ مِائَةُ شِمْرَاخٍ، فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً وَاحِدَةً».

حدثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ. ثنا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَٰقَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، نَحْوَهُ.

في الزوائد: مدار الإسناد على محمد بن إسحاق، وهو مدلس. وقد رواه بالعنعنة.

TERCEMESİ

2574) "... Saîd bin Sa'd bin Ubâde *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Evlerimiz arasında vücût yapısı noksan ve zayıf bir adam vardı. (Bir defa) binanın câriyelerinden birisiyle kötü vaziyette âniden yakalandı. Bunun üzerine (babam) Sa'd bin Ubâde onun durumunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arz etti. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Ona yüz sopa atınız.» buyurdu. Sahâbîler:**

— **Ey Allah'ın nebîsi adam bu dayağa dayanamıyacak derecede çok zayıftır, ona yüz sopa atmış olsaydık ölecekti, dediler. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«O halde onun için yüz salkımlı bir hurma dalını alınız ve onu** (o dal ile) **bir defa dövünüz.» buyurdu.**

Bu hadîsin benzeri Ebû Ümâme bin Sehl tarafından doğrudan doğruya (yâni Saîd bin Sa'd'ın aracılığı olmaksızın) **Sa'd bin Ubâde'den merfû olarak ve kısmen değişik bir sened ile de müellifimize intikal etmiştir."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu senedin kuvvet durumu râvî Muhammed bin İshak'ın hâline bağlıdır. Bu râvî tedlîsçidir ve bunu an'aneyle rivâyet etmiştir.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. E b û D â v û d da bunun bir benzerini gene E b û Ü m â m e b i n S e h l b i n H u n e y f (Radıyallâhü anh) aracılığıyla bir sahâbîden ve merfû olarak rivâyet etmiştir. Ordaki senedde E b û Ü m â m e sahâbînin ismini açıklamayıp sâdece Ensâr'dan olduğunu belirtmekle yetinmiştir. Bilindiği gibi sahâbînin isminin verilmemesi hadîs senedinin kuvvetini haleldar etmez.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

İskâl: Üzerinde küçük dalcıklar bulunan büyük hurma dalıdır.

Şimrâh: Büyük hurma dalı üzerinde bulunan küçük dalcıklardır. T ı y b î bu iki kelimeyi böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de de böyle açıklama yapılmakla beraber **Şimrâh:** Üzerinde hurma bulunan dalcıklar, denilmiştir. Yâni **Şimrâh**, hurmaları alınmış salkım çubuğudur.

Sevt: Kamçı, sopa, cop gibi dövme işinde kullanılan şeye denilir.

Avnü'l-Mabûd yazarı buna benzer hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

"Had cezâsına dayanamıyacak durumdaki hasta suçluya, üzerinde yüz dalcık bulunan bir hurma dalı veyâ benzeriyle bir defa dövmekle cezâsının infâzının câizliği bu hadîsten anlaşılır. Bütün dalcıkların suçluya değmesi şarttır. Bir kavle göre anılan dalı vurmak yeterlidir. Yâni her dalcığın mutlaka suçlunun vücûduna değmesi şart değildir. Hastalar hakkındaki bu uygulama şer'an câiz olan hîlelerdendir.

Hanefî fıkıhçılardan İbnü'l-Hümâm: Cezâsı recmetmek olan yâni bekâr olmayan bir hasta zinâ ettiği zaman cezâsı infâz edilir. Çünkü öldürülmesi gereklidir. Bu sebeple hastalık hâli bu cezânın infâzına mâni değildir. Şâyet zinâ eden hastanın cezâsı yüz dayak atmak ise, yâni bekâr ise, iyileşinceye kadar cezâsı ertelenir. Çünkü hastalık hâlinde dayak cezâsının infâzı onun ölümüne sebebiyet verebilir. Eğer ,iyileşmesi umulmayan bir hastalığa tutulmuş veyâ noksan yapılı, zayıf bünyeli ise bize ve Şâfiî'ye göre yüz dalcıklı bir hurma dalı ile bir defa dövülür ve her dalcığın suçlunun vücûduna değmesi vâciptir. Bunun içindir ki dalın yaygın olmasının gerekliliği söylenmiştir, der.

Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2132 sayılı hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Oğlu Saîd (Radıyallâhü anh) da sahâbîdir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan hadîs rivâyetinde bulunduğu gibi babasından da rivâyette bulunmuştur. Râvîsi ise oğlu Şürahbîl'dir. Ali (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde Yemen vâliliğinde bulunmuştur. Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (4)

(١٩) باب من شهر السلاح

19 — BİZ (MÜ'MİNLER)E SİLÂH ÇEKEN (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٥٧٥ — حدّثنا يَعقوبُ بنُ حُمَيْدِ بنِ كاسِبٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: وَحَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : وثنا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ ،

(4) Hulâsa: 133

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ وَمُوسَى بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا».

TERCEMESİ

2575) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim biz (mü'minler)e silâh çekerse artık o bizden değildir.»"

٢٥٧٦ – حدَّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ الْبَرَّادِ بْنِ يُوسُفَ بْنِ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ابْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا».

TERCEMESİ

2576) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim biz (mü'minler)e silâh çekerse artık o bizden değildir.»"

٢٥٧٧ – حدَّثنا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَيُوسُفُ بْنُ مُوسَى وَعَبْدُ اللهِ ابْنُ الْبَرَّادِ؛ قَالُوا: ثنا أُسَامَةُ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ شَهَرَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا».

TERCEMESİ

2577) "... Ebû Mûsa el-Eş'arî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim biz (mü'minler)e silâh çekerse artık o bizden değildir."

İZAHI

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler Buhârî ve Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir. Ebû Mûsa (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâî de rivâyet etmiştir.

Bu hadislerin zâhirine göre müslümanlarla savaşmak veyâ müslümanları öldürmek amacıyla silâh çeken bir kimse müslümanlıktan çıkmış olur. Halbuki İslâm'ın esaslarına kesinlikle inanan, helâlı helâl ve haramı haram kabul eden bir mü'min kâtil, zinâ, isyân ve diğer büyük günahları işlemekle İslâmiyet'ten çıkmaz. N e v e v î bu hadîslerin şerhi bölümünde: "Ehl-i Sünnet mezhebince ve fıkıhçılarca kabul edilen genel kâideye göre haksız yere, yâni savaşmayı meşrû kılan şer'î bir neden yok iken, tevil etmeden ve savaşmayı mübah saymaksızın müslümanlara silâh çekip (silâhlı çatışmaya giren) bir kimse bu hareketinden dolayı âsi ve günahkâr olmakla beraber kâfir sayılmaz. Eğer giriştiği savaşmayı mübah telâkki ederse o takdirde kâfir olur ve İslâmiyet'ten çıkar. Durum bu olunca bu hadîs zâhirine göre olmayıp başka mânâya yorumlanır. Yorum şekline gelince:

Bir kavle göre mânâ şöyledir: Bir tevil yoluna gitmeden savaşmayı mübah telâkki eden kimse kâfir olur ve müslümanlıktan çıkar.

Diğer bir kavle göre mânâsı; "Böyle yapan kimse bizim yolumuz ve olgun prensibimiz üzerinde değildir."

S ü f y â n b i n U y e y n e bu son yorumdan hoşlanmayarak: Bu, hatâlı bir yorumdur. Bilâkis daha etkin ve önleyici olması açısından tevil edilmemesi uygundur, demiştir" diye bilgi verir.

(٢٠) باب من حارب وسعى فى الأرض فسادا

20 — (MÜSLÜMANLARLA) SAVAŞAN VE YER YÜZÜNDE BOZGUNCULUK ÇIKARMAYA ÇALIŞANLAR (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٥٧٨ — حدثنا نصر بن على الجهضمى. ثنا عبد الوهاب. ثنا حميد عن أنس بن مالك؛
أن أناسا من عرينة قدموا على عهد رسول الله ﷺ فاجتووا المدينة. فقال «لو خرجتم
إلى ذود لنا، فشربتم من ألبانها وأبوالها» ففعلوا. فارتدوا عن الإسلام. وقتلوا راعى
رسول الله ﷺ. واستاقوا ذوده. فبعث رسول الله فى طلبهم. فجىء بهم. فقطع أيديهم
وأرجلهم وسمر أعينهم وتركهم بالحرة حتى ماتوا.

TERCEMESİ

2578) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ureyne (kabîlesin) den bâzı kimseler Medîne-i Münevvere'ye geldiler. Sonra Medîne (nin su ve havası onlara dokunduğu için bu şehir) de kalmak istemediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:

«Bize âit bir deve sürüsünün bulunduğu (Gâbe denilen) yere gidip develerin sütlerinden ve idrarlarından içiniz», buyurdu. Onlar da (böyle) yaptılar. (Bu vahşiler sıhhat bulunca) İslâmiyet'ten (küfre) döndüler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Yesâr isimli) çobanını öldürüp develerini de önlerine katıp götürdüler. (Bundan haberdar olunca) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları yakalamak için (bir fırka) gönderdi. Onlar yakalanıp huzûra getirildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, ateşte kızdırılmış çivilerle gözlerini sürmeletti ve ölünceye kadar onları Harre (denilen yer) de bıraktırdı."

٢٥٧٩ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى؛ قَالَا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ. ثنا الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّ قَوْمًا أَغَارُوا عَلَى لِقَاحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَطَعَ النَّبِيُّ ﷺ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَلَ أَعْيُنَهُمْ.

T E R C E M E S İ

2579) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir güruh insan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağım develerine baskın yapıp kaçırdılar. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yakalattığı bu vahşî) topluluğun ellerini ve ayaklarını kestirdi ve gözlerini oydurdu."

İ Z A H I

İlk hadîs, B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z i ve N e s â î tarafından da rivâyet edilmiştir. İkinci hadis ise N e s â i tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

İctivâ: Ceviy kökündendir. Ceviy, göğüs hastalığı, mîde hastalığı ve benzerî iç hastalıklara tutulma mânâsına gelir. İctivâ ise

böyle bir hastalıktan dolayı yemekten, içmekten kesilmek ve bir yeri beğenmemek gibi mânâlara gelir. Burada Medîne-i Münevvere'nin suyuna ve havasına alışamamak, olumsuz yönden etkilenmek ve hoşlanmamak demektir.

Zevd: Sayısı üçten dokuza kadar olan deve sürüsüdür.

Semere, mâzi fiilidir. Bu kelime **Semmere,** şeklinde de okunabilir. Her iki fiilin mânâsı **«Çiviledi»** demektir. Burada ateşte kızdırılmış çivi ile gözleri sürmelemek, dağlamak mânâsı kasdedilmiştir.

Harre: Medîne-i Münevvere şehrinin dışında karataşlı bir arâzi ismidir. Yezîd bin Muâviye zamanında vukû bulan Harre olayı bu yerde vukû bulduğu için buna «Harre olayı» ismi verilmiştir.

İkinci hadîste geçen **Semele** de mâzi fiilidir. Oydu, demektir.

Likah: Sağım develeridir.

Hadîste sözü edilen vahşî mürtedler tarafından kaçırılan develer bâzı rivâyetlere göre hazîne malı olan develerdir. Bâzı rivâyetlerde bunun zekât develeri olduğu belirtilmektedir. Bâzı rivâyetlere göre ise bu develer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in develeridir. Bâzı âlimler: Bu rivâyetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü develerin bir kısmının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ,bir kısmının da zekât develeri olması mümkündür, derler.

Hadîslerde sözü edilen mürted vahşiler hakkında Ebû Kılâbe şu bilgiyi de verir: "Bu hunhar adamlar, develer çalan, çobanı öldüren, müslümanlıktan küfre dönen ve Allah'ın Resûlüne savaş açan bir topluluktur."

Nevevî bu hadîsin, yâni 2578 nolu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:

"Bu hadîs, Müslümanlarla savaşanların cezâsı hakkında bir esas teşkil eder. Bu hadîs Mâide sûresinin aşağıda yazılı 33. âyetine de uygun durumdadır.

انما جزاؤ الذين يحاربون الله ورسوله ويسعون فى الارض فسادا ان يقتلوا
او يصلبوا او تقطع ايديهم وارجلهم من خلاف او ينفوا من الارض ذلك لهم
خزى فى الدنيا ولهم فى الآخرة عذاب عظيم

«Allah ile ve Resûlü ile savaşanların ve yer yüzünde bozgunculuk edenlerin cezâsı şüphesiz ancak öldürülmeleri veyâ asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazca kesilmesi ve yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir zillettir, onlar için âhirette de çok büyük bir azab vardır.»

Âlimler bu âyetten kasdedilen mânâ husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Mâlik: Âyette sıralanan cezâlar husûsunda hâkim ve devlet yetkilisi serbesttir. Müslümanlarla savaşan suçlu kimseyi öldürmemiş ise hüküm vermeye yetkili zât, âyette sıralanan cezâlardan uygun gördüğünü tatbik eder. Fakat suçlu, bir kimseyi öldürmüş ise onun cezâsı mutlaka ölümdür, demiştir.

2. Ebû Hanîfe ve Mâlikîler'den Ebû Mısab: Savaşan suçlular, adam öldürmüş olsalar bile devlet yetkilisi âyette sıralanan cezâlardan uygun gördüğünü uygular. Yâni öldürmeden başka cezâlar da verebilir, demişlerdir.

3. Şâfiî ise: Âyette sıralanan cezâlar muhayyerlik için olmayıp suçluların işledikleri suçlara taksîm içindir. Şöyle ki, suçlular adam öldürme suçunu işlemişler ve kimsenin malına tecâvüz etmemişler ise bunlara verilecek cezâ ölüm cezâsıdır. Şâyet suçlular kâtil suçunu işledikleri gibi müslümanların malına da tecâvüz etmişler ise öldürülüp asılacaklardır. Eğer suçlular müslümanların mallarını alıp kimseyi öldürmemişler ise elleri ve ayakları çaprazca kesilir. Şâyet suçlular yolları tehlikeli hâle getirmekle beraber kimsenin malını almamış ve kimseyi öldürmemişler ise tazîr cezâsına çarptırılmak üzere yakalanırlar. Bizce âyette geçen sürgünden maksad bunları yakalatıp tazîr etmektir. (Bilindiği gibi tazîr cezâsı, suçluyu dövmek, teşhîr etmek, tahkir etmek ve hapsetmek gibi yollarla gerçekleşir.) Bizim arkadaşlarımız: Yukarda anlatılan suçların zararları değişiktir, bu nedenle cezâlar da değişik olmalıdır. Bu itibarla âyette sıralanan cezâlar suç nevîlerine tevzî mâhiyetini taşır, demiştir.

Nevevî sözlerine devamla şöyle der:

Müslümanlarla savaşmak için çalışanlara âit yukardaki hükümler bu savaşı sahrâda, yâni meskûn sahâ dışındaki yerlerde sürdürenler hakkındadır. Bu hükümlerin şehirlerde benzeri suçları işleyenler hakkında da uygulanıp uygulanmıyacağı husûsuna gelince bu husûsta ihtilâf vardır. Ebû Hanîfe'ye göre bu hükümler uygulanmaz. Mâlik ve Şâfiî'ye göre aynen uygulanır.

K â d ı I y â z : Bu hadîsin mânâsı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Selef âlimlerinden bir kısmı: Bu hadîsin hükmü, hadlar (cezâlar) hakkındaki hükümlere âit âyetlerin ve **Muhârebe** âyeti, yâni yukarıya alman M â i d e sûresinin 33. âyetinin inişinden önce ve suçluların uzuvlarının tahrîbinin yasaklanmasına âit hadîslerin buyurulmasından evvelki zamana âitti, demişlerdir. Diğer bir kısım âlimler ise: Hayır bu hadîsin hükmü neshedilmemiş olup yürürlüktedir ve **Muhârebe** âyeti de bu hadiste sözü edilen vahşîler hakkında nâzil olmuştur, derler.

RESUL-İ EKREM (ALEYHİ'S-SALÂTÜ VE'S-SELÂM) CÂNİLERE NEDEN BU AĞIR CEZÂYI VERDİ

N e v e v î sözlerine devamla şöyle der:

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm)'ın bu cânilere anılan ağır cezâyı vermesinin sebebi, bunların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in çobanlarına benzer işkenceleri yapmış olmalarıdır. Bunlar bu fiilleri işledikleri için onlara bir misilleme olarak, ilâhî vahye dayanılarak anılan cezâlar verildi. Nitekim bunların bu fiilleri işledikleri, M ü s l i m'in bâzı rivâyetlerinde belirtildiği gibi T i r m i z î, İ b n - i İ s h â k, M û s â b i n U k b e ve siyer bilginleri tarafından ifâde ve rivâyet edilmektedir.

DEVELERİN İDRARINI İÇME EMRİNE GELİNCE

N e v e v î bu hususta da şöyle der:

M â l i k'in arkadaşları ve A h m e d bu hadîsi delîl göstererek: Eti yenen hayvanların idrarı ve tersi temizdir, necis değildir, demişlerdir. Bunun necis olduğuna hükmeden âlimler ve bizim arkadaşlarımız onlara cevâben: Anılan kişiler develerin idrarını tedavî için içmişlerdir. Şarab ve sarhoşluk veren diğer maddeler hâriç ,diğer necis maddelerle tedavî olmak câizdir.

Hadîsin bâzı rivâyetlerinde belirtildiği gibi develer zekât malı iseler bunların sütlerini içmek için bu heriflere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nasıl izin verdi? şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Bunun cevabı şöyledir: Zekât develerinin sütleri fakir müslümanlara verilir. Bu adamlar da oraya gönderildiklerinde muhtaç müslümanlardan idi. (N e v e v î'nin sözü bitti.)

Yukardaki soruya şöyle de cevap verilebilir: Bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi sözü edilen develer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in idi. Yâni develerin bir kısmı zekât malı, diğer bir kısmı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in idi. O, kendi malı olan develerin sütünü onlara vermiş olabilir.

(٢١) باب من قتل دون ماله فهو شهيد

21 — MALI(NI KORUMA) UĞRUNDA ÖLDÜRÜLEN KİMSE ŞEHİDDİR, BÂBI

٢٥٨٠ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَوْفٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ » .

TERCEMESİ

2580) "... Saîd bin Zeyd bin Amr bin Nüfeyl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Malı(nı koruma) uğrunda öldürülen kimse şehiddir» buyurmuştur."

٢٥٨١ — حدّثنا الْخَلِيلُ بْنُ عَمْرٍو . ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ الْجَزَرِيُّ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أُتِيَ عِنْدَ مَالِهِ ، فَقُوتِلَ فَقَاتَلَ فَقُتِلَ ، فَهُوَ شَهِيدٌ » .

في الزوائد : في إسناده يزيد بن سنان التميمي ، أبو فروة الرهاوي ، ضعفه أحمد وغيره .

TERCEMESİ

2581) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim ki malının yanına gidilip (gasbedilmesi için) **kendisiyle savaşılır, kendisi de** (malını korumak için) **savaşır ve öldürülürse o kimse şehiddir.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Yezîd bin Sinân et-Temîmî Ebû Rehâvî'nin zayıflığı Ahmed ve başkası tarafından ifâde edilmiştir.

٢٥٨٢ – حدّثنا محمّد بن بشّار . ثنا أبو عامر . ثنا عبد العزيز بن المطّلب ، عن عبد الله بن الحسن ، عن عبد الرّحمن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من أريد ماله ظلمًا فقتل ، فهو شهيد » .

في الزوائد : إسناده حسن ، لقصور درجته عن أهل الحفظ والإتقان .

TERCEMESİ

2582) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kimin malı zulüm yoluyla (elinden) alınmak istenip de (bu uğurda) öldürülürse o kimse şehîddir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, hasen bir seneddir. Çünkü derecesi hâfız ve itkanlı râvîlerin derecesinden aşağıdır.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsi diğer sünen sâhibleri, A h m e d, İ b n - i H i b b â n ve H â k i m tarafından da rivâyet edilmiştir. Ayrıca B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î ve N e s â î aynı metni ve merfû olarak A b d u l l a h b i n A m r b i n e l - Â s (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet etmişlerdir. Diğer iki hadîs Zevâid türündendir. Bununla beraber ikinci hadîsin bir benzerini E b û D â v û d ve T i r m i z î yine A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet etmişlerdir.

N e v e v î bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir:

"Bu hadîs, haksız yere az veyâ çok malı gasbetmek veyâ çalmak isteyen kimseyi öldürmenin câizliğine delâlet eder. Cumhûrun görüşü budur. Böyle bir adamı öldürmenin vâcib olduğunu söyleyenler ise cumhûrdan kopmuştur. M â l i k î l e r'in bâzısı: Adamın haksız yere almak istediği mal az bir şey ise onu öldürmek câiz değildir, demişlerdir."

K u r t u b î: Bu ihtilâfın sebebi bizce şudur: Böyle bir adamı öldürmeye izin verilmesinin sebebi münkeri değiştirmek, yâni önlemek ise; malın azlığı veyâ çokluğu fark etmez. Şâyet sebep malı korumak ve zararını defetmek ise az mal ile çok mal arasında bir farklılık olabilir, demiştir.

İbnü'l-Münzir'in anlattığına göre Şâfiî: Malına veyâ canına ya da nâmusuna kasdedilen kimse serbesttir. Dilerse saldırmak isteyenle konuşur veyâ ona karşı çevreden imdâd talep eder. Şâyet bu yollarla saldırıyı defedebilir veyâ saldırgan bu işten vazgeçerse tecâvüze uğranma tehlikesini atlatan kişi, artık saldırmak isteyeni öldüremez. Eğer konuşma veyâ imdâd yoluyla saldırganı defetmeyi gerçekleştiremezse saldırganı öldürmek sûretiyle de olsa malını, canını ve namusunu korur ve kendisine hiç bir şey lâzım gelmez. Lâkin adam, saldırganı öldürmeyi kasdetmemeli ve müdâfaa niyetini taşımalıdır, demiştir. İbnü'l-Münzir, Şâfiî'nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Âlimlerin karar kaldıkları görüş şudur ki, haksız yere malına veyâ canına ya da nâmusuna kasdedilen kimse her hâl ve durumda kendini savunup saldırganı defetme yetkisine sâhiptir. Yâni saldırganla görüşme veyâ imdâd isteme yoluna baş vurma zorunluğu söz konusu değildir. Ancak Şâfiî'den hadîs hıfzeden âlimler devlet başkanını bu hükmün dışında tutmak üzerinde ittifak etmiş gibidirler. Çünkü devlet başkanına karşı gelmemek, isyân etmemek ve onun zulümüne sabretmek yolunda hadîsler vardır.

Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği merfû bir hadîs de meâlen şöyledir:

"Bir adam Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e **gelerek:**

(Yâ Resûlallah) **bir adam gelip benim malımı** (haksız yere) **almak isterse benim ne yapmanın gerektiğini bana bildirir misin? diye sordu. Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm):

«(Malını) ona **verme,» buyurdu. Adam:**

Adam benimle savaşırsa ne edeceğim? diye **sordu. Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm):

«Onunla savaş,» buyurdu. Adam:

Peki adam beni öldürürse ne olacak? dedi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm):

«Sen şehîd olursun,» buyurdu. Adam:

Yâ ben onu öldürürsem? diye hükmünü sordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm):

«O cehennemlik olur,» buyurdu."

(Yukardaki bilgi el-Fetih'ten alındı.)

Bu bâbta rivâyet olunan hadîslerden alınan sonuç şudur: Bir müslüman malını koruma uğrunda öldürülürse şehîd sayılır. Yâni âhirette şehîd sevâbını kazanır. Fakat dünya hükümleri bakımın-

dan şehîd sayılmaz. Şehîdlerin kısımları hakkında özlü bilgi verelim. Şöyle ki:

Şehîd üç kısma ayrılır:

1. Kâfirlerle savaş edilirken savaş nedenlerinden birisiyle öldürülen müslüman. Bu tür şehîd âhiret sevâbı bakımından şehîdlik mertebesine kavuştuğu gibi dünya hükümleri bakımından da şehîddir. Dünya hükümlerinden maksad onun cenâzesinin yıkanmaması ve üzerinde cenâze namazının kılınmamasıdır. Hanefîlere göre namazı kılınır.

2. Sevab bakımından şehîd sayılıp dünya hükümleri bakımından şehîd sayılmayanlardır. Bunlar da depremde ölen, vebâ hastalığından ölen, malını koruma uğrunda ölen gibi şehîd olduklarına dâir sahîh hadîs bulunan müslümanlardır. Böylelerinin cenâzeleri yıkanır ve cenâze namazları kılınır. Bunların sevâbının birinci maddedeki şehîdin sevâbı kadar olması gerekmez.

3. Kâfirlerle yapılan savaşta ve savaş nedenlerinden birisiyle öldürülen, fakat ganîmet malında hiyânet etmek gibi bir suç işlediğinden şehîd sayılmayacağına dâir sahîh hadîs bulunan müslümanlar. İşte bu gibi kimseler dünya hükümleri bakımından şehîd sayılıp birinci maddede yazılı kimseler gibidir. Fakat âhiret sevâbı bakımından birinci maddede yazılı şehîdler gibi olamazlar.

Şu noktayı da belirtelim. Malı hırsızdan, soyguncudan ve haksız yere götürmek isteyenden korumak ve buna engel olmak vâcib değil, câizdir. Yâni mal sâhibi meselâ malını korumayıp da soyguncuya teslim ederse günâh işlemiş olmaz.

(٢٢) باب حد السارق

22 — HIRSIZIN HADDİ (CEZÂSI) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce hırsızlık suçunu işleyen erkek ve kadına verilen cezâya âit M â i d e sûresinin 38. âyetini ve tercemesini okuyuculara hatırlatmak üzere buraya almayı uygun buldum.

والسارق والسارقة فاقطعوا ايديهما جزاء بما كسبا نكالا من الله والله عزيز حكيم

«Ve erkek hırsızın ve kadın hırsızın, işledikleri fiilden dolayı Allah tarafından ibret verici bir cezâ olarak ellerini kesiniz.»

Bu âyetin hükümleri ve izahı için tefsir kitablarına mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

٢٥٨٣ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح؛ عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لعن الله السّارق. يسرق البيضة فتقطع يده. ويسرق الحبل فتقطع يده» .

TERCEMESİ

2583) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah hırsıza lânet etsin. O yumurta çalar da eli kesilir, bir ip çalar de eli kesilir.»"

٢٥٨٤ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا علي بن مسهر، عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: قطع النّبيّ ﷺ في مجنّ قيمته ثلاثة دراهم .

TERCEMESİ

2584) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **üç dirhem değerindeki bir kalkan**(ın çalınması olayın)**da hırsızın elini kestirdi."**

٢٥٨٥ – حدّثنا أبو مروان العثماني. ثنا إبراهيم بن سعد عن ابن شهاب؛ أنّ عمرة أخبرته عن عائشة قالت: قال رسول الله ﷺ «لا تقطع اليد إلاّ في ربع دينار فصاعدا».

TERCEMESİ

2585) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hırsızın eli ancak dinârın dörtte biri ve daha fazla (değerdeki malı çalması olayın)**da kesilir.»"**

٢٥٨٦ – حدّثنا محمّد بن بشّار. ثنا أبو هشام المخزوميّ. ثنا وهيب. ثنا أبو واقد

عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ فِي ثَمَنِ الْمِجَنِّ » .

في الزوائد : في إسناده أبو واقد ، وهو ضعيف . ضعفه غير واحد . وأصل الحديث في الصحيحين وغيرهما من حديث عائشة وأبي هريرة وابن عمر رضي الله عنهم .

TERCEMESİ

2586) "... Âmir bin Sa'd'ın babası (Sa'd bin Ebî Vakkas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«(Üç dirhemlik) **kalkan değeri**(nin çalınması olayı)**nda hırsızın eli kesilir.**»"

Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Vâkıd bulunur. Bu râvi zayıftır. Bunun zayıflığını belirten, bir kişi değildir. Bu hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitablarında Âişe, Ebû Hüreyre ve İbn-i Ömer (R.A.)'ın hadîsi olarak rivâyet edilmiştir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Buhârî, Müslim ve Nesâî tarafından, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyalâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir.

Birinci hadîsin zâhirine göre bir yumurta veyâ bir ipin çalınması hırsızın elinin kestirilmesini gerektirir.

İkinci hadîs ise üç dirhem değerindeki bir kalkanı çalan hırsızın elinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle kestirildiğini ifâde eder.

Üçüncü hadîs ise hırsızın eli ancak bir dinârın dörtte biri veyâ bu değerdeki bir malı, ya da daha fazla kıymetteki bir malı çalması hâlinde kestirileceğini ve daha az bir malı çalması hâlinde elinin kestirilemiyeceğini ifâde eder. İkinci hadîs ile üçüncü hadîs aynı mânâyı ifâde eder. Çünkü bu hadîslerin şerhlerinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) devrinde bir dinâr on iki dirheme tekâbül ediyordu. Dinâr altın para birimidir. Dirhem ise gümüş para birimidir. Dinâr ve dirhem belirli ağırlıktaki altın ve gümüş parçaları hakkında da kullanılır. Bu hususta geniş bilgi için Zekât kitâbına mürâcaat edilebilir. Orada geniş bilgi verilmiştir.

Dördüncü hadiste kalkanın değeri belirtilmemiş ise de diğer hadislerde bunun değeri üç dirhem olarak belirtilmiştir.

ÇALINAN MAL NE DEĞERDE OLURSA HIRSIZIN ELİ KESİLİR

Âlimlerin bu husustaki görüşlerini beyan etmeden önce şu durumu belirtmekte fayda vardır:

Yukarda yazılı âyet, hırsızın elinin kestirilmesini emreder. Bu itibarla bu cezâ Kur'ân-ı Kerîm'in nassıyla sâbittir. Ancak anılan âyette çalınacak malın değeri belirtilmemiştir. Bu itibarla el-Hasan, Zâhiriyye mezhebi mensupları ve Hâriciler: Anılan âyette çalınan malın değeri belirtilmediği için malın azlığı ve çokluğu söz konusu değildir. Malın değeri çok az bile olsa hırsızın eli kesilir, demişlerdir.

Cumhûr ise bu bâbta rivâyet olunan hadîsleri ve benzerî hadîsleri delîl göstererek hırsızın elinin kestirilebilmesi için çalınan malın hadîslerde belirtilen değerden az olmamasını şart koşmuştur. Cumhur: Âyet-i Kerîme, mutlaktır. Çalınan malın değerini belirtmemiştir. Hadîsler ise bu âyeti açıklayıcıdır ve çalınan malın en az değerini beyân eder, demiştir. Hak olan, cumhûrun sözüdür.

Cumhûr da hırsızın elinin kestirilmesini gerektiren malın asgarî değerinin tesbiti husûsunda ihtilâf etmiştir. Şöyle ki:

Nevevî âlimlerin görüşlerini özetle şöyle beyân eder:

1. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre çalıntı malın asgarî değeri on dirhem gümüş olmadıkça hırsızın eli kestirilemez.

2. Âişe, Ömer bin Abdilaziz, Evzâî, el-Leys, Ebû Sevr, İshâk, Şâfiî ve bir çok âlimı, hattâ âlimlerin ekserisi: Hırsızın elinin kestirilmesi için çaldığı malın değerinin en az altın olan dinârın dörtte biri kadar olması şarttır. Artık dinârın dörtte birinin değeri ister üç dirhem gümüşe denk gelsin ister bundan fazla veyâ noksan olsun netice değişmez. Çalınan malın değeri altın dinârın dörtte birinden az ise hırsızın eli kestirilemez, demişlerdir.

3. Mâlik, Ahmed ve bir rivâyetinde İshâk: Altın dinârın dörtte biri veyâ üç dirhem gümüş veyâ bunlardan birisinin değeri kadar mal çalmak, hırsızın elinin kestirilmesini gerektirir. Anılan meblâğlardan az bir malı çalmak ise hırsızın elinin kestirilmesini gerektirmez, demişlerdir.

4. Süleymân bin Yesâr, İbn-i Şebreme, İbn-i Ebî Leylâ ve el-Hasan'a göre el kestirmeyi gerektiren meblâğ beş dirhem gümüştür. Bundan az değerli malın çalınması hırsızın elinin kestirilmesini gerektirmez. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den de bu görüş nakledilmiştir.

Nevevî bu arada başka görüşleri de naklettikten sonra ikinci görüşü destekler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in 10 dirhem çalan hırsızın elini kestirdiğine, kezâ beş dirhemi çalanın elini kestirdiğine dâir rivâyetlerin zayıflığını beyân eder ve: Bu rivâyetler zayıf olmasa bile sahih ve apaçık olan diğer hadîslere muhâliftir. Ayni zamanda bu olaylarda çalınan malın on dirhem veyâ beş dirhem değerinde olması, bu meblâğın şart olduğunu ifâde etmez, demiştir." (Nevevî'nin sözü bitti.)

El-Hâfız, el-Fetih'te konu hakkında 20 kadar görüşün bulunduğunu beyânla hepsinin dayanaklarını açıklar.

Hülâsa en kuvvetli görüş iki tanedir: Birisi Irak âlimlerinin birinci maddede geçen görüşüdür. Diğeri de Hicâz âlimlerinin ikinci maddede geçen görüşüdür. Hadîsçiler ikinci görüşü daha kuvvetli buluyorlar. Geniş bilgi için hadîs şerhlerine mürâcaat edilebilir.

BU BÂBIN İLK HADÎSİNİN MÂNÂSIYLA İLGİLİ BİR KAÇ SÖZ

Yukarda tercemesi verilen ilk hadîsten kasdedilen mânâ hakkında değişik görüşler vardır: Nevevî bu görüşleri beyân ederken özetle şöyle der:

Bir cemâata göre bu hadîste geçen **"Beyda"** kelimesi ile yumurta değil, miğfer mânâsı ve **"Habl"** kelimesiyle ip değil, vapur halatı mânâsı kasdedilmiştir. Anılan kelimelerle bu mânâlar kasdedilince miğfer ve vapur halatının değerinin üç dirhem gümüşten veyâ bir dinar altının dörtte birinden fazla olduğu açıktır ve bunu çalan hırsızın elinin kestirilmesi sebebi anlaşılmış olur. Eğer bu kelimelerle yumurta ve ip mânâları kasdedilmiş olsaydı değeri üç dirhem gümüş ve dinarın dörtte birinden çok düşük olan bu malların çalınması hâlinde hırsızın elinin kesilmesi hükmü, diğer hadislerin hükmüne ters düşerdi.

N e v e v î bu görüşü beyân ettikten sonra şöyle der: Muhakkik âlimler bu cemâatın tevilini reddederek zayıf bir yorum olduğunu beyân etmişlerdir. Muhakkikler: Miğferin ve vapur halatının apaçık kıymetleri vardır. Hırsız lânetlenirken ve basit bir şeyi çalması yüzünden elinin kestirilmesine sebebiyet verdiği ifâde edilirken, bu yüzden kınanırken miğfer ve vapur halatını anmanın anlamı ne olur? Değerli bir mal için elini tehlikeye atan yerilmez, bilâkis değersiz bir mal için elini tehlikeye atan kimse yerilir. Elini tehlikeye düşüren hırsız lânetlenip yerilirken basit ve cüzî bir mal uğruna bu harekette bulunduğunu ifâde etmek daha uygundur. Bu itibarla doğrusu şudur: Hadîsten kasdedilen mânâ, bir yumurta ve bir ip gibi değeri düşük olan dinarın dörtte biri için kişi çok kıymetli olan elini tehlikeye atar mı?

Hadîsten kasdedilen mânâ şu olabilir: Hırsızlığa başlayan kişi yumurta çaldığında eli kesilmeyince cesâretlenir ve daha kıymetli malları çalmaya başlar. Sonra da değerli mal çaldığı için eli kesilir. Şu halde yumurta hırsızlığı onun hırsızlığı ilerletmesine ve elinin kestirilmesine sebebiyet vermiş olur.

Bâzıları da şöyle demişlerdir: Bu hadîs, hırsızın elinin kestirilmesine âit M â i d e sûresinin 38. âyeti indiğinde buyurulmuştur. Çünkü inen âyette elin kestirilmesini gerektiren malın değeri beyân edilmemişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) âyetin zâhirine göre bu hadîsi buyurmuş, sonra çalınan malın değeri tâyin ve tesbit edilmiştir.

Bu hadîs belirli bir kimseyi dile getirmeden günah işleyenleri lânetlemenin câizliğine delâlet eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: **«Bilmiş olun ki Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerinedir.»** buyurulmuştur. Fakat belirli bir günahkâra meselâ **"falan hırsıza lânet olsun"** şeklinde lânet etmek câiz değildir.

Kişi ilk kez hırsızlık ettiği zaman sağ eli bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık edince bu kere sol ayağı bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık ederse M â l i k, Ş â f i î, A h m e d, Z ü h r î, E b û S e v r, M e d i n e-i M ü n e v v e r e âlimleri ve başka âlimler: Kişinin sol eli bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık suçunu işlerse sağ ayağı bilekten kesilir ve bundan sonra her hırsızlık suçunu işleyişinde tazîr cezâsına çarptırılır, demişlerdir. E b û H a n î f e'ye göre üçüncü kez hırsızlık edince zindana atılmak gibi tazîr cezâsı verilir.

Hırsızlık cezâsının hükümleri hakkında daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim.

2586 nolu hadîs râvîsi Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 129 - 132 nolu hadîsler bölümünde ve oğlu Amir (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi de 1556 nolu hadîsin dip notunda anlatılmıştır.

(٢٣) باب تعليق اليد فى العنق

23 — HIRSIZIN ELİNİ (KESTİKTEN SONRA) BOYNUNA TAKMAK BÂBI

٢٥٨٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وأبو بشر بكر بن خلف، ومحمد ابن بشار، وأبو سلمة الجوبارى يحيى بن خلف؛ قالوا: ثنا عمر بن علي بن عطاء بن مقدم عن حجاج، عن مكحول، عن ابن محيريز؛ قال: سألت فضالة بن عبيد عن تعليق اليد في العنق؟ فقال: السنة، قطع رسول الله ﷺ يد رجل ثم علقها في عنقه.

TERCEMESİ

2587) "... (Abdurrahman) bin Muhayrîz'den Şöyle demiştir:
Hırsızın elini (kestirdikten sonra) **boynuna takmanın hükmünü Fadâla bin Ubeyd** (el-Ensârî) (Radıyallâhü anh)'a **sordum. Fadâla:**

Sünnettir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hırsızlık eden) **bir adamın elini kestirdi sonra adamın boynuna taktırdı, diye** cevap **verdi.**"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiş, Ebû Dâvûd ise bir şey söylememiştir. Nesâî ise bunu rivâyet ettikten sonra râvî Haccâc'ın zayıflığını belirtmiştir. El-Hâfız da Haccâc ve râvîsinin tedlisçi olduklarını belirtmiştir.

Hırsızın kesilen elini boynuna taktırmak ve teşhîr etmek bir ibret olması içindir. Hanefî âlimlerden İbnü'l-Hümâm bu konuda şöyle demiştir:

"Hırsızın elini kestirildikten sonra boynuna takmanın sünnet olduğuna Şâfiî ve Ahmed'in hükmettikleri naklolunmuş-

tur. Bunların delîli ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu emretmesidir. Bizce ise bunu yapıp yapmamak devlet yetkilisinin takdirine âittir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salütü ve's-selâm)'in, elini kestirdiği her hırsız hakkında bu hükmü uyguladığı sâbit değildir ki, sünnet olsun."

En-Neyl yazarı da : Bu hadîs, hırsızın elini kestirdikten sonra onun boynuna takmanın meşrûluğuna delâlet eder. Hırsızlığı önlemek için bundan daha iyi ibret verici bir şey yapılamaz. Bir taraftan hırsız, boynuna takılı kesik eline bakıp kendisini bu hâle sokan suçu ve uğradığı ağır cezâyı düşünüp durur (Bir daha böyle bir şeye yanaşamaz.) Diğer taraftan hırsızı bu vaziyette gören herkes hırsızlıktan nefretle kaçınır ve hırsızlık etmeye niyetli olan kimseleri de vazgeçirebilir, demiştir.

F a d â l a (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1675 nolu hadîsin izahı bölümünde verildi.

(٢٤) باب السارق يعترف

24 — SUÇUNU İTİRAF EDEN HIRSIZ(IN HÜKMÜNÜ BEYÂN EDEN HADÎS) BÂBI

٢٥٨٨ — حدثنا محمد بن يحيى. ثنا ابن أبي مريم. أنبأنا ابن لهيعة، عن يزيد ابن أبي حبيب، عن عبد الرحمن بن ثعلبة الأنصاري، عن أبيه؛ أن عمرو بن سمرة ابن حبيب بن عبد شمس جاء إلى رسول الله ﷺ فقال: يا رسول الله! إني سرقت جملا لبني فلان. فطهرني. فأرسل إليهم النبي ﷺ فقالوا: إنا افتقدنا جملا لنا. فأمر به النبي ﷺ فقطعت يده.

قال ثعلبة: أنا أنظر إليه حين وقعت يده وهو يقول: الحمد لله الذي طهرني منك. أردت أن تدخلي جسدي النار.

T E R C E M E S İ

2588) "... Sa'lebe el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Amr bin Semûre bin Habîb bin Abd-i Şems (Radıyallâhü anh), **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanına gelerek**:

Yâ Resûlallah! Falanın oğullarına âit bir deveyi çaldım. (Cezâmı vermekle) beni (günahtan) temizle, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Amr'ın dediği) kabîleye adam göndererek soruşturdu. Adamlar: Gerçekten bir devemizi bulamadık, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle Amr'ın eli kesildi.

Sa'lebe demiştir ki: Amr'ın eli (kesilip) yere düştüğü zaman ben ona bakıyordum, kendisi şöyle söylüyordu: (Ey hırsızlık eden el) Beni senden temizleyen Allah'a hamd olsun. Sen cesedimi cehennem ateşine sokmak istedin."

İ Z A H I

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir kayıt bulunmamakla beraber diğer sünenlerde ve Buhârî ile Müslim'de bulamadım. Zâten Hulâsa'dan anlaşıldığına göre Sa'lebe el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerini yalnız müellifimiz rivâyet etmiştir. Bu durumda kanımca bu hadîs Zevâid türündendir.

Hadîs, hırsızlık ettiğini itiraf eden suçlunun itirafına dayanılarak had cezâsının uygulanmasının meşrûluğuna delâlet eder. Hanefî, Şâfiî ve Mâlikî mezheblerine mensup âlimlerin görüşleri de bu merkezdedir. Bunlara göre suçlunun bir kez itirafta bulunması yeterlidir. Fakat Hanbelî mezhebine mensup âlimler ile Hanefîler'den Ebû Yûsuf'a göre suçlunun itirafı iki defa tekrarlanması gereklidir.

Hadîs Amr bin Semûre (Radıyallâhü anh)'ın imân ve takvâ derecesini de belirtir.

(٢٥) باب العبد يسرق

25 — HIRSIZLIK EDEN KÖLE(NİN HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

٢٥٨٩ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ أَبِي عَوَانَةَ ، عَنْ عُمَرَ ابْنِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا سَرَقَ الْعَبْدُ فَبِيعُوهُ وَلَوْ بِنَشٍّ » .

Sa'lebe bin Amr el-Buhârî el-Ensârî (R.A.) Bedir savaşına katılan büyük sahâbîlerdendir. Râvisi oğlu Abdurrahman'dır. İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmiştir. (Hülâsa: 57)

TERCEMESİ

2589) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Köle hırsızlık ettiği zaman onu neşş (yirmi dirhem, yâni yarı fiyatla) **da olsa satınız.»**"

٢٥٩٠ – حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا حَجَّاجُ بْنُ تَمِيمٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ عَبْدًا مِنْ رَقِيقِ الْخُمُسِ سَرَقَ مِنَ الْخُمُسِ. فَرُفِعَ ذٰلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَلَمْ يَقْطَعْهُ وَقَالَ « مَالُ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ، سَرَقَ بَعْضُهُ بَعْضًا » .

في الزوائد : في إسناده جبارة وهو ضعيف .

TERCEMESİ

2590) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ganimet malının humus (beşte bir) **hissesinden olan kölelerden biri, humus malından bir şey çaldı. Durum Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arz edildi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun elini kestirmedi ve :**

«Allah Azze ve Celle'nin malıdır, bâzısı bâzısını çalmıştır.» buyurdu."

Not : Bunun senedinde bulunan Cübâre'nin zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.

İZAHI

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi **E b û D â v û d** ve **N e s â î** tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadîste geçen "Neşş" kelimesi yarım okka, yâni yirmi dirhem mânâsınadır. Burada kasdedilen mânâ ise düşük, ucuz ve yarı fiat, demektir. Yâni hırsızlık eden köleyi çok düşük bir fiatla da olsa onun bu durumunu ve kusurunu müşteriye açıklamak şartıyla satınız. Müslüman, kendi nefsi için arzulamadığı bir şeyi hiç bir müslüman için de arzulamamalıdır. Bu prensip karşısında böyle bir

köleyi başkasına satma emrinin hikmetine gelince, insan yer ve çevre değiştirmekle, ahlâkını değiştirebilir. Diğer taraftan hırsızlık ettiği için el değiştiren ve alışkın olduğu çevreyi değiştiren köle, hoşlanmadığı bu tasarrufu düşünerek gittiği yeni efendisi ve çevresi yanında nefsini islâh edebilir. Çünkü aksine hareket ettiği takdirde gene arzulamadığı tasarrufa tabi tutulacağına kanaat etmiş olur. Sonra ilk efendisi onu islâh edememiş olabilir. Yeni efendisinin onu islâh etmesi umulur. Bu gibi nedenler ve hikmetler ile kusurunu açıklamak kaydiyle kölenin satılması tavsiye olunmuştur.

Bu hadîste hırsızlık eden kölenin elinin kesilmesi meselesine değinilmemiştir. Hırsızın elinin kesilmesine dâir âyet ve hadîsler umumîdir. Köleler için istisnâi bir emir ve hüküm yoktur. Bu itibarla köle hırsızlık ettiği takdirde onun da eli kesilir.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin şerhi bölümünde **Şerhü's-Sünne**'den naklen şu bilgiyi verir:

"Âlimler: Köle hırsızlık ettiği zaman eli kesilir. Efendisinin yanında duran köle ile efendisinden kaçıp firar eden köle arasında bu hususta bir fark yoktur, demişlerdir. İbn-i Ömer'den rivâyet edildiğine göre bir kölesi firarda iken hırsızlık etmişti. Bunun üzerine İbn-i Ömer köleyi Saîd bin el-Âs'a gönderip elini kestirmesini istemişti. Fakat Saîd bin el-Âs kölenin elini kesmekten imtinâ ederek: Köle firar iken hırsızlık ettiğinde eli kesilmez, deyince Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh), Saîd'e:

Sen bu hükmü hangi kitabta buldun, demiş ve kölenin elinin kesilmesini emretmiş ve bu emir infaz edilmiştir. Ömer bin Abdilazîz'in de hırsızlık eden kölenin elini kestirdiği rivâyet olunmuştur. Mâlik, Şâfiî ve tüm ilim ehlinin kavli budur."

İkinci hadîs, yukarda da işâret edildiği gibi Zevâid türündendir. Hadisin senedinin zayıflığı da yukarda belirtildi. Cumhûrun görüşü şudur: Hazerde olsun, seferde olsun hırsızlık eden kişi hür olsun köle olsun suçu sâbit olunca eli kesilir. Ancak bu hadîste bir özellik vardır. O da şudur: Ganîmet malının **Humus** denilen beşte bir hissesi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emir ve tasarrufundadır. Köle humus hissesinden çaldığı mal ile birlikte humusa dâhildir. Yâni çaldığına rağmen gene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrinde ve tasarrufu altında bulunduğu için muhtemelen bu yüzden kölenin eli kestirilmemiştir. Bir de şu vardır: Ganîmet malından almak, şahısların malını çalmaktan farklı olabi-

lir. Nitekim Kâdı Iyâz: Ganîmet malından alınan mal için alıcının elinin kestirilmesi muhtemelen yasak kılınmıştır, der. Allah daha iyi bilir.

GANÎMET MALINDAN BİR ŞEY ÇALMANIN HÜKMÜ

Ganîmet malından ve hazîneden mal çalmak âlimlerin ittifâkıyla haramdır. Ancak bu suçu işleyen kimsenin elinin kesilip kesilmiyeceği husûsunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:

1. Hanefîler'e göre ganîmet malından bir şey çalan kîmsenin eli kesilmez. Çünkü kendisinin de bunda bir istihkakı vardır.

2. Şâfiiler'e göre ganîmet malı henüz taksim edilmemiş iken bundan bir şey çalan kimsenin eli kesilmez. Çünkü kendisinin de bir istihkakı vardır. Taksimden sonra bu suçu işlerse bakılır. Eğer kendisinin dâhil olmadığı bir gruba âit maldan çalmış ise eli kesilir. Fakat kendisinin veyâ usûl ve furuundan bir kimsenin dâhil bulunduğu bir gruba âit maldan çalmış ise eli kesilmez. Hülâsa hakkının bulunduğu bir maldan çalmış ise eli kesilmez. Aksi takdirde eli kesilir.

3. Mâlikîler'e göre kişi ganimet malından hakkından fazla olarak hırsızın elinin kestirilmesi için şer'an tâyin edilen meblâğ kadar mal çalmış ise eli kesilir. Bir kavle göre mutlaka eli kesilir.

4. Hanbelîler'e göre bu mal umûma âit olduğu ve hırsız da umumdan bir kişi olduğu için eli kesilmez.

Geniş ve ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(٢٦) باب الخائن والمنتهب والمختلس

26 — HÂİN (EMÂNET EDİLEN MALA HİYÂNET EDEN), MÜNTEHİB (MALI GASBEDEN) VE MUHTELİS (EL ÇABUKLUĞUYLA VE HİS ETTİRMEDEN MALI AŞIRAN) KİMSELER(İN ELLERİNİN KESİLİP KESİLMİYECEĞİNE DÂİR GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٥٩١ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا أبو عاصم، عن ابن جريج، عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يقطع الخائن ولا المنتهب ولا المختلس».

TERCEMESİ

2591) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«**Ne hâin** (kendisine mal emânet edilen)**in, ne müntehib** (malı gasbeden)**in ne de muhtelis** (el çabukluğuyla, his ettirmeden mal aşıran)**ın eli kesilir.**» (Yâni hiçbirisinin eli kesilmez.)"

٢٥٩٢ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمِصْرِيُّ. ثنا الْمُفَضَّلُ ابْنُ فَضَالَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ «لَيْسَ عَلَى الْمُخْتَلِسِ قَطْعٌ».

في الزوائد: رجال إسناده موثقون.

TERCEMESİ

2592) "... Abdurrahman bin Avf *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim, buyurdu ki:**

«**Muhtelis** (el çabukluğuyla, hissettirmeden mal aşıran) **kimseye el kesme** (cezâsı) **yoktur.**»"

Not: Bunun râvilerinin sıkâ oldukları, Zevâid'de belirtilmiştir.

İZAHI

İlk hadîs E b û D â v û d, T i r m i z î ve N e s â î tarafından da rivâyet edilmiştir. İkinci hadîs Zevâid türündendir.

Bu hadîslerde geçen üç kelimeyi tercemede ve bâbın başlığında parantez içi ifâde ile açıkladım. Bu kelimelerin açıklaması husûsunda bir kaç söz söylemeyi uygun buldum. Şöyle ki:

Hâin kelimesi hiyânet masdarından alınmadır, hiyânet eden demektir. Burada kasdedilen mânâ hakkında **el-Mirkat'ta**: Hiyânet şudur: Bir kimse emin ve güvenilir bilinerek kendisine bir mal emânet bırakılır veyâ geçici olarak yararlanıp geri verilmek üzere kendisine bir mal teslim edilir. Malı teslim alan bu kimse bilâhare malı in-

kâr eder veyâ zâyi olduğunu iddiâ eder veyâ malın kendisine âit olduğunu söyler. İşte güvenilip mal teslim edilen şahsın bu hareketine hiyânet denilir ve kendisine de **Hâin** denilir, diye bilgi verilmiştir.

Müntehib kelimesi de intihâb kökünden alınmadır, bir malı gabseden demektir. İntihâb ve Nehb masdarları, bir malı alenen ve zorla almaktır. Gasbetmek ve yağmalamak sûretiyle mal almaya **İntihâb** denilir.

Muhtelis kelimesi ihtilâs masdarından alınmadır, bir malı el çabukluğu yapmak sûretiyle ve his ettirmeden aşıran demektir.

Yukarda açıklanan bu suçlar hırsızlık suçundan hafif suçlar değildir. Ama bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, bu suçları işleyen suçluların ellerinin kestirilemiyeceğine delâlet eder.

Avnü'l-Mabûd yazarı ilk hadîsin açıklaması bölümünde şu bilgiyi verir:

"Bu hadîs bu suçları işleyenlerin ellerinin kestirilmeyeceğine delîldir. Hanefî âlimlerden İbnü'l-Hümâm, el-Hidâye'-nin şerhinde: Bizim mezhebimize göre bu üç nevî suçluların elleri kestirilemez. Diğer üç mezheb imamlarının görüşleri de böyledir. Sahâbîlerden Ömer (Radıyallâhü anh), İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın mezhebi de böyledir. Bu hüküm üzerinde âlimlerin icmâ'ının bulunduğunu nakleden ilim adamları da vardır. Lâkin âriye (yâni geçici olarak yararlanıp geri verilmek üzere verilen malı) inkâr eden hâin'in elinin kestirileceği yolunda Ahmed bin Hanbel'den bir rivâyet ve İshâk bin Râheveyh'ten bir nakil vardır, der.

Nevevî de: Kâdı Iyâz şöyle der: Allah Teâlâ hırsızın elini kesmeyi vâcip kılmıştır ve el kesme cezâsını başka suçlar için meşrû kılmamıştır. Meselâ ihtilâs, gasb ve intihâb suçları için el kesmeyi emretmemiştir. Bunun hikmeti şudur: Bu suçlar hırsızlık suçuna nisbeten az işlenir. Bir de bu suçlar sûretiyle malı giden mağdur taraf yetkili makamlara baş vurmak ve bu suçları şâhidlerle ispatlamakla malının iâdesini ve hakkının tahsilini talep edebilir. Fakat hırsızlık böyle değildir. Bu nedenle hırsızlık suçuna daha önem verilmemiş ve önlenmesi için ağır müeyyidelere bağlanmıştır, diye bilgi verir.

Bu konu hakkında da bu kadarlık bilgi ile yetinelim. Geniş bilgiyi fıkıhçılara bırakalım.

(٢٧) باب لا يقطع فى ثمر ولا كثر

27 — AĞACI ÜZERİNDEKİ MEYVE VE HURMA GÖBEĞİ(NİN ÇALINMASI HÂLİ)NDE HIRSIZIN ELİ KESİLMEZ, BÂBI

٢٥٩٣ — حدّثنا عليّ بن محمّد . ثنا وكيع عن سفيان، عن يحيى بن سعيد، عن محمّد ابن يحيى بن حبّان، عن عمّه واسع بن حبّان، عن رافع بن خديج؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا قطع في ثمر ولا كثر» .

TERCEMESİ

2593) "... Râfi bin Hadîc *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ne ağacı üzerindeki meyveyi ne de keser (denilen hurma göbeğini çalması hâlin)de hırsızın elini kesmek yoktur.»"

٢٥٩٤ — حدّثنا هشام بن عمّار . ثنا سعد بن سعيد المقبريّ، عن أخيه، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا قطع في ثمر ولا كثر» .

في الزوائد: في إسناده عبد الله بن سعيد المقبريّ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

2594) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ne ağacı üzerindeki meyveyi ne de keser (denilen hurma göbeğini çalması hâlin)de hırsızın elini kesmek yoktur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Said el-Makbürî zayıftır.

İZAHI

Râfi (Radıyallâhü anh)'ın hadisini dört sünen sâhipleri, Şâfii, Ahmed, Hâkim, Beyhakî ve İbn-i Hibbân rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. İki hadîs metni aynidir.

Hadîste geçen "Semer" kelimesini «ağacı üzerindeki meyve» diye terceme ettim. Âlimler bu kelimeyi ağacı üzerinde olup henüz kesilip toplanmamış meyve olarak târif etmişlerdir. H a t t â b î bu kelimenin açıklamasıyla ilgili olarak şu bilgiyi verir:

"Ş â f i î : Semer, ağacı üzerinde olup henüz kesilip toplanmamış olan yaş hurmadır, demiştir. E l - K a r î de: Semer, Arap dilinde ekseriyetle ağacı üzerindeki yaş hurma anlamında kullanılır. Bununla beraber bu kelime bütün meyveler için de kullanılır, demiştir. En-Nihâye'de ise: Hurma henüz ağacından kesilmemiş iken ona semer denilir. Kesilince ona rutab denilir ve kurutulup kaldırılınca ona temr denilir, demiştir.

Semer kelimesinden maksad, ağacı üzerindeki meyve olmuş olur. Bir kavle göre bundan maksad çabuk bozulup çürümeye mahkûm olan meyvedir. İster ağacı üzerinde bulunsun ister kesilip harmanda veyâ başka yerde muhâfaza edilmek üzere toplanmış olsun fark etmez.

"Keser" kelimesini hurma göbeği terceme ettim. Buna Şahmü'n-Nahl ve Cümmâr da denilir. Hurma ağacının başında çıkar sığır dili gibidir. Süt tadını verir ve lezzetlidir. Arablar bunu yerler. Keser bir kavle göre hurma koruğu ve hurma çiçeği anlamında kullanılır ve burada bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü bu da yenilir.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu ilk hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

"Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: E b û H a n î f e bu hadîsin zâhiriyle amel ederek: Ağacı üzerinde olsun kesilip toplanmış olsun yaş meyve hırsızlığından dolayı kimsenin eli kesilmez, demiş ve etleri, sütleri ve meşrûbatı da yaş meyvelere kıyaslamıştır. Fakat diğer âlimler bütün bu maddeler, muhâfaza edilecekleri yerlerde iken çalınırsa hırsızın elinin kesilmesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir. (Her malın muhâfaza yerinden neyin kasdedildiği fıkıh kitablarında uzunca anlatılmıştır. Bu nokta için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.) Ş â f i î ve M â l i k ' in kavli de böyledir. Ş â f i î bu hadîsi ağaçları üzerindeki ve muhâfazalı olmayan meyveler hakkında yorumlamış ve: M e d î n e - i M ü n e v v e r e hurma bahçelerinin ekserisinin etrafında duvar yoktur, der. Bu hadîsin böyle yorumlanmasının delîli ise A m r b i n Ş u a y b ' in (2596 nolu) hadîsidir. Bu hadîs, muhâfaza altına alınan meyveleri çalmanın el kestirmeyi gerektirdiğine delâlet eder."

AĞACI ÜZERİNDE İKEN MEYVEYİ ÇALMA SUÇU EL KESTİRMEYİ GEREKTİREBİLİR Mİ?

Yukarda da sorunun cevap verilmiş olmakla beraber dört mezhebin bu husustaki görüşlerini özlü olarak aktarayım:

1. Hanefî ve Şâfiî mezhebine göre ağacı üzerinde iken meyveleri, cümmar denilen hurma göbeğini ve biçilmemiş ziraî mahsûlü sâhibinin izni olmaksızın yemek, el kestirmeyi gerektirmez. Böyle bir hırsızlık eden kişi, yediği mikdarın değerini mal sâhibine ödemekle mükelleftir. Şâfiî mezhebine göre şu da vardır: Meyveler ağaçlarından kesilip toplanmış ve harman yeri, depo, ev gibi bir yerde muhâfaza altına alınmış ise bu haldeki hırsızlık el kestirmeyi gerektirir. Hanefî mezhebine göre ise yaş meyvelerin muhâfaza altına alınma veyâ alınmaması neticeyi değiştirmez.

2. Hanbelî mezhebine göre ağacı üzerindeki meyveyi çalıp yiyen kimsenin eli kesilmez. Fakat yediği meyvenin bedelinin iki katını sâhibine ödemek zorundadır.

3. Mâlikî mezhebine göre ağacı üzerindeki meyveler muhâfaza altına alınmış ise bundan çalıp yiyen kimsenin eli kesilir ve yediği meyvenin bedelini mal sâhibine öder.

(٢٨) بَابُ مَنْ سَرَقَ مِنَ الْحِرْزِ

28 — (BİR MALI) MUHÂFAZA EDİLDİĞİ YERDEN ÇALAN KİMSE(NİN HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bâbın başlığında bulunan **"Hirz"** kelimesini açıklayalım. Çünkü bir hırsızlığın el kestirmeyi gerektirip gerektirmemesi husûsunda malın çalındığı yerin önemi büyüktür. Bir malı evin içinden çalmak ile sokaktan çalmak arasında her halde bir farklılık vardır. İşte bunun için "Hırz"ın ne demek olduğunu bilmekte yarar vardır. Bâbın başlığının tercemesini verirken bu kelimenin karşılığı olarak **«Malın muhâfaza edildiği yer»** ifâdesini kullandım.

Hırz: Bir malın emsâlinin konulduğu, muhâfaza edildiği ve örf, âdete göre bırakıldığı yer, diye târif edebiliriz. Çünkü örf ve âdette her malın konulduğu bir yer vardır. İşte o yer o malın **Hırz**'ıdır. O mal yerden çalınırsa **Hırz**'ından çalınmış olur ve çalanın elinin kesilmesi hükmü verilebilir. Meselâ evler, dükkânlar, ağıllar, trenler, otobüsler, vapurlar gibi yerler buralara konulan mallar için **Hırz** sa-

yılır. Çobanlar güttükleri hayvan sürüleri için bir **Hırz** sayılır. Bekçisi veyâ sâhibi bulunan meydandaki mallar için bekleyen mal sâhibi veyâ bekçi bir **Hırz** sayılır. Akıllı, ergin bir kimse bir malı **Hırz**'ından gizlice götürürse hırsızlık etmiş olur. O mal nisab ise yâni H a n e f î mezhebine göre on dirhem gümüş veyâ bunun değerinde ise, diğer mezheblere göre altın bir dinarın dörtte biri veyâ üç dirhem gümüş veyâ bunların değerinde ise hırsızın eli kesilir. Daha ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.

٢٥٩٥ — حدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ. ثنا شَبَابَةُ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَفْوَانَ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ نَامَ فِي الْمَسْجِدِ وَتَوَسَّدَ رِدَاءَهُ. فَأُخِذَ مِنْ تَحْتِ رَأْسِهِ. فَجَاءَ بِسَارِقِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقْطَعَ. فَقَالَ صَفْوَانُ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَمْ أُرِدْ هٰذَا. رِدَائِي عَلَيْهِ صَدَقَةٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «فَهَلَّا قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ».

T E R C E M E S İ

2595) "... Safvân (bin Ümeyye) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre bir kere :

Kendisi Mescid-i Nebevî'de ridâsını (abasını) **başına yastık edip uyumuş ve ridâsı başının altından alınmış. Sonra Safvân hırsızını yakalayıp Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **götürmüş. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (suçu sübut bulan) **hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Safvân :**

Yâ Resûlallah! Ben bunu (yâni elinin kesilmesini) **istemedim. Ridâm ona sadaka olsun, deyince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Safvân'a :**

«Adamı bana getirmeden önce (bu işi) **yapmalıydın» buyurdu** (ve hırsızın elini kestirdi)."

٢٥٩٦ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنْ مُزَيْنَةَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الثِّمَارِ فَقَالَ «مَا أُخِذَ فِي أَكْمَامِهِ فَاحْتُمِلَ، فَثَمَنُهُ وَمِثْلُهُ مَعَهُ. وَمَا كَانَ مِنَ الْجِرِينِ، فَفِيهِ الْقَطْعُ إِذَا بَلَغَ ثَمَنَ الْمِجَنِّ. وَإِنْ أَكَلَ وَلَمْ يَأْخُذْ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ» قَالَ: الشَّاةُ الْحَرِيسَةُ مِنْهُنَّ

يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « ثَمَنُهَا وَمِثْلُهُ مَعَهُ وَالنَّكَالُ . وَمَا كَانَ فِي الْمُرَاحِ ، فَفِيهِ الْقَطْعُ ،
إِذَا كَانَ مَا يَأْخُذُ مِنْ ذَلِكَ ثَمَنَ الْمِجَنِّ » .

TERCEMESİ

2596) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre:

Müzeyne'den bir adam meyveler(i çalmanın) **hükmünü Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«(Ağacı üzerinde ve) **kapçıkları içinde iken alınıp götürülen** (çalınan) **meyvelerin değeri ve bununla beraber bir katı** (hırsıza ödettirilir.) **Harmandan olan meyve kalkan bahâsına ulaşınca bu değerdeki meyveyi çalmak** (olayın)**da hırsızın elini kesmek** (cezâsı) **vardır. Kişi** (fakir ve muhtaç olduğu halde) **meyveden yiyer ve** (bundan bir şey) **alıp götürmezse ona bir şey lâzım gelmez,» buyurdu. Adam:**

Harîse (yâni meradan çalınan) **koyun** (hakkında **ne** buyurursun) **Yâ Resûlallah? diye sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«**Koyunun bahası, bununla beraber bahasının bir katı ve cezâ** (yâni tazîr cezâsı) **var. Ağılda olan** (koyunu çalmak)**ta da hırsızın aldığı koyunun değeri kalkanın bahası kadar olunca el kesme cezâsı vardır.» buyurdu."**

İZAHI

Safvân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Ridâ" belden yukarı giyilen elbise mânâsınadır. Nesâî'nin bâzı rivâyetlerinde bu kelime yerine «Bürd = Aba» kelimesi geçtiği için tercemede Ridâ kelimesini aba mânâsına terceme ettim. Uyurken kişinin başının altına koyduğu eşya buradan çalındığı takdirde Hırz'ından, yâni eşyanın muhâfaza edildiği yerden çalma hükmü uygulanır. Şu halde böyle bir hırsızlık edenin eli kesilir. Hadîs buna delâlet eder. Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm ise: Hırsızlık olayı devlet yetkilisine intikal ettirildikten sonra mal sâhibinin dâvâdan vaz geçmesi veyâ malını hırsıza bağışlaması bir değer taşımaz. El kesme cezâsını durdurmaz. Burdaki rivâyette hırsızın elinin kestirildiği ifâde edilmiyor ise de Nesâî'nin rivâyetinde bu ziyâde bulunduğu için buraya ilâve ettim. Ama mal sâhibi devlet yetkilisine olayı

intikal ettirmeden hırsızı bağışlar ve malını kendisine helâl ederse, bu câizdir.

Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Meradan çalınan koyunla ilgili soru ve cevap kısmı Nesâî tarafından rivâyet edilmiştir. Fakat Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivâyetlerinde bu fıkra yoktur.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:

Simâr: Semere'nin çoğuludur, meyveler mânâsınadır.

Ekmâm: Kemm'in çoğuludur, tomurcuklar ve ağaç çiçekleri ile meyvelerin kapçıklarıdır.

Cerîn: Hurma harmanıdır. Hurmalar burada kurutulur.

Micenn: Kalkan demektir. Hırsızın elinin kesilmesi için çalınan malın değerinin tesbiti bakımından kabul edilen bir değer ölçüsüdür ki, buna **Nisâb** denilir. Hanefî âlimler 10 dirhem gümüş değerindeki kalkanı **Nisâb** kabul etmişlerdir. Şâfiî ve diğer âlimler ise bir altın dinarın dörtte bir değerindeki kalkanı **Nisâb** kabul etmişlerdir. Bâzıları 3 dirhem, diğer bir kısım âlimler 5 dirhem değerindeki kalkanı **Nisâb** saymışlardır. Bu konuda geniş bilgi bu kitâbın 22. bâbında geçti. 2583 - 2586 nolu hadîsler bölümüne bakılabilir.

Harîse: Merada çalınan koyun anlamına gelir. **En-Nihâye**'de bu kelime böyle açıklandıktan sonra **İhtirâs** da bir şeyi meradan almaktır, denilir. Sindî ise **Harîse:** Ağılına varmadan önce geceleyen koyundur, der.

Nekâl: İbret verici cezâ anlamınadır. Burada tazîr cezâsı mânâsı kasdedilmiştir. Tazîr hakkında gerekli bilgi bu kitâbın 32. bâbında gelen 2601, 2602 nolu hadîsler bölümünde verilecektir.

Mürâh: Koyun sürüsünün geceledikleri yerdir ki buna ağıl denilir.

BU HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Ağaçları üzerindeki meyveleri, sâhibinin izni olmaksızın götüren bir kimse, götürdüğü meyvenin bedelini meyve sâhibine öde-

yeceği gibi bu bedelin bir katını da cezâ olarak ona ödeyecektir. Fakat Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde meyvenin bedeli ödenir, denilir. **«Bedelden ayrı olarak bir katı da ödenir»** hükmü ile ilgili olarak Sindî: Bir kavle göre bu, malî bir cezâ mâhiyetindedir. Fakat âlimlerin çoğuna göre mâlî cezâ şeklindeki tazîr hükmü nesholunmuştur, der. Bâzı rivâyetlerde ağacı üzerindeki meyveyi alıp götüren suçlunun tazîr olarak dövüleceği de hükme bağlanıyor.

2. Harman yerinden çalınan hurma kalkan bahası kadar veyâ daha fazla ise hırsızın eli kesilir.

3. Ağacı üzerindeki meyveleri yiyen, fakat bundan hiç bir şey alıp beraberinde götürmeyen kimseye bir vebâl yoktur. Tirmizî'nin rivâyetinde bu fıkrada **«ihtiyacı olan»** kaydı mevcuttur. Yâni sözü edilen meyveyi yiyen kimse fakir ve buna şiddetli ihtiyaç duyarsa bu işi yaptığından dolayı vebâl altına girmez. Cumhûra göre böyle fakir bir kimse başkasının bahçesine girip ağaçlardaki meyvelerden yiyerse, yediği meyvenin bahasını mal sâhibine ödemekle mükelleftir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî'nin görüşü de böyledir. Bâzı selef âlimlerine göre fakru zarûretinden dolayı bunu yapan kimse yediği meyvenin bahasını mal sâhibine ödemekle mükellef değildir. Ahmed bin Hanbel'e göre etrafı duvarla çevrili olmayan bahçenin ağaçları üzerindeki meyveden yiyen kimse fakir ve mecbur olsun veyâ olmasın yediği meyvenin bahasını ödemekle mükellef değildir. Bu husûsta daha geniş bilgi için 2298 - 2303 nolu hadîslerin izahı bölümüne mürâcaat edilmelidir.

4. Sürüden geri kalıp merada bulunan bir koyunu alıp götüren hırsız bunun bedelini ve cezâ olarak ikinci bir bedelini koyun sâhibine ödemekle mükelleftir. Ayrıca bu suçu işlediği için tazîr cezâsı olarak dövülür. Ancak mâlî cezâ olarak koyunun bahasının ikinci katını ödemesi hükmü âlimlerin ekserisince mensuhtur. Yukarda bunun bir benzeri geçti.

5. Ağıl gibi koyunların geceledikleri yerden bir koyun çalan kimsenin çaldığı hayvanın değeri bir kalkan bahası kadar veyâ daha fazla ise hırsızın eli kesilir.

İlk hadîs râvîsi Safvân bin Ümeyye bin Halef (Radıyallâhü anhüm) Mekke fethi esnasında müslüman olanlardandır. Müellefe-i Kulûb, yâni müslümanlığa gönlü henüz iyice yatışmamış olanlardandı. Müslim onun bir

hadîsini rivâyet etmiştir. Sünen sâhipleri de onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri oğlu Ü m e y y e, T â v û s ve A t â'-dır. H u n e y n savaşı için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e çok sayıda silâh emâneten vermiştir. Hicretin 41. yılı vefât etmiştir. (5)

Meradan çalınan koyun ile merada, dağda rastlanan ve sâhibi bilinmeyen, kurt'a yem olması beklenen koyun arasında şer'î hüküm bakımından farklılık vardır. Çünkü lukâta durumundaki koyunu iyi niyetle, yâni sâhibini buldurmaya çalışmak, durumu ilân etmek ve sâhibi bulunduğu takdirde koyunu ona teslim etmek, bulunmadığı takdirde değerini takdir edip sonra koyunu yemek üzere alıp götürmek câizdir. Bu hususta gerekli bilgi 2503 - 2504 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Oraya mürâcaat edilebilir.

(٢٩) باب تلقين السارق

29 — HIRSIZA TELKİNDE BULUNMAK BÂBI

٢٥٩٧ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَىٰ. ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ إِسْحٰقَ
ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ : سَمِعْتُ أَبَا الْمُنْذِرِ، مَوْلَىٰ أَبِي ذَرٍّ، يَذْكُرُ أَنَّ أَبَا أُمَيَّةَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ
ﷺ أُتِيَ بِلِصٍّ. فَاعْتَرَفَ اعْتِرَافًا. وَلَمْ يُوجَدْ مَعَهُ الْمَتَاعُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا إِخَالُكَ
سَرَقْتَ» قَالَ : بَلَىٰ. ثُمَّ قَالَ «مَا إِخَالُكَ سَرَقْتَ» قَالَ : بَلَىٰ. فَأَمَرَ بِهِ فَقُطِعَ. فَقَالَ النَّبِيُّ
ﷺ «قُلْ : أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ» قَالَ : أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. قَالَ «اللّٰهُمَّ تُبْ
عَلَيْهِ» مَرَّتَيْنِ.

TERCEMESİ

2597) "... Ebû Ümeyye (6) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir hırsız Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna getirildi. Hırsız suçunu sıhhatli bir şekilde itiraf etti. Fakat çalınan

---

(5) Hülâsa : 174

(6) Bu zât Ensâr'dan ve Beni Mahzûm kabilesindendir. Sahâbîdir. Râvisi Ebû'l-Münzir Mevlâ Ebî Zer'dir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 443)

eşya onun beraberinde, yanında bulunmamıştı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine hitâben) :

«Senin çaldığını zannetmiyorum», buyurdu. Hırsız:
— **Bilâkis** (ben çaldım), **dedi. Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :

«Senin **çaldığını sanmıyorum,» buyurdu. Hırsız:**
— **Bilâkis** (ben çaldım), **dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **emriyle onun eli kesildi. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hırsıza) :

De ki: أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ = **«Ben Allah'tan mağiret dilerim ve Ona dönüş yaparım» buyurdu. Hırsız:** أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ **dedi.**
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de iki kez:**
«Allahım onun tevbesini kabul eyle» diye duâ etti."

İ Z A H I

Bu hadîsi E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hırsıza hitâben: **«Senin çaldığını sanmıyorum»** buyruğuyla hırsızın suçunu itiraftan dönüş yapması için telkinde bulunmayı kasdettiği, **Fethü'l-Vedûd'da** nakledilmiştir.

Ş e v k â n î de: **Bu hadis**, had cezâsını defedici ifâdeler için telkinde bulunmanın müstehablığına, had cezâsına çarptırılan suçluya Allah'tan mağfiret dilemesi için emir ve tavsiyede bulunmanın meşrûluğuna ve suçlu istiğfarda bulunduktan sonra tevbesinin kabul olunması için kendisine duâ etmenin müstehablığına delâlet eder, demiştir.

Had cezâlarının işlenen suça kefâret olup o günahın bağışlanmış olduğuna dâir sahîh hadîsler mevcuttur. Hırsızın eli kesildikten sonra hırsızlık günahı bağışlanmış olur. Durum böyle iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hırsıza **«Allah'tan mağfiret dile ve tevbe et»** meâlindeki emrin hikmeti nedir, diye hatıra bir soru gelebilir. S i n d î bu husus için şöyle der:

Emredilen istiğfar ve tevbe hırsızın diğer günahları içindir. Bir daha böyle bir suç işlememesi için tevbe etmesi emredilmiş olabilir.

(٣٠) باب المستكره

30 — (SUÇ İŞLEMEYE) ZORLANAN (KİMSE HAKKINDA GELEN HADÎS) BÂBI

٢٥٩٨ – حدثنا علي بن ميمون الرقي، وأيوب بن محمد الوزان، وعبد الله بن سعيد، قالوا : ثنا معمر بن سليمان. أنبأنا الحجاج بن أرطاة عن عبد الجبار بن وائل، عن أبيه؛ قال : استكرهت امرأة على عهد رسول الله ﷺ. فدرأ عنها الحد، وأقامه على الذي أصابها. ولم يذكر أنه جعل لها مهرا.

TERCEMESİ

2598) "... Vâil (bin Hucr el-Hadramî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken bir kadın** (zinâya) **zorlandı. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **had cezâsını kadından defetti ve kadında zinâ eden adama had** (recmetme) **cezâsını verdi. Râvî, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kadına bir mehir** (hakkını) **kıldığını anlatmadı."**

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi iki senedle rivâyet etmiştir. Bunlardan birisinde, burada olduğu gibi Vâil (Radıyallâhü anh)'ın râvîsi, oğlu Abdülcebbâr'dır. Diğerinde ise Vâil'in râvîsi diğer oğlu Alkama'dır. Tirmizî, Alkama'nın yaşça Abdülcebbâr'dan büyük olduğunu, babasından hadîs işittiğini, fakat Abdülcebbâr'ın, babasından hadîs işitmediğini, bu itibarla ilk senedin muttasıl olmadığını ve Alkama'nın hadîsinin hasen - garîb - sahîh olduğunu beyân etmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Bir erkek zorla bir kadının ırzına geçerse kadına had cezâsı gerekmez. Çünkü irâdesi dışında olmuştur. Bu hükümde icmâ vardır.

2. Bir kadının ırzına geçen zâni had edilir. Bu hadîste sözü edilen erkek muhsan olduğu, yâni bekâr olmadığı için recmedilmek sûretiyle öldürülmüştür. Bu durum burdaki rivâyette belirtilmemiş ise de Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde açıklanmıştır. Zâni bekâr ise yüz değnek dövülür ve bâzı âlimlere göre bir yıl süreyle başka memlekette ikâmete mecbur edilir. Bu hususta ayrıntılı bilgi zinâ bahsinde geçti.

3. Zorla kendisiyle zinâ edilen kadın için zâni adamdan mehir ismi verilen bir meblâğ malın tahsîl edilip edilmeyeceği meselesine gelince, râvî Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kadıdına mehir verilmesine hükmettiğini anlatmamıştır. Yâni râvi bu hususta bir şey nakletmemiştir.

Tuhfe yazarı bu fıkrayla ilgili olarak şöyle der:

El-Mazhar ve İbnü'l-Melik: Râvînin bunu anlatmaması, kadın için mehir verîlmesinin vâcip olmadığına delâlet etmez. Çünkü, kadına mehir verilmesinin vâcipliğine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hükmettiği başka hadîslerle sâbittir, demişlerdir.

Hanefi âlimlere göre had cezâsı ile mehir ödeme işi birleşmez. Yâni had cezâsı verilen meselelerde mehir ödenmez. Mehir ödenen yerde had cezâsı verilmez. İbnü'l-Hümâm, Fethü'l-Kadîr şerhinde böyle der. Şu halde hadîste anlatılan olayda mütecâvize had cezâsı verildiği için ayrıca kadına mehir ödemesi hükmü verilmez.

Şâfiî âlimlere göre ise zâni adam, ırzına geçtiği kadına mehr-i misli ödemekle de mükelleftir. Hem bu meblâğı kadına ödeyecek hem de had cezâsını çekecektir.

Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 659 nolu hadîs bölümünde geçti.

(٣١) باب النهى عن إقامة الحدود فى المساجد

31 — HAD CEZÂLARI MESCİDLERDE İNFÂZ ETMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٢٥٩٩ – حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ . ثنا أَبُو حَفْصٍ الْأَبَّارُ ، جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تُقَامُ الْحُدُودُ فِي الْمَسَاجِدِ » .

TERCEMESİ

2599) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Had cezâları mescidlerde infâz edilmez.»"

٢٦٠٠ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَمْرَو بْنَ شُعَيْبٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ إِقَامَةِ الْحَدِّ فِي الْمَسَاجِدِ.

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة ، وهو ضعيف مدلس . ومحمد بن عجلان مدلس أيضا .

TERCEMESİ

2600) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **had cezâsını mescidlerde infâz etmeyi yasaklamıştır."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan İbn-i Lehîa zayıf ve tedlisçidir. Muhammed bin Aclân da tedlisçidir.

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **Tirmizî, Ahmed** ve **Hâkim** de rivâyet etmişlerdir. **Amr** (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir.

Had cezâlarının mescidlerde infâz edilmesinin yasaklanması mescidlerin kanlarla kirletilmemesi ve mescidlerde gürültülere meydan verilmemesidir. Mescidler ibâdet içindir. Bu nedenledir ki, mescidlerde alış veriş etmek, kayıp ilânını yapmak gibi şeyler de yasaktır.

(٣٢) باب التعزير

32— TAZÎR (TEDÎB) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin terceme ve izahına geçmeden önce Tazîr kelimesinin kavramı üzerinde biraz duralım:

Tazîr: Arap dilinde reddetmek, engellemek, mânî olmak mânâsına gelir. Şer-i Şerîf'te ise had veyâ kefâret cezâsını gerektirme-

yen bir günah işleyeni tedîb etmek anlamına gelir. Tazîr cezâsı, kınama, teşhîr, dövme ve hapsetme gibi yollarla gerçekleşir. Tazîr cezâsı had cezâsından farklıdır. Şöyle ki, had cezâsı herkes hakkında aynen uygulanır. Tazîr cezâsı ise suçlunun sosyal ve özel durumu dikkate alınarak takdir ve tâyin edilir. Çünkü bu cezâdan amaç, suçlunun tekrar o suçu işlememesini sağlamaktır, ibret verici ders vermektir. Öyle adam var ki, işlediği bir suçtan ve günahtan dolayı sadece kınanması veyâ teşhir edilmesi onun için yeterli bir ders olur. Buna karşın öyle adam varki değil teşhir edilmesi, yüzüne kömür sürülüp, merkebe ters bindirilerek çarşı ve pazarda dolaştırılması bile ibret dersi alması açısından yeterli olmaz. Tazîri, had cezâsından ayırd eden diğer bir özellik de tazîr meselesinde suçluyu bağışlamak. Yâni dâva hâkim'e intikal ettikten sonra suçlunun bağışlanması mümkündür. Fakat bilindiği gibi had cezâsının kaldırılması için aracı olmak veyâ suçluyu bağışlamak mümkün değildir. Hâkim, kendisine intikal eden had dâvasında cezâyı aynen uygulamak zorundadır. Tazîr cezâsı dayak atma yoluyla yapılırsa en çok kaç dayak atılabileceği husûsunda ihtilâf vardır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

٢٦٠١ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ نِيَارٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ « لَا يُجْلَدُ أَحَدٌ فَوْقَ عَشْرِ جَلَدَاتٍ، إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ » .

TERCEMESİ

2601) "... Ebû Bürde bin Nîyâr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyururdu:

«Allah'ın (koyduğu) had cezâlarından başka hiç bir cezâda, kimseye on değnekten fazla vurulamaz.»"

٢٦٠٢ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا عَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُعَزِّرُوا فَوْقَ عَشَرَةِ أَسْوَاطٍ » .

في الزوائد : في إسناده عباد بن كثير الثقفي، قال أحمد بن حنبل : روى أحاديث كذب لم يسمعها .
وقال البخاري : تركوه . وكذا قال غير واحد .

TERCEMESİ

2602) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«On kamçıdan fazla tezîr cezâsı vermeyiniz.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abbâd bin Kesîr bulunur. Ahmed bin Hanbel : Bu râvî, işitmediği yalan hadîsler rivâyet etmiştir, der. Buhârî de : Âlimler bu râviyi terketmişler, demiştir. Bunlardan başka zâtlar da bu râvî hakkında böyle konuşmuşlardır.

İZAHI

Ebû Bürde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir.

Ebû Bürde'nin hadîsinde geçen «Allah'ın (koyduğu) had cezâları» ifâdesinden maksad Şâri-i Hakîm'in koymuş olduğu belirli cezâlardır. Bu cezâlar zinâ, hırsızlık, içki içmek, müslümanlarla savaşmak, iffetli bir müslümanı zinâ ile itham etmek, adam öldürmek veyâ bir uzvunu kesmek ve mürted olmak suçlarıdır. Bu saydığım suçlardan son ikisine verilen cezâya had isminin verilip verilemeyeceği husûsunda ihtilâf vardır. Yukarda saydığım suçlara verilecek cezâlar tâyin ve tesbit edilmiştir. Bu suçların dışında kalan suçlara verilen cezâya Tazîr ismi verilir. Bu hadîsin zâhirine göre yukarda sayılanların dışında kalan suçlara dövme cezâsı verilirken ancak on değnek vurulabilir. Bundan fazla vurulamaz. Bu hadîsin delâlet ettiği anlam husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Avnü'l-Mabûd yazarının el-Fetih'ten naklen verdiği bilgiye göre söz konusu ihtilâf şöyledir :

1. Ahmed bin Hanbel meşhur kavlinde ve Şâfiîler'in bâzısı bu hadîsin zâhiri ile amel ederek : Tazîr cezâsı 10 değneği geçemez, demişlerdir.

2. Şâfiî, Mâlik ve Ebû Hanîfe'nin iki arkadaşı : Tazîr cezâsı 10 değneği geçebilir, demişlerdir. Bunlar da muh-

telif ve farklı görüşler beyân etmişlerdir. Ş â f i î'ye göre tazîr dayağı, had için tâyin ve tesbit edilmiş sayıya ulaşamaz. Bilindiği gibi hür kimsenin asgarî haddi içki için atılan kırk dayak ve köleye atılan yirmi dayaktır. Diğerlerine göre, tazîr için atılacak dayak sayısının tesbit ve tâyini devlet yetkilisinin takdirine bağlıdır.

Bu grubun yukardaki hadîse karşı verdikleri cevap ise şöyledir: Sahâbîlerin tazîr cezâsını uygularken bu hadîsin hükmüne bağlı kalmamaları, yâni 10 sopadan fazla dayak atmaları bu hadîsin mensuhluğu için bir delîldir. Nitekim O s m â n b i n A f v â n (Radıyallâhü anh)'ın 30 dayak ve Ö m e r b i n e l - H a t t â b (Radıyallâhü ânh)'ın had sayısından veyâ yüzden fazla dayak atmaları ve diğer sahâbîlerin bu uygulamaya karşı çıkmamaları rivâyet olunmuştur. Bu grubun başka cevapları da vardır.

En-Neyl'de beyân edildiğine göre B e y h a k i: Tazîr dayağı sayısı hakkında sahâbîlerden muhtelif eserler rivâyet olunmuştur. Bu hususta en iyi şey, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'-den rivâyet edildiği sâbit olan hadîs, yâni E b û B ü r d e (Radıyallâhü anh)'ın yukardaki hadîsi ile amel etmektir, demiştir.

E l - H â f ı z daha sonra: B e y h a k î'nin sahâbîlerden naklettiği bilgiden anlaşılıyor ki tazîr dayağı sayısı husûsunda sahâbîler belirli bir şey üzerinde ittifak etmemişlerdir. Durum bu olunca sâbit hadîsin mensuhluğu nasıl iddiâ edilir ve mesnedsiz olarak başka görüşlere nasıl gidilir, demiştir. (**Avnü'l-Mabûd'dan** yapılan nakil bitti.)

N e v e v î de yukardaki iki görüşü beyân ederken başka görüşleri de nakletmektedir. N e v e v î'nin beyânına göre E b û H a n î f e: Tazîr dayağı kırka ulaştırılamaz, demiştir. Daha geniş bilgi için hadis şerhlerine veyâ fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

Ebû Bürde (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ebû Bürde el-Belevî Hâni bin Niyâr bin Amr bin Ubeyd, Bedir ve diğer savaşlara katılmış sahâbîlerdendir. 20 adet hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim onun bir hadîsini —bu hadîsini— müttefikan rivâyet etmişlerdir. Ravileri kız kardeşinin oğlu Berâ ve Câbir bin Abdillah'tır. Hicretin 41. yılı vefât ettiği rivâyet olunmuştur. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadisleri bulunur.

(٣٣) باب الحد كفارة

33 — HAD (CEZÂSI İŞLENEN SUÇA) KEFÂRETTİR, BÂBI

٢٦٠٣ — حدثنا محمد بن المثنى. ثنا عبد الوهاب وابن أبي عدي، عن خالد الحذاء، عن أبي قلابة، عن أبي الأشعث، عن عبادة بن الصامت؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من أصاب منكم حدا، فعجلت له عقوبته، فهو كفارته. وإلا، فأمره إلى الله».

T E R C E M E S İ

2603) "... Ubâde bin Sâmıt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Sizden herhangi birisinin (işlediği suçtan dolayı) **başına had gelmekle cezâsını dünyada çekerse o cezâ onun** (günahının) **kefâretidir. Şâyet** (işlediği suçun) **cezâsını dünyada çekmezse artık** (âhirette) **onun işi Allah'a kalır.»**"

٢٦٠٤ — حدثنا هرون بن عبد الله الحمال. ثنا حجاج بن محمد. ثنا يونس ابن أبي إسحاق، عن أبي إسحاق، عن أبي جحيفة، عن علي؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من أصاب في الدنيا ذنبا، فعوقب به، فالله أعدل من أن يثني عقوبته على عبده. ومن أذنب ذنبا في الدنيا، فستره الله عليه، فالله أكرم من أن يعود في شيء قد عفا عنه».

T E R C E M E S İ

2604) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim dünyada (küfürden başka) **bir günah işler de** (had veyâ tazîr) **cezâsı infâz edilirse Allah, kuluna azâbını çiftleştirmekten çok daha âdildir.** (Yâni âhirette ikinci kez tazîb etmez.) **Ve kim dünyada bir günah işler de Allah onun o günahını** (insanların gözlerinden) **örterse Allah bağışladığı bir şey**(den dolayı cezâlandırmay)**a dönüş yapmaktan pak, çok kerem ve afıv sâhibidir.»**"

İ Z A H I

U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **B u h â r î, M ü s l i m** ve **T i r m i z î** de rivâyet etmişlerdir. **B u h â r î** ve

M ü s l i m ' deki hadîs metni uzundur. Müellifimiz bunun son kısmını rivâyet etmiştir. Metnin tamamının meâli şöyledir:

«(Ey sahâbîlerim) **Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zinâ etmemek,** evlâdınızı **öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiç** bir yalanla (kimseye) **iftirâ** etmemek ve **mâruf** (dînî emir)e **isyan etmemek için bana âhidde bulununuz. Sizden ahdine vefâ** (ve sadâkat) **gösterenin mükâfatı Allah'a âittir. Bu dediğim günahlardan** (küfrün dışında kalan) **bir günah işleyip** de **dünyada** (had veyâ tazîr) **cezâsına çarptırılırsa bu cezâ ona kefârettir. Bunlardan birini yapıp da işlediği fiili Allah** (insanlardan) **örterse işi Allah'a kalır: Allah dilerse onu bağışlar, dilerse tâzib eder.»**

Bu hadîste geçen **«Had»** kelimesi dünyaca verilen cezâ mânâsına kullanılmış olabilir. Bu kelimenin had cezâsını gerektiren suç mânâsına yorumlanması da mümkündür. Ehlinin mâlumu olduğu üzere bu takdirde had kelimesi, mecâzen sebebi anlamında kullanılmış olur. Buna göre hadîsin baş kısmının tercemesi şöyle olur: **«Kim** (had cezâsını gerektiren) **bir günah işler de bunun cezâsı** dünyada **verilirse...»**

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜM ŞUDUR:

Had cezâları, bu cezâya sebep olan günahın bağışlanmasına vesîle olup buna kefârettir. Yâni müslüman kimse o suçtan dolayı âhirette ayrıca azab görmez. Mürted olan kimseye verilen ölüm cezâsına had ismi verilmez, diyen âlimlere göre mürtedlik günahını işleyen kimse bu hükmün şümûlüne girmez. Fakat mürted kişiye verilen ölüm cezâsına da had denilir, diyenlere göre mürted de zâhiren bu hükme girer. Halbuki mürted kâfir olarak öldüğü için kendisine verilen ölüm cezâsı onun mürtedlik günahına kefâret olmaz ve o ebedî olarak cehennemliktir. Bu itibarla mürted bu hükümden müstesnâdır, denilir. Bu hükmün hususîleştirilmesinin delîli ise;

إِنَّ اللّٰهَ لَايَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهِ = **«Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulma günahını bağışlamaz...»** âyetidir.

N e v e v î ' nin beyânına göre K â d ı I y â z: Âlimlerin ekserisi bu hadîsi delîl göstererek hadların günahlara kefâret olduğunu söylemişler, der.

El-Fetih yazarı da bu hadîsin şerhinde uzun izahlar ve geniş bilgiler verdikten sonra bu hadîsteki bağışlamanın Allah hakkıyla ilgili olması ve kul hakkının suçlunun boynunda kalması yolunda

yorum yapmaya taraftar çıkmaktadır. Buna misal olarak da şöyle der: Hırsızın eli kesilince Allah hakkı bağışlanmış olur. Ama malı çalman tarafın hakkı kalır. Eğer hırsız bu cezâ ile beraber çaldığı malı da sâhibine verirse o zaman kul hakkı da ödenmiş olur.

Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm ise haddi gerektiren bir suç işleyip had cezâsı verilmeyen müslümanın işinin Allah'a kalmasıdır. Yâni Allah'a ortak koşmaktan başka bir günah işleyip had veyâ tazîr cezâsı çekmeden ölen bir müslüman Allah'ın dilemesine göre muâmele görecektir. Allah dilerse onu bağışlar, dilerse onu tazîb eder. Ehl-i Sünnet mezhebi de böyledir. Hâricî mezhebine göre mü'min kimse şirkten başka günahla da kâfir olur. Mûtezile mezhebine göre bu kişi kâfir olmaz. Ama ebedî olarak cehennemde kalır.

Alî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs de had cezâsının günaha kefâret olduğuna delâlet eder. Had cezâsını çekmeden ölen kimseye gelince, Allah Teâlâ dünyada onun günahını halkın gözlerinden saklamış, suçu gizli kaldığı ve kendisi de itiraf etmediği için had cezâsına çarptırılmamış olduğu gibi âhirette de Allah'ın onun günahını bağışlaması umulur. Yâni dünyada günahının gizli kalması, âhirette bağışlanmasının bir alâmetidir.

Abdurrahman el-Cezerî de **el-Fıkıh Ala'l-Mezâhib el-Erbaa** adlı kitâbının **Hudûd** bölümünde beyân ettiğine göre had cezâları hem suçlular için günahlara kefâret olur, hem de toplumu bozgunculuktan ve kötülüklerden temizletir, korur. Selef âlimlerinin cumhûru ve dört mezheb imâmlarının görüşü budur.

(٣٤) باب الرجل يجد مع امرأته رجلا

34 — ADAM KARISININ YANINDA (YABANCI) BİR ERKEK BULUR, BÂBI

٢٦٠٥ — حدّثنا أحمدُ بنُ عَبْدَةَ وَمُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدٍ المَدِينِيُّ أبو عُبَيْدٍ؛ قالا: ثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ سُهَيْلِ بنِ أبي صالِحٍ، عَنْ أبيهِ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ؛ أنّ سَعْدَ بنَ عُبادَةَ الأنصارِيَّ قالَ: يا رسولَ اللهِ! الرَّجُلُ يَجِدُ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا، أَيَقْتُلُهُ؟ قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لا». قالَ سَعْدٌ: بَلى. والّذي أكْرَمَكَ بالحقِّ! فقالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اسْمَعُوا ما يَقُولُ سَيِّدُكُمْ».

TERCEMESİ

2605) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Sa'd bin Ubâde (bin Deylem) el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)* (7):

Yâ Resûlallah! Adam karısının yanında (yabancı) **bir erkek bulur, onu öldürebilir mi? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Hayır» (öldüremez)**,» buyurdu. Sa'd:**
Sana Hak dini ikrâm eden Allah'a and olsun ki (adam kıskançlığı dolayısıyla) **bilâkis öldürür, dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhive Sellem) (orada bulunanlara hitâben):

«Büyüğünüz (olan Sa'd)**ın söylediği sözü işitiniz,» buyurdu."**

İZAHI

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Müslim'in bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şu buyruğu da vardır:

إِنَّهُ لَغَيُورٌ وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللّٰهُ أَغْيَرُ مِنِّى = **«Sa'd gerçekten kıskançtır. Ben ondan daha kıskancım. Allah da benden fazla kıskançtır** (Yâni kullarını hayâsızlıktan ve kötülükden menedicidir)**.»**

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **«Adam, karısının yanında bulduğu yabancı erkeği öldüremez»**, buyurunca Sa'd (Radıyallâhü anh): **«Bilâkis öldürür»** derken bu sözle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân buyurduğu hükme karşı çıkmağı kasdetmemiştir. Sa'd'ın maksadı, karısının yanında yabancı bir erkeği bulan kimsenin hâlini arz etmek ve bu vaziyetle karşılaşan kimsenin kendine hâkim olamayıp derhal o erkeği öldüreceğini bildirmektedir.

Sa'd böyle deyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) orada bulunanların dikkatini Sa'd'ın kıskançlığına çekmek üzere: **«Büyüğünüzün söylediği sözü işitiniz»** buyurmuştur. Müslim'deki bir rivâyete göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) daha sonra: **«Sa'd gerçekten kıskançtır. Ben ondan fazla kıs-**

---

(7) Ensâr-ı Kirâm'ın Hazreç kabilesinin reisi bulunan bu zâtın hâl tercemesi 2132 nolu hadis bölümünde geçti.

kancım. Allah da benden ziyâde kıskançtır,» buyurmuştur. E l - K a - ri ' nin dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruğu S a ' d ' ın kıskançlık nedeniyle bu sözü söylemekte mâzur sayıldığını ifâde eder.

N e v e v î : Bir erkeği öldürüp de karısıyla zinâ hâlinde yakaladığı için öldürdüğünü iddiâ eden adamın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir : Cumhûra göre adamın iddiâsı kabul olunmaz. Adam bu iddiâsını şâhidlerle veyâ maktûlun mirasçılarının itiraflarıyla isbatlamazsa kısâs olarak öldürülmesi gereklidir. Şâhidlerin fâsık olmayan dört erkek olması ve zinâ fiilini bizzat gördüklerini usûlü dâiresinde beyân etmeleri gereklidir. Öldürülen erkeğin de bekâr olmaması şarttır.

Kâtilin Allah katındaki durumuna gelince, eğer iddiâsında doğru ise bir mes'uliyeti yoktur. Bâzı arkadaşlarımıza göre devlet yetkilisinin emri olmadıkça muhsan iken zinâ eden kişiyi öldüren kâtilin kısâs olarak öldürülmesi gereklidir. Fakat doğru olan görüş birincisidir. Üçüncü bir görüş olarak bâzı selef âlimleri şöyle demişlerdir : Karısıyla zinâ ettiği için öldürdüğünü iddiâ eden kâtilin iddiâsı kabul olunur, diye bilgi vermiştir.

Cumhûrun görüşüne mesned olan bu ve benzerî hadîslerdeki hükmün ihtivâ ettiği hikmet hakkında gerekli bilgi bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

٢٦٠٦ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ دَلْهَمٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْمُحَبَّقِ ؛ قَالَ : قِيلَ لِأَبِي ثَابِتٍ ، سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ ، حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْحُدُودِ ، وَكَانَ رَجُلًا غَيُورًا : أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّكَ وَجَدْتَ مَعَ امْرَأَتِكَ رَجُلًا ، أَيَّ شَيْءٍ كُنْتَ تَصْنَعُ ؟ قَالَ : كُنْتُ ضَارِبَهُمَا بِالسَّيْفِ . أَنْتَظِرُ حَتَّى أَجِيءَ بِأَرْبَعَةٍ ؟ إِلَى مَا ذَاكَ قَدْ قَضَى حَاجَتَهُ وَذَهَبَ . أَوْ أَقُولُ : رَأَيْتُ كَذَا وَكَذَا . فَتَضْرِبُونِي الْحَدَّ وَلَا تَقْبَلُوا لِي شَهَادَةً أَبَدًا . قَالَ ، فَذُكِرَ ذَٰلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « كَفَىٰ بِالسَّيْفِ شَاهِدًا » . ثُمَّ قَالَ « لَا . إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَتَابَعَ فِي ذَٰلِكَ السَّكْرَانُ وَالْغَيْرَانُ » .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ ، يَعْنِي ابْنَ مَاجَةَ : سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ يَقُولُ : هٰذَا حَدِيثُ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِسِيِّ . وَفَاتَنِي مِنْهُ .

فى الزوائد : فى إسناده قبيصة بن حريث بن قبيصة ، قال البخاريّ : فى حديثه نظر . وذكره ابن حبان فى الثقات . وباقى رجال الإسناد موثقون .

TERCEMESİ

2606) "... Seleme bin el-Muhabbık (8) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Had cezâları âyeti inince kıskanç bir adam olan Ebû Sâbit Sa'd bin Ubâde'ye:

Söyle bakalım, sen karının beraberinde (yabancı) bir erkek bulmuş olursan ne yapmış olursun? diye soruldu. Sa'd:

Ben karımı ve erkeği kılıçla vurup tepelemiş olurum. Ben gidip dört erkek şâhidi getirinceye kadar bekler (miy)im? O zamana kadar adam işini bitirip gider. Veyâ: Ben (karım ile falan erkeği zinâ hâlinde) şöyle böyle gördüm, diyeceğim. Siz de kazif cezâsı olarak beni (seksen değnek) döveceksiniz ve ebedî olarak hiç bir şâhidliğimi kabul etmiyeceksiniz. (Yâni bunu yapmam, ikisini de derhal öldürürüm.) diye cevap verdi.

Râvî demiştir ki: Bu konuşma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Şâhid olarak kılıç kâfidir» buyurdu. Daha sonra:
«Hayır. Sarhoşun ve kıskancın bu işte biribirini tâkip etmelerinden korkarım.» buyurdu.

Ebû Abdillah, yâni İbn-i Mâcete dedi ki: Ben Ebû Zur'a'yi şöyle söylerken işittim: Bu, Alî bin Muhammed et-Tanâfisî'nin hadîsidir. Ben bu hadîsi kendisinden dinlemeyi kaçırdım."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Kabîsa bin Hureys bin Kabîsa bulunur. Buhârî: Bu râvînin hadîsi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. İbn-i Hibbân ise onu sıkâlar arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri sıkâ zâtlardır.

İZAHI

Bu hadis Zevâid türündendir. Hadiste sözü edilen âyet Nûr sûresinin dördüncü âyetidir. Bu âyet-i kerîme hür kadınlara zinâ isnad edenler hakkındadır ve meâlen şöyledir:

(8) **Bu zâtın hâl tercemesi 2552 nolu hadis bölümünde verildi.**

«Hür kadınlara zinâ isnad edip de sonra dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurun ve ebediyyen onların şâhidliğini kabul etmeyin. İşte onlar fâsıkların ta kendileridir.»

Hür ve iffetli kadınlara zinâ isnad edenler bu isnadlarını dört erkek ve âdil şâhidle ispatlamak zorundadır. Şâhidler zinâ ile itham edilen kadın ile zâni erkeği uygunsuz vaziyette, zinâ fiilini işlerken usûlü dâiresinde ifâde vermezlerse ve sanıklar bu suçu itiraf etmezlerse bunlara zinâ isnad eden kişiye **Kazif** cezâsı olarak seksen değnek vurulur ve şâhidliği de kabul edilmez. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi bu kitâbın 15. bâbında geçen 2567 - 2568 nolu hadîslerin izahı bölümünde verildi. Oraya mürâcaat edilebilir. Bir erkek karısını zinâ ile itham edip de şâhidlerle ispat edemezse ya seksen değnekle **had** edilir. Ya da **Liân** yemininde bulunur. **Liân** yeminin usûlü ve bununla ilgili bilgi de **Talâk** kitâbının 27. bâbında geçen 2066 - 2071 nolu hadîsler bölümünde geçti.

S a ' d b i n U b â d e (Radıyallâhü anh) zinâ hâlindeki kadın ile erkeğin durumunu tesbit etmek için dört erkek şâhidi getirip bulundurmanın zorluğunu ve şâhidleri gösteremediği takdirde **Kazif** cezâsına çarptırılmanın kaçınılmazlığını ifâde etmek istemiş ve bu durumda karı ile zâni erkeği öldürme yoluna gideceğini söylemiştir. Onun bu sözleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz edilince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : **«Şâhid olarak kılıç kâfidir»** buyurmuştur. Yâni kadın ile yabancı erkeğin beraber iken birlikte kılıçla öldürülmeleri ve bu vaziyette tepelenmiş olmaları onların bu şenî fiili işlediklerinin belirtisidir. Sonra bu hükmün kötüye kullanılabileceği endişesini beyân buyurarak kıskancı da sarhoşu da kâtil olayını peşpeşe işliyeceklerinden korkulduğunu bildirmiştir. Hülâsa kötüye kullanılacağı endişesiyle bu hükmü kabul buyurmamış ve kişilere bu yetkiyi vermemiştir. Yâni erkeğin bu vaziyette gördüğü karısını ve yanında bulunan erkeği öldürmesi uygun değildir.

Konu hakkındaki cumhûrun görüşünü bundan önceki hadîsin izahı bölümünde beyân etmiştim. A b d u r r a h m a n e l - C e z e r î de **Fıkıh** kitâbında özetle şöyle der :

"Karısının yanında yabancı bir erkek görüp zinâ ettiklerine inanarak o erkeği öldüren adamın kısas yoluyla öldürülüp öldürülmeyeceği husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir :

Cumhûra göre zinâ isnadı yapılan erkek bu fiili işlediğini itiraf eder veyâ karının kocası zinâ suçunu dört şâhidle ispat ederse ve zinâ eden adam muhsan, yâni şer'î bir nikâh ile bir kadınla bir defa olsun cinsel ilişkide bulunmuş bir kimse ise onu öldürdüğünden dolayı kadının kocası kısas olarak öldürülmez. Aksi takdirde öldürülür. Yâni kadının kocası zinâ olayını dört şâhidle ispat edemezse ve zâni şahıs da bu suçu itiraf etmemiş ise veyâ zinâ suçu sâbit olmakla beraber zâni adam bekâr ise kadının kocası onu öldüremez. Öldürürse kendisi de öldürülür. Şâri-i Hakîm'in bu hükmü koymasının sebebi şudur: Adamın öldürmek istediği kişiyi bir iş bahânesiyle evine alması ve sonra karısıyla zinâ ettiği iddiâsıyla onu evinde öldürmesi mümkündür. Kezâ karısını öldürmek isteyen bir kimse onu öldürüp, sonra bir adamla zinâ hâlinde gördüğü için öldürdüğünü iddiâ etmesi mümkündür. İşte bu gibi kötülükleri önlemek ve canları korumak için İslâmiyet böyle bir gerekçe ile öldürmeye izin vermemiştir. Ancak zinâ suçunu anlatılan şekilde ispatlayan kimse karısını veyâ onunla zinâ eden erkeği öldürürse bir şey lâzım gelmez.

Bâzı selef âlimlere göre öldürülen adam zinâkârlıkla meşhur olduğu için veyâ kadının geçmişte bâzı kötü halleri bulunduğundan dolayı kadının kocasının zinâ iddiâsında doğruluğunu kanıtlayıcı bâzı belirtiler varsa veyâ dürüst bir tabibin muâyenesiyle sanıkların zinâ ettikleri meydana çıkarsa bunları katleden kadının kocası öldürülmez.

Hanbelîler'e ve Mâlikîler'e göre iki şâhid maktülün zinâ suçundan dolayı kadının kocası tarafından öldürüldüğünü ifâde ederlerse ve maktul bekâr değilse bu kâtil suçundan dolayı kadının kocası öldürülmez.

Konu hakkında daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(٣٥) باب من تزوج امرأة أبيه من بعده

35 — BABASININ ÖLÜMÜNDEN SONRA KARISIYLA EVLENEN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٦٠٧ — حدثنا إسماعيل بن موسى. ثنا هشيم. ح وحدثنا سهل بن أبى سهل. ثنا حفص بن غياث، جميعا عن أشعث، عن عدى بن ثابت، عن البراء بن عازب؛ قال:

مَرَّ بِي خَالِي (سَمَّاهُ هُشَيْمٌ، فِي حَدِيثِهِ، الْحٰرِثَ بْنَ عَمْرٍو) وَقَدْ عَقَدَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ لِوَاءً. فَقُلْتُ لَهُ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ فَقَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةَ أَبِيهِ مِنْ بَعْدِهِ. فَأَمَرَنِي أَنْ أَضْرِبَ عُنُقَهُ.

TERCEMESİ

2607) "... el-Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Dayım (râvî Hüşeym kendi rivâyetinde onun isminin el-Hâris bin Amr olduğunu belirtmiştir.) **bana uğradı.** (Bu seferinde) ona **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir sancak tahsîs etmiş idi. Ben dayıma: Nereye gitmek istiyorsun? diye** (yolculuğunun nedenini) **sordum. Dayım şöyle dedi: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **beni babasın**(ın ölümün)**den sonra onun karısıyla** (yâni üvey anasıyla) **evlenen bir adama gönderdi ve onun boynunu** (kılıçla) **vurmamı emretti.**"

٢٦٠٨ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، ابْنُ أَخِي الْحُسَيْنِ الْجُعْفِيِّ. ثنا يُوسُفُ ابْنُ مَنَازِلَ التَّيْمِيُّ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي كَرِيمَةَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةَ أَبِيهِ، أَنْ أَضْرِبَ عُنُقَهُ وَأُصَفِّيَ مَالَهُ.

فى الزوائد: إسناده صحيح.

TERCEMESİ

2608) "... Kurre(bin Eyâs bin Hilâl) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **beni, babasının** (ölümünden sonra) **karısıyla evlenen bir adamın boynunu vurmak ve malını müsadere etmek üzere ona gönderdi.**"

Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

İZAHI

Berâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.

Babasının karısıyla, yâni üvey anasıyla evlenen adamın boynunu vurmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen ve Berâ'ın dayısı olduğu belirtilen zâtın ismi râvî Hüşeym'e göre el-Hâris bin Amr'dır. Tirmizî ise bu zâtın Ebû Bürde bin Niyâr olduğunu belritmiştir. Ebû Bürde (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2601 nolu hadîs bölümünde geçti. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ise Berâ: «Amcama rastladım...» demiştir. Yâni bu rivâyetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen zât Berâ'ın amcasıdır. Hülâsa'da ise el-Hâris bin Amr'ın Bera'ın amcası ve dayısı olduğu yolunda rivâyetlerin bulunduğunu belirtir. Bu ihtilâflara rağmen Şevkânî: Bu hadîsin çok senedleri vardır. Bu senedlerin bir kısmının râvileri sahîh hadîslerin râvileridir, demiştir. Bir de şu noktayı belirtmek isterim: Sahâbî'nin isminin belirtilmemiş olması bir hadîsin sıhhatine helâl getirmez.

Câhiliyet devrindeki insanlar ölen babalarının mallarına mirasçı oldukları gibi onların karılarını yâni kendi üvey analarını nikâhlamayı da meşrû bir hak kabul ederlerdi. Bunu da bir nevî miras telâkki ederlerdi. Câhiliyet devri insanları, babalarının ölümünden sonra onun karısıyla evlenmeyi miras gibi meşrû bir hak telâkki ettikleri için Cenâb-ı Hak bunu özel bir hükümle yasaklayarak:

ولا تنكحوا ما نكح آباؤكم من النساء... = «Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin» (9) buyurmuştur.

Câhiliyetin bu kötü âdetine uyan bir kimse bunun helâl ve meşrû olduğuna inanırsa mürted olur, İslâmiyet'ten çıkmış olur. Mürted kimsenin öldürülmesi gereklidir. Hadîsin zâhirini tutan âlimler: Sözü edilen kişi bu evliliğin helâllığını iddiâ ettiği için mürted olmuş ve bu nedenle öldürülmesi yolunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tâlimat vermiştir, derler.

En-Neyl yazarı: Şer-i Şerîf'in bu mesele gibi kat'î bir hükmüne muhâlefet eden bir kimsenin öldürülmesi için devlet adamının emir vermesinin câizliği hükmü bu hadîsten çıkarılır. Ancak adamın bu mesele hakkındaki şer'î hükmü bilmesi ve bu hükmü tasvip etmemesi şarttır. Kezâ, şer'î olduğu kesinlikle bilinen bir hükmü bile bile inkâr eden ve böylece mürted olan bir kimse öldürülünce malı da

(9) Nisâ: 22

müsâdere edilip devlete teslim edilir. Bu hüküm de hadîsten çıkarılır, demiştir.

Babasının karısıyla evlenen bir kimse bu evliliğin haramlığını kabul etmekle beraber bu suçu işlerse mürted olmaz. Fakat zinâ suçundan dolayı cezâlandırılır ve kadınla ilişiği derhal kesilir. Zinâ cezâsı ayni şekilde kadın hakkında da uygulanır. Şâyet cezâları recmedilmek ise bunlar öldürülürler. Fakat kâfir sayılmazlar. Yâni had cezâsı ile öldürülmüş olurlar. Müslümanlar hakkında uygulanan techiz ve tekfin işlemi bunlar hakkında da uygulanır. Ama bilindiği gibi mürted kişi öldürülünce, kâfir sayılır ve kâfir cenâzesinin hükmüne tâbi tutulur.

(٣٦) باب من ادعى إلى غير أبيه أو تولى غير مواليه

36 — BABASINDAN BAŞKASINA NESEB İDDİÂ EDEN (YÂNİ BABAM BUDUR, DİYEN) KİŞİ VE KENDİSİNİ ÂZADLAYANLARDAN BAŞKASININ ÂZADLISI OLDUĞUNU SÖYLEYEN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٦٠٩ — حدثنا أبو بشر بكر بن خلف. ثنا ابن أبي الضيف. ثنا عبد الله بن عثمان ابن خثيم، عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ « من انتسب إلى غير أبيه، أو تولى غير مواليه، فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين ».

في الزوائد : في إسناده ابن أبي الضيف ، لم أر لأحد فيه كلاما ، لا بجرح ولا بتوثيق . وباقي رجال الإسناد على شرط مسلم .

TERCEMESİ

2609) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim babasından başkasına intisap eder (yâni onun evlâdı olduğunu iddiâ eder) **ise veyâ kendisini âzadlayan kimselerden başkasının âzadlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun** (veyâ onun üzerindedir.)»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde İbn-i Ebî Dayf bulunur. Bu râvînin sıkâlığı veyâ zayıflığı konusunda kimsenin bir sözüne rastlamadım. Senedin kalan râvîleri Müslim'in şartı üzerinedir.

٢٦١٠ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ سَعْدًا وَأَبَا بَكْرَةَ ، وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَقُولُ : سَمِعَتْ أُذُنَايَ وَوَعَى قَلْبِي مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ « مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ » .

TERCEMESİ

2610) "... Ebû Osmân (Abdurrahman bin Müll) en-Nehdî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Sa'd (bin Ebî Vakkas) ve Ebû Bekre (Nüfey' bin el-Hars, bin Kelede) (Radıyallâhü anhümâ)'dan (ayrı ayrı) işittim. Her biri şöyle dedi: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Her kim babasından başkasına — babası olmadığını bile bile — neseb iddiâ ederse (yâni onun evlâdı olduğunu iddiâ ederse) o kimseye cennet haramdır (yasaktır).»"

٢٦١١ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ ، لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ . وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ » .

في الزوائد: إسناده صحيح لأن محمد بن الصبّاح هو أبو جعفر الجرجانيّ التاجر. قال فيه ابن معين: لا بأس به . وقال أبو حاتم : صالح الحديث . وذكره ابن حبان في الثقات . وباقي رجال الإسناد لا يُسأل عن حالهم لشهرتهم .

TERCEMESİ

2611) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim babasından başkasına neseb iddiâ ederse o kimse cennet kokusunu almayacaktır. Halbuki cennet kokusu beşyüz senelik mesâfede şüphesiz bulunur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Çünkü Muhammed bin Sabbâh isimli râvî Ebû Câfer el-Cürcânî et-Tâcir'dir. Onun hakkında İbn-i Muin: Onun rivâyetinde bir beis yoktur, demiş ve Ebû Hâtim de: Onun rivâyeti işe yarar, demiştir. Senedin kalan râvileri meşhur zâtlar olduğu için durumlarını soruşturmaya gerek yoktur.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin bir benzerini T i r m i z î, A l i b i n E b î T â l i b (Radıyallâhü anhümâ)'den merfû olarak rivâyet etmiştir. İki hadîsin metinleri arasında bir farklılık yoktur.

E b û O s m â n e n - N e h d i ' nin hadîsini B u h â r î ve M ü s l i m de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsi iki sahâbî Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den işitmişlerdir.

A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de Zevâid türündendir.

Bu üç hadîs, kişinin babasından başka bir kimseye bile bile neseb iddiâ etmesinin, yâni babamdır, demesinin haramlığını ve büyük vebal olduğunu ifâde ederler. Bunun haramlığının sebebi açıktır. Böyle bir iddiâda bulunan kimse kendi öz babasına karşı nankörlük ve isyan etmiş olur. Diğer taraftan yabancı bir adamın evlâdı olduğunu iddiâ etmekle onun mîrasına konmak ister ve o kimsenin asıl mîrasçılarının mîras hakkından mahrum bırakılmasına veyâ hisse nisbetlerinin düşürülmesine sebebiyet vermiş olur.

El-Fetih yazarının beyânına göre İ b n - i B a t t â l bu hadis ile ilgili olarak özetle şöyle demiştir:

Bu hadîsten maksad, bir kimsenin bile bile ve kendi arzusuyla öz babasına intisab etmekten dönüş yapıp başka bir kimseye intisab etmesi ve babamdır, diye kendini ona evlâd etmesidir. Câhiliyet devrinde bu şekilde evlâd edinme âdeti vardı ve bu usulle evlâd edinme işi yadırganmazdı. Kişi başkasının çocuğunu alıp kendisine evlâd edinirdi ve artık o çocuk onun evlâdı imiş gibi falanın evlâdı diye çağırılırdı. Nihâyet; ادعوهم لآبائهم هو اقسط عندالله = «Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz, bu, Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmezseniz, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak kabul ediniz.» (A h z â b: 5) âyeti ve; وما جعل ادعياءكم ابناءكم = «Ve Allah, evlâtlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır.» (A h z â b: 4) âyeti inince artık herkes hakiki babasına nisbet edildi ve babalıklara nisbet işine son verildi. (İ b n - i B a t t â l ' ın sözü bitti.)

İlk hadîs âzadlanan kölenin, kendisini âzadlayan efendisini bir tarafa iterek başka bir kimsenin âzadlısı olduğunu iddiâ etmesinin

de haramlığını ifâde eder. Meselâ âzadlanan bir köle efendisinden başka bir kimseye: Sen benim mevlâmsın, mevlâlık hakkı sanadır, derse bu söz ve iddiâ haramdır. Sebebi de şudur: Âzadlanan köle, mirasçısız öldüğü zaman onun malı kendisini âzadlayan kişiye kalır. Buna benzer bir takım hak ve hukuk bulunur. Âzadlanan köle kendisini âzadlayandan başkasının âzadlısı olduğunu iddiâ ederse asıl efendisine karşı nankörlük etmiş olur, onun mirasçılık gibi bir takım haklarını inkâr etmiş olur. Bu nedenle İslâmiyet böyle bir nankörlüğü yasaklamıştır.

İlk hadîste böyle yapanlara lânet ediliyor. Allah'ın lâneti, O'nun bir kimseyi rahmetinden uzaklaştırması ve kovması, demektir. Meleklerin ve insanların lânetinden maksad ise, bunların bir kimsenin ilâhî rahmetten uzaklaştırılması için duâ etmeleridir.

Kâdı Iyâz: Burdaki lânet, kâfire olan lânetten farklıdır. Çünkü burdaki lânetten maksad bu suçu işleyen kimsenin müstahak olduğu cezâ ve azâbı görmesidir, ebedî olarak ilâhî rahmetten mahrum kalması anlamında değildir. Fakat kâfire yapılan lânet ise ebedî olarak rahmetten mahrum kalması mânâsına kullanılır, demiştir.

İkinci hadîste babasından başkasına intisab edene cennetin haram yâni yasak olduğu bildirilmektedir. Bu fıkra iki şekilde yorumlanır: Birincisi; Bu günâhı işleyen kişi bunun helâl olduğuna itikad ederek yaparsa İslâmiyet'ten çıkmış olur, mürted olur. Böylece küfre gittiği için ebedi olarak cehennemliktir ve hiç cennete giremiyecektir. İkinci yorum: Bunun haramlığını kabul ettiğine rağmen işlerse cennete ilk girenlerle beraber girmiyecek ve bu suçun cezâsını çektikten sonra cennete girebilecektir. Şâyet tevbe eder ve Allah da onu bağışlarsa cezâlandırılmadan cennete girmesi mümkündür.

Üçüncü hadîste ise bu suçu işleyenin cennetin kokusunu almayacağı bildirilmektedir. Bu da ikinci hadîs gibi yorumlanır. Üçüncü bir yorum da şudur: Bu suçu işleyen kimse mü'min olarak ölüp bağışlansa bile, cennet kokusunu almak nimetinden mahrum bırakılmasıdır.

İkinci hadîste isimleri geçen Sa'd bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 129 - 132 nolu ve Ebû Bekre Nüfey (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 233 nolu hadîslerde geçmiştir. Bunların râvîsi olan Ebû Osmân en-Nehdî ise tabiîlerdendir. 60 defa hac yaptığı ve 130 yaşı geçkin iken vefât ettiği rivâyet olunmuştur. Büyük bir şahsiyettir.

(٣٧) باب من نفى رجلا من قبيلة

37 — BİR ADAMI KABİLESİNDEN NEFİY EDEN (YÂNİ ONLARDAN DEĞİLDİR DİYEN) KİMSE (HAKKINDA GELEN HADİS) BÂBI

٢٦١٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هرون. ثنا حماد بن سلمة. ح وحدثنا محمد بن يحيى. ثنا سليمان بن حرب. ح وحدثنا هرون بن حيان. أنبأنا عبد العزيز بن المغيرة؛ قالا: ثنا حماد بن سلمة، عن عقيل بن طلحة السلمي، عن مسلم ابن هيضم، عن الأشعث بن قيس؛ قال: أتيت رسول الله ﷺ في وفد كندة، ولا يروني إلا أفضلهم. فقلت، يا رسول الله! ألستم منا؟ فقال «نحن بنو النضر ابن كنانة، لا نقفو أمنا، ولا ننتفي من أبينا».

قال، فكان الأشعث بن قيس يقول: لا أوتى برجل نفى رجلا من قريش، من النضر بن كنانة، إلا جلدته الحد.

في الزوائد: هذا إسناد صحيح. رجاله ثقات. لأن عقيل بن طلحة، وثقه ابن معين والنسائي. وذكره ابن حبان في الثقات. وباقي رجال الإسناد على شرط مسلم.

TERCEMESİ

2612) "... El-Eş'as bin Kays *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben kendi elçileri içinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. Elçiler beni kendilerinden üstün görürlerdi.

Ben:

Yâ Resûlallah! Siz bizden değil misiniz? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Biz en-Nadır bin Kinâne oğullarıyız. Biz anamızı iffetsizlikle itham etmeyiz ve babalarımıza nisbetimizi red etmeyiz (veyâ biz babalarımızın sülâlesine intisab etmeyi bırakıp analarımızın sülâlesine intisab etmeyiz), buyurdu.»

Râvî demiştir ki: Bundan sonra el-Eş'as bin Kays şöyle derdi: Kureyş kabîlesinden her hangi bir adamın en-Nadr bin Kinâne (sülâlesin)den olmadığını iddiâ eden kim bana getirilirse onu (kazif cezâsı olarak) **had ederim** (seksen değnek döverim)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahîh bir seneddir, râvîleri sıkâ zâtlardır. Çünkü Akîl bin Talhâ'yı İbn-i Muîn ve Nesâî sıkâ saymışlardır. İbn-i Hibbân da onu sıkâlar arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri de Müslim'in şartı üzerinedir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu sahih hadîs bir kimsenin mensûp olduğu sülâleden doğma olmadığını iddiâ etmenin haramlığına ve bu iddiânın o sülâleden her hangi bir kimseyi iffetsizlikle itham anlamını taşıdığına delâlet eder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in nesebi 21. babasına kadar mâlumdur ve buna dâir sahîh hadîs vardır. O'nun babalarının isimleri sırayla şöyledir: Abdullah bin Abdilmuttalib bin Hâşim bin Abd-i Menâf bin Kusay bin Kilâb bin Murre bin Ka'b bin Lüey bin Ğâlib bin Fehr bin Mâlik bin en-Nadr bin Kinâne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyâs bin Mudar bin Nizâr bin Ma'd bin Adnân, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anası ise Âmine bint-i Veheb bin Abd-i Menâf bin Zühre bin Kilâb, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ana tarafından dördüncü babası olan Kilâb, onun baba tarafından altıncı babası olan Kilâb'dır. Bu zât-ı muhterem de O'nun baba ve anasının sülâleleri birleşir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mensup olduğu kabîlenin ismi Kureyş'dir. Bu kabilenin en-Nadr bin Kinâne'nin sülâlesinden olduğu bu hadisle sâbit olduğu için hadîsin râvisi el-Eş'as bin Kays hadîsin sonunda geçen sözü kullanmıştır. Çünkü Kureyş kabîlesine mensup insanların hepsinin en-Nadr bin Kinâne'nin sülâlesinden olduğu bu hadisle sâbit iken bir Kureyşî'ye: Sen en-Nadr bin Kinâne'nin sülâlesinden değilsin, demek onun gayr-i meşrû bir evlâd olduğunu iddia etmek mâhiyetini taşır. Bu ise seksen değnek, kazif haddını gerektiren bir suçtur.

Hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit sözler iki şekilde yorumlanabildiği için bu durumu parantez içi ifâdeyi ilâve etmek sûretiyle belirtmeye çalıştım. Birinci yorumda Resûl-i Ek-

rem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K u r e y ş kabîlesinin gerek baba ve gerekse ana tarafından asil ve iffetli bir kabile olduğunu ifâde etmiş olur. İkinci yoruma göre ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K u r e y ş kabîlesinin sülâlesinde baba tarafı esas tutularak ona intisab edildiklerini ve ana tarafına âit sülâleye intisab usûlünü uygulamadıklarını belirtmiş olur. Peygamber (Aleyhi's-salât üve's-selâm)'in dedesi A b d u l m ü t t a l i b'in anası M e d î n e-i M ü n e v v e r e'nin B e n î N e c c â r kabîlesinden olduğu için e l-E ş'a s (Radıyallâhü anh) bunu dikkate alarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onlardan olduğunu söylemek istemiş olabilir. Çünkü milâdî 7. asırda M e d î n e-i M ü n e v v e r e doğusunda kalan büyük bir bölgeye Kende ismi veriliyordu. Bu bölgenin isminin Kinde olması da muhtemeldir. Kinde ismi Y e m e n tarafında kalan bir bölgeye ve bu bölgede oturan büyük bir kabîleye verilmiştir. Üsdü'l-Ğâbe'den anladığıma göre E ş'a s (Radıyallâhü anh) Y e m e n tarafındaki K i n d e kabîlesindendir.

E l-E ş'a s (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1986 nolu hadîs bölümünde geçti.

(٣٨) باب المخنثين

38 — MUHANNESLER (= KADINLAŞAN ERKEKLER) BÂBI

Muhannes ve Muhannis: Huyları, konuşması ve hareketleri bakımından kadınlara benzeyen erkeğe denilir. Bu benzeyiş bâzen yaratılıştan, bâzen de sun'îdir. Bu benzeyiş yaratılıştan olursa dînen bir sorumluluk teşkil etmez. Fakat sun'î ve kasıtlı olursa yasaktır ve böylesine lânet olsun meâlinde hadîsler vardır. 1902 - 1904 nolu hadîsler böyleleri hakkındadır. Gerekli bilgi orada verildi. Tekrar etmeye gerek yoktur.

٢٦١٣ — حدثنا الحسن بن أبي الربيع الجرجاني. أنبأنا عبد الرزاق. أخبرني يحيى بن العلاء؛ أنه سمع بشر بن نمير؛ أنه سمع مكحولا يقول: إنه سمع يزيد ابن عبد الله؛ أنه سمع صفوان بن أمية قال: كنا عند رسول الله ﷺ. فجاء عمرو ابن مرة فقال: يا رسول الله! إن الله قد كتب علي الشقوة. فما أراني أرزق إلا من دفي بكفي. فأذن لي في الغناء، في غير فاحشة. فقال رسول الله ﷺ «لا آذن لك،

وَلَا كَرَامَةَ ، وَلَا نُعْمَةَ عَيْنٍ . كَذَبْتَ ، أَيْ عَدُوَّ اللَّهِ ! لَقَدْ رَزَقَكَ اللَّهُ طَيِّبًا حَلَالًا ، فَاخْتَرْتَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْكَ مِنْ رِزْقِهِ مَكَانَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَكَ مِنْ حَلَالِهِ . وَلَوْ كُنْتُ تَقَدَّمْتُ إِلَيْكَ لَفَعَلْتُ بِكَ وَفَعَلْتُ . قُمْ عَنِّي ، وَتُبْ إِلَى اللَّهِ . أَمَا إِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ ، بَعْدَ التَّقْدِمَةِ إِلَيْكَ ، ضَرَبْتُكَ ضَرْبًا وَجِيعًا ، وَحَلَقْتُ رَأْسَكَ مُثْلَةً ، وَنَفَيْتُكَ مِنْ أَهْلِكَ ، وَأَحْلَلْتُ سَلَبَكَ نُهْبَةً لِفِتْيَانِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ » .

فَقَامَ عَمْرٌو ، وَبِهِ مِنَ الشَّرِّ وَالْخِزْيِ مَا لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ .

فَلَمَّا وَلَّى ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هٰؤُلَاءِ الْعُصَاةُ . مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ بِغَيْرِ تَوْبَةٍ ، حَشَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا كَانَ فِي الدُّنْيَا مُخَنَّثًا عُرْيَانًا لَا يَسْتَتِرُ مِنَ النَّاسِ بِهُدْبَةٍ ، كُلَّمَا قَامَ صُرِعَ » .

فى الزوائد: فى إسناده بشر بن نمير البصرى، قال فيه يحيى القطان: كان ركنا من أركان الكذب . وقال أحمد : ترك الناس حديثه ، وكذا قال غيره . ويحيى بن العلاء ، قال أحمد : يضع الحديث . وقريب منه ما قال غيره .

TERCEMESİ

2613) "... Safvân bin Ümeyye (bin Halef) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Bir kere) biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. (Bu arada) Amr bin Mürre geldi ve:

Yâ Resûlallah! Allah şüphesiz benim kaderimde musibet yazmıştır. Çünkü ben elimle tef çalmaktan başka hiç bir yolla rızıklanmamı sanmıyorum. Bu nedenle hayâsızlık durumu olmaksızın şarkıcılık etmem için bana izin ver, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona):

«Sana izin vermem, (sana) ikrâm yok ve hoşnutluk da yoktur. Yalan söyledin, ey Allah'ın düşmanı Allah şüphesiz sana helâl ve güzel rızık edilme imkânını vermiştir. Ama sen Allah Azze ve Celle'nin sana helâl kıldığı, rızık yerine Allah'ın sana haram kıldığı rızkı tercih ettin. Eğer bu yasaklama hükmünü daha önce sana iletmiş ol-

saydım şimdi sana (hak ettiğin) cezâyı verirdim. Kalk benim yanımdan ve Allah'a tevbe et. Bilmiş ol ki, bu yasağı duyduktan sonra (bu işi) yaparsan seni fenâ bir şekilde dövdüreceğim, ibret olarak senin başını (usturayla) traş ettireceğim, seni âile ferdlerinden uzaklaştırıp sürgün edeceğim ve senin (yağmaladığın malını) ganîmet olarak Medîne gençlerine helâl kılacağım» buyurdu.

Râvî demiştir ki: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu buyruğundan sonra Amr (bin Mürre) öyle kötü ve rezil bir durumda kalktı ki bunun derecesini ancak Allah bilir. Amr defolup gidince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«Bunlar âsilerdir. Bunlardan kim tevbe etmeden ölürse Allah Azze ve Celle onu kıyâmet günü dünyada olduğu gibi muhannes, çıplak ve insanlara karşı bir ince yaprakla olsun örtünmez vaziyette haşredecektir, ayağa kalktıkça yere yıkılacaktır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Bişr bin Nümeyr el-Basrî bulunur. Yahyâ el-Kattân onun hakkında: O, yalancılığın temellerinden biriydi, demiştir. Ahmed de: Halk onun hadislerini terketmiş, demiştir. Ahmed'den başkası da böyle demiştir. Râvî Yahyâ bin el-Alâ hakkında da Ahmed: O, hadis uydurur, demiştir. Başkaları da Ahmed'in dediğine yakın sözler söylemişlerdir.

٢٦١٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن زينب بنت أم سلمة، عن أم سلمة؛ أن النبي ﷺ دخل عليها، فسمع مخنثا وهو يقول لعبد الله بن أبي أمية: إن يفتح الله الطائف غدا، دللتك على امرأة تقبل بأربع وتدبر بثمان. فقال النبي ﷺ «أخرجوهم من بيوتكم».

TERCEMESİ

2614) "... (Peygamber'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (*Radıyallâhü anhâ*)'dan rivâyet edildiğine göre:

(Tâif'in muhasarası esnasında) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girdi. O esnada — Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye ve kölesi muhannes orda idiler. — Muhannes'in Abdullah bin Ebî Ümeyye'ye şöyle söylediğini işitti.

Eğer Allah yarın Tâif'in fethini nasîb etse sana öyle (genç) bir kadın göstereceğim (yâni senin için yakalıyacağım) ki dört büklümle karşılar ve sekiz büklümle arkaya döner.

Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Ey mü'minler) **bu** (muhannes) **herifleri evlerinizden çıkarınız,» buyurdu."**

İ Z A H I

S a f v â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve başkaları da rivâyet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi **Nikâh** kitâbının 22. bâbında da rivâyet etmiştir. 1902 nolu olarak geçen o hadîsin gerekli izahı yapıldığı için burda ayrıca izaha gerek yoktur. İki hadîs metni arasında bulunan fark sadece şudur: Ordaki metinde meâlen: **«Bu muhannesi evlerinizden...»** buyuruluyor. Burdaki metinde ise meâlen: **«Bu muhannesleri evlerinizden...»** buyurulmuştur.

S a f v â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine gelince, bunun senedinin zayıflığı notta belirtildi. Bundan çıkarılan başlıca hükümler şunlardır:

1. Erkeğin hareketlerini, huylarını, konuşmalarını ve sesini kasıtlı olarak kadınlarınkine benzetmesi haramdır. Böylesine muhannes denilir.

2. Kişinin tef çalıf şarkıcılık etmekle geçimini sağlaması yasaktır ve böyle bir rızık haram bir kazanç sayılır.

3. Allah Teâlâ herkese helâl rızık kapısını açmıştır. Haram yoldan rızık teminine çalışan kişi kendi arzusuyla bu tercihi yaptığı için mes'uldür.

4. Dînî yasaklardan haberdar olmasına rağmen buna saygı göstermeyip aykırı hareketlerde bulunan kimse mâzur sayılmaz ve gerekli had veyâ tâzîr cezâsına çarptırılır.

5. Muhanneslik yapanlar tazîr cezâsıyla cezâlandırılır. Bu cezâ dövme, sürgün, saçın ustura ve benzerî malzemeyle traş edilmesi, mâlî cezâya çarptırılması gibi şekillerle olabilir.

6. Muhanneslik edenler tevbe etmeden ölürlerse kıyâmet günü teşhîr edilip rezil olacakları gibi elîm azâba mâruz kalırlar.

S a f v â n (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2595 nolu hadîs bölümünde verildi.

بسم الله الرحمن الرحيم

٢١ - كتاب الديات

21 — DİYETLER (TAZMİNATLAR) KİTÂBI

Diyât: Diyet'in çoğuludur. Diyet, bir insanı öldürmek veyâ vücûdunun bir uzvunu yararsız hâle getirmek, ya da yaralamak karşılığında ödenen tazminattır. Hangi hallerde ne gibi tazminat ödeneceğine dâir bilgiler bu kitâbın ilgili bâblarında rivâyet olunan hadislerde ve bunların izahında beyân edilecektir. En büyük diyet adam öldürme olayında gerektiği için müellifimiz bu kitâbın birinci bâbında zulmen insan öldürme günâhının büyüklüğüne dâir hadîsleri rivâyet etmiş, bunu tâkip eden ikinci bâbta bir mü'mini kasden öldüren kimsenin tevbesinin kabul olunup olunmayacağına dâir hadîsleri rivâyet etmiştir. Daha sonra gelen bâblarda diyetlere âit hadîsleri zikretmiştir.

(١) باب التغليظ فى قتل مسلم ظلما

1 — BİR MÜSLÜMANI ZULMEN ÖLDÜRMENİN AĞIR VEBÂL OLDUĞUNU BEYÂN EDEN HADÎSLER BÂBI

٢٦١٥ - حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير، وعلي بن محمد، ومحمد بن بشار؛ قالوا: ثنا وكيع. ثنا الأعمش عن شقيق، عن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أول ما يقضى بين الناس، يوم القيامة، في الدماء».

TERCEMESİ

2615) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* *şöyle* buyurdu. demiştir:

«Kıyâmet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm kan dâvâları hakkındadır.»"

٢٦١٦ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ : ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ثنا الأَعْمَشُ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُرَّةَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا ، إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا . لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ » .

TERCEMESİ

2616) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Zulüm ile öldürülen her insanın kanı(nın günahı)ndan bir pay Âdem (Peygamber)'in ilk oğlu (Kâbil hesâbı)na olur. Çünkü adam öldürme çığırını ilk açan odur. (Kardeşi Hâbil'i öldürdü).»"

٢٦١٧ – حدثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ الأَزْهَرِ الْوَاسِطِيُّ . ثنا إِسْحٰقُ بْنُ يُوسُفَ الأَزْرَقُ ، عَنْ شَرِيكٍ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فِي الدِّمَاءِ » .

TERCEMESİ

2617) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kıyâmet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm kan dâvâları hakkındadır.»"

٢٦١٨ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَائِذٍ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، لَمْ يَتَنَدَّ بِدَمٍ حَرَامٍ ، دَخَلَ الْجَنَّةَ » .

في الزوائد : إسناده صحيح . إن كان عبد الرحمن بن عائذ الأزدي سمع من عقبة بن عامر . فقد قيل : إن روايته عنه مرسلة .

TERCEMESİ

2618) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyeti edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Allah'a ortak koşmayarak ve haram bir kana bulaşmamış olarak O'na kavuşursa (Yâni bu durumda ölürse) cennete girecektir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Abdurrahman bin Âiz el-Ezdî, Ukbe bin Âmir (R.A.)'den hadis işitmiş ise bu hadisin senedi sahihtir. Çünkü Abdurrahman'ın Ukbe'den olan rivâyetinin mürsel olduğu söylenmiştir.

İ Z A H I

Müellifimizin Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği ilk ve üçüncü hadis metni aynidir, senedleri muhteliftir. Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur.

Bu hadîs adam öldürmenin ağır günah olduğunu ifâde eder. Çünkü kıyâmet günü ilk hükme bağlanacak suçun adam öldürme suçu olduğu ifâde edilmektedir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den gelen bir hadîste ise kıyâmet günü kulun ilk görülecek hesabının namaza âit olacağı bildirilmektedir. İki hadîs arasında çelişki yoktur. Çünkü adam öldürme suçu kul hakkına âittir. Namaz kılmama suçu ise Allah hakkıdır. Şu halde kul hakları arasında en büyük günah insanın canına kıymaktır. Allah haklarının en önemlisi de beş vakit namazdır.

Bu bâbın ikinci hadîsini Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîs, yer yüzünde işlenen bütün cinâyetlerin günahında Âdem (Aleyhisselâm)'ın ilk oğlunun bir payının bulunduğunu ifâde eder. Âdem (Aleyhisselâm)'ın oğlunun kendi kardeşini çekemeyerek öldürmesi olayı Mâide sûresinin 27 ilâ 31'inci âyetlerinde beyân buyurulmaktadır. Bâzı rivâyetlere göre Âdem Peygamber'in kâtil olan oğlunun ismi Kâbil ve maktûl olan oğlunun ismi de Hâbil'dir. Bu âyetlerin meâli şöyledir :

"Yâ Muhammed! Kureyş müşriklerine Âdem'in iki oğlunun olayını iyice anlat : İkisi birer kurban sunmuşlardı. Birinin (Hâbil'in) kurbanı kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kurbanı kabul olunmayan (Kâbil), "And olsun seni öldüreceğim" deyince, diğeri :

"Allah ancak takvâ sâhibi olanların kurbanını kabul eder. Eğer beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi uzatıcı değilim. Çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan kor-

karım. Ben, hem benim (kan) **günahımla hem** de **senin** (geçmişteki) **günahınla dönüp** cehennemliklerden **olmanı isterim. Zâlimlerin** ce**zâsı budur, demişti. Bunun üzerine** (Kâbil), **kardeşini öldürmek husûsunda nefsine** uydu **ve onu öldürerek hüsrana uğrayanlardan oldu. Sonra Allah, kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğini ona göstermek üzere yeri eşeleyen bir karga gönderdi.** (Kâbil karganın bu hareketini görünce) :

Bana yazıklar olsun kardeşimin ölüsünü gömmek için şu karga kadar olmaktan **âciz kaldım,** dedi **ve ettiğine pişman olanlardan** oldu."

Yukarda meâlleri bulunan âyetlerin izahı için tefsir kitablarına mürâcaat edilmelidir.

Yeryüzünde işlenen ilk cinâyet K â b i l'in kendi kardeşini öldürmesi cinâyetidir. K â b i l, yeryüzünde cinâyet işleme çığırı açtığı için kıyâmete kadar işlenen cinâyetlerin günahında onun bir payı vardır. Hadîs bunu ifâde eder. Bu hadîs, yüce İslâmiyet'in genel kâidelerinden birisini teşkil eder. İyi bir çığır açan bir kimse, o çığırda yürüyen insanların elde ettikleri sevapların bir mislini kazandığı gibi kötü bir çığır açan da o çığırda giden insanların işledikleri günahların bir misli o kimseye âittir. Bu konuda vârid olan hadîslerin bir kısmı Sünenimizin Mukaddime'sinin 14. bâbında geçmiştir. 203 - 208 nolu hadîslere bakılabilir.

Zevâid türünden olan U k b e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde ise haram kana bulaşmak, yâni haksız yere insan öldürme olayına bulaşmak suçu, Allah'a ortak koşma suçuyla birlikte anılarak bu iki suçu işlemeden ölen bir mü'min'in cennetlik olduğu müjdelenmektedir.

Bundan sonra gelen hadîsler de adam öldürmenin nasıl ağır günah olduğunu ifâde ederler.

U k b e b i n Â m i r (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 558 nolu hadîs bölümünde geçti. İ b n - i M e s'û d (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi ise 137 - 139 nolu hadîslerde geçmiştir.

٢٦١٩ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. ثنا مَرْوَانُ بْنُ جَنَاحٍ، عَنْ أَبِي الْجَهْمِ الْجُوزَجَانِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «لَزَوَالُ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ قَتْلِ مُؤْمِنٍ بِغَيْرِ حَقٍّ».

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله موثقون. وقد صرح الوليد بالسماع، فزالت تهمة تدليسه. والحديث،
من رواية غير البراء، أخرجه غير المصنف أيضا.

TERCEMESİ

2619) "... el-Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Şüphesiz dünyanın yok olması Allah katında, haksız yere bir mü'mini öldürmekten daha ehvendir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih ve râvileri sıkâ zâtlardır. Râvi el-Velid, bu hadisi Mervân'dan işittiğini belirttiği için tedlis etme şüphesi gitmiştir. Müellifimizden başkası da bu hadisi el-Berâ (R.A.)'den başka sahâbiden rivâyet etmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadisi Beyhakî de rivâyet etmiştir. Ayrıca Tirmizî bu hadisin benzerini Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ)'den merfû ve mevkûf olarak rivâyet etmiş ve mevkûf olan rivâyetin merfû rivâyetten daha sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî'nin rivâyet ettiği hadis metni şöyledir:

لَزَوَالُ الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ = «Şüphesiz dünyanın yok olması Allah katında müslüman bir adamı öldürmekten daha ehvendir.»

Sindî bu hadisin mânâsıyla ilgili olarak özetle şöyle der:

"Bu hadis, bir müslümanı öldürmenin çok büyük ve ağır bir suç olduğuna delâlet eder. Şöyle ki: İnsanların nazarında dünya, yâni yer küresi büyük ve önemli bir varlıktır. Yer küresinin yıkılıp gitmesi de insanların gözünde çok büyük bir musibettir. Bu itibarla "Dünyanın yok olması müslümanı öldürmekten daha ehven ve basittir" denilince müslümanı öldürmenin anlatılamıyacak derecede tehlikeli, korkunç, çirkin ve çok büyük bir âfet olduğu belirtilmiş olur.

Bâzılarına göre bu hadisteki mü'minden maksad Allah Teâlâ'yı gerçek anlamıyla tanıyan, sıfatların mâhiyetine vâkıf olan kâmil mü'mindir. Çünkü yer küresinin yaratılış hikmeti böyle mü'minlerin yaşaması, Allah'ın azametini düşünmesi, yerde, gökte bulunan varlıklarda tefekkür edip imânla ilâhı sırlara kavuşmasıdır. Şu halde yer küresi ve dünya, kâmil mü'minler için yaratılmıştır. Allah

katında asıl bir yaratık değildir. Asıl yaratık kâmil mü'mindir. Durum bu olunca dünyanın yıkılıp yok olması, kâmil mü'min'in öldürülmesinden daha hafiftir.

٢٦٢٠ – حدثنا عمرو بن رافع . ثنا مروان بن معاوية . ثنا يزيد بن زياد ، عن الزهري ، عن سعيد بن المسيب ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من أعان على قتل مؤمن بشطر كلمة ، لقى الله عز وجل ، مكتوب بين عينيه : آيس من رحمة الله » .

في الزوائد : في إسناده يزيد بن أبي زياد ، بالغوا في تضعيفه ، حتى قيل كأنه حديث موضوع .

TERCEMESİ

2620) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir mü'min'i öldürmeye yarım kelime ile (olsun) **yardım ederse alnında "Allah'ın rahmetinden ümitsizdir." ibâresi yazılı olduğu halde o kimse Allah Azze ve Celle'nin huzûruna çıkacaktır."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yezîd bin Ebî Ziyâd'ın zayıflığı hakkında çok söylemişlerdir. Hattâ bu, mevzû bir hadîse benzer, denilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin mislini Beyhakî, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Bu hadîs, bir mü'-mini öldürmeye en ufak bir işâretle olsun yardım etmenin büyük günah olduğuna işârettir. Cinâyete bir işâret ile veyâ yarım sözle değil de bir takım tahrik ve teşvikle veyâ maddî yardımla karışan ve maktûlün kanına bulaşan kimselerin hâli ne olacak?

Bu hadîs sahîh ise kâtil suçuna yardım eden kimsenin alnında yazılacak **«Allah'ın rahmetinden ümitsizdir»** ibâresinin mânâsı şöyledir: **"Bu adam Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmaya müstehaktır."** Bu ibâreyi böyle yorumlamanın sebebi ise şudur: Zerre mikdarı îman ile ölen bir kimse günahlarının cezâsını çekse bile netice itibariyle cennetliktir ve Allah'ın rahmetine kavuşacaktır. Allah'ın rahmeti olmadıkça hiç kimse kurtulamaz. Şu halde bir mü'mini öldürmekte

dahli ve yardımı bulunan kimse zerre mikdarı imanlı ise Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmaz. Fakat ümitsiz olmaya müstehak olabilir. Hadîs, mü'mini öldürmeye yardım etmeyi mübah telâkkî eden ve bunun haramlığını kabul etmeyenler hakkında olabilir. Bu itikadda bulunan kimse mü'min sayılmaz ve hâliyle Allah'ın rahmetinden ümitvâr olması söz konusu değildir.

(٢) باب هل لقاتل مؤمن توبة

2 — BİR MÜ'MİN'İ (KASDEN VE BİLE BİLE) ÖLDÜREN KİMSE İÇİN TEVBE (KABULÜ) VAR MI? BÂBI

٢٦٢١ — حدثنا محمد بن الصباح. ثنا سفيان بن عيينة، عن عمار الدهني، عن سالم ابن أبي الجعد؛ قال: سئل ابن عباس عمن قتل مؤمنا متعمدا ثم تاب وآمن وعمل صالحا ثم اهتدى؟ قال: ويحه! وأنى له الهدى؟ سمعت نبيكم ﷺ يقول «يجيء القاتل والمقتول يوم القيامة متعلق برأس صاحبه. يقول: رب! سل هذا، لم قتلني؟» والله! لقد أنزلها الله عز وجل على نبيكم، ثم ما نسخها بعد ما أنزلها.

TERCEMESİ

2621) "... Sâlim bin Ebi'l-Ca'd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir mü'mini kasden (ve bile bile) **öldürüp, sonra tevbe ederek iman eden, iyi amel işleyen, sonra hidâyet yolu üzerinde duran kimsenin hükmü** (Abdullah) **bin Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ)**'ya sorulmuştur. İbn-i Abbâs** (buna cevâben) :

Ona yazıklar olsun, nerde onun için hidâyet? Ben sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den:**

«Kıyâmet günü kâtil, maktul onu yakalayıp kafasından tuttuğu halde (Allah'ın huzûruna) **gelir ve maktûl:** (Yâ) **Rabbi buna sor, niçin beni öldürdü, diyecektir,» hadîsini işittim.**

Allah'a yemin ederim Allah Azze ve Celle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'inize** (kâtilin ebedî cehennemlik olduğuna dâir) **âyeti indirdi ve bu âyeti indirdikten sonra** (hükmünü) **neshetmedi, demiştir."**

İZAHI

El-Münziri'nin beyânına göre Tirmizi ve el-Evsât'ında Taberâni de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin zâhirine göre kasden ve taammüden bir müslümanı öldüren kimsenin tevbesi kabûl olunmaz. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) bu ictihadda idi. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın da bu görüşte olduğu rivâyet olunmuştur. İbn-i Abbâs'ın hadîste işâret ettiği ve kendi görüşüne mesned saydığı âyet Nisâ sûresinin 93. âyetidir, meâli şöyledir:

«Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lânetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır.»

Âlimlerin cumhûruna göre ise bir mü'mini kasden öldüren kimsenin tevbesi sahîhtir. Yâni tevbe kapısı ona kapalı değildir. Âlimlerin hepsi bu hükümde ittifak hâlindedir. Nevevî bu hususta icmâ bulunduğunu kaydeder ve yalnız İbn-i Abbâs'ın muhâlif kaldığını ifâde eder. İbn-i Abbâs'ın mesnedi olup yukarda meâli yazılı Nisâ sûresinin 93. âyeti âlimlerce çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Nevevî: Bu âyetin isâbetli mânâsı şöyledir: Bir mü'mini kasden öldüren kimsenin cezâsı cehennemdir, bu cezâ ile cezâlandırılır veyâ başka cezâ ile cezâlandırılır, ya da hiç cezâlandırılmaz da Allah tarafından bağışlanır. Eğer bir mü'mini kasden ve katli şer'an helâl olmadığı halde bunun helâl olduğunu iddiâ ederek ve herhangi bir tevil yoluna da girmeden öldürürse kâtil, şüphesiz mürted ve kâfir olur ve ebedî olarak cehennemde kalır. Bu hüküm üzerine âlimler icmâ etmişlerdir. Şâyet kâtil mü'mini öldürmenin haramlığını kabul edip bunun helâllığını iddiâ etmeksizin öldürürse, fâsık ve âsi olur, büyük bir günah işlemiş sayılır. Cezâsı da cehennemde ebedî kalmaktır. Ama îmanla ölen hiç bir kimsenin cehennemde ebedî olarak kalmayacağı ve Allah'ın ikrâmıyla netice itibariyle cennetlik olacağı bildirilmiştir. Bu genel emre göre durumu anlatılan kâtil de ebedî olarak cehennemde kalmıyacaktır. Bu kâtil, Allah tarafından bağışlanırsa hiç cehenneme girmez. Bu olabilir. Diğer günahkâr mü'minler gibi günahına karşılık cehennemde azab görmesi de muhtemeldir. Azâbı bitince diğer mü'minler gibi cennete girer ve ebedî olarak cehennemde kalmaz. Bu âyetin doğru mânâsı budur. Mü'mini kasden öldüren kâtilin belirli bir cezâya müstahak olması, onun behemehal bu cezâya çarptırılmasını gerektirmez. Bu âyette, kâtilin ebedî olarak cehennemde

kalacağı bildirilmiyor. Âyetin verdiği haber onun ebedî olarak cehennemde kalmaya müstahak olduğudur.

Bu âyet başka şekillerde de yorumlanmıştır: Bir kavle göre bu âyet, bir mü'mini kasden öldürmenin helâl olduğuna inanarak öldüren kâtil hakkındadır. Diğer bir kavle göre bu âyet belirli bir kişi hakkında nâzil olmuştur. Bir başka kavle göre âyette geçen Hulûd sözcüğü ebedî ve devamlı kalmak mânâsına olmayıp uzun süre kalmak anlamınadır. Dördüncü bir kavle göre âyetin mânâsı şöyledir: Durumu anlatılan kâtil cezâlandırılırsa cezâsı budur. Fakat bu kavillerin hepsi âyetteki kelimelerin hakîki mânâlarına aykırı olduğu için ya zayıftır, ya da fâsiddir. Doğrusu yukarda verdiğim mânâdır, diye bilgi verir.

Sâlim bin Ebi'l-Ca'd Râfi el-Eşcaî el-Kûfî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan ve bir cemâattan mürsel olarak hadîs rivâyetinde bulunmuştur. Kendisinden de Amr bin Mürre, Katâde, el-Hakem bin Uteybe ve bir cemâat rivâyet etmiştir. Ebû Nuaym'in dediğine göre hicretin doksan yedinci yılı vefât etmiştir. Diğer bir kavle doksan sekizinci yılı vefât etmiştir. Onun hicretin 100. yılı vefât ettiği de rivâyet olunmuştur. Bu râvî hakkında bu bilgiyi veren Hülâsa yazarı Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hicretin 68. yılı vefât ettiğini yine Ebû Nuaym'den naklen beyân etmektedir. Bu bilgilere göre Sâlim bin Ebi'l-Ca'd'ın İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyeti mürsel olabilir. Çünkü üçüncü tabakadan olan bu râvî'nin çok mürsel rivâyetlerde bulunduğu ifâde edilmektedir. Bâzı hadîsleri de Küreyb vâsıtasıyla İbn-i Abbâs'dan rivâyet etmiştir.

٢٦٢٢ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون. أنبأنا همام بن يحيى عن قتادة، عن أبي الصديق الناجي، عن أبي سعيد الخدري؛ قال: ألا أخبركم بما سمعت من في رسول الله ﷺ؟ سمعته أذناي، ووعاه قلبي، إن عبدا قتل تسعة وتسعين نفسا، ثم عرضت له التوبة. فسأل عن أعلم أهل الأرض. فدل على رجل فأتاه. فقال: إني قتلت تسعة وتسعين نفسا. فهل لي من توبة؟ قال: بعد تسعة وتسعين نفسا! قال، فانتضى سيفه فقتله. فأكمل به المائة. ثم عرضت له التوبة فسأل عن أعلم

أَهْلِ الأَرْضِ . فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ . فَأَتَاهُ فَقَالَ : إِنِّي قَتَلْتُ مِائَةَ نَفْسٍ ، فَهَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ ؟
قَالَ ، فَقَالَ : وَيْحَكَ ! وَمَنْ يَحُولُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ ؟ اخْرُجْ مِنَ الْقَرْيَةِ الْخَبِيثَةِ الَّتِي
أَنْتَ فِيهَا ، إِلَى الْقَرْيَةِ الصَّالِحَةِ ، قَرْيَةِ كَذَا وَكَذَا . فَاعْبُدْ رَبَّكَ فِيهَا . فَخَرَجَ يُرِيدُ
الْقَرْيَةَ الصَّالِحَةَ ، فَعَرَضَ لَهُ أَجَلُهُ فِي الطَّرِيقِ . فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ
الْعَذَابِ قَالَ إِبْلِيسُ : أَنَا أَوْلَى بِهِ ، إِنَّهُ لَمْ يَعْصِنِي سَاعَةً قَطُّ . قَالَ ، فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ :
إِنَّهُ خَرَجَ تَائِبًا » .

قَالَ هَمَّامٌ : فَحَدَّثَنِي حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، قَالَ : فَبَعَثَ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ مَلَكًا فَاخْتَصَمُوا إِلَيْهِ ثُمَّ رَجَعُوا . فَقَالَ : انْظُرُوا . أَيُّ الْقَرْيَتَيْنِ كَانَتْ أَقْرَبَ ،
فَأَلْحِقُوهُ بِأَهْلِهَا .

قَالَ قَتَادَةُ : فَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ ، قَالَ : لَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ احْتَفَزَ بِنَفْسِهِ فَقَرُبَ مِنَ الْقَرْيَةِ
الصَّالِحَةِ ، وَبَاعَدَ مِنْهُ الْقَرْيَةَ الْخَبِيثَةَ . فَأَلْحَقُوهُ بِأَهْلِ الْقَرْيَةِ الصَّالِحَةِ .

حدثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْبَغْدَادِيُّ . ثنا عَفَّانُ . ثنا هَمَّامٌ ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

2622) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Ey mü'minler) dikkat ediniz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübârek) ağzından işittiğim (şu) şeyi size haber vereceğim hadîsi kulaklarım işitti ve kalbim hıfzetti:

«(İsrâil oğullarından) bir adam doksan dokuz insan öldürdükten sonra tevbe etmek istedi. Yer yüzünün en bilgin adamını soruşturdu. Bunun üzerine kendisine (râhip) bir kimse gösterildi. O da kalkıp ona gitti ve:

— Ben doksan dokuz insan öldürdüm. Acaba benim için tevbe(den yararlanma ihtimâli) var mı? diye sordu. (Râhib) adam:

— Doksan dokuz insan(ın katlin)den sonra (mi? Yâni yararlanman ihtimâli yoktur), diye cevâb verdi. Râvî demiştir ki, kâtil

(bu olumsuz cevab üzerine) kılıcını kınından çekip râhibi (de) öldürdü ve böylece öldürdüğü insan sayısını bununla yüze çıkardı. Sonra (yine) tevbe etme arzusu belirdi. Bunun üzerine yer yüzünün en bilgin adamını soruşturdu. Kendisine bir (âlim) adam gösterildi. (Bu kere) ona giderek:

Ben yüz insan öldürdüm, acaba benim için tevbe (den istifâde etmem ihtimâli) var mı? diye sordu. Adam:

Yazıklar olsun sana! Kim senin ile tevbe arasına girebilir (tevbeden yararlanamazsın diyebilir)? Oturduğun (Kefre isimli) kötü köyden çıkıp iyi olan falan köye (Nasra köyüne) git ve orada Rabbine ibâdet et, dedi. Bunun üzerine (tevbekâr) kâtil, tavsiye edilen iyi köye gitmek üzere yola çıktı ve yolda eceli geldi. Rahmet melekleri ile azab melekleri onun hakkında münâkaşa etmeye başladılar: Şeytân: Bu adama ben herkesten fazla yakınım, çünkü hiç bir an bana isyan etmedi (dâima bana uydu) dedi. Rahmet melekleri de: Bu adam tevbe ederek yola çıktı, dediler.»

(Râvî) Hammâm demiştir ki: Humeyd et-Tavîl, Bekr bin Abdillah aracılığıyla Ebû Râfi (Radıyallâhü anh)'den bana rivâyet ettiğine göre Ebû Râfi' şöyle demiştir: (Rahmet melekleri ile azab meleklerinin ihtilâfa düşmeleri üzerine) Allah Azze ve Celle (ihtilâfın halli için) bir melek gönderdi. Melekler ihtilâfın halli için buna baş vurup döndüler. Hakem olan melek: Bakınız. İki köy (yâni ölünün çıktığı kötü köy ile gitmek istediği iyi köy)den hangisi ölünün bulunduğu yere daha yakın ise ölüyü o köy halkının hükmüne tabi tutunuz, diye hüküm verdi.

(Râvî) Katâde demiştir ki: El-Hasan (el-Basrî) bize şu hadîsi rivâyet etti: Bu adama (yolun yarısında) ölüm erişince, adam kendini (iyi köye doğru) itti ve böylece iyi köye yaklaştı ve kötü köyü kendisinden uzaklaştırdı. Melekler de kendisini iyi köy halkının hükmüne tabi tuttular (yâni iyi insanlardan saydılar).

Müellifimiz demiştir ki: Ebü'l-Abbâs bin Abdillah bin İsmâîl el-Bağdâdî (de) Affân aracılığıyla Hammâm'dan naklen bu hadîsin benzerini bize rivâyet etti."

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Hadîs metni bâzı rivâyetlerde kısadır ve bâzı kelimeler değişiktir. El-Hâfız, el-Fetih'te şöyle der:

"Bu hadîste sözü edilen kâtilin ve diğer adamların isimleri hakkında bir bilgi edinemedim. Hadîste kâtilin bir râhib'e baş vurduğu belirtildiği için olayın Î s â (Aleyhisselâm)'dan sonra vukû bulduğu anlaşılıyor. Çünkü ruhbânlığın, Î s â 'ya tâbi toplum tarafından îcad edildiği Kur'an-ı Kerîm'de bildirilmiştir.

HADÎSTEN ŞU HÜKÜMLER ÇIKARILIR

1. Müslümanı öldürmek suçu dâhil bütün büyük günahlardan tevbe etmek meşrûdur. Allah Teâlâ kâtil adamı bağışladığı zaman maktûlü ve diğer hak sâhiplerini kendi hazînesinden râzı eder. Hadîs böyle yorumlanır.

2. İnsanların işlerine bakmakla görevli meleklerin insanlar hakkındaki ictihadları değişik olabilir. Şöyle ki, meleklerin bir kısmı bir insanın âsilerden sayılması görüşünde iken diğer bir kısmı o insanın Allah'a itaat edenlerden sayılması kanâatına varabilirler. Bu yüzden de melekler arasında bir ihtilâf çıkabilir. Allah yine bir melek vâsıtasıyla bu ihtilâfı giderir.

3. İnsanın günah işlemesine çeşitli nedenlerle sebep olan çevreyi ve muhiti değiştirmek ve iyiliklerin hâkim olduğu muhite geçmek uygundur.

4. Hadîs, âlim adamın âlim olmayıp ibâdete düşkün adamdan üstün olduğunu ifâde eder. Çünkü kâtilin ilk baş vurduğu râhib âlim olmadığı için tevbe etmenin bir yarar sağlıyamıyacağını söyledi. İkinci adam ise âlim olduğu için kâtile, kimsenin onun tevbe etmesine engel olamıyacağını ve tevbe etmenin yararlı olduğunu ifâde etti.

K a d ı I y â z : Hadîs, tevbenin diğer günahlar için yararlı olduğu gibi kâtil günahına da yararlı olduğuna delâlet eder. Bu hadîs bizden önceki ümmetlerin şerîatını beyân etmekte ve bu kabîl delîllere dayanmanın câizliği ihtilâf konusu ise de bu hüküm ihtilâf konusu meselelerin dışında kalır. Çünkü bu hüküm hakkında şerîatımızda da delîller mevcuttur. Bizim şerîatımızda da delîl bulununca artık ihtilâfa mahal kalmaz. Dînimizdeki delîllerden birisi;

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَادُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

«Şüphesiz, Allah zâtına ortak koşma günahını bağışlamaz ve bundan başka günahları dilediği kimseler için bağışlar.» âyetidir, demiştir."

(٣) باب من قتل له قتيل فهو بالخيار بين إحدى ثلاث

3 — BİR YAKINI ÖLDÜRÜLEN (MÎRASÇI DURUMUNDAKİ) KİMSE ÜÇ ŞEYDEN BİRİSİNİ SEÇMEKTE SERBESTTİR, BÂBI

٢٦٢٣ — حدثنا عثمان وأبو بكر ابنا أبي شيبة. قالا: ثنا أبو خالد الأحمر. ح وحدثنا أبو بكر وعثمان ابنا أبي شيبة، قالا: ثنا جرير وعبد الرحيم بن سليمان، جميعا عن محمد بن إسحق، عن الحرث بن فضيل (أظنه عن ابن أبي العوجاء، واسمه سفيان) عن أبي شريح الخزاعي؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من أصيب بدم أو خبل (والخبل الجرح) فهو بالخيار بين إحدى ثلاث. فإن أراد الرابعة، فخذوا على يديه: أن يقتل أو يعفو أو يأخذ الدية. فمن فعل شيئا من ذلك فعاد، فإن له نار جهنم خالدا مخلدا فيها أبدا».

TERCEMESİ

2623) "... Ebû Şürayh el-Huzâî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Yakınının öldürülmesi veyâ bir uzvunun kesilmesi musîbeti başına gelen (mîrasçı durumundaki) kimse (şu) üç şeyden birisini seçmekte serbesttir. Eğer dördüncü bir şey isterse mânî olunuz. (Üç şey) : Kâtili öldürmesi veya onu afıv etmesi ya da diyet (tazminat) alması(dır.) Kim bunlardan birisini yaptıktan sonra (diğer bir şeye) dönüş ederse şüphesiz o kimseye, içinde ebedî olarak kalacağı ve ibka edileceği cehennem ateşi vardır.»"

٢٦٢٤ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد. ثنا الأوزاعي. حدثني يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من قتل له قتيل فهو بخير النظرين: إما أن يقتل وإما أن يفدى».

TERCEMESİ

2624) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Bir yakını öldürülen (mîrasçı durumundaki) **kimse, kâtili öldürmek veyâ fidye** (tazminat) **almaktan uygun gördüğünü seçmeye yetkilidir.»**"

İ Z A H I

E b û Ş u r a y h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d ve D â r i m î de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î de bunun bir benzerini yine E b û Ş u r a y h ' tan rivâyet etmiştir. Bu hadîste geçen **Habl**, yara olarak mânâlandırılmıştır. Bu kelimenin bu mânâya olduğuna dâir olup hadîs metni arasında görülen cümlenin kime âit olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Bu cümle E b û D â v û d ' un rivâyetinde yoktur. E l - K a r î de bu kelimeyi böyle açıklamıştır. **En-Nihâye**'de ise bu kelime bir organın bozulması, yâni yararlı halden çıkması mânâsına açıklanmıştır. S i n d î de böyle açıklamıştır. Bir organın yararlı halden çıkması o uzvun sakat kalması veyâ kesilmesi sûretiyle olabilir. Böyle bir zarara uğratılan kimseye verilecek tazminat veyâ suçluya uygulanacak kısas konusu ilerdeki bâblarda izah edilecektir.

Hadîs, maktûlün mîrasçısı kâtili öldürmek veyâ onu afıv etmek ya da tazminat almak husûsunda muhayyer olduğuna delâlet eder. Kezâ, maktûlün velîsinin bu üç şeyden ayrı dördüncü bir şey isteyemeyeceğini ve istediği takdirde ona engel olunmasını ifâde ve emreder.

Hadîsin son fırkasından kasdedilen mânâ da şudur: Maktûlün velîsi, kâtili afıv ettikten veyâ tazminat aldıktan sonra onu öldürmeye dönüş yaparsa veyâ tazminatsız olarak kâtili afıv ettikten sonra tazminat istemeye dönüş yaparsa cehennem ateşine müstahak olur. E b û D â v û d ' un rivâyetinde ise **«Böyle davranan için ebedî cehennem ateşi vardır»** buyurulmuştur. daha önce defalarca anlattığım gibi zerre mikdarı îmanı olan kimsenin ebedî olarak cehennemde kalmıyacağı ve netice itibariyle cennetlik olacağı **Kur'an-ı Kerîm** âyetleriyle ve hadîsi şerîflerle sâbittir. Bu itibarla bu hadîs, benzerî hadîsler gibi tevil edilir. Bu tevillerden birisi, böyle davranmayı mübah telâkkî eden, yâni meselâ kâtili öldürmekten vaz geçip tazminat aldıktan sonra onu öldürmeye dönüş yapıp bu dönüşü helâl sayan maktûlün velîsi hakkındadır. Bu velî haram olan bir şeyi helâl telâkkî ettiği için küfre gitmiş olur ve bu yüzden ebedî olarak cehennemde kalır. Diğer bir yorum, ebedî olarak cehennemde kalmaktan maksad uzun süre kalmaktır, sonsuzluğa dek kalmak değildir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Bu iki hadîs, kâtili öldürmek veyâ diyet almak husûsunda maktûlün velîlerinin serbest olduklarına delâlet ederler. Kısas ile diyetten birisini tercih etme yetkisinin maktûlün velîlerine âit olduğu görüşü cumhûr tarafından da kuvvetli görülen görüştür. Fakat, **Ebû Hanîfe**, **Mâlik** ve **Sevrî**'ye göre kısas veyâ diyet husûsundaki tercih hakkı kâtile âittir.

Maktûlün velîleri kasden mü'mini öldüren kimseyi öldürmekten vazgeçip diyet istedikleri ve bunu almayı kâtili öldürmeye tercih ettikleri takdirde ödenecek diyet miktarı ile ilgili gerekli bilgi bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

(٤) باب من قتل عمدا، فرضوا بالدية

4 — KÂTİL KASDEN ÖLDÜRÜLÜR DE MAKTÛLÜN MÎRASCILARI DİYETE RÂZI OLURLAR, BÂBI

٢٦٢٥ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو خالد الأحمر، عن محمد بن إسحق. حدثني محمد بن جعفر، عن زيد بن ضميرة. حدثني أبي وعمي، وكانا شهدا حنينا مع رسول الله ﷺ، قالا: صلى النبي ﷺ الظهر. ثم جلس تحت شجرة. فقام إليه الأقرع ابن حابس، وهو سيد خندف، يرد عن دم محلم بن جثامة. وقام عيينة بن حصن يطلب بدم عامر بن الأضبط. وكان أشجعيا. فقال لهم النبي ﷺ «تقبلون الدية؟» فأبوا. فقام رجل من بني ليث، يقال مكيتل. فقال: يا رسول الله! والله! ما شبهت

Ebû Şurayh (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

İlk hadîs râvîsi Ebû Şurayh el-Huzâî'nin ismi Huveylid bin Amr'dır. Onun isminin Ka'b bin Amr, Abdurrahman bin Amr ve Hâni olduğuna dâir rivâyetler, hattâ başka rivâyetler de vardır. El-Münzirî'nin beyânına göre en meşhur olan rivâyet ilk olanıdır. Hülâsa yazarı da bu zât hakkında şu bilgiyi verir :

İsmi Huveylid bin Amr olan bu sahabî, Mekke fetih günü müslüman olmuştur. Yirmi adet hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadîsini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Ayrı ayrı da birer hadîsini almışlardır. Râvîleri ise Ebû Saîd el-Makbürî Nâfi bin Cübeyr ve bir cemaattır. İbn-i Sa'd'ın beyânına göre hicretin 68. yılı Medîne-i Münevvere'de vefât etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun rivâyeti vardır. (Hülâsa : 452)

هٰذَا الْقَتِيلَ، فِي غُرَّةِ الْإِسْلَامِ، إِلَّا كَغَنَمٍ وَرَدَتْ. فَرُمِيَتْ فَنَفَرَ آخِرُهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَكُمْ خَمْسُونَ فِي سَفَرِنَا، وَخَمْسُونَ إِذَا رَجَعْنَا» فَقَبِلُوا الدِّيَةَ.

TERCEMESİ

2625) "... Zeyd bin (Sa'd bin) Dumayra *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Babam (Sa'd) ve amcam bana (şu) hadîsi anlattılar. — İkisi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in beraberinde Huneyn savaşına katılmışlar idi. — İkisi dediler ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize öğle namazını kıldırdı. Sonra bir ağacın altında oturdu. Hındıf kabîlesi başkanı el-Akra' bin Hâbis O'nun huzûruna çıkarak** (kâtil durumundaki) **Muhallim bin Cessâme'nin kanını** (yâni öldürülmemesini) **savunmaya başladı. Uyeyne bin Hısn da ayağa kalkarak** (maktûl) **Âmir bin el-Edbat'ın kanını** (yâni kâtili olan Muhallim'in öldürülmesini) **taleb etmeye başladı.** (Maktûl) **Âmir el-Eşca' kabîlesinden idi. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **maktûlün adamlarına:**

«Diyeti (= kan bahasını) **kabul ediyor** (mu) **sunuz?» buyurdu. Adamlar** (bundan) **imtina ettiler** (ve kâtili öldürmek istediler.) **Sonra Benî Leys kabîlesinden Mükeytil denilen bir adam ayağa kalkarak:**

Yâ Resûlallah Allah'a yemin ederim ki, ben İslâmiyet'in ilk günlerinde öldürülen bu maktûl(un kan durumun)**u ancak** (şöyle olan) **bir koyun sürüsü**(nün hâli)**ne benzetirim: Sürü su içmeye gelir de** (baş kısmı) **taşlanıp kovalanır, taşlanmayanı da** (korkup) **kaçar,** (yâni ibret için kâtil öldürülmelidir), **dedi. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (maktûlün velîlerine):

«**Size elli** (deve) **bu yolculuğumuzda** (peşin), **elli** (deve) **de** (Medîne-i Münevvere'ye) **döndüğümüz zaman** (diyet olarak verilsin)» **buyurdu. Onlar da diyeti kabul ettiler.**"

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd daha uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. Hadîs, Huneyn savaşı günü buyurulduğu İbn-i İshâk'ın el-Mağazî'deki rivâyetinde belirtilmiştir. Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve Mekke'ye üç mil mesâfede bir derenin ismidir. Bu savaşın hicretin 8. yılı Şevvâl ayının 5'inci günü vukû bulmuştur.

Hadîste isimleri geçenler hakkında özlü bilgi verelim:

Kâtil olan Muhallim bin Cessâme el-Leysi, Hindif kabîlesindendir. Bu kabîlenin isminin Hindef olduğu da söylenmiştir. El-Akra' bin Hâbis (Radıyallâhü anh) da bu kabîlenin başkanıdır. Onun hâl tercemesi 2475 nolu hadîs bölümünde geçti. Muhallim, onun kabîlesinden olduğu için el-Akra müdafaada bulunmuştur. Muhallim tarafından öldürülen Âmir bin el-Edbat'ın mensup olduğu Eşca' kabîlesi ise Ğatfân isimli büyük bir kabîlenin bir koludur. Âmir'in kâtili olan Muhallim'in öldürülmesini isteyen ve bunda isrâr eden Uyeyne bin Hısn (Radıyallâhü anh) da Gatfân kabîlesindendir.

Benî Leys kabîlesine mensup Mükeytil isimli zâtın bu olayla koyun sürüsü arasında yaptığı benzetmeden kasdettiği mânâ şudur:

İslâmiyet'in ilk günlerinde çıkan kasden öldürme olayında kâtile verilecek cezâ ibret verici olmalıdır. Bunun için kâtil öldürülmelidir ki herkes adam öldürmekten sakınsın. Nasıl ki sulanmaya gelen koyun sürüsünün başı taşlandığı zaman arkası da korkudan kaçar.

Maktûlün yakınları önce tazminata râzı olmayıp kâtilin öldürülmesinde israr etmişler. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlara ellisi peşin ve ellisi de Medîne'ye dönüşte verilmek üzere yüz deveyi tazminat olarak ödemeyi teklif edince kabul etmişlerdir.

HADÎSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Kasden öldürülen mü'min maktûlün mîrasçıları kâtili öldürmekten vaz geçip diyet, yâni tazminat almaları câizdir.

2. Kâtili öldürmek veyâ diyet almak husûsundaki muhayyerlik hakkı maktûlün velîlerine ve mîrasçılarına âittir, kâtile âit değildir. Cumhûrun görüşü de böyledir. Fakat Ebû Hanîfe, Mâlik ve Sevrî: Bu konudaki muhayyerlik hakkı kâtile âittir, demişlerdir.

3. Bir mü'mini kasden öldürmenin diyeti yüz adet devedir.

HADÎSİN RÂVÎLERİ

Müellifimizin rivâyetinde bu hadîsi Zeyd, babası Sa'd ile amcasından, bunlar da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-

lâm)'den rivâyet etmişlerdir. D u m e y r e (Radıyallâhü anh) ise Z e y d' in baba babasıdır. Z e y d' in amcasının ismi hakkında bir bilgi edinemedim. Et-Takrîb'de: Z e y d' e Z i y â d da denilmektedir. S a' d, onun babasıdır, D u m a y r e ise onun baba babasıdır. Bu durumda Z e y d b i n S a'd b i n D u m a y r a, denilir. Bir de Z e y d b i n D u m a y r a b i n S a'd denilmektedir. Yâni Z e y d' in babası D u m a y r a' dır, D u m a y r a' nın babası da S a' d' dır, diye bilgi verilmiştir.

E b û D â v û d' un rivâyetinde ise Z i y â d b i n D u m a y r a ed-D u m a r î ve Z i y â d b i n S a'd b i n D u m a y r a e s-S ü l e m î, şeklinde iki tür rivâyet vardır. Kezâ, E b û D â v û d' un rivâyetine göre bu hadîsi Z e y d, kendi babasından ve dedesinden rivâyet etmiş ve babası ile dedesinin H u n e y n savaşına katıldıklarını ifâde etmiştir. Bu rivâyete göre hadîsin ilk râvîleri D u m a y r a ile oğlu S a' d' dır.

Bu zâtlar hakkında Hülâsa'da verilen bilgiyi aktarmakla yetinelim. Çünkü sahâbî olan râvînin isminin mechul olması bile hadîsin sıhhatini haleldar etmez.

D u m a y r a e d-D u m a r î veyâ e s-S ü l e m î (Radıyallâhü anh) H u n e y n savaşına katılan sahâbîlerdendir. Ravîsi, oğlu S a' d (Radıyallâhü anh)'dır. Torunu Z i y â d b i n S a' d' ın da kendisinden rivâyette bulunduğu söylenmiştir. E b û D â v û d ile İ b n-i M â c e h onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (1)

S a' d b i n D u m a y r a (Radıyallâhü anh) da H u n e y n savaşına katılan sahâbîlerdendir. Hadîsini, oğlu Z i y â d rivâyet etmiştir. E b û D â v û d onun hadîsini almıştır. (2)

Z i y â d b i n S a' d b i n D u m a y r a e s-S ü l e m i, babasından rivâyette bulunmuştur. Râvîsi, M u h a m m e d b i n C a' f e r b i n e z-Z ü b e y r' dir. el-Mizân'da beyân edildiğine göre tam tanınmamaktadır. E b û D â v û d ile İ b n-i M â c e h onun rivâyetlerini almışlardır. (3)

٢٦٢٦ – حدثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا أَبِي. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ ابْنِ مُوسَى، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

(1) Hülâsa : 178
(2) Hülâsa : 134
(3) Hülâsa : 125

«مَنْ قَتَلَ عَمْدًا، دُفِعَ إِلَى أَوْلِيَاءِ الْقَتِيلِ. فَإِنْ شَاءُوا قَتَلُوا. وَإِنْ شَاءُوا أَخَذُوا الدِّيَةَ.
وَذَلِكَ ثَلَاثُونَ حِقَّةً وَثَلَاثُونَ جَذَعَةً وَأَرْبَعُونَ خَلِفَةً. وَذَلِكَ عَقْلُ الْعَمْدِ. مَا صُولِحُوا
عَلَيْهِ، فَهُوَ لَهُمْ. وَذَلِكَ تَشْدِيدُ الْعَقْلِ».

TERCEMESİ

2626) ... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlüllah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim (bir mü'mini) kasden öldürürse o kimse maktûlün velîlerine teslim edilir. Maktûlün velîleri dilerlerse onu öldürürler, dilerlerse diyet (kan bahası) alırlar. Bu da otuz (aded) hıkka (dört yaşına giren dişi deve), otuz aded cezaa (beş yaşına basan dişi deve) ve kırk aded halıfa (hâmile deve) dir. Bu diyet, kasden öldürme tazminatıdır. Maktûlün velîleri ile ne (meblâğ) üzerine sulh yapılırsa bu (meblâğ) onların hakkıdır. Bu da diyetin ağırlaştırılmış olanıdır."

İZAHI

Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiştir. Bu hadîs de bir mü'mini kasten öldüren kimsenin maktûlün velîlerine teslim edileceğine, maktûlün velîlerinin kâtili öldürmek veyâ kan bahasını almak husûsunda muhayyer kılındıklarına ve bir mü'mini kasden öldürme diyetinin belirli yaşlardaki yüz deve olduğuna delâlet eder. Terceme esnâsında belirttiğim gibi bu diyet, dört yaşında 30 ve beş yaşında 30 dişi deve ile 40 tane hâmile devedir. Maktûlün velîleri bundan fazla bir meblâğ üzerine sulh olurlarsa bu meblâğ onlara verilir. Anılan diyet, ağır diyettir.

Hadîste geçen Akl, diyet mânâsınadır. Hıkka, Cezaa ve Halıfa kelimelerinin anlamlarını tercemede parantez içi ifâde ile belirttim.

DİYET AÇISINDAN ÖLDÜRME ÇEŞİTLERİ

Diyet yönünden öldürme çeşitleri üçtür: Amden, yâni kasden öldürme, Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzer öldürme ve hatâen yâni kasden olmadığı kasden olana benzemeyen öldürme. Öldürme

çeşitlerinin üç olduğu görüşü Hanefîler'in, Şâfiîler'in, Hanbelîler'in, ve Evzâi, Sevrî, İshâk, Ebû Sevr gibi âlimlerin mezhebidir. Sahâbîlerin cumhûru ile tabiîlerin cumhûru ve bunlardan sonra gelenlerin görüşü de bu merkezdedir. Bunlara göre kasden öldürme suçunda verilen cezâ **Kur'an** âyetiyle sâbit olduğu üzere kısâstır. Maktûlün velileri kısastan vaz geçip diyete râzi olsalar, üzerine ittifak edilecek, barış yapılacak meblâğ onlara verilir. Hatâ olan öldürme olayında ise yine **Kur'an** âyetiyle sâbit olduğu üzere maktûlün velîlerine diyet verilir. Bu diyet mikdarı bundan sonra gelecek 6. bâbta anlatılacaktır. **Şibh-i Amd,** yâni kasden olana benzeyen öldürme olayında ise **Diyet-i Muğallaza,** yâni ağırlaştırılmış diyet verilir. Bununla ilgili gerekli bilgi de bundan sonra gelecek 5. bâbta anlatılacaktır.

KASDEN ÖLDÜRME VE BUNA BENZEYEN ÖLDÜRME NASILDIR?

Hanefî mezhebine âit Fıkıh kitablarından el-**Hidâye**'de şöyle denilmektedir:

"Kasden öldürme, silâhla veyâ bilenmiş sopa gibi silâha benzeyen bir cisimle olan öldürmedir. Silâh veyâ benzeri olmayan bir cisimle olan öldürmeye Ebû Hanîfe **Şibh-i** Amd, yâni kasden olana benzeyen öldürme demiştir. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şâfiî ise: Kâtil büyük bir taş veyâ büyük bir ağaç vurmak sûretiyle öldürürse, bu öldürme kasden öldürme sayılır. Genellikle öldürücü olmayan bir cisimle dövmek niyetiyle vururken öldürürse bu öldürme **Şibh-i Amd,** yâni kasden olana benzeyen öldürme çeşitidir, demişlerdir.

KASDEN ÖLDÜRME DİYETİ NEDİR, BAŞKA BİR MEBLÂĞ ÜZERİNE BARIŞ VE KÂTİLİ BAĞIŞLAMA CÂİZ Mİ?

Bu hadîsi şerîfe göre kasden öldürülen bir mü'minin diyeti yüz devedir. Develerin yaş durumu terceme ve îzahta belirtildi. Tekrara gerek yoktur. Bu diyeti kâtil peşin olarak ödemek durumundadır. Bu diyetin **Muğallaza,** yâni ağırlaştırılmış diyet olması şu yönlerdendir: Develerin 30 adedi 4 yaşında, 30 adedi 5 yaşında ve 40 adedinin hâmile olması, diyetin kâtilin yakınlarından değil de doğrudan doğruya kâtilden tahsili ve bunun defaten peşin olması gereklidir.

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheblerinin görüşü budur. Hanefîler'e gelince bunlara göre kasden öldürme di-

yeti yine 100 devedir. Ama bunların yaşları farklıdır. Şöyle ki, 2'nci, 3'üncü, dördüncü ve 5'inci yaşlara basmış dişi develerden 25'er aded olacaktır. Bu diyet, kâtilin baba tarafından mîrasçısı durumunda bulunan erkekler tarafından üç yıl içinde taksitle ödenir. Bu diyet 6. bâbta gelecek olan hatâen öldürme nevindeki diyete göre ağırdır. Bu nedenle bu diyete de **Muğallaza**, yâni ağırlaştırılmış diyet denilir.

Bir mü'mini kasden öldüren kâtil ile maktûlün mîrasçıları bir kan bahası üzerine barıştıkları zaman anlaştıkları mal diyet mikdarından az olsun çok olsun, bu sulh câizdir. Biçilen kan bahası ne ise, yâni diyet miktarından az veyâ çok ya da tam diyet kadarı ise bunun ödenmesi vâcib olur ve kâtil kısas yoluyla öldürülmekten kurtulmuş olur. Bu hüküm husûsunda imamlar ittifak hâlindedir. Hadîsin son kısmındaki fıkra kanımca bu husûsa âittir. Şu halde maktûlün velîleri ne gibi bir mal ve meblağ üzerine sulh olurlarsa bu mikdar diyetten fazla da olsa onların hakkıdır. Diyetten fazla olursa şiddetlendirilmiş bir diyet olmuştur, denilebilir.

(٥) باب دية شبه العمد مغلظة

5 — ŞİBH-İ AMD (YÂNİ KASITLI GİBİ OLAN ÖLDÜRME) DİYETİ, MUĞALLAZA (YÂNİ AĞIRLAŞTIRMIŞ) TIR, BÂBI

Bu bâbta rivâyet olunan hadîslerin tercemesine geçmeden önce şu husûsu belirtmekte fayda görüyorum:

Bundan önceki bâbın hadîslerinin izahını yaparken diyet durumu bakımından öldürme çeşitlerinin üç olduğunu ve bunlara **Amden öldürme** yâni kasden öldürme, **Şibh-i Amd öldürme**, yâni kasden olana benzeyen öldürme, **Hatâen öldürme**, yâni kasıd olmadığı gibi buna benzer sayılan çeşitin dışında kalan, öldürme isimlerinin verildiğini belirtmiştim. Ayrıca bu çeşitlerin âlimlerce yapılan târiflerine de işâret etmiştim.

Bu üç çeşidin özlü târifini tekrarlayayım: Amden öldürme, silâhla olan veyâ bilenmiş sopa gibi silâh hükmünde görülen bir cisimle işlenen kâtil olayıdır. E b û H a n î fe böyle târif etmiştir. E b û Y û s u f, M u h a m m e d ve Ş â f i î ise: Büyük taş veyâ büyük bir ağaç parçası vurmak sûretiyle olan öldürme olayı da Amden **öldürme** türüne girer, demişlerdir.

Şibh-i amd öldürme ise bu üç imama göre, genellikle öldürücü olmayan bir cisimle dövmek isterken bu dövmeden meydana gelen öldürme olayıdır. E b û H a n î f e ise: Silâh ve bunun hükmün-

de görülen cisimler dışında kalan bir cisimle olan öldürme olayıdır, demiştir.

Bu nevî öldürme **Amden öldürme** ile **hatâen öldürme** arasında kalan üçüncü bir nevî sayılır. M â l i k bu nevî kabul etmiyor. **Amden öldürme** ile **hatâen öldürme** dışında bir öldürme çeşidi yoktur, diyor.

Bu üçüncü nevî öldürmenin varlığına hükmeden âlimler buna şu ismi de verirler: **Şibh-i amd olan hatâen öldürme** (yâni kasden öldürmeye benzeyen ve fakat hatâen olan öldürme).

Hatâen öldürme nevî ile ilgili bilgi bundan sonra gelen bâbta verilecektir. **Amden öldürme** diyeti hakkındaki bilgi ise **bundan** önceki bâbta verilmiştir. Şimdi burada bu iki nevin bir nevî karışımı gibi olan **Şibh-i amd** öldürmenin diyetini beyân eden hadîsleri terceme edelim.

٢٦٢٧ — **حَدَّثَنَا** مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَا: ثنا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ. سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «قَتِيلُ الْخَطَأِ شِبْهِ الْعَمْدِ، قَتِيلُ السَّوْطِ وَالْعَصَا. مِائَةٌ مِنَ الْإِبِلِ. أَرْبَعُونَ مِنْهَا خَلِفَةً، فِي بُطُونِهَا أَوْلَادُهَا».

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ. ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ. ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ.

T E R C E M E S İ

2627) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kasden öldürmeye benzeyen hatâen (yanlışlıkla) öldürme olayının maktûlü, kamçı ve sopa ile öldürülen kimsedir. (Bunun diyeti), kırk tanesi hâmile olan yüz devedir.»

Müellifimiz bu hadîsin bir mislini ikinci bir senedle de Abdullah bin Amr'den merfû olarak rivâyet etmiştir."

٢٦٢٨ — حدثنا عبد الله بن محمد الزهرى . ثنا سفيان بن عيينة ، عن ابن جدعان،
سمعه من القاسم بن ربيعة ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ قام ، يوم فتح مكة ،
وهو على درج الكعبة . فحمد الله وأثنى عليه . فقال « الحمد لله الذى صدق وعده
ونصر عبده وهزم الأحزاب وحده . ألا إن قتيل السوط والعصا : فيه مائة من الإبل .
منها أربعون خلفة ، فى بطونها أولادها . ألا إن كل مأثرة كانت فى الجاهلية ، ودم ،
تحت قدمى هاتين . إلا ما كان من سدانة البيت وسقاية الحاج . ألا إنى قد أمضيتهما
لأهلها كما كانا » .

TERCEMESİ

2628) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)'dan;* Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke fetih günü Kâbe merdiveni üzerinde ayağa kalkarak Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

«Hamd (Mekke'nin fethine dâir) va'dini yerine getiren, kuluna — Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e — yardım eden ve düşman topluluklarını yenilgiye yalnızca uğratan Allah'a mahsustur. Bilmiş olunuz ki: (Kasden işlenene benzeyen) hatâen öldürme olayı maktûlü, kamçı ve sopa ile öldürülen kimsedir. Bunun diyeti yüz devedir. Develerin kırk tanesi karınlarında yavruları bulunan halifa (hâmile) develerdir. Bilmiş olunuz ki: Câhiliyet devrinde iftihar vesîlesi edilen her şey ve bütün kan dâvâları şu iki ayağımın altındadır. (yâni bâtıldır, düşmüştür). Ancak olagelen Kâ'be sidânesi (hizmet ve bakımı) ve hacı sıkayesi (sulaması) bu hükmün dışındadır. Bilmiş olunuz ki: Bu iki işi evvelce olduğu gibi ellerinde bulunanlara vermeyi onaylıyorum.»"

İZAHI

Bu bâbta rivâyet olunan iki hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmiştir. Râvi el-Kâsım bin Rebia bu hadîsi bir rivâyetinde İbn-i Amr (Radıyallâhü anh)'den, diğer bir rivâyetinde Ukbe bin Evs aracılığıyla bu sahâbî-

den, bir başka rivâyette de bu hadîsi İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmektedir. Müellifimiz ve E b û D â v û d bu üç rivâyeti de almışlardır. D â r e k u t n î de bu hadîsi rivâyet ederek râvîlerin söz konusu ihtilâflarını nakletmiştir. E l - M ü n z i r î'nin dediği gibi e l - K a s ı m'ın bu hadîsi hem İ b n - i Ö m e r'den hem de İ b n - i A m r'den işitmiş olması muhtemeldir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadîsi M e k k e'nin fethedildiği günü buyurduğu belirtilmektedir. M e k k e, hicretin 8. yılı R a m a z a n ayında fethedildi. Hadîste geçen **"Ahzâb"** kelimesi **"Hizb"in** çoğuludur, hizibler, topluluklar anlamındadır. Burda, H e n d e k savaşına katılan düşman kuvvetleri kasdedilmiş olabilir. Bu kelime ile genel anlamda düşman kuvvetleri mânâsının kasdedilmiş olması da muhtemeldir.

Me'süre: Geçmişlerin övgüye lâyık meziyetleri ve iyi işleri mânâsınadır. Burda câhiliyet devri insanlarının iftihar edip iyi iş olarak telâkkî ettikleri şeylerdir. İslâmiyet câhiliyet devri insanlarının bu tür işlerinin iftihar vesilesi edilmesini iptal etmiştir. Kezâ kan gütme dâvâlarını da yasaklamıştır. Câhiliyet devri insanlarının iftihar ve övgüye lâyık saydıkları şeylerden iki tanesi bu hükmün dışında tutulmuştur. Bunlar K a ' b e **Sidâne**'si ve hacı **Sikaye**'sidir. **Sidâne,** K a ' b e'nin bakım ve hizmetidir. Buna **Hicâbe** de denilir. **Sikaye** ise hacılara su sunmak hizmetidir. Bu iki görev câhiliyet devrinde de övgüye lâyık en şerefli hizmet sayılırdı. H a t t â b î: Câhiliyet devrinde **Hicâbe,** yâni K a ' b e bekçiliği ve hizmeti A b d ü ' d - D â r oğullarının elinde idi. **Sikaye,** yâni hacılara su sunmak hizmeti de H â ş i m oğullarının elinde idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M e k k e fetih günü buyurduğu bu hadîsle bu iki şerefli hizmetin bu iki âilede kalmasını uygun bulmuştur. Bu emirden sonra artık K a ' b e hizmetine Ş e y b e oğulları ve hacıları sulama işine de A b b â s oğulları bakmaya devam etmişlerdir, der.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Öldürme çeşitlerinden birisi de Şibh-i amd, yâni taammüden ve kasden öldürmeye benzeyen bir öldürme nevîdir. Yukarda da işâret ettiğim gibi M â l i k, bu nevî öldürme çeşitinin Kur'an-ı Kerîm'de bulunmadığını, bu nedenle öldürmenin taammüden ve hatâen olmak üzere iki türden ibâret olduğunu söylemiştir.

2. Kamçı ve sopa ile meydâna gelen öldürme olayı **Şibh-i amd** nevindendir. Bu hükümle ilgili ilmî görüşlerin özetleri şunlardır:

a) Hanefîler'e göre, silâh ve onun hükmünde olan cisimler dışında kalan bir şeyle döverken ve öldürme niyeti değil de dövme niyeti taşırken meydana gelen öldürme olayıdır. Vurulan cisim, ister ekseriyetle tehlike arz eden büyük taş ve büyük sopa gibi bir şey olsun, ister ekseriyetle tehlike arz etmeyen küçük taş ve küçücük sopa gibi bir şey olsun fark etmez.

b) Şâfiîler, Hanbelîler ve Hanefîler'den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre ekseriyetle tehlike arz etmeyen küçük taş gibi bir cisimle dövmek isterken ve ard arda darbeler olmaksızın meydana gelen öldürmedir. Ama derbeler ard arda olursa, bu şekilde meydana gelen öldürme teammüden ve kasden öldürme nevine girer. Zayıf bir kavle göre yine **Şibh-i amd** sayılır.

c) Bu nevî öldürme kısmının varlığını kabul etmeyen Mâlikîler ise: Küçük taş ve küçük sopa ile meydana gelen öldürme teammüden olan öldürme nevîne girer, demişlerdir.

3. **Şibh-i amd**, yâni kasden olan öldürmeye benzeyen öldürme diyeti **Muğallaza**, yâni ağırlaştırılmış diyettir. Çünkü ödenen 100 devenin 40 adedinin hâmile olması şartı koşulmuştur.

ÂLİMLERİN BU DİYET DEVELERİ YAŞLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

A) Atâ, Şâfiî ve Muhammed bin el-Hasan bu hadîsin zâhirini tutarak: Bu diyet, kırk aded hâmile, dört yaşma ve beş yaşma basmış otuzar aded dişi olmak üzere yüz devedir, demişlerdir. **Muğallaza**, yâni ağırlaştırılmış olan bu diyet kâtilin baba tarafından olan mîrasçıları tarafından üç yıl içinde taksitle ödenecektir.

B) Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Ahmed ve İshâk'a göre bu diyet, iki, üç, dört ve beş yaşlarına basmış dişi develerden yirmi beşer adettir. Bu diyet kâtilin baba tarafından olan erkek mîrasçılarınca üç yıl içinde taksitle ödenir.

C) Mâlikiler ise bu nevî öldürmeyi teammüden öldürme sayarlar ve: Bunun diyeti teammüden öldürme diyetidir, derler ki, A grubunun yukarda beyân edilen görüşlerinde anlatılan yaşlardaki develerdir.

(٦) باب دية الخطأ

6 — (BİR MÜ'MİNİ) HATÂEN (YANLIŞLIKLA) ÖLDÜRME DİYETİ, BÂBI (4)

٢٦٢٩ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا معاذ بن هانئ. ثنا محمد بن مسلم، عن عمرو بن دينار، عن عكرمة، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ أنه جعل الدية اثني عشر ألفا.

TERCEMESİ

2629) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öldürme diyetini on iki bin (dirhem gümüş) kıldı."

٢٦٣٠ — حدثنا إسحٰق بن منصور المروزي. أنبأنا يزيد بن هارون. أنبأنا محمد بن راشد، عن سليمان بن موسى، عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ أن رسول الله ﷺ قال « من قتل خطأ، فديته من الإبل ثلاثون بنت مخاض وثلاثون ابنة لبون وثلاثون حقة، وعشرة بني لبون ». وكان رسول الله ﷺ يقومها على أهل القرى أربعمائة دينار، أو عدلها من الورق. ويقومها على أزمان الإبل. إذا غلت رفع ثمنها. وإذا هانت نقص من ثمنها. على نحو الزمان ما كان. فبلغ قيمتها على عهد رسول الله ﷺ ما بين الأربعمائة دينار إلى ثمانمائة دينار. أو عدلها من الورق ثمانية آلاف درهم. وقضى رسول الله ﷺ؛ أن من كان عقله في البقر، على أهل البقر، مائتي بقرة. ومن كان عقله في الشاء، على أهل الشاء، ألفي شاة.

TERCEMESİ

2630) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

---

(4) Hatâen öldürmeye misal olarak: Bir ava ateş ederken yanlışlıkla bir insanı öldürmek, yüksekçe bir yerden düşerken bir adama çarpıp öldürmek, av sanarak ateş etmekle insan öldürmek.

Kim hatâen (= yanlışlıkla) **öldürülürse onun develerden diyeti otuz bint-i Madhâd** (iki yaşına giren dişi deve), **otuz bint-i Lebûn** (üç yaşına giren dişi deve), **otuz hıkka** (dört yaşına basan dişi deve) **ve on ibn-i Lebûn** (üç yaşına giren erkek deve)**dir, buyurmuştur.**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **köylülerin ödeyeceği bu diyet için dört yüz dinâr** (altın) **veyâ buna denk gümüş kıymet takdir ederdi. Deve sâhiplerinin ödeyeceği bu diyet için de kıymet takdir ederdi. Develer pahalanınca,** (deve sâhiplerinin ödeyeceği) **diyetin bedelini de artırırdı ve develerin fiatı düşünce diyetin bedelini de eksiltirdi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (deve sâhiplerinin ödeyeceği **bu** nevi diyetin kıymetini) **zamanın** (râyiç) **durumuna göre ayarlardı. Böylece bu nevî diyetin kıymeti Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta olduğu dönemde, dört yüz dinâr** (altın) **ile sekiz yüz dinâr** (altın) **arasındaki meblâğlara veyâ bunun** (yâni sekiz yüz dinârın) **gümüşten dengi olan sekiz bin dirheme ulaştı.**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sığır sürüsü sâhipleri tarafından diyeti sığırdan ödenecek maktûlün diyetinin iki yüz sığır olduğuna ve koyun sürüsü sâhipleri tarafından diyeti koyundan ödenecek maktûlün diyetinin iki bin koyun olduğuna hükmetti."**

٢٦٣١ — حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ عَاصِمٍ . ثنا الصَّبَّاحُ بْنُ مُحَارِبٍ. ثنا حَجَّاجُ بْنُ أَرْطَاةَ.
ثنا زَيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ، عَنْ خِشْفِ بْنِ مَالِكٍ الطَّائِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ
ﷺ «فِي دِيَةِ الْخَطَأِ عِشْرُونَ حِقَّةً وَعِشْرُونَ جَذَعَةً وَعِشْرُونَ بِنْتَ مَخَاضٍ وَعِشْرُونَ
بِنْتَ لَبُونٍ وَعِشْرُونَ بَنِي مَخَاضٍ ذُكُورٌ».

TERCEMESİ

2631) "... Abdullah bin Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hatâen (yanlışlıkla) **öldürme diyetinde yirmi hıkka** (beş yaşına giren dişi deve), **yirmi cezaa** (dört yaşına giren dişi deve), **yirmi bint-i mahad** (iki yaşına giren dişi deve), **yirmi bint-i Lebûn** (üç yaşına giren dişi deve) **ve yirmi ibn-i mahâd** (iki yaşına giren erkek deve lâzım)**dır.»"**

٢٦٣٢ — حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ جَعْفَرٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ جَعَلَ الدِّيَةَ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفًا. قَالَ: وَذَلِكَ قَوْلُهُ (وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ). قَالَ، بِأَخْذِهِمُ الدِّيَةَ.

TERCEMESİ

2632) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öldürme diyetini on iki bin (dirhem gümüş) kıldı. İbn-i Abbâs dedi ki: Allah Teâlâ'nın: وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ = «Allah ve Resûlü bol nimetinden onları zenginleştirdi de öç almaya kalktılar.» (5) buyruğu, bunun hakkındadır. İbn-i Abbâs dedi ki: Âyette sözü edilenler diyet almakla (zenginleştiler.)"

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Beyhakî ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir. O'nun diğer hadîsini, yâni bu bâbın son hadîsini Nesâî de rivâyet etmiştir.

Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Şâfiî, Ahmed ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerine göre diyet, gümüşten ödendiğinde on iki bin dirhemdir. Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsine göre ise köylüler diyeti altın veyâ gümüşten ödediklerinde, dört yüz dinâr altın veyâ bunun değerindeki gümüşü öderler. Bir dinâr on dirhem kabul edildiğine göre dörtyüz dinâr altın dört bin dirheme tekabül eder. Bu, meblâğ köylülerden alınan diyet miktarıdır. Köylülerden bu kadar diyet aldıran Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deve sâhiplerinden

(5) Tevbe: 74

bu meblâğı almayıp ödenmesi gerekli develerin günün râyıcına göre olan değerinin tutarı ne ise onu tahsil ettirdiği bu hadîste belirtilmekte ve bu tutarın o dönemde dört yüz dinâr ile sekiz yüz dinâr arasında oynadığı ifâde edilmektedir. Ayrıca sekiz yüz dinârın sekiz bin dirhem gümüşe tekâbül ettiği bildirilmektedir.

Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsinden çıkarılan diğer bir hüküm de sığır sâhiplerinden iki yüz sığır ve koyun sâhiplerinden iki bin koyun diyet olarak alındığı ifâde edilmektedir.

Şu noktayı da belirteyim: Altın, gümüş, sığır ve koyundan ödenen mezkûr meblâğları hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti olarak alındığı anlaşılıyor. Altın, gümüş, sığır ve koyundan da diyetin ödenmesinin câizliğine hükmeden âlimlerin bir kısmı: Bu mallardan ödenecek meblâğlar **Hatâen** olan öldürme diyeti olabildiği gibi **Şibh-i amd**, yâni teammüden öldürmeye benzeyen öldürme diyeti de olabilir, demişlerdir.

Hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti deve olarak ödendiğinde:

Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsine göre bu diyet, iki, üç ve dört yaşlarına basmış otuzar aded dişi deve ve üç yaşına basmış on tane erkek devedir. Hattâbî, **el-Maâlim**'de: Fıkıhçılardan bu hadîs ile hükmeden hiç kimseyi bilmiyorum, demiştir. Yâni hatâen öldürme diyetinin bu hadîste yaş, cinsiyet ve sayısı belirtilen develer olduğuna hükmeden fıkıhçı yoktur. Fıkıhçıların bu husustaki görüşleri ve delilleri aşağıda beyân edilecektir.

İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre hatâen öldürme diyeti, iki, üç dört ve beş yaşlarına basmış yirmişer aded dişi deve ve iki yaşına basmış yirmi adet erkek devedir.

2630 nolu hadîste geçen; وَيُقَوِّمُهَا عَلَى أَزْمَانِ الْإِبِلِ cümlesi sünenimizin elde mevcut iki nüshasında böyledir. Cümle bu olunca şöyle terceme etmek gerekir kanısındayım:

"Ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), **hatâen — yanlışlıkla — öldürme diyetine develerin zamanlarına göre** (yâni develerin değişik zamanlardaki fiatlarına göre) **kıymet takdir ederdi."**

Sünenimizin bir nüshasında bu cümle yerine; وَيُقَوِّمُهَا عَلَى أَهْلِ الْإِبِلِ cümlesi bulunur. Nesâî'nin rivâyetindeki cümle de böyledir. Cümle böyle olunca mânâsı gâyet açıktır ve meâlen şöyledir: «**Ve Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **hatâen öldürme diyetini** (ödemek durumundaki) **deve sâhipleri üzerine** (şöyle) **kıymet takdir ederdi.**»

Bu cümle E b û D â v û d ' un süneninde;

وَيُقَوِّمُهَا عَلَى أَثْمَانِ الْإِبِلِ = «Ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **hatâen öldürme diyetine, develerin fiatlarına göre kıymet takdir ederdi,»** şeklindedir. Bu ibârenin anlamı da gâyet açıktır. Arapça yazıyı bilenlerin mâlumu olduğu üzere; أَزْمَانُ = «ezmân» kelimesi ile; أَثْمَانُ = «esmân» kelimesinin yazılışı arasında bir yakınlık vardır. Esmân kelimesi mânâ bakımından daha uygun olduğu için sünenimizdeki **Ezmân** kelimesi bir matbaa hatâsı olabilir. Allah en iyi bilendir.

DÖRT MEZHEB ÂLİMLERİNİN HATÂEN ÖLDÜRME DİYETİNE DÂİR GÖRÜŞLERİ

1. H a n e f î l e r ile H a n b e l î l e r ' e göre hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti yüz devedir. Develerin yaş ve cinsiyeti şöyledir: İki, üç, dört ve beş yaşlarına basmış yirmişer adet dişi ve iki yaşına basmış yirmi adet erkek devedir. Delilleri ise 2631 nolu İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. İ b n - i M e s ' û d ' un görüşü de böyledir.

2. Ş â f i î l e r ile M â l i k î l e r ' e göre bu diyet birinci grubun belirttiği develerdir. Şu farkla ki, ödenecek yirmi erkek devenin iki yaş değil de üç yaşına girmiş olması gereklidir. E l - L e y s b i n S a ' d ' ın görüşü de budur. S i n d î , N e s â i ' nin hâşiyesinde Şerhü's-Sünne'den naklen şu bilgiyi verir: Ş â f i î ' nin iki yaşındaki erkek deve yerine üç yaşındaki erkek devenin ödenmesine hükmetmesinin sebebi şudur: İ b n - i M e s ' û d ' un bu hadîsinin râvîlerinden H ı ş f b i n M â l i k meçhuldür. Bundan başka hadîsi yoktur. H a y b e r maktulleri için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zekât develerinden diyet ödediği rivâyet olunmuştur. Zekât olarak ödenen deve yaşları içinde iki yaşına basmış erkek deve yoktur, iki yaşına girmiş dişi deve bulunmadığı zaman, onun yerine üç yaşına basmış erkek devenin zekât olarak ödenmesi câizdir.

İ b n - i M e s ' û d ' un bu hadîsine âit senedde H a c c â c b i n E r t â t isminde zayıf râvî de mevcuttur.

Dört mezheb âlimlerinin görüşüne göre hatâen öldürme diyeti kâtilin yakınları tarafından ödenir ve bu diyet hafîf bir diyettir.

DİYET DEVEDEN BAŞKA MALLARDAN DA ÖDENİR Mİ?

Bu bâbta rivâyet olunan İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın iki hadîsi ile A'm r b i n Ş u a y b'in dedesinin hadîsine göre diyet altın, gümüş, sığır ve koyundan da ödenebilir. Dört mezheb âlimlerinin bu husustaki görüşlerine gelince:

1. H a n e f î l e r ile H a n b e l î l e r'e göre diyet deveden ödendiği gibi altın ve gümüşten de ödenebilir. Altın ve gümüşten ödenebilmesi için develerin bulunamaması şartı yoktur. Diyet bu üç nevî maldan başka şeylerden ödenemez. Diyet altından ödendiğinde bin dinâr ödenir. Bir dinâr bir miskal demektir. Diyet gümüşten ödenecek olursa on bin dirhem ödenir. Dinâr, miskal ve dirhem'in kaç grama tekabül ettiğini öğrenmek için sünenimizin zekât bölümüne baş vurabilir.

H a n e f î l e r'den E b û Y û s u f ile M u h a m m e d'e göre diyet sığır, koyun ve elbiseden de ödenebilir. Diyet, sığırdan iki yüz adet, koyundan bin aded ve elbiseden iki yüz takımdır.

2. Ş â f i î'ye göre diyet, ancak develerden ödenir. Tarafların rızâsı olursa bunun değeri ödenebilir. Şâyet deve yok ise mûtemed kavline göre develerin değeri ödenir. Ş â f i î'nin kadîm (eski) kavline göre develer bulunmazsa bunun yerine on iki bin dirhem gümüş veyâ bin dinâr altın ödenir. Fakat mûtemed kavli cedîd (yeni) olan birinci kavlidir. Diyet, sığır, koyun ve elbise gibi mallardan ödenmez.

3. M â l i k î l e r'e göre diyet on iki bin dirhem gümüş veyâ bin dinâr altın ödenebilir. Bu kavil, A h m e d, İ s h â k, H a s a n - ı B a s r î ve U r v e b i n Z ü b e y r'den de rivâyet olunmuştur. M â l i k î mezhebine göre diyet sığır, koyun ve elbise gibi mallardan ödenemez.

Diyetlerle ilgili geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim.

(٧) باب الدية على العاقلة فإن لم يكن عاقلة ففى بيت المال

7 — DİYET, ÂKİLE (KÂTİLİN YAKINLARI) ÜZERİNE (VÂCİB) DİR. EĞER ÂKİLE YOK İSE DİYET BEYTÜ'L-MAL (DEVLET HAZÎNESİ) İÇİNDE(N ÖDENMESİ LÂZIM) DIR, BÂBI

Âkile: Âkil'in çoğuludur. **Âkil**, diyeti ödeyene denilir. **Akl** da diyet mânâsınadır. Diyet kelimesini daha önce açıklamıştım. Tek-

rar söyleyeyim: Diyet ise kan bahası olarak ödenen tazminata denilir. Akl kelimesinin lügat mânâsı deveyi bağlamaktır. Diyet develerini ödeyenler bu develeri maktûlün mirasçılarının evleri önüne getirip bağladıkları için diyete Akl denilmiş ve bunu ödeyene Âkil denilmiştir. Ödeyenler birden fazla kişiler olduğu için de bunlara çoğul mânâsını ifâde eden Âkile ismi verilmiştir. Diyetin aslı develerden ödenir. Şâyet develerin değeri olan altın veyâ gümüş olarak ödenirse buna da Akl denilmiştir, ödeyenlere de Âkile denilmiştir. Âkile kâtilin baba tarafından olan yakınlarıdır. Ayrıntılı bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı esnasında verilecektir. Hadîsleri terceme ederken diyeti ödeyenleri Âkile ismi ile ifâde edeceğim.

٢٦٣٣ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا أَبِي، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ نَضْلَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ؛ قَالَ: قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالدِّيَةِ عَلَى الْعَاقِلَةِ.

TERCEMESİ

2633) "... El-Muğîre bin Şu'be (6) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) diyetin (kâtilin) âkilesi tarafından ödenmesine hükmetti."

٢٦٣٤ – حدّثنا يَحْيَى بْنُ دُرُسْتَ. ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ رَاشِدٍ، عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْهَوْزَنِيِّ، عَنِ الْمِقْدَامِ الشَّامِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَنَا وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ. أَعْقِلُ عَنْهُ وَأَرِثُهُ. وَالْخَالُ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ. يَعْقِلُ عَنْهُ وَيَرِثُهُ».

TERCEMESİ

2634) "... El-Mıkdâm eş-Şâmî (bin Madîkerib) (7) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mîrasçısı olamayan (müslüman)ın mîrasçısı benim. (Yâni malım beytü'l-mala korum). **Onun diyetini öderim ve ona mîrasçı olu-**

(6) Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 41 nolu hadîs bölümünde geçti.
(7) Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 442 nolu hadîs bölümünde geçti.

rum. Dayı, mîrasçısı olmayan (yeğenin)in mîrasçısıdır. Onun yerine diyet öder ve onun mîrasını alır.»"

İZAHI

El-Müğîre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. El-Mikdâm (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîsler, diyetin kâtilin âkilesi tarafından ödenmesinin gerektiğine delâlet ederler.

Âkile kelimesinin mânâsı hakkında yukarda özlü bilgi vermiştim. Âlimler bu kelime ile kasdedilen mânâ hakkında biraz farklı görüş beyân ettikleri için bu konuya özlü olarak değinmek isterim. Şöyle ki:

1. Hanefîler'e göre hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme ve teammüden olmamakla beraber buna benzeyen ve **Şibh-i amd** ismi verilen öldürme olayı dolayısıyla maktûlün mîrasçılarına ödenecek diyet, kâtilin âkilesi tarafından verilir. Bu diyeti verenlere Âkile denilir. Kâtil, ismi divân denilen ve devlet tarafından tutulan büyük defterlerde yazılı askerlerden ise onun âkilesi bu defterlere isimleri yazılı olanlardır. Bunlar onun diyetini üç yıl içinde öderler. Divân'da isimleri yazılı bulunan kadınlar ve çocuklar âkile dışında tutulurlar. Divânda yazılı erkeklerin kâtilin akrabaları olması şartı aranmaz. Şâyet kâtil, divânda yazılı değil ise âkilesi onun kabîlesidir. Divân'da ismi yazılı olmadığı gibi kabîlesi ve yakınları da yok ise âkilesi, beytü'l-maldır. Yâni diyeti devlet hazînesinden ödenir. Kâtilin babası ve oğulları gibi usûl ve furuunun âkileden sayılıp sayılmayacağı husûsunda ihtilâf vardır.

2. Şâfiî ve Hanbelî âlimlere göre de hatâen ve şibh-i amd olan, yâni teammüden olmayan cinâyetlerde ödenmesi gerekli diyet, kâtilin âkilesi tarafından ödenir. Kâtilin âkilesi, baba tarafından olup erginlik çağına varmış ve aklı olan erkek yakınlarıdır. Kâtilin usûl ve furuu, yâni babası, baba babası... oğulları, oğullarının oğulları..., kadınlar ve küçük yaştaki akrabalar âkileden sayılmazlar. Kâtilin bu nevî yakınları yok ise ve âzadlanmış köle durumunda ise âkilesi onu âzadlayan kimsedir. Şâyet böyle bir durum da yok ise âkilesi Beytü'l-Maldır. Yâni diyeti devlet hazînesinden ödenir. Bu da yok ise diyet kâtilin kendisinden tahsil edilir. Bu diyet üç yıl içinde taksitle ödenir.

3. M â l i k î l e r ' e göre kâtil divân denilen defterde yazılı askerlerden ise âkilesi, divânda yazılı olan kimselerdir. Divân yok, veyâ kâtil yazılı değil ya da yazılı olanların sayısı yediyüzden az ise diyetin eksik kalanı veyâ tamamı kâtilin asaba ismi verilen yakınları tarafından ödenir. Asaba, yâni kâtilin oğulları, torunları, erkek kardeşleri, erkek yeğenleri, babası, baba babası gibi mîrasçıları nikâhtaki sıraya göre diyeti ödemekle mükelleftir. İlk sıradakiler diyeti ödeyemezlerse, bunlardan sonraki sıralarda olanlar da bu yardıma katılırlar. Şâyet kâtilin mîrasçıları yok ise ve âzadlanmış durumda ise âkilesi onu âzadlayan kimsedir. Böyle bir durum da yok ise âkilesi Beytü'l-Maldir. Yâni diyeti devlet hazînesinden ödenir. Diyet üç yıl içinde taksitle ödenir.

Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmayı tavsiye ederim.

M i k d â m (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre dayı, mîrasçıdır ve yeğeninin diyetini öder.

Ferâiz kitâbında beyân edileceği üzere, kişinin yakınlarından bir kısmının mîras hissesi tâyin ve tesbit edilmiştir. Bir kısım yakınlar ise belirli hisseleri bulunan kimseler bu hisseleri aldıktan sonra kalan malı alırlar. Şâyet belirli hisse sâhibi durumunda mîrasçı yok ise malın tamâmını alırlar. Bu nevî mîrasçılara **Asaba** ismi verilir. Belirli hissesi bulunanlara da "**Ashab-ı furûd** = Belirli pay sâhipleri" ismi verilmiştir. Bu iki grubun dışında kalan yakınlara **Zevi'l-Arhâm** denilir. Dayılar, teyzeler, halalar, kızların çocukları **Zevi'l-Arhâm** nevindendir. Mîrasçılardan ashab-ı furuz ve asaba ismi verilen yakınlar bulunmadığı takdirde Zevi'l-arhâm ismi verilen yakınların mîrasçı olup olmadığı meselesi ihtilâflıdır. Sahâbîlerin çoğu ile tâbiîlerin bir kısmına göre bu nevî yakınlar mîrasçı sayılırlar. Z e y d b i n S â b i t (Radıyallâhü anh) ile tabiîlerin bir kısmına göre bunlar mîrasçı değildir. İlk iki grubtan mirasçı yok ise ölünün malı devlet hazînesine kalır.

M i k d â m (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi **Zevi'l-Arhâm** olan yakınların mîrasçı olduğunu söyleyen âlimler için bir delîldir. H a n e f î âlimler de bu görüştedirler. Fakat Ş â f i î ve M â l i k bu görüşte olmayıp Z e y d b i n S â b i t (Radıyallâhü anh)'ın görüşünü tutmuşlardır.

Diyetin kâtilin yakınları tarafından ödenmesi hükmünde gerek kâtilin bu nevî suçları tekrarlamasının önlenmesi, gerekse maktûlün yakınlarının menfaatlarının korunması açısından büyük hikmetleri vardır. Başka faydaları da bulunan bu hükümün yararları fıkıh ve hadislerin şerh kitablarında anlatılmıştır.

(٨) باب من حال بين ولىّ المقتول وبين القود أو الدية

8 — MAKTÛLÜN VELÎSİ İLE KISÂS VEYÂ DİYET ARASINA GİREN (YÂNİ ONA MÂNİ OLAN) KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎS) BÂBI

٢٦٣٥ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ . ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ قَتَلَ فِي عِمِّيَّةٍ أَوْ عَصَبِيَّةٍ بِحَجَرٍ أَوْ سَوْطٍ أَوْ عَصًا ، فَعَلَيْهِ عَقْلُ الْخَطَأِ . وَمَنْ قَتَلَ عَمْدًا فَهُوَ قَوَدٌ . وَمَنْ حَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ . لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ » .

TERCEMESİ

2635) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kim nasıl olduğu belirsiz bir karışıklık içinde veyâ yakınlarını savunma esnâsında bir taş veyâ bir kamçı ya da bir sopa ile (öldürme kasdı olmaksızın) **öldürürse o kimse üzerine hatâen** (yanlışlıkla) **öldürme diyeti** (vâcib) **dir. Kim** (bu ortamda) **kasden öldürürse bu** (öldürme) **kısas**(a sebeb)**dir. Kim de kâtil ile kısas arasına girer** (yâni kâtilin öldürülmesine engel olur) **ise, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti o kimse üzerine olsun** (veyâ üzerinedir). **O kimseden ne tevbe kabul olunur, ne de fidye** (veyâ o kimsenin ne nâfile ibâdeti ne de farz ibâdeti kabul olunur.»)"

İZAHI

Bu hadîsi **E b û D â v û d** ve **N e s â i** de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

İmmiyyet : Neden ve nasıl olduğu belirsiz şeye denilir. Bu kelime **Amıy** kökünden alınmadır. Amıy, âmâlık, körlük ve delâlet demektir. Nasıl ve niçin olduğu anlaşılmayan bir şey için kullanılan **"Muamma"** kelimesi de kökten alınmadır. S u y û t î ve N e-

v e v î bu kelimeyi böyle açıklamışlar ve buna örnek olarak kabîlelerin asabiyet nedeniyle dövüşmelerini göstermişlerdir.

Hadîste geçen "Asabiyyet" kelimesi de kişinin yakınlarını koruması ve savunması anlamına yorumlanmıştır.

Hadîsten kasdedilen mânâ şu olsa gerek:

İki grup arasında çıkan ve meşrû bir nedene dayanmayan bir dövüşme ve karışıklık içinde bir adam öldürme kasdı yok iken vurduğu bir taş veyâ bir kamçı ya da bir sopa ile bir müslümanı öldürürse, bu suçtan dolayı kâtilin kısas olarak öldürülmesi söz konusu değildir. Bu suçtan dolayı hatâen öldürme diyeti gerekir. Burdaki hatâen öldürme diyetinden maksad "Şibh-i amd" yâni teammüden öldürmeye benzeyen öldürme nevîne âit diyettir. Çünkü 2627 ve 2628 nolu hadîslerde kamçı ve sopa ile öldürülen kimsenin Şibh-i amd maktûlü olduğu belirtildi.

Bir karışıklık ve arbede içinde bile olsa bir mü'mini kasden ve teammüden öldüren kimse ise kısâs cezâsına müstehak olmuş olur. Hadîs bu durumu da belirttikten sonra kâtilin kısas olarak öldürülmesini engelleyenin vahim ve çok tehlikeli durumunu belirtir. Bu fıkradan maksad ise, maktûlün velîleri kâtilin kısas edilmesinden vaz geçmedikleri ve kâtili bağışlamadıkları veyâ diyet almayı kabullenmedikleri halde kâtili koruyup Allah'ın kısas hükmüne mâni olmanın ağır ve büyük günah olduğunu ifâde etmektir. Ama bir kimse kâtilin bağışlanması için maktûlün velîlerinden ricâda bulunur, aralarında sulh yapmaya çalışır ise bunda bir sakıncа yoktur. Hadîs bunu yasaklamaz.

Kâtilin diyet vermesine maktûlün velîleri rızâ gösterdikleri halde bunu engellemek de ayni hükme tâbidir, yasaktır. Hadîsin;

وَمَنْ حَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ cümlesini kısas ve diyete şümullü olacak bir şekilde açıklamak da mümkündür ve muhtemelen müellifimiz bu mânâyı tercih etmiştir. Bâbın başlığı bunun belirtisi sayılabilir. Bu takdirde bu cümle şöyle terçeme edilir:

"Kim kâtil ise kısas veyâ **diyet arasına girerse..."** Yâni kâtilin kısas olarak öldürülmesine veyâ diyetin tahsiline mâni ve engel olursa...

Hadîste geçen "Sarf" kelimesi tevbe mânâsına yorumlandığı gibi nâfile ibâdet mânâsına da yorumlanmıştır.

"Adl" kelimesi de fidye mânâsına yorumlandığı gibi farz ibâdet mânâsına da yorumlanmıştır.

Kâtilin öldürülmesine veyâ diyetin ödenmesine mâni olan, zor kullanarak veyâ bozgunculuk ederek bu işe engel olan kimsenin lânetlenmesinden maksad Allah'ın rahmetinden uzak kılınmasıdır. Bu günahı işleyenin tevbesinin, ibâdetlerinin ve fidyelerinin kabul olunmamasından maksad da korkutma ve tehdiddir. Bunun benzerleri sünenimizde defalarca geçti. Örnek olarak 2609 - 2611 nolu hadîslere mürâcaat edilebilir.

Diyetin mâhiyeti için 2627, 2628 nolu hadîslerin terceme ve izahlarına mürâcaat edilmelidir.

(٩) باب ما لا قود فيه

9 — HAKKINDA KISAS (MİSİLLEME) OLMAYAN (YARALAMALAR) BÂBI

٢٦٣٦ — حدثنا محمد بن الصباح وعمار بن خالد الواسطي. ثنا أبو بكر بن عياش، عن دهثم بن قران. حدثني نمران بن جارية، عن أبيه؛ أن رجلا ضرب رجلا على ساعده بالسيف فقطعها من غير مفصل. فاستعدى عليه النبي ﷺ. فأمر له بالدية. فقال: يا رسول الله! إني أريد القصاص. فقال «خذ الدية. بارك الله لك فيها». ولم يقض له بالقصاص.

في الزوائد: في إسناده دهثم بن قران اليماني، ضعفه أبو داود، وقال: ليس لجارية عند المصنف سوى هذا الحديث، وليس له شيء في بقية الكتب.

TERCEMESİ

2636) "... Câriye (bin Zafar) (8) *(Radıyallâhü anh)*'den :

Bir adam başka bir adamın alt koluna kılıç vurup mafsal olmayan bir yerden kesip kopardı. Kolu koparılan adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaatla, kolunu kesenden hakkını almasını istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolu kesilene diyet ödemeyi emretti. Adam :

---

(8) Câriye bin Zafar el-Hanafî el-Kûfî, sahâbîdir. Râvisi oğlu Nimrân'dır. İbn-i Mâceh onun hadîsini rivâyet etmiştir. (Hülâsa : 60)

— **Yâ Resûlallah ben kısas istiyorum** (yâni kolumu kesen hasmımın kolunun kesilmesini istiyorum), **dedi.** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :

«Diyeti al. Allah diyeti sana mübârek eylesin,» buyurdu ve onun için hasmının kısas edilmesine hükmetmedi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Dehsem bin Kurrân el-Yemânî bulunur. Ebû Dâvûd onu zayıf saymıştır. Zevâid yazarı : Müellif (İbn-i Mâceh)'in yanında Câriye'nin bundan başka hadîsi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde ise onun hiç bir hadîsi yoktur, demiştir.

٢٦٣٧ — حدّثنا أبو كُرَيْب. ثنا رِشْدِينُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ مُعَاذِ ابْنِ مُحَمَّدٍ الأَنْصَارِيِّ، عَنِ ابْنِ صُهْبَانَ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا قَوَدَ فِي الْمَأْمُومَةِ وَلَا الْجَائِفَةِ وَلَا الْمُنَقِّلَةِ».

في الزوائد : في إسناده رشدين بن سعد المصري، أبو الحجاج، المهري، ضعفه جماعة . واختلف فيه كلام أحمد، فرّة ضعّفه، ومرّة قال : أرجو أنه صالح الحديث .

TERCEMESİ

2637) "... El-Abbâs bin Abdilmuttalib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Ne me'mûne (beyin zarına ulaşan yara)**da, ne câife** (bedenin iç kısmına ulaşan yara)**da ne de münakkıla** (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara)**da kısas** (yâni misilleme) **vardır.** (Yâni başkasını böyle yaralayan kimseye cezâ olarak misilleme yapılmaz.)»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Rişdîn bin Sa'd el-Mısrî Ebü'l-Haccâc el-Mehrî bulunur. Bir cemaat onu zayıf saymıştır. Ahmed'in onun hakkındaki sözleri değişiktir. Çünkü bir defasında onun zayıf olduğunu söylemiş, başka bir kere : Onun hadîsinin işe yarar durumda olduğunu umarım, demiştir.

İZAHI

Bu bâbın iki hadîsi de Zevâid türündendir.

Bu kitâbın 3. bâbında rivâyet olunan 2623 ve 2624 nolu hadîslerin terceme ve izahında belirtildiği gibi bir mü'mini kasden öldüren kimsenin kısâs olarak, yâni misilleme olarak öldürülmesi gerekir. Ancak maktûlün velîleri kâtili bağışlayabilirler veyâ maktûlü diyet

karşılığı serbest bırakabilirler. Keza bir mü'minin el, göz ve diş gibi organlarını yok eden, kesen, koparan kimse de bir cinâyet işlemiş olur ve misilleme olmak üzere bu organının kesilmesi, koparılması meşrû kılınmıştır. Ancak bu cezânın uygulanabilmesi için fıkıh kitablarında belirtilen bâzı şartların gerçekleşmesi aranır. Bu nevî zulüme uğrayan kimse dilerse hasmını diyet karşılığı veyâ karşılıksız bağışlayabilir.

Gerek bir organı kesmek ve gerekse yaralamak suçlarının cezâsı bâzen kısâs, yâni misilleme olmaz da tazminat olur. Çünkü her yaralama veyâ organ kesmeye karşılık verilecek kısâs cezâsının suça tıpa tıp uyması güç olabilir. Örneğin bu bâbın hadîslerinde sözü edilen ve Me'mûme ismi verilen kafa yarası. Böyle yaralamada kafa kırılarak yara beyin zarına ulaşmıştır. Bu suçu işleyene misilleme yapmak onun kafasını ayni şekil ve ölçüler içinde yaralamaktır. Bunun güçlüğü apaçıktır. İşte bu gibi yaralamalarda kısâs cezâsı yoktur. Ancak diyet ve hükûmet ismi verilen tazminat cezâsı uygulanır. Hangi durumda kısas ve hangi durumda diyet veyâ hükûmet denilen tazminat cezâsı verileceği hadîslerde ve fıkıh kitablarında anlatılmıştır. Biz bunlardan sadece sünenimizde rivâyet olunan hadîslerde beyân edilen yaralamalar ve organ kesmelerle ilgili hükümleri açıklamakla yetineceğiz. Çünkü bütün yaralamalarla ilgili bilgi çok uzun sürer.

Bu bâbın ilk hadîsinde geçen **Saîd**, insan kolunun parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısmına denilir. Hadîste sözü edilen adamın kolu bilek ile dirsek arasmda kalan bir yerinden kılıçla kesildiği için kendisi hasmının kolunun da ayni şekilde kesilmesini ve böylece kısâs hükmünün uygulanmasını istemiş. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu isteği kabul etmeyerek diyet ödenmesine hükmetmiştir. S i n d î 'nin dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in burda kısâs hükmünü uygulamamasının sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Kemik mafsaldan başka bir yerinden kesildiği zaman buna karşılık, kısâs olarak hasmın kemiğini ayni ölçüde kesmek mümkün değildir.

ELİN DİYETİ NEDİR?

Hadîste, kolu bileğinin yukarısından kesilen adama diyet verildiği bildirilmektedir. Fakat diyetin ne olduğu belirtilmemiştir. Dört mezheb âlimleri bir müslümanın elini bilek mafsalından kasden ve teammüden kesen câni'nin elinin kısâs, misilleme olarak kesilmesi üzerine ittifak etmişlerdir. Bunların delîli ise M â i d e sûresinin

45. âyetindeki; وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ = "Ve yaralara kısâsa hükmettik" emridir. Bu ilâhî hüküm, misilleme cezâsını ifâde eder. Bu itibarla misillenme mümkün olduğu zaman kısâs hükmü uygulanır. Misillemeye riâyet edilmesi mümkün olmadığı yaralar için kısâs durumu yoktur. Eli bilek mafsalından kesmek mümkün olduğu için kısâs hükmü burda uygulanır. Ayak, diş ve parmak gibi uzuvlar da böyledir. Fakat mağdur edilen kişi, hasmını diyet karşılığında veyâ diyetsiz bağışlayabilir. Bir elin diyeti tam diyetin yarısıdır. Yâni elli devedir. Bir ayağın diyeti de elli devedir.

Hadîste sözü edilen olayda olduğu gibi şâyet kişinin eli bilek mafsalından değil de daha yukardan ve mafsalsız yerden kemiği kesmek sûretiyle koparılırsa, bu olayda kısâs tatbiki mümkün olmadığı için Hanefî, Şâfii ve Mâlikî mezheblerine göre bilekten parmaklara kadar olan kısım için kolu kesilenin kabulü hâlinde tam diyetin yarısı olan elli deve diyet ödenir. Bilekten yukarı olan kısım için hükümet denilen tazminat ödenir. Hükümet şu demektir: Diyetin tamamı veyâ belirli bir payının ödenmesine dâir bir hüküm bulunmayan yaralar için şu ölçüye göre bir tazminat takdir edilir. Yaralanan kişi köle olmuş olsaydı yaralanmamış iken kaç lira değerinde idi ve yaralanmış iken kaç lira kıymetindedir. Meselâ bu yara yok iken 100 dinâr ve yaralandıktan sonra 90 dinâr kıymet takdir edilirse bu yara onun değerini onda bir oranında düşürmüştür. Şu halde bu yaranın tazminatı tam diyet olan 100 devenin onda biri olan 10 devedir, denilir. İşte bu on develik tazminata hükûmet denilir.

Kolu bileğinin yukarısında ve dirseğin aşağısında kesilen kimse, diyet ve hükûmet denilen tazminatı kabul etmeyip hasmının kısâs edilmesinde israr ederse bu hadîse göre bu istek reddedilecektir. Fakat hadîsin senedinin zayıflığını not kısmında belirttim. Yukarda geçen Mâide sûresinin 45. âyeti yaralar için kısâs hükmünü koymuştur. Bu olayda câninin kolunu, mağdurun kolu gibi ve tamamen tıpa tıp ona uygun bir şekilde kesmek mümkün değil ise de bilekten kesmek mümkündür. Bu itibarla dört mezheb imâmının bu mesele hakkında ittifakla vardıkları hüküm şöyledir:

Câninin kolu bilekten kesilir. Mağdûrun bilekten yukarı kesilen kısım için de câniden tazminat istenir. Şâyet bir kimse bir kimsenin kolunu dirsek ile omuz mafsalı arasında kalan bir yerinden, yâni pazının bir kısmını kesip koparırsa, kısâs olarak câninin dirsek mafsalından kolu kesilir. Çünkü pazı kemiğini, mağdûrunki gibi ve ta-

mâmen ona uygun bir şekilde kesmek mümkün değildir. Mağdûrun dirsek mafsalından yukarı olan kısım karşılığında da câniden tazminat istenir. Mağdur kişi, dilerse câniyi bağışlar veyâ kolunun kesilmeyip diyet ve tazminatın ödenmesini taleb edebilir.

İkinci hadîste geçen üç nevî yara ismi geçmektedir. Bunların isimlerini ve Türkçe karşılığını tercemeye geçirdim. Bunları kısaca belirtmekte fayda görüyorum :

Me'mûne : Beyin zarına ulaşan ve zarı delmeyen kafa tası yarasıdır. Bu yaraya **Âmme** ismi de verilir. Bir müslümanı böyle yaralayan kimseye misilleme cezâsı tatbik edilmez. Çünkü daha önce de belirttiğim gibi bunda misilleme tatbiki mümkün değildir. Bu nedenle dört mezheb âlimlerine göre bu yaralama olayında verilecek cezâ tam diyetin üçte biridir. Tam diyet yukarda da söylediğim gibi 100 devedir.

Münakkile : Kemiği kırdıktan sonra yerinden oynatan veyâ kemik zarını gideren yaradır. Bu yara kafa tasında veyâ yüz nâhiyesinde olabilir. Vücûdun başka tarafında olursa ona bu isim verilmez. **Münâkkile** denilen yaralamada da kısas ve misilleme yoktur. Bu yaranın diyeti ise 15 devedir. Bu hususta icmâ bulunduğu rivâyet olunmuştur.

Câife : Bedenin iç kısmına veyâ beyinin iç kısmına kadar derin olan yaradır. Şu halde etek yerinden boğaza kadar ve kafa tası bölümlerinde meydana gelen ve vücûdun iç kısmına nüfuz eden yara bu neviden sayılır. Mîde, barsaklar, ciğerler, göğüs boşluğu gibi organlara ve vücûdun iç kısımlarına ulaşan yaraların hepsine **Câife** ismi verilir. Bunun da kısâsı yoktur. Diyeti ise tam diyetin üçte biridir. Bu hususta da âlimler müttefiktir.

Âlimlerin bu meseleler hakkında dayandıkları hadîsler, burda rivâyet olunmamış ise de başka kitablarda rivâyet olunmuş olup fıkıh kitablarında da anılmaktadırlar. Gerek bu hususlarda ve gerekse benzer meselelerle ilgili geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(١٠) باب الجارح يفتدى بالقود

10 — (BAŞKASINI) YARALAYAN KİŞİ KISAS (MİSİLLEME) OLMASI CEZÂSI YERİNE FİDYE (TAZMİNAT) VERİR, BÂBI

٢٦٣٨ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ أَبَا جَهْمِ بْنِ حُذَيْفَةَ مُصَدِّقًا . فَلَاجَّهُ رَجُلٌ فِي صَدَقَتِهِ ، فَضَرَبَهُ أَبُو جَهْمٍ فَشَجَّهُ . فَأَتَوُا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالُوا : الْقَوَدَ . يَا رَسُولَ اللهِ ! فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَكُمْ كَذَا وَكَذَا » فَلَمْ يَرْضَوْا . فَقَالَ « لَكُمْ كَذَا وَكَذَا » . فَرَضُوا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنِّي خَاطِبٌ عَلَى النَّاسِ وَمُخْبِرُهُمْ بِرِضَاكُمْ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . فَخَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « إِنَّ هٰؤُلَاءِ اللَّيْثِيِّينَ أَتَوْنِي يُرِيدُونَ الْقَوَدَ . فَعَرَضْتُ عَلَيْهِمْ كَذَا وَكَذَا . أَرَضِيتُمْ ؟ » قَالُوا : لَا . فَهَمَّ بِهِمُ الْمُهَاجِرُونَ . فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَكُفُّوا . فَكَفُّوا . ثُمَّ دَعَاهُمْ فَزَادَهُمْ . فَقَالَ « أَرَضِيتُمْ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ « إِنِّي خَاطِبٌ عَلَى النَّاسِ وَمُخْبِرُهُمْ بِرِضَاكُمْ » قَالُوا : نَعَمْ . فَخَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ « أَرَضِيتُمْ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ .

قَالَ ابْنُ مَاجَةَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى يَقُولُ : تَفَرَّدَ بِهٰذَا مَعْمَرٌ . لَا أَعْلَمُ رَوَاهُ غَيْرُهُ .

TERCEMESİ

2638) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ebû Cehm bin Huzeyfe** (9) (Radıyallâhü anh)'ı **zekât tahsildarı olarak** (taşraya) **gönderdi. Bir adam zekâtı hakkında Ebû Cehm ile münâkaşa ediyor. Bunun üzerine Ebû Cehm onu dövüp başını kırıyor. Sonra adamın yakınları Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:**

— **Yâ Resûlallah! Kısâs** (yâni misilleme istiyoruz), **dediler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :

— «**Size şu kadar** (mal verilsin), **buyurdu. Adamlar râzı olmadılar. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «(Ödenecek tazminat mikdarını artırarak) **size şu kadar** (mal verilsin)» **buyurdu. Adamlar râzı oldular. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adamlara) :

(9) Bu sahâbi'nin hâl tercemesi 1869 nolu hadis bölümünde geçti.

— «Ben (öğleden sonra) halka hitâbede bulunacağım ve sizin râzı olduğunuzu onlara bildireceğim,» buyurdu. Adamlar: Evet, dediler. Buna binâen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cemâata) bir konuşma yaptı ve (bu arada):

«Şu Leysîler kısâs talebinde bulunmak üzere bana baş vurdular. Ben onlara (kısâs yerine) şu kadar (tazminat) teklif ettim,» buyurdu. (Sonra onlara dönüp): Râzı oldunuz mu? dedi. Adamlar:

Hayır, dediler. Bunun üzerine mühâcirler onları menetmek istediler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mühâcirlerin vazgeçmelerini emretti. Mühâcirler de vazgeçtiler. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları çağırdı ve kendilerine verilecek mal miktarını artırdı. Sonra (onlara):

— «Râzı oldunuz mu?» buyurdu. Adamlar: Evet, deyince, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Ben halka konuşma yapacağım ve sizin râzı olduğunuzu onlara haber vereceğim,» buyurdu. Adamlar:

— Peki, dediler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halka konuşma yaptı. Sonra (adamlara):

— «Râzı oldunuz mu?» buyurdu. Adamlar da:
— Evet, dediler.

İbn-i Mâceh dedi ki: Ben, Muhammed bin Yahyâ'dan şu sözleri işittim: Bu hadîsi yalnız Ma'mer rivâyet etti. Kendisinden başka kimselerin bunu rivâyet ettiklerini bilmiyorum."

İ Z A H I

Bu hadîsi E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. H a t t â b î, el-Maâlim'de şöyle demiştir:

BU HADİSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ ŞUNLARDIR:

1. Vâli ve benzeri devlet adamları şer'an akıtılması haram olan bir kan akıttıkları zaman başkaları hakkında vâcib olan kısâs bunlar hakkında da vâcibtir.

2. Başından yaralanan kimse, hasmının kısâs edilmesinde, yâni başının kırılması için israrda bulunursa, şer'an tâyin edilmiş bulunan diyetten fazla mal vermek sûretiyle yaralıyı râzı etmek câizdir.

3. Zekât konusunda mal sâhibinin beyânı mûteberdir. Zekât memurunun onu dövmesi ve açıklanmayan malın meydana konulması için zorlama yapması câiz değildir. Memurun böyle bir yetkisi yoktur.

Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kısâs hükmünü vâli gibi devlet adamları hakkında uyguladıkları rivâyet olunmuştur. Şâfiî, Ahmed, ve İshâk da bu görüştedirler."

(١١) باب دية الجنين

11 — CENÎN'İN DİYETİ BÂBI

Cenîn: Kadının rahminde bulunan haml'e denilir. Hamil, kadının karnında gizli olduğu için ona Arap dilinde gizlenmiş şey mânâsını ifâde eden Cenîn ismi verilmiştir. Kadının rahminden diri olarak çıkan cenîne Veled ismi verilir. Şâyet ölü olarak çıkarsa ona Sıkt ismi verilir. Türkçemizde Sıkt'ın karşılığı Düşük'tür. Sıkt'a cenîn de denilir.

٢٦٣٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْجَنِينِ بِغُرَّةٍ : عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ . قَالَ الَّذِي قُضِيَ عَلَيْهِ : أَنَعْقِلُ مَنْ لَا شَرِبَ وَلَا أَكَلَ . وَلَا صَاحَ وَلَا اسْتَهَلَّ . مِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ هَـٰذَا لَيَقُولُ بِقَوْلِ شَاعِرٍ . فِيهِ غُرَّةٌ ، عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ » .

TERCEMESİ

2639) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenîn (in tazminatı) hakkında bir ğurre ile hükmetti. Ğurre, köle veyâ câriyedir. Aleyhinde (yâni ğurre ödemesine) hüküm verilen adam (kâfiyeli, seci'li cümlelerle: Yâ Resûlallah) Henüz içmeyen, yemeyen, bağırmayan, doğarken ses vermeyen cenîn için diyet verecek miyiz. Halbuki bunun misli hederdir (öcü alınmaz)? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Şüphesiz bu adam (kâfiyeli cümleler sıralayarak) bir şâirin sözü ile hükmediyor. Cenîn (in diyeti) bir ğurredir : Bir köle veyâ bir câriye» buyurdu."

٢٦٤٠ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد؛ قالا: ثنا وكيع عن هشام ابن عروة، عن أبيه، عن المسور بن مخرمة؛ قال : استشار عمر بن الخطاب الناس في إملاص المرأة. يعني سقطها. فقال المغيرة بن شعبة : شهدت رسول الله ﷺ قضى فيه بغرّة، عبد أو أمة. فقال عمر : ائتني بمن يشهد معك. فشهد معه محمد ابن مسلمة .

TERCEMESİ

2640) "... El-Misver bin Mahrama *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), kadının karnından darbe yemekle ölü cenin düşürmesi (tazminatı) hakkında sahâbîlere danıştı. Bunun üzerine el-Müğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunun hakkında bir ğurre (yâni) bir köle veyâ bir câriye (tazminat) ile hükmettiğine şâhid oldum, dedi. Ömer (el-Müğîre'ye) :

Seninle beraber (bu hükme) şâhidlik edecek bir sahâbî getir, dedi. Sonra Muhammed bin Mesleme (Radıyallâhü anh) de el-Müğîre ile beraber (bu hükme) şâhid olduğunu söyledi."

٢٦٤١ – حدّثنا أحمد بن سعيد الدارميّ . ثنا أبو عاصم . أخبرني ابن جريج . حدّثني عمرو بن دينار؛ أنه سمع طاوسًا عن ابن عبّاس، عن عمر بن الخطاب؛ أنه نشد الناس قضاء النبيّ ﷺ في ذلك . يعني في الجنين . فقام حمل بن مالك بن النابغة فقال : كنت بين امرأتين لي . فضربت إحداهما الأخرى بمسطح فقتلتها ، وقتلت جنينها . فقضى رسول الله ﷺ في الجنين بغرّة ، عبد . وأن تقتل بها .

TERCEMESİ

2641) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in bu meselede, yâni cenîn** (in diyeti) **hakkındaki hükmünü sahâbîlere sordu. Bunun üzerine Haml bin Mâlik bin** en-**Nâbiğa ayağa kalkarak: Ben iki karımın arasında idim. Bunlardan birisi diğerini bir çadır direğiyle dövüp öldürdü ve cenînini** (yâni karnındaki bebeğini) **de öldürdü. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cenîn** (in tazminatı) **hakkında ğurre olan bir kölenin ödenmesine ve öldürülen kadına karşılık kâtile kadının öldürülmesine hükmetti."**

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. El-Misver (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Cenîn: Bu bâbın baş kısmında belirttiğim gibi kadının rahminde bulunan bebeğe ve bebek şekline henüz dönüşmemiş olan hamle de denilir.

Ğurre: Bu kelimenin asıl mânâsı atın alnındaki beyazlıktır. Sonra mülk edinilen insan, yâni köle ve câriye mânâsına kullanılmıştır. Başka mânâlar da var ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir. Hadîslerde **Ğurre** kelimesinin arkasında gelen köle ve câriye bunun açıklaması mâhiyetindedir ve cenîn kâtilinin dilerse köle, dilerse câriye verebileceği anlamını ifâde eder.

İmlâs: Bu kelimenin lûgat mânâsı bir şeyi düşürmektir. Burda kadının karnından darbe yemesi sebebiyle doğum zamanından önce çocuk düşürmesi mânâsı kasdedilmiştir. Buhârî, **el-İtisâm** bölümünde bu kelimeyi: **İmlâs:** Kadının karnına vurmakla cenîn düşürmesidir, diye açıklamıştır. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde de bir râvî bu kelimeyi: Yâni adam karısının karnına vurdu, şeklinde açıklamıştır.

Mistah: Çadır direğidir.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

1. Bir kimse, gebe bir kadının karnına bir şey vurmak sûretiyle veyâ başka bir şekilde kadının çocuk düşürmesine sebebiyet

verirse cenînin diyeti olarak mîrasçılarına bir köle veyâ bir câriye verilmesi gereklidir. Kâtil veyâ yakınları köle ve câriyeden birisini seçmekte serbesttir. Hangisini arzu ederlerse onu verirler.

2. Bir kimse gebe bir kadını dövüp onu ve karnındaki bebeği öldürdüğü takdirde bebek diyeti olarak mîrasçılarına bir köle veyâ bir câriye verilir. Kâtil kısâs olarak öldürülür.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın M ü ğ î r e (Radıyallâhü anh)'-den ikinci bir şâhid istemesiyle ilgili olarak şöyle denilmiştir : Ö m e r , bir şahsın hadîs rivâyetiyle yetinmiyordu, bir dînî mes'elenin halledilmesine esâs olacak bir hadîsin en az iki sahâbî tarafından rivâyet edilmesini araştırıyordu. Diğer bir kavle göre, Ö m e r (Radıyallâhü anh) cenînin diyetinin bir köle veyâ bir câriye olduğuna dâir hükmü M ü ğ î r e'den duyunca bu hüküm diyetler hakkındaki bilgilerine uymadığı için Ö m e r hükmün pekişmesi için başka şâhid istemiştir. Yoksa sanıldığı gibi Ö m e r , bir sahâbînin rivâyetini red etmek için böyle dememiştir.

ÂLİMLERİN CENÎN DİYETİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1. H a n e f î mezhebine göre, bir kimse hür bir kadının karnına bir şey vurursa bu yüzden kadın ölü bir cenîn düşürürse bir ğurre vâcib olur. Eğer cenîn oğlan çocuğu ise bu ğurre bir erkeğin diyetinin yirmide biri olan beş yüz dirhemdir. Şâyet cenîn kız çocuğu ise ğurre, kadının diyetinin onda biri olan beş yüz dirhemdir. Şu halde cenînin oğlan veyâ kız olması diyet tutarını değiştirmez. Bu diyet kadını dövenin Âkilesi, yâni baba tarafından olan akrabasından alınır ve cenînin mîrasçılarına verilir. Bu diyetin ödeme süresi bir yıldır. Şâyet cenîn canlı olarak doğduktan sonra, bu darbenin tesiriyle ölürse tam diyetin ödenmesi gereklidir. Şâyet cenîn ölü olarak düşer ve bunun arkasında kadın da bu darbenin tesiriyle ölürse, cenîn için bir ğurre ve kadın için de bir diyet ödenir. Vücûdunun bâzı organları belirmiş cenîn, vücûdu tamamlanmış cenîn gibidir. Bir kadın bir ilâç almak veyâ bir şey yapmakla kasden cenîni düşürürse, kadının yakınları (Âkilesi) bir köle veyâ câriyeyi tazminat olarak cenînin vârislerine ödemekle mükelleftir. Ancak kadın bu işi kocasının muvafakatıyla yapmış ise ğurre lâzım olmamakla beraber, bir canlıyı katletmişcesine haram ve günah işlemiş olur. (Kürtaj ve çocuk düşürmek meselesi ayrı bir konudur. Bu hususta biraz bilgi 1926 - 1928 nolu hadîsler bölümünde geçti.)

2. Ş â f i î mezhebine göre, hâmile bir kadın, dövmek, tehdîd etmek gibi bir nedenle ölü bir cenîn düşürürse bir ğurer, yâni bir köle veyâ bir câriye olaya sebep olanın Âkile'sinden, yâni baba tarafından gelen yakınlarından alınıp cenînin mîrasçılarına verilir. Cenînin dışarıya çıkması ister anasının hayatına rastlasın, ister anasının ölümünü müteakip olsun hüküm aynidir. Şâyet hâmile kadına yapılan darp gibi bir işlemden dolayı cenîn diri olarak doğup elemsiz bir süre yaşadıktan sonra ölürse bir tazminat lâzım gelmez. Eğer cenîn doğduğu zaman ölürse veyâ doğup elemi devam edip neticede kurtulamayarak ölürse tam bir diyet ödenir. Cenîn tam olduğu takdirde hüküm budur. Şâyet yukarda anlatıldığı gibi düşürülen cenîn bir et parçası şeklinde olup bilir kişiler bunun bâzı organlarının oluştuğunu meselâ el veyâ ayak gibi bir tarafının teşekkül ettiğini söylerler ise yine bir ğurre gerekir. Ğurre ismi verilen bu diyet üç yıl süre içinde ödenir.

3. M â l i k î mezhebine göre cenîn bir kan pıhtısı hâlinde bile olsa anasına bir darp veyâ korkutma gibi yapılan bir işlemden dolayı ölü olarak düşerse ve düştüğünde anası hayatta ise, anasının tam diyetinin onda biri değerinde bir ğurre ödenir. Ğurre denilen tazminat olaya sebep olan şahıstan alınıp cenînin mîrasçılarına farâizdeki nisbetler dâhilinde ödenir. Şâyet cenîn henüz düşmemiş iken anası ölürse ve sonra cenîn ölü olarak dışarı çıkarsa cenîn için bir diyet verilmez. Eğer cenîn diri olarak dışarı çıktıktan sonra ölürse ve velîleri yapılan tehdid ve darp gibi bir müdâheleden dolayı öldüğüne yemin ederlerse cenîn için bir diyet verilir.

Bu kadarlık bilgi ile yetinelim ve geniş bilgiyi fıkıh kitablarına havâle edelim.

(١٢) باب الميراث من الدية

12 — DİYETE VÂRİS OLMAK BÂBI

٢٦٤٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ؛ أَنَّ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : الدِّيَةُ لِلْعَاقِلَةِ، وَلَا تَرِثُ الْمَرْأَةُ مِنْ دِيَةِ

İki Râvînin Hâl Tercemesi

İkinci hadisin râvisi Misver bin Mahrama (R.A.), Abdurrahman bin Avf (R.A.)'ın kız kardeşinin oğludur. 22 aded hadisi vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadisini ittifakla, Buhârî dört hadisini ve Müslim bir hadisini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvîleri Ali bin el-Hüseyn, Urve ve bir cemaattır. (Hülâsa : 377)

زَوْجِهَا شَيْئًا . حَتَّى كَتَبَ إِلَيْهِ الضَّحَّاكُ بْنُ سُفْيَانَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَرَّثَ امْرَأَةَ أَشْيَمَ الضِّبَابِيِّ مِنْ دِيَةِ زَوْجِهَا .

TERCEMESİ

2642) "... Saîd bin el-Müseyyeb'den rivâyet edildiğine göre; Ömer (bin el-Hattâb) *(Radıyallâhü anh)* :

Diyet âkile'nin (yâni maktûlün baba tarafından olan yakınlarının) hakkıdır ve kadın (öldürülen) kocasının diyeti (kan bahası)ndan hiç bir şeye vâris olmaz, diyordu. Nihâyet ed-Dahhâk bin Süfyân (Radıyallâhü anh) :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in, Eşyem ed-Dıbâbî'nin karısını kocasının diyetine mîrasçı kıldığını Ömer'e yazdı.** (Bunun üzerine Ömer görüşünden dönüş yaptı.)"

٢٦٤٣ – حدثنا عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ خَالِدٍ النُّمَيْرِيُّ . ثنا الْفُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا مُوسَى ابْنُ عُقْبَةَ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ يَحْيَى بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى لِحَمَلِ بْنِ مَالِكٍ الْهُذَلِيِّ اللَّحْيَانِيِّ بِمِيرَاثِهِ مِنِ امْرَأَتِهِ الَّتِي قَتَلَتْهَا امْرَأَتُهُ الْأُخْرَى .

TERCEMESİ

2643) "... Ubâde bin es-Sâmıt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**, Haml bin Mâlik el-Hüzelî el-Lihyânî'yi kuması tarafından öldürülen karısına mîrasçı kıldı."**

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, Mâlik ve Ahmed tarafından da rivâyet edilmiştir. İkinci hadîsin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğine dâir bilgi edinemedim.

Haml bin Mâlik (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Haml bin Mâlik bin en-Nâbiğa el-Hüzelî Ebû Nadla el-Basrî sahâbîdir. Râvîsi İbn-i Abbâs (R.A.)'dır. Cenîn'in diyetine âit hadîsini rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadîsini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 94)

İlk hadîste geçen "Âkile" kelimesi ile ilgili bilgi 2633, 2634 nolu hadîsler bölümünde verildi. Burada kısaca işâret ettiğim gibi kasdedilen mânâ maktûlün baba tarafından olan erkek, akıllı akrabalarıdır. Ö m e r (Radıyallâhü anh) ilk zamanlarında diyetin bunların hakkı olduğu ve maktûlün karısının bu diyette hakkı bulunmadığı görüşünde idi. Onun bu görüşte olmasının sebebi şu olabilir: Kişi bir adamı kasıdsız olarak öldürdüğü zaman maktûlün kan bahasını kâtilin Akilesi öder. Yâni kâtilin baba tarafından olan erkek yakınları bu ceremeyi çekerler. Gerektiğinde diyet ödeme yükümlülüğü yalnız bu grup akrabaya âid olduğuna göre buna karşılık olmak üzere diyet alma durumu olunca da yalnız bu grup akrabalar yararlansın. Diğer akrabalara diyetten bir şey verilmesin. Sonra D a h h â k b i n S ü f y â n (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tatbikatını bildirince Ö m e r (Radıyallâhü anh) söylediği hükümden rücû ederek hadîsle amel etti. Ö m e r Radıyallâhü anh)'in kendi görüşünden dönüş yaptığına dâir cümle bizim sünenimizde yok ise de E b û D â v û d'un süneninde bulunduğu için tercemede bu cümlenin karşılığını parantez içine aldım.

T i r m i z î bu hadîsi rivâyet ettikten sonra bunun hasen-sahîh olduğunu ve ilim ehlinin uygulamasının bu hadîse göre olduğunu söyler. **Şerhü's-Sünne**'de: Bu hadîs diyetin önce maktûl için vâcib bir hak olduğuna ve sonra onun ölümü ile diğer malları gibi mirasçılarına intikal ettiğine delâlet eder. İlim ehlinin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. E l - K a r i, el-**Mirkat**'ta beyân ettiğine göre A l i b i n E b î T â l i b (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre kendisi, maktûlün ana bir kardeşlerini, maktûlün eşini ve kadını maktûlün diyetine mîrasçı kılmamıştır.

H a n e f î âlimler ile Ş â f i î'nin mûtemed kavline göre maktûlün diyeti, diğer malları gibi bütün mîrasçılarının hakkıdır. Farâiz hükümlerine göre mîrasçılarına verilir. Kadın ile kocası da birbirinin diyetine mîrasçıdır. Ş â f i î mezhebinin diğer bir kavline göre diyet maktûlün baba tarafından olan erkek akrabasının hakkıdır. Farâizdeki sıraya göre diyet alırlar. M â l i k de bu son görüştedir.

Hadiste Ö m e r (Radıyallâhü anh)'a mektup yazdığı bildirilen D a h h â k b i n S ü f y â n (Radıyallâhü anh) tanınmış sahâbîlerdendir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından zekât âmili olarak görevlendirilmişti. **El-Mişkât**'ta beyân edildiğine göre bu zâtın, yüz atlıya bedel bir kahraman olduğu söylenmiş-

tir. Kendisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in nöbetini tutardı. N e c d vâliliği yapan bu zâtın künyesi E b û S a ' d ' - dır. Dört aded hadîsi vardır. Sünen sâhipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvîleri S a î d b i n e l - M e s e y y e b ile H a s a n - ı B a s r î ' dir. (10)

Hadîste ismi geçen E ş y e m (Radıyallâhü anh)'in hatâen, yâni yanlışlıkla öldürüldüğü M â l i k ' in rivâyetinde İ b n - i Ş i h â b tarafından belirtilmiştir. Bu sahâbînin mensup olduğu Dıbâb, K û f e ' de bir kalenin ismidir.

U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde ismi geçen H a m l b i n M â l i k (Radıyallâhü anh)'ın bir karısının diğer karısını öldürdüğü 2641 nolu hadîste de belirtilmişti. Bu kadınlardan birisinin isminin M ü l e y k e, diğerinin Ü m m ü G u t a y f olduğu İ b n - i A b b â s tarafından belirtilmiştir. Bu ilâve İ b n - i A b - b â s ' ın E b û D â v û d ' un ettiği rivâyette mevcuttur.

(١٣) باب دية الكافر

13 — KÂFİRİN DİYETİ (KAN BAHASI) BÂBI

٢٦٤٤ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى أَنَّ عَقْلَ أَهْلِ الْكِتَابَيْنِ نِصْفُ عَقْلِ الْمُسْلِمِينَ، وَهُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى.

في الزوائد : إسناده حسن، لقصوره عن درجة الصحيح. لأن عبد الرحمن بن عياش، لم أر من ضعّفه ولا من وثقه. وعمرو بن شعيب عن جده، مختلف فيه.

TERCEMESİ

2644) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre :

(10) Hülâsa : 176

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **iki kitâb** (yâni Tevrat ve İncil) **ehlinin diyetinin müslümanların** diyetinin **yarısı olduğuna hükmetmiştir. İki kitâb ehli, yahûdîler ve hristiyanlardır."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi hasendir, çünkü sahih senedin derecesinden noksandır. Sebebi de şudur : Râvî Abdurrahman bin Ayyâş'ı zayıf sayanı da sıkâ sayanı da görmedim. Amr bin Şuayb'in dedesi, hakkında da ihtilâf vardır

İ Z A H I

Zevâid sâhibi bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. N e s â î de bu hadîsin benzerini yine A m r b i n Ş u a y b'in dedesinden ve merfû olarak rivâyet etmiştir.

Bu hadîse göre bir hristiyan veyâ bir yahûdînin kan bahası veyâ bir organın diyeti bir müslümanın kan bahasının yarısı kadardır. Bir müslümanın kan bahasının ne kadar olduğu bu kitâbın 4, 5 ve 6. bâblarında beyân edilmiştir.

Vücûd organlarının diyetine dâir bilgiler de bunun akabinde gelen bâblarda beyân edilmektedir.

ÂLİMLERİN KÂFİRİN DİYETİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1. H a n e f î l e r'e göre, zimmilerin, yâni mal can ve din teminatı verilen gayri müslimlerin diyeti müslümanların diyeti kadardır. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ve Ö m e r (Radıyallâhü anh) de böyle hükmetmişlerdir. Bu diyet ister kasden öldürme diyeti olsun ister hatâen, yanlışlıkla öldürme diyeti olsun fark etmez.

2. Ş â f i i l e r'e göre yahûdî, hristiyan, anlaşmalı gayri müslimler ve güvenlik verilen yabancı gayri müslimlerin diyetleri müslümanların diyetlerinin üçte biri kadardır. O s m â n (Radıyallâhü anh) ve A m r (Radıyallâhü anh) da böyle hükmetmişlerdir.

3. M â l i k î l e r'e göre yahûdî ve hristiyanların diyetleri müslümanların diyetlerinin yarısı kadardır. Kasden öldürme ile yanlışlıkla öldürme diyetleri bu hükme tabidir. Müslümanın diyetinin yarısı altı bin dirhem gümüş veyâ beş yüz dinâr altındır. Andlaşmalı müşriklerin diyeti ise müslümanın diyetinin onbeşte biri kadardır.

4. Hanbelîler'e göre hristiyan veyâ yahûdî kimseye güvenlik verilmiş iken bir müslüman onu kasden öldürürse onun diyeti bir müslümanın diyeti kadardır. Şâyet yanlışlıkla öldürürse onun diyeti müslümanın diyetinin yarısı kadardır.

Notta Amr bin Şuayb'in dedesi hakkında ihtilâf bulunduğu ifâde edildi. Bu ihtilâf şudur: Amr bin Şuayb bin Muhammed bin Abdillah, Şuayb'in oğludur. Şuayb da Muhammed'in oğludur. Muhammed de Abdullah'ın oğludur. Şu halde Amr'ın dedesi Muhammed'dir. Abdullah ise Amr'ın ikinci dedesidir. Bir senedde:

«Amr bin Şuayb, babasından rivâyet etmiş, babası da dedesinden rivâyet etmiştir» ifâdesi kullanılınca Şuayb'in Muhammed'den *mi* yoksa Abdullah'dan mı hadîs işittiği kasdediliyor? Şuayb, Abdullah'dan hadîs işitmiş mi? İşte bu noktadan dolayı böyle bir sened sahîh mi, hasen mi? diye ihtilâf olmuştur. Buhârî: Şuayb, Abdullah'dan hadîs işitmiş, demiştir. El-Hâfız Ebû Bekir bin Ziyâd da böyle demiştir. Fakat Ebû Dâvûd, böyle bir sened huccet, yâni delîl sayılmaz, demiştir. Kuvvetli olan görüş bunun sahîh olmasıdır ve böyle bir senedden maksad Şuayb'in Abdullah'dan rivâyet etmesidir. Bu itibarla bu durumu parantez içi ifâde ile belirtmek isterim. Allah daha iyi bilir.

(١٤) باب القاتل لا يرث

14 — KÂTİL (MAKTUL'A) VÂRİS OLMAZ, BÂBI

٢٦٤٥ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِي . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ إِسْحٰقَ ابْنِ أَبِي فَرْوَةَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «الْقَاتِلُ لَا يَرِثُ» .

TERCEMESİ

2645) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Kâtil (öldürdüğü yakınının malına) vâris olmaz» buyurmuştur."

٢٦٤٦ – حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ ، قَالَا : ثنا أَبُو خَالِدٍ

الْأَحْمَرُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ؛ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ، رَجُلٌ مِنْ بَنِي مُدْلِجٍ، قَتَلَ ابْنَهُ، فَأَخَذَ مِنْهُ عُمَرُ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ. ثَلَاثِينَ حِقَّةً، وَثَلَاثِينَ جَذَعَةً، وَأَرْبَعِينَ خَلِفَةً. فَقَالَ: أَيْنَ أَخُو الْمَقْتُولِ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «لَيْسَ لِقَاتِلٍ مِيرَاثٌ».

في الزوائد: إسناده حسن.

TERCEMESİ

2646) "... Amr bin Şuayb'den rivâyet edildiğine göre:

Müdlic oğullarından Ebû Katâde denilen bir adam oğlunu öldürdü. Ömer (Radıyallâhü anh) **kendisinden otuz hıkka** (beş yaşma basmış dişi deve), **otuz cezaa** (dört yaşma basmış dişi deve) **ve kırk halıfa** (hâmile deve) **olmak üzere yüz deve aldı. Sonra:**

Maktûlün erkek kardeşi nerdedir? Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **işittim buyurdu ki:**

«Kâtil'e (maktûlün malına) **vâris olma hakkı yoktur,» dedi."**

Not: Bu hadîsin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir. Nesâî de büyük süneninde rivâyet etmiştir. Tirmizî bu hadîsi rivâyet ettikten sonra: Bu hadîs sahîh değildir. Ancak bu senedle bilinmektedir. Senedin râvîlerinden İshâk bin Abdillah bin Ebî Ferve'yi bâzı ilim adamları terketmişlerdir. Ahmed bin Hanbel de onu terkedenlerdendir. Âlimlerin uygulaması ise bu hadîse göredir. İster kasden, ister yanlışlıkla olsun bir kimse bir yakınını öldürürse, öldürdüğü kişinin mîrasçısı olamaz. Bâzı âlimler: Yanlışlıkla öldüren kâtil maktûlün malına mirasçı olur, demişlerdir. Mâlik de böyle söyleyenlerdendir, diye bilgi vermiştir.

Tuhfe yazarı da Şevkânî'den naklen bu hususla ilgili genişçe bilgi vermektedir. Kasden veyâ yanlışlıkla bir yakınını öldüren kimse ona vâris olamaz, diyen âlimlerin delîllerini beyân eden Şevkânî de bu görüşün kuvvetli olduğunu söyler. Orda verilen bilgiye göre:

1. Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Şâfiî ile ilim ehlinin ekserisi: Kâtil, öldürdüğü kimsenin mîrasçısı olamaz. Öldürme işi kasden olsun, yanlışlıkla olsun fark etmez. Kâtil, maktûlün malına mîrasçı olmadığı gibi onun diyetine, kan bahasına da mîrasçı olmaz, demişlerdir.

2. Mâlik, Nahaî ve Hâdevîler: Yanlışlıkla öldüren kişi, maktûlün malına mîrasçı olur. Fakat diyetine mîrasçı olmaz, demişlerdir.

Ömer (Radıyallâhü anh), Ali (Radıyallâhü anh), Şüreyh (Radıyallâhü anh) ve diğer İslâm kadılarının da kâtilin mîrasçı olamayacağına hükmettikleri rivâyet olunmuştur.

Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir. Bundan çıkan hüküm de şöyledir:

1. Baba, öldürdüğü oğlunun malına ve diyetine mîrasçı olmaz.
2. Baba oğlunu öldürdüğü takdirde, kısas olarak öldürülmez. Diyet vermekle mükelleftir. Bu diyet kâtilden sonra gelen ve maktûlün baba tarafından olan yakınlarına verilir.

EVLÂDINI ÖLDÜREN BABA KISAS, MİSİLLEME OLARAK ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

1. Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîler: Adam, oğlunu öldürdüğü gerekçesiyle kısas edilmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: «**Baba, veledini (çocuğunu) öldürdüğü gerekçesiyle kısas edilmez**» buyurmuştur. Bu, meşhûr bir hadîstir. İslâm ümmeti bu hadîsle amel etmiştir. Şu halde bu hadîs kısas âyetinin hükmünü hususîleştirmiş olur. Ömer (Radıyallâhü anh) da oğlunu öldüren kimse aleyhinde diyetle hükmetmiş ve hiç bir sahâbî bu hükme karşı çıkmamıştır, derler.

2. Mâlikîler ise: Baba oğlunu öldürdüğü için kısas edilmez. Ancak oğlunu yere yatırıp boğazlarsa veyâ aç ve susuz olarak bir yere hapsedip ölümüne sebebiyet verirse, o zaman kısas edilir. Yâni öldürülür. Şâyet baba öldürme kasdı olmaksızın oğluna büyük bir taş atsa veyâ sopa ile dövse ve oğlu bu darbelerden ölse, baba kısas edilmez. Hülâsa baba öldürme kasdını taşıyor idi ise teammüden öldürdüğünde kısas edilir. Öldürme kasdı yok ise kısas edilmez, demişlerdir.

(١٥) باب عقل المرأة على عصبتها ، وميراثها لولدها

15 — KADININ (CİNÂYET İŞLEMESİNDEN DOLAYI ÖDENECEK) DİYETİ ONUN ASABASI (BABA) TARAFINDAN OLAN ERKEK YAKINLARI) ÜZERİNDEDİR VE KADININ MİRASI EVLÂDINADIR, BÂBI

٢٦٤٧ — حدثنا إسحٰق بن منصور . أنبأنا يزيد بن هرون . انا محمد بن راشد عن سليمان بن موسى ، عن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جده ؛ قال : قضى رسول الله ﷺ أن يعقل المرأة عصبتها ، من كانوا . ولا يرثوا منها شيئا . إلا ما فضل عن ورثتها . وإن قتلت فعقلها بين ورثتها . فهم يقتلون قاتلها » .

TERCEMESİ

2647) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amre bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **Kadının mevcud asabası** (yâni baba tarafından erkek, akıllı akrabası)**nın onun** (cinâyet işlemesi hâlinde ödenmesi gerekli) **diyetini vermelerine ve bunların, kadının vereselerinden** (belirli hisse sâhiplerinden) **artan mal dışında onun hiç bir malına mîrasçı olmamalarına hükmetti.** (Ayrıca şuna da hükmetti :) **Kadın öldürülürse diyeti** (kan bahası), **onun mîrasçıları arasındadır** (Farâiz hükümlerine göre aralarında taksim edilir). **Bu itibarla kâtilini onlar öldürür."**

٢٦٤٨ — حدثنا محمد بن يحيى . ثنا المعلى بن أسد . ثنا عبد الواحد بن زياد . ثنا مجالد عن الشعبي ، عن جابر ؛ قال : جعل رسول الله ﷺ الدية على عاقلة القاتلة . فقالت عاقلة المقتولة : يا رسول الله ! ميراثها لنا . قال « لا . ميراثها لزوجها وولدها » .

TERCEMESİ

2648) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **diyeti, kâtile kadının âkilesi** (baba tarafından erkek ve akıllı yakınları) **üzerine yükledi.**

Bunun üzerine öldürülmüş olan kadının âkilesi (baba tarafından olan erkek ve akıllı yakınları) ;

Yâ Resûlallah! Öldürülen kadının mîrası bizedir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hayır. Mîrası kocasına ve çocuklarınadır» buyurdu.

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsini E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise yine E b û D â v û d tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadislerde geçen **Asaba** kelimesini biraz daha açıklayalım: **Farâiz** kitâbında görüleceği üzere mîrasçılar asaba ve Zevi'l-Furûd, diye iki kısma ayrılır. **Kur'ân-ı Kerîm**'de belirli bir payı takdir ve tâyin edilmiş bulunan mîrasçılara **Zevi'l-Furûd** denilir. Böyle belirli bir payı olmayıp da paylardan artanı alan ve Zevi'l-Furûd'dan kimse bulunmadığı takdirde ölünün terekesinin tamamını alan mîrasçılara da **Asaba** denilir.

Âkile kelimesi bu bâblarda sık sık geçmektedir. Bu kelime ile ilgili geniş bilgi bu kitâbın 7. bâbında verilmiştir. Orada beyân edildiği gibi âlimler kişinin usûl ve furûunu, yâni babasını, baba babasını, oğullarını ve torunlarını **Âkilesi** kavramının dışında tutmuşlardır. Burdaki iki hadîs de kişinin babası ile dedesi, evlâdı ve eşinin **Âkile**'den sayılmıyacağına delâlet ederler.

HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER

1. Kadın bir cinâyet işlediği takdirde ödenmesi gerekli diyet kadının baba tarafından olan erkek yakınlarına ödettirilir.

2. Asaba durumundaki yakınlar, belirli hisseleri bulunan mîrasçılardan artan mala mîrasçı olup bunun dışında mîrasçılık hakları yoktur .

3. Kadın öldürüldüğü zaman onun kan bahâsı mîrasçıları arasında taksim edilir. Eğer kâtili kasden öldürdüğü için kısas cezâsı verilecekse bu cezâyı uygulama yetkisi, öldürülen kadının mîrasçılarına âittir.

4. Kadın öldürüldüğü zaman mirası, kocasına ve çocuklarınadır, âkilesine değildir. Yâni baba tarafından olan erkek yakınlarına değildir. Bu husus, geniş izahat ister. Bu itibarla bunu **Farâiz** kitâbına havale edelim.

5. Belirli hissesi bulunan mîrasçılar ve evlâd, kişinin **Âkilesi**'nden sayılmaz.

H a t t â b î ilk hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

Yâni asaba durumundaki akrabalar, kâtil erkeğin diyetini üstlendikleri gibi kâtile kadının diyetini de yüklenirler. Diyet ödemeyi gerektiren cinâyetler ister bir erkek tarafından ister bir kadın tarafından işlensin, bundan dolayı ödenecek diyet bunların asabasına yüklenir. Cinâyet işleyenin erkek veyâ kadın olması diyetin yükleneceği akrabalarda bir değişiklik yaptırmaz. Bu hadîs, baba ve baba babanın **Âkile** ismi verilen gruptan sayılmayacağına delîldir. Çünkü bunlara altıda bir mîras hissesi tâyin edilmiştir. **Akıla**, amca ve bunun oğulları gibi asabalardır. Hadîsin; فَعَقْلُهَا بَيْنَ وَرَثَتِهَا = **«Öldürülen kadının diyeti vârisleri arasında taksim edilir»** cümlesinden maksad şudur: Öldürülen kadının kan bahası, onun diğer malları gibidir. Kocası dâhil bütün mîrasçıları buna vâris olurlar. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) E ş y e m e d - D ı b â b î ' nin karısını onun diyetine mîrasçı kıldı, (2642 nolu hadîse bak) demiştir.

Hadîsin bu cümlesinden çıkan hüküm şudur: Öldürülen kadının diyetine bütün mîrasçıları vâris olur. Mîrastan belirli payı olanlar hisselerini alırlar. Artan malı asaba ismi verilen vârisler alır. Şâyet belirli payı olan mîrasçılardan kimse yok ise diyetin tamamını asaba denilen mîrasçılar alır.

(١٦) باب القصاص فى السن

16 — DİŞ HAKKINDA KISAS (MİSİLLEME) BÂBI

٢٦٤٩ — حدثنا محمد بن المثنى، أبو موسى. ثنا خالد بن الحرث وابن أبى عدى، عن حميد، عن أنس؛ قال: كسرت الربيع، عمة أنس، ثنية جارية. فطلبوا العفو، فأبوا. فعرضوا عليهم الأرش فأبوا. فأتوا النبى ﷺ، فأمر بالقصاص. فقال أنس ابن النضر: يا رسول الله! تكسر ثنية الربيع؟ والذى بعثك بالحق! لا تكسر.

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا أَنَسُ ! كِتَابُ اللّٰهِ الْقِصَاصُ . قَالَ : فَرَضِيَ الْقَوْمُ ، فَعَفَوْا . فَقَالَ
رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللّٰهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ لَأَبَرَّهُ » .

TERCEMESİ

2649) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Enes'in (yâni kendisinin) **halası er-Rubeyyi'** (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) **bir câriyenin ön dişini kırdı. Rubeyyi'in yakınları** (karşı taraftan) **afıv dilediler. Fakat câriyenin adamları** (afıv etmekten) **imtina ettiler. Bunun üzerine Rubeyyi'in yakınları dişin tazminatını ödemeyi onlara teklif ettiler. Onlar bunu da kabul etmeyerek Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **vardılar. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de kısâsın uygulanmasını emretti.** (Rubeyyi'in kardeşi) **Enes bin en-Nadr** (Radıyallâhü anh) :

Yâ Resûlallah er-Rubeyyi'in ön dişi (misilleme olarak) **kırılacak** (mı?) **Seni hak** (din) **ile gönderen Allah'a yemin ederim** (ve Allah'ın yardımını umarak derim) **ki er-Rubeyyi'in dişi kırılmıyacaktır, dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Yâ Enes (bin en-Nadr) **Allah'ın farz kıldığı hüküm kısâstır,» buyurdu.**

Râvî demiştir ki: (Enes'in umutlu yemininden) **sonra câriyenin adamları** (diyete) **râzı oldular** ve (er-Rubeyyi'i kısâs cezâsından) **afıv ettiler. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz, Allah'ın kullarından öyle kişi vardır ki, Allah'a yemin etse Allah onun yeminini yerine getirir» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Er-Rubeyyi (Radıyallâhü anhâ), Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın halası ve Enes bin en-Nadr (Radıyallâhü anh)'ın kız kardeşidir.

Seniyye: Dört ön dişten birisi anlamındadır. Çoğulu Senâyâ'dır.

Hadîste geçen «**Kitâbullah**» ifâdesi «**Allah'ın hükmü**» veyâ «**Allah'ın farzı**» mânâsına yorumlanmıştır. Bu ifâde ile kısâs âyetinin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın cümleden kasdedilen mânâ şudur:

«Câriyenin adamları diyete râzı olmayınca ve er-Rubeyyi'i bağışlamayınca Allah'ın koyduğu hüküm, er-Rubeyyi'in dişinin kısâs olarak kesilmesidir.»

E n e s: **«Er-Rubeyyi'in dişi kesilmez»** sözü ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân buyurduğu hükme karşı gelmeyi veyâ tasvib etmemeyi kasdetmiş değildir. E n e s'in maksadı Allah Teâlâ'nın câriyenin adamlarını yumuşatmasını, kısâstan vaz geçirip diyete râzı etmesini ummak ve Allah'ın yardım edeceğini beklemektir. Bunun içindir ki, önce diyete kesinlikle karşı çıkan câriyenin adamları E n e s'in yemininden sonra birden değişip diyete rızâ gösterince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E n e s'in umduğu ilâhî yardımın ulaştığını işâret etmek üzere buyruğunu ifâde etmiştir.

(١٧) بَابُ دِيَةِ الأَسْنَانِ

17 — DİŞLERİN DİYETİ BÂBI

٢٦٥٠ — حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ. ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ. حَدَّثَنِي شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «الأَسْنَانُ سَوَاءٌ. الثَّنِيَّةُ وَالضِّرْسُ سَوَاءٌ».

TERCEMESİ

2650) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Dişler (diyet mikdarı bakımından) eşittir. Seniyye (denilen ön) diş ve dırs (denilen diğer dişler) eşittir.»"

٢٦٥١ — حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبَالِسِيُّ. ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ. ثنا أَبُو حَمْزَةَ الْمَرْوَزِيُّ. ثنا يَزِيدُ النَّحْوِيُّ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَضَى فِي السِّنِّ خَمْسًا مِنَ الإِبِلِ.

فى الزوائد: إسناده صحيح.

TERCEMESİ

2651) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dişin diyetinin beş deve olduğuna hükmetti."

Not : Bu hadisin senedinin sahih olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsi T i r m i z î ve E b û D â v û d tarafından da rivâyet edilmiştir. Onun ikinci hadîsi Zevâid türündendir. E b û D â v û d ve N e s â î bunun bir benzerini A m r b i n Ş u a y b ' in dedesinden merfû olarak rivâyet etmişlerdir.

Seniyye, ön diş mânâsmadır. Öndeki dört dişin her birine bu isim verilmiştir. Bunların ikisi yukarda, diğer ikisi de aşağıda olur. Seniyye'nin çoğulu Senâyâ'dır. Öndeki dört dişe senâyâ ismi verilmiştir. Bunların dışında kalan dişlere de dırs denilir. Dırs'ın çoğulu da Adrâs'tır. İlk hadîsten çıkarılan hüküm şudur : Diyet mikdarı bakımından ön dişler ile diğer dişler arasında fark yoktur. İkinci hadîste ise bir dişin diyetinin beş deve olduğu bildirilmektedir.

Bir dişin diyetinin beş deve olduğu husûsunda fıkıhçılar ittifak hâlindedir. Bir kimse bir kimsenin dişini kasden kırar veyâ kökünden çıkarırsa bunun cezâsı kısâstır. Yân karşı tarafın dişi kesilir veyâ kökünden çekilir. Ancak dişi kırılan veyâ çekilen taraf kısâs yerine diyete râzı olursa kısâs yapılmaz ve diyet olarak beş deve ödenir. Kezâ hatâen, yâni yanlışlıkla diş kesilir, kırılır veyâ kökünden çıkarılırsa, bunun cezâsı beş deve diyettir. Hür ve müslüman kadının dişinin diyeti ise hür ve müslüman erkeğin diş diyetinin yarısıdır. Yâni iki buçuk devedir. Zimmî, yâni hristiyan ve yahûdînin diş diyeti ise bir deve ve bir devenin üçte ikisidir. Mecûsî, yâni ateşperest'in diş diyeti ise bir devenin üçte biridir.

(١٨) باب دية الأصابع

18 — PARMAKLARIN DİYETİNİN BÂBI

٢٦٥٢ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا يَحْيَى
ابْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، قَالُوا: ثنا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ،
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « هٰذِهِ وَهٰذِهِ سَوَاءٌ » يَعْنِي الْخِنْصَرَ وَالْبِنْصَرَ وَالْإِبْهَامَ.

TERCEMESİ

2652) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **«Şu ve şu» yâni küçük parmak, yüzük parmağı ve baş parmak** (diyet mikdarı bakımından) **«eşittir» buyurmuştur."**

٢٦٥٣ – حدثنا جميل بن الحسن العتكي . ثنا عبد الأعلى . ثنا سعيد عن مطر ، عن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جده ؛ أن رسول الله ﷺ قال « الأصابع سواء كلهن . فيهن عشر عشر من الإبل » .

في الزوائد: إسناده حسن .

TERCEMESİ

2653) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:*

«Parmakların hepsi (diyet mikdarı bakımından) **eşittir. Bunlarda onar deve** (diyeti) **vardır.»"**

Not: **Bunun senedinin hasen olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.**

٢٦٥٤ – حدثنا رجاء بن المرجى السمرقندي . ثنا النضر بن شميل . ثنا سعيد ابن أبي عروبة عن غالب التمار ، عن حميد بن هلال ، عن مسروق بن أوس ، عن أبي موسى الأشعري ، عن النبي ﷺ قال « الأصابع سواء » .

TERCEMESİ

2654) "... Ebû Mûsa el-Eş'arî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):*

«Parmaklar (diyet mikdarı bakımından) **eşittir» buyurmuştur."**

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim'den başka Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Amr bin Şuayb'in hadîsini Zevâid yazarı Zevâid türünden saymıştır. Halbuki Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunu rivâyet

etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ilk cümle yoktur. Oradaki rivâyette Amr bin Şuayb'in dedesi meâlen şöyle demiştir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sırtını Kâbe'ye dayanarak okuduğu** hutbede **«Parmaklarda onar** (deve diyet) **vardır.» buyurdu.**"

Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbta rivâyet olunan hadîslerden çıkarılan hüküm şudur:

El parmağı olsun ayak parmağı olsun, küçük parmak olsun büyük parmak olsun her parmağın diyeti on devedir. Fıkıhçılar bu hükümde ittifak hâlindedir.

Abdurrahmân el-Cezerî, dört mezhebin fıkhına âit kitâbının **Hudûd** bölümünde parmakların diyeti ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:

"Ellerin ve ayakların parmaklarından birisini yanlışlıkla kesen kimsenin tam diyetin onda birisini vermesi gereklidir. Bu hususta el parmakları ile ayak parmakları arasında bir fark olmadığı gibi büyük parmak ile küçük parmak arasında da bir fark yoktur. Kezâ, erkek ile kadın, müslüman ile kâfir, çocuk ile yetişkin insan arasında bir fark yoktur. Yâni her hangi bir insanın her hangi bir parmağını yanlışlıkla kesen kimse on deve diyet vermek durumundadır. Bu hususlarda fıkıhçılar arasında bir fark yoktur. Tam diyetin yüz deve olduğu mâlumdur. Bir parmağın diyeti de on devedir."

Şu noktayı da belirteyim : Parmakların diyeti yanlışlıkla kesilen parmakla ilgilidir. Çünkü kasden kesilecek olursa onun cezâsı kısâs hükmünün uygulanmasıdır. Yâni bir müslümanın parmağını mafsaldan kasden kesen kimsenin cezâsı onun parmağını ayni şekilde kesmektir. Ancak parmağı kesilen kişi kısâstan vazgeçip diyeti kabul ederse o takdirde diyet verilir.

(١٩) باب الموضحة

19 — MUDIHA (YÂNİ KEMİĞE VARAN BAŞ VE YÜZDEKİ YARANIN DİYETİ) BÂBI

٢٦٥٥ — حدثنا حُمَيدُ بْنُ الْحَسَنِ . ثنا عَبْدُ الأَعْلَى . ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ مَطَرٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « فِي الْمَوَاضِحِ خَمْسٌ خَمْسٌ مِنَ الإِبِلِ » .

TERCEMESİ

2655) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Mevâdıh (kemiğe dayanan baş ve yüzdeki yaralar)**da beşer deve** (diyet) **vardır.»**"

İZAHI

Bu hadîsi **Ebû Dâvûd, Tirmizî** ve **Nesâî** de rivâyet etmişlerdir.

• **Mevâdıh,** mûdıha'nın çoğuludur. **Mûdıha:** Eti kemikten ayırıp kemiği vazıh ve açık hâle sokan yara mânâsınadır. Hadîs böyle bir yaranın diyetinin beş deve olduğunu bildirir. Sözü edilen yaranın başta veyâ yüzde olmasına dâir bir kayıt hadîste bulunmamakla beraber âlimler bu şekilde yorumlayarak: Başta veyâ yüzde kemiğe dayanan yaranın diyeti beş devedir. Hadîsten maksad budur. Vücûdun başka tarafında kemiğe dayanan yaranın diyeti beş deve değil, hükümet ismi verilen tazminattır, demişlerdir. Başta ve yüzde kasden böyle bir yara meydana getirmenin cezâsı kısâstır. Yâni yaralayanın başı veyâ yüzü ayni şekilde yaralanır. Ancak yaralı taraf, yaralayanı bir tazminat karşılığı veyâ karşılıksız bağışlayabilir.

Mûdıha ismi verilen yara bir yanlışlık eseri ise bunun diyetinin tam diyetin yirmide biri olan beş deve olduğu husûsunda âlimler ittifak hâlindedir. Delîl bu hadîs ile benzerî hadîslerdir.

Bu diyet hür ve müslüman erkeğe âittir. Hür ve müslüman kadının diyeti ise bunun yarısıdır. Yâni iki buçuk devedir. Çünkü kadının tam diyeti elli devedir.

Geniş bilgiyi fıkıh kitablarına havale edip bu kadarlık bilgi ile yetiniyorum.

(٢٠) باب من عض رجلا فنزع يده فندر ثناياه

20 — BİR KİMSE BİR ADAMI(N ELİNİ) ISIRIR, ADAM DA ELİNİ (ONUN AĞZINDAN HIZLA) ÇEKER VE (BU YÜZDEN) ISIRIR ÖN DİŞLERİ DÜŞER, BÂBI

٢٦٥٦ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّد

ابْنِ إِسْحٰقَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ، عَنْ عَمَّيْهِ يَعْلَى وَسَلَمَةَ ابْنَيْ أُمَيَّةَ؛ قَالَا: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ. وَمَعَنَا صَاحِبٌ لَنَا. فَاقْتَتَلَ هُوَ وَرَجُلٌ آخَرُ وَنَحْنُ بِالطَّرِيقِ. قَالَ، فَعَضَّ الرَّجُلُ يَدَ صَاحِبِهِ. فَجَذَبَ صَاحِبُهُ يَدَهُ مِنْ فِيهِ. فَطَرَحَ ثَنِيَّتَهُ، فَأَتَى رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَلْتَمِسُ عَقْلَ ثَنِيَّتِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ فَيَعَضُّهُ كَعِضَاضِ الْفَحْلِ. ثُمَّ يَأْتِي يَلْتَمِسُ الْعَقْلَ! لَا عَقْلَ لَهَا» قَالَ، فَأَبْطَلَهَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ.

TERCEMESİ

2656) "... Ümeyye oğulları Ya'lâ ve Seleme *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demişlerdir:

Biz Tebûk savaşında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber yola çıktık. Bizim beraberimizde bir arkadaşımız da vardı. Biz yolda iken arkadaşımız ile diğer bir adam döğüştüler. Ya'lâ demiştir ki: Adam,** (döğüştüğü) **arkadaşının elini ısırdı. Arkadaşı da elini onun ağzından** (hızla) **çekti ve adamın ön dişini düşürdü. Adam, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına vararak** (düşürülen) **ön dişinin diyetini istedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) :

«**Biriniz** (din) **kardeşine yönelerek erkek devenin ısırması gibi onu ısırır, sonra gelip** (düşen dişine) **diyet ister. Düşürülen dişe diyet yoktur,» buyurdu. Ya'lâ demiştir ki: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dâvâyı red ederek) **dişin diyetinin bâtıl olduğuna hükmetti.**"

٢٦٥٧ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ نُمَيْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ؛ أَنَّ رَجُلًا عَضَّ رَجُلًا عَلَى ذِرَاعِهِ. فَنَزَعَ يَدَهُ، فَوَقَعَتْ ثَنِيَّتُهُ. فَرُفِعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَأَبْطَلَهَا وَقَالَ «يَقْضَمُ أَحَدُكُمْ كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ».

TERCEMESİ

2657) "... İmrân bin Husayn *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir adam (başka) bir adamın kolunu ısırdı. Isırılan adam da kolunu (hızla) çekti de ısıranın ön dişi düştü. Dâvâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dişin diyetinin bâtıl olduğuna hükmetti ve:

«Biriniz erkek devenin dişleriyle sert yem yediği gibi (din kardeşinin kolunu) çatır çatır yiyer (ısırır), (ısıranın düşen dişinin diyeti yoktur), buyurdu."

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de benzer cümlelerle rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîs ise Buhârî ve Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Seniyye: Ön diş demektir.
Idâd: Isırmaktır.

Kadm: Dişlerin kenarlarıyla yemek mânâsınadır.
Fahl: Erkek hayvan mânâsınadır. Burada erkek ve kuvvetli deve mânâsı kasdedilmiştir.

Akl: Diyet ve tazminat mânâsınadır.
Zirâ: Kolun dirsekten parmak uçlarına kadar olan kısmına denilir.
Yed: El mânâsına geldiği gibi, kol mânâsına da gelir.
İki hadîste anlatılan olayın bir olay olması muhtemeldir. Müslim'in rivâyeti bunu teyid eder.

Ya'lâ (Radıyallâhü anh)'ın beraberindeki arkadaşının onun hizmetçisi olduğu bâzı rivâyetlerde belirtilmiştir. Diğer bâzı rivâyetlerde de Ya'lâ (Radıyallâhü anh) ile bir adamın döğüştükleri ve birisinin diğerinin elini ısırdığı belirtilmektedir. Bu itibarla bâzı rivâyetlere dayanarak bir kısım âlimler Ya'la ile hizmetçisinin döğüştüklerini, Ya'lâ'nın hizmetçisinin elini ısırdığını ve Ya'la'nın dişinin düşürüldüğünü ifâde etmektedir. Başka görüşler de var ise de bunları anlatmaya gerek görmüyorum.

Avnü'l-Mabûd yazarı Ya'la (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde özetle şöyle der:

"Bu hadîs, zararı defetmek amacıyla kişinin kendini savunurken karşı tarafın uğradığı zararın tanzim ettirilemeyeceğine delâlet eder.

Cumhûrun görüşü böyledir. Cumhûra göre adamın elini ısıran taraf saldırgan durumundadır. M â l i k , Tazmin ettirme görüşünde ise de bu sahîh hadîs onun görüşünü reddeder."

(٢١) باب لا يقتل مسلمٌ بكافر

21 — HİÇ BİR MÜSLÜMAN HER HANGİ BİR KÂFİR(İ ÖLDÜRMESİ) KARŞILIĞI OLARAK (YÂNİ KISÂS OLARAK) ÖLDÜRÜLMEZ, BÂBI

٢٦٥٨ — حدّثنا علقمة بن عمرو الدّارميّ . ثنا أبو بكر بن عيّاش ، عن مطرّف ، عن الشّعبيّ ، عن أبي جحيفة ؛ قال : قلت لعليّ بن أبي طالب : هل عندكم شيءٌ من العلم ليس عند النّاس ؟ قال : لا . والله ! ما عندنا إلّا ما عند النّاس . إلّا أن يرزق الله رجلا فهمًا في القرآن . أو ما في هذه الصّحيفة . فيها الدّيات عن رسول الله ﷺ وأن لا يقتل مسلمٌ بكافرٍ .

T E R C E M E S İ

2658) "... Ebû Cühayfe (Veheb bin Abdillah es-Suvâî) (11) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'**a**:

(Allah'ın kitâbından başka) **halkın yanında bulunmayıp yalnız sizin yakınınızda** (yazılı olarak ve vahya âit) **bir bilgi var mıdır?** diye **sordum. Ali:**

Ya'lâ bin Ümeyye (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Birinci hadîsin râvîsi Ya'lâ bin Ümeyye (R.A.)'ın hâl tercemesi 1065 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. Diğer râvi Seleme bin Ümeyye (R.A.) ise Ya'lâ'nın kardeşidir. Kûfe'ye yerleşen sahâbîlerdendir. Buhârî ile Müslim onun bir hadîsini rivâyet etmişlerdir. Râvisi de kardeşi Ya'lâ'nın oğlu Safvân'dır. İbn-i İshâk böyle demiştir. Fakat hıfzedilen rivâyet şekli Safvân'ın kendi babası olan Ya'lâ bin Ümeyye'den rivâyetidir. (Hülâsa : 147)

(11) Bu sahâbînin hâl tercemesi 207 nolu hadis bölümünde geçti.

Hayır! Vallahi halkın yanında bulunandan başka bir şey bizim yanımızda yoktur. Ancak (bizde) Allah'ın kişiye Kur'an hükümlerini anlamak kâbiliyeti vermesi ve şu sahifede (yazılı) olan hükümler vardır. Şu sahifede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tarafından buyurulan diyetlerin hükümleri ve hiç bir müslümanın herhangi bir kâfir**(i öldürmesin)**e karşılık öldürülmemesi hükmü vardır, dedi."**

٢٦٥٩ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «لَا يُقْتَلُ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ».

T E R C E M E S İ

2659) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hiç bir müslüman herhangi bir kâfir(i öldürmesin)**e karşılık öldürülmez.»' '**

٢٦٦٠ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ. ثنا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَنَشٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ، وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ».

T E R C E M E S İ

2660) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Hiç bir mü'min herhangi bir kâfir(i öldürmesin)**e karşılık öldürülmez ve ahid** (güvence) **sâhibi** (kâfir) **ahdi** (süresi) **içinde öldürülmez.»"**

İ Z A H I

E b û C ü h a y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r î, T i r m i z î, N e s â î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. A m r b i n Ş u a y b'in dedesinin hadîsini T i r m i z î, E b û

D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğini tesbit edemedim.

İlk hadîste E b û C ü h a y f e (Radıyallâhü anh), A l i (Radıyallâhü anh)'a soru tevcih ederken **«Sizin yanınızda»** diye hitap etmekle çoğul zamirini kullanmıştır. Çoğul zamirini saygı maksadıyla kullandığı muhtemel olduğu gibi bununla Ehl-i Beyti kasdetmiş olması ihtimali de vardır. Yâni sahâbîlerin bilmediği ve yalnız Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ehl-i Beyti olan A l i (Radıyallâhü anh) ile F a t m a ve çocuklarının bildiği vahya dayalı yazılı bir bilginin bulunup bulunmadığı sorulmuş olur. H z . A l i , E h l - i B e y t ' in reisi olduğu için bu soru kendisine yöneltilmiştir.

E b û C ü h a y f e (Radıyallâhü anh)'ın bu soruyu sormasının sebebine gelince, **Tuhfe** yazarı bu hususta şöyle der:

"Ş î î l e r ' den bir cemaat: Ehl-i Beyt'in ve özellikle A l i ' - nin yanında vahye dayalı bâzı bilgiler vardır ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu bilgileri birer sır olarak onlara vermiş ve onlardan başkası bu bilgilerden haberdar olmamıştır, diye iddiâda bulunuyorlardı. Bu iddiâda gerçek payının bulunup bulunmadığını öğrenmek için K a y s b i n U b â d e ve e l - E ş t e r e n - N a h a î ' nin de H z . A l i ' ye bu soruyu sorduklarını ve burdaki cevâbın benzerini aldıklarını N e s â î ve E b û D â v û d rivâyet etmişlerdir."

H z . A l i (Radıyallâhü anh), verdiği cevapta bu iddiâyı reddeder ve şunu demek ister: Herkesin yanında yazılı olarak bulunan **Kur'an-ı Kerim**'den başka bizim yanımızda gizli bir şey yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) irşâd ve tebliğ hizmetini umuma açık olarak yapmıştır. Sahâbîler arasında ilmî açıdan bulunan farklılık **Kur'an-ı Kerîm**'den hükümler çıkarma istidad ve kabiliyet derecesinin değişikliğinden ibârettir. **Kur'an-ı Kerîm**'in âyetlerini mütalâa ve mânâlarını düşünme kudreti verilen kişilere ilimlerin kapıları açılır ve Allah'ın yardım ve lütfu ile başkalarının elde edemediği bilgileri edinirler. A l i (Radıyallâhü anh), yanındaki sahifeye işâretle bundaki bilgilerin başka sahâbîlerin yanında bulunmayabildiğini belirtmek ister. Yanındaki sahifede diyetlere âit hükümlerin ve bir kâfiri öldüren müslüman hakkında kısâs hükmünün uygulanmayacağı emrinin bulunduğunu beyân eder.

Hadîsin: **«Bir kâfiri öldüren müslüman hakkında kısâs hükmünün uygulanmamasına»** âit cümlenin izahı bölümünde K â d ı I y â z

özetle: Bu hüküm umûmîdir. Kâfir kişi, harbi yâni mal ve can emniyeti verilmemiş ve düşman görülen gayri müslim olsun, ister zimmî yâni mal ve can emniyeti verilmiş elçi ve vatandaşlık hakkı tanınmış gayri müslim olsun bunu öldüren bir mü'min hakkında kısâs hükmü uygulanmaz. Ömer, Osmân, Ali ve Zeyd bin Sâbit (Allah cümlesinden râzı olsun) böyle hükmetmişlerdir. Atâ, İkrime, el-Hasan, Ömer bin Abdilazîz, Sevrî, Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshâk da böyle demişlerdir.

Nahaî, Şabî ve Ebû Hanîfe'nin arkadaşları ise: Bir mü'min zimmî (Cizye vergisini ödemek karşılığı vatandaşlık hakkı verilen) olan bir gayri müslimi kasden öldürürse kısâs hükmü uygulanır. Bu mesele hadîsin umumi hükmünün dışında tutulur, demişler ve dayanakları olan bir hadîsi delîl göstermişlerdir. Ancak bunların gösterdikleri delîl münkati bir hadîstir, diye bilgi vermiştir. Kâdı Iyâz'ın sözü burada bitti.

Hattâbî ve **Avnü'l-Mabûd** yazarının konuya ilişkin verdikleri bilgiyi aktarmadan önce kâfirlerin nevîleri olan **Zimmî, Harbî** ve **Müstemen** ile **Zû Ahd** hakkında kısa bilgi verip izahta bu terimleri kullanmayı uygun buldum.

Zimmî: Cizye ismi verilen vergiyi ödemeyi kabullenen ve İslâm memleketinde oturup yerleşmesine izin verilen gayri müslimlere denilir. Başka bir deyimle vatandaşlık hakkı verilen gayri müslimlerdir, denilebilir. Bugün memleketimizde oturan hristiyanlar gibi.

Müstemen: Mal ve can emniyeti verilen ve vatandaş olamayan yabancı gayri müslimlere denilir. Elçiler bu nevîden sayılır.

Zû Ahd = Ahid **sâhibi**: ise müslümanlarla kendileri arasında andlaşma yapılan ve andlaşmaya aykırı harekette bulunmayan yabancı gayri müslimlerdir.

Harbî: Yukarda saydığımızın dışında kalan gayri müslimlere denilir. Bunlara bu ismin verilmesinin sebebi ise müslümanlar ya bunlarla savaş hâlindedir veyâ savaşmak için hazırlanmaktadır.

Bu bâbta geçen hadîslerde meâlen:

"Hiç bir mü'min hiç bir kâfiri öldürmesi sebebiyle (kısâs olarak) **öldürülmez"** buyurulmuştur.

Hattâbî: Bu cümle apaçık delâlet ediyor ki, müslüman kişi hiç bir kâfire bedel olarak öldürülmez. Müslümanın öldürdüğü

kâfir zimmî olsun müstemen olsun başka nevîden olsun fark etmez, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı da özetle şu bilgiyi verir:

"Bu hadîs, bir kâfiri öldürdüğü için bir müslümanın kısâs edilmeyeceğine delîldir. Öldürülen kâfir harbî ise bu hüküm hakkında ittifak ve icmâ vardır. Öldürülen kâfir şâyet zimmî ise cumhûra göre hüküm aynıdır. Fakat, E b û H a n î f e, onun arkadaşları, N a h a î ve Ş a ' b î ' ye göre öldürülen kâfir zimmî ise onu öldüren müslüman hakkında kısâs hükmü uygulanır."

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin son cümlesi A l i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin bâzı rivâyetlerinde de mevcuttur.

Müslüman kişi, zimmî dâhil her hangi bir kâfiri öldürdüğü zaman onun hakkında kısâs hükmü uygulanmaz diyen âlimler İ b n - i A b b â s ' ın hadîsini ve onun hadîsinin benzeri olan A l i ' nin hadîsinin son kısmını tercemede beyân ettiğim şekilde açıklamışlardır. Onlara göre hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Hiç bir mü'min her hangi bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısâs olarak öldürülmez ve ahid sâhibi, yâni güvence verilen bir gayri müslim öldürülmez. Yâni böylesine can ve mal emniyeti verildiği için, hiyânet etmedikçe veyâ güven süresi bitmedikçe dokunulmamalıdır, öldürülmesi haramdır.

Zimmî kâfiri öldüren mü'min kısâs edilir, diyen E b û H a n î f e, onun arkadaşları, N a h a î ve Ş a ' b î ise bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır:

Hadîsteki kâfirden maksad harbî olan kâfirdir ve hadîsin mânâsı şöyledir: "Bir mü'min harbi olan bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısâs edilmez ve ahid sâhibi (yâni güvence verilen - andlaşma yapan) kâfir ahdi (süresesi) içinde (veyâ ahdine sadakat gösterdiği sürece), harbî olan bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısâs olarak öldürülmez."

Bunlara göre hadîsten çıkan hükümler şunlardır:

1. Bir mü'min harbî bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısâs edilmez.

2. Zimmî veya müstemen bir kâfir, harbî bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısâs edilmez.

3. Hadîsteki kâfir harbî kâfir anlamına yorumlandığından dolayı bir mü'min harbî olmayan bir kâfiri (meselâ bir zimmî'yi veyâ bir müstemeni) öldürdüğünden dolayı kısâs edilir.

Birinci grubtaki âlimlere göre hadîsteki kâfir umûmî mânâda kullanılmıştır. O kâfir ister harbî olsun ister zimmî veyâ müstemen olsun öldürüldüğü zaman onu öldüren mü'min kısâs edilmez. Ahid sâhibinden maksad ise zimmî ve müstemen gibi can ve mal emniyeti verilen kâfirlerdir. Hadîs böyle güvence verilmiş bir kâfiri öldürmenin yasaklığını ifâde eder.

(٢٢) باب لا يقتل الوالد بولده

22 — BABA, OĞLUNU ÖLDÜRMESİ SEBEBİYLE KISÂS EDİLMEZ, BÂBI

٢٦٦١ – حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ. ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا يُقْتَلُ بِالْوَلَدِ الْوَالِدُ».

TERCEMESİ

2661) (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Baba, oğlunu öldürmesi sebebiyle kısâs edilmez.»"

٢٦٦٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «لَا يُقْتَلُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ».

TERCEMESİ

2662) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i şöyle buyururken işittim:**

«Baba oğlunu öldürmesi sebebiyle kısâs edilmez.»"

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ahmed ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir. Bu iki hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir baba oğlunu kasden öldür-

müş olsa bile onun hakkında kısâs hükmü uygulanmaz. Şu halde baba, kısâsa âit hükümlerin dışında tutulmuştur. Beyhakî bu hadîslerin senedlerinin zayıf olduğunu söylemiştir. Tirmizî de ilk hadîsin senedinde bulunan râvî İsmâil bin Müslim'in hâfızası aleyhinde bâzı âlimlerin konuştuklarını beyân etmiştir. Şâfiî de: Babanın evlâdını öldürmesinden dolayı kısâs edilmeyeceği hükmünü müteaddid âlimlerden işittim. Ben de bununla hükmediyorum, demiştir.

ÂLİMLERİN BU MESELEYE ÂİT GÖRÜŞLERİ

1. Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîler: Bu hadîsle hükmederek adam, oğlunu öldürmesi gerekçesiyle kısâs edilmez. Bu hadîs meşhûrdur. Ümmet-i İslâmiyye bunu kabullenmiştir. Bu itibarla öldürme olaylarında kısâsın vâcibliğine dâir âyetin hükmünden bu meselenin istisna edilmesi ve böylece bu hadîs sözü edilen âyetin hükmünü husûsîleştirmeye elverişlidir. Ayrıca Ömer (Radıyallâhü anh) oğlunu öldüren baba aleyhinde diyet cezâsını vermiş ve hiç bir sahâbî onun babayı öldürtmeyip diyet ödeme cezâsına çarptırması kararına itiraz etmemiştir, derler. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu kararına dâir hadîs 2646 numarada geçti. Kezâ baba, evlâdının hayatına vesîle olmuş iken evlâdın onun hayatının sona erdirilmesine sebep olması uygun olmaz.

2. Mâlikîler'e göre baba evlâdını kasden öldürdüğü takdirde hakkında kısâs hükmü uygulanır. Çünkü kısâs hükmü umûmîdir. Kısâs âyetinin umûmî olan hükmü ahâd hadîsiyle husûsîleştirilmez.

(٢٣) بَابُ هل يقتل الحر بالعبد ؟

23 — HÜR KİMSE, KÖLE(Yİ ÖLDÜRMESİ) SEBEBİYLE (KISÂS OLARAK) ÖLDÜRÜLÜR MÜ, BÂBI?

٢٦٦٣ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ قَتَلَ عَبْدَهُ قَتَلْنَاهُ . وَمَنْ جَدَعَهُ جَدَعْنَاهُ » .

TERCEMESİ

2663) "... Semüre bin Cündeb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim kölesini öldürürse biz (de) o kimseyi öldürürüz ve kim kölesinin burnunu keserse biz (de) o kimsenin burnunu keseriz.»"

٢٦٦٤ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا ابْنُ الطَّبَّاعِ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ إِسْحٰقَ ابْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي فَرْوَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيٍّ. وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: قَتَلَ رَجُلٌ عَبْدَهُ عَمْدًا مُتَعَمِّدًا. فَجَلَدَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مِائَةً. وَنَفَاهُ سَنَةً. وَمَحَا سَهْمَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

في الزوائد: في إسناده إسحاق بن عبد الله بن أبي فروة، وهو ضعيف. وإسماعيل بن عياش

TERCEMESİ

2664) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam kölesini kasden ve teammüden öldürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) o adama yüz sopa attırdı, onu bir yıl süreyle sürgün etti ve müslümanların (hisselerinin) içinden onun hissesini sildi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İshâk bin Abdillah bin Ebî Ferve bulunur. Bu râvî zayıftır. Senedde İsmâil bin Ayyâş da vardır.

İZAHI

Semüre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîs Zevâid türündendir.

Birinci hadîste geçen Ced'ı kelimesini açıklayalım:

En-Nihâye'de: Ced'ı burunu, kulağı ve dudağı kesmek mânâlarına gelir. Genellikle burun kesme mânâsında kullanılır. Bir yerde kayıtsız kullanıldığı zaman ekseriyetle burun kesme mânâsına alınır. Falan kişi Ecda'dır veyâ Mecdû'dur, denildiği zaman burunu kesiktir denildiği anlaşılır.

Birinci hadîsin zâhirine göre bir kimse kölesini kasden öldürürse o kimse hakkında kısâs hükmü uygulanır. Keza bir kimse kölesinin burnunu veyâ kulağını ya da dudağını keserse, misilleme olarak o kimsenin o tarafı kesilir.

T i r m i z î bu hadîsin rivâyetini tâkiben: Tâbiîlerden İ b - r â h î m N a h a î gibi bâzı âlimler bu hadîsin zâhiriyle hükmetmişlerdir. H a s a n - ı B a s r î ve A t â b i n R a b â h gibi bâzı âlimler ise: Hür kimse bir köleyi öldürür veyâ bir tarafını keserse o hür kimse hakkında kısâs ve misilleme hükmü uygulanmaz, demişlerdir. A h m e d ve İ s h â k'ın kavli de böyledir. Diğer bir kısım âlimler de: Hür kişi kendi kölesini öldürdüğünde o kişi hakkında kısâs hükmü uygulanmaz. Fakat başkasının kölesini öldüren hür kimse kısâs olarak öldürülür, demişlerdir. S ü f y â n - ı S e v r î böyle demiştir, diye bilgi verir.

E l - K a r i' de H a t t â b î'nin şöyle dediğini nakletmektedir:

"Bu hadîs köle sâhiplerini tehdîd mâhiyetinde olup, kölelerin öldürülmemesi ve burun, kulak, dudak kesme gibi işkencelerin yapılmamasını istemiştir. Bâzılarına göre bu hadîs eskiden köle olup sonradan hürriyetine kavuşmuş bir kimse hakkında buyurulmuştur. Bu tevile göre adam, eskiden kölesi olup sonra hürriyetine kavuşan bir adamı öldürmüştür. Bu takdirde hür bir kimseyi öldürmüş olur. Cezâsı da kısâstır. Bir kısım âlimler de: Bu hadîs, B a k a r a sûresinin 178. âyetinde geçen; اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ «Hür kimse, hür kimse(yi öldürmek) ile ve köle kimse köle(yi öldürmek) ile kısâs edilir...» emriyle neshedilmiştir, demiştir."

E b û H a n î f e'nin arkadaşlarına göre hür kimse kendi kölesini öldürürse, kısâs edilmez. Fakat başkasının kölesini öldürürse kısâs edilir.

M â l i k ve Ş â f i î'ye göre hür kimse ne kendi kölesini ne de başkasının kölesini öldürmekle kısâs cezâsına çarptırılmaz.

Şerhü's-Sünne'de: Bütün âlimler hür kimsenin bir tarafı, kölenin bir tarafını kesmesi gerekçesiyle misilleme cezâsına çarptırılmaz, demişlerdir. Âlimlerin bu ittifakı, bu hadîsin ya tehdîd mânâsına yorumlanılmasına ya da mensuh olduğuna delâlet eder, denilmiştir.

(٢٤) باب يقاد من القاتل كما قتل

24 — KÂTİL (MAKTÛLÜ) NE ŞEKİLDE ÖLDÜRMÜŞ İSE AYNİ ŞEKİLDE KISÂS EDİLİR, BÂBI

٢٦٦٥ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع عن همام بن يحيى، عن قتادة، عن أنس

ابْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَخَ رَأْسَ امْرَأَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ فَقَتَلَهَا . فَرَضَخَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ رَأْسَهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ .

TERCEMESİ

2665) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Yahûdî bir adam (Ensâr'dan) **bir kadının başını iki taş arasında ezerek onu öldürmüştü. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yahûdînin başını iki taş arasında ezdirdi** (yâni bu şekilde kısâs edilmesini emretti.)"

٢٦٦٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . ثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ ، قَالَا : ثنا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ يَهُودِيًّا قَتَلَ جَارِيَةً عَلَى أَوْضَاحٍ لَهَا . فَقَالَ لَهَا « أَقَتَلَكِ فُلَانٌ ؟ » فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا : أَنْ لَا . ثُمَّ سَأَلَهَا الثَّانِيَةَ . فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا : أَنْ لَا . ثُمَّ سَأَلَهَا الثَّالِثَةَ . فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا : أَنْ نَعَمْ . فَقَتَلَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بَيْنَ حَجَرَيْنِ .

TERCEMESİ

2666) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Yahûdî bir adam (Ensârdan) **genç bir kadını üzerindeki gümüş ziynet eşyasına temaen** (başını iki taş arasında ezmek sûretiyle) **öldürdü.** (Kadın henüz can vermemiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna getirildi.) **Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kadına:**

— **«Falan kişi mi seni öldürdü?» diye sordu. Kadın:**

— **Hayır, diye başıyla işâret etti. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (başka adamın ismini söyleyerek: «Falan adam mı seni öldürdü,» diye) **ikinci kez sordu. Kadın:**

(Yine) **hayır, diye başıyla işâret etti. Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir başka adamın ismini söyleyerek: «Falan adam mı seni öldürdü,» diye) **üçüncü defa kadına soru sordu. Kadın:**

Evet, diye başıyla işâret etti. (Kadının işâret ettiği yahûdî adam yakalanarak huzûra getirildi. Adam suçunu itiraf etti.) **Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in emriyle kâtil** (in başı) **iki taş arasında** (ezilerek) **öldürüldü.**"

İ Z A H I

Müellifimizin iki senedle rivâyet ettiği ve metinleri birbirine benzeyen, ayni olayı anlatan E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Kadın henüz can vermemiş iken kâtilin kim olduğu yolunda kendisine soru soran zâtın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) olduğu, E b û D â v û d ile T i r m i z î'nin rivâyetlerinden anlaşıldığı için bu durumu açıkladım. Kâtilin suçunu itiraf ettiği B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d ve T i r m i z î'nin rivâyetinde belirtilmiştir. T i r m i z î bu hadîsin sahîh olduğunu ifâde etmiştir.

İkinci hadîste geçen "**Evdâh**" kelimesi "**Vadah**"ın çoğuludur. En-Nihâye yazarı bu kelimenin gümüşten imal edilen ziynet ve hüliyat mânâsına geldiğini ifâde eder.

Birinci hadîste geçen "**Radh**" taşla kırıp ezmek mânâsınadır.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

T i r m i z î bu hadisi rivâyet ettikten sonra: "İlim ehlinin bâzısı bu hadîsle hükmetmiştir. (Yâni kâtili, maktûlü öldürdüğü şekilde kısâs etmenin câizliğine hükmetmişlerdir.) A h m e d ve İ s h â k'ın kavli böyledir. İlim ehlinin bâzısı ise kısâsın ancak kılıçla yapılabildiğine hükmetmişlerdir, der.

Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi vermiştir:

"**Bu hadîsten çıkarılan hükümlerin bir kısmı şunlardır:**

1. Bir erkek bir kadını kasden öldürürse o erkek kısâs olarak öldürülür. Sözüne itimad edilen âlimler bu hususta ittifak hâlindedir.

2. Cinâyet işleyen kişi ne şekilde ve nasıl cinâyet işlemiş ise ayni şekilde kısâs edilir. Eğer cânî kılıçla öldürmüş ise kendisi de kılıçla kısâs edilir. Şâyet cinâyeti taşla veyâ sopayla veyâ benzeri

bir şeyle işlemiş ise kendisi de o şeyle öldürülür. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi yahûdî, kadını taşla öldürdüğü için kendisi de taşla öldürülmüştür.

3. Kısâs cezâsını gerektiren kâtil cinâyetinin kılıç, kama ve bıçak gibi keskin bir âletle işlenmiş olması şart değildir. Kâtil, cinâyeti taş, ağaç ve benzerî ağır bir cisimle işlemiş ise yine kısâs cezâsına çarptırılır. Nitekim bu olayda yahûdî, kadını taşla öldürmüştür. M â l i k, Ş â f i î, A h m e d ve cumhûrun mezhebi budur. Fakat E b û H a n î f e'ye göre kâtilin kısâs cezâsına çarptırılabilmesi için cinâyeti keskin bir âletle işlemiş olması şarttır. Bu âlet keskin bir demir veyâ keskin bir ağaç ya da keskin bir taş olabilir. Yâhut cinâyetin yüksek yerden bırakmak ve ateşe atmak gibi insanları öldürmek için kullanıldığı bilinen bir yolla işlenmiş olması gereklidir."

(٢٥) باب لا قود إلا بالسيف

25 — KISÂS (CEZÂSI) YALNIZ KILIÇLA İNFAZ EDİLİR, BÂBI

٢٦٦٧ – حدثنا إبراهيم بن المستمر العروقي. ثنا أبو عاصم، عن سفيان، عن جابر، عن أبي عازب، عن النعمان بن بشير؛ أن رسول الله ﷺ قال « لا قود إلا بالسيف » .

في الزوائد: في إسناده جابر الجعفي، وهو كذاب .

TERCEMESİ

2667) "... Numân bin Beşîr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kısâs (cezâsı) ancak kılıçla yerine getirilir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Câbir el-Ca'fî bulunur. Bu râvî kezzâb (çok yalan sözlü)dür.

٢٦٦٨ – حدثنا إبراهيم بن المستمر. ثنا الحر بن مالك العنبري. ثنا مبارك ابن فضالة عن الحسن، عن أبي بكرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا قود إلا بالسيف».

في الزوائد : في إسناده مبارك بن فضالة ، وهو يدلس ،وقد عنعنه . وكذا الحسن .

TERCEMESİ

2668) "... Ebû Bekre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kılıçtan başka bir şeyle kısâs (cezâsının) infazı yoktur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Mübârek bin el-Füdâla tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir. Râvî el-Hasan da böyledir.

İZAHI

Bu bâbın iki hadîsi de Zevâid türündendir. Tuhfe'de bildirildiğine göre Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Bezzâr, Tahâvî, Taberânî ve Beyhakî de değişik metinlerle rivâyet etmişlerdir. Ebû Bekre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Bezzâr ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Dârekutnî ile Beyhakî bunun bir mislini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet etmişlerdir. Kezâ bunun bir benzerini Beyhakî ve Tabarânî, İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Fakat Şevkânî bu hadislerin hepsinin senedlerinde ya zayıf ya da terk edilmiş râvîlerin bulunduğunu ifâde etmiştir.

Şevkânî: Kûfe âlimleri ki Ebû Hanîfe ve arkadaşları da bunlardandır, böyle hükmederek demişler ki; kısâs hükmü ancak kılıçla infaz edilir. Kâtil, maktûlün başka şekillerde ve başka cisimlerle öldürmüş olsa bile yine kılıçla öldürülür, diye bilgi vermiştir. Bu grubun delîllerinin bir kısmı daha vardır ki bunları anlatmak uzun zaman alır. Bunlara muttali olmak isteyenler hadîs kitablarının şerhlerine başvurabilirler.

Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 112 nolu, Ebû Bekre (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi de 233 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir.

(٢٦) باب لا يجنى أحد على أحد

26 — HİÇ KİMSE HİÇ BİR KİMSENİN GÜNAHINDAN DOLAYI MUAHAZA EDİLMEZ, BÂBI

٢٦٦٩ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ شَبِيبِ بْنِ غَرْقَدَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَحْوَصِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ،

فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ « أَلَا لَا يَجْنِي جَانٍ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ . لَا يَجْنِي وَالِدٌ عَلَى وَلَدِهِ ، وَلَا مَوْلُودٌ عَلَى وَالِدِهِ » .

TERCEMESİ

2669) "... Amr bin el-Ahvas (12) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i Vedâ haccında şöyle buyururken işittim:**

«Bilmiş olunuz ki her cânî ancak şahsının işlediği günahtan sorumludur. Hiç bir baba oğlunun günahından sorumlu tutulamaz ve hiç bir oğul babasının günahından sorumlu tutulamaz.»"

٢٦٧٠ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ . ثنا جَامِعُ بْنُ شَدَّادٍ ، عَنْ طَارِقٍ الْمُحَارِبِيِّ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَرْفَعُ يَدَيْهِ ، حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ ، يَقُولُ « أَلَا لَا تَجْنِي أُمٌّ عَلَى وَلَدٍ . أَلَا لَا تَجْنِي أُمٌّ عَلَى وَلَدٍ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

2670) "... Târık el-Mühâribî (13) *(Radıyallâhü anh)*'den Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i koltuk altları beyazlığını gördüğüm derecede ellerini havaya kaldırarak şöyle buyururken gördüm:**

«Bilmiş olunuz ki hiç bir anne oğlunun günahından sorumlu tutulamaz. Bilmiş olunuz ki hiç bir anne oğlunun günahından sorumlu tutulamaz.»"

Not: Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıkâ oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

٢٦٧١ – حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ أَبِي الْحُرِّ ، عَنِ الْخَشْخَاشِ الْعَنْبَرِيِّ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَمَعِي ابْنِي فَقَالَ « لَا تَجْنِي عَلَيْهِ ، وَلَا يَجْنِي عَلَيْكَ » .

(12) Bu sahâbînin hâl tercemesi 1851 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.
(13) Bu sahâbînin hâl tercemesi 1021 nolu hadîs bölümünde geçti.

في الزوائد : إسناده كلهم ثقات . إلا أن هشيا كان يدلس . وليس للخشخاش سوى هذ الحديث الموجود عند ابن ماجة . وليس له في بقية الأصول الخمسة .

TERCEMESİ

2671) "... El-Haşhâş el-Anberî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Beraberimde oğlum bulunduğu halde ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sen oğlunun günahından sorumlu tutulamazsın, o da senin günahından sorumlu tutulamaz,» buyurdu.

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvilerin hepsi sıkâ zâtlardır. Fakat Hüşeym tedlisçi idi. El-Haşhâş'ın bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hadisi yoktur.

٢٦٧٢ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عَقِيلٍ . ثنا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ . ثنا أَبُو الْعَوَّامِ الْقَطَّانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا تَجْنِي نَفْسٌ عَلَى أُخْرَى»

في الزوائد : إسناده صحيح . محمد بن عبد الله ، ذكره ابن حبان في الثقات وقال النسائي : لا بأس به وأبو العوام القطان اسمه عمران بن دواد ، وثقه الجمهور . وباقي رجال الإسناد على شرط الشيخين .

TERCEMESİ

2672) "... Üsâme bin Şerîk *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hiç bir şahıs, başka bir şahsın günahından sorumlu tutulamaz.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvi Muhammed bin Abdillah'ı İbn-i Hibbân sıkâ (güvenilir) zâtlar arasında anmıştır. Nesâî de onun rivâyetinde bir beis olmadığını söylemiştir. Ebü'l-Avvâm el-Kattân'ın adı İmrân bin Dâvûd'dur. Cumhûr onun sıkâ olduğunu söylemiştir. Senedin kalan râvileri de Buhârî ile Müslim'in şartları üzerinedirler.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsini T i r m i z î de rivâyet etmiştir. Diğer hadîsler Zevâid türündendir. E b û D â v û d 2671 nolu e l - H a ş h â ş (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin bir benzerini E b û R i m s e (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet etmiştir.

Hadîslerde geçen ve cinâyet masdarından yapılan fiiller cinâyet işleme mânâsına değil de işlenen cinâyetin müâhaza edilme ve sorumlu tutulma mânâsına yorumlanmıştır. El-Mirkat'ta böyle açıklama yapılmıştır.

S i n d î de ilk hadîsin açıklaması bölümünde: Yâni baba ve oğulun her birisinin işlediği cinâyet kendi şahsını ilgilendirir, birisinin işlediği suçtan dolayı diğeri sorumlu tutulamaz ve müahaza edilemez. Hadîslerden kasdedilen mânâ şu olsa gerek: Günah ve kısâs konusunda herkes kendi şahsından sorumludur. Kimsenin işlediği günah başkasına yüklenemez ve kimsenin müstehak olduğu kısâs cezâsı başkasına yükletilemez. Baba ile oğul bile birbirlerinin günahından dolayı müahaza edilemez ve bunlardan birisinin müstehak olduğu kısâs cezâsı diğerine tatbik edilemez. Ama diyetler böyle değildir. Kişinin işlediği cinâyetin diyeti bâzen yakınlarından tazmin ettirilir, demiştir.

En-Nihâye'de de şu bilgi verilmiştir: Cinâyetten maksad dünyada ve âhirette azâb veyâ kısâsı gerektiren suç ve günahlardır. Yâni kişi, yakınlarının veyâ uzaklarının işlediği günah ve suçlardan müâhaza edilmez ve sorumlu tutulmaz. Birisi bir suç veyâ günah işlerse diğeri bundan mes'ul değildir.

E b û D â v û d'un E b û R i m s e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadîsin sonunda; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buyurduğu hadîsi teyiden; وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى

«Ve günah yüklü hiç kimse başkasının günahını yüklenmez» âyetini okumuştur. (E n ' â m 164, İ s r â 15 ve F â t ı r 18)

(٢٧) باب الجبار

27 — CÜBÂR (YÂNİ KİMSEYE ÖDETTİRİLEMEYEN ZARAR) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerde geçen Cübâr kelimesinin mânâsını yukarda verdiğim gibi burda da biraz daha açıklayayım:

Cübâr: Heder, boşa giden ve karşılığında kimseden diyet veyâ tazminat alınmayan zarar mânâsınadır. "Bu cinâyet cübârdır" de-

---

Üsâme bin Şerîk (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Üsâme bin Şerîk es-Su'lebî sahâbîlerdendir. Sekiz aded hadîsi vardır. Râvîleri ise Ziyâd bin İlâka ve Alî bin el-Akmar'dır. Sünen sâhipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 26)

nildiği zaman o cinâyetin zararı kimseye ödettirilemez, anlamı kasdedilir. Bu bâbta geçen hadislerde sâhipli ve yırtıcı olmayan hayvanların verdikleri zararların, maden ocaklarında ve kuyularda uğranılan can zayiatının veyâ başka zararların ilgililerden tazmin ettirilemeyeceği bildirilmektedir. Bu hadîsleri terceme ederken "**Cübâr**" kelimesi karşılığı olarak "**Heder**" kelimesini kullanacağım. Bunumla yukarda anlattığım mânâyı kasdetmiş oluyorum.

٢٦٧٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ثنا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْعَجْمَاءُ جَرْحُهَا جُبَارٌ . وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ وَالْبِئْرُ جُبَارٌ » .

TERCEMESİ

2673) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Acmâ** (yâni yırtıcı olmayan **dört** ayaklı hayvanın verdiği zarar) **hederdir, maden ocağı** (nda uğranılan zarar) **hederdir. Kuyu** (da uğranılan zarar) **hederdir.** (Yâni bu zararlar kimseye ödettirilemez.)»"

٢٦٧٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . ثنا كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الْعَجْمَاءُ جَرْحُهَا جُبَارٌ ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ »

في الزوائد : في إسناده كثير بن عبد الله ، ضعفه أحمد وابن معين . وقال أبو داود : كذاب . وقال الإمام الشافعي : هو ركن من أركان الكذب ، وقال ابن عبد الله : مجمع على ضعفه .

TERCEMESİ

2674) "... Amr bin Avf (el-Müzenî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **şöyle buyururken işittim:**

«Acmâ (yâni dilsiz behîme)nin verdiği zarar hederdir. Maden ocağı(nda uğranılan zarar) da hederdir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Kesir bin Abdillah'ı Ahmed ve İbn-i Muîn zayıf saymışlardır. Ebû Dâvûd da: O kezzâbtır, demiştir. İmâm Şâfiî de: O, yalan sözlülüğün temellerinden biridir, demiştir. İbn-i Abdillah da: Onun zayıflığı üzerinde icmâ vardır, demiştir.

٢٦٧٥ – حدثنا عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ خَالِدٍ النُّمَيْرِيُّ . ثنا فُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنِي مُوسَى ابْنُ عُقْبَةَ . حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ يَحْيَى بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ؛ قَالَ : قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنَّ الْمَعْدِنَ جُبَارٌ ، وَالْبِئْرَ جُبَارٌ ، وَالْعَجْمَاءَ جَرْحُهَا جُبَارٌ . وَالْعَجْمَاءُ الْبَهِيمَةُ مِنَ الْأَنْعَامِ وَغَيْرِهَا . وَالْجُبَارُ هُوَ الْهَدَرُ الَّذِي لَا يُغَرَّمُ .

في الزوائد : إسناده ثقات . إلا أن إسحاق بن يحيي لم يدرك عبادة . قاله الترمذيّ وغيره .

TERCEMESİ

2675) "... Ubâde bin es-Sâmıt *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **maden ocağı(nda uğranılan zararın) hederliğine, kuyu**(da uğranılan zararın) **hederliğine ve acmâ** (yâni dilsiz behîme)**nin verdiği zararın hederliğine hükmetti.**

Acmâ: Deve, sığır ve koyun - keçi ve başka behîme mânâsınadır. Cübâr da: (Kimseye) ödettirilemeyen heder mânâsınadır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedindeki râviler sıkâ zâtlardır. Ancak Tirmizî ve başkası İshâk bin Yahyâ'nın Ubâde (R.A.)'ya yetişmediğini söylemişlerdir.

٢٦٧٦ – حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ هَمَّامٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « النَّارُ جُبَارٌ ، وَالْبِئْرُ جُبَارٌ » .

TERCEMESİ

2676) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ateş(in yaptığı zarar) hederdir. Kuyu (zararı) da hederdir.»"

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsi **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. A m r (Radıyallâhü anh) ile U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın son hadîsi E b û D â v û d ile N e s â i tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadîslerde geçen **Cübâr** kelimesinin açıklamasını bâbın girişinde yaptım.

Acmâ : Behîme demektir. Hayvanın dili olmadığı için ona bu isim verilmiştir. Behîme ve çoğulu olan **Behâim** dilimizde de kullanılmaktadır. Yırtıcı olmayan ve mülk edinilen deve, sığır, koyun, keçi, katır, merkeb, at ve benzeri hayvanlar demektir. Ü b â d e'nin hadîsinin sonunda **Acmâ** ve **Cübâr** kelimelerinin açıklamasına âit cümlelerin râvî M û s â b i n U k b e'ye âit olduğu görüşü e l - H â f ı z tarafından ifâde edilmektedir. Bunun müellifimize âid olması da muhtemeldir.

E b û D â v û d ise **Acmâ :** Salıverilen, beraberinde kimse bulunmayan ve gündüz zarar veren behîmedir, demiştir.

T i r m i z î de E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini rivâyet ettikten sonra : Bâzı âlimler demişler ki; **Acmâ**, bağını koparıp sâhibinden habersiz giden hayvandır, böyle bir hayvan gidip bir zarar verirse, sâhibi bu zararı ödemekle mükellef değildir. Madenle ilgili cümlenin mânâsı da şudur : Bir adam bir maden ocağı kazmıştır. Bir adam gidip bu kazılan ocağa düşerse ocak sâhibi bundan dolayı bir tazminat ödemek durumunda değildir. Kuyu da böyledir. Bir adam sebîl için bir kuyu kazmış iken başkası o kuyuya düşerse kuyu sâhibi bir şey ödemekle mükellef tutulmaz, diye bilgi vermiştir.

Hayvanların yaptıkları zararlar konusu 2332 nolu hadîs bölümünde işlenmiştir. N e v e v î bu hususta özetle şöyle der :

"Hayvanların gündüz verdikleri zararların sâhiplerinden tazmin ettirilmemesi husûsunda âlimler icmâ etmişlerdir. Ancak hayvanlar gündüz zarar verirken başında bir kimse var ise cumhûra göre bu zarar tazmin ettirilir. Şâyet hayvan geceleyin zarar verirse M â l i k'e göre hayvan sâhibi bu zararı ödemekle mükelleftir. Ş â f i î ve arkadaşlarına göre hayvan sâhibinin bir kusuru veyâ ihmâli var ise ona ödettirilir. Aksi takdirde ödettirilmez.

H a n e f î âlimlere göre gündüz ve gecenin bir farkı yoktur. Önemli olan husus hayvanın beraberinde sâhibinin bulunup bulunmamasıdır. Şâyet sâhibi beraberinde iken hayvan zarar verirse, sâhibi zararı ödemekle mükelleftir. Aksi halde mükellef değildir.

Maden ocakları ve kuyu meselesi hakkında ise Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şöyle der:

"Yâni bir adam kendi mülkünde veyâ sâhipsiz, mevât bir arâzide bir maden ocağını açar. Bir kimse oradan geçerken ocağa düşüp ölürse veyâ maden ocağı sâhibinin ücretle tuttuğu işçiler ocakta çalışırken ocak çöküp işçiler ölürse maden sâhibi bir diyet ve tazminat ödemekle mükellef değildir. Kuyu da böyledir. Bir adam kendi mülkünde veyâ mevât, yâni sâhipsiz bir arâzide bir kuyu kazar. Sonra bir insan veyâ başka bir şey kuyuya düşüp telef olursa kuyu sâhibine bir şey lâzım gelmez. Kezâ kuyu kazmak için tuttuğu işçi kuyuya düşüp ölürse kuyu sâhibi bir tazminat veyâ diyet ödemekle mükellef değildir.

E l - H â f ı z ' ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre E b û U b e y d: Bir kimse müslümanların yolu üzerinde veyâ başkasının arâzisinde izinsiz bir kuyu kazar da bir insanın telef olmasına sebebiyet verirse, ölenin diyeti kuyu kazanın yakınlarından tahsil edilir, kefâreti de kuyu kazan öder. Şâyet insandan başka bir mal telef olursa bunun zararını kuyu kazan kişi çeker. Diğer kazılar da kuyu gibidir, demiştir.

İ b n - i B a t t â l da: H a n e f î l e r kuyu zararı konusunda cumhûra muhâlefet ederek: Kuyu kazan kimse mutlaka zararlardan sorumlu tutulur, demişlerdir. Bunlar kuyuyu sâhipli hayvana kıyaslamışlardır. Nassa karşı kıyâs geçersizdir, demiştir.

Bu konular hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına başvurmak gereklidir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın son hadîsiyle ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şu bilgiyi verir:

"Hadîsin «**Ateşin verdiği zarar hederdir**» cümlesiyle ilgili olarak H a t t â b î: Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Kişi kendi mülkünde kendi ihtiyacı için ateş yakar. Sonra kendisinin irâdesi dışında rüzgâr ateşi yayıp başkasının malına veyâ eşyasına zarar verir. İşte böyle bir durumda ateş sâhibine bir şey lâzım gelmez, diye bilgi vermiştir."

(٢٨) باب القسامة

28 — KASÂMET (DENİLEN YEMİNLER) BÂBI

Kasâmet: Ekseme fiilinin masdarıdır. Ekseme: Yemin etti, demektir. Yeminlere genellikle kasem ismi verilirken kâtili meçhul maktul ile ilgili edilen yeminlere **Kasâmet** ismi verilmiştir.

Kasâmet: Maktûlün velîleri kâtil zanlılarından kan bahasını talep ettikleri zaman kendilerine veyâ kâtil zanlılarına taksim edilen yeminlere denilir. İmâmü'l-Haremeyn'in anlattığına göre fıkıhçılar: **Kasâmet**, yeminlerin ismidir, demişlerdir. Lügat âlimlerine göre ise **Kasâmet**, yemin edenlere verilen bir isimdir.

Nevevî'nin naklen beyânına göre Kâdı Iyâz: Kasâmet hadîsi Şerîât'ın temellerinden biri ve Dîn'in hükümlerine âid bir kâidedir. Sahâbîlerin, Tâbiîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin hepsi Kasâmetle hükmetme keyfiyetinde ihtilâf etmekle berâber bununla amel etmişlerdir.

Bir cemaatın kasâmetle hükmetmedikleri de rivâyet olunmuştur. Kasâmetle amel edilir, diyen âlimler öldürme olayı kasden işlendiğinde kasâmet işlemi neticesinde kâtil zanlısının kısâs olarak öldürülüp öldürülmeyeceği husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Âlimlerden bir cemâata göre kısâs vâcib olur. Mâlik, Ahmed, İshâk ve kadîm kavlinde Şâfiî böyle hükmetmişlerdir.

Kûfe âlimleri ve en sahîh kavlinde Şâfiî: Kısâs vâcib olmaz, diyet, yâni kan bahasının ödenmesi vâcib olur, demişlerdir.

Kasâmet işleminde hangi tarafın yemin edeceği husûsunda da ihtilâf vardır. Şöyle ki:

Mâlik, Şâfiî ve cumhûra göre maktûlün mîrasçıları yemin ederler ve yeminleri sonucunda hakları gerçekleşmiş olur. Bu da yukarda anlatıldığı gibi bâzılarına göre kâtil zanlısının kısâs edilmesidir. Bir kısmına göre ise kan bahasının ödenmesidir.

Ebû Hanîfe'nin arkadaşlarına göre ise cinâyetin işlendiği şehir veyâ kasaba ve köy halkından maktûlün velîlerinin seçtikleri kimselerden elli kişi **"Allah'a yemin ederiz ki biz bunu öldürmedik ve kâtilinin kim olduğunu bilmiyoruz"** diye yemin ederler. Bu yeminlerden sonra yemin edenlerle beraber o yer sâkinlerine ve akı-

lalarına (yakınlarına) diyet ödeme cezâsına hükmedilir. Bunlardan alınan diyet maktûlün mîrasçılarına teslim edilir, demiştir. (K â d ı I y â z ' ın sözü bitti.)

٢٦٧٧ - حدثنا يحيى بن حكيم. ثنا بشر بن عمر. سمعت مالك بن أنس.
حدثني أبو ليلى بن عبد الله بن عبد الرحمن بن سهل بن حنيف، عن سهل بن أبي حثمة؛
أنه أخبره عن رجال من كبراء قومه؛ أن عبد الله بن سهل، ومحيصة خرجا إلى خيبر
من جهد أصابهم. فأتى محيصة فأخبر أن عبد الله بن سهل قد قتل وألقي في فقير أو عين
بخيبر. فأتى يهود، فقال: أنتم، والله! قتلتموه. قالوا: والله! ما قتلناه. ثم أقبل
حتى قدم على قومه. فذكر ذلك لهم. ثم أقبل هو وأخوه حويصة، وهو أكبر منه،
وعبد الرحمن بن سهل. فذهب محيصة يتكلم، وهو الذي كان بخيبر. فقال رسول الله
ﷺ لمحيصة «كبر كبر» يريد السن. فتكلم حويصة. ثم تكلم محيصة. فقال
رسول الله ﷺ «إما أن يدوا صاحبكم، وإما أن يؤذنوا بحرب» فكتب رسول الله
ﷺ في ذلك. فكتبوا: إنا، والله! ما قتلناه. فقال رسول الله ﷺ لحويصة ومحيصة
وعبد الرحمن «تحلفون وتستحقون دم صاحبكم؟» قالوا: لا. قال «فتحلف لكم
يهود؟» قالوا: ليسوا بمسلمين. فوداه رسول الله ﷺ من عنده. فبعث إليهم
رسول الله ﷺ مائة ناقة. حتى أدخلت عليهم الدار.

فقال سهل: فلقد ركضتني منها ناقة حمراء.

TERCEMESİ

2677) "... Sehl bin Ebî Hasme *(Radıyallâhü anh)*'ın kendi kavminin ileri gelen adamlarından rivâyetine göre :

Abdullah bin Sehl (bin Zeyd) ve **Muhayyısa** (bin Mes'ûd bin Zeyd) (Radıyallâhü anhümâ) **başlarına** gelen **fakirlikten**

dolayı (bir hurma mevsiminde hurması bol olan) Hayber'e (dostları yanında hurma toplamaya) gittiler. (Ve Hayber'e vardıklarında kendi işlerine bakmak üzere birbirinden ayrıldılar. Bir süre) sonra Muhayyıs'a gelinip, Abdullah bin Sehl'in öldürülüp bir kuyuya veyâ bir pınara atılmış olduğu haberi verildi. Bunun üzerine Muhayyısa Hayber yahûdîlerine giderek:

— Allah'a yemin ederim ki onu siz öldürdünüz, deyince yahûdîler:

— Allah'a and olsun ki onu biz öldürmedik, dediler. Sonra Muhayyısa ordan (Medîne'ye) dönüp kavminin yanına varıyor ve durumu onlara anlatıyor. Daha sonra kendisi, ağabeyisi Muhayyısa ve Abdurrahmân bin Sehl kalkıp (Peygamber) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e) gittiler. (Önce) Muhayyısa söze başladı, (maktûl ile beraber) Hayber'de olan kendisi idi. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhayyısa'ya yaşça büyüklüğü kasdederek:

«İlk sözü büyüğe bırak, ilk sözü büyüğe bırak», uyarısında bulundu. Bunun üzerine (Muhayyısa sustu ve ağabeyisi) Huvayyısa olayı anlattı. Ondan sonra da Muhayyısa konuştu. Neticede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:

«Hayber yahûdîleri ya (öldürülen) arkadaşınızın diyetini (kan bahasını) öderler, veyâ onlara (karşı Allah ve Resûlü tarafından) bir savaş ilân edilir,» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konu hakkında (Hayber yahûdîlerine) yazı yazdırdı. (Bu yazıya cevâben) onlar:

Allah'a yemin ederiz ki onu katiyyen biz öldürmedik, diye yazı gönderdiler. Bu cevab üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Huvayyısa, Muhayyısa ve Abdurrahmân'a:

«Bu cinâyetin Hayber yahûdîleri tarafından işlendiğine yemin eder (mi) siniz ve (bu takdirde) arkadaşınızın kan bedeline müstahak olursunuz?» buyurdu. Bunlar:

Hayır, (yanında) bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinâyet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Şu halde yahûdîler (bu cinâyetten habersiz olduklarına dâir) size yemin ederler,» buyurdu. Bunlar:

Onlar müslüman değiller, (nasıl onların yeminlerine itibar ederiz), dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

maktûlün diyetini kendi yanından verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **maktûlün yakınlarına yüz adet dişi deve gönderip ta evin içinde onlara teslim ettirdi.**

Râvî Sehl (bin Ebî Hasme) **demiştir ki: O sürüden kırmızı bir dişi deve bana tekme attı."**

٢٦٧٨ — حدثنا عبد الله بن سعيد. ثنا أبو خالد الأحمر عن حجاج، عن عمرو ابن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ أن حويصة ومحيصة، ابنى مسعود؛ وعبد الله وعبد الرحمن، ابنى سهل. خرجوا يمتارون بخيبر. فعدى على عبد الله، فقتل. فذكر ذلك لرسول الله ﷺ فقال «تقسمون وتستحقون؟» فقالوا: يا رسول الله! كيف نقسم ولم نشهد؟ قال «فتبرئكم يهود؟» قالوا: يا رسول الله! إذا تقتلنا قال، فوداه رسول الله ﷺ من عنده.

في الزوائد: في إسناده حجاج بن أرطاة، وهو مدلس.

TERCEMESİ

2678) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Mes'ûd'un oğulları Huvayyısa ve Muhayyısa ile Sehl'in oğulları Abdullah ve Abdurrahmân (Radıyallâhü anhüm), **Hayber'de yiyecek temini maksadıyla,** (Medîne-i Münevvere'den) **çıkıp gittiler.** (Hayber'de) **Abdullah'a zulüm edilip öldürüldü. Sonra durum Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **anlatıldı. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (maktûlün **arkadaşlarına**) :

— «(Abdullah'ın Hayber yahûdileri tarafından öldürüldüğüne) **yemin edersiniz ve** (kan bedeline) **müstahak olursunuz»? buyurdu. Onlar:**

— **Yâ Resûlallah yanında bulunmadığımız bir cinâyet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «**Şu halde yahûdiler** (yemin etmekle) **isnad ettiğiniz suçtan beraet ederler.» buyurdu. Onlar:**

— Yâ Resûlallah! Yahûdîler yemin etmekle beraet edebilince bizi öldürürler, dediler. Râvî demiştir ki: Bunun sonucunda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **maktûlün diyetini kendi yanından verdi."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Haccâc bin Ertât vardır. O tedlisçidir (ve an'ane ile rivâyet etmiştir.)

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîs ise Zevâid türündendir.

Buradaki rivâyete göre ilk hadîsin râvîsi Sehl bin Ebî Hasme (Radıyallâhü anh) hadîsi kendi kavminin ileri gelen adamlarından rivâyet etmiştir. Buhârî'nin rivâyetinde ise Sehl resen olayı nakletmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre ise Sehl ve onun kavminin ileri gelen adamları bu hadîsi Ebû Leylâ'ya rivâyet etmişlerdir.

Hadîste isimleri geçen zâtlara gelince Hayber'de öldürülen Ablullah bin Sehl ile Abdurrahmân bin Sehl kardeştirler. Hüvayyısa bin Mes'ûd ile Muhayyısa bin Mes'ûd da kardeştirler. Abdullah ile Abdurrahmân'ın babaları Sehl, Mes'ûd'un kardeşidir. Durum bu olunca bunların evlâdı da amca çocuklarıdır. Huvayyısa, Muhayyısa'dan, bu da Abdurrahman'dan yaşça büyüktü. İlk hadîste geçen "Fakîr" derin olmayan ve ağzı geniş kuyu mânâsmadır. "Ayn" da pınar demektir. Hayber'de katledilen Abdullah'ın cesedinin kuyu veyâ pınara atıldığı yolundaki tereddüd râvîye âittir.

Cinâyet olayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz edileceği zaman Muhayyısa söze başlıyor. Sebebi ise cinâyet olayı esnasında kendisinin Hayber'de olmasıydı. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini îkaz ederek ilk sözü yaşça büyük olan ağabeyisi Huvayyısa'ya bırakmasını işâret buyuruyor. Bu buyruk bir edeb dersi mâhiyetindedir. Önce Huvayyısa, sonra Muhayyısa olayı anlatıyorlar.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in **«Yahûdîler ya maktûlün diyetini öderler ya da onlara karşı savaş ilân edilir»** emrinden

maksad, çinâyetin onlarca işlendiği sâbit olması hâlinde onlar bu iki işten birisini yapmak durumunda kalırlar.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile H a y b e r yahûdîleri arasında yapılan yazışma neticesinde yahûdîler suçu kabul etmeyince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) dâvâcılara yemin teklif etmiş ve yemin ettikleri takdirde maktûlün kan bedelini almaya hak kazanacaklarını beyân buyurmuştur. Bu hak kısâs mı, diyet mi? Bu husûstaki ihtilâf yukarda anlatılmıştı. Bilindiği gibi bütün dâvâlarda yemin dâvâlıya âittir. Dâvâcı da şâhid getirmekle mükelleftir. Bu husûsta **Kasâmet** meselesi diğer dâvâların dışında tutulmuştur.

Dâvâcılar yemin etmedikleri gibi dâvâlıların müslüman olmayışları nedeniyle yeminlerine itibar edemeyeceklerini söyleyince Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) maktûlün diyetini kendi yanından ödemiştir. Bunun sebebi hakkında **Avnü'l-Mabûd** yazarı: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), nizaa son vermek ve tarafların arasını bulmak için ödemede bulunmuştur. Çünkü maktûlün tarafı yemin etmek veyâ dâvâlıya yemin ettirmekten başka bir hakka sâhip değildir. Burda ise iki teklife de râzı olmadılar. Gönülleri de kırıktı. Bunun için gönüllerini tâmir etmek ve nizaı keşmek isteyen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), diyeti yanından ödemiştir, der.

Dâvâcılar maktûlün kâtil zanlıları tarafından öldürüldüğüne dâir yemin etmekten imtinâ edince, kâtil zanlıları maktûlü öldürmediklerine yemin etmek sûretiyle yapılan isnaddan berâet ederler. Bu hüküm bu hadîsten anlaşıldığı gibi ikinci hadîsten daha açık bir şekilde çıkarılır. Kasâmet meselesinde hangi tarafın yemin etmesinin gerektiğine dâir bilgi yukarda, bâbın girişinde verildi.

S e h l b i n E b î H a s m e (Radıyallâhü anh), hadîsin sonunda, diyet olarak ödenen develerden birisinin kendisine tekme attığını söylemekle bu hadîsi çok iyi bir şekilde hatırında tuttuğunu belirtmek istemiştir.

İkinci hadîste geçen; فتبرئكم يهودُ cümlesindeki fiil **İbrâ** veyâ **Tebrie** masdarından türeme olabilir ve **«Tübriuküm»** veyâ **«Tüberriuküm»** şeklinde okunabilir. Cümlenin mânâsı bakımından bu iki okunuş arasında bir farklılık yoktur. Cümle iki şekilde mânâlandırılabilir:

Birincisi tercemede belirttiğim gibi şöyledir: **«Şu halde yahûdîler** (yemin etmekle) **isnâd ettiğiniz suçtan berâet ederler.»**

İkinci mânâ : «**Şu halde yahûdîler** (yemin etmekle) **sizi yemin etmekten kurtarırlar** (ve böylece dâvâ kapanmış olur.)»

Şöyle bir soru hatıra gelebilir:

Abdurrahman bin Sehl (Radıyallâhü anh), maktûl Abdullah'ın kardeşi olduğu halde neden amca oğulları Huvayyısa ile Muhayyısa olayı anlatmışlar ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onları dinlemiş de asıl dâvâ sâhibi durumunda olan Abdurrahman'ı konuşturmamıştır?

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yaş sırasına göre önce Huvayyısa'yı, ondan sonra da Muhayyısa'yı dinlemiş ve Tirmizî'nin rivâyetinde belirtildiği gibi Abdurrahman'ı da dinlemiştir. Abdurrahman'ın yaşça ikisinden de genç olduğunu yukarda belirtmiştim.

Kasâmet ismi verilen yemin tarzı ve hükümleri fıkıh kitablarında genişçe izah edilmektedir.

(٢٩) باب من مثّل بعبده فهو حر

29 — KİM KÖLESİNİN BİR ORGANINI KESMEK SÛRETİYLE İŞKENCE EDERSE O KÖLE HÜRDÜR, BÂBI

٢٦٧٩ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثنا عَبْدُ السَّلَامِ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي فَرْوَةَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ رَوْحِ بْنِ زِنْبَاعٍ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّهُ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ خَصَى غُلَامًا لَهُ. فَأَعْتَقَهُ النَّبِيُّ ﷺ بِالْمُثْلَةِ.

في الزوائد: في إسناده ضعف، لضعف إسحاق بن أبي فروة.

Sehl bin Ebî Hasme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

İlk hadis râvîsi Sehl'in babası Ebû Hasme'nin ismi Âmir bin Sâide'dir. Bir kavle göre ismi Abdullah bin Sâide bin Âmir'dir. Sehl Ensâr'ın Hars kabîlesinden yaşça küçük sahâbîlerdendir. 25 aded hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun üç hadîsini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Râvîleri Sâlih bin Havvât, Urve bin Zübeyr ve Zührî'dir. Bir kavle göre mürsel hadîsler rivâyet etmiştir. Ebû Hâtim : O rıdvân biatında bulunan sahâbîlerdendir, demiştir. Hâfız Zehebî : Zannımca o, Muâviye (R.A.)'ın halîfeliği döneminde vefât etmiştir, der. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadîsleri vardır. (Hülâsa : 157)

TERCEMESİ

2679) "... Zinbâ (Ebû Ravh) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi bir kölesinin yumurtalarını çekip çıkarmış (veyâ erkeklik organını kesmiş) olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işkenceye karşı köleyi azadladı (azadlığına hükmetti)."

Not: Râvî İshâk bin Ebî Ferve'nin zayıflığı nedeniyle bu senedin zayıflığı, Zevâid'de belirtilmiştir.

٢٦٨٠ – حدثنا رجاء بن المرجى السمرقندي. ثنا النضر بن شميل. ثنا أبو حمزة الصيرفي. حدثني عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ صارخا فقال له رسول الله ﷺ «مالك؟» قال: سيدي رآني أقبل جارية له، فجب مذاكيري. فقال النبي ﷺ «علي بالرجل» فطلب فلم يقدر عليه. فقال رسول الله ﷺ «اذهب. فأنت حر» قال: على من نصرتي يا رسول الله! قال يقول: أرأيت إن استرقني مولاي؟ فقال رسول الله ﷺ «على كل مؤمن أو مسلم».

TERCEMESİ

2680) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

(Köle) bir adam imdâd, diye bağırarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:

«Neyin var?» buyurdu. Köle:
Efendim beni bir câriyesini öptüğüm esnada gördü, bu nedenle benim erkeklik organımı kesti, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlere):

«O herifi bana getiriniz,» buyurdu. Adam arandı. Fakat bulunamadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (köleye):

«Git. Sen hürsün,» buyurdu.

(Râvî) demiştir ki: Köle:

Yâ Resûlallah! Efendim beni köleleştirmek isterse bana yardımcı olmanın kimin üzerine (vâcib) olduğunu söyler misin? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Her mü'min veyâ her müslüman üzerine (vâcib) dir,» buyurdu."

İZAHI

İlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîsi E b û D â v û d da rivâyet etmiştir. E b û D â v û d, kölenin isminin R a v h b i n D î n a r (Radıyallâhü anh) olduğunu ve onun erkeklik organını kesen efendisinin isminin Z i n b â E b û R a v h (Radıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir. İlk hadîste kölesinin yumurtalarını çıkardığı veyâ erkeklik organını kestiği bildirilen zâtın Z i n b â olduğu bildirildiğine göre iki hadîsin ayni olaya ve sonucuna âid olduğu ihtimali kuvvetlidir. Birinci hadîste geçen «Hasâ» fiili yumurtaları çıkarmak mânâsına geldiği gibi erkeklik organını kesmek mânâsına da geldiğinden bu duruma ilk hadîsin tercemesinde parantez içi ifâde ile işâret ettim.

S i n d î: Halkın, kölelerine böyle işkence etmelerini önlemek için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan kölenin âzadlığına hükmetmiş olması kuvvetle muhtemeldir, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı da: Sahîh olanı şudur ki, kim kölesine böyle şeni işkence yaparsa o kimsenin isteği dışında kölesinin âzadlanmasına hükmedilir ve köle hürriyetine kavuşmuş olur, demiştir.

Sözü edilen köleye yardım etmenin her mü'mince veyâ her müslümana düşen görev olduğuna dâir cümledeki «mü'min veyâ müslim» ifâdesindeki tereddüd râvîye âittir.

Hür bir kimse bir köleyi öldürür veyâ bir organını keserse, buna karşılık o hür kimse hakkında kısâs ve misilleme yapılıp yapılmayacağına dâir bilgiler 2663 - 2664 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Oraya bakılabilir.

İlk hadîsin râvîsi Z i n b â (Radıyallâhü anh) b i n R a v h b i n S e l â m e e l - C ü z â m î'nin künyesi E b û R a v h'-dır. F i l i s t i n'e giderdi. E b û N u a y m onun sahâbî olduğunu söylemiştir. (14)

---

(14) Üsdü'l-Ğabe C. 2, Sah. 189 ve 206

(٣٠) باب أعف الناس قتلة ، أهل الإيمان

30 — ÖLDÜRME TARZI YÖNÜNDEN EN İFFETLİ (MERHAMETLİ) İNSANLAR İMANLILARDIR, BÂBI

٢٦٨١ – حدثنا يعقوب بن إبراهيم الدورقي . ثنا هشيم عن مغيرة ، عن شباك ، عن إبراهيم ، عن علقمة ؛ قال : قال عبد الله : قال رسول الله ﷺ «إن من أعف الناس قتلة أهل الإيمان» .

TERCEMESİ

2681) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Ehl-i îman, öldürme tarzı yönünden insanların en iffetli (merhametli) lerindendir.»"

٢٦٨٢– حدثنا عثمان بن أبي شيبة . ثنا غندر عن شعبة ، عن مغيرة ، عن شباك ، عن إبراهيم ، عن هني بن نويرة ، عن علقمة ، عن عبد الله ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «إن أعف الناس قتلة ، أهل الإيمان» .

TERCEMESİ

2682) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Öldürme tarzı yönünden insanların en iffetlisi (merhametlisi) îman ehlidir.»"

İZAHI

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivâyet ettiği İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Ordaki hadîs metni burdaki metnin aynisidir.

Hadîste geçen iffetten maksad helâl olmayan ve iyi karşılanmayan durum ve davranışlardan sakınmaktır. Yâni mü'minler kısâs, had veyâ başka nedenlerle öldürülmesi gerekli veyâ câiz olan bir

kimseyi öldürecekleri zaman organlarını kesmek, yavaş yavaş tazîb etmek gibi işkenceler yapmak sûretiyle değil en rahat bir şekilde öldürürler. Çünkü Allah Teâlâ, bütün yaratıklara karşı merhamet ve acıma duygusunu mü'minlerin kalblerine yerleştirmiştir. İmansızlarda ise bu derece merhamet ve acıma duygusu yoktur. M e k k e müşriklerinin müslümanların bir kısmını işkence ve tazîble hunharca öldürmeleri bunun canlı bir örneğidir.

(٣١) باب المسلمون تتكافأ دماؤهم

31 — MÜSLÜMANLARIN KANLARI (KISÂS VE DİYET HUSÛSUNDA) EŞİTTİR, BÂBI

٢٦٨٣ – حدثنا محمد بن عبد الأعلى الصنعاني. ثنا المعتمر بن سليمان عن أبيه، عن حنش، عن عكرمة، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ قال «المسلمون تتكافأ دماؤهم. وهم يد على من سواهم. يسعى بذمتهم أدناهم، ويرد على أقصاهم».

TERCEMESİ

2683) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«**Müslümanların kanları** (kısâs ve diyet husûsunda) **eşittir. Ve onlar, başkalarına** (yâni düşmanlarına) **karşı tek el** (gibi olmalı)**dır. Onların** (kâfirlere verebilecekleri mal, can ve nâmus) **teminatını** (mertebece) **en düşük olanı akdedebilir** (verebilir). **Ve** (savaşta alınan ganimet düşman saflarına en yakın olanlar tarafından) **en uzak olana iâde edilir** (yâni hissesi verilir).»"

٢٦٨٤ – حدثنا إبراهيم بن سعيد الجوهري. ثنا أنس بن عياض، أبو حمزة، عن عبد السلام بن أبي الجنوب، عن الحسن، عن معقل بن يسار؛ قال: قال رسول الله «المسلمون يد على من سواهم. وتتكافأ دماؤهم».

TERCEMESİ

2684) "... Ma'kıl bin Yesâr (15) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

---

(15) Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 1448 nolu hadis bölümünde geçti.

«Müslümanlar başkalarına (düşmanlarına) karşı tek el (gibi olmalı)**dır** ve **kanları** (kısâs ve diyet husûsunda) **eşittir.»**"

٢٦٨٥ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَيَّاشٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « يَدُ الْمُسْلِمِينَ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ . تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَأَمْوَالُهُمْ . وَيُجِيرُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ أَدْنَاهُمْ ، وَيَرُدُّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ أَقْصَاهُمْ » .

TERCEMESİ

2685) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslümanların (birlik ve beraberlik) **eli** o**nlardan olmayanlara** (düşmanlarına) **karşı** (olmalı)**dır. Müslümanların kanları** (kısâs ve diyet husûsunda) ve **malları eşittir. Müslümanların** (mertebece) **en düşüğü hepsinin adına** (kâfire mal, can ve namus) **teminatı verebilir** ve (savaşta) **müslümanların en uzak olanları** (yâni düşmana en yakın olanları ele geçirdikleri ganimeti düşmana uzak olan) **müslümanlara iâde eder** (yâni hisselerini verir)**.»**"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsi ile ikinci hadîsi **Kütüb-i Sitte**'nin kalanlarında göremedim. İlk hadîsin mislini **Ebû Dâvûd** ile **Nesâî** (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet etmişlerdir. Son hadîs ise **Ebû Dâvûd** ve **Tirmizî** tarafından da rivâyet edilmiştir. **Tirmizî** bunu ta'likan, yâni senedini anmadan rivâyet etmiştir.

Müslümanların kanlarının eşitliğine dâir olup üç hadîste de geçen cümlenin açıklaması ile ilgili olarak **Avnü'l-Mabûd** yazarı, **Şerhü's-Sünne**'den naklen şöyle der:

Müslümanların kanlarının eşitliğinden maksad şudur: Müslümanların kanları kısâs yönünden eşittir. Yâni öldürülen müslüman

eşrâftan veyâ âlimlerden olsa ve kâtil de eşraftan olmasa veyâ câhil olsa bile yapılacak iş yalnız kâtili öldürmektir. Kâtilden başkasını öldürmek söz konusu değildir. Câhiliyet devrinde durum böyle değildi. Eşrâftan birisi öldürüldüğü zaman buna karşılık yalnız eşraftan olamayan kâtili öldürmekle yetinilmiyordu, kâtil ile beraber onun kabîlesinden bir kaç kişi öldürülüyordu. İslâmiyet bu kötü âdeti kaldırdı. Eşrâftan olan ile olmayan, büyük ile küçük, âlim ile câhil ve erkek ile kadın kısâs bakımından eşit kılındı. Kısâs bakımından hiç bir ayrıcalık bırakılmadı. Yukardaki cümle bunu belirtiyor.

Yine hadîslerin **«Müslümanlar başkalarına karşı tek el** (hükmünde) **dir.»** cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak E b û U b e y d : Yâni müslümanlar birbirlerini düşmanlarına ezdirmemelidir. Hepsi birlik ve beraberlik içinde yardımlaşma ve dayanışma içinde olmalıdır, demiştir.

Hadîslerin **«Müslümanların** (kâfirlere verecekleri) **teminatı** (mertebece) **en düşük olanı akdedebilir»** cümlesinin mânâsı şudur : Müslümanlardan herhangi bir kimse, hattâ bir köle veyâ bir kadın bir veyâ birden fazla kâfire teminat verirse, yâni malı, canı ve nâmusunun garanti altında olduğunu söylerse bu teminat geçerlidir, diğer müslümanlar buna uymak zorundadır. Kâfire böyle bir teminat vermek için müslümanın eşraftan veyâ devlet yetkilisi ve etiketlisi olması şartı yoktur.

Hadîslerin «(Ganîmet malı) **en uzak olana iâde edilir»** cümlesinden kasdedilen mânâyı tercemede parantez içi ilâvelerle açıklamak istedim. Yâni savaşa katılanların zayıfları ile kuvvetlileri, düşmana en yakın saflarda çarpışanlar ile geri saflarda ve düşmana uzak olanları ganîmetten hisse almak bakımından eşittirler. Küfür diyârına giren gâzilerin hepsinin ganimet malına istihkakları vardır.

(٣٢) باب من قتل معاهدا

32 — BİR MUÂHED (KENDİSİNE TEMİNAT VERİLEN ZİMMÎY)İ ÖLDÜREN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٦٨٦ — حدّثنا أبو كُرَيْب . ثنا أبو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ قَتَلَ مُعَاهِداً ، لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَاماً » .

TERCEMESİ

2686) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Müslümanlardan) **kim bir muâhed** (yâni zimmîy)i (haksız yere) **öldürürse o kimse Cennet kokusu kokamaz. Halbuki Cennet kokusu kırk yıllık mesâfede bulunur.**»"

٢٦٨٧ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا مَعْدِيُّ بْنُ سُلَيْمَانَ. أَنْبَأَنَا ابْنُ عَجْلَانَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا، لَهُ ذِمَّةُ اللّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ، لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ. وَرِيحُهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ سَبْعِينَ عَامًا».

TERCEMESİ

2687) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Müslümanlardan) **kim, Allah'ın teminatına ve Resûlünün teminatına** (yâni dînen geçerli sayılan teminata) **sâhip olan bir muâhed** (yâni zimmî'y)i (haksız yere) **öldürürse, o kimse Cennet kokusu kokamaz. Halbuki Cennet kokusu yetmiş yıllık mesâfede bulunur.**»"

İZAHI

İlk hadîsi B u h â r î de ve son hadîsi T i r m i z î de rivâyet etmişlerdir.

Muâhed ve Muâhid zimmî mânâsınadır. Zimmî, bilindiği gibi cizye ismi verilen vergiyi devlete vermek üzere kendisine vatandaşlık hakkı, yâni can, mal ve nâmus teminatı verilen gayri müslimlere verilen bir isimdir.

Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Mecma'de: Zimmet ve zimâm; ahid, teminat, garanti, dokunmazlık ve hak mânâsınadır. İslâm memleketlerinde oturan gayri müslimlere zimmîler isminin verilmesinin sebebi bunların müslümanların teminatı ve taahhüdü altında bulunmalarıdır, denilmiştir.

Birinci hadîste Cennet kokusunun kırk yıllık, ikinci hadîste yetmiş yıllık mesâfede duyulduğu bildirilmektedir. Cennet kokusunun

yüz yıllık ve bin yıllık mesâfeden duyulduğuna dâir rivâyetler de vardır. S u y û t î bu rivâyetleri belirttikten sonra: Bu rivâyetlerin birleştirilmesi şöyle olur: Bu durum, müslümanların mertebelerine ve amellerinin çokluğu veyâ azlığına göredir. Allah'ın dilediği kimseler bu kokuyu daha uzak mesâfeden veyâ nisbeten yakın mesâfeden duyarlar, demiştir. E l - K â r i bunu naklettikten sonra: Bu rivâyetlerden maksad Cennet kokusunun uzak mesâfelerden duyulabildiğini bildirmek olabilir. El-Fetih'te bu hususta daha geniş bilgi vardır.

Bir zimmî'yi haksız yere katleden müslümanın Cennet kokusunu kokmaması meselesine gelince bunun benzeri daha önce defalarca geçti. Oralarda açıkladığım gibi bundan maksad, bu suçu işleyen kimselerin, ilk zamanlarda Cennete girecek müslümanlarla birlikte girmeye hak kazanmamış olmasıdır. Böyle bir hakkı bulunmamakla beraber Allah Teâlâ dilerse onu bağışlar. Dilemezse bu suça karşı cezâsını çektikten sonra Cennete girer. Çünkü müteaddid kesin nasslar, zerre mikdarı îmanı bulunan kimselerin sonuç itibariyle cennetlik olduklarına delâlet eder.

Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: Bu suçu işleyen müslüman Cennete girse de onun kokusunu duymaktan mahrum kılınır.

(٣٣) باب من أمن رجلا على دمه فقتله

33 — BİR ADAMA CAN TEMİNATI VERİP SONRA ONU ÖLDÜREN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٦٨٨ — حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب. ثنا أبو عوانة، عن عبد الملك ابن عمير، عن رفاعة بن شداد الفتياني؛ قال: لولا كلمة سمعتها من عمرو بن الحمق الخزاعي، لمشيت فيما بين رأس المختار وجسده. سمعته يقول: قال رسول الله ﷺ «من أمن رجلا على دمه، فقتله؛ فإنه يحمل لواء غدر يوم القيامة».

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. لأن رفاعة بن شداد، أخرجه النسائي في سننه ووثقه. وذكره ابن حبان في الثقات. وباقي رجال الإسناد على شرط مسلم.

TERCEMESİ

2688) "... Rifâa bin Şeddâd el-Fityânî'den; Şöyle demiştir:

Amr bin el-Hamık el-Huzâî (Radıyallâhü anh)'**den işittiğim bir kelime** (hadîs) **olmasaydı, ben el-Muhtâr'ın başı ile cesedi**(ni birbirinden ayırıp) **arasında yürüyecektim. Ben Amr bin el-Hamık'tan şöyle söylerken işittim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Kim bir adama can teminatını verip sonra onu öldürürse şüphesiz o kimse kıyâmet günü bir gadır (zulüm) **sancağını taşıyacaktır.»"**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahîh ve râvîleri sıkâ (güvenilir) zâtlardır. Çünkü râvî Rıfâa bin Şeddâd'ın hadisini Nesâî kendi süneninde rivâyet etmiş ve sıkâ olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu sıkâ râvîler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri Müslim'in şartı üzerinedir.

٢٦٨٩ – حَدَّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا أَبُو لَيْلَى عَنْ أَبِي عُكَاشَةَ ، عَنْ رِفَاعَةَ ؛ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى الْمُخْتَارِ فِي قَصْرِهِ . فَقَالَ : قَامَ جِبْرَائِيلُ مِنْ عِنْدِي السَّاعَةَ . فَمَا مَنَعَنِي مِنْ ضَرْبِ عُنُقِهِ إِلَّا حَدِيثٌ سَمِعْتُهُ مِنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا أَمِنَكَ الرَّجُلُ عَلَى دَمِهِ ، فَلَا تَقْتُلْهُ » فَذَاكَ الَّذِي مَنَعَنِي مِنْهُ .

TERCEMESİ

2689) "... Rıfâa bin Şeddâd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Muhtâr'ın yanına kendisinin sarayında girdim. Kendisi: Cebrâîl (Aleyhisselâm) **bu saatta benim yanımdan kalktı, dedi. Süleyman bin Sured** (Radıyallâhü anh)'**ın Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den bana rivâyet ettiği:**

«Adam kanı husûsunda sana güvendiği zaman sen onu öldürme» hadîsinden başka hiç bir şey beni Muhtâr'ın boynuna (bu iftirasından dolayı kılıç) **vurmakdan alakoymadı. İşte beni onun boynunu** (kılıçla) **vurmaktan meneden şey bu hadîstir."**

İZAHI

İlk hadîs Zevâid türündendir. Zevâid sâhibi ikinci hadîsi Zevâid türünden saymadığı ve Rifâa'nın **hadisleri** Nesâî **tarafından da rivâyet edildiği için bu hadîsin** Nesâî **tarafından da ri-**

vâyet edilmiş olması muhtemeldir. Fakat ben Nesâî'nin süneninde bu hadîse rastlamadım. Gözümden kaçmış olabilir.

Hadîs, bir kimseye can güvenliği veren müslümanın bu güvenceye sadakat göstermesinin gerekliliğine ve aksine hareket etmesinin bir zulüm ve haksızlık sayıldığına delâlet eder. Çünkü verdiği teminata aykırı hareket etmekle emânete hiyânet etmiş sayılır. Emânete hiyânet etmenin haramlığı müteaddid âyetler ve hadîslerle haram kılınmıştır.

Son hadîste sözü edilen Muhtâr ile kimin kasdedildiğine dâir bir kayda rastlamadım. Bununla Muhtâr-i Sakafî'nin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Muhtâr-i Sakafî, Hicret-i Nebeviyye esnasında doğmuş, fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görme şerefine erişemediği gibi hadîs rivâyetinde de bulunmamıştır. Hicâz'da hilâfetini ilân eden Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'ın taraftarı iken hicretin 64. yılı O'ndan ayrılarak Irâk'a geldi ve Kûfe'de Şîîler'le iş birliği yaparak Kerbelâ olayının intikamını almak üzere Ehl-i Beyt'ten (yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in torunlarından) Mehdî Muhammed bin el-Hanefiyye tarafından görevlendirildiğini iddiâ etti. El altından yaptığı faaliyetler neticesinde 12 bin kadar taraftar topladı ve hicretin 65. yılı Kûfe'yi eline geçirdi. Kerbelâ olayında bulunan veyâ olayı tertipleyen bir çok kimseyi öldürten Muhtâr bir buçuk yıl Kûfe'de hükümdarlık ettikten sonra hicretin 67. yılı Mus'ab bin Zübeyr'in gönderdiği askerî kuvvet tarafından katledildi.

Üç Zâtın Hâl Tercemesi

Birinci hadîsin râvîsi Amr bin el-Hamık bin Habîb bin Amr el-Huzâî (R.A.) Hudeybiye andlaşmasından sonra Mekke'den Medîne-i Münevvere'ye hicret etmek şerefine erişen sahâbîlerdendir. Hz. Osmân (R.A.)'ın şehîd edilmesi olayında O'nun evine girenlerdendir. Daha sonra Hz. Alî'ye taraftar çıkıp O'nunla birlikte Cemel, Sıffîn ve Nehrevân olaylarına katılmıştır. Râvîleri Cübeyr bin Nüfeyr ve Rıfâa bin Şeddâd'dır. Hicretin 51. yılı Abdurrahman bin Osmân es-Sakafî tarafından öldürülerek başı Muâviye'ye gönderilmiştir. İslâm tarihinde hediye edilen ilk baş bu zâtın başıdır. Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 288)

Yine birinci hadîsin senedinde ismi geçen Rifâa bin Şeddâd el-Fityânî'nin bağlı bulunduğu Fityân, Büceyle'nin bir koludur. Bu zâtın künyesi Ebû Âsım el-Kûfî'dir. (Sünenimizin elde mevcûd nüshalarında el-Kıtbânî, diye yazılı ise de Hülâsa'da bu kelime el-Fityânî diye beyân edildiği için bu beyânı esas tuttum.)

(Devâmı 358.ci Sahifede)

(٣٤) باب العفو عن القاتل

34 — (BİR MÜSLÜMANI TEAMMÜDEN, KASDEN) ÖLDÜREN KİŞİYİ BAĞIŞLAMAK (KISÂS OLARAK ÖLDÜRMEKTEN VAZGEÇMEK) BÂBI

٢٦٩٠ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعليّ بن محمّد، قالا: ثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قتل رجل على عهد رسول الله ﷺ. فرفع ذلك إلى النبيّ ﷺ. فدفعه إلى وليّ المقتول. فقال القاتل: يا رسول الله! والله! ما أردت قتله. فقال رسول الله ﷺ للوليّ «أما إنّه إن كان صادقا ثمّ قتلته، دخلت النار» قال: فخلّى سبيله. قال، وكان مكتوفا بنسعة. فخرج يجرّ نسعته. فسمّي ذا النسعة.

TERCEMESİ

2690) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken bir adam** (bir müslüman kişiyi) **öldürmüştü. Dâvâ Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arzedildi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de kâtili** (kısâs edilmek üzere) **maktûlün velîsine teslim etti. Bunun üzerine kâtil:**

Yâ Resûlallah Allah'a yemin ederim ki ben maktûlü kasden öldürmedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **maktûlün velîsine:**

Hâl Tercemesi .... **(Baştarafı 357.ci Sahifede)**
Bu zât, Amr bin el-Hamık'dan hadîs rivâyetinde bulunmuştur. Râvîleri ise Abdü'l-Melik bin Umeyr ve Beyân bin Bişr'dir. Nesâi onun sıkâ olduğunu söylemiştir. Hicretin altmış küsur yılında vefât etmiştir. (Hülâsa : 118)

İkinci hadîsin râvîsi Süleymân bin Sured el-Huzâî Ebû Mutarrif el-Kûfî (R.A.), sahâbîdir. 15 aded hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun bir hadîsini ittifakla rivâyet etmişlerdir. Buhârî ayrıca bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvîleri ise Yahyâ bin Ya'mur ve Adî bin Sâbit'tir. İbn-i Abdi'l-Berr : O, Ali (R.A.) ile beraber Sıffîn olayına katılmış, sonra da Hz. Hüseyin (R.A.)'ın intikamını almak için uğraşmış ve hicretin 65. yılı el-Cezîre'nin Aynü'l-Verd denilen yerinde öldürülmüştür. Bu zât, âlim, sâlih ve kavminin eşrafından idi. Kütüb-i Sitte sâhipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 152)

«Bilmiş olki, kâtil eğer gerçekten doğru sözlü olup sonra sen onu öldürür isen Cehennem ateşine girersin,» buyurdu.

Ebû Hüreyre dedi ki: Bu buyruk üzerine maktûlün velisi kâtili serbest bıraktı. Ebû Hüreyre dedi ki: Kâtilin elleri bir enli ve uzun kayışla arkasından bağlı idi. Kâtil, kayışını çekerek, yederek çıkıp gitti. Bu nedenle kendisine Ze'n-Nis'a (= kayış sâhibi) ismi verildi."

٢٦٩١ — حدثنا أَبُو عُمَيْرٍ، عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ النَّحَّاسُ، وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ، وَالْحُسَيْنُ ابْنُ أَبِي السَّرِيِّ الْعَسْقَلَانِيُّ، قَالُوا: ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ بِقَاتِلِ وَلِيِّهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «اعْفُ» فَأَبَى. فَقَالَ «خُذْ أَرْشَكَ» فَأَبَى. قَالَ «اذْهَبْ فَاقْتُلْهُ فَإِنَّكَ مِثْلُهُ». قَالَ، فَلَحِقَ بِهِ. فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ قَدْ قَالَ «اقْتُلْهُ فَإِنَّكَ مِثْلُهُ» فَخَلَّى سَبِيلَهُ.

قَالَ، فَرُوِيَ يَجُرُّ نِسْعَتَهُ ذَاهِبًا إِلَى أَهْلِهِ. قَالَ، كَأَنَّهُ قَدْ كَانَ أَوْثَقَهُ.

قَالَ أَبُو عُمَيْرٍ فِي حَدِيثِهِ: قَالَ ابْنُ شَوْذَبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ: فَلَيْسَ لِأَحَدٍ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يَقُولَ «اقْتُلْهُ فَإِنَّكَ مِثْلُهُ».

قَالَ ابْنُ مَاجَةَ: هٰذَا حَدِيثُ الرَّمْلِيِّينَ، لَيْسَ إِلَّا عِنْدَهُمْ.

TERCEMESİ

2691) '... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir adam, velîsinin kâtilini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **getirdi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama):

«(Kâtili) **bağışla,» buyurdu. Adam bağışlamaktan imtinâ etti. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Diyetini (kan bahasını) **al,» buyurdu. Adam** (bundan da) **imtina etti.** (Bu kere) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Git kâtili öldür, şüphesiz sen (onu öldürür isen) **onun mislisin,» buyurdu. Enes dedi ki: Sonra adama arkadan yetişildi ve kendisine denildi ki, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Kâtili öldür. Şüphesiz sen (onu öldürürsen) **onun mislisin,» buyurdu. Adam bunun üzerine kâtile yol verdi.**

Enes (Radıyallâhü anh) **dedi ki: Kâtil,** (bağlı bulunduğu ve son anda çözülen) **kayışını yederek, ev halkının yanına doğru gider vaziyette görüldü. Enes** (Radıyallâhü anh) **dedi ki; maktûlün velîsi galiba kâtili bağlamıştı.**

(Müellifin şeyhi) **Ebû Umeyr dedi ki: İbn-i Şevzeb, Abdurrahman bin el-Kâsım'ın şöyle söylediğini rivâyet etti: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den sonra** (yâni O'ndan başka) **hiç kimse** (maktûlün velîsine) : **«Kâtili öldür, şüphesiz sen de** (onu öldürürsen) **onun mislisin» diyemez.**

İbn-i Mâceh dedi ki: Bu, Remlîlerin hadîsidir. Yalnız onların yanında bulunur, (onlardan başka hiç kimsenin yanında bulunmaz.)"

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s â î de rivâyet etmiştir.

M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s â î bu hadîslerin bir benzerini de Vâil b i n H ü c r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadîslerde geçen "**Nis'a**" deve ve benzeri hayvanların yularında kullanılan bir nevî kayış mânâsınadır.

Hadîslerde söz konusu cinâyet zâhiren kasden işlendiği için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kâtili maktûlün velîsine kısâs için teslim etmiştir. Kâtil kasden öldürmediğine yemin edince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) maktûlün velîsini uyarmıştır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in **«Eğer kâtil doğru söylüyor ise»** emri, şu hükmü ifâde eder: Zâhirine göre kasden işlenmiş bir cinâyetin kasden olmadığına dâir kâtilin yaptığı savunma mûteber değildir. Ama maktûlün velîsine uygun ve ihtiyatlı olanı o kâtili öldürmekten vazgeçmesidir. Çünkü kâtil bu savunmasında samîmi ve doğru sözlü ise maktûlün velîsi onu öldürmekle günaha girmiş olur.

İkinci hadîste sözü edilen cinâyet olayında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kâtilin bağışlanmasını, sonra diyetin alınmasını maktûlün velîsine teklif etmiş ise de velî bu iki teklîfe rızâ göstermeyince kâtil, kısâs edilmek üzere kendisine teslim edilmiş ve bu arada Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :

«Kâtili öldür sen de (kâtili öldürürsen) **onun mislisin»** buyurmuştur. Parantez içi ifâde diğer rivâyetlerden yararlanılarak ilâve edilmiştir. Bu cümle ile ilgili olarak şöyle bir soru hatıra gelir:

Bir müslümanı kasden öldürmek büyük bir günahtır. Bu cinâyeti işleyen kişiyi öldürmek ve kısâs hükmünü tatbik etmek meşrûdur. Maktûlün velîsi bunu öldürmekle günah işlemiş olmaz. Halbuki bu hadîste Resûl-i Ekrem maktûlün velîsine: **«Sen kâtili öldürürsen sen de onun misli olursun»** buyurmuştur. Bu nasıl olur?

Buna cevâben S i n d î : Yâni adam öldürme bakımından ikisi aynidir. İkisi de adam öldürmüş olur. Ama birisi haksız ve zulüm olarak cinâyet işlemiş olur. Diğeri ise haklı olarak öldürmüş olur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) arayı bulmak ve bağışlamaya teşvik için bu ayırımı yapmadan bu buyruğu söylemiştir. Bu gibi hallerde tarîzde bulunmak câizdir. Kasdedilen mânâ şu olabilir: Kâtil, maktûlü kasden öldürmediğine yemin ediyor. Eğer bu sözünde doğru ise kâtili öldürmek câiz değildir. Yâni mânevî yönden mes'ûliyetli bir iştir, demiştir.

N e v e v î de bu cümlenin yorumu hakkında: Sıhhatlı yorum şudur: Sen kâtili öldürürsen, bir tarafın diğer tarafa bir üstünlüğü ve bir ikram ile iyiliği yoktur. Çünkü maktûlün velîsi kâtili öldürmekle hakkını tam olarak almış olur. Fakat kâtili bağışlarsa, üstünlük, minnet, iyilik, bol sevab ve dünyada bol takdir kazanmış olur. Bir kavle göre bundan maksad şudur: Kâtili öldürmekle maktûlün velîsi de adam öldürmüş olur. Fakat birinci cinâyet haram olan bir cinâyettir. İkincisi ise helâl olan bir cinâyettir. Bununla beraber ikisi de öfkeye uymak, nefsî arzûyu gerçekleştirmek husûsunda eşittir. Özellikle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kâtili bağışlamayı talep ettiğine rağmen maktûlün velîsi bu taleb'e rızâ göstermeyip kâtili öldürme yolunu tercih ederse ne değeri kalmış olur, diye bilgi vermiştir.

BU İKİ HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Maktûlün velisi kasden cinâyet işleyen kâtili, öldürmek, kan bahasını almak ve kâtili bağışlamak husûsunda muhayyerdir.

2. Devlet yetkilisi, kısâsı gerekli kâtili bağışlamak için maktûlün velisinden ricâda bulunabilir.

3. Kısâs edilmesi gerekli kâtilin kaçması endişesi bulunduğu takdirde onu bağlamak câizdir.

4. Bağlı olan sanığın bu durumda, yâni bağlı olduğu halde ifâde vermesi câizdir.

5. Kâtil bağışlandığı zaman, tazîr ismi verilen cezâya çarptırılması şart değildir. Yâni bağışlanan kâtilin, teşhîr, tahkir, dayağa çekmek gibi cezâlarla cezâlandırılması mecbûriyeti yoktur. Hattâbî'nin anlattığına göre Mâlik bin Enes: Bağışlanan kâtil yüz değnekle dövülür ve bir yıl süre ile hapsedilir, demiştir.

Son hadîsi Müellifimize üç zât rivâyet etmiştir. Bunlar Remlî oldukları için Müellifimiz, bu hadîsin yalnız Remlîlerin yanında bulunduğunu ifâde etmiştir.

Abdurrahmân bin el-Kâsım'ın hadîsin sonunda rivâyet olunan sözünün mânâsı şudur: Kasden bir müslümanı öldürdüğü sâbit olan bir kâtili kısâs olarak öldüren maktûlün velîsi hakkında: "Kâtili öldürürsen sen de onun gibi olursun" demeye kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur. Bu sözü ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buyurmuştur. Başkası böyle söyleyemez.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu sözünün yorumu yukarda beyân edildi. Başkası bu sözü söyleyip maktûlün velîsini kâtile benzetemez. Çünkü kâtilin cinâyeti gayri meşrûdur, haramdır. Maktûlün velîsinin yaptığı iş ise meşrûdur ve bir hakkı kullanmaktan ibârettir.

(٣٥) باب العفو فى القصاص

35 — KISÂS (DÂVÂSIN)DA BAĞIŞLAMA BÂBI

٢٦٩٢ – حدثنا إسحٰق بن منصور . أنبأنا حبان بن هلال. ثنا عبد الله بن بكر المزني عن عطاء بن أبي ميمونة (قال: لا أعلمه إلا عن أنس بن مالك) قال: ما رفع إلى رسول الله ﷺ شيء فيه القصاص، إلا أمر فيه بالعفو .

TERCEMESİ

2692) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arzedilen kısâsla ilgili her dâvâda O, bağışlamayı emir (yâni teşvik) ederdi."**

٢٦٩٣ — حدّثنا عليّ بن محمّد. ثنا وكيع عن يونس بن أبي إسحق، عن أبي السّفر؛ قال : قال أبو الدّرداء : سمعت رسول الله ﷺ يقول « ما من رجل يصاب بشيء من جسده، فيتصدّق به، إلّا رفعه الله به درجة، أو حطّ عنه به خطيئة » .

سمعته أذناي، ووعاه قلبي .

TERCEMESİ

2693) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim, buyurdular ki:**

«Vücûdundan bir şey (yâni yaralanma veyâ bir tarafının kesilmesi) **ile başına bir musîbet gelip de bunu sadaka eden** (yâni hasmını bağışlayıp misillemeden vazgeçen) **hiç bir** (müslüman) **adam yoktur ki, bu** (bağışlaması)**ndan dolayı Allah onu bir derece yükseltmesin veyâ bundan dolayı onun bir günahını bağışlamasın.»**

(Ebü'd-Derdâ demiştir ki) : **Bu hadîsi iki kulağım işitti ve kalbim iyice hıfzetti."**

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs kısâs, yâni gerek kâtili öldürme dâvâsında ve gerekse bir müslümanın bir organını kestiği için kendisinin de o organının kesilmesi gereken cânî ile ilgili dâvâda bağışlama girişimlerinin meşrûluğuna delâlet eder. En-Neyl yazarı: Afıv ve bağışlamaya teşvik işi sahîh hadîsler ve Kur'an-ı Kerîm'in âyetleriyle sâbittir. Genel olarak bağışlamanın meşrûiyeti konusunda ihtilâf yoktur. Bulunan ihtilâf şudur: Zulüme uğrayanların zâlimleri bağışlaması mı, bağışlamayı bırakması mı evlâdır?

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir. Tirmizî bunu rivâyet ettikten sonra: Bu, garîb bir hadîstir. Râvî Ebü's-Sefer'in Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'den hadîs işittiğini bilmiyorum. Ebü's-Sefer'in ismi Saîd bin Ahmed, bir kavle göre bin Yuhmid'dir, der.

Hadîs, yaralanan veyâ vücûdunun bir tarafı kesilen müslümanın câniyi, yâni kendisine bu zararı veren müslümanı bağışlamasının ve misillemeden vazgeçmesinin sevâbını bildirmekle bağışlamayı teşvik eder. Hadîsteki tasadduk, sadaka etmek, bağışlamak mânâsınadır.

(٣٦) باب الحامل يجب عليها القود

36 — KISÂS OLARAK ÖLDÜRÜLMESİ GEREKLİ HÂMİLE KADIN (HAKKINDA GELEN HADÎS) BÂBI

٢٦٩٤ — حدثنا محمد بن يحيى. ثنا أبو صالح عن ابن لهيعة، عن ابن أنعم، عن عبادة بن نسي، عن عبد الرحمن بن غنم. ثنا معاذ بن جبل، وأبو عبيدة بن الجراح، وعبادة بن الصامت، وشداد أوس؛ أن رسول الله ﷺ قال «المرأة، إذا قتلت عمدا، لا تقتل حتى تضع ما في بطنها، إن كانت حاملا، وحتى تكفل ولدها. وإن زنت، لم ترجم حتى تضع ما في بطنها، وحتى تكفل ولدها».

في الزوائد: في إسناده ابن أنعم. اسمه عبد الرحمن بن زياد بن أنعم، ضعيف. وكذلك الراوي عنه عبد الله بن لهيعة.

TERCEMESİ

2694) "... Muâz bin Cebel, Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh, Ubâde bin es-Sâmıt ve Şeddâd bin Evs *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kadın teammüden (bir kimseyi) öldürdüğü zaman, hâmile olursa, hamlini bırakıp bebeğini bir bakıcıya teslim edinceye kadar öldürülmez ve hâmile kadın zinâ ederse, doğum yapıp bebeğini bir bakıcıya teslim edinceye kadar recmedilmez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde İbn-i En'üm bulunur. Bunun adı Abdurrahmân bin Ziyâd bin En'üm olup zayıftır. Kendisinden rivâyet eden Abdullah bin Lehîa da böyledir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs; bir kimseyi öldürdüğü için kısâs olarak öldürülmesi gereken veyâ bekâr olmadığı halde zinâ ettiği için recmedilmesi gereken kadın hâmile olduğu takdirde bu ce-

zâların derhal infaz edilemeyip, kadının doğum yapması ve doğacak bebeği besleyip bakacak bir kimseye teslim edinceye kadar erteleneceğine delâlet eder.

Bu hükümler husûsunda âlimler ittifak hâlindedir. Çünkü hâmile kadın kısâs veyâ had olarak öldürüldüğü takdirde karnındaki cenîn de öldürülmüş olur. Cenînin bir günahı söz konusu olmadığı için cezâ infâzı ertelenir.

Konu hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

Bu hadîsi rivâyet eden dört sahâbînin hâl tercemeleri daha önce beyân edilmiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

٢٢ - كتاب الوصايا

22 — VASİYYETLER KİTÂBI

Vasâya, vasiyyet'in çoğuludur. **Vasiyyet,** bir şeyi tavsiye etmek, ısmarlamak ve tavsiye edilen şey mânâlarına gelir.

Fıkıh ıstılahında ise vasiyyet, bir malın veyâ bir intifa hakkını teberru sûretiyle ölümden sonraya bağlamak üzere başkasına temlik etmektir. Meselâ kişi sağlığında: Ben öldüğüm zaman şu malın falan kişi veyâ kuruluşa olsun, veyâ şu akarımın geliri bu hayır yoluna tahsis edilsin, der. İşte bu gibi temliklere vasiyyet denilir.

Müslümanın, sağlığında vasiyyet etmesinin hükmü ve önemi bu kitâbın 2. bâbında rivâyet olunan hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır.

(١) باب هل أوصى رسول الله صلى الله عليه وسلم

1 — RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) VASİYYET ETTİ Mİ? BÂBI

٢٦٩٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. ثنا أَبِي وَأَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَعَبْدُ اللهِ ابْنُ نُمَيْرٍ) عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: مَاتَرَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، وَلَا شَاةً وَلَا بَعِيرًا، وَلَا أَوْصَى بِشَيْءٍ.

TERCEMESİ

2695) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât ettiği zaman ne bir dinâr** (altın), **ne bir dirhem** (gümüş), **ne bir koyun - keçi, ne de bir deve bırakmadı ve** (mâli) **bir şey vasiyyet etmedi."**

İZAHI

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir.

Hattâbî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın: «**ve bir şey vasiyyet etmedi**» sözünden maksadı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mâlî bir vasiyyette bulunmadığını ifâde etmektir. Çünkü, insan mîras olarak geriye bıraktığı malda vasiyyet edebilir. Geriye mal bırakmadığı takdirde neyi vasiyyet edecektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mîrasçılarına kalacak bir mal bırakmadı ki bunda vasiyyet etsin. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mâlî olmayan bâzı vasiyyetlerde bulunmuştur. Meselâ, yahûdîlerin Arabistan Yarımadası'ndan çıkarılmasını, misâfirlere ikramda bulunulmasını, namazlara dikkat edilmesini, köle ve câriyelere iyi bakılmasını ve malın zekâtına riâyet edilmesini tavsiye buyurduğuna dâir hadîsler mevcuttur, demiştir.

Müslim'in şerhinde Nevevî de: Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mâlî vasiyyette bulunmadığını ve Şiiler'in iddiâ ettiği gibi Ali (Radıyallâhü anh)'ın hilâfetine dâir bir vasiyyette bulunmadığını ifâde etmek istemiştir, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hayber ve Fedek'te bulunan arâzisine gelince O, bu arâziyi hayatında müslümanlara vakfederek gelirini onlara tahsis buyurmuştu.

٢٦٩٦ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع عن مالك بن مغول، عن طلحة بن مصرف؛ قال: قلت لعبد الله بن أبي أوفى: أوصى رسول الله ﷺ بشيء؟ قال: لا. قلت: فكيف أمر المسلمين بالوصية؟ قال: أوصى بكتاب الله.

قَالَ مَالِكٌ: وَقَالَ طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ: قَالَ الْهُزَيْلُ بْنُ شُرَحْبِيلَ: أَبُو بَكْرٍ كَانَ يَتَأَمَّرُ عَلَى وَصِيِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ وَدَّ أَبُو بَكْرٍ أَنَّهُ وَجَدَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدًا، فَخَزَمَ أَنْفَهُ بِخِزَامٍ.

TERCEMESİ

2696) "... Talha bin Musarrif'tan rivâyet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:

Ben Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhümâ)'ya:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir şey vasiyyet etti mi? diye sordum. Abdullah:**

Hayır, (etmedi) **dedi. Ben:**

Öyle ise O, müslümanlara nasıl vasiyyet etmelerini emretti? dedim. Abdullah:

O, Allah'ın Kitâb'ı ile (amel edilmesini) **vasiyyet etti, dedi.**

Mâlik dedi ki: Talha bin Musarrif, el-Hüzeyl bin Şürahbîl'in şöyle dediğini söyledi: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in vasîsî** (yâni Şiîler'in iddiâ ettiği gibi) **hilâfeti verdiği Ali** (Radıyallâhü anh) **başında halîfe olmaya** (mı) **kalkıştı? Ebû Bekir, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den** (herhangi bir sahâbî'nin halîfeliği yolunda) **bir ahdini bulup da kendini onun hükmü altına almayı çok arzû etti."**

İZAHI

T a l h a b i n M u s a r r i f'in A b d u l l a h b i n E b î E v f a (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği kısım **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Fakat onun **e l - H ü z e y l**'den rivâyet ettiği eser kısmına başka kitablarda rastlamadım.

T a l h a b i n M u s a r r i f, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir şey vasiyyet edip etmediğini sorunca **A b d u l l a h b i n E b î E v f â** (Radıyallâhü anh) bu sorunun özel bir vasiyyete âit olduğunu sandığı için, hayır diye cevap vermiş olma-

sı kuvvetle muhtemeldir. Abdullah, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hiç bir tavsiyede bulunmadığını söylemek istememiştir. Nitekim ikinci soruya verdiği cevapta müslümanların Kur'an-ı Kerîm'e sarılmalarını tavsiye buyurduğunu söylemiştir. Buhârî'nin şerhinde Aynî: İlk sorunun cevabında İbn-i Ebî Evfâ, Şîîler'in hilâfetle ilgili iddiâ ettikleri vasiyyet durumunun asılsız olduğunu söylemek istediği mümkündür, demiştir.

Sünenimizde hadîsin sonunda Talha'nın el Huzeyl'den naklettiği eser de bu ihtimali kuvvetlendirir.

Bilindiği gibi Şîîler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hz. Alî'ye bâzı sırları ve dînî emirleri özel olarak öğrettiğini ve başka sahâbîlerin bunlardan haberdar edilmediğini iddiâ etmişlerdi. Yine onların iddiâlarına göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ali'yi vasi tâyin etmişti. Şîîler'in bu dedikodusu o devirde yaygın olduğu için İbn-i Ebî Evfâ ilk sorudan bu meseleyi anlamış olabilir.

Şîîler'in bu iddiâsı tutarsızdır. Hiç bir dayanağı yoktur. Onların ileri sürdükleri hadîsler mevzudur. Bir çok sahîh hadîsler bu iddiânın asılsız olduğunu ispatlamıştır. 1626 ve 2658 nolu hadîsler de bu iddiâyı reddeden delillerdendir.

İbn-i Ebî Evfâ'nın, ilk sorunun mâlî vasiyyete âit olduğunu zan etmiş olması ihtimâli de vardır. Bu nedenle, hayır diye cevaplamıştır.

Talha'nın ikinci sorusuna gelince bundan maksadı şudur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyette bulunmadığına göre bunu müslümanlara emretmesinin hikmeti nedir?

İbn-i Ebî Evfâ bu soruya karşı, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Kur'ân-ı Kerîm'i tavsiye ettiğini yâni Kur'ân-ı Kerîm'e sarılmayı, O'nunla amel edilmesini tavsiye buyurduğunu açıklamıştır.

Nevevî de özetle şöyle der:

"İbn-i Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, malının üçte birisiyle vasiyyet etmediğini kasdetmiş olabilir. Çünkü O, geriye mal bırakmamıştı. Arâzisini hayatında sebil etmişti. Silâh, katır ve benzeri eşyasının da vârislerine âit olmayıp hepsinin sadaka olduğunu hadîsleriyle beyân buyurmuştu. Bu nedenle vasiyyet edilecek mal yoktu. İbn-i Ebî Ev-

f â ' nın ilk cevapla A l i (Radıyallâhü anh)'a halîfeliği ile ilgili bir vasiyyetin bulunmadığını beyân etmek istemiş olması da muhtemeldir."

Müslümanların Allah'ın kitâbına sarılmaları vasiyyeti en önemli olanı olduğu için İ b n - i E b î E v f â bunu açıklamakla yetinmiştir. Çünkü yukarda açıkladığım gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in başka vasiyyetleri de vardır.

E l - H ü z e y l b i n Ş ü r a h b î l ' in eserinde geçen "Hızâm" devenin burnuna takılan halka demektir. Devenin burnuna bir halka takılıp buna yular bağlanınca artık istenen yöne götürülür ve deve yuları çekenin emrine kesinlikle uyar. Bu cümle mecâzî mânâda E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) hakkında kullanılmıştır. Yâni eğer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hilâfet için A l i (Radıyallâhü anh) veyâ başka bir sahâbîyi tavsiyede bulunmuş olsaydı, E b û B e k i r burnuna **Hızâm** denilen halka takılan deve gibi o zâta tâbi olacaktı ve böyle bir şeyin olmasını cânu gönülden isterdi. Ş i î l e r ' in iddiâ ettiği gibi A l î ' ye böyle bir vasîlik verilmiş iken E b û B e k i r ' in hilâfeti kabullenmesi mümkün değildi. Çünkü o takdirde maazallah E b û B e k i r , Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine karşı gelmiş olmaz mı idi. Hâşa ve kellâ. Böyle bir davranış, değil E b û B e k i r , hiç bir sahâbîden meydana gelmez. Allah bizleri onların komşuluğuna kavuştursun.

İ b n - i E b î E v f â (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 416 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

٢٦٩٧ — حدّثنا أحمدُ بنُ المِقْدامِ . ثنا المُعْتَمِرُ بنُ سُلَيْمانَ . سَمِعْتُ أبِي يُحَدِّثُ عَنْ قَتادَةَ عَنْ أنَسِ بْنِ مالِكٍ؛ قالَ: كانَتْ عامَّةُ وَصِيَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ حَضَرَتْهُ الوَفاةُ، وَهُوَ يُغَرْغِرُ بِنَفْسِهِ «الصَّلاةَ. وَما مَلَكَتْ أيْمانُكُمْ» .

في الزوائد : إسناده حسن، لقصور أحمد بن المقدام عن درجة أهل الضبط. وباقي رجاله على شرط الشيخين.

Talha bin Musarrif (R.A.) bin Amr'ın Hâl Tercemesi

Talha bin Musarrif (R.A.) bin Amr bin Ka'b el-Yâmî Ebû Muhammed el-Kûfî âlimlerdendir. İbn-i Evfâ, Enes, Saîd bin Cübeyr ve başka zâtlardan rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Muhammed, Ebû İshâk, Zübeyd bin el-Hars, el-A'meş, Mâlik bin Miğvel, Şu'be ve bir çok zâtlardır. Sıkâ bir zâttır. Hicretin 112. yılı vefât etmiştir. (Hülâsa : 180)

TERCEMESİ

2697) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in vefât edeceği son anlarında rûhu boğazına geldiğindeki** (ahkâmla ilgili) **tüm vasiyyeti:**

«**Namaza** (devam ediniz) ve **sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere** (yâni mallarınızın haklarına ve köleler ile câriyelerinizin haklarına riâyet ediniz)» **emri idi.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Çünkü Ahmed bin el-Mıkdâm Ehl-i Zabtın (yâni işittiği hadîsleri iyice belleyenlerin) derecesine erişmemişti. Senedin kalan râvîleri Buhârî ile Müslim'in şartları üzerinedir.

٢٦٩٨ – حدّثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ أُمِّ مُوسَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، قَالَ كَانَ آخِرُ كَلَامِ النَّبِيِّ ﷺ «الصَّلَاةَ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ».

TERCEMESİ

2698) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in** (vefâtı sıralarındaki) **son sözü:**

«**Namaza** (devam ediniz) ve sağ **ellerinizin mâlik olduğu şeylere** dikkat ediniz),» **emri idi.**"

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. **Tuhfe'**nin beyânına göre Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâî de rivâyet etmiştir.

Bu iki hadîste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son nefeslerini verirken beş vakit namaza devam edilmesini ve müslümanların mâlik olduğu şeylerin hak ve hukûkuna riâyet etmelerini tavsiye buyurmuştur.

Mallar el ile kazanıldığı ve alış verişlerde genellikle sağ el kullanıldığı için **«sağ ellerinizin mâlik olduğu»** tâbiri kullanılmıştır. Müslümanların mâlik olduğu şeylerden maksad ise zekâta tâbi mal-

lar ile köle ve câriyelerdir. Yâni mallarınızın zekâtını hakkıyle veriniz ve köle ile câriyelerinize iyi muâmele ediniz. Onların haklarına riâyet ediniz. Bu iki emir ahkâmla ilgilidir. Demek ki, ahkâmla ilgili olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son tavsiyesi bu iki meseleye âittir. Tercemede parantez içi ilâve ile ahkâm kaydını koymanın sebebi şudur: Diğer bâzı hadîslerde rivâyet edildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son nefeslerini verirken buyurduğu son söz **«Allahım bana mağfiret eyle ve beni Refîk-i A'lâ'ya eriştir.»**

«Refîk-i A'lâ» ile kasdedilen mânâ hakkında müteaddid yorumlar bulunur. Bu husus 1619 nolu hadîste geçti. Oraya bakılabilir.

(٢) باب الحث على الوصية

2 — VASİYYET ETMEYE TEŞVİK BÂBI

٢٦٩٩ — حدثنا علي بن محمد. ثنا عبد الله بن نمير عن عبيد الله بن عمر، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ما حق امرئ مسلم أن يبيت ليلتين وله شيء يوصي فيه، إلا ووصيته مكتوبة عنده».

T E R C E M E S İ

2699) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunup da vasiyyeti, yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatmak müslüman bir kişinin hakkı (ona yakışır şey) değildir.»"

٢٧٠٠ — حدثنا نصر بن علي الجهضمي. ثنا درست بن زياد. ثنا يزيد الرقاشي، عن أنس بن مالك؛ قال: قال رسول الله ﷺ «المحروم من حرم وصيته».

في الزوائد: في إسناده يزيد بن أبان الرقاشي، وهو ضعيف.

T E R C E M E S İ

2700) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mahrûm kişi, vasiyyet etmekten mahrûm olan kimsedir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yezîd bin Ebân er-Rakkaşî bulunur, bu râvî zayıftır.

٢٧٠١ – حدثنا محمد بن المصفى الحمصي. ثنا بقية بن الوليد، عن يزيد بن عوف، عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من مات على وصية، مات على سبيل وسنة. ومات على تقى وشهادة. ومات مغفورا له».

في الزوائد: في إسناده بقية، وهو مدلس. وشيخه يزيد بن عوف، لم أر من تكلم فيه.

TERCEMESİ

2701) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Müslümanlardan) **kim vasiyyet üzerine** (yâni vasiyyet etmiş olarak) **ölürse, o kimse** (yakışır) **bir yol ve sünnet**(e riâyet) **üzerine ölmüş olur, takvâ ve şehâdet üzerine ölmüş olur ve bağışlanmış olarak ölmüş olur.**»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Bakiyye vardır ki bu zât tedlîsçidir. Şeyhi Yezîd bin Avf hakkında konuşan kimseyi görmedim.

٢٧٠٢ – حدثنا محمد بن معمر. ثنا روح بن عوف، عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ قال: «ما حق امرئ مسلم يبيت ليلتين، وله شيء يوصي به، إلا ووصيته مكتوبة عنده».

TERCEMESİ

2702) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunup da vasiyyeti yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatmak müslüman bir kişinin hakkı** (ona yakışır şey) **değildir.**»"

İZAHI

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivâyet ettiği İbn-i Ömer (Radıyalâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi, Mâlik ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh) ile Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri ise Ze-

vâid türündendir. Bu bâbtaki hadîslerin hepsi vasiyyet etmeyi teşvik etmektedir.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen hak kelimesi yakışır ve lâyık olan mânâsına yorumlanmıştır. Cumhûr bu kelimeyi böyle yorumlamıştır. **El-Münâvî**: Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Bir müslümanın vasiyyet etmek istediği bir malı, veyâ borcu, ya da başkasına âit olup yanında emânet edilen bir şey var ise bu durumları açıklayıcı yazılı vasiyyeti yanında bulundurması ihtiyata uygun olanıdır, demiştir.

Burdaki rivâyette iki gece kaydı var ise de bu kayıd tahdîd için değildir. Bâzı rivâyetlerde bunun yerine bir gece, kaydı vardır. Bir kısım rivâyetlerde ise üç gece kaydı mevcuttur. Rivâyetlerin değişikliği bu sürenin tahdîd için olmadığına delâlet eder. Yâni az bir zaman olsa bile, o sürenin vasiyyetsiz geçirilmesi uygun değildir. Çünkü insan ne zaman öleceğini bilemez.

Avnü'l-Mabûd yazarının naklen beyânına göre İ b n ü ' l - M e l i k bu hadîsin şerhinde özetle şöyle demiştir:

"Bâzı ilim adamları bu hadîsin, yâni İ b n - i Ö m e r ' in hadîsinin zâhirini tutarak: Vasiyyet etmek vâciptir, demiştir. Cumhûra göre ise vasiyyet etmek müstahabtır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyet etmeyi müslüman için bir hak kılmış, onun aleyhine kılmamıştır. Eğer vasiyyet etmek vâcip olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyet işini müslümanın lehinde değil, aleyhinde kılacaktı. Hadîsin ifâde tarzı ise vasiyyetin müslümanın aleyhinde olduğuna yorumlanmaya müsâid değildir. Bâzı âlimler: Müstahab olan vasiyyet, teberru olan işlerle ilgili vasiyyettir. Borç ödeme ve emânetleri sâhiplerine iâde etmekle ilgili vasiyyet ise vâcibtir, demişlerdir."

H a n e f î âlimler vasiyyet etmenin müstehablığına hükmedenlerdendir. Buna delîl olarak da bu hadîsin râvîsi olan İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın vasiyyet etmediğine dâir bir rivâyetin bulunmasını göstermişlerdir.

N e v e v i de İ b n - i Ö m e r ' in hadîsinin şerhinde özetle şöyle der:

"Vasiyyetle emrolunduğu husûsunda tüm müslümanlar ittifak hâlindedir. Bizim mezhebimiz ve cumhûrun mezhebi, vasiyyet etmenin mendûbluğudur, vâcibliği değildir. Z â h i r i y y e mezhebi mensupları bunun vâcibliğini söyleyerek bu hadîsi delîl göstermişler ise de bu hadîs onların delîli sayılamaz. Çünkü hadîste vasiyye-

tin vâcibliğine dâir bir hüküm yoktur. Lâkin bir müslümanın borcu, başkasına âit emânet gibi bir hak var ise bunu vasiyyet etmesi lâzımdır. Ş â f i î : Bu hadîsin mânâsı, müslümanın ihtiyatlı davranması bakımından en uygun olanı vasiyyetnâmesinin yazılı olarak yanında bulundurulmasıdır. Bu itibarla müslüman kişinin, vasiyyetini bir an önce yapması, yazdırması, bunu şâhidle tevsik etmesi ve ihtiyaç duyduğu şeyleri vasiyyetnâmesine geçirmesi müstehabtır. Sonra vasiyyetnâmesine ilâve etmek istediği bir durum olursa bunu da eklemelidir, demiştir.

Hadîste vasiyyetin yazılı olması istenmiştir. Bununla beraber şâhidlendirilmesi gereklidir. Şâhidlendirilmiş olması kaydı da düşünülür. Böyle yorum yapılmalıdır. Şâhidsiz olarak yazılması kasdedilmemiştir. Hattâ şâhidlendirilmemiş yazılı vasiyyet ile amel edilmez ve bir yarar sağlamaz. Bizim mezhebimiz ve cumhûrun mezhebi budur. M u h a m m e d b i n N a s r hadîsin zâhirini tutarak, şâhidlendirilmemiş yazılı vasiyyetlerin muteber olduğunu söylemiştir." A h m e d b i n H a n b e l de bu görüştedir.

K u r t u b î de: Bu hadîste vasiyyetin yazılı olmasından söz edilmesi, bir tevsîk ve teyid içindir. Vasiyyette esas olanı şâhidle tevsîk etmektir. Şâhidle tevsîk edilen bir vasiyyet, yazılı olsun veyâ olmasın mûteberdir. Bu hususta âlimler ittifak hâlindedir, demiştir.

2700 nolu hadîsten kasdedilen mânâ ise şudur: Vasiyyet etmeden ölen bir müslüman vasiyyet amelinin sevâbından mahrum kalmakla hayırlı amelin kemâlinden mahrum kalmış olur. Çünkü vasiyyet dünyadaki amellerin sonuncusu durumundadır. Vasiyyet meşrû kılınmış ki müslüman kimse âhirette bundan yararlansın. Bundan mahrum kalan kimse büyük bir hayırdan mahrum kalmış olur.

(٣) باب الحيف فى الوصية

3 — VASİYYETTE ZULÜM ETMEK BÂBI

٢٧٠٣ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ زَيْدٍ الْعَمِّىُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسولُ اللهِ ﷺ « مَنْ فَرَّ مِنْ مِيرَاثِ وَارِثِهِ ، قَطَعَ اللهُ مِيرَاثَهُ مِنَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

فى الزوائد : فى إسناده زيد العمّىّ .

TERCEMESİ

2703) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim vârisinin mîrasçılığı (hakkı)ndan kaçarsa Allah kıyâmet günü o kimsenin Cennetten mîrasçılığını keser.»"

Not: Zevâid'de bunun senedinde Zeyd el-Ammî'nin bulunduğu bildirilmiştir.

٢٧٠٤ – حدثنا أحمد بن الأزهر. ثنا عبد الرزاق بن همام. أنبأنا معمر، عن أشعث ابن عبد الله، عن شهر بن حوشب، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إن الرجل ليعمل بعمل أهل الخير سبعين سنة. فإذا أوصى حاف في وصيته. فيختم له بشر عمله، فيدخل النار. وإن الرجل ليعمل بعمل أهل الشر سبعين سنة. فيعدل في وصيته، فيختم له بخير عمله، فيدخل الجنة».

قال أبو هريرة: واقرءوا إن شئتم (تلك حدود الله – إلى قوله – عذاب مهين).

TERCEMESİ

2704) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz adam yetmiş yıl hayır ehlinin amelini (ibâdetini) **işler. Sonra** (ölümüne yakın) **vasiyyet ettiği zaman vasiyyetinde zulüm eder, böylece ameli şerle kapanır ve bu yüzden** (Cehennemdeki) **ateşe girer** (girmeye müstehak olur). **Şüphesiz** (başka bir) **adam yetmiş yıl şer ehlinin amelini işler. Sonra** (ölümü yaklaşınca) **vasiyyetini adâletli eder, böylece ameli, hayırla kapanır ve bu nedenle Cennete girer.»**

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bu hadîsi teyid etmek üzere) **şöyle demiştir: İsterseniz; تلك حدود الله – إلى قوله عذاب مهين âyetlerini okuyunuz."**

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîste, vârislerinden mal kaçıran, yâni ölümü hâlinde mîrasçıları-

(1) Bu sahâbînin hâl tercemesi 6. hadîs bölümünde geçti.

na mal kalmasın veyâ az mal kalsın, diye malının üçten fazlasını vasiyyet etmek, malının tamamını veyâ çoğunu bir mîrasçısına hibe etmek gibi davranışlarda bulunan bir kimsenin Cennetten mahrum edilmeye müstehak olduğu bildirilmektedir. Böyle yapan kimse Cennet'e mîrasçı olma hakkından mahrum edilmeye müstehak olmakla beraber bağışlanırsa Cennet'e girer. Bağışlanmazsa cezâsını çektikten sonra Allah'ın lütfu ile Cennet'e girer.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen «Vasiyyette zulüm etmek» ifâdesiyle mîrasçılara zarar vermek mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivâyetlerinde bu cümle yerine; فَيُضَارَّانِ فِي الْوَصِيَّةِ = «**Altmış yıl Allah'a itaat eden erkek veyâ kadın ölecekleri zaman vasiyyette** (mîrasçılarına) **zarar verirler...**» cümlesi kullanılmıştır. Mîrasçılara zarar vermek, vasiyyet yüzünden mîrasçıları mîras hakkından mahrum etmek veyâ malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmak sûretiyle mîrasçıların alacakları meşrû miktarı azaltmakla olur.

Erkek ve kadının vasiyyetten dolayı mîrasçıları zarara uğratmak ile ilgili olarak **Tuhfe** yazarı özetle şöyle der:

"Yâni altmış yıl Allah'a itâat eden erkek veyâ kadın, mîrasçısı olmayan yabancı kimselere malının üçten birisinden fazlasını vasiyyet etmek veyâ mîrasçılarının bir kısmı mîrastan mahrum kalsın diye malının tamamını diğer mîrasçısına hibe etmek sûretiyle, mîrasçılarmm tamamına veyâ bir kısmına zarar verir. Bu ise Allah'ın koymuş olduğu mîras hükmünden kaçmak sayıldığından yasaklanmıştır. İbnü'l-Melik bu cümleyi böyle açıklamıştır. Bâzıları da bu cümleyi şöyle yorumlamışlardır: Yâni kişi, vasiyyete liyakatlı olmayana mal verilmesini vasiyyet eder veyâ doğru olarak yaptığı hak bir vasiyyetten cayarak uygulanmaması için ikinci bir vasiyyette bulunur ya da vasiyyetinin bir kısmını nakzeder, yâni iptal eder, demiştir.

Böyle davranan erkek veyâ kadının cehennemlik olduğuna dâir cümlenin mânâsı da şöyledir: Yâni bu kimseler azâba müstehak olurlar. Lâkin azap edilip edilmemesi Allah'ın dilemesine kalmıştır."

Müellifimizin rivâyetinde «**yetmiş yıl**» kaydı mevcuddur. Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivâyetlerinde bunun yerine «**Altmış kaydı**» bulunur. Bu sayılardan tahdîd değil, uzun süre mânâsı kasdedilmiştir.

Gerek iyi amellerde ve gerekse kötü amellerde ömrün son zamanları önemlidir. Hayatı boyunca kötülükler işleyen kimse, ömrünün sonlarında bunlardan pişmanlık duyarak hayırlı işlere yönelirse inşâallah âkıbeti iyi olur. Aksine hareket de aksi sonuç verir. Bu konuda başka hadîsler de vardır.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği bu hadîsi teyid etmek üzere okuduğu âyetler N i s â sûresinin 13 ve 14. âyetleridir. Bu âyetlerden önceki âyetlerde mîras ve vasiyyetten bahsedilmektedir. Mîras ve vasiyyetle ilgili hükümler beyân buyurulduktan sonra bu iki âyet'te meâlen şöyle buyurulur:

«İşte bunlar Allah'ın kanunlarıdır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Orada ebedî kalacaklardır. Büyük kurtuluş da budur.» (13)

«Kim Allah'a ve Resûlüne isyan eder, yasalarını aşarsa Allah onu da içinde ebedî kalacağı bir ateşe sokacaktır. Zillet verici azab da onadır.» (14)

T i r m i z î ile E b û D â v û d'un rivâyetlerine göre E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) bu sûrenin 12. âyetinin sonunda bulunan; مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْدَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ = (mîrasçılara) zarar verme kasdı olmaksızın yapılmış olan vasiyyetten veyâ borçtan sonra...» parçasından 13. âyetinin bitimine kadar okumuştur.

Bu sûrenin 12. âyetinde bâzı mîrasçıların hisse mikdarları belirtilmekte ve bu hisse sâhiplerinin hisselerinin, mûrisin, yâni ölen kişinin vasiyyeti ile borcu terekeden çıkarıldıktan sonra hesaplanacağını hükme bağlamaktadır. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın okuduğu parçanın meâli ve 13. âyetin mânâsı yukarda beyân edildi.

٢٧٠٥ – حدّثنا يَحْيَىٰ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارِ الْحِمْصِيُّ . ثنا بَقِيَّةُ عَنْ أَبِي حَلْبَسٍ ، عَنْ خَلِيدِ بْنِ أَبِي خَلِيدٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ فَأَوْصَىٰ ، وَكَانَتْ وَصِيَّتُهُ عَلَى كِتَابِ اللهِ ، كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا تَرَكَ مِنْ زَكَاتِهِ فِي حَيَاتِهِ » .

في الزوائد: في إسناده بقية بن الوليد، وهو مدلس، وقد عنعنه .. وشيخه أبو حلبس ، أحد المجاهيل.

TERCEMESİ

2705) "... Kurre (bin Eyâs) (1) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim ki ölümü yaklaşır da vasiyyet eder ve vasiyyeti Allah'ın Kitâbı(ndaki esâslar) üzerine olursa o vasiyyet o kimsenin hayatta iken ödemediği zekâtına keffâret olur.»"

Not: **Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Bakiyye bin el-Velid bulunur. Bu râvî tedlisçi olup bu hadîsi an'ane ile rivâyet etmiştir. Onun şeyhi Ebû Halbes de meçhûl râvîlerdendir.**

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtildi. Allah'ın kitâbına uygun vasiyyette bulunmanın önemini bundan önceki bâbta rivâyet olunan hadîsler beyân etmişti. Meşrû vasiyyetin mü'min kimse için bir ecir ve sevap taşıdığı da muhakkaktır. Sevabların günahlara keffâret veyâ azâbın hafîfletilmesine vesîle olduğu da sâbittir. Ancak zekâtta kul hakkı da bulunduğu cihetle mükellefin boynunda ve zimmetinde kalan bir borçtur. Mutlaka ödenmesi gereklidir. Nâfile sadakalar ve bağışlar, zekâta müstehak kimselere verilse bile zekât borcu ödenmiş sayılmaz. Vasiyyet de böyledir. Eğer bu hadîs sahîh ise şöyle yorumlanmalıdır: Bir müslüman zimmetindeki zekâtı ölümüne yakın zamana kadar ödememiş de ölümüne yakın günlerde zekât borcunun ödenmesini vasiyyet etmişse, vasiyyetine binâen ödenen zekât borcu, onun zamanında vermediği zekât için bir keffârettir. Yâni inşâallah günahının bağışlanması umulur. Allah gerçeği bilendir.

(٤) باب النهي عن الإمساك في الحياة والتبذير عند الموت

4 — HAYATTA (İYİ YOLLARDA) MAL HARCAMAYIP ÖLÜM YAKLAŞINCA SAVURGANLIK ETMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٢٧٠٦ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا شريك عن عمارة بن القعقاع بن شبرمة، عن أبي زرعة، عن أبي هريرة؛ قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! نبئني. بأحق الناس مني بحسن الصحبة؟ فقال «نعم. وأبيك! لتنبأن. أمك» قال:

(1) Bu sahâbînin hâl tercemesi 6. hadîs bölümünde geçti.

ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «ثُمَّ أَبُوكَ»
قَالَ: نَبِّئْنِي يَا رَسُولَ اللهِ عَنْ مَالِي كَيْفَ أَتَصَدَّقُ فِيهِ؟ قَالَ «نَعَمْ. وَاللهِ! لَتُنَبَّأَنَّ. أَنْ تَصَدَّقَ
وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ، تَأْمُلُ الْعَيْشَ وَتَخَافُ الْفَقْرَ. وَلَا تُمْهِلْ حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ نَفْسُكَ
هٰهُنَا، قُلْتَ: مَالِي لِفُلَانٍ، وَمَالِي لِفُلَانٍ. وَهُوَ لَهُمْ، وَإِنْ كَرِهْتَ».

TERCEMESİ

2706) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:

— Yâ Resûlallah iyi davranmam husûsunda üzerimde en çok hakkı bulunan insanın kim olduğunu bana haber ver, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Evet. Babana and olsun ki (bu husus) muhakkak sana haber verilecektir. (En çok hakkı olan insan) **annendir,» buyurdu. Adam:**

(Annemden) **sonra** (üzerimde **en** çok hakkı olan kişi) **kimdir? diye sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Sonra** (yine) **annendir,» buyurdu. Adam:**
— (Annemden) **sonra kim? diye sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Sonra** (yine) **annen,» buyurdu. Adam:**
— (Annemden) **sonra kim? diye sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Sonra baban», buyurdu. Adam** (bu kere) :
— **Malımdan bana haber ver Yâ Resûlallah! Ondan nasıl sadaka vereyim,** (en fazîletli sadaka nasıl olur)? **diye sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Peki, Allah'a yemin ederim sen muhakkak (bundan) **haberdar edileceksin.** (En fazîletli tasadduk), **sen sıhhatli,** (dünyalığa) **ihtiraslı, yaşamaya ümidli ve fakirlikten korkarken sadaka vermendir. Sakın** (sadaka vermeyi) **geciktirme. Nihâyet rûhun** (gırtlağa işâretle) **şuraya gelince malım falana ve malım fulana** (olsun) **dersin. Halbuki sen hoşlanmasan bile malın** (ölümün dolayısıyla) **onlaradır.»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î ' den başka **Kütüb-i Sitte** sâhiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Ancak bâzı rivâyetlerde yalnız sadaka ile ilgili kısım bulunur. Diğer kısım yoktur.

Hadîste geçen «**Sohbet**» kelimesi, arkadaşlık, muâşeret, yaşama, geçinme gibi mânâlara geldiğinden, geniş anlamlı olarak davranma şeklinde terceme etmeyi uygun buldum.

Hadîste geçen «**Şahîh**» kelimesi ihtirasla, cimri şeklinde açıklandığı gibi cimri mânâsından geniş bir anlam verenler de vardır. Bu itibarla bu kelimeyi ihtiraslı mânâsına terceme ettim.

N e v e v î bu hadîsin açıklaması bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

Hadîsten kasdedilen mânâ şudur:
"İhtiras ve dünyalığı sevmek, insana sıhhatli iken galebe çalar. Bu nedenle insan sıhhatli iken cömertçe davranıp sadaka verirse, daha ihlâslı, samîmî ve ecri daha büyük olur. Fakat hayattan ümidini kesip ölümünün yaklaştığını sezen ve malının vârislerine kalacağını anlayan kimsenin bu sıralarda verdiği sadaka böyle değildir. Çünkü bu esnadaki sadaka, sıhhat, ihtiras, yaşama ümidi ve fakirleşme endişesi duyulduğu durumdaki sadakaya nazaran noksandır.

Rûhun gırtlağa geldiği zamandan maksad bu hâlin yaklaştığı zamandır. Çünkü ruh gırtlağa gerçekten geldikten sonra edilen vasiyyet, verilen sadaka ve yapılan tasarrufların hiç birisi geçerli sayılmaz. Bu husûsta fıkıhçılar ittifak hâlindedir.

Akla şöyle bir soru gelebilir:
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soru sâhibinin babasına yemin etmiştir. Halbuki, Allah'tan başkası ile yemin etmenin yasaklığı bilinmektedir. Babalar adına yemin etmenin yasaklığı da sahîh hadîslerle sâbittir.

Bu soruya şöyle cevap verilir: Yasak olan şey, Allah'tan başka bir şeye bile bile ve teammüden yemin etmektir. Hadîste geçen söz ise kasıd olmaksızın dile gelen bir kelimedir. Bu ne yemin sayılır, ne de yasakların şümûlüne girer."

Hadîsin son kısmında geçen:
«**Rûhun gırtlağa gelince malım falanadır, malım fulanadır, dersin. Halbuki sen hoşlanmasan bile malın (ölümün dolayısıyla) onlaradır.**» cümlelerinde bulunan falan ve fulan kelimeleri ile mîrasçı-

lar mı, yoksa kendilerine mal vasiyyet edilen kimseler mi kasdedildiği yolunda değişik yorumlar yapılmıştır.

S i n d î, bu kelimelerle mîrasçıların kasdedildiği görüşündedir. Yâni ölüm döşeğindeki bu lâflar bir anlam taşımaz. Çünkü adamın malı ölümü ile mîrasçılarına kendiliğinden intikal etmiş olur. Adam bu durumdan hoşlanmasa da netice budur.

Bâzı rivâyetlerde bu cümleler yerine;

قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانْ = **«... Falana şu kadar mal, fulana da bu kadar mal** (olsun) **dersin. Halbuki o mal filâna olmuştur.»** cümleleri bulunur.

Bâzıları bu cümlelerde geçen falan, fulan ve filân kelimeleri ile mîrasçıların kasdedildiğini söylemişlerdir. Bir kısım âlimler ise: İlk iki kelime ile kendilerine mal vasiyyet edilen kişiler ve son kelime ile mîrasçılar kasdedilmiştir, derler.

Yâni sen ölüm döşeğine girdikten sonra malını şuna buna vasiyyet ediyorsun. Halbuki vasiyyet ettiğin mal sen terekenin üçte birinden fazla olduğu takdirde mîrasçıların dilerlerse bu vasiyyeti iptal ederler. Böylece bu vasiyyet geçersiz sayılır.

Âlimler bu cümleleri başka şekillerde de yorumlamışlardır. İsteyenler hadîs kitablarının şerhlerine bakabilirler.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Annenin hakkı herkesin hakkından fazladır. Herkesten fazla anne ile iyi geçinmek, iyi davranmak gereklidir. Bu hak çok önemli olduğu için üç defa tekrarlanmıştır.

2. Anneden sonra babanın hakkı diğer insanların haklarından fazladır.

3. En fazîletli sadaka, sağlık, ihtiras, yaşama ümidi ve fakirleşme endişesi varken verilen sadakadır. Sadaka ve hayır işleri geciktirilmemelidir.

4. Kişinin ölümü ile malı mîrasçılarına kalır. Kişi ölüm döşeğinde mîrasçılarını malından mahrum etme yetkisine sâhip değildir.

٢٧٠٧ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هرون . أنبأنا حريز بن عثمان . حدّثني عبد الرّحمن بن ميسرة ، عن جبير بن نفير ، عن بسر بن جحّاش القرشيّ ؛ قال : بزق النّبيّ ﷺ في كفّه . ثمّ وضع أصبعه السّبّابة وقال « يقول الله عزّ وجلّ : أنّى تعجزني ، ابن آدم ! وقد خلقتك من مثل هذه . فإذا بلغت نفسك هذه (وأشار إلى حلقه) قلت : أتصدّق . وأنّى أوان الصّدقة ؟ » .

في الزوائد : إسناده صحيح .

TERCEMESİ

2707) "... Büsr bin Cahhâş el-Kureşî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) **eline** (hafifçe) **tükürdü. Sonra şehâdet parmağını** (tükürük damlası üzerine) **bırakıp şöyle buyurdu:**

«**Allah** (Azze ve Celle) **buyuruyor ki:** (Ey) **Âdem oğlu seni şunun misli olan** (bir damla meni) **den yarattığım halde beni nasıl âciz** (zan) **edersin** (de malından sadaka ödemezsin)? **Sonra rûhun şuraya** (ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğazına işâret etti) **ulaştığı zaman sen: Sadaka veririm, dersin. Halbuki sadaka verme zamanı** nerede? (Yâni bu fırsatı kaçırdın).»"

Not: Bunun senedinin sahîh olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivâyet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), muhâtablarının dikkatini çekmek üzere tükürük damlasını örnek göstererek insanın böyle bir damlacık sudan yaratıldığını Allah'tan naklen beyân buyurmuştur. Bu yüce kudrete sâhip olan Allah Teâlâ, kulun vereceği sadakanın yerini fazlasıyla dolduracağını vaad buyurduğu halde muhteris kimseler fakirleşme endişesinden dolayı sağlığında sadaka vermekten çekinirler. Bu davranış bir bakıma Allah Teâlâ'nın kula dünyalık vermekten âciz olduğu zannını sezdirmektedir. Hadîsin kudsî kısmı böyle bir zannın bâtıl olduğuna işâret eder.

Rûhun boğaza gelmesi zamanından maksad tam o zaman olabilir. Bu takdirde, hastanın bu esnada verdiği sadaka geçersizdir. Bu

durum bundan önceki hadisin izahı bölümünde anlatıldı. Hadisin son cümlesi de böyle yorumlanır. Yâni artık sadaka verme zamanı geçmiştir, yapılan tasarruf geçersizdir.

Ruhun boğaza gelmesi zamanından maksad, bu zamanın yaklaştığı vakit ise bu esnada verilen sadaka geçerli olmakla beraber pek sevaplı olmadığı anlamı kasdedilmiş olur. Bu durum da yukardaki hadîsin izahı bölümünde anlatıldı.

(٥) باب الوصية بالثلث

5 — MALIN ÜÇTE BİRİYLE VASİYYET ETMEK BÂBI

٢٧٠٨ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِىُّ ، وَسَهْلٌ : قَالُوا :
ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِىِّ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : مَرِضْتُ عَامَ الْفَتْحِ
حَتَّى أَشْفَيْتُ عَلَى الْمَوْتِ . فَعَادَنِى رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : أَىْ رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ لِى مَالًا
كَثِيرًا . وَلَيْسَ يَرِثُنِى إِلَّا ابْنَةٌ لِى . أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَىْ مَالِى ؟ قَالَ « لَا » قُلْتُ : فَالشَّطْرُ ؟
قَالَ « لَا » قُلْتُ : فَالثُّلُثُ ؟ قَالَ « الثُّلُثُ . وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ . أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ ،
خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ » .

TERCEMESİ

2708) "... Âmir'in babası Sa'd (bin Ebî Vakkas) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben Mekke'nin fetih yılı (Mekke'de) **ölüme yaklaştığım derecede hastalandım. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hastalığım dolayısıyla bana uğradı. Ben de :**

Ey Allah'ın Resûlü şüphesiz benim çok malım var ve bir kızımdan başka mîrasçım yoktur. Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vasiyyet edebilir miyim? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **:**

Büsr bin Cahhâş el-Kureşî (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Büsr bin Cahhâş (El-Hâfız'ın tesbitine göre bu kelime «Cihâş»dır.) Şam'lı bir sahâbîdir. Bir hadîsi vardır. Râvîsi Cübeyr bin Nüfeyr'dir. İbn-i Mâceh onun hadîsini rivâyet etmiştir. (Hülâsa : 47)

«Hayır,» buyurdu. Ben:

Yarısı (vasiyyet olabilir mi)? **dedim. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine):

«Hayır,» buyurdu. Ben:

Peki üçte biri (olabilir mi) **diye sordum. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Üçte bir (kâfidir), **üçte bir de çoktur.** (Çünkü) **senin mîrasçılarını zengin bırakman, onları halka ellerini açıp dilenecek derecede fakir bırakmadan hayırlıdır,» buyurdu."**

İ Z A H I

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın M e k k e ' de hastalandığı bâzı rivâyetlerde belirtildiği için bu durumu parantez içinde belirttim. S a ' d (Radıyallâhü anh) hastalığının ağırlığından dolayı ölümünün yaklaştığı kanısına varmıştı. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir mu'cize olarak, B u h â r î ile M ü s l i m ' deki rivâyette sarahaten belirtildiği gibi meâlen **«Ey Sa'd Allah'tan umarım ki seni bu hastalıktan kaldıracak ve senin** (fetihlerin) **le bir çok müslümanlar faydalar sağlayacaklar ve bir çok müşrikler zararlanacaklardır,»** buyurmuştur. H z . S a ' d (Radıyallâhü anh) bu hastalıktan kurtulup bundan sonra 45 veyâ 48 yıl yaşadığı ve bir çok fetihlerde bulunduğu sâbittir.

S a ' d (Radıyallâhü anh) bir kızından başka mîrasçısının bulunmadığını söylemiştir. Halbuki ferâiz ilminde **«Asaba»** ismi verilen mîrasçıları vardı. Bu itibarla N e v e v i onun bu sözünü şöyle yorumlar: Yâni "Mîrastan belirli hissesi olan mirasçı yalnız bir kızım var." Diğer mîrasçıları asaba durumunda idiler. Asaba belirli payı olmayıp pay sâhiplerinden artan malı ve pak sâhibi durumunda hiç mîrasçı olmadığı zaman terekenin tamamına mîrasçılardır. S a ' d bu cümleyle şunu kasdetmiş olabilir: **"Bir kızdan başka çocuğum ve çok yakın mîrasçım yoktur."**

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a ' d ' ın, malının üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesini uygun bulmayıp üçte birisine izin verdikten sonra: **«Üçte bir de çoktur»** buyurmuştur. Bu cümle de değişik şekillerde yorumlanmıştır:

E l - H â f ı z : **Bu** cümlenin malın üçte biriyle vasiyyet etmenin câizliğini ve fakat vasiyyet edilecek meblâğın bundan az tutul-

masının daha iyi olduğunu açıklamak amacıyla buyurulmuş olması muhtemeldir. Cümleden ilk anda anlaşılan mânâ da budur. Cümleden kasdedilen mânâ şu olabilir : Malın üçte birini vasiyyet etmek en mükemmel olanıdır, sevâbı çoktur. Üçüncü bir ihtimal : Malın üçte biri çoktur, az değildir. Ş â f i î son ihtimâlin daha uygun olduğunu söylemiştir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) ise ilk yorumu benimsemiştir, der.

Hadîste geçen S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın: أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي sözünü «**Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vasiyyet edebilir miyim?**» diye terceme ettim. N e v e v î : Bu cümle iki mânâya muhtemeldir : Birisi, sadaka edilmek üzere vasiyyet etmektir. (Yâni ben öldüğüm zaman malımın üçte ikisi sadaka olarak dağıtılmak üzere vasiyyette bulunabilir miyim?). Diğer mânâ : Malımın üçte ikisini ölmeden önce ve bu hastalık esnâsında hemen sadaka olarak dağıtabilir miyim? Bu iki mânâdan hangisi kasdedilirse edilsin, netice değişmez. Tüm âlimlere göre ölüm döşeğinde kişi malının üçte birinden fazla mikdarda ne sadaka edebilir, ne de vasiyyet edebilir. Ancak mîrasçılarının rızâsı varsa bu takdirde sadaka etmesi de vasiyyet etmesi de câizdir, diye bilgi vermiştir.

B u h â r î 'nin rivâyetinde bu cümle yerine: أُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ ؟ «**Ben malımın tamamını vasiyyet edeyim** (mi)?» tâbiri bulunduğu için yukardaki cümleyi buna uygun bir şekilde terceme etmeyi tercih ettim.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Hastayı ziyâret etmek, devlet başkanı dâhil herkese müstehabtır.

2. Tedâvî, takvâ sâhiplerinin duâsını almak, vasiyyet etmek ve fetvâ almak gibi meşrû bir amaçla hastalığın ağırlığını ve şiddetini dile getirmek hasta için câizdir. Ama öfkelenmek gibi yersiz maksadla hastalığın ağırlığını anlatmak mekruhtur ve hastalıktan dolayı beklenen sevâbı azaltır.

3. Meşrû yollarla mal biriktirmek ve zenginleşmek câizdir.

4. Kişi, yakınlarına, hısım ve akrabalarına ikramda bulunmalı ve mîrasçılarına şefkat etmelidir. Yakınlara yardım etmek, yabancılara yardım etmekten üstündür.

5. Bâzı âlimler bu hadîsin, zenginliğin fakirlikten daha iyi olduğuna delâlet ettiğini söylemişlerdir.

6. Kişi, vasiyyet edeceği mal miktarı ile mîrasçılarına bırakacağı mal mikdarını adâletli bir şekilde ayarlamalıdır. Malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmamalıdır.

N e v e v i bu madde ile ilgili olarak özetle şöyle der:

"Bizim arkadaşlarımız ve başka âlimler: Mîrasçıları zengin olan kimselerin mallarının üçte birisini teberru olarak vasiyyet etmeleri müstehabtır. Mîrasçıları fakir olanların ise vasiyyet edecekleri meblâğın, malın üçte birinden az olması müstehabtır, demişlerdir.

Bu yüzyıllardaki âlimler, mîrasçısı bulunan kimsenin, malının üçte birinden fazla meblâğda ettiği vasiyyetin infaz edilmemesi ve ancak mîrasçılarının rızâsıyla infaz edilebilmesi husûsunda ittifak etmişlerdir. Kezâ mîrasçıların hepsinin rızâsı bulunduğu takdirde kişi malının tamamını vasiyyet edebilir. Bu husûsta da âlimlerin icmâı vardır.

Hiç vârisi olmayan kimseye gelince, bizim mezhebimiz ve cumhûra göre onun malının üçte birinden fazla mikdar için edeceği vasiyyet geçerli değildir. Fakat E b û H a n î f e, onun arkadaşları, İ s h â k, bir rivâyete göre A h m e d bunu câiz görmüşlerdir. A l i b i n E b î T â l i b (Radıyallâhü anh) ile İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'ın da bu görüşte oldukları rivâyet olunmuştur."

H a n e f î fıkıh kitablarından el-Mülteka da: Mirasçılar zengin veyâ alacakları hisselerle zenginleşecek durumda ise malın üçte birinden düşük meblâğı vasiyyet etmek müstehabtır. Aksi takdirde, yâni mîrasçılar bu durumda değiller ise vasiyyet etmemek daha sevimlidir. Malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmak ise sahîh değildir. Mîrasçılar râzı olmasalar bile malın üçte birini (mîrasçı olmayanlara) vasiyyet etmek sahîhtir, diye bilgi verilmektedir.

Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına başvurmak gerekir.

٢٧٠٩ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّ اللهَ تَصَدَّقَ عَلَيْكُمْ، عِنْدَ وَفَاتِكُمْ، بِثُلُثِ أَمْوَالِكُمْ، زِيَادَةً لَكُمْ فِي أَعْمَالِكُمْ».

في الزوائد: في إسناده طلحة بن عمرو الحضرمي، ضعفه غير واحد.

TERCEMESİ

2709) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz, Allah (hayır) amellerinizi artırmak için mallarınızın üçte birini vefâtınız zamanında size tasadduk etti (sadaka - vasiyyet etme yetkisini verdi.)»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Talha bin Amr el-Hadrami bulunur. Bu râviyi zayıf sayanlar bir kişi değildir.

٢٧١٠ – حدثنا صالح بن محمد بن يحيى بن سعيد القطان. ثنا عبيد الله بن موسى. أنبأنا مبارك بن حسان عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «يا ابن آدم! اثنتان لم تكن لك واحدة منهما: جعلت لك نصيبا من مالك حين أخذت بكظمك، لأطهرك به وأزكيك. وصلاة عبادي عليك، بعد انقضاء أجلك».

في الزوائد: في إسناده مقال؛ لأن صالح بن محمد بن يحيى، لم أر لأحد فيه كلاما، لا بجرح ولا غيره. ومبارك بن حسان، وثقه ابن معين. وقال النسائي: ليس بالقوي. وقال أبو داود: منكر الحديث. وذكره ابن حبان في الثقات، يخطىء ويخالف. وقال الأزدي: متروك وباقي رجال الإسناد على شرط الشيخين.

TERCEMESİ

2710) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Allah Teâlâ buyurdu ki) Ey Âdem oğlu hiç birisi senin (hakkın) olmayan (ve merhametimle sana verdiğim) iki şey var: Seni (günahlardan) temizlemek ve arındırmak için, gırtlağını tuttuğum (canını alacağım) zaman malından sana bir pay (vasiyyet için) verdim ve ecel (ömür) ünün bitiminden sonra kullarımın senin üzerine (kıldıkları) cenâze namazı.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi aleyhinde söz söylenir. Çünkü râvilerinden Sâlih bin Muhammed bin Yahyâ hakkında ne tenkid ne de başka şekilde herhangi bir kimsenin sözünü görmedim. Râvi Mübârek bin Hassân'ı İbn-i Muin sıkâ saymıştır. Fakat Nesâî, onun kuvvetli olmadığını, Ebû Dâvûd da onun hadisinin münker olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da onu sıkâlar arasında anmış ve: Bâzen hatâya düşer ve muhâlefet eder, demiştir. El-Ezdî de onun hadisinin terkedildiğini söylemiştir. Senedin kalan râvileri Buhârî ile Müslim'in şartları üzerinedir.

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türünden olup D â r e k u t n î ve B e y h a k î tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Hayır amellerinizin çoğalması için öleceğiniz zaman mîrasçılarınız râzı olmasalar bile malınızın üçte birinde tasarruf etme yetkisine sâhipsiniz. Allah size bu yetkiyi ihsân etmiştir. Sadaka ve vasiyyetle hayırlarınızı böylece fazlalaştırmış olabilirsiniz.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de Zevâid türündendir. Bu hadîs kudsî hadîslerdendir. Çünkü hadîsin ifâde tarzı Allah Teâlâ'nın kuluna hitab etmesi şeklindedir. Bu hadîsten kasdedilen mânâ da şudur:

Mal, dünya hayatı içindir. Ölüm gelince malın başkalarına kalması ve vârislere intikal etmesi tâbiidir. Buna rağmen Allah Teâlâ, kuluna ölüm zamanında malının üçte birinde tasarruf yetkisi vermiştir. Bu yetki Allah'ın rahmetinin mahsûlüdür ve kulun günahlardan paklanması içindir. Cenâze namazı da böyledir. Cenâze namazı bir ibâdet olduğu için sevâbı kılanlara âittir. Ölünün bundan yararlanmaması normaldir. Çünkü herkes ancak sa'i ve gayretinin mahsûlünü alır. Nitekim Allah Teâlâ N e c m sûresinin 39. âyetinde; وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى «ve şüphesiz, insana çalışmasının karşılığından başka bir şey yoktur.» buyurmuştur. Bununla beraber Allah bir lütuf ve ikrâm olmak üzere kulunu, üzerinde kılınan cenâze namazından yararlandırır ve mü'minlerin namazda ettikleri duâlardan onu istifâde ettirir. Sanki onun bir çalışması imiş gibi amellerine ilâve eder. Hadîste geçen Kâzam gırtlak mânâsınadır.

٢٧١١ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: وَدِدْتُ أَنَّ النَّاسَ غَضُّوا مِنَ الثُّلُثِ إِلَى الرُّبُعِ . لِأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الثُّلُثُ كَبِيرٌ (أَوْ كَثِيرٌ) » .

T E R C E M E S İ

2711) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Halkın (vasiyyetlerini) mallarının üçte birinden dörtte birine indirmelerini arzularım. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sülüs (yâni malın üçte biri vasiyyet için) **büyüktür veyâ çoktur,»** buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. N e v e v î bu hadîsin şerhinde : Bu hadîs vasiyyet edilecek meblâğın malın üçte birinden az olmasının müstehablığına delâlet eder. Cumhûrun görüşü de mîrasçılar zengin olsun fakir olsun vasiyyetin böyle olmasının müstehablığı istikametindedir. Fakat bizim mezhebimiz (Ş â f i î mezhebi) şudur : Mîrasçılar zengin ise malın üçte birini vasiyyet etmek müstehabtır, fakir iseler vasiyyet edilecek meblâğın üçte birden eksik olması müstehabtır. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın ve A l i (Radıyallâhü anh)'ın mallarının beşte birini, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) ile İ s h â k'ın mallarının dörtte birini vasiyyet ettikleri rivâyet olunmuştur. Malın altıda bir, onda bir gibi oranlarda vasiyyetinin daha uygun olduğunu söyleyenler de vardır.

A l i (Radıyallâhü anh), İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve başkalarından rivâyet edildiğine göre mîrasçıları olup da malı az olan kimsenin vasiyyet etmesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Yukarda da belirttiğim gibi H a n e f î mezhebinin görüşü bu hadîse uygundur.

Malın üçte birinin çokluğu ile kasdedilen mânâ hakkında gerekli bilgi 2708 nolu hadîsin izahı bölümünde anlatıldığı için tekrarlamaya gerek kalmadı. Üçte birinin büyüklüğü de benzer mânâyı ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Sülüs büyüktür veyâ çoktur» buyruğundaki tereddüd râvîye âittir. Yâni ya büyük kelimesi veyâ çok kelimesi kullanılmıştır.

(٦) باب لا وصية لوارث

6 — HİÇ BİR MÎRASÇIYA VASİYYET YOKTUR, BÂBI

٢٧١٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا يَزِيدُ بْنُ هٰرُونَ. أَنْبَأَنَا سَعِيدُ

ابْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ غَنْمٍ ، عَنْ عَمْرِو
ابْنِ خَارِجَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَهُمْ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ . وَإِنَّ رَاحِلَتَهُ لَتَقْصَعُ بِجِرَّتِهَا .
وَإِنَّ لُغَامَهَا لَيَسِيلُ بَيْنَ كَتِفَيَّ ؛ قَالَ « إِنَّ اللّٰهَ قَسَمَ لِكُلِّ وَارِثٍ نَصِيبَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ .
فَلَا يَجُوزُ لِوَارِثٍ وَصِيَّةٌ . الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ . وَمَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ ،
أَوْ تَوَلَّى غَيْرَ مَوَالِيهِ ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ . لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ
وَلَا عَدْلٌ » (أَوْ قَالَ : عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ) .

TERCEMESİ

2712) "... Amr bin Hârice *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Kasvâ isimli binek) **devesi üzerinde hutbe irâd buyurdu.** (Bu esnâda) **binek devesi geviş getiriyordu ve ağzının köpüğü benim iki omuzumun arasında akıyordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hutbesinde) **buyurdu ki:**

«Allah, şüphesiz her mirasçıya mirastan olan nasibini taksim (ve tâyin) **buyurdu. Artık hiç bir mirasçıya vasiyyet câiz değildir. Çocuk döşek** (sâhibin)**e âittir. Zinâ eden** (erkeğ)**e de mahrûmiyet vardır. Kim babasından başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddiâ eder veyâ kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti o kimsenin üzerine olsun** (veyâ onun üzerindedir.) **O kimseden ne tevbe ne de fidye** (râvi dedi ki: veyâ Peygamber! ne fidye ne de tevbe buyurdu) **kabul olunur.**"

٢٧١٣ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا شُرَحْبِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ
الْخَوْلَانِيُّ . سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ الْبَاهِلِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ ،
عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ « إِنَّ اللّٰهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ . فَلَا وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ » .

TERCEMESİ

2713) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Vedâ Haccı yılı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbesinde şöyle buyururken işittim:

«Allah her hak sâhibine (mirastan) hakkını şüphesiz vermiştir. Artık mirasçıya vasiyyet yoktur.»"

٢٧١٤ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ شابُورٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : إِنِّي لَتَحْتَ نَاقَةِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ يَسِيلُ عَلَيَّ لُعَابُهَا . فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِنَّ اللّٰهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ . أَلَا لَا وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ » .

في الزوائد: إسناده صحيح . ومحمد بن شعيب وثقه رحيم وأبو داود. وباقي رجال الإسناد على شرط البخاري

TERCEMESİ

2714) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Peygamber Vedâ Haccı yılı hutbe irâd ederken) **ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in** (kasvâ isimli) **devesinin** (boynunun) **altında idim. Devesinin ağzının köpüğü benim üstüme** (dökülüp) **akıyordu.** (Hutbesinde) **Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den şu buyruğu işittim:**

«Allah şüphesiz her hak sâhibine (mirastan) **hakkını vermiştir. Bilmiş olunuz ki hiç bir vârise vasiyyet yoktur.»"**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvi Muhammed bin Şuayb'i Rahîm ve Ebû Dâvûd sıkâ saymışlardır. Senedin kalan râvileri Buhâri'nin şartı üzerinedir.

İZAHI

Amr bin Hârice (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ahmed, Nesâî, Dârekutni ve Beyhaki de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Cirre: Geviştir. **Kası:** Geviş getirmek, ağza getirilen gevişi yutmak, şiddetli çiğnemek ve dişleri sıkmak mânâlarına gelir. Tercemede birinci mânâyı seçtim. Diğer mânâları düşünmek de mümkündür.

Lüğâm: Salya ve bundan meydana gelen köpük mânâlarında kullanılır. Bir kavle göre yalnız salya köpüğü mânâsını ifâde eder.

Âhir : Zânî demektir. **Hacr :** Mahrûmiyettir.

Mevâlî : Mevlâ'nın çoğuludur. Mevlâ, efendi, köle, âzadlı köle, köleyi âzadlayan gibi mânâlara gelir. Burada köle veyâ câriyeyi âzadlayan kimse mânâsında kullanılmıştır.

Sarf : Bu ve benzeri hadîslerde kullanıldığı zaman tevbe veyâ nâfile ibâdet mânâsına yorumlanır.

Adl : Fidye veyâ farz ibâdet mânâsına kullanılmıştır. Bu kelime de Sarf kelimesi gibi başka mânâlara da gelebilir. Fakat burada yukardaki iki mânâdan birisi kasdedilmiştir.

Bu hadîste geçen bâzı cümleler bundan önce gelen hadîslerde bulunduğu ve o yerlerde gerekli izah yapıldığı için burda tekrar izaha gerek yoktur. Şöyle ki :

1. **«Çocuk döşek (sâhibin)e âittir. Zinâ eden (erkeğ)e de mahrûmiyet vardır»** parçası 2006 ve 2007 numaralı hadîslerin metninin aynisidir.

2. **«Kim babasından başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddiâ eder veyâ kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti o kimsenin üzerine olsun»** parçası 2609 nolu hadîs metni gibidir.

3. «... Ne **sarf** (yâni tevbe veyâ nâfile ibâdet) ne de **adl** (yâni fidye veyâ farz ibâdet) **kabul olunur»** ifâdesinin bir benzeri 2635 nolu hadîste geçmiştir. Oradaki hadîs cinâyet ve diyet konusuna âid olup buradaki konu ile ilişiği yoktur. Sadece ifâde benzerliği bulunduğu ve orada gerekli açıklama yapıldığı için bu durumu hatırlatmakla yetiniyorum.

Yukarıdaki ifâdelerin izahını görmek isteyenler numaralarını verdiğim hadîslerin izahı bölümüne başvurabilirler.

Bu hadîsin yukarıda anlatılan cümleleri dışında kalan ve bunu tâkip eden hadîslerde de bulunan ve mîrasçılara vasiyyetin sahîh olmadığı hükmünü bildiren cümle ile ilgili açıklamaya geçelim. Bu açıklamaya geçmeden önce şu noktayı da belirteyim :

Bu hadîsten sonra gelen E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î, E b û D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir.

Birinci hadîste **«Allah her mîrasçıya mîrastan olan nasibini taksim etmiştir. Artık mîrasçıya vasiyyet câiz değildir»** buyuruluyor.

Bu hadîsi tâkibeden iki hadîs de bu meâldedir.

Mîras âyetleri inmeden önce malı bulunan kimselerin ölecekleri zaman babalarına, annelerine ve en yakın akrabalarına vasiyyet etmeleri Bakara sûresinin 180. âyeti ile farz kılınmıştı. Âyetin meâli şöyledir:

«Birinize ölüm (sebepleri) geldiği zaman, eğer (geriye) mal bırakacaksa, anneye, babaya ve yakınlara uygun tarzda vasiyyet etmesi size farz, Allah'a isyân etmekten sakınanlara borç kılındı.»

Sonra mîras hükümlerine âit Nisâ sûresinin 11 ve 12. âyetleri nâzil olunca yukarda meâli yazılı Bakara sûresinin 180. âyetinin hükmü neshedilmiş oldu.

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) ile Enes (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettikleri hadîslerin mânâsı şudur: **"Allah her mîrasçıya tâyin ettiği miras payını beyân buyurmuştur. Artık hiç bir mîrasçıya vasiyyet yoktur."**

Hattâbî, Ebû Ümâme'nin hadîsinin açıklaması bölümünde şöyle der:

"Bu hadîs mîraslara âit âyetlere işârettir. Mîras âyetleri inmeden önce en yakın akrabalara vasiyyet etmek Bakara sûresinin 180. âyetiyle vâcib kılınmıştı. Sonra bu âyetin hükmü mîras âyetiyle neshedildi.

Âlimlerin ekserisine göre mîrasçılara vasiyyet hükmünün iptalinin sebebi diğer mîrasçıların haklarının korunmasıdır. Sebep bu olunca diğer mîrasçılar kabul ettikleri takdirde herhangi bir mîrasçıya edilen vasiyyet geçerli sayılır. Nasıl ki malın üçte birden fazla bir miktar mîrasçı olmayan kimselere vasiyyet edildiğinde bunun geçerliliği mîrasçıların kabûlüne bağlıdır. Mîrasçılar kabul etmezse, malın üçte birinden fazla olan vasiyyet geçersiz sayılır ve kabul ederlerse mûteber sayılır.

Bâzıları: Mîrasçılara yapılan vasiyyet, diğer mîrasçılarca kabul edilse bile geçersizdir. Çünkü şer'î bir hüküm konulduğundan dolayı bu hükmün hukuku esas tutulmalıdır. Eğer biz bu hükme rağmen mîrasçıya vasiyyeti câiz sayarsak mensûh bir hükmü işletmiş oluruz. Bu ise câiz değildir."

Hattâbî'nin naklettiği son görüş Zâhiriyye mezhebinin görüşüdür. Âlimlerin cumhûruna göre tüm mîrasçıların kabûlü hâlinde herhangi bir mîrasçıya yapılan vasiyyet geçerli sayılır. Aksi takdirde geçersizdir.

(٧) باب الدّين قبل الوصية •

7 — (ÖLÜYE AİT) BORÇ VASİYYET(İN)DEN ÖNCE (ÖDENMELİ)DİR, BÂBI

٢٧١٥ – حدّثنا عليُّ بنُ محمّدٍ. ثنا وكيعٌ. ثنا سُفيانُ عن أبي إسحٰق، عن الحرث، عن عليٍّ؛ قال : قضى رسولُ اللهِ ﷺ بالدَّينِ قبلَ الوصيّةِ. وأنتم تقرؤونها (مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ) وأنّ أعيانَ بني الأمِّ ليتوارثونَ دونَ بني العلّاتِ.

TERCEMESİ

2715) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vasiyyet(in infazın)-dan önce (ölüye âit) borcun ödenmesine hükmetti. Siz;**

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ = **«Edilen vasiyyetten veyâ borçtan artakalanının...» âyetini de okuyorsunuz. Ve Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **ana baba bir erkek kardeşlerin birbirlerine mîrasçı olduklarına, fakat** (bunların beraberinde bulunan) **yalnız baba bir erkek kardeşlerinin mîrasçı olmadıklarına da hükmetti."**

İZAHI

Bu hadîsi **T i r m i z î** ve **A h m e d** de rivâyet etmişlerdir. **A l i** (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: **N i s â** sûresinin 12. âyetinde bâzı mîrasçıların payları tâyin edilirken ölünün ettiği vasiyyet veyâ borcundan arta kalan maldan mîras paylarının, sâhiplerine verileceği bildirilmektedir. Bu âyette vasiyyet kelimesi borç kelimesinden önce anılmıştır. Okuyuştaki öncelikten hüküm ve ödeme açısından bir öncelik anlaşılmamalıdır. Âyet-i Celîle'de vasiyyet, borçtan önce anılıyor ise de hüküm bunun aksinedir. Önce ölünün borçları tasfiye edilir. Ondan sonra vasiyyeti yerine getirilir. Daha sonra da kalan mal mîrasçılar arasında taksim edilir.

A l i (Radıyallâhü anh)'ın sahâbîlere hitâben "Siz «... edilen vasiyyetten veyâ borçtan artakalanının..." meâlindeki âyeti okuyorsunuz» sözünün anlamı ile ilgili olarak **T ı y b î**: Bu söz bir hükmü beyân etmekle beraber bir soru anlamını taşıyor. Kasdedilen mânâ şöyledir: Siz bu âyeti okuyorsunuz. Acaba bunun mânâsını da biliyor musunuz? Çünkü vasiyyet okuyuşta borçtan evveldir. Fakat

hüküm de borçtan sonradır. Âyette erkek kardeşler de mutlaktır. Yâni bunların; ayni baba ve ayni anadan olma kaydı yoktur. Bu kaydın olmayışı ana baba bir erkek kardeşler ile yalnız baba bir kardeşlerin eşit oldukları zannını veriyor. Resûl-i Ekrem (Aleyhi'ss-salâtü ve's-selâm) ana baba bir erkek kardeşler ile yalnız baba bir erkek kardeşler arasında fark bulunduğuna hükmetmiştir, diye bilgi vermiştir.

Borcun vasiyyetten önce ödenmesi gerektiği halde anılan âyette neden vasiyyet kelimesi borç kelimesinden önce geçmektedir? diye bir soru hatıra gelebilir. Âlimler bu hususta müteaddid sebepler beyân etmişlerdir. **Tuhfe** yazarı, el-Hâfız'dan naklen özetle şöyle der:

"Âyet-i Kerîme'de vasiyyetin borçtan önce anılmasının sebebi şu olabilir: Vasiyyet edilen mal, karşılıksız ödenir. Borç ise bir şeye karşılık olarak ödenir. Bu itibarla vasiyyet edilen malı çıkarmak borcu ödemekten daha zordur. Mîrasçılarda bu duygu olabilir. Bir de şu vardır: Mîrasçılar borcu ödemekte pek kusur etmezler. Fakat vasiyyeti çıkarmakta ihmalkâr davranabilirler. Böyle ihmal ve kusur edilmesin diye vasiyyet borçtan önce anılmış denilebilir. Kezâ, vasiyyet çoğu zaman fakirlere ve yoksullara âit olur. Borç ise bir alacaklının sâbit hakkıdır. Alacaklı kimse kuvvetle hakkını talep edebilir ve söz söyleme yetkisine sâhiptir. Uğraşıp alacağını tahsil eder. Fakat fakir ve fukara kendilerine vasiyyet edilen meblâğı nasıl ve kimlerden tahsil edecekler ve hangi fakirler bu hakkı arayacaklardır? Bir başka sebep şudur: Borç tahakkuk etmiş bir haktır. Vasiyyet ise kişinin kendi arzusuyla üstlendiği bir hizmettir. Kişi bunu üstlenmeyebilir. Kimse niçin vasiyyet etmedin diye zorlayamaz. Tamamen ihtiyarî bir iş olduğundan ihmal edilmemesi ve teşvik edilmesi için önce anılmıştır, demek mümkündür."

Borcun vasiyyetten önce ödenmesinin gerekliliği husûsunda ilim ehli ittifak hâlindedir. Bâzı rivâyetlere göre Ebû Sevr âyetin zâhirindeki tarza bakarak vasiyyetin borçtan önce ödenmesinin gerekliliği görüşünü beyân etmiştir.

Hadîste geçen **«A'yan-ı Benî'l-Ümm»** ana baba bir erkek kardeşler mânâsında kullanılan bir ifâdedir. **«Benü'l-Allat»** ise yalnız baba bir erkek kardeşler demektir. Mîrasçıların bir kısmını beyân eden Nisâ sûresinin 12. âyetinde erkek kardeşlerin miras durumları beyân edilmektedir. Ancak bunların ayni baba ve anneden olmaları veyâ yalnız babaları, ya da yalnız annelerinin ayni olmalarının şart

olup olmadığı beyân edilmemiştir. İşte Ali (Radıyallâhü anh) bu hadîsle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu konuda verdiği hükmü rivâyet etmiştir. Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Bir adam öldüğünde hem ana baba bir erkek kardeşleri hem de yalnız baba bir erkek kardeşleri var ise o kimseye ana baba bir erkek kardeşler mîrasçı olur. Fakat yalnız baba bir erkek kardeşleri mîrasçı olmaz. Mîras konuları bu kitaptan sonra gelen kitapta geçecektir. Yeri geldiğinde daha geniş bilgi verilir.

(٨) باب من مات ولم يوص هل يتصدق عنه ؟

8 — VASİYYET ETMEMİŞ HALDE ÖLEN KİMSE YERİNE SADAKA VERİLİR Mİ? BÂBI

٢٧١٦ — حدثنا أبو مروان محمد بن عثمان العثماني ثنا عبد العزيز بن أبي حازم، عن العلاء بن عبد الرحمن، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رجلا سأل رسول الله ﷺ قال: إن أبي مات وترك مالا. ولم يوص. فهل يكفر عنه أن تصدقت عنه؟ قال «نعم».

TERCEMESİ

2716) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Babam öldü. Mal da bırakmıştır. Ve vasiyyet etmemiştir. Onun yerine benim sadaka vermem günahlarına keffâret olur mu? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Evet,» buyurdu."

٢٧١٧ — حدثنا إسحق بن منصور. ثنا أبو أسامة عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ أن رجلا أتى النبي ﷺ فقال: إن أمي افتلتت نفسها ولم توص. وإني أظنها لو تكلمت لتصدقت. فلها أجر إن تصدقت عنها، ولي أجر؟ فقال «نعم».

TERCEMESİ

2717) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: (Yâ Resûlallah!) Annem âniden öldü. Vasiyyet de etmemişti.

Zannımca annem konuşabilseydi sadaka (verilmesini vasiyyet) ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka verirsem ona da bana da sevap olur mu? diye sordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem :

«Evet (olur),» buyurdu."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde sözü edilen soru sâhibi sahâbilerden Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'dır. Ubâde, annesinin hayrata düşkünlüğünü veyâ vasiyyet etme arzusunu bildiği için âniden ölen annesinin vasiyyet etme fırsatını bulamadığını söylemek istemiştir.

BU İKİ HADÎSTEN ŞU HÜKÜMLER ÇIKAR

1. Müslüman ölü için sadaka vermek meşrû ve müstehabtır.

2. Müslüman ölü, kendisi için verilen sadakalardan yararlanır. Günahları varsa sadaka buna keffâret olur. Günahları yok ise sadaka mertebesinin yükselmesine vesile olur.

3. Ölüsü için sadaka veren kimse de yararlanır. Kendisi için de ayrıca sevap vardır.

4. Ölü adına sadaka vermek için vasiyyet etmiş olması şartı aranmaz. Yakınları diledikleri mikdarda sadaka çıkarabilirler.

Nevevî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin şerhi bölümünde özetle şöyle der :

Bu hadîsten çıkarılan (yukarda yazılı) hükümler husûsunda müslümanlar ittifak hâlindedir. Kezâ, mîrasçıların ölü adına nâfile sadaka çıkarmalarının vâcib olmadığı, ancak müstehab olduğu husûsunda da müslümanların icmâı vardır. Ölünün zimmetinde kalan mâlî haklara gelince bu hakların ölünün bıraktığı mallardan ödenmesi gereklidir. Şâyet borçlu ölen kimsenin malı yok ise mîrasçıları bu borçları ödemek mecbûriyetinde olmamakla beraber ödemele-

ri müstehabtır. Mâlî hakların ödenmesi ile ilgili bu hükümler için ölünün vasiyyet etmiş olması şartı aranmaz."

Tuhfe yazarı da T i r m i z î ' nin İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın buradaki hadîsine benzeyen ve yine S a ' d b i n U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın sorusuna âit hadîsin izahı bölümünde geniş bilgi vermiştir. Bunun özeti şöyledir:

"Ölünün, kendisi için verilen sadaka ve edilen duâlardan yararlanması husûsunda icmâ vardır. Bu hususta E h l - i S ü n n e t v e ' l - C e m â a t âlimleri arasında bir ihtilâf yoktur. Oruç, namaz ve **Kur'an** okumak gibi bedenî ibâdetlere gelince bunlar ölü yerine îfa edildiği takdirde ölünün yararlanıp yararlanmaması husûsunda ihtilâf vardır. E l - K a r i , **Fıkh-ı Ekber**'in şerhinde: E b û H a n î f e , A h m e d ve selefin cumhûruna göre ölü bu nevî bedenî ibâdetlerden de yararlanır. M â l i k ve Ş â f i î ' nin meşhûr kavillerine göre bu nevî ibâdetlerin sevâbı ölüye ulaşmaz, demiştir. **El-Mirkat**'ta da e l - K a r i , S ü y û t î ' nin şöyle dediğini nakleder: "Okunan **Kur'an-ı Kerîm**'in sevâbının ölüye ulaşıp ulaşmaması husûsunda ihtilâf vardır. Selef'in cumhûru ile üç mezhep imamının görüşlerine göre ulaşır. Bizim imamımız Ş â f i î ' ye göre ise ulaşmaz. Ş â f i î ; وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى = **«İnsana ancak çalışmasının karşılığı vardır»** meâlindeki âyete dayanarak bu görüşü benimsemiştir. İlk görüş sâhipleri bir kaç yönden cevap vermekle bu âyetin bu meseleye delîl olmadığını beyân etmişlerdir. (**Tuhfe** yazarı S u y û t î ' nin beyân ettiği cevapları maddeler hâlinde anmış ise de uzun süreceği endişesiyle buraya geçirmiyorum.)

Ş e v k â n î de **en-Neyl**'de: hak olanı şudur ki yukardaki âyetin hükmü umûmi değildir. Çünkü evlâdın ölüsü için sadaka vermesi, hac etmesi, köle âzadlaması, oruç tutması gibi hususlarda rivâyet olunan hadisler vardır, diyerek bu hadisleri nakletmiştir.

(٩) باب قوله « ومن كان فقيرا فليأكل بالمعروف »

9 — ALLAH'IN; وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ «... ve (yetimin velilerinden) kim fakir ise (yetimin malından) mâruf veçhiyle yesin» KAVLİNİN (beyânı) BÂBI

٢٧١٨ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ . ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . ثنا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ عَنْ عَمْرِو

ابْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : لَا أَجِدُ شَيْئًا . وَلَيْسَ لِي مَالٌ . وَلِي يَتِيمٌ لَهُ مَالٌ . قَالَ « كُلْ مِنْ مَالِ يَتِيمِكَ . غَيْرَ مُسْرِفٍ وَلَا مُتَأَثِّلٍ مَالًا » . قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ « وَلَا تَقِ مَالَكَ بِمَالِهِ » .

TERCEMESİ

2718) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:** (Geçimime vesîle olacak) **hiç bir şey bulamıyorum ve malım** (da) **yoktur. Malı bulunan bir yetimim vardır, dedi.**

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama): **«İsraf etmeyerek ve bir sermaye edinmeyerek yetiminin malından ye,» buyurdu. Amr'in dedesi dedi ki:** ve **Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **şunu da buyurduğunu zannediyorum: «Ve sen malını yetiminin malıyla koruma.»"**

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. **Avnü'l-Mabûd** yazarının beyânına göre Hattâbî bu hadîsin şerhinde şöyle demiştir:

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in veliye yetiminin malından yemesine izin vermesi şu mânâyadır: Velî, yetiminin malını koruyup işletmekle ve yetimin çeşitli iş ve hizmetleriyle meşgul olduğu için bu çalışmaya karşılık ve ücret olarak mâkul bir ölçü içinde ihtiyacını giderme yetkisi verilmiştir. Âlimler, yetimin malından yemek husûsunda ihtilâf etmişlerdir: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre kendisi: "Vasî, yetime ve malına baktığı zaman malından yiyebilir, demiştir. Ahmed bin Hanbel'in görüşü de böyledir. El-Hasan ile Nahaî ise: Vasî onun malından yiyebilir ve sonra da ödemeye mecbur değildir, demişlerdir. Ubeyde es-Selmânî, Saîd bin Cübeyr, Mücâhid ve Evzâî de: Vasî yiyebilir. Fakat yetim erginlik çağına vardıktan sonra vasî, yediği mikdarı ona ödemekle mükelleftir, demişlerdir.

HADİSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Velî fakir olduğu takdirde bakıp hizmet ettiği yetiminin malından uygun bir şekilde yiyebilir. Bu cevâzın velînin gördüğü hizmet karşılığı olduğunu yukarda açıklamıştık.

2. Velî, yetiminin malında israf edemez. İsraf, uygun yerde ihtiyaç duyulan fazla mikdarda harcama yapmaktır. Şu halde velî fakir ise ancak zarûrî nafakasının karşılığını yetiminin malından alabilir. Lüks bir harcama yapamaz.

3. Velî, yetiminin malından kendine mal edinemez, kendine bir sermaye biriktiremez.

4. Velî kendi malını, yetiminin malı ile koruyamaz. Yâni kendi malı var iken bunu harcamayıp yetimin malı ile geçinemez.

Müellifimiz bu bâbın başlığında N i s â sûresinin 6. âyetinden bir parçayı anmıştır. Bundan amacı burada rivâyet ettiği hadîsi âyetle teyid ve takviye etmektir. Çünkü yukarda, yâni bâbın başlığında anılan Nazm-i İlâhî fakir velînin, yetiminin malından **Mâruf** veçhiyle yiyebileceğini bildirmektedir. Bu âyetin tamamının meâli şöyledir:

«Yetimleri evlenme çağına gelinceye kadar deneyiniz. Sonra onlarda rüşd (olgunlaşma) **görürseniz, mallarını kendilerine hemen teslim ediniz. Onlar büyüyecekler diye mallarını israfla acele yemeyiniz. Kim zengin ise** (baktığı yetimin malından yemekten) **kaçınsın. Kim fakir ise** (baktığı yetimin malından) **mâruf veçhiyle yesin. Mallarını kendilerine teslim edeceğiniz zaman, onlara karşı şâhid bulundurunuz. Hesap görmeye Allah yeterdir."** (Nisâ : 6)

Tefsîrlerde beyân edildiğine göre yukarıya meâlini geçirdiğim âyetin iniş sebebi şudur: Sahâbîlerden R i f â a (Radıyalâhü anh) vefât edip geriye küçük yaşta S â b i t isimli bir oğlan çocuk bırakıyor. S â b i t ' in amcası Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Benim kardeşimin oğlu yetimdir, benim idârem ve bakımım altındadır. Onun malından bana helâl olan nedir ve ne zaman malını kendisine teslim edeceğim? diye sorunca bu âyet inmiştir.

Âyet-i Kerîme'nin hepsinin izahı uzun sürer. Bu itibarla sadece yetimlere bakan velî ve vasî ile ilgili bölümüne dâir biraz bilgi vermekle yetineceğim. Geniş bilgi için tefsir kitaplarına bakmak mümkündür.

Âyet-i Kerîme'de yetimleri idâre ve bakımları altına alan velî ve vasînin durumlarına temas edilerek zengin ve fakir olmak üzere iki kısma ayrılıyor. Zengin olan velî ve vasînin yetimin malından bir şey yemekten kaçmması ve fakir velî ile vasînin yetimin malını mâruf veçhiyle yiyebileceğini beyân buyuruyor. Fakir olan velî ve vasînin yiyebileceği miktar belirli ve sınırlıdır. Bu sınır «Marûf» kelimesiyle bildirilmiştir. Âyette geçen «Marûf» kelimesiyle neyin kasdedildiği husûsunda ve buna bağlı olarak âyetten çıkarılan hüküm konusunda âlimler değişik yorumlar yapmışlardır. Bu nokta için özlü bilgi vermekle yetinelim. El-Hâzın tefsirinde özetle şöyle denilir:

"Âlimler bu âyetin hükmü husûsunda ihtilâf etmişlerdir:

Ömer, İbn-i Abbâs, İbn-i Cübeyr, Ebü'l-Âliye, Ubeyde es-Selmânî, Ebû Vâil, Mücâhid ve Mukatil'e göre fakir velî veyâ vasi zarûrî ihtiyaç duyduğu miktarı ödünç olarak yetimin malından alır. Ödünç aldığı miktarı sonradan ve ödeme gücüne kavuşunca ödemesinin gerekli olup olmadığı yolunda bunlar arasında ihtilâf vardır. Mücâhid, Saîd bin Cübeyr: Velî ya da vasi yetimin malından kendi ihtiyacına harcadığı miktar bir ödünç mâhiyetinde olduğu için ödeme imkânını bulunca ödemesi gereklidir, âyette geçen «Marûf» kelimesi ödünç mânâsınadır, demişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kavli de bu merkezdedir. Diğer arkadaşları ise; Sonradan ödenmesi gerekmez. Velî veyâ vasî'nin yediği miktar, onun bir ücreti mâhiyetindedir, demişlerdir. El-Hasan, Şa'bî Nahaî ve Katâde böyle hükmedenlerdendir. Şa'bî: Velî veyâ vasî çok muztar durumda kalmadıkça yetimin malından hiç bir şey yiyemez. Ama açlıktan murdar hayvan etini yemeye mecbur kalacağı derecede bir zarûret doğarsa o zaman yetimin malından tehlikeyi giderecek mikdarda yiyebilir, demiştir.

Âyette geçen «Marûf bir veçihle yemek» ifâdesinin yorumlanması meselesine gelince âlimler bu hususta özetle şu görüşleri ve yorumları beyân etmişlerdir:

Atâ ve İkrime'ye göre, açlığı giderecek ve avret yerlerini örtecek kadar yiyebilir. El-Hasan da: Yetimin hurmalığındaki hurmalardan yiyebilir, sağım hayvanların sütünden içebilir. Fakat yetimin altınından gümüşünden hiçbir şey alamaz. Bir şey alırsa derhal iâde etmesi gereklidir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ve ilim ehlinden bir cemâata göre «Marûf»'tan maksad, velî veyâ vasînin gördüğü hizmet, bakım ve çalışması nisbetinde bir ücret olabilir."

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٣ - كتاب الفرائض

23 — FERÂİZ KİTÂBI

Ferâiz kelimesi **Ferîza**'nın çoğuludur, **Farz** masdarından alınmadır. **Farz** masdarı, bir şeyi takdîr ve tâyin etmek, kesmek mânâlarınadır. Bâzı mîrasçıların alacakları hisseler **Kur'an-ı Kerîm** âyetleri ve sahîh hadîslerle tâyin, tesbit, takdir edildiği ve kesip belirlendiği için bu payların her birisine **Ferîza** ismi verilmiştir. Mîrasçılardan belirli payı olmayanlara da **Asaba** ismi verilmiştir. Asaba adı verilen mîrasçılar arasında bir sıralama vardır. Bunlar, belirli payları bulunan mîrasçılarla beraber oldukları zaman belirli payları bulunan mirasçılar paylarını aldıktan sonra artakalan mal varsa bunu belirli ölçüler dâhilinde kendi aralarında bölüşürler. Pay sâhiplerinden kimse bulunmadığı takdirde yine bâzı ölçüler içinde malın tamamını kendi aralarında taksim ederler. **Vasiyyet** kitâbında belirtildiği gibi gerek pay sâhipleri ve gerekse asabalar, mûrisin, yâni ölünün borcu ve üçte bire kadar olan vasiyyeti hesaplandıktan sonra artan mala mîrasçılık hakkına hâizdirler.

Mîras hükümlerini konu edinen ilme **Ferâiz** ilmi denilir. Bu ilmi bilen âlimlere de **Ferazî**, **Fâriz** ve **Ferîz** denilir.

(١) باب الحث على تعليم الفرائض

1 — FERÂİZ (İLMİNİ) ÖĞRETMEYE TEŞVİK BÂBI

٢٧١٩ - حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي ثنا حفص بن عمر بن أبي العطاف. ثنا أبو الزناد عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «يا أبا هريرة!

«تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهَا فَإِنَّهُ نِصْفُ الْعِلْمِ . وَهُوَ يُنْسَى . وَهُوَ أَوَّلُ شَيْءٍ يُنْزَعُ مِنْ أُمَّتِي» .

فى الزوائد : قلت أخرجه الحاكم فى المستدرك ، وقال : إنه صحيح الإسناد . وفيما قاله نظر . فإن حفص ابن عمر المذكور ضعفه ابن معين والبخارى والنسائى وأبو حاتم . وقال ابن حبان : لا يجوز الاحتجاج به بحال وقال ابن عدى : قليل الحديث . وحديثه ، كما قال البخارى ، منكر .

TERCEMESİ

2719) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Yâ Ebâ Hüreyre, Ferâiz (ilmin)i öğreniniz ve öğretiniz. Çünkü ilmin yarısıdır ve bu ilim unutulur. Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu ilimdir.»"

Not : Zevâid yazarı şöyle der : Bu hadîsi Hâkim de el-Müstedrek'te rivâyet ederek isnadının sahîh olduğunu söylemiştir. Fakat söylediği söze itiraz vâkidir. Çünkü senedde itiraz vâkidir. Çünkü senedde ismi geçen Hafs bin Ömer'in zayıflığını İbn-i Muîn, Buhârî, Nesâî ve Ebû Hâtim söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da : Hiç bir durumda onun rivâyetini delîl göstermek câiz değildir, demiştir. İbn-i Adî de : Onun hadîsi azdır ve Buhârî'nin dediği gibi münkerdir, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi Hâkim ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin senedi zayıf ise de bu konuda başka hadîsler de mevcuttur. El-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre Ahmed, Tirmizî ve Nesâî'nin rivâyet ettikleri ve Hâkim'in de sahîh olduğunu söylediği bir hadîste «Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :

تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهَا النَّاسَ فَإِنِّي امْرُؤٌ مَقْبُوضٌ وَإِنَّ الْعِلْمَ سَيُقْبَضُ حَتَّى يَخْتَلِفَ الاثْنَانِ فِي الْفَرِيضَةِ فَلاَ يَجِدَانِ مَنْ يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا

«Ferâiz (ilmin)i ögreniniz ve halka öğretiniz. Çünkü ben ölmüş olacağım ilim de ölmüş olacaktır. Öyle ki iki kişi mîras payları husûsunda ihtilâfa düşecekler de aralarındaki ihtilâfı (bilip) çözecek kimseyi bulamayacaklardır.»"

Tuhfe yazarı bu konuda rivâyet olunan başka hadîsleride nakletmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Hadîsimizin izahına gelince, bu hadîsteki **Ferâiz** kelimesiyle ferâiz ilminin kasdedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Meşhûr olan da budur. Müellifimiz bu görüşte olduğu için bu hadîsi bu bâbta rivâyet etmiş, denilebilir. Ferâiz ilminin, dînî ilimlerin yarısı olduğu bildirilmektedir. Bu cümlenin yorumları hakkında S i n d î şu bilgiyi verir:

"**Ferâiz**'in ilmin yarısı olduğunun anlamı şudur: İnsanlar için hayat ve ölüm halleri vardır. Ferâiz ilmi insanın ölüm hâline âittir. Diğer ilimler onun hayat hâline âittir. Şu halde ilim iki kısma ayrılmış olur. Hadîsteki **«Yarısı»** tâbirinden maksad **«Bir kısmı»**dır. S i b k î de: Bir kavle göre ferâiz ilminin önemi belirtilmek üzere ilmin yarısı kılınmıştır. Bâzılarına göre bunun mânâsı şöyledir: Ferâiz ilminin teferruatı ve meseleleri etraflıca ve detaylı bir şekilde izah edilirse fıkıh ilminin diğer bölümlerinin tümü kadar olur. Başka bir kavle göre bu hadîs, mânâsı idrak edilemeyen müteşâbih nevindendir. Nasıl ki İ h l â s sûresinin **Kur'an-ı Kerîm**'in üçte biri ve K â f i r û n sûresinin **Kur'ân-ı Kerîm**'in dörtte biri olduğuna dâir hadîslerin müteşâbih, yâni mânâsı insanlarca idrâk edilmeyen nevîden olduğu söylenmiştir."

İ b n - i U y e y n e 'ye bu cümlenin mânâsı sorulduğunda: Ferâiz ilminin hükümleri her insanın ölümü hâlinde uygulandığı için, bunun ilmin yarısı olduğu buyurulmuş, diye cevap vermiştir.

Hadîsin «Bu ilim unutulur» cümlesi ile ilgili olarak S i n d i : Çünkü halk buna önem vermiyor, demiştir. Kanımca bu cümle şöyle de yorumlanabilir. Çünkü bu ilim bir takım kâideler ve hesaplar ihtivâ eder. Devamlı okunup işlenmezse çabuk unutulur, hatırda pek tutulamaz. Bu ilimle iştigal edenler bu duruma vâkıftırlar.

Hadîsin **«Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu ilimdir»** cümlesinin izahı bölümünde de S i n d î : Yâni bu ilmi bilenler ölür. Başkaları da önemsemez ve böylece kalkmış, müslümanlardan alınmış olur. Yoksa bu ilmin, bilginlerin göğüslerinden çekilip çıkarılması, onlara unutturulması mânâsı kasdedilmemiştir, der.

Hadîsin bu haberi asrımızda hemen hemen gerçekleşmek üzeredir. Çünkü gerçekten memleketimizde bu ilmi bilenlerin sayısı çok azalmıştır. Bilenler de ölürlerse onlardan sonra gelecek nesilde bunu öğrenecek kimse çıkar mı, diye şüpheler duyulmakta ve endişe edilmektedir.

(٢) باب فرائض الصلب

2 — EVLÂDIN (MİRAS) HİSSELERİ BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin terceme ve izahına geçmeden önce şu noktayı belirtmekte fayda görüyorum.

Sulb kelimesi zürriyyet ve nesil mânâları gibi başka mânâlara da gelir. Kişinin erkek ve kız çocukları ile bunların ilânihâye torunlarına da sulb denilir. Ölen erkek veyâ kadının oğlan çocukları ile bunların erkek evlât ve torunları belirli hissesi olan mîrasçılardan olmayıp asaba kısmındandır. Asabanın mânâsını yukarda açıklamıştım. Ölen erkek veyâ kadının kızları, erkek evlâtlarının kızları ise belirli hisseleri olan mîrasçılardandır. Bu bâbta kızların ve erkek evlâdın kızlarının hisseleri bildirilmektedir. Bâbın başlığında **Sulb** kelimesini özlü olarak evlât diye terceme ettim. Fakat bundan maksad kızlar ve erkek evlâdın kızlarıdır.

٢٧٢٠ — حدثنا محمد بن أبي عمر العدني . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عبد الله ابن محمد بن عقيل ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : جاءت امرأة سعد بن الربيع بابنتي سعد إلى النبي ﷺ فقالت : يا رسول الله ! هاتان ابنتا سعد . قتل ، معك ، يوم أحد . وإن عمهما أخذ جميع ما ترك أبوهما . وإن المرأة لا تنكح إلا على مالها . فسكت رسول الله ﷺ حتى أنزلت آية الميراث . فدعا رسول الله ﷺ أخا سعد بن الربيع . فقال « أعط ابنتي سعد ثلثي ماله . وأعط امرأته الثمن . وخذ أنت ما بقي » .

TERCEMESİ

2720) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Ensâr'ın Hazreç kabîlesinden) **Sa'd bin er-Rabî** (Radıyallâhü anh)'**ın karısı** (kocası) **Sa'd'ın iki kızını Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanına getirerek:**

Yâ Resûlallah! Bunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd, seninle beraber katıldığı Uhud (savaşı) **günü şehîd edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı** (yâni kızlara hiç bir şey bırakmadı).

Şüphesiz kadın (genellikle) **ancak malına tamaen nikâhlanır** (Yâni malı olmayan kadınlara pek rağbet edilmez). **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu müracaata cevap vermeyip) **sustu. Nihâyet mîras'a âit; ...يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ âyeti indirildi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Sa'd bin er-Rabî'in erkek kardeşini çağırttı ve:**

«Sa'd'ın malının üçte ikisini onun iki kızına ver. Karısına da sekizde birini ver. Sen de kalanı al,» buyurdu.

İ Z A H I

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Sa'd bin er-Rabî (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kirâm'ın Hazreç kabîlesinden idi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mühâcir olan sahâbîler ile Ensâr olan sahâbîler arasında kardeşlik akdini yaptığı esnâda Sa'd ile Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'ı kardeş etmişti. Sa'd, Uhud savaşında şehid olunca kardeşi Câhiliyet devri âdetince kadınların mîrastan mahrum olduklarını sanarak onun malının tamamını almıştı. Sa'd'ın karısına ve kızlarına bir şey vermemişti. Bunun üzerine Sa'd'ın karısı durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz ediyor ve bu olayı tâkiben hadîste işâret edilen mîras âyeti nâzil oluyor. Bu âyet, Nisâ sûresinin 11 ve 12. âyetleridir. Meâli şöyledir:

«Allah, size evlâdınız hakkında erkeğe iki dişi'nin hissesi kadar emrediyor. Eğer dişi olan evlâd, ikiden fazla ise ölünün bıraktığı malın üçte ikisi onlaradır. Şâyet bir tek dişi ise malın yarısı onadır. Ölünün çocuğu var ise ölünün babasıyla annesinin her biri için altıda bir hisse vardır. Şâyet ölünün çocuğu yoksa ve kendisine yalnız babası ile annesi vâris ise annesine üçte bir düşer. Eğer ölünün kardeşleri de var ise annesine altına biri verilir. Bu hisseler, ölünün ettiği vâsiyyetten ve borcundan ardakalana âittir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin menfaatça size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bütün bunlar Allah tarafından birer ferîzadır. Allah şüphesiz âlimdir, hakîmdir. (11)

«Karılarınızın çocuğu yoksa terekelerinin yarısı sizedir. Eğer onların çocuğu var ise terekelerinin dörtte biri sizedir. Onların yapmış oldukları vasiyyetten veyâ borçtan sonra. Eğer çocuğunuz yoksa ka-

rılarınıza terekenizin dörtte biri vardır. Şâyet çocuğunuz var ise karılarınıza terekenizin sekizde biri vardır. Yapmış olduğunuz vasiyyetten veyâ borçtan sonra. Eğer bir erkek veyâ bir kadın kelâle (usûl ve furuun dışında kalan) vârisler bırakırsa ve o (ölü)nün (yalnız ana bir) tek erkek kardeşi veyâ tek kız kardeşi bulunuyor ise onlardan her birine altıda bir hisse vardır. Eğer kardeşler birden fazla iseler terekenin üçte birinde ortaklardır. (Mîrasçılara) zarar vermek kasdı olmaksızın edilen vasiyyetten veyâ borçtan artakalan. (Böyle taksim edilir.) Bütün bunlar Allah tarafından bir ferîzadır. Allah alîm ve halîmdir.» (12)

İzahını yapmakta olduğumuz hadiste indirildiği haber verilen mîras âyeti yukarıya meâli alınan N i s â sûresinin 11 ve 12. âyetleridir. Bu âyetlerin izahı için geniş tefsîrlere mürâcaat edilebilir.

Hadîste sözü edilen ölüm vukûatı dolayısıyla kalan mîrasçılara verilecek hisseler bu âyetlerde beyân buyurulduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna göre tereke taksimini emretmiştir. Hatırlatmak için meseleyi tekrar gözden geçirelim:

S a ' d (Radıyallâhü anh) öldüğü zaman geriye mîrasçı olarak iki kız çocuğunu, karısını ve bir erkek kardeşini bırakmıştır. Bunlardan kızlarına üçte iki, karısına sekizde bir hisse verildikten sonra kalanı asaba olan erkek kardeşine düşer. Meseleleri 24'ten çözülür. 24 hisseden 16 hisse kızlara, 3 hisse kadına verilir. Geri kalan 5 hisse tutarındaki mal S a ' d ' ın erkek kardeşine düşer. Yâni erkek kardeş için belirli bir hisse yoktur. Belirli hisse sâhipleri hisselerini aldıktan sonra yerde kalan ne ise erkek kardeşe o verilir.

٢٧٢١ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي قَيْسٍ الْأَوْدِيِّ، عَنِ الْهُزَيْلِ بْنِ شُرَحْبِيلَ؛ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ وَسَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ الْبَاهِلِيِّ. فَسَأَلَهُمَا عَنِ ابْنَةٍ، وَابْنَةِ ابْنٍ، وَأُخْتٍ لِأَبٍ وَأُمٍّ. فَقَالَا: لِلِابْنَةِ النِّصْفُ. وَمَا بَقِيَ، فَلِلْأُخْتِ. وَائْتِ ابْنَ مَسْعُودٍ، فَسَيُتَابِعُنَا. فَأَتَى الرَّجُلُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَسَأَلَهُ. وَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَا. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ. وَلَٰكِنِّي سَأَقْضِي بِمَا قَضَى بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لِلِابْنَةِ النِّصْفُ. وَلِابْنَةِ الِابْنِ السُّدُسُ. تَكْمِلَةَ الثُّلُثَيْنِ. وَمَا بَقِيَ فَلِلْأُخْتِ.

TERCEMESİ

2721) "... el-Hüzeyl bin Şürahbîl (1) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam (Kûfe vâlisi) **Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile** (Kûfe kadısı) **Selmân bin Rebîa el-Bâhilî** (Radıyallâhü anhümâ)'**nın yanlarına gelerek, ölen kimsenin bir kızına, bir oğlunun kızına ve ana baba bir tek kız kardeşine âit mîras hisselerini sordu. Ebû Mûsâ ile Selmân:**
Ölünün kızına terekenin yarısı vardır. Kalan (yarısı) **da ölünün kız kardeşinedir.** (Böylece ölünün oğlunun kızına bir şey yoktur), **dediler.** (Ebû Mûsâ, soru sâhibine:) **Sen** (Abdullah) **bin Mes'ûd'a da git** (Ona da sor) **O da** (kanaatımca) **bizim fetvâmıza uygun cevap verecektir, dedi. Bunun üzerine adam Abdullah bin Mes'ûd** (Radıyallâhü anh)'**a giderek meseleyi ona sordu ve Ebû Mûsâ ile Selmân'ın söyledikleri sözleri ona anlattı. Abdullah: Ben onların verdikleri fetvâya uygun cevap verdiğim zaman delâlete gitmiş olurum ve hidâyet üzerinde onlardan olmam. Ve lâkin ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in hükmü ile hükmedeceğim.** (O da şudur:) **Ölünün kızına terekenin yarısı var. Ölünün oğlunun kızına, terekenin üçte ikisini tamamlamak üzere altıda bir var. Kalan** (üçte bir)**de ölünün kızkardeşinedir."**

İZAHI

Buhârî, sünen sâhipleri, Tahâvî ve Dârimi de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) halîfe Osmân (Radıyallâhü anh) devrinde Kûfe vâlisi iken bu soru kendisine ve o zamanın Kûfe kadısı Selmân (Radıyallâhü anh)'a sorulmuştu. Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) ise Ebû Mûsâ'nın selefi sayılır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) halîfe iken İbn-i Mes'ûd'u Kûfe vâliliğine tâyin etmişti. Osmân (Radıyallâhü anh) halîfe olduktan sonra İbn-i Mes'ûd'u bu görevden alıp yerine Ebû Mûsâ'yı atamıştı. Ebû Mûsâ ile Selmân sorulan soruya kendi ictihadlarına göre cevap vermekle beraber teyid için soru sâhibini İbn-i Mes'ûd'a göndermişlerdi. Onların verdikleri cevaba göre terekenin yarısı ölünün kızına, diğer yarısı da ölünün kız kardeşine verilir. Ölünün oğlunun kızı ise mah-

---

(1) El-Ezdî el-Kûfî, kardeşi Erkam ve İbn-i Mes'ûd'un râvisidir. Kendisinden de Şa'bî ve Talha bin Musarrıf rivâyet etmiştir. Sıkâ'dır. Buhârî ve sünen sâhipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (Hülâsa: 414)

rumdur. Soruya verilen cevab ve İbn-i Mes'ûd'un da bu cevâbı teyid edeceği haberi alınca İbn-i Mes'ûd verilen cevâbın yanlış olduğunu, bunu teyid etmenin kendisi için bir delâlet sayıldığını ve doğru yol üzerinde bulunanların dışına çıkmasına sebebiyet vereceğini bildirdikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayni mesele hakkında verdiği hükmü bildirerek aynisiyle hükmettiğini ifâde etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyet ettiği hüküm şudur: Ölünün kızına terekenin yarısı, ölünün oğlunun kızına terekenin altıda biri verilir. Bu iki kızın aldıkları hisselerin toplamı dört bölü altıdır. Başka bir deyimle terekenin tamamının üçte ikisidir. Kız çocukların hepsinin alacakları mîras hissesinin âzamîsi terekenin üçte ikisidir. Ölünün tek kızı bulunduğu için hissesi terekenin yarısıdır. Üçte ikiyi tamamlamak için altına bir hisseye ihtiyaç vardır. Bu nedenle ölünün oğlunun kızına altıda bir hisse verilmiştir. Bu hisse için **«Tekmiletü's-Sülüseyn = İki sülüsü tamamlamak»** tâbiri kullanılır. Ölünün kız kardeşleri, ölünün kızlarıyla beraber oldukları zaman asaba sayılırlar. Kızlar, varsa diğer pay sâhipleri kendi paylarını aldıktan sonra artakalan mal bunlara verilir. Bu meselede de böyle olmuştur.

Kızkardeşlerin, kızlarla beraber oldukları zaman asaba sayılacaklarına delâlet eden delîllerden birisi bu hadîstir. Bütün sahâbîler, tâbiîler ve tüm fıkıhçılar bu hadîse uygun hükmederek: Ölünün kızlarıyla beraber bulunan kız kardeşler asabadır, demişlerdir. Yalnız İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) bu hükme muhâlif kalarak: Bir kimse öldüğü zaman geriye bir kız çocuğu ve baba ana bir kız kardeş bıraktığı takdirde terekenin yarısı kızınadır. Fakat kız kardeşe bir şey yoktur, demiştir.

İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) yukarda rivâyet olunan hükmü açıklayınca ve durum Kûfe vâlisi Ebû Mûsâ'ya ulaşınca Buhârî'nin rivâyetinde belirtildiği gibi «Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh):

Bu âlim aranızda bulunduğu müddetçe bana soru sormayınız» demekle İbn-i Mes'ûd'un yüce ilmini takdir etmiştir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Bir kimse öldüğünde oğlan evlâdı olmayıp yalnız bir kızı varsa o kızın mîras hakkı terekenin yarısıdır.

2. Bir kimse ölüp de evlâdından yalnız bir kız, ve oğlunun bir kızı var ise kızına terekenin yarısı ve oğlunun kızına terekenin altıda biri verilir.

3. Bir kimse öldüğünde geriye kız evlâd veyâ oğlunun kız evlâdından bir veyâ daha çok sayıda mîrasçı bırakır ve bunların yanında ölünün baba ve ana bir veyâ baba bir kız kardeşleri varsa, bunlar kızlarla asaba durumuna düşmüş olurlar. Belirli pay sâhipleri paylarını aldıktan sonra artakalan mal var ise bunlara verilir.

4. Müctehid âlim, içtihad ederek bir fetvâ verdiğinde, tereddüdü olmasa bile görüşünü teyîd bakımından soru sâhibini emsâli olan veyâ daha üstün olduğu kanaatını taşıdığı zâtlara göndermelidir. Fetvâ veyâ hüküm veren âlim devlet yetkilisi olup, diğerinde resmî yetki olmasa bile hüküm budur.

5. Bir âlim müctehid ve devlet yetkilisi olarak hatâlı fetvâ veyâ ictihadda bulunduğunun farkına varan ilim ehli susmayıp gerçeği apaçık bir şekilde açıklamalıdır. Hatâlı hüküm veyâ fetvâ veren zâtın makam ve etiketi ne olursa olsun sonuç değişmez.

6. Müctehid dâhil, bir âlim yanlış fetvâ veyâ hüküm verdiğinin farkına vardığı zaman bundan rücû edip hak olana uymak durumundadır. (Bu son hüküm B u h â r î'deki rivâyetten alınmadır.)

Bu hadîste isimleri geçen İ b n - i M e s ' û d ' un hâl tercemesi 137 - 139, E b û M û s â ' nınki 88 ve S e l m â n ' ınki 2506 nolu hadîslerin izahı bölümlerinde geçmiştir. Allah cümlesinden râzı olsun.

(٣) باب فرائض الجد

3 — CED (BABANIN BABASIN)IN MÎRAS HİSSELERİ BÂBI

٢٧٢٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا شبابة. ثنا يونس بن أبي إسحق عن أبي إسحق، عن عمرو بن ميمون، عن معقل بن يسار المزني؛ قال: سمعت النبي ﷺ أتي بفريضة فيها جد. فأعطاه ثلثا، أو سدسا.

TERCEMESİ

2722) "... Ma'kil bin Yesâr el-Müzenî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim ki** (mîrasçılar) **içinde bir ced** (baba babasın)ın **bulunduğu bir ferâiz mese-**

lesi O'na arz edilmiş ve O, cedd'e üçte bir veyâ altıda bir hisse vermiştir (buna hükmetmiştir)."

٢٧٢٣ – حدّثنا أبو حاتم . ثنا ابن الطّبّاع . ثنا هشيم عن يونس ، عن الحسن ، عن معقل بن يسار ؛ قال : قضى رسول الله ﷺ في جدّ ، كان فينا ، بالسّدس .

TERCEMESİ

2723) "... Ma'kil bin Yesâr *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizde olan bir cedd(ın mîrası) hakkında altıda bir hisse ile hükmetti."**

İZAHI

Müellifimizin iki senedle rivâyet ettiği Ma'kil (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin ikinci metninin bir benzerini Ebû Dâvûd ve Nesâî rivâyet etmişlerdir. Sindî, Ma'kil (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsi ile ilgili olarak: Bu hadîsten bu hüküm anlaşılamaz. Çünkü dedeye üçte bir veyâ altıda bir verildiği husûsunda tereddüd vardır. Kezâ, dede hangi mîrasçılarla beraber iken anılan hissenin verildiği de açıklanmamıştır, der.

Ma'kil'in ikinci hadîsinde de cedd'e hangi mîrasçılarla beraber iken altıda bir hisse verildiği açıklanmamıştır.

Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre Resûl-i Ekrem bir baba babaya altıda bir hisse verdikten sonra asabelik nedeniyle de ikinci bir altıda bir hisse vermiştir. El-Kari: İmrân'ın rivâyet ettiği hadîste konu edilen mîras meselesinde baba babanın beraberinde ölünün iki kızının bulunduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sahâbîlerce biliniyordu, demiştir.

Tıybî de: İmrân'ın hadîsinde sözü edilen mîras meselesi şöyle idi: Ölünün iki kızı ve dedesi, yâni baba babası vardı. Kızlara terekenin üçte ikisi verilir. Geriye terekenin üçte biri kalır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) dedeye altıda bir hisse farz, yâni tâyin ve takdir edilmiş belirli pay olarak vermiştir. Sonra geri kalan altıda bir nisbetindeki malı da dedeye vermiş ve bunun asabelik nedeniyle olduğunu beyân buyurmuştur ki, dede, kendisinin belirli hissesinin üçte bir olmadığını bilsin, diye demiştir.

Ced, yâni dede sahîh ve fâsid diye ikiye ayrılır. Fâsid ced için belirli bir pay olmadığı gibi asabelik hakkı da yoktur. Yâni belirli payları bulunan mîrasçılar kendilerine âit hisseleri aldıktan sonra yerde kalan malı alma hakkına sâhip olup asabe ismi verilen mîrasçılardan da değildir. Fâsid dede kendisi ile ölü arasında bir veyâ birden fazla kadın bulunan dedeye denilir. Meselâ ölünün annesinin babası gibi. Görüldüğü gibi bu dede ile ölü arasında bir kadın bulunur.

Sahîh ced ise kendisi ile ölü arasında kadın bulunmayan dedeye denilir. Ölünün babasının babası ve bunun babası gibi.

Sahîh cedd'in mîras durumu hakkında sahâbîler arasında uzun ihtilâf vardır. El-Hâfız, el-Fetih ve et-Telhîs'te, Şevkânî de en-Neyl'de bu ihtilâfı anlatmışlardır. Oralara bakılabilir.

Şu kadarını söylemekle yetineceğim: Sahih ced, bâzı istisnalar dışında kendisi ile ölü arasındaki erkekler sağ değil ise baba gibi mîras alır. Örneğin baba babası ölünün oğlan evlâdı ile beraber olup, ölünün babası yok ise ölünün baba babasına altıda bir hisse verilir. Bu meselede ölünün oğlan evlâdı olmayıp kızları var ise ölünün baba babasına altıda bir hisse verilir. Ayrıca kızlar ve varsa diğer pay sâhipleri paylarını aldıktan sonra artan malı da baba babası asabelik sıfatıyla alır. Şâyet ölünün babası ve ölünün ne oğlan ne de kız çocukları ve ölünün oğlan evlâdının çocukları yok ise ölünün baba babası asabe sıfatıyla mîrasçı olur. Bu takdirde ölünün belirli pay sâhibi mîrasçıları var ise bunlar paylarını aldıktan sonra artakalan mal ölünün baba babasına verilir. Belirli pay sâhiplerinden kimse yok ise ölünün bütün malı baba babaya verilir.

(٤) باب ميراث الجدة

4 — CEDDE (YÂNİ BABA ANNE VE ANNE ANNE)NİN MÎRASI BÂBI

Cedde: Nene ve büyük anne mânâsındadır. Mîras bakımından neneler sahîh ve fâsid, diye iki kısma ayrılır. Mîrastan belirli payı bulunan neneye sahîh nene ismi verilir. Mîrastan belirli payı olmayan neneye de fâsid nene denilir. Ced, yâni büyük babalar da fâsid ve sahîh diye iki kısma ayrılır. Kendisi ile ölü arasına bir veyâ birden fazla kadın giren dedeler fâsid dede sayılır ve mîrasçı olamaz. Ölünün annesinin babası gibi. Çünkü bu dede ile ölü arasına bir kadın girmiştir. Kendisi ile ölü arasına kadın girmeyen dedeler ise

sahîh dede sayılır ve bu nevî dedeler mîrasçı olurlar. Ölünün babasının babası gibi.

Sahîh nene, kendisi ile ölü arasına fâsid dede girmeyen nenelerdir. Babanın annesi ve annenin annesi gibi. Kezâ babanın babasının annesi ve annenin annesinin annesi de sahîh nenelerdendir.

Fâsid nene, kendisi ile ölü arasına fâsid dede giren nenelerdir. Ölünün annesinin babasının annesi gibi.

Fâsid nene mîrasçı değildir. Sahîh nene bâzen altıda bir hisse alabilir. Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerde mîrasçı olduğu bildirilen nene sahîh olan nenedir. Ölünün babasının annesi ve ölünün annesinin annesi gibi.

٢٧٢٤ – حدثنا أحمد بن عمرو بن السرح المصري. أنبأنا عبد الله بن وهب.
أنبأنا يونس عن ابن شهاب. حدثه عن قبيصة بن ذؤيب. ح وحدثنا سويد بن سعيد.
ثنا مالك بن أنس عن ابن شهاب، عن عثمان بن إسحق بن خرشة، عن ابن ذؤيب؛ قال:
جاءت الجدة إلى أبي بكر الصديق، تسأله ميراثها. فقال لها أبو بكر: مالك
في كتاب الله شيء. وما علمت لك في سنة رسول الله ﷺ شيئا. فارجعي حتى أسأل
الناس. فسأل الناس فقال المغيرة بن شعبة: حضرت رسول الله ﷺ. أعطاها السدس.
فقال أبو بكر: هل معك غيرك؟ فقام محمد بن مسلمة الأنصاري. فقال مثل ما قال
المغيرة بن شعبة. فأنفذه لها أبو بكر.
ثم جاءت الجدة الأخرى، من قبل الأب، إلى عمر، تسأله ميراثها. فقال: ما لك
في كتاب الله شيء. وما كان القضاء الذي قضي به إلا لغيرك. وما أنا بزائد في الفرائض
شيئا. ولكن هو ذاك السدس. فإن اجتمعتما فيه، فهو بينكما. وأيتكما
خلت به، فهو لها.

TERCEMESİ

2724) "... Kabîsa bin Züeyb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Sahîh) cedde (Yâni ölünün anne annesi) Ebû Bekir es-Sıddik (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat ederek mîrasçılık hakkını sormuş, Ebû Bekir de kendisine:

Allah'ın kitâbında senin (mîrasçılık hakkın) için bir şey yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetinde (hadîsinde) senin (mirasçılık hakkın) için bir şeyin bulunduğunu da bilmiyorum. Bu itibarla ben (durumu) sahâbîlere soruncaya kadar sen git, diye cevap vermiş ve sonra (durumu) sahâbîlere sormuştur. (Soruşturma neticesinde) el-Müğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh): Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona (yâni sahîh neneye) altıda bir hisse verirken ben O'nun huzûrunda bulundum, demiş. Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) el-Müğîre'ye: Senin beraberinde başka şâhid var mı? diye sorunca Muhammed bin Mesleme el-Ensârî (Radıyallâhü anh) ayağa kalkarak, el-Müğîre bin Şu'be'nin dediğinin mislini söylemiş. Sonra Ebû Bekir o neneye altıda bir mîras hissesinin verilmesine hükmetmiştir.

Daha sonra baba tarafından olan diğer nene (yâni ölünün baba annesi) Ömer (Radıyallâhü anh)'a başvurarak mirasçılık hakkını sormuştur. Ömer de kendisine:

Allah'ın kitâbında senin (mirasçılık hakkın) için bir şey yoktur. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) devirlerinde) neneye altıda bir mîras hissesine dâir verilen hüküm ancak senden başkası (yâni diğer nene) için idi. Ben miras paylarına bir şey ilâve edici de değilim. Ve lâkin (sahîh) nenenin mîras hissesi o südüstür (altıda bir nisbetindeki paydır). Artık bu hissede ikiniz ictima ederseniz bu hisse ikiniz arasındadır (eşit bölüşürsünüz). İkinizden hangisi tek başına bu hisseye mîrasçı olursa (yâni diğeriniz yok ise) bu hisse onadır, demiştir."

٢٧٢٥ - حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ . ثنا سَلْمُ بْنُ قُتَيْبَةَ عَنْ شَرِيكٍ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَرَّثَ جَدَّةً سُدُسًا .

في الزوائد : في إسناده ليث بن سليم ، وهو ضعيف مدلس .

TERCEMESİ

2725) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahih) **neneyi altıda bir hisseye mîrasçı kıldı."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Leys bin Selim vardır. Bu râvi zayıf ve tedlisçidir.

İZAHI

Kabîsa (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Sünen sâhipleri, Mâlik, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Ömer (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat eden nenenin babaanne olduğu müellifimizin rivâyetinde belirtildiği için Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat eden nenenin anne anne olduğu anlaşılır. El-Karî de bu görüştedir. Nenelerden birisinin baba tarafından, diğerinin de anne tarafından olduğu diğer rivâyetlerden de anlaşılmaktadır. Nesâî'nin rivâyetine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat eden nene, baba annedir.

Baba anne ile anne anneden hangisinin Ebû Bekir'e ve hangisinin Ömer'e mürâcaat etmiş olması neticeyi değiştirmez. Hüküm aynidir. Yâni sahîh nenenin mîras hîssesi altıda birdir. Sahîh nene bir veyâ birden fazla olsa hüküm aynidir. Örneğin ölünün baba annesi ile anne annesi sağ iseler bunların ikisine verilecek mîras hakkı altıda bir oranındaki hissedir. İkisi bu hisseyi eşit olarak kendi aralarında taksim ederler. Şâyet bunlardan yalnız bir tanesi bulunursa altıda bir hissenin tamamı kendisine verilir.

Ölünün annesi sağ ise anne annesi ve baba annesi için miras hakkı yoktur. Çünkü ölünün annesi bunları mîrasçılık hakkından düşürür, mahrum eder. Şu halde ölünün annesi bütün neneleri mîrastan mahrum bırakır. Kezâ ölünün babası hayatta ise ölünün baba annesi mîrastan mahrum kalır. Çünkü baba, kendisinin vâsıtasıyla ölüye ulaşan yakınlarını mahrum bırakır.

Ölünün annesi yok iken anne annesi ölünün babasıyla beraber mîrasçı olur. Yâni ölünün babası, ölünün anne annesini mîrastan mahrum edemez.

Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın verdiği hükümle ilgili olarak Tuhfe yazarı: Ö m e r bu hükmü sahâbîlerden bir cemâatın huzûrunda vermiş ve kimse karşı çıkmamıştır. Bu itibarla bu hüküm hakkında icmâ oluşmuştur, der.

E l - H â f ı z, et-Telhis'te: Bu hadîsin isnadı sahîhtir, râvîleri de sıkâ zâtlardır. Ancak sûreten mürseldir. Çünkü K a b î s a'nın E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'den hadîs işitmesi sâbit değildir, olayda hazır bulunması da mümkün değildir. K a b î s a'nın doğum târihinde ihtilâf vardır. Sıhhatlı olan rivâyet onun M e k k e'nin fethedildiği yılda doğmuş olmasıdır. Bu itibarla onun söz konusu olayda hazır bulunması ihtimâli uzaktır, diye bilgi verir.

Sahîh neneye altıda bir mîras hissesinin verildiğine dâir başka hadîsler de vardır.

Bu hadîs, E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın iki sahâbî tarafından rivâyet olunan hadîsle amel ettiğine delâlet eder. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın da iki sahâbî tarafından rivâyet olunan hadîsle amel ettiğine dâir sahîh rivâyetler mevcuttur. Bu durum, bu iki halîfe'nin hadîs rivâyetinde gösterdikleri hassasiyeti göstermektedir. Yoksa tek bir sahâbînin rivâyetine inanmamaları veyâ herhangi bir sahâbînin hâşâ gerçek dışı hadîs rivâyetinde bulunma ihtimâlinden dolayı değildir.

Bu hadîste ismi geçen e l - M û ğ î r e b i n Ş u'b e (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 41. ve M u h a m m e d b i n M e s l e m e (Radıyallâhü anh)'ınki 1864. hadîs bölümlerinde geçti.

(٥) باب الكلالة

5 — KELÂLE BÂBI

Kelâle: Arab dilinde, yorulup kuvvetten düşmek, etraftan kuşatılmak gibi mânâlara gelir. Din ıstılahındaki mânâsına gelince, bu

---

Kabîsa bin Züeyb (R.A.) bin Halha'ın Hâl Tercemesi

Kabîsa bin Züeyb (R.A.) bin Halha el-Huzâî Ebû İshâk veyâ Ebû Said el-Medenî, Şam'a yerleşen sahâbîlerin evlâdındandır. Resûl-i Ekrem'i görme şerefine ermiştir. Doğduğu zaman kendisine duâ etsin diye Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e götürüldüğü rivâyet olunmuştur. Mekke'nin fethedildiği yıl doğmuştur. Ebû Bekir, Ömer, Ebü'd-Derdâ, Ebû Hüreyre ve başkalarından rivâyetleri vardır. Kendisinden de Zührî, Mekhûl, Racâ bin Hayât, Ebû Kılâbe ve başka zâtlar rivâyet etmişlerdir. Sıka bir zât ve büyük bir âlimdir. Hicretin 86. yılı vefât ettiği rivâyet olunmuştur. Kütüb-i Sitte sâhipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (Hülâsa : 314, Tuhfe C. 3, Sah. 181 ve Tezkire C. 1, Sah. 60)

husûsta ihtilâf vardır: E b û B e k i r, Ö m e r, A l i, İ b n - i M e s ' û d, Z e y d b i n S â b i t ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'a göre kelâle baba ve çocuk bırakmadan ölen kimse demektir. K a s t a l â n i ' nin beyânına göre lügat âlimlerinin cümhûru da böyle demişlerdir. Bâzılarına göre kelâle, ölünün baba ve evlâd dışında bıraktığı mîrasçılara verilen isimdir. Bu görüş E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet olunmuştur. Mîras bırakılan mala verilen bir isim olduğunu söyleyenler de vardır. N e - v e v î ' nin beyânına göre ilk görüş hakkında icmâ bulunduğunu söyleyenler de vardır.

K â d ı I y â z : Mîrasçılar arasında ölünün kızı bulunduğu zaman cümhûra göre bunlara kelâle denilir. Çünkü kardeşler ve mîrastan belirli payı bulunmayıp asabe ismi verilen diğer mîrasçılar ölünün kızıyla beraber mîrasçılık hakkına sâhiptirler, demiştir. K a - d ı I y â z ' ın bu beyânına göre Kelâle şöyle târif edilir: Ölünün babası ve erkek evlâdı dışında geri bıraktığı mîrasçılara kelâle denilir. Meselâ kişi öldüğü zaman babası ve erkek evlâdı yok, fakat kızı, kız kardeşleri, oğlan kardeşleri veyâ amcası gibi mîrasçıları vardır.

Hülâsa, Kelâle: Vâris olacak baba ve evlâd bırakmadan ve bunlardan başka mîrasçı bırakan ölüye denilebildiği gibi ölünün bu nevî mîrasçılarına da denilebilir. Bu kelime bu iki mânâya da yorumlanabilir. Bu bâbın son hadisinde bahsi geçen N i s â sûresinin 12 ve 176. âyetlerinde bulunan Kelâle kelimesi bu iki mânâya uygun bir biçimde açıklanmıştır.

٢٧٢٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن علية عن سعيد، عن قتادة، عن سالم بن أبي الجعد، عن معدان بن أبي طلحة اليعمري؛ أن عمر بن الخطاب قام خطيبا يوم الجمعة. أو خطبهم يوم الجمعة. فحمد الله وأثنى عليه وقال: إني، والله! ما أدع بعدي شيئا هو أهم إلي من أمر الكلالة. وقد سألت رسول الله ﷺ، فما أغلظ لي في شيء، ما أغلظ لي فيها. حتى طعن بإصبعه في جنبي، أو في صدري. ثم قال «يا عمر! تكفيك آية الصيف التي نزلت في آخر سورة النساء».

TERCEMESİ

2726) "... Ma'dân bin Ebî Talha el-Ya'mürî *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) Cuma günü hutbe okumak üzere ayağa kalktı veyâ Cuma günü onlara hutbe okudu. Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki ben şüphesiz kelâle işinden daha önemli hiç bir şeyi kendimden sonraya bırakmıyorum. (Yâni arkama bırakacağım en önemli mesele kelâle meselesidir). **Ben** (Kelâle meselesini) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **şüphesiz sordum. Bana karşı bu meselede sert davrandığı kadar hiç bir meselede böyle sert davranmadı. Hattâ** (bu meseleyi sorduğum zaman) **benim yanıma veyâ göğsüme mübârek parmağıyla dürttü. Sonra:**

«Yâ Ömer! Nisâ sûresinin sonunda inen yaz mevsimi âyeti (176. âyet) **sana kâfidir.» buyurdu."**

٢٧٢٧ – حدثنا علي بن محمد وأبو بكر بن أبي شيبة، قالا: ثنا وكيع. ثنا سفيان. ثنا عمرو بن مرة، عن مرة بن شراحيل؛ قال: قال عمر بن الخطاب: ثلاث، لأن يكون رسول الله ﷺ بينهن، أحب إلي من الدنيا وما فيها: الكلالة والربا والخلافة.

في الزوائد: رجال إسناده ثقات، إلا أنه منقطع.

TERCEMESİ

2727) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Üç mesele vardır ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onları** (açıklamış olsaydı O'nun) **açıklaması bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimli** (olacak)**tı: Kelâle, fâiz ve hilâfet."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki râviler sıka (güvenilir) zâtlardır. Fakat sened munkatidir kopuktur).

٢٧٢٨ – حدثنا هشام بن عمار. ثنا سفيان عن محمد بن المنكدر، سمع جابر ابن عبد الله يقول: مرضت فأتاني رسول الله ﷺ يعودني هو وأبو بكر معه. وهما ماشيان. وقد أغمي علي. فتوضأ رسول الله ﷺ فصب علي من وضوئه. فقلت: يا رسول الله! كيف أصنع؟ كيف أقضي في مالي؟ حتى نزلت آية الميراث، في آخر النساء (وإن كان رجل يورث كلالة) الآية. (يستفتونك، قل الله يفتيكم في الكلالة) الآية.

TERCEMESİ

2728) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Ben** (bir ara) **hastalandım. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ve Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **birlikte yaya olarak beni hastalığım nedeniyle ziyârete gelmişler. Ben bu esnâda baygın imişim. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest almış sonra abdest suyundan bir mikdarını benim üzerime serpmiş.** (Ben hemen ayıldım) ve:

Yâ Resûlallah! Nasıl yapayım? Malım hakkında nasıl hükmedeyim? dedim. Nihâyet Nisâ sûresinin sonundaki mîras âyeti indi. (Kelâle mirasına dâir Nisâ sûresinin); ...وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً âyeti ve; وَيَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ âyeti (oku)."

İZAHI

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini M ü s l i m de rivâyet etmiştir. E b û D â v û d ile T i r m i z î de bunun birer benzerini rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîste işâret olunan N i s â sûresinin sonundaki âyetten maksad kelâle mîrasını açıklayan bu sûrenin 176. âyetidir. Bu âyet yaz mevsiminde indiği için "Sayf = yaz mevsimi" âyeti ismi verilmiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh) kelâle meselesini sorduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ona karşı sert davranıp mübârek parmağıyla onun göğsünü veyâ yanını dürtmesi ile ilgili olarak N e v e v î: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ö m e r'e karşı sert davranması sebebi kanımca şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ö m e r'in ve diğer yetkililerin âyetlerden hüküm çıkarmayı bırakıp sırf âyetlerin apaçık hükmüyle yetinme yolunu tutmalarından endişe duyduğu için böyle davranmıştır. Çünkü âyetlerin apaçık hükümleri, karşılaşılacak meselelerin ancak az bir kısmını belirtir. Eğer yetkili müctehid âlimler bu âyetlerden şer'î hükümleri çıkarma işini ihmal etseydiler meselelerin çoğunda veyâ bir kısmında hüküm verme yolu tıkanırdı. Bu nedenle Ö m e r gibi zâtların âyetlerden hükümler çıkarmaları matlûb olan önemli vâciblerdendi, demiştir.

M ü s l i m'in bir rivâyetinde; Ömer (Radıyallâhü anh): "ve **eğer ben yaşıyacak olursam kelâle meselesi hakkında öyle bir hüküm**

vereceğim ki Kur'an okuyan ve okuyamayan herkes bu hükümle amel edecektir" demiştir

Nevevî, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu eseri ile ilgili olarak da: Ömer'in o anda hüküm beyân etmeyip tehîr etmesinin sebebi, vereceği hükmün mâhiyeti hakkında henüz kesin karar vermemiş olmasıdır. Ömer gerekli inceleme ve araştırma yapıp ictihâdını ikmâl ettikten sonra varacağı sonuca göre hüküm vermeyi ve bunu müslümanlara açıklamayı düşünmüştür. Bu nedenle o anda bir açıklama yapmamıştır, der.

Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ikinci hadîsi ise Zevâid türündendir. Kelâle, fâiz ve hilâfet meseleleri hakkındaki kıyâs ve ictihâda yer bırakmıyacak bir açıklamanın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılması temennisinde bulunan Ömer (Radıyallâhü anh) bu temenniye olan iştiyakını ifâde etmek üzere eğer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu üç mesele hakkında açıklamada bulunmuş olsaydı bu açıklamanın dünyadan ve dündaki bütün şeylerden daha kıymetli olduğunu, fazla sevindirici olduğunu söylemiştir.

Dînî ilimlerle meşgul olanlar, karşılaştıkları bir ilmî meseleyi çözmenin değerini takdir ederler ve bundan duydukları mânevî zevk ve lezzetin dünya nîmetlerinin tümünden üstün olduğunu bilirler. Kelâle ve fâiz ile ilgili bâzı meseleler hakkında ictihadlarla hükümler verilmiştir. Ömer bu iki konu ile ilgili ayrıntılı bilgilerin hepsinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından beyân buyurulmasını ve ictihâda mahal kalmamasını temenni etmiştir. Hilâfet meselesi ve bu konudaki ictihadların sonuçları İslâm târihini tetkik edenlerce bilinmektedir. Bu konuda bir şey söylemeye gerek görmüyorum.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

Hattâbî: Kelâle mîrasına dâir Nisâ sûresinin sonundaki (176 nolu) âyet indiği zaman Câbir (Radıyallâhü anh)'ın ne babası ne de çocuğu vardı. Câbir'in babası Abdullah bin Hârâm (Radıyallâhü anh)'ın Uhud savaşında şehîd edildiği ve kelâle âyetinin, yâni yukarda nomarası verilen âyetin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ömrünün sonunda indiği rivâyet edilmiştir, der.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın o esnada dokuz aded kız kardeşinin bulunduğu, bâzı rivâyetlerde belirtilmiştir. Bâzı rivâyetlerde de

Câbir malını nasıl vasiyyet edeceğini sorduğu zaman: Benim kelâlem vardır, demiştir. Kelâle kelimesinin usûl ve furû dışında kalan mîrasçılar anlamına geldiğini yukarda anlatmıştım.

Bu hadîste Nisâ sûresinin 12. âyetinden kelâle mîrasına âit parça ile ayni sûrenin sonundaki 176. âyet anılmakta ve bu son âyetin, Câbir'in hastalığı esnasında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorduğu soru üzerine indiği belirtilmektedir. Bu iki âyette de kelâle mîrasından söz edilmektedir. Nisâ sûresinin başlarında geçen 12. âyet kış mevsiminde indiği için buna kış mânâsını ifâde eden Şitâ ismi verilerek "Ayetü's-Şitâ" denilmiştir. Sûrenin sonundaki 176. âyet diğer âyetten sonra ve yaz mevsiminde indiği için bu anlama atfen "Ayetü's-Sayf" ismi verilmiştir. Kelâle mîras hükümleri 176. âyette daha açık bir biçimde anlatıldığı için bu bâbın ilk hadîsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ömer'e: «(Kelâle mirası husûsunda) Nisâ sûresinin sonunda inen Sayf âyeti sana yeter.» buyurmuştur.

Bu âyetin meâli şöyledir:

«Senden fetvâ istiyorlar. De ki Allah kelâle — Babası ve çocuğu olmayan kimse — hakkında size (şöyle) fetvâ veriyor:

Bir kimse çocuğu bulunmaksızın ölüp de kendisinin bir kız kardeşi bulunursa terekesinin yarısı bu kız kardeşinedir. Bu kız kardeşin çocuğu bulunmazsa o kimse bu kız kardeşine mirasçı olur. Eğer kız kardeşler iki tane iseler (ölen) o kimsenin terekesinin üçte ikisi bunlaradır. Şâyet onlar erkek ve kız kardeşler olursa, erkeğe iki kız hissesi kadar vardır. Allah, delâlete düşmeyesiniz diye beyân buyuruyor ve Allah her şeyi bilendir.» (176)

Bu âyette geçen kardeşten maksad ana baba bir kardeş veyâ baba bir ve ana ayrı kardeştir.

Âyetten çıkarılan mîras hükümleri özetle şöyledir:

Çocuğu ve babası bulunmaksızın ölen bir kimsenin ana baba bir kız kardeşi veyâ yalnız baba bir kız kardeşi varsa terekesinin yarısı o tek kız kardeşinin hissesidir.

Bu meselede ölen kişi kız olup hayatta olan kardeş erkek ise bu da ölen kız kardeşinin malına mirasçıdır.

Ölen kişinin hayatta olan ana baba bir kız kardeşleri veyâ yalnız baba bir kız kardeşleri iki aded iseler bunlara terekenin üçte ikisi verilir.

Ayni durumdaki kardeşler erkek ve kız karışımı ise beher erkeğe iki kızın hissesi kadar verilir.

Yukarda meâli yazılı âyetten çıkarılan mîras hükümlerinin ayrıntıları için tefsîr veyâ fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

Kelâle mîrasına âit hükümlerin bir kısmının beyân edildiği N i s â sûresinin 12. âyetinde karı ile kocanın birbirlerine mirasçı olan durumları açıklandıktan sonra kelâle mîrasıyla ilgili olarak meâlen şöyle buyuruluyor :

«... **ve eğer bir erkeğin veyâ bir kadının kelâle yönünden mîrasına konuluyor** ve onun (yalnız ana bir) **tek erkek kardeşi veyâ tek kız kardeşi bulunuyorsa onlardan her birine de altıda bir hisse vardır. Eğer bundan** (yâni birden) **fazla iseler, üçte bir** (oranındaki hisse)**de ortaktırlar.** (Mîrasçılara) **zarar vermek kasdı olmaksızın yapılmış olan vasiyyetten veyâ borçtan sonra. Bütün bunlar Allah'tan bir öğüttür. Allah alîm ve halîm'dir.»** (12)

Bu âyetteki kardeşten maksad baba ayrı olup ölünün anasından doğma olan kardeştir. 176. âyetteki kardeşten maksad ise ana ve baba bir olan veyâ yalnız baba bir olan kardeştir. Geniş bilgi için tefsîr kitablarına baş vurulabilir.

Kelâle mîrasına dâir, yukarda meâlleri yazılı iki âyetten çıkarılan hükümlerin özetleri şöyledir, denilebilir :

1. Babası ve çocukları olmaksızın ölen bir kimsenin yalmz ana bir, erkek veyâ kız tek bir kardeşi varsa bu kardeşe altıda bir hisse verilir.

2. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimsenin yalnız ana bir kardeş sayısı birden fazla ise bunların tümüne terekenin üçte biri verilir.

3. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kişînin ana baba bir veyâ yalnız baba bir, tek kız kardeşi varsa ona terekenin yarısı verilir.

4. Üçüncü maddede yazılı meselede kız kardeş sayısı iki veyâ daha fazla ise bunlara terekenin üçte ikisi verilir.

5. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimse kadın ise ve ana baba bir, veyâ yalnız baba bir, tek bir erkek kardeşi varsa bu da ölen kız kardeşinin malına mîrasçıdır. (Belirli payı bulunan mîrasçılar paylarını aldıktan sonra artakalanı alır ve bu nevi mîrasçılar yoksa terekenin tamamını alır.

6. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimsenin ana baba bir kardeşleri erkek ve kız olmak üzere karışık iseler beher erkeğe iki kızın hisseleri kadar verilir.

7. Son maddede anlatılan meseledeki kardeşlerin hepsi yalnız baba bir kardeşler iseler hüküm aynidir.

BU HADÎSTEN ÇIKARILAN DİĞER HÜKÜMLER

1. Hastayı ziyâret etmek sünnettir. Ziyârete yaya olarak gitmek müstahabtır.

2. Ermiş zâtların ve takvâ sâhiplerinin yedikleri yemek artığı, içtikleri su ve meşrûbat artığı ve abdest aldıkları su artığı mübârektir.

3. Hastalık hâlinde edilen vasiyyet geçerlidir. Ancak vasiyyet ederken hastanın ayık, aklının başında olması ve şuurunun yerinde olması şarttır.

4. Müslüman kişi, bilmediği hususları öğrenmek için dînî ilimlerle mücehhez zâtlara mürâcaat etmelidir.

5. Kendisine soru sorulan dîn âlimi cevabı bilmediği takdirde ictihâd etme güç ve şartlarına sâhip olsa bile ictihâd etmek sûretiyle kesin bir sonuca varmadıkça cevap vermekte acele edemez. Nitekim C â b i r bu soruyu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz ettikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) derhal cevap vermemiştir. Cümhûr bu durumdaki hadîsleri şöyle yorumlar: Soru sorulduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ictihad yoluyla bir hüküm zuhur etmeyince, vahiy gelmesi ümidiyle soruyu cevapsız bırakmıştır.

(٦) باب ميراث أهل الإسلام من أهل الشرك

6 — MÜSLÜMANLARIN MÜSLÜMAN OLMAYANLARA MÎRASÇI OLMALARI (HÜKMÜNÜN BEYÂNI) BÂBI

٢٧٢٩ – حدثنا هشام بن عمار ومحمد بن الصباح . قالا : ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن علي بن الحسين، عن عمرو بن عثمان، عن أسامة بن زيد، رفعه إلى النبي ﷺ . قال « لا يرث المسلم الكافر، ولا الكافر المسلم » .

TERCEMESİ

2729) "... Üsâme bin Zeyd *(Radıyallâhü anhümâ)*, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den rivâyet ettiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* efendimiz:

«Müslüman, kâfire mîrasçı olamaz ve kâfir de müslümana vâris olamaz» buyurmuştur."

٢٧٣٠ – حدثنا أحمد بن عمرو بن السرح . ثنا عبد الله بن وهب . أنبأنا يونس عن ابن شهاب ، عن علي بن الحسين ؛ أنه حدثه أن عمرو بن عثمان أخبره عن أسامة ابن زيد ؛ أنه قال : يا رسول الله ! أتنزل في دارك بمكة ؟ قال « وهل ترك لنا عقيل من رباع أو دور ؟ » .

وكان عقيل ورث أبا طالب ، هو وطالب . ولم يرث جعفر ولا علي شيئا . لأنهما كانا مسلمين . وكان عقيل وطالب كافرين .

فكان عمر ، من أجل ذلك ، يقول : لا يرث المؤمن الكافر .

وقال أسامة : قال رسول الله ﷺ « لا يرث المسلم الكافر ، ولا الكافر المسلم » .

TERCEMESİ

2730) "... Üsâme bin Zeyd *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi :

Yâ Resûlallah! Mekke'deki evine mi ineceksin? diye sormuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Akîl (Mekke'de) **bize evden, meskenden bir şey mi bıraktı?» diye cevab vermiştir. Akîl ve** (kardeşi) **Tâlib,** (babaları) **Ebû Tâlib'e vâris olmuşlardı.** (Ebû Tâlib'in diğer oğulları) **Ca'fer ve Alî** (Radıyallâhü anhümâ) **hiç bir şeye mîrasçı olmamışlardı. Çünkü** (Ebû Tâlib öldüğünde) **bunlar müslüman idiler. Akîl ile Tâlib ise kâfir idiler.**

Ömer (Radıyallâhü anh) **bunun için diyordu ki: Mü'min, kâfire mîrasçı olamaz.**

Üsâme (Radıyallâhü anh) **da şöyle demiştir: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Müslüman, kâfire mîrasçı olamaz. Kâfir de müslümana mirasçı olamaz.»"

٢٧٣١ – حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا ابن لهيعة عن خالد بن زيد ؛ أن المثنى

ابْنَ الصَّبَّاحِ أَخْبَرَهُ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ
«لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ».

TERCEMESİ

2731) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«İki milletin insanları biribirine mîrasçı olamazlar.»"

İZAHI

Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsi **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. İkinci hadisi T i r m i z î dışında kalan mezkûr kitab sâhipleri tarafından rivâyet olunmuştur.

A m r ' ı n hadîsini E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir.

Ü s â m e ' nin ikinci hadîsinde geçen **"Ribâ"** birkaç odalı dâire veyâ birkaç evi muhtevi mesken mânâsınadır. **"Dûr"** kelimesi de **"Dâr"**'ın çoğuludur. **Dâr** da ev ve binâ mânâsınadır.

K i r m â n î ' nin dediğine göre bâzı ilim ehli: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadîste sözünü ettiği ev Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dedelerinden A b d - i M e n â f ' ın oğlu H â ş i m ' in idi. H â ş i m vefât edince ev, oğlu A b d ü l m u t t a l i b ' e kaldı. A b d ü l m u t t a l i b de evi çocukları arasında taksim etti ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de babası A b d u l l a h ' ın hissesini aldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu evde dünyâya geldiği rivâyet olunmuş, demiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: **«Akîl bize evden, barktan bir şey mi bıraktı?»** buyruğuyla ilgili olarak H a t t â b i: E b û T â l i b vefât ettiği zaman oğlu A k i l henüz müslüman olmadığı için ona mîrasçı oldu. A l i (Radıyallâhü anh) ile C a ' f e r (Radıyallâhü anh) o târihten önce müslüman oldukları için mîrasçı olmadılar. A k î l böylece mâlik olduğu dedesi A b d u l m u t t a l i b ' in evini sattı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu ifâde etmek istemiştir, diye bilgi verir.

Şu ihtimal de vardır: Hicretten sonra Ebû Süfyân, mühâcirlerin bıraktıkları evlerde tasarruf ettiği gibi Akîl de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Mekke'deki evinde tasarruf etmişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu anlatmak istemiştir.

Ebû Tâlib'in oğulları Akil ile Tâlib onun malına mîrasçı olmuşlardı. Tâlib'in Bedir savaşında öldürülmesi neticesinde Akîl onun hissesinede mîrasçı olmakla Ebû Tâlib'in bütün malını almış oldu. Akil, Hudeybiye olayından önce müslüman oldu. Mekke'nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müslüman olan Kureyş müşriklerinin câhiliyet devrine âit muâmelelerini ve tasarruflarını, gönülleri İslâmiyet'e yatışsın diye geçerli saymıştı. Bu nedenle Akil'in Abdulmüttalib'den ve Ebû Tâlib'ten kalma mallarında yapmış olduğu tasarruflar geçerli sayılmıştı.

ÜSÂME (RADIYALLÂHÜ ANH)'IN HADİSLERİNDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Müslüman kimse, kâfir olan yakınlarına mîrasçı olamaz.
2. Kâfir kimse, müslüman olan yakınlarına mîrasçı olamaz.

Nevevî bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Kâfirin müslüman yakınına mîrasçı olamıyacağı husûsunda müslümanların icmâı vardır. Fakat müslümanın kâfir akrabasına mîrasçı olup olamıyacağı husûsunda ihtilâf vardır:

Sahâbîlerin, tâbiilerin ve bunlardan sonra gelenlerin cümhûruna göre müslüman kimse kâfir bir kimseye mîrasçı olamaz.

Muâz bin Cebel, Muâviye, Saîd bin el-Müseyyeb ve Mesrûk ile diğer bâzı zâtlara göre müslüman, kâfire mîrasçı olur. Bunların delîli; اَلْإِسْلَامُ يَعْلُو وَلَا يُعْلَى عَلَيْهِ = «İslâmiyet üste çıkar ve üstüne çıkılmaz» hadîsidir. Cümhûrun delili ise bu bâbtaki sahîh ve hükmü apaçık olan hadîstir. Diğer grubun delîli gösterdikleri hadîste mîras konusuna değinilmemiş olup kasdedilen mânâ İslâmiyet'in diğer dinlere üstünlüğü ve faziletidir. Bu itibarla hükmü apaçık olan bir nass bırakılıp başka şeyle amel edilemez.

Mürted: Müslüman iken dinden çıkıp kâfir olan kişiye denilir. Mürted kişi ile yakını olan müslüman kimse arasında mîrasçılık durumu meselesine gelince, mürted kimsenin müslüman kimseye mîrasçı olamıyacağı husûsunda icmâ vardır. Fakat müslüman kimsenin mürted olan akrabasına mîrasçı olup olmaması husûsunda yine ihtilâf vardır. Şöyle ki:

Mâlik, Şâfiî, Rebîa, İbn-i Ebî Leylâ ve başka bâzı ilim ehline göre müslüman kimse mürted kimseye mîrasçı olamaz.

Ebû Hanîfe'ye göre mürted kişinin, müslüman iken elde etmiş olduğu mal, onun müslüman mîrasçılarına âittir. Onun mürtedlik hâlinde elde etmiş olduğu mal ise devlet hazînesine âittir.

AMR'IN HADÎSİNDEN ÇIKARILAN HÜKÜM

Bu hadîs iki ayrı milletin insanlarının biribirlerine mîrasçı olamıyacaklarına delâlet eder. Hadîsin zâhirine göre iki milletten birisi kâfir, diğeri müslüman veyâ ikisi de kâfir milletler olabilir. Fakat cumhûr: Hadîsteki iki milletten maksad müslüman millet ile müslüman olmayan millet mânâsı kasdedilmiştir, der. Yâni tüm müslümanlar bir millet sayılır. Müslüman olmayan bütün milletler de tek bir millet sayılır. Hadîs böyle yorumlanınca Üsâme'nin hadîsi gibi olur.

Kâfir milletlerin biribirine mîrasçı olmalarına gelince, meselâ: Yahûdînin Hristiyana, Hristiyanın Yahûdiye, Mecûsinin bunlara ve bunların mecûsîlere mîrasçı olmaları husûsunda ihtilâf vardır: Ebû Hanîfe, Şâfiî ve diğer bâzı ilim ehline göre kâfir milletler biribirine mîrasçı olurlar.

Mâlik ve Evzâî'ye göre ise kâfir milletler biribirine mîrasçı olmazlar. Meselâ bir Yahûdî bir Hristiyana veyâ bir Hristiyan bir Yahûdiye mîrasçı olamaz. Diğer milletler de böyledir. Şâfiî'ye göre şu da vardır:

Bir zimmî, yâni İslâm ülkesinde vatandaşlık hakkı verilen Yahûdî veyâ Hristiyan kimse, harbî, yâni küfür ülkesinde oturan bir gayri müslime mîrasçı olamaz. Harbî kimse de zimmî mîrasçı olamaz. Şâfiî mezhebine göre, biribiriyle savaş hâlinde bulunan iki kâfir ülke vatandaşı olan gayri müslimler de biribirine mîrasçı olamazlar.

İlk iki hadîsin râvîsi Üsâme (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 795 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.

(٧) باب ميراث الولاء

7 — VELÂ (KÖLE VEYÂ CÂRİYEYİ AZADLAMADAN DOĞAN HAK) SEBEBİYLE (AZADLANAN KİMSEYE) MÎRASÇI OLMA BÂBI

Velâ: Yukarda parantez içinde ifâde ettiğim gibi bir köleyi veyâ bir câriyeyi âzadlamaktan doğan özel hak mânâsına kullanılmıştır. Velâ, başka mânâlara da gelmekte ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir. Bu özel hak âzadlayan kişinin ve bâzı yakınlarının âzadlanan kimseye bâzı durumlarda mirasçı olmaktır. Şöyle ki:

Âzadlanan köle veyâ câriye öldüğü zaman asabe ismi verilen mîrasçı yakınları bulunmadığı takdirde belirli mîras pay sâhibi durumundaki mîrasçıları varsa bunlara verilen paylardan arta kalan malı onu âzadlayan erkek veyâ kadına verilir. Şâyet âzadlanan kişinin belirli pay sâhibi durumundaki mîrasçıları da yok ise onun malının tamamı, âzadlayan kimseye verilir. Eğer âzadlayan kişi hayatta değilse ona verilecek mal onun erkek asabelerine verilir. Bunu bir örnekle açıklayalım:

Âzadlanan köle öldüğü zaman oğlu ve karısı varsa, sekizde bir hisseye sâhip olan karısına malın sekizde biri verilir. Oğlu da asabe olduğu için artakalan malı alır ve onu âzadlayan kişiye bir şey verilmez. Şâyet âzadlanan kölenin yalnız karısı var ve başka hiç bir mîrasçısı yok ise karıya sekizde bir hisse verilir. Artakalan mal onu âzadlayan erkek veyâ kadına verilir. Şâyet âzadlayan kişi de hayatta değil de bir oğlu ile bir kızı varsa, âzadlanan kölenin karısına verilen sekizde bir oranındaki hisseden artakalan malın tamamı, âzadlayan kişinin oğluna verilir ve âzadlayanın kızına bir şey verilmez.

Âzadlanan köle öldüğü zaman karısı da yok ise, yâni hiç bir mîrasçısı yok ise, malının tamamı onu âzadlayana verilir. Âzadlayan da hayatta değilse, âzadlayanın erkek asabesi durumundaki oğluna verilir.

٢٧٣٢ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو أسامة. ثنا حسين المعلم عن عمرو ابن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ قال: تزوج رئاب بن حذيفة بن سعيد بن سهم، أم وائل، بنت معمر الجمحية. فولدت له ثلاثة. فتوفيت أمهم. فورثها بنوها، رباعها وولاء مواليها. فخرج بهم عمرو بن العاص إلى الشام. فماتوا في طاعون عمواس.

فَوَرِثَهُمْ عَمْرُو ، وَكَانَ عَصَبَتَهُمْ . فَلَمَّا رَجَعَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ، جَاءَ بَنُو مَعْمَرٍ ، يُخَاصِمُونَهُ
فِي وَلَاءِ أُخْتِهِمْ ، إِلَى عُمَرَ . فَقَالَ عُمَرُ : أَقْضِي بَيْنَكُمْ بِمَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .
سَمِعْتُهُ يَقُولُ « مَا أَحْرَزَ الْوَلَدُ وَالْوَالِدُ فَهُوَ لِعَصَبَتِهِ ، مَنْ كَانَ » قَالَ ، فَقَضَى لَنَا بِهِ .
وَكَتَبَ لَنَا بِهِ كِتَابًا ، فِيهِ شَهَادَةُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، وَزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ وَآخَرَ . حَتَّى
إِذَا اسْتُخْلِفَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ ، تُوُفِّيَ مَوْلًى لَهَا . وَتَرَكَ أَلْفَيْ دِينَارٍ . فَبَلَغَنِي أَنَّ ذٰلِكَ
الْقَضَاءَ قَدْ غُيِّرَ . فَخَاصَمُوا إِلَى هِشَامِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ . فَرَفَعَنَا إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ . فَأَتَيْنَاهُ بِكِتَابِ
عُمَرَ . فَقَالَ : إِنْ كُنْتُ لَأَرَى أَنَّ هٰذَا مِنَ الْقَضَاءِ الَّذِي لَا يُشَكُّ فِيهِ . وَمَا كُنْتُ أَرَى
أَنَّ أَمْرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ بَلَغَ هٰذَا . أَنْ يَشُكُّوا فِي هٰذَا الْقَضَاءِ .
فَقَضَى لَنَا فِيهِ . فَلَمْ نَزَلْ فِيهِ بَعْدُ .

TERCEMESİ

2732) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Riyâb bin Huzeyfe bin Said bin Sehm, Ma'mer'in kızı Ümmü Vâil el-Cümehiyye ile evlendi ve ondan üç erkek çocuğu oldu. Sonra çocukların annesi öldü. Oğlan çocuklar, annelerinin bir evine ve annelerinin âzadlılarının velâ hakkına mîrasçı oldular. Daha sonra Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh) bu çocukları Şam'a götürdü. Çocuklar Amvâs vebâsında öldüler. Onların asabesi durumundaki Amr (bin el-Âs) onlara mîrasçı oldu. Sonra Ma'mer'in oğulları gelip (halife) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh)'a mürâcaat ederek kızkardeşlerinin velâ hakkı konusunda Amr'a dâvâcı oldular. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh):

Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim hadîsle aranızda hükmedeceğim. Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, dedi:

«Veled (çocuk) ve vâlid (baba veyâ annen)in elde ettikleri mîras hakkı, o (çocuğun veyâ babası ile annesi)nin olan asabesinindir.»

Abdullah dedi ki: Ömer (Radıyallâhü anh), (bu hadîse dayanarak) Ümmü vâil'in velâ hakkının bize âit olduğuna hükmetti ve bizim için bu hükme dâir bir yazı verdi. Bu yazıda Abdurrahman bin Avf, Zeyd bin Sâbit ve diğer bir zâtın şâhidliği de vardı. Nihâyet

Abdülmelik bin Mervân halîfe olduğu süre içinde Ümmü Vâil'in bir âzadlısı vefât etti ve iki bin dinâr mâras bıraktı da (Ömer tarafından verilen) bu hükmün değiştirildiği haberi bana ulaştı. Ma'mer'in oğulları, yâni Ümmü Vâil'in erkek kardeşleri bu kere (velâ hakkı için) Hişâm bin İsmâil'e mürâcaatla (bize) dâvâcı oldular. Hişâm da bizi (halîfe) Abdülmelik'e havâle etti. Biz de Ömer (Radıyallâhü anh)'ın yazılı hükmünü Abdülmelik'e götürdük. Abdülmelik:

Ben gerçekten bu hükmün şüphe götürmez hüküm nevinden olduğu görüşünde idim. Medîne-i Münevvere halkının durumunun bu hükümde tereddüd edebilecek dereceye ulaştığını sanmıyordum, dedi.

Sonra Abdülmelik (de) Ümmü Vâil'in velâ hakkının bize âit olduğuna hükmetti. Biz bu ana kadar bu hakkımıza devam edegeldik."

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Amvâs ve İmvâs, Filistin'de bir şehrin ismidir. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde ve Hicretin 19. yılında bu bölgede görülen vebâ hastalığında yirmi beş bîn insanın öldüğü rivâyet olunmuştur. Ebû Ubeyde (Radıyallâhü anh) ile Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) da bu salgın hastalıkta vefât edenlerdendir.

Hadîste sözü edilen Ümmü Vâil'in üç oğlu da bu hastalıktan vefât edince çocukların asabe ismi verilen yakınlarından Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh) miraslarını almıştır. Ümmü Vâil'den kalma meskenlere mirasçı olduğu gibi Ümmü Vâil'in âzadlı köle - câriyelerin velâ yoluyla olan mîras hakkına da sâhip olmuştur. Ümmü Vâil'in erkek kardeşleri, Ümmü Vâil'in velâ hakkını dâvâ etmişler ise de halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadîsini delîl göstererek söz konusu velâ hakkının kendilerine âit olmadığını ve bu hakkın, Ümmü Vâil'in ölümü dolayısıyla oğullarına ve oğullarının ölümüyle bunların asabe durumundaki Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'a intikal ettiğine hükmetmiştir. Amr bin el-Âs'ın ölümüyle de bu hak onun asabelerine intikal eder.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadîsinin mânâsı şudur:

Bir oğlan veyâ kız çocuk, babasından veyâ annesinden mîras yoluyla bir mal veyâ bir hak elde ederse, o çocuğun ölümü hâlinde bu mal veyâ hak onun asabesine âittir. Yâni çocuğun belirli pay sâhibi olan mîrasçıları yok ise bu mal ve hakkın tamamı asabeye âittir. Hadîste sözü edilen meselede Ü m m ü V â i l'in oğlan çocukları ölünce annelerinden kendilerine intikal etmiş olan mal ve velâ hakkının bu çocukların asabe durumundaki A m r b i n e l-Â s (Radıyallâhü anh)'a intikal etmesi gerekir. Ölen çocukların dayıları olan Ü m m ü V â i l'in kardeşlerine intikal etmez.

Kezâ bir baba veyâ bir anne, çocuklarının ölümü dolayısıyla bir mal veyâ bir hak elde ederlerse bu baba veyâ annenin ölümüyle bu mal veyâ hak onun asabelerine intikal eder. Tabii belirli pay sâhibi durumundaki mîrasçıları yok ise. Şâyet bu nevî mîrasçıları var ise ferâiz'de belirtildiği ölçülere göre bunlar hisselerini aldıktan sonra artakalan mal asabelere verilir.

Şu noktayı tekrar hatırlatalım: Velâ hakkı yalnız erkek asabelere intikal eder. Kadın asabelere intikal etmez. Meselâ: Bir köleyi âzadlayan kimse öldüğü zaman bir oğlu ile bir kızı varsa, malının üçte ikisi oğluna, üçte biri de kızına verilir. Fakat velâ hakkı oğluna mahsustur. Yâni âzadlanan köle mîrasçısız öldüğü zaman efendisinin oğlu ona mîrasçı olur fakat efendisinin kızı mîrasçı olmaz.

A b d ü l m e l i k b i n M e r v â n, E m e v î halifelerinden olup hilâfeti Hicrî 65 - 86 yılları arasında 21 yıl sürmüştür. Ü m m ü V â i l'in bir âzadlısı onun döneminde vefât edince geriye bıraktığı iki bin dinâra Ü m m ü V â i l'in erkek kardeşleri konmak istemiş ve böylece Ö m e r (Radıyallâhü anh) tarafından verilmiş olan hüküm değiştirilmek istenmiş ve Ü m m ü V â i l'in kardeşleri bu maksadla H i ş â m b i n İ s m â î l'e başvurmuşlardır. E b û D â v û d'un rivâyetinde "**Hişâm bin İsmâîl veyâ İsmâîl bin Hişâm**" şeklinde geçmektedir. Bu zâtın neci olduğu husûsunda bir bilgi edinemedim. Ancak bu zâtın dâvâcıları ve dâvâlıları halife A b d ü l m e l i k'e gönderdiği belirtildiğine göre bu zâtın M e d î n e Vâlisi ihtimâli hatıra gelir. Çünkü dâvânın M e d î n e-i M ü n e v v e r e'den halife A b d ü l m e l i k'e gönderildiği, A b d ü l m e l i k'in sözünden anlaşılmaktadır. Gönderenin de bu zât olduğu, A b d u l l a h'ın sözünde belirtilmektedir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Âzadlısı bulunan bir kadın öldüğü zaman erkek çocukları ve erkek kardeşleri varsa, onun malı erkek çocuklarına intikal ettiği gibi, velâ hakkı da çocuklarına intikal eder.

2. Annesinden velâ hakkı kendisine intikal eden çocuk öldüğü zaman bu hak çocuğun asabesine intikal eder, annesinin kardeşlerine intikal etmez.

3. Yetkili ilim adamı ve şer'î hâkim bir hüküm verdiği zaman bunu yazdırması ve şâhidle tevsîk etmesi meşrûdur.

٢٧٣٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ. ثنا سُفْيَانُ
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ مُجَاهِدِ بْنِ وَرْدَانَ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ؛
أَنَّ مَوْلًى لِلنَّبِيِّ ﷺ وَقَعَ مِنْ نَخْلَةٍ. فَمَاتَ. وَتَرَكَ مَالًا وَلَمْ يَتْرُكْ وَلَدًا وَلَا حَمِيمًا. فَقَالَ
النَّبِيُّ ﷺ «أَعْطُوا مِيرَاثَهُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ قَرْيَتِهِ».

TERCEMESİ

2733) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in bir âzadlı kölesi bir hurma ağacından düşüp vefât etti. Geriye bir mikdar mal bıraktı. Ne çocuğu ne de başkaca yakını vardı. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onun mîrasını, köylülerinden bir adama veriniz» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi diğer sünen sâhipleri de rivâyet etmişlerdir. Âzadlı köle ve câriye öldüğü zaman soyundan asebesi ve belirli hisse sâhipleri yok ise malının efendisine mîras olarak kaldığını, bâbın girişinde beyân etmiştim. Bu hadîste sözü edilen âzadlı kölenin soyundan mîrasçısı olmadığına göre malının, efendisi olan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmesi gerekli idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onun malını köylülerinden birisine verilmesini emretmesi ile ilgili olarak K â d ı I y â z : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu malı sadaka olarak ver-

miş olabilir. Ya da peygamberlerin malları mîrasçılarına değil, hazîneye intikal ettiği gibi onlar kimsenin malına da mîrasçı olmadıkları için böyle emretmiş olabilir. Bu durumda bu nevî mallar hazîneye intikal eder. Hazîneye intikal eden mallar ise müslümanların yararlarında ve ihtiyaçları yolunda kullanıldığı için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gördüğü yarar icabı bu malın âzadlı kölesinin köylülerinden birisine verilmesini uygun görmüştür, der.

En-Neyl yazarı da: Bu hadîs, bilinen mîrasçısı bulunmayan bir kimsenin mîras olarak geriye bıraktığı malının o yerdeki insanlardan birisine verilmesinin câizliğine delâlet eder, demiştir.

٢٧٣٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ
ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَدَّادٍ ، عَنْ بِنْتِ حَمْزَةَ
(قَالَ مُحَمَّدٌ ، يَعْنِي ابْنَ أَبِي لَيْلَى ، وَهِيَ أُخْتُ ابْنِ شَدَّادٍ ، لِأُمِّهِ) قَالَتْ : مَاتَ مَوْلَايَ
وَتَرَكَ ابْنَةً . فَقَسَمَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَالَهُ بَيْنِي وَبَيْنَ ابْنَتِهِ . فَجَعَلَ لِي النِّصْفَ ، وَلَهَا النِّصْفَ .

TERCEMESİ

2734) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in amcası) Hamza *(Radıyallâhü anh)*'ın kızı (ki Muhammed bin Ebî Leylâ'nın dediğine göre; Abdullah bin Şeddâd'ın ana bir kız kardeşidir) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Benim bir âzadlı kölem vefât etti ve geriye bir kız bıraktı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun malını benim ile kızı arasında taksim etti. Malının yarısını bana, yarısını da onun kızına hükmetti."**

İZAHI

Âzadlı köle, soyundan mîrasçı olarak bir kız bıraktığı için kızın hakkı malın yarısıdır. Soyundan asabe durumunda mîrasçısı bulunmadığı için yukarda açıkladığım hükümler gereğince artakalan mal, âzadlayana asabe sıfatıyla âittir. Hz. Hamza (Radıyallâhü anh)'ın kızının ismi, **Miftâhü'l-Hâce**'de beyân edildiğine göre Selmâ'dır. Yine orada beyân edildiğine göre Ahmed bu hadîsi Katâde aracılığıyla Hamza'nın kızı Selmâ'dan rivâyet etmiştir. Bu hadîse diğer sünenlerde rastlayamadım. Nesâî'de rivâyet edilmiş olabilir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜM

Bir âzadlı köle veyâ câriye öldüğü zaman yalnız bir kızı, bir de kendisini âzadlayan kimse varsa, malının yarısı hisse olarak kızına verilir. Geri kalan da efendisine verilir.

Hz. Hamza (Radıyallâhü anh)'ın kızı sahâbîlerdendir. Râvîsi, ana bir kardeşi Abdullah bin Şeddâd'dır.

(٨) باب ميراث القاتل

8 — KÂTİLİN (ÖLDÜRDÜĞÜ YAKININA) MÎRASÇI OLMASI BÂBI

٢٧٣٥ — حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد عن إسحق بن أبي فروة ، عن ابن شهاب ، عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف ، عن أبي هريرة ، عن رسول الله ﷺ أنه قال « القاتل لا يرث » .

TERCEMESİ

2735) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Kâtil (öldürdüğü kimseye) mîrasçı olamaz,» buyurmuştur."

٢٧٣٦ — حدثنا علي بن محمد ومحمد بن يحيى ، قالا : ثنا عبيد الله بن موسى عن الحسن بن صالح ، عن محمد بن سعيد .

وقال محمد بن يحيى ، عن عمر بن سعيد ، عن عمرو بن شعيب : حدثني أبي ، عن جدي عبد الله بن عمرو ؛ أن رسول الله ﷺ قام ، يوم فتح مكة ، فقال « المرأة ترث من دية زوجها وماله . وهو يرث من ديتها ومالها . ما لم يقتل أحدهما صاحبه . فإذا قتل أحدهما صاحبه عمدا ، لم يرث من ديته وماله شيئا . وإن قتل أحدهما صاحبه خطأ ، ورث من ماله ، ولم يرث من ديته » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن سعيد ، وهو المصلوب . قال أحمد : حديثه موضوع . وقال مرة : عمدا

كان يضع . وقال أبو أحمد الحاكم : كان يضع الحديث ، صُاب على الزندقة . وقال الحاكم أبو عبد الله :
ساقط بلا خلاف .

T E R C E M E S İ

2736) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fetih günü ayağa kalkarak şöyle buyurdu:

«Kadın, kocasının diyeti (kan bahası)ndan ve malından mîras alır ve erkek de karısının diyetinden ve malından mîras alır. Bunlardan birisi arkadaşını (yâni eşini) öldürmedikçe, (hüküm budur.) Karı ve kocadan birisi arkadaşını (eşini) kasden öldürdüğü zaman, diyetinden ve malından hiç bir şeye vâris olamaz. Eğer bunlardan birisi arkadaşını yanlışlıkla öldürürse onun malından mîras alır. Fakat diyetinden mîras alamaz.»

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Saîd, asılarak öldürülen Saîd'dir. Ahmed: Onun hadisleri mevzûdur, demiştir ve bir defasında da: O, kasden ve bile bile hadis uydururdu, demiştir. Ebû Ahmed el-Hâkim de: O, hadis uydururdu ve zındıklık suçundan dolayı asıldı, demiştir. El-Hâkim Ebû Abdillah da: O'nun rivâyetinin düşüklüğünde ihtilâf yoktur, demiştir.

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi **Dîyet kitâbının 14. bâbında 2645 nolu** olarak geçti ve gerekli bilgi orada verildi. Kâtil kişinin, öldürdüğü yakınına mîrasçı olmayacağı yolundaki ilmî görüşler de orada beyân edildi. Yine orada izah edildiği gibi kâtil, öldürdüğü yakınının diyetinden de bir şey alamaz. Öldürme kasden olsun, yanlışlıkla olsun fark etmez. Ancak M â l i k ve bâzı ilim ehline göre cinâyet yanlışlıkla işlenmiş ise kâtil maktûlün malına mîrasçı olur, fakat diyetine mîrasçı olamaz.

A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi senedi zayıftır.

BU HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER ŞUNLARDIR

1. Karı ile koca biribirlerinin malına ve diyetine mîrasçı olma hakkına sâhiplerdir. Ancak bu hüküm bunlardan birisinin diğerini öldürmemesi şartına bağlıdır.
2. Kadın, kocasını veyâ erkek karısını kasden ve teammüden öldürürse öldüren taraf öldürülen tarafın ne malına ne de diyetine mîrasçı olamaz.

3. Kadın kocasını veyâ erkek karısını yanlışlıkla öldürürse, öldüren taraf öldürülen tarafın malına mîrasçı olur. Fakat diyetine mîrasçı olamaz.

Yukardaki 1 ve 2. maddelerde beyân edilen hükümler fıkıhçıların cumhûrunun görüşüne uygundur. 3. maddedeki görüş ise M â l i k ve N a h a î ile H â d e v î l e r'in görüşüne uygundur. Fıkıhçıların cumhûrunun görüşüne uygun değildir. Çünkü ilim ehlinin ekserisine göre yanlışlıkla öldürmek ile kasden öldürmek arasında, mîras husûsunda bir fark yoktur. Kâtil, maktûlün malına ve diyetine hiç bir sûretle, yâni cinâyet yanlışlıkla da işlenmişse mîrasçı olamaz.

Yukarda belirttiğim gibi bu konu 2645 ve 2646 nolu hadîslerin izahı bölümünde izah edilmiştir.

(٩) باب ذوى الأرحام

9 — ZEVİ'L-ARHÂM (DENİLEN AKRABALARIN MÎRASÇILIK) BÂBI

Arhâm: Rahm'in çoğuludur. Rahm, akrabalık mânâsınadır. **Zevî:** **Zû**'nun çoğuludur. **Zû**, sâhip mânâsınadır. Şu halde **Zevi'l-Arhâm:** Akrabalık sâhipleri, yâni akrabalar mânâsınadır. Konusu mîras bırakılan malların vârisler arasında taksimi olan **Ferâiz** ilminde bu sözcük, belirli hisse sâhipleri ve asabe ismi verilen mîrasçılar dışında kalan akrabalar mânâsını ifâde eder. Ölünün kızlarının çocukları, ölünün hala ve teyzeleri ile dayıları ve bunların çocukları **Zevi'l-Erhâm** ismi verilen akrabalardandır.

Zevi'l-Arhâm ismi verilen akrabaların mîrasçı olup olmayacakları husûsunda ihtilâf vardır. Yâni ölünün belirli hisse sâhibi durumundaki mîrasçıları ve asabe ismi verilen mîrasçıları bulunmadığı takdirde malı Zevi'l-Arhâm adı verilen akrabalarına mı, devlet hazînesine mi verilecek?

Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:

1. Ö m e r, A l î, İ b n - i M e s ' û d, E b û U b e y d e b i n e l - C e r r â h, M u â z b i n e l - C e b e l, E b ü ' d - D e r d â'nın dâhil bulunduğu sahâbîlerin ekserisine göre ölünün yukarda anlatılan iki nevî mîrasçısı bulunmadığı takdirde Zevi'l-Arhâm denilen akrabaları mîrasçı olurlar. Tâbiîlerden A l k a m a, N a h a î, Ş ü r e y h, e l - H a s a n, İ b n - i S î r î n, A t â,

M ü c â h i d de bu sahâbîlere uymuşlardır. E b û H a n î f e, E b û Y û s u f, M u h a m m e d, Z ü f e r ve bunlara tabi âlimler de böyle hükmetmişlerdir.

Sahâbîlerden Z e y d b i n S â b i t ise: **Zevi'l-Arhâm** için mîrasçılık hakkı yoktur. Ölünün belirli hisse sâhibi durumundaki yakınları ile asabe nevinden olan mîrasçıları bulunmadığı takdirde malı devlet hazinesine bırakılır, demiştir. Tâbiîlerden S a î d b i n e l - M ü s e y y e b ile S a î d b i n C ü b e y r de böyle demişlerdir. M â l i k ve Ş â f i î ' nin de böyle hükmettikleri rivâyet olunmuştur. Allah cümlesinden râzı olsun.

Zevi'l-Arhâm ismi verilen yakınların başlıcaları şunlardır:

1. Ölünün kızlarının evlâd ve torunları...
2. Ölünün oğlunun kızlarının evlâdı ve torunları...
3. Ölünün fâsid dedeleri. Yâni ölü ile kendisi arasında bir kadın bulunan dedeler. Meselâ ölünün annesinin babası, ölünün babasının annesinin babası gibi...
4. Fâsid neneler. Bunlar da fâsid bir dede aracılığıyla ölüye ulaşan büyük annelerdir. Meselâ ölünün annesinin babasının annesi gibi.
5. Ölünün kızkardeşlerinin evlâd ve torunları...
6. Ölünün erkek kardeşlerinin kızları ve bu kızların evlâd ve torunları...
7. Halalar ve evlâdı ile torunları
8. Dayılar ve evlâdı ile torunları...
9. Teyzeler ve evlâdı ile torunları...

Daha geniş bilgi için faraiz kitablarına baş vurulmalıdır.

٢٧٣٧ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد قالا: ثنا وكيع عن سفيان،
عن عبد الرحمن بن الحارث بن عياش بن أبي ربيعة الزرقي، عن حكيم بن حكيم
ابن عباد بن حنيف الأنصاري، عن أبي أمامة بن سهل بن حنيف؛ أن رجلا رمى رجلا
بسهم فقتله. وليس له وارث إلا خال. فكتب في ذلك أبو عبيدة بن الجراح إلى عمر.
فكتب إليه عمر؛ أن النبي ﷺ قال «الله ورسوله مولى من لا مولى له. والخال
وارث من لا وارث له».

TERCEMESİ

2737) "... Ebû Ümâme (Es'ad) bin Sehl bin Huneyf (2) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir adam (başka) **bir adama bir ok atarak öldürdü. Öldürülen adamın bir dayıdan başka mîrasçısı da yoktu. Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh** (Radıyallâhü anh) **bu adamın mîras işini** (halîfe) **Ömer** (Radıyallâhü anh)'**a yazılı olarak sordu. Ömer** (Radıyallâhü anh), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurmuştur, diye Ebû Ubeyde'ye yazılı cevab verdi :**

«**Allah ve Resûlü, hiç bir mîrasçısı bulunmayan** (müslüman)**ın mîrasçısıdır. Dayı da hiç mîrasçısı bulunmayan** (yeğenin)**in mîrasçısıdır.**»"

٢٧٣٨ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا شَبَابَةُ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ.
ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَا: ثنا شُعْبَةُ. حَدَّثَنِي بُدَيْلُ بْنُ مَيْسَرَةَ الْعُقَيْلِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ،
عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْهَوْزَنِيِّ، عَنِ الْمِقْدَامِ أَبِي كَرِيمَةَ، رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ
الشَّامِ، مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ تَرَكَ مَالًا، فَلِوَرَثَتِهِ.
وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا، فَإِلَيْنَا (وَرُبَّمَا قَالَ: فَإِلَى اللهِ وَإِلَى رَسُولِهِ) وَأَنَا وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ.
أَعْقِلُ عَنْهُ وَأَرِثُهُ. وَالْخَالُ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ. يَعْقِلُ عَنْهُ وَيَرِثُهُ».

TERCEMESİ

2738) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in sahâbîlerinden olup Şâm halkından olan Mıkdâm Ebû Kerîme (bin Madîkerib) (3) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«**Kim** (ölüp de) **bir mal bırakırsa o mal onun mîrasçılarınadır. Ve kim** (ölüp de) **bir ağırlık** (yâni yardıma muhtaç çoluk çocuk ve borç) **bırakırsa o ağırlık** (işini yüklenmek) **bize âittir.** (veyâ : O ağır-

(2) Bu sahâbînin hâl tercemesi 2533 nolu hadîste geçti.
(3) Bu zâtın hâl tercemesi 442 nolu hadîs bölümünde geçti.

lık Allah'a ve Resûlüne âittir, buyurmuştur). **Ve ben hiç bir mîrasçısı bulunmayanın mîrasçısıyım. Onun yerine diyet veririm ve onun mîrasını alırım. Dayı da hiç bir mîrasçısı bulunmayanın mîrasçısıdır. Onun yerine diyet öder ve ona mîrasçı olur.»"**

İ Z A H I

E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen **«Hiç bir mevlâsı bulunmayan** (müslüma)**nın mevlâsı Allah ve Resûlüdür.»** meâlindeki cümleden kasdedilen mânâ tercemede gösterdiğim gibi **«Hiç bir mîrasçısı bulunmayan** (müslüman) **nın mîrasçısı Allah ve Resûlüdür.»** E l - K a r i bu cümleyi böyle yorumlamıştır. Allah ve Resûlünün mîrasçılığından maksad ise o kimsenin malının devlet hazînesine intikal ettirilmesi veyâ müslümanların ihtiyaçlarına harcanmasıdır. Hadîsin ikinci cümlesine göre belirli hisse sâhibi durumundaki mîrasçılardan ve asabe ismi verilen, yâni belirli hisse sâhiplerinden artakalanı alan ve bunlar yok iken malın tamamını alan mîrasçılardan kimse bulunmadığı takdirde ölünün dayısı mîrasçı olur. Ölünün dayısı ise yukarda anlattığım gibi **"Zevi'l-Arhâm"** ismi verilen akraba nevindendir. Bu nevî akrabaların mîrasçı olup olmadıkları konusundaki görüşleri yukarda anlatmıştım. Gerek bu ve gerekse bundan sonra gelen hadîs Zevi'l-Arhâm denilen akrabaların mîrasçı olduklarına hükmeden âlimler için delîldir. T i r m i z î bunun, yâni E b û Ü m â m e'nin hadîsinin hasen olduğunu söylemiştir.

E l - M ı k d â m (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d, N e s â î, A h m e d, H â k i m ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Kell" sâhibine ağır gelen yük mânâsınadır. Burada kasdedilen mânâ ölen kişinin geriye bıraktığı fakir çoluk çocuk ve ödeyemediği borcudur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in **«... Bu yükü yüklenmek bize veyâ Allah'a ve Resûlüne âittir»** meâlindeki buyruğundan maksad o kimsenin geriye bıraktığı fakir âileye bakıp ihtiyaçlarını gidermenin ve onun borcunu ödemenin Zâti Nebevîlerine âit olduğunu belirtmektir.

Diyetler bölümünde etraflıca anlatıldığı gibi cinâyet işleyen kimselerin akrabaları bâzı durumlarda cinâyetin diyetini öderler. İslâmiyet bâzı durumlarda bu diyeti canînin akrabalarına yüklemiştir. Bu hadîsten mîrasçısı bulunmayan müslümanın mîrasçısının ve di-

yetini verenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) olduğu bildirilmektedir.

Hadîsin son kısmında da mirasçı bulunmadığı takdirde dayının, yeğenine mîrasçı olduğu ve yeğeni bir cinâyet işlediği zaman kendisinin diyeti ödemekle yükümlü olduğu bildirilmektedir. Bu hadîsin ilk kısmının birer benzeri 45, 2415 - 2416 numaralarda geçmiştir.

(١٠) باب ميراث العصبة

10 — ASABE (İSMİ VERİLEN KİMSELERİN) MÎRASÇILIĞI BÂBI

Asabe: Belirli hissesi bulunmayan mîrasçılara verilen bir isimdir. Mîrasçıların bir kısmının mîrastan alacakları haklar **Kur'an** âyetlerinde belirli hisselerle tâyin ve tesbit edilmiştir. Anne, nene, bâzı durumlarda baba, bâzen kız çocuğu, yalnız anne bir kardeşler gibi. Yukarda da açıkladığım gibi bu nevî mîrasçılara **Zevi'l-Furûd** denildiği gibi **Ashâb-ı Furûd** da denilir. Yâni belirli hisse sâhipleri.

Asabe ismi verilen mîrasçılar ise, ölünün erkek evlâdı, bunların erkek çocukları ana baba bir veyâ yalnız baba bir, erkek kardeşler, erkek kardeşlerle beraber bulunan bunların kız kardeşleri, bâzı durumlarda baba ve bunun babası gibi.

٢٧٣٩ – حدثنا يَحْيَىٰ بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو بَحْرٍ الْبَكْرَاوِيُّ . ثنا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحٰقَ عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : قَضَىٰ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَنَّ أَعْيَانَ بَنِي الْأُمِّ يَتَوَارَثُونَ ، دُونَ بَنِي الْعَلَّاتِ . يَرِثُ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، لِأَبِيهِ وَأُمِّهِ . دُونَ إِخْوَتِهِ لِأَبِيهِ .

TERCEMESİ

2739) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ana baba bir kardeşlerin biribirlerine mîrasçı olduklarına,** (bunlarla beraber bulunan) **yalnız baba bir kardeşlerinin** (bunlara) **mîrasçı olmadıklarına hükmetti. Adam, baba ve anne bir kardeşine mîrasçı olur. Fakat o kardeşin** (yalnız) **baba bir kardeşleri mîrasçı olmazlar."**

٢٧٤٠ – حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا مَعْمَرٌ

عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «اقْسِمُوا الْمَالَ بَيْنَ أَهْلِ الْفَرَائِضِ، عَلَى كِتَابِ اللّٰهِ.. فَمَا تَرَكَتِ الْفَرَائِضُ، فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ» .

TERCEMESİ

2740) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Ölenin) **malını belirli hisse sâhipleri arasında taksim ediniz. Hisselerden artakalanı** (ölüye) **en yakın** erkeğe **veriniz.**»"

İZAHI

Alî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen "**Âyânu Beni'l-Ümm**" ana ve baba bir kardeşler mânâsınadır. Bunlara "**Benü'l-Âyân**" da denilir. Yine hadiste geçen "**Benü'l-Allât**" ise yalnız baba bir kardeşler mânâsınadır.

Yukardaki terimler erkek ve kız kardeşlerin hepsi hakkında kullanılır. Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur:

Bir kimse öldüğü zaman ana baba bir kardeşleri ve yalnız baba bir kardeşleri varsa, ana baba bir kardeşleri mîrasçı olurlar. Fakat yalnız baba bir kardeşleri mîrasçı olmazlar. Bu iki grup kardeşler asabe ismi verilen mîrasçılardan olmakla beraber birinci grubun, yâni ana baba bir kardeşlerin akrabalığı, ikinci grubun, yâni yalnız baba bir kardeşlerin akrabalığından daha kuvvetli olduğu için birinci grup ikinci grubu mîrasçılık hakkından düşürür.

Şâyet bir kimsenin ana baba bir kardeşleri yok da yalnız baba bir kardeşleri varsa bunlar da asabe sayılır ve mîrasçı olabilirler.

Erkek kardeşler bizâtihi asabedir. Berâberlerinde bulunan kız kardeşlerini de asabe durumuna geçirirler.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Ferâiz: Ferîza'nın çoğuludur, **Kur'an-ı Kerîm**'de tâyin ve takdir edilmiş olan mîras hisseleridir. Bu hisseler 1/2, 1/3, 2/3, 1/4, 1/6 ve 1/8

oranındaki paylardır. **Kur'an-ı Kerîm** bu hisselerin hangi mîrasçılara âit olduğunu beyân buyurmuştur. Ayrıca bu hususta hadîsler de vardır.

Bir kimse öldüğü zaman ferâiz, yâni belirli hisselere sâhip mîrasçılardan kimseler varsa önce onların hisseleri verilir. Bundan artakalan varsa ölüye en yakın erkek kişilere verilir.

Belirli hisse sâhiplerinin hisseleri ödendikten sonra artakalan malın ölüye en yakın er kişiye verilmesine dâir cümleden kasdedilen mânâ şudur:

Ölenin yakınlarından asabe sayılan er kişiler arasında ölüye en yakın olan mîrasçı olur. Diğerleri olmaz. Şâyet yakınlık derecesi eşit olan er kişiler çok iseler hepsi mirasçılıkta ortak olurlar. Meselâ ölen kişinin karısı, annesi, iki oğlu ve iki kardeşi bulunursa, bunlardan 1/8 nisbetinde hisse sâhibi olan karısına ve 1/6 nisbetinde hisse sâhibi olan annesine hisseleri ödenir. Yâni ölünün malı 24 hisse itibar edilerek bunun 1/8'i olan 3 hisse karıya, 1/6'sı olan 4 hisse ölünün annesine verilir. Geriye 17 hisse kalır. Ölünün oğulları ve kardeşleri asabe sayılır. Ölünün oğulları, ölünün kardeşlerine nisbeten ölüye daha yakın sayılır. Çünkü oğulları doğrudan ölüye ulaşır. Fakat kardeşleri ölünün babası aracılığıyla kendisine ulaşır. Şu halde artakalan 17 hisse ölünün oğullarına verilir ve ölünün kardeşleri mirasçılıktan düşmüş sayılırlar.

Ölünün asabe sayılan er kişilerin beraberlerinde ayni derecedeki kadın kişiler de varsa N i s â sûresindeki miras âyetlerinde belirtildiği gibi kadın kişiler er kişilerle beraber mirasçı olurlar. Er kişilere iki kadın kişinin hisseleri kadar verilir. Meselâ ölünün oğlu ve kızı varsa oğluna iki hisse, kızına da bir hisse verilir. Kezâ ölen kimsenin ana baba bir erkek kardeşleri ve ana baba bir kız kardeşleri varsa kız kardeşler erkek kardeşlerle beraber mirasçı olurlar ve erkek kardeşlerin her birisine iki kız kardeşin hisseleri kadar verilir.

Ölünün er kişi akrabalarının yakınlık sırası genellikle şöyledir:
Ölünün oğulları, oğullarının oğulları, ölünün babası, babasının babası, ölünün ana baba bir erkek kardeşleri, bunların oğulları, ölünün baba bir erkek kardeşleri, bunların oğulları, ölünün amcası, amcasının oğulları...

Konu hakkında geniş bilgi ve bâzı noktalardaki ihtilâfları öğrenmek isteyenler fıkıh kitablarına başvurmalıdır. Biz bu özlü bilgi ile yetinmek durumundayız.

(١١) باب من لا وارث له

11 — HİÇ BİR MİRASÇISI BULUNMAYAN (ÖLÜNÜN MALININ KİME VERİLECEĞİNE DÂİR GELEN HADÎS) BÂBI

٢٧٤١ – حدثنا إسماعيل بن موسى . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عمرو بن دينار ، عن عوسجة ، عن ابن عباس؛ قال: مات رجل على عهد رسول الله ﷺ . ولم يدع له وارثا ، إلا عبدا ، هو أعتقه فدفع النبي ﷺ ميراثه إليه .

TERCEMESİ

2741) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken bir adam öldü** ve **geriye hiç bir mirasçı bırakmadı. Fakat âzadlamış olduğu bir köle vardı. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adamın mirasını o âzadlanmış köleye verdi."**

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştir. El-Kari: Mirasçısız ölen bu adamın malı devlet hazînesine âitti. Bir teberrû mâhiyetinde olmak üzere âzadlı köleye verilmiştir. Nasıl ki Âişe (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği (2733 nolu) hadîste mirasçısız ölen bir âzadlı kölenin malının, köylülerinden bir (muhtaç) kimseye verilmesi emredilmişti. El-Mazhar'ın beyânına göre Şüreyh ve Tâvûs demişler ki: Âzadlayan kimse, âzadlığı köle veyâ câriyenin malına mirasçı olabildiği gibi, âzadlanan köle veyâ câriye de âzadlayanın malına mirasçı olabilir, diye bilgi vermiştir.

Devlet hazînesi İslâmî prensiplere göre bozuk bir düzen içinde olursa, mirasçısız ölen kimsenin malı, müslümanların genel yararları yolunda harcanır. **Tuhfe** yazarı bu görüşü beyân etmiştir.

(١٢) باب تحوز المرأة ثلاث مواريث

12 — KADIN ÜÇ (ÇEŞİT) MİRAS TOPLAR, BÂBI

٢٧٤٢ – حدثنا هشام بن عمار . ثنا محمد بن حرب . ثنا عمر بن رؤبة التغلبي ، عن عبد الواحد بن عبد الله النصرى ، عن واثلة بن الأسقع ، عن النبي ﷺ قال «المرأة تحوز ثلاث مواريث : عتيقها ، ولقيطها ، وولدها الذى لاعنت عليه» .

قال محمد بن يزيد : ما روى هذا الحديث غير هشام .

TERCEMESİ

2742) "... Vâsile bin el-Eska' (4) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kadın (şu) üç (çeşit) mirası toplar (alır) : Âzadlısı, yolda (terk edilmiş olarak) bulup yetiştirdiği bebek ve üzerine, kocasıyla liânlaştığı çocuğu (onun mirasları).»

Muhammed bin Yezîd dedi ki : Bu hadîsi Hişâm'dan başkası rivâyet etmemiştir."

İZAHI

Bu hadîsi T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.

Bu hadîs kadının soy ve sıhrî akrabalık sebeplerinden başka yollarla olan mirasçılığını beyân eder. Bu yollardan :

Birincisi, köle veyâ câriyeyi âzadlaması sebebiyle olan mirasçılığıdır. Yâni kadın bunları âzadladıktan sonra bunlar mirasçı bırakmadan öldükleri zaman kadın bunların malına mirasçı olur.

İkincisi, kadının yolda bulup yetiştirdiği ve kimin çocuğu olduğu bilinmeyen bebeğe mirasçı olmasıdır. Bu bebeğe Lakît ismi verilir.

H a t t â b î : Lakît bebek, fıkıhçıların hepsinin kavillerine göre hür sayılır. Bu durumda hiç kimse ona mevlâlık yoluyla, yâni âzad-

(4) Bu zâtın hâl tercemesi 530. hadîs bölümünde geçti.

lı köleye mirasçı olma yoluyla bu bebeğe mirasçı olamaz. Mirasçılık ya soy ya da mevlâlık yoluyla elde edilebilir. Başka bir yolla mirasçı olabilmek mümkün değildir. Yola terkedilmiş bebek ile onu bulup yetiştiren kimse arasında ne soy birliği ne de mevlâlık yakınlığı yoktur. Fakat İshâk bin Râheveyh: Lakît bebeğin mevlâlık hakkı, onu bulup yetiştiren kimseye âittir, diyerek bu hadîsi delîl göstermiştir. Ama, bu hadîs, nakıl ehli olan âlimlerce sâbit sayılmamıştır. Sâbit olmayınca bununla hükmetmek gerekli değildir. Bu itibarla tüm âlimlerin görüşü tercih edilir, demiştir.

Tuhfe yazarı yukardaki naklı yaptıktan sonra el-Kâdı'nın şöyle dediğini nakleder:

"Bebeği yolda bulup yetiştiren kadının ona mirasçı olmasından maksad şudur: Mirasçısız ölen kimsenin malı devlet hazînesine verilir ve muhtaç durumdaki müslümanlara dağıtır, onların ihtiyaçlarına harcanır. Lakît bebek sonradan öldüğünde mirasçısı bulunmadığına göre muhtaç müslümanlara verilecek malı öncelikle onu yetiştirip büyüten kimseye verilmelidir. Maksad budur. Yoksa sanıldığı gibi, âzadlayan kişi, âzadladığı kimseye mirasçı olduğu gibi bebeği yolda bulan kimsenin de bebeğe bir nevî âzadlama yoluyla mirasçı olduğu hükmü kasdedilmemiştir."

Üçüncüsü kadın ile kocasının, üzerinde lânetleştikleri çocuğa kadının mirasçı olmasıdır. Lânetleşme meselesi şöyle olur:

Erkek karısını zinâ ile itham ederek doğan çocuğun kendisinden olmadığını iddiâ ettiği ve karısının bu iddiâyı reddettiği zaman şer'î hâkim bunlar arasında liân işlemini uygular. Bu konu sünenimizin **Liân** bâbında etraflıca anlatılmıştır. (2066 - 2071 nolu hadîslere bak) Aralarında liân işlemi uygulanan eşlerden kadın, ilgili çocuğuna anne sıfatıyla mirasçı olur. Fakat çocuğun kendisinden olmadığını iddiâ etmiş olan kadının kocası bu çocuğa mirasçı olamaz. Çocuk da annesine mirasçı olur. Fakat kadının kocasına, yâni muhtemel babasına mirasçı olamaz. Bu hususlarda fıkıhçılar ittifak hâlindedir.

Müellifimizin şeyhlerinden Muhammed bin Yezîd, bu hadîsi yalnız Hişâm'ın rivâyet ettiğini, ondan başka kimsenin rivâyet etmediğini söylemiştir. Fakat Ebû Dâvûd bu hadîsi İbrâhîm bin Mûsâ er-Râzî aracılığıyla ve Tirmizî de Hârûn Ebû Mûsâ el-Müstemlî

el-Bağdâdî vâsıtasıyla Muhammed bin Harb'ten rivâyet etmişlerdir. Bu duruma göre Hişâm'dan başka iki zât da ayni hadîsi Muhammed bin Harb'ten rivâyet etmiş olur. Şu halde bu iki zâtın rivâyeti Muhammed bin Yezîd'e intikal etmemiştir.

(١٣) باب من أنكر ولده

13 — ÇOCUĞUNUN KENDİSİNDEN OLMADIĞINI İDDİÂ EDENİN BÂBI

٢٧٤٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا زيد بن الحباب عن موسى بن عبيدة. حدثني يحيى بن حرب عن سعيد بن أبي سعيد المقبري، عن أبي هريرة؛ قال: لما نزلت آية اللعان، قال رسول الله ﷺ «أيما امرأة ألحقت بقوم من ليس منهم، فليست من الله في شيء. ولن يدخلها جنته. وأيما رجل أنكر ولده، وقد عرفه، احتجب الله منه يوم القيامة، وفضحه على رءوس الأشهاد».

في الزوائد: هذا إسناد ضعيف. فيه يحيى بن حرب، وهو مجهول. قاله الذهبي في الكاشف.

TERCEMESİ

2743) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Liân âyeti (Nûr sûresinin 6 - 9. âyetleri) **indiği zaman Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu:**

«**Hangi kadın** (doğurduğu gayri meşrû çocuğun kocasından olduğunu ve meşrûluğunu iddiâ etmek sûretiyle) **bir âileden olmayan bir kişiyi onlara ilhâk eder** (katar)**sa o kadının Allah**(ın dini veyâ rahmeti) **ile ilgisi yoktur ve Allah onu cennetine sokmayacaktır. Hangi erkek de çocuğunu tanıdığı** (yâni kendisinden olduğunu bildiği) **halde inkâr eder** (yâni kendisinden olmadığını iddiâ eder) **ise Allah kıyâmet günü onu** (rahmetinden veyâ cemâlini görmekten) **mahrum edecek ve şâhidler** (yâni mahşerdekiler)**in huzûrunda rezil edecektir.»**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi zayıftır. Çünkü senedde Yahyâ bin Harb bulunur. Zehebî, el-Kâşif'te bu râvînin mechul olduğunu söylemiştir.

İZAHI

Zevâid sâhibi bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve İbn-i Hibbân da bunu rivâyet etmişlerdir. El-Münzirî de bu hadîsin Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edildiğini beyân etmiştir. Ebû Dâvûd'un senedi değişiktir ve o senedde Yahyâ bin Harb yoktur. **Câmiü's-Sağîr** sâhibi bu hadîsin senedinin sahîh olduğunu söylemiştir.

Hadîste işâret edilen **Liân** âyeti, Nûr sûresinin 6 ilâ 9. âyetleridir. Bu âyetlerle ilgili bilgi sünenimizin **Liân** bâbında rivâyet olunan 2066 - 2071 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum. Şu kadarını söylemekle yetineceğim:

Bir erkek karısını zinâ ile itham edip bunu dört şâhidle isbatlayamadığı ve karısı da bu iddiâyı red ettiği zaman şer'î hâkim huzûrunda bu eşler lânetleşirler. İşte bu lânetleşme yeminine liân işlemi denilir.

Bir kadın evli iken zinâdan olma çocuğunun kocasından ve meşrû olduğunu iddiâ etmekle bu yabancı çocuğu, kocasının âilesine katmış olur. Kadının bu iddiâda bulunmakla büyük bir azâba müstahak olduğu belirtilmektedir. Böyle bir kadının Allah'ın rahmetinden ve dîninden mûteber bir hisse almaya müstahak olmadığı ve Cennete girmeye hak kazanmadığı ifâde edilmek istenmiştir. Bu hadîsteki cümlelerin benzerleri daha önce de geçmişti. Oralarda defalarca gerekli yorum yapılmıştı. Hülâsa bu cümleler tehdîd mâhiyetindedir. Korkutmak anlamını ifâde eder. Bu suçu işleyen kadın, kâfir ise, bilindiği gibi din ve İlâhî rahmetle ilgisi olmadığı gibi cennete girmesi de ebedî olarak yasaktır. Devamlı olarak cehennemde kalacaktır. Fakat müslüman ise, işlediği suçun cezâsını çektikten sonra cennete girecektir. Demek ki, bu kadın cennete ilk girenlerle beraber girme hakkına sâhip değildir ve dinden, rahmetten mûteber ve önemli bir hisse almaya da liyakatlı değildir. Ama Allah Teâlâ dilerse onu mağfiret eder ve hak sâhiplerini kendi hazînesinden memnun eder.

Erkek de kendisinden olduğunu bildiği çocuğunun kendisinden olmadığını iddiâ etmek sûretiyle büyük bir günah işlemiş olur. Bu suçu işleyen erkekle ilgili hadîsteki cümleler de ayni şekilde tehdîd mâhiyetindedir. Yukardaki yoruma benzer bir biçimde yorumlanır.

٢٧٤٤ — حدثنا محمد بن يحيى. ثنا عبد العزيز بن عبد الله. ثنا سليمان بن بلال، عن يحيى بن سعيد، عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ أن النبي ﷺ قال «كفر بامرئ ادعاء نسب لا يعرفه، أو جحده، وإن دق».

في الزوائد: هذا الحديث في بعض النسخ دون بعض. ولم يذكره المزي في الأطراف. وإسناده صحيح وأظنه من زيادات ابن القطان.

TERCEMESİ

2744) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kişinin, bilmediği bir nesebi iddiâ etmesi veyâ iç yüzü mechûl olsa bile bir nesebi reddetmesi (soy nîmetine) **bir nankörlüktür.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadis sünenin bazı nüshalarında bulunur, bâzısında bulunmaz. El-Müzzi de el-Atrâf'ta bu hadisi zikretmemiştir. Bunun senedi sahihtir. Bu hadisin İbnü'l-Kattân'ın ilâvelerinden olduğunu sanırım.

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid türündendir. İnsanın soyu, sopu da bir nîmettir. Bu nîmeti tepmemek gerekir. Bu itibarla bir kimsenin kendisinden olması mümkün bir çocuğun kendisinden olmadığını iddiâ etmesi câiz değildir. Ancak fıkıh kitablarında koşulan şartlar tahakkuk ettiği takdirde böyle bir iddiâda bulunulur. Aksi halde bu nevî iddiâlar soy nîmetine nankörlük sayılır. Kişinin babasına intisabını reddetmesi ve : Babam sen değilsin, ben falanın oğluyum, ondanım demesi de bir soy nîmetini inkârdır, câiz değildir.

(١٤) باب في ادعاء الولد

14 — ÇOCUĞUN (KENDİSİNE ÂİT OLDUĞUNU) İDDİÂ ETMEK BÂBI

٢٧٤٥ — حدثنا أبو كريب. ثنا يحيى بن اليمان عن المثنى بن الصباح، عن عمرو ابن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من عاهر أمة أو حرة، فولده ولد زنا. لا يرث ولا يورث».

TERCEMESİ

2745) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim bir câriye veyâ hür kadınla zinâ ederse, ondan olma çocuk, zinâ çocuğudur. Çocuk (o kimseye) **mirasçı olamaz ve kendisine mirasçı olunamaz.»"**

٢٧٤٦ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ بِلَالٍ الدِّمَشْقِيُّ. أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ رَاشِدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كُلُّ مُسْتَلْحَقٍ اسْتُلْحِقَ بَعْدَ أَبِيهِ، الَّذِي يُدْعَى لَهُ، ادَّعَاهُ وَرَثَتُهُ مِنْ بَعْدِهِ، فَقَضَى أَنَّ مَنْ كَانَ مِنْ أَمَةٍ يَمْلِكُهَا يَوْمَ أَصَابَهَا، فَقَدْ لَحِقَ بِمَنِ اسْتَلْحَقَهُ. وَلَيْسَ لَهُ فِيمَا قُسِمَ قَبْلَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ شَيْءٌ. وَمَا أَدْرَكَ مِنْ مِيرَاثٍ لَمْ يُقْسَمْ، فَلَهُ نَصِيبُهُ وَلَا يَلْحَقُ إِذَا كَانَ أَبُوهُ الَّذِي يُدْعَى لَهُ أَنْكَرَهُ. وَإِنْ كَانَ مِنْ أَمَةٍ لَا يَمْلِكُهَا أَوْ مِنْ حُرَّةٍ عَاهَرَ بِهَا، فَإِنَّهُ لَا يَلْحَقُ وَلَا يُورَثُ. وَإِنْ كَانَ الَّذِي يُدْعَى لَهُ هُوَ ادَّعَاهُ، فَهُوَ وَلَدُ زِنًا. لِأَهْلِ أُمِّهِ مَنْ كَانُوا. حُرَّةً أَوْ أَمَةً ».

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ : يَعْنِي بِذَلِكَ مَا قُسِمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَبْلَ الْإِسْلَامِ.

في الزوائد : إسناده حسن. وهذا في بعض النسخ دون بعض. ولم يذكره المزي.

TERCEMESİ

2746) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Nisbet edildiği babasının ölümünden sonra ilhâk edilmesi istenen çocuk, babası olduğu söylenen adamın ölümünden sonra mirasçılarının ilhak iddiâsında bulundukları kimsedir.»

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(bu konuda) şöyle hükmetti:**

«Adamın cinsel ilişkide bulunduğu zaman mâliki bulunduğu bir câriyeden doğma kimse, onun adamın çocuğu olduğunu iddiâ eden (mirasçılar)a katılmış olur. Fakat ilhâk iddiâsından önce (adamın mirasçıları arasında) taksim edilmiş olan miras malından o kimseye bir şey yoktur. Henüz taksim edilmemiş mirastan yetiştiği mikdardan hissesi kendisinedir. Nisbet edildiği babası (hayatta iken) onu inkâr etmiş (yâni çocuğu olmadığını söylemiş) olduğu zaman, artık (mirasçılar ilhak iddiâsında bulunsa bile) o kimse mirasçılara katılmaz (ve adamın çocuğu sayılamaz). Eğer çocuk, adamın (cinsel ilişkide bulunduğu zaman) mâlik olmadığı bir câriyeden veyâ zinâ ettiği hür bir kadından olsa, (adamın mirasçıları ilhak iddiâsında bulunsa bile) çocuk adamın evlâdından sayılamaz ve çocuğa mirasçı olunamaz. Kendisine nisbet edilen adam, çocuğun kendisinden olduğunu iddiâ etse bile hüküm böyledir. Çünkü o, bir zinâ çocuğudur, hür veyâ câriye olan annesinin mirasçılarına katılır.»

(Râvî) Muhammed bin Râşid demiştir ki: Hadîsteki "İlhaktan önce taksim edilen miras" sözü ile İslâm'dan önce, câhiliyet devrinde mirasçılar arasında taksim edilmiş olan mal kasdedilmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Bu hadis sünenin bâzı nüshalarında bulunur, bâzılarında bulunmaz ve el-Müzzî bu hadîsi anmamıştır.

İ Z A H I

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bu hadîsi E b û D â v û d da rivâyet etmiştir. Hadîsin mânâsının izahına geçmeden önce câhiliyet devrinin kötü bir âdetini anlatmak isterim. Çünkü bu âdet bilindikten sonra hadîsin mânâsının anlaşılması daha kolay olur.

Câhiliyet devri adamları, mülkiyetleri altındaki câriyeleri fuhuşta çalıştırırlardı. Ayni zamanda kendileri de bu câriyelerle cinsel ilişkide bulunurlardı. Bu nedenle doğan çocuğun, câriyenin sâhibinden mi, yoksa zinâ edenlerden mi olduğu, çoğu zaman bilinmezdi. Bâzen de câriye sâhibi ile câriye ile zinâ eden adam arasında çocuk konusunda ihtilâf doğardı. Câriye sâhibi çocuğun kendisinden olduğunu iddiâ ederken, zinâkâr adam da çocuğun kendisinden olduğunu iddiâ ederdi. İslâmiyet gelince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) çocuğun câriyenin sâhibine âit olduğuna ve zinâkâr kişinin çocuktan mahrûmiyetine hükmetti.

Hattâbî bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

Bu hadîste beyân buyurulan hükümler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın İslâmiyet'in ilk zamanlarında ve Şer-i Şerîf'in kuruluşunun başlangıcında koymuş olduğu hükümlerdir. Hadîsle konulan hükümler şunlardır:

Bir adam ölüp de ölümünden sonra mirasçıları bir çocuğun ondan olduğunu iddiâ ettikleri zaman duruma bakılır. Eğer adam hayatta iken çocuğun kendisinden olduğunu inkâr etmiş ise, ölümünden sonra mirasçılarının bu iddiâsı kabul olunmaz ve çocuk, babası olduğu söylenen adama mirasçı olamaz.

Şâyet adam hayatta iken çocuğun kendisinden olduğunu inkâr ve red etmemiş ise ve çocuğun annesi de bu adamın câriyesi ise, mirasçıların ilhâk, yâni çocuğun adamdan olduğu dâvâsı kabul olunur ve dâvânın kabûlü târihine kadar taksim edilmemiş bulunan adamın malına mirasçı olur. Fakat dâvânın kabulünden önce taksîm edilmiş olan miras malından hisse taleb edemez.

Şâyet çocuk, adamın câriyesinden değil de başkasının câriyesinden doğma ise, yâni adamın başkasına âit câriye ile gayri meşrû cinsel ilişkide bulunması neticesinde kendisinden olma bir çocuk ise veyâ adamın hür bir kadınla zinâ etmesi dolayısıyla doğan zinâ çocuğu ise, adam çocuğun kendisinden olduğunu söylemiş olsa bile çocuk adamın çocuğu sayılamaz, ilhâk dâvâsı kabul edilemez ve çocuk adama mirasçı olamaz. Çünkü gayri meşrû birleşme yoluyla neseb oluşamaz.

Nevevî: de: Hadîsin mânâsı şöyledir: Adamın nikâhlı bir karısı veyâ mülkiyeti altında olup cinsel ilişkide bulunduğu bir câriyesi olduğu zaman, bakılır. Adam nikâhlı karısı veyâ câriyesiyle cinsel ilişkide bulunduktan sonra gebelik süresinin en az süresi geçer ve daha sonra bir çocuk doğarsa, çocuk adama ilhâk edilir, yâni onun çocuğu sayılır ve çocuk ile adam arasında mirasçılık ve diğer ilgili hükümler uygulanır. Çocuk adama benzesin veyâ benzemesin hüküm budur, demiştir.

Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de, zinâ çocuğunun annesine ve annesinin yakınlarına akrabalığının geçerliliğidir. Annesi câriye olsun, hür olsun fark etmez. Zinâ çucuğu hür annesine, annesi de kendisine mirasçı olur.

(١٥) باب النهى عن بيع الولاء وعن هبته

15 — VELÂ (YÂNİ AZADLAYANIN AZADLANANA MİRASÇI OLMA HAKKI)NIN SATILMASININ VE HİBE EDİLMESİNİN YASAKLANMASI BÂBI

٢٧٤٧ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا شُعْبَةُ وَسُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَعَنْ هِبَتِهِ.

TERCEMESİ

2747) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **velâ** (yâni âzadlayanın, âzadlanana mirasçı olma hakkı)**nın satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır."**

٢٧٤٨ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ. ثنا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ الطَّائِفِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَعَنْ هِبَتِهِ.

TERCEMESİ

2748) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **velâ'nın satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır."**

İZAHI

Müellifimizin iki senedle rivâyet ettiği bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Velâ'nın Türkçe karşılığını tercemede ve bâbın başlığında parantez içi ifâde ile açıkladım. Bilindiği gibi âzadlanan köle ve câriye öldükleri zaman soy ve sıhrî akrabalarından mirasçıları bulundukları zaman mirasçı olurlar. O köleyi veyâ câriyeyi âzadlayan kimse veyâ onun mirasçıları bu köle ve câriyenin malına mirasçı olamazlar. Fakat âzadlanmış köle ve câriye öldükleri zaman hiç mirasçıları yok ise onları âzadlayan kişi miras-

çı olur. Âzadlayan erkek veyâ kadın ölmüş ise, onun asabe ismi verilen erkek akrabaları onlara mirasçı olur. İşte âzadlayan kişinin, o ölmüş ise asabe sayılan erkek akrabalarının âzadlanmış kişiye mirasçı olma hakkına "Velâ" ve "Mevlâlık" ismi verilir. Hadîs, bu hakkın satış veyâ hibe yoluyla başkasına devredilemeyeceği hükmünü beyân eder.

Hattâbî: İbnü'l-A'râbî'nin Muhammed bin Ziyâd'dan naklen beyânına göre Arablar velâ hakkını parayla satarlardı. Bu durum onlar arasında yaygın idi. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu işi yasakladı, diye bilgi verdikten sonra Hattâbi: Bu hüküm hakkında âlimler icmâ etmiş gibidir, der.

(١٦) باب قسمة المواريث

16 — MİRASLARIN TAKSİM NEVÎLERİ BÂBI

٢٧٤٩ — حدثنا محمد بن رمح. أنبأنا عبد الله بن لهيعة، عن عقيل؛ أنه سمع نافعا يخبر عن عبد الله بن عمر؛ أن رسول الله ﷺ قال «ما كان من ميراث قسم في الجاهلية، فهو على قسمة الجاهلية. وما كان من ميراث أدركه الإسلام، فهو على قسمة الإسلام».

في الزوائد: إسناده ضعيف لضعف ابن لهيعة.

TERCEMESİ

2749) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Câhiliyet devrinde taksim edilmiş olan miras malı, câhiliyet devrindeki taksim şekli üzerinde (geçerli)dir. İslâmiyet'in yetiştiği mîras malı da İslâmiyet'in taksîm şekli üzerinde (geçerli)dir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî İbn-i Lehia'nın zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır.

İZAHI

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bunu Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Ancak şu noktadan Zevâid türünden sayılabilir: Buradaki hadîs İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından rivâyet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un sü-

neninde ise müellifimiz de İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini 2485 numarada rivâyet etmiştir. İ b n - i A b b â s'ın hadîsindeki sened değişiktir ve notta zayıflığı belirtilen râvî İ b n - i L e h î a o senedde yoktur.

H a t t â b î bu hadisin, yâni İ b n - i A b b â s'ın E b û D â v û d tarafından olan rivâyetinin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:

Bu hadîs, câhiliyet devrinde olmuş bulunan nikâhlar ve malî konularla ilgili hükümlerin geçerli sayıldığına, câhiliyet devrinde bu hükümlerle amel eden kimseler sonra müslüman olunca evvelce işlemiş oldukları bu nevî hükümlerinin red edilmiyeceğine, fakat müslümanlığı kabul edenlerin İslâmiyet'e girdikten sonra bu nevî hükümleri uyguladıkları takdirde bunların geçersiz sayılacağına ve İslâmî hükümlere uydurulmasının gerekliliğine delâlet eder.

BU HADÎSTEN ÇIKARILAN MÎRAS HÜKMÜ ŞUDUR

Bir mîras malı câhiliyet devrine göre henüz taksim edilmemiş iken mîrasçıların tamamı veyâ bir kısmı müslüman olurlarsa artık taksimat İslâmî hükümlere göre yapılır. Fakat mirasçılar müslüman olmadan önce mal câhiliyet devri usûlüne göre taksim edilmiş ise artık o taksimat geçerli sayılır.

İ b n ü ' l - K a y y i m bu konu hakkında şu bilgiyi verir:

Bir kâfir ölür ve malı henüz taksim edilmemiş iken mirasçılarından biri müslüman olur ise: Ö m e r b i n e l - H a t t â b, O s m â n, İ b n - i M e s ' û d ve e l - H a s a n b i n A l î (Radıyallâhü anh)'a göre müslüman olan mîrasçı İslâm'a göre hissesini alır. C â b i r b i n Z e y d, e l - H a s a n, M e k h û l, K a t â d e, H u m e y d, İ y â s b i n M u â v i y e, İ s h â k b i n R â h e v e y h ve bir rivâyete göre A h m e d b i n H a n b e l de böyle demişlerdir. A h m e d ' in arkadaşlarının ekserisi de bu görüştedir. Fakat fıkıhçıların büyük ekseriyeti ve diğer üç mezheb imâmları: Müslüman olan kişi mîrasçı olamaz. Mal taksim edildikten sonra müslüman olduğu takdirde mîrasçı olmadığı gibi, mal taksiminden önce de müslüman olduğunda yine mîrasçı olamaz, demişlerdir. Çünkü mîrasçı ile ölen yakını arasında din ayrılığı vardır. Din ayrılığı ise mîrasçılığa mânidir.

(١٧) باب إذا استهل المولود ورث

17 — BEBEK (DOĞDUĞUNDA) İSTİHLAL EDİNCE (BAĞIRINCA) MİRASÇI OLUR, BÂBI

٢٧٥٠ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا الرَّبِيعُ بْنُ بَدْرٍ. ثنا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا اسْتَهَلَّ الصَّبِيُّ صُلِّيَ عَلَيْهِ، وَوَرِثَ » .

TERCEMESİ

2750) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bebek (doğduğunda) istihlâl edince (bağırınca veyâ hayat belirtisi gösterince) cenâze namazı kılınır ve mîrasçı olur.»"

٢٧٥١ — حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلَالٍ. حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَالْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ ؛ قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَرِثُ الصَّبِيُّ حَتَّى يَسْتَهِلَّ صَارِخًا » . قَالَ : وَاسْتِهْلَالُهُ، أَنْ يَبْكِيَ وَيَصِيحَ أَوْ يَعْطِسَ .

TERCEMESİ

2751) "... Câbir bin Abdillah ve el-Misver bin Mahrama (5) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bebek (doğduğunda) bağırarak istihlâl etmedikçe (ses çıkarmadıkça) mîrasçı olmaz.»

(Râvi) **demiştir ki: Bebeğin istihlâl'ı, ağlaması, bağırması veyâ aksırmasıdır.**"

İZAHI

İlk hadis, sünenimizin 1508 numarasında geçmiştir. Orada da belirtildiği gibi bunu T i r m i z î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste beyân edilen bebeğin cenâze namazı ile ilgili bilgi

(5) Bu zâtın hâl tercemesi 2640. hadis bölümünde geçti.

ve âlimlerin bu husustaki görüşleri orada izah edilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.

İkinci hadîsi e l - M i s v e r (Radıyallâhü anh)'den, müellifimizden başka kim tarafından rivâyet edildiğine dâir bilgi edinemedim.

Bebeğin istihlâl'ı, doğduğu zaman ses çıkarması, aksırması, ağlaması mânâlarına yorumlandığı gibi hayat belirtisini göstermesi mânâsına da yorumlanmıştır. İstihlâl'ı hayat belirtisi mânâsına yorumlayan âlimlere göre bebek doğduğunda ağlama, bağırma, aksırma, nefes alıp verme veyâ hareket etmek gibi her hangi bir hayat belirtisini gösterdiği zaman, mirasçılık hakkını kazanmış olur ve kendisine mirasçı olunur. İstihlâl'ı böylece geniş mânâya yorumlayan âlimler arasında S e v r î, E v z â î, E b û H a n î f e'nin arkadaşları ve Ş â f i î de bulunur.

Bir kısım âlimler ise istihlâl'ı bağırma mânâsına yorumlamışlardır. Bunlara göre bebeğin mirasçı olabilmesi ve kendisine mirasçı olunabilmesi için doğduğu zaman bağırması şarttır. Sâdece hayat belirtisinin bulunması yeterli değildir. İ b n - i A b b â s, C â b i r b i n A b d i l l a h, Ş ü r e y h, N a h a i, M â l i k ve M e d î n e - i M ü n e v v e r e halkı bu görüşte olanlardandır. Z ü h r î : Ben aksırmayı istihlâl sayma görüşündeyim, demiştir.

Şerhü's-Sünne yazarı : Bir insan ölüp de mirasçısı anne karnındaki bir bebek ise, bebeğin mirası durdurulur. Eğer diri olarak doğarsa mirasını alır. Şâyet ölü olarak doğarsa, mirasçılık hakkı yoktur. Ona düşünülen hisse, diğer mîrasçılara verilir, demiştir.

Bebeğin mirasçılık ve kendisine mirasçı olma durumu hakkında geniş bilgi fıkıh kitablarında anlatılmıştır. İsteyenler oralara mürâcaat edebilirler.

(١٨) باب الرجل يُسلِم على يدى الرجل

18 — (KÂFİR) ADAM (MÜSLÜMAN) ADAMIN ELLERİ ÜZERİNE MÜSLÜMAN OLUR, BÂBI

٢٧٥٢ — حدثنا أبُو بَكرِ بنُ أبى شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ تَمِيمًا الدَّارِيَّ يَقُولُ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا السُّنَّةُ فِي الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، يُسْلِمُ عَلَى يَدَيِ الرَّجُلِ؟ قَالَ «هُوَ أَوْلَى النَّاسِ بِمَحْيَاهُ وَمَمَاتِهِ».

TERCEMESİ

2752) "... Temîm ed-Dârî (6) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir defa) : **Yâ Resûlallah!** (Müslüman) **adamın elleri üzerine müslümanlığı kabul eden Ehl-i Kitâb'tan olan adam hakkındaki sünnet** (= şer'î hüküm) **nedir? diye sordum. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki:**

«(Müslüman) **adam, müslümanlığı** kabul edene, **hayatında** ve **ölümünde herkesten evlâ** (fazla yakın) **dır.»**"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Müellifimizin rivâyetinde Ehl-i Kitâb, yâni Hristiyan veyâ Yahudî iken müslümanlığı kabûl edenin durumu sorulmuştur. Bâzı rivâyetlerde «**Müşriklerden bir kimse müslümanlığı kabûl edince...**» tâbiri kullanılmıştır. Diğer bir kısım rivâyetlerde de «**Bir adam müslümanlığı kabul...**» ifâdesi bulunuyor. Bu değişik rivâyetlerden çıkan sonuç şudur: Hadîste buyurulan hüküm umumîdir. Yâni müslümanlığı kabul edecek kimse ister Ehl-i Kitab'tan olsun, ister diğer kâfirlerden olsun hüküm aynidir.

Bâzı âlimler bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır:
Bir kâfirin müslümanlığına vesîle olan mü'min ona herkesten fazla yakındır. Yâni mü'min, müslümanlığı kabul edene hayatı boyunca iyilik etmelidir ve mühtedî öldüğü zaman o mü'min ona mirasçı olur. Bir kavle göre hadîsin zâhir mânâsı budur.

Cumhûra göre bu hadîs «**Velâ hakkı ancak âzadlamakla oluşur**» meâlindeki hadîsle mensuhtur. Yâni kişi, ancak âzadladığı kişiye mirasçı olabilir. Kişi, İslâmiyet'i kabul etmesine vesiyle olduğu kimseye mirasçı olamaz.

Bir kavle göre hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Kişi, hidâyetine vesiyle olduğu kimseye, hayatı boyunca yardımcı olmalı, iyilik etmelidir. Mühtedi kişi öldüğü zaman da, hidâyetine vesiyle olan mü'min onun cenâze namazını kıldırmak husûsunda öncelik hakkına sâhiptir.

---

(6) **Bu sahâbinin hâl tercemesi 760. hadîs bölümünde geçmiştir.**

H a t t â b î bu hadîsin izâhı bölümünde şu bilgiyi verir:

"Müslüman kimse, elleri üzerine müslümanlığı kabul eden kâfire mirasçıdır, diyen âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Re'y ehli bu görüştedirler. Ancak buna şu şartı eklemişlerdir: Sözü edilen müslüman ile hidâyetine vesîle olduğu kişi arasında **Muvâlât** akdinin yapılmış olması gerekir. (Muvâlât akdi şöyle olur: Mühtedi kişi, hidâyetine vesîle olan mü'min'e: Ben bir cinâyet işlediğim zaman benim diyetimi sen öde ve ben öldüğüm zaman mirasçım sen ol, der. Mü'min de bu sözleşmeyi kabul eder.) Şâyet taraflar arasında bu akid yapılmamış ise, mü'min kişi, hidâyetine vesîle olduğu kimseye mirasçı olamaz.

İ s h â k b i n R â h e v e y h de Re'y ehli gibi hükmetmiştir. Fakat taraflar arasında Muvâlât akdinin yapılması şartını koşmamıştır.

Hadîste bu grubun görüşüne delîl olacak bir açıklık yoktur. Çünkü hadîste mirasçılık ifâdesi yoktur. **«Herkesten fazla yakınlık ve evlâ olmak»** ifâdesi mirasçılık mânâsına yorumlanabildiği gibi iyilik etmek, yardımcı olmak ve yakınlık göstermek gibi mânâlara da yorumlanabilir. Diğer taraftan bu hadîs mirasçılık mânâsına yorumlandığı takdirde; اَلْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ **«Velâ (mirasçı olma hakkı) âzadlayana âittir»** hadîsine ters düşer.

Fıkıhçıların ekserisine göre mü'min, hidâyetine vesîle olduğu kâfir'e mirasçı olmaz.

A h m e d b i n H a n b e l bu hadîsi zayıf saymıştır. A b d ü l a z î z de: Bu hadîsin râvîleri hıfız ve itkân ehli değildir, demiştir."

H a n e f î âlimlerinden E b ü ' l - B e r e k â t e n - N e s e f î de: Mûvâlât akdi meşrûdur (Muvâlât'ın ne demek olduğunu yukarda parantez içi ifâde ile anlattım. Şöyle de târif edilebilir: İki müslüman arasında şöyle bir sözleşme yapmaktır: Önce hangimiz bir suç işlerse gerekli diyet karşı taraftan ödenecek ve hangimiz ölürse diğeri mirasçı olacaktır. Muvâlât yoluyla mirasçı olabilmek için diğer mirasçılardan kimsenin bulunmaması gerekir.) Muvâlât yoluyla mirasçı olmak sâbittir. Tüm sahâbîler bu görüştedir. H a n e f î l e r ' in görüşü de budur. Bu hadîsin yorumu da şöyledir:

Bir erkek veyâ bir kadın müslümanlığı kabul eder ve hiç bir mirasçısı yoktur. Âzadlanmış durumu da yoktur. Müslümanlığı ka-

bul eden kişi, başka bir müslümana: Cinâyet işlediğim zaman diyetimi ödemen ve öldüğüm zaman mirasçım olman üzere seninle muvâlât akdini yaptım, der. Karşı taraf da bunu kabul ederse bu akid kesinleşmiş olur. Müslüman adam, mühtediye mirasçı olma hakkını kazanmış olur.

El-Mazhâr da: Bir müslümanın elleri üzerine bir kâfirin müslüman olması, müslümanın mühtediye mirasçı olması hakkını kazandırmaz. Ebû Hanîfe, Şâfiî, Mâlik ve Sevrî böyle demişlerdir. Ömer bin Abdilazîz, Saîd bin el-Müseyyeb ve Amr bin el-Leys'e göre mirasçılık hakkını kazandırır. Yâni velâ hakkı doğar. Bu grup, bu hadisi delîl göstermiştir, der.

Hadîsin sıhhati konusundaki ihtilâfa dâir gerekli bilgi için **Avnü'l-Mabûd**'a veyâ **Tuhfe**'ye bakılabilir. El-Hâfız, **el-Fetih**'te ve Aynî, el-Ümde'de daha geniş bilgi vermişlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

٢٤ -- كتاب الجهاد

24 — CİHÂD KİTÂBI

Cihâd : Arab dilinde güçlük mânâsına gelen **Cehd** kelimesinden alınmadır. Şeriat ıstılahında ise, Allah adını yüceltmek için kâfirlerle savaşmak mânasına gelir. Allah yolunda cihâd, nefisle mücâdele mânâsına da gelir. Bu Kitâbda Allah yolunda savaşma ile ilgili hadisler rivâyet edilmiştir. Allah'ın adını yüceltmek maksadıyla kâfirlerle savaşmak veyâ buna hazırlanmak farz-ı kifâye'dir. Fakat din düşmanı olan kâfirler İslâm ülkesine girdikleri zaman onlarla savaşmak farzı ayn olur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim. Kimlere farz olduğu, kimlerin bundan muaf tutulduğu husûsu ve benzeri meseleler fıkıh kitablarında etraflıca anlatılmaktadır.

(١) باب فضل الجهاد فى سبيل الله

1 — ALLAH YOLUNDA CİHÂD ETMENİN FAZÎLETİ BÂBI

٢٧٥٣ - حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَعَدَّ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ، لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَبِيلِي، وَإِيمَانٌ بِي، وَتَصْدِيقٌ بِرُسُلِي. فَهُوَ عَلَيَّ ضَامِنٌ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ، نَائِلًا مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ» ثُمَّ قَالَ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَخْرُجُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَبَدًا. وَلَٰكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلَهُمْ. وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً فَيَتَّبِعُونِي. وَلَا تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ

تَخَلَّفُونَ بَعْدِي . وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! لَوَدِدْتُ أَنْ أَغْزُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَأُقْتَلَ ، ثُمَّ أَغْزُوَ فَأُقْتَلَ ، ثُمَّ أَغْزُوَ فَأُقْتَلَ » .

TERCEMESI

2753) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah, kendi yolunda (cihâd'a) **çıkan** (müslüman) **kimseye «Benim yolumda cihâd, bana imân ve peygamberlerimi tasdikten başka bir neden onu** (evinden) **çıkarmıyor» diye** (büyük ikrâm ve çok sevâb) **hazırlamıştır.** (Allah) **"O kimseyi cennete dâhil etmek veyâ elde ettiği sevâb veyâ ganimete naîl olarak, çıktığı evine** (selâmetle) **geri getirmek benim kefâletim altındadır»** (diye taahhüdde bulundu.)**» Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sözüne devamla):

«Nefsim (kudret) **elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki müslümanlara güçlük çıkarmam** (endişesi) **olmasaydı, Allah yolunda** (cihâda) **çıkan hiç bir seriyye** (yâni savaş müfrezesine **katılmak)dan katiyen geri kalmazdım. Ve lâkin ben bir bolluk bulamıyorum ki onları** (binit hayvanlarına) **bindireyim. Onlar da bir bolluk bulamıyorlar ki** (binici olarak) **beni tâkib edebilsinler. Ben** (savaşa **gittik)den sonra** (savaştan) **geri kalmalarına da gönülleri râzı olmaz. Muhammed'in nefsi** (kudret) **elinde olan** (Allah)**a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra** (dirilerek) **savaşıp katlolunmayı, sonra** (tekrar dirilerek) **savaşıp öldürülmeyi arzularım» buyurdu."**

٢٧٥٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ ، قَالَا : ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى ، عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ فِرَاسٍ ، عَنْ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ مَضْمُونٌ عَلَى اللهِ . إِمَّا أَنْ يَكْفِتَهُ إِلَى مَغْفِرَتِهِ وَرَحْمَتِهِ ، وَإِمَّا أَنْ يَرْجِعَهُ بِأَجْرٍ وَغَنِيمَةٍ . وَمَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ ، الَّذِي لَا يَفْتُرُ ، حَتَّى يَرْجِعَ » .

في الزوائد : في إسناده عطية بن سعيد العوفي ، ضعفه أحمد وأبو حاتم وغيرهما .

TERCEMESİ

2754) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah yolunda cihâd eden (müslüman) **kimse, Allah'ın** (şu) **garantisi altındadır: Allah ya onu mağfiretine ve rahmetine katar veyâ** onu **sevâb** ve **ganîmetle** (evine selâmetle) **geri döndürür. Allah yolunda cihâd** eden (müslüman) **kimse,** (evine) **dönünceye kadar durumu,** (bu sürece) **gevşeklik etmeksizin** (gündüzleri) **oruçlu** ve (geceleyin) **ibâdete devamlı kimsenin durumu gibidir.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Atiyye bin Saîd el-Avfî bulunur. Bu râvîyi Ahmed, Ebû Hâtim ve başkaları zayıf saymışlardır.

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r i, M ü s l i m, N e s â î ve M â l i k de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin bâzı cümleleri kudsî hadîs şeklinde ifâde edilmiştir. Bu nedenle bâzı ifâdeleri parantez içinde ilâve etmek durumu oldu.

Mücâhidin cennete girmesinin Allah'ın kefâleti altında olmasından maksad, Allah'ın ikrâm ve ihsânı ile cennete kavuşturulmasıdır. Mücâhidin selâmetle ve bol ecirle veyâ bol ecirle beraber ganîmetle evine döndürülmesi ile ilgili cümleden maksad da onun hem maddî hem de mânevî veyâ yalnız mânevî mükâfatla evine dönmesidir.

Mücâhidin bu mutluluğa erişebilmesi için, cihâdını, nâm ve şöhret gibi dünyevî maksadlarla değil, sırf Allah rızâsı için ve ihlâslı yapması gereklidir. Hadîs bu duruma da işâret etmektedir.

İhlâslı mücâhid'in şehîd edilmesi hâlinde cennetlik olduğuna dâir cümle ile ilgili olarak K â d ı I y â z : Bu cümleden maksad savaş şehîdinin ölür ölmez derhal cennete dâhil edilmesi olabilir. Nitekim Allah Teâlâ şehîdlerle ilgili bir âyette; أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

«Onlar Rableri yanında dirilerdir, rızıklanırlar...» buyurmuştur. Anılan cümle ile şu mânâ kasdedilmiş olabilir: Mücâhid, hesâba çekilmeden, azab edilmeden ve hiç bir günahtan dolayı müâhaza görmeden, Allah'a çok yakın kullarla beraber öncelikle cennete girer. Çünkü sahîh bir hadîsle sâbit olduğu gibi şehîdlik, günahlara kefâret olur.

Hadîste geçen "Seriyye" savaş müfrezesi demektir. N e v e v î : Seriyye, askerî müfrezedir. Bâzen ordudan ayrılarak düşmana saldırıp tekrar orduya katılır. İ b r â h î m e l - H a r b î demiş ki :

Seriyye, yaklaşık dörtyüz kişilik müfrezedir. Bu müfreze genellikle gece yürüyüş yaptığı için ona seriyye ismi verilmiştir, diye bilgi verir.

Hadîsin son kısmında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), savaşa giden her askerî müfrezeye katılma iştiyakını beyân buyurarak, ancak müslümanlara olan şefkat ve merhameti dolayısıyla bâzı küçük savaşlara katılmadığını belirtmektedir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) herhangi bir savaşa katıldığı zaman tüm müslümanlar refâkat etmek ister ve geri kalmaya gönülleri râzı olmaz. Tüm müslümanların savaş araç ve gereçlerini, özellikle binit hayvanlarını sağlamaya ne Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ne de müslümanların o günlerdeki güçleri yetmiyordu. Savaşa gidecek olanların bir kısmının yaya olarak, süvârileri tâkip etmesi güçlüğü açıktır. Binit hayvanı temin edemiyenleri savaşa götürmemek, gidemeyenleri derin üzüntüye sevk eder. İşte bu güç durumu dikkate alan Resûl-î Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bâzı savaşlara bizzat katılmamayı uygun bulmuştur.

Hadîsin en son fıkrası da gâziliğin ve şehîdliğin fazîletini, şehîdliği temenni etmenin ve güç yetmez hayırlı işleri dilemenin meşrûluğunu belirtir.

Cihâdın farz-ı ayn olmayıp farz-ı kifâye olduğu hükmü de bu hadîsten çıkarılır.

E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid türündendir. Bu hadîs de cihâdın üstün fazîletini beyân eder.

Mücâhid, şehîd edildiği takdirde ilâhî mağfiret ve rahmete, edilmediği takdirde, sevab ve ganîmete kavuşma garantisine sâhiptir. Ayrıca cihâd süresi boyunca, gündüzleri oruçla ve geceleri ibâdetle ihyâ etmişcesine sevap kazanır.

(٢) باب فضل الغدوة والروحة في سبيل الله عز وجل

2 — ALLAH (AZZE VE CELLE) YOLUNDA SABAHLEYİN VEYÂ AKŞAMLEYİN (CİHÂD İÇİN) YÜRÜYÜŞ YAPMA (FAZÎLETİNİN BEYÂNI) BÂBI

٢٧٥٥ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَا: ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «غَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

T E R C E M E S İ

2755) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sabahleyin veyâ akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda (cihâd için) bir kere yürüyüş, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

٢٧٥٦ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا زَكَرِيَّا بْنُ مَنْظُورٍ . ثنا أَبُو حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « غَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا » .

T E R C E M E S İ

2756) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sabahleyin veyâ akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda (cihâd için) bir kere yürüyüş, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

٢٧٥٧ — حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ، قَالَا : ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ ثنا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَغَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا » .

T E R C E M E S İ

2757) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sabahleyin veyâ akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda (cihâd için) bir kere yürüyüş, şüphesiz dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

İ Z A H I

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Buhârî, Müslim** ve **Tirmizî, Sehl** (Radıyallâhü anh)'ın hadisini

bunlar ile N e s â î ve E n e s (Radıyallâhü anhümâ)'nınkini yine bunlar ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen "Ğadve" ve "**Ravha**" kelimelerinin anlamlarıyla ilgili olarak e l - H â f ı z, el-Fetih'te: "**Ğadve, Ğuduv**"dan alınmadır. Guduv, gündüzün başlangıcından ortasına kadar olan sürenin herhangi bir zamanında çıkmaktır. **Ravha** da **Ravâh**'tan alınmadır. Ravâh, gündüzün ortasından gün batıncaya kadar olan sürenin herhangi bir zamanında çıkmaktır, der. Bu çıkışlar Allah yolunda savaşmak amacıyla olduğu için yürüyüş sözcüğü ile terceme ettim. Çünkü bilindiği gibi askerî harekât için çevremizde, yürüyüş kelimesi kullanılmaktadır.

Böyle bir yürüyüşün dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı olması ile kasdedilen mânâ ile ilgili olarak da e l - H â f ı z, İ b n - i D a k î k i ' l - Î y d ' den naklen şu bilgiyi verir:

Bilindiği gibi bütün dünya ve içindekiler, cennetteki nîmetlerin bir zerresine bile denk değildir. Fakat cennet nîmetleri dünyada görülemiyor. Dünya nîmetleri ise görülüyor. Görülemeyen cennet nîmetleri ile görülebilen dünya nîmetleri arasında bir mukayese yapıldığı takdirde cennet nîmetlerinin değeri daha iyi anlaşılır. İşte bu nedenle hadîste bu mukayese yapılmıştır. Kasdedilen mânâ şöyle olur: Allah yolunda savaşmak için gündüzün herhangi bir zamanında yapılan bir yürüyüş karşılığında verilecek cennet nîmeti, dünyadan ve dünyadaki bütün nîmetlerden üstündür.

Hadîsteki cümle ile şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Anılan bir yürüyüş ile elde edilen sevab, bütün dünyayı, içindeki bütün varlıklarla beraber Allah yolunda harcamakdan kazanılacak sevabtan daha fazladır.

E l - H â f ı z, daha sonra ikinci yorumu teyid eden mürsel bir hadîsi nakleder.

(٣) باب من جهز غازيا

3 — BİR GÂZİYİ (SAVAŞA GİDECEK MÜSLÜMANI) TECHİZATLANDIRANIN (SEVÂBININ BEYÂNI) BÂBI

٢٧٥٨ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي الْوَلِيدِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُرَاقَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ جَهَّزَ غَازِياً فِي سَبِيلِ اللهِ

حَتَّى يَسْتَقِلَّ، كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، حَتَّى يَمُوتَ أَوْ يَرْجِعَ » .

في الزوائد . إسناده صحيح ، إن كان عثمان بن عبد الله سمع من عمر بن الخطاب رضي الله عنه . فقد قال في التهذيب : إن روايته عنه مرسلة .

TERCEMESİ

2758) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyururken işittim:**

«Kim Allah yolunda savaşan bir gâziyi mükemmel bir biçimde techizatlandırırsa, o gâzî ölünceye veyâ (savaştan) dönünceye kadar (kazandığı) sevâbın bir misli onu techizatlandıran kimseye olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer Osmân bin Abdillah, Ömer bin el-Hattâb (R.A.)'den hadis işitmiş ise sened sahihtir. Çünkü el-Tehzîb'te müellif, bunun Ömer'den olan rivâyetinin mürsel olduğunu söylemiştir.

٢٧٥٩ — حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ. ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ، كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ. مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِ الْغَازِي شَيْئًا » .

TERCEMESİ

2759) "... Zeyd bin Hâlid el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim, Allah yolunda savaşan bir gâziyi teczihatlandırırsa, o gâzînin sevâbından hiç bir şey eksiltmeksizin sevâbının bir misli o kimseye olur.»"

İZAHI

Zevâid türünden olan Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmiştir. Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin birer benzerini, B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir.

Gâzînin techizatlandırılması, onun binek hayvanını ve savaş için gerekli araç ve gereçleri ile diğer ihtiyaçlarını temin etmek, demektir.

Birinci hadîste geçen istiklâl masdarından alınma fiilin mânâsı gâzînin savaş araç ve gereçlerinden hiç bir şeye muhtaç olmayacak biçimde savaşabilir duruma gelmesidir.

Her iki hadîs de bir gâziyi savaşa hazırlamanın sevâbının yüceliğine delâlet eder. Asr-ı Saâdette müslümanlardan fakir olanlar, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zengin olan sahâbiler tarafından techizatlandırılırdı. Techizatlandırılamayanlar savaşa katılamıyorlardı. Bu gibi sahâbîler bâzen Medîne-i Münevvere'de kalıp savaşa giden müslümanların işlerine ve hizmetlerine bakarlardı.

(٤) باب فضل النفقة في سبيل الله تعالى

4 — ALLAH TEÂLÂ YOLUNDA MAL HARCAMANIN FAZÎLETİ(NİN BEYANI) BÂBI

٢٧٦٠ — حدثنا عمران بن موسى الليثي. ثنا حماد بن زيد. ثنا أيوب عن أبي قلابة، عن أبي أسماء، عن ثوبان؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أفضل دينار ينفقه الرجل، دينار ينفقه على عياله. ودينار ينفقه على فرس في سبيل الله. ودينار ينفقه الرجل على أصحابه في سبيل الله».

T E R C E M E S İ

2760) "... Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adamın harcadığı dinârın en fazîletlisi (sevabça en üstün olanı), onun çoluk çocuğuna harcadığı dinâr, Allah yolunda bir at için harcadığı dinâr ve adamın Allah yolunda (savaşan) arkadaşlarına harcadığı dinârdır.»"

٢٧٦١ — حدثنا هرون بن عبد الله الحمال. ثنا ابن أبي فديك عن الخليل بن عبد الله، عن الحسن، عن علي بن أبي طالب، وأبي الدرداء، وأبي هريرة، وأبي أمامة الباهلي، وعبد الله بن عمر، وعبد الله بن عمرو، وجابر بن عبد الله، وعمران بن الحصين؛ كلهم يحدث عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال «من أرسل بنفقة في سبيل الله، وأقام في بيته،

فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُمِائَةِ دِرْهَمٍ . وَمَنْ غَزَا بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، وَأَنْفَقَ فِي وَجْهِهِ ذٰلِكَ ، فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ » ثُمَّ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ (وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ) .

في الزوائد : في إسناده خليل بن عبد الله . قال الذهبي : لايعرف . وكذا قال ابن عبد الهادي .

TERCEMESİ

2761) "... Ali bin Ebî Tâlib, Ebü'd-Derdâ, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Amr, Câbir bin Abdillah ve İmrân bin el-Husayn *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre bu zâtların hepsi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den :

«Kim evinde oturup (yâni savaşa katılmayıp) **da Allah yolun** (da savaşanlar) **a bir nafaka** (mâlî yardım) **gönderirse ona beher dirhem karşılığında yediyüz dirhem** (sevâbı) **vardır. Kim de Allah yolunda bizzat savaşır ve bu uğurda mal harcarsa ona beher dirhem karşılığında yediyüz bin dirhem** (sevâbı) **vardır»** buyurduğunu sonra:

وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ = ("... Ve Allah dilediğine kat kat (sevâb) verir...) âyetini okuduğunu rivâyet etmişlerdir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Halil bin Abdillâh bulunur. Zehebî : O, tanınmıyor, demiştir. İbn-i Abdilhâdî de böyle demiştir.

İZAHI

Sevbân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Tirmizi, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. İbnü'l-Melik bu hadîsin şerhinde: Yâni bu üç yere yapılan harcama, diğer hayırlı işlere yapılan harcamalardan faziletçe üstündür. Hadîste anılan üç yer arasında da fazîlet açısından bir sıralama vardır. Bu da hadîsteki sıra durumudur, demiştir. Yâni en fazîletli dinâr adamın çoluk çocuğuna harcadığı dinârdır. Bundan sonra en fazîletli dinâr, adamın savaş ve benzerî hayırlı yollar için hazırladığı binit hayvanı uğruna harcadığı dinârdır. Üçüncüsü; adamın, Allah yolunda savaşan arkadaşları için harcadığı paradır.

Bâzıları : Hadîste bir sıralama durumu yoktur. Anılan üç şey sayılmış, fakat birisinin diğerinden sonra olduğuna dâir bir kayıd yoktur. Ancak şöyle söylenebilir : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan üç şeyi sırayla sayması hikmetsiz değildir, demişlerdir.

Sekiz sahâbî (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet edilen ikinci hadîs ise Zevâid türündendir. Bu hadîs de savaşa katılmayıp, savaşanlara maddî yardımda bulunan müslümanın harcadığı meblâğm yediyüz kat ve savaşa katılıp da bu uğurda mâlî harcamada bulunan müslümanın harcadığı meblâğın yediyüz bin kat artırılarak, yâni bu kadar harcama yapmışcasına sevâb kazandığına delâlet eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadîsi buyurduktan sonra okuduğu âyet, Bakara sûresinin 261. âyetinin bir bölümüdür ve Allah yolunda harcanan malın sevâbının kat kat arttırılmasının Allah'ın dilemesine bağlı bulunduğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem bu âyeti, hadîste haber verdiği üstün fazîleti teyid için okumuştur. Bu âyetin tamamının meâli şöyledir:

«Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, (ekilen) **öyle bir tanenin durumu gibidir ki, yedi başak bitirmiş ve beher başakta yüz tane bulunmuş olur. Allah Teâlâ dilediğine kat kat artırır. Allah vâsi'** (lûtfu geniş)**dir,** (her şeyi) **bilendir.»** (261).

Yukarıya meâlini aldığım âyetin izâhı için tefsîr kitablarına başvurmayı tavsiye etmekle yetineyim.

(٥) باب التغليظ في ترك الجهاد

5 — CİHÂDI BIRAKMAK HAKKINDAKİ TEHDİD BÂBI

٢٧٦٢ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا يحيى بن الحارث الذماري، عن القاسم، عن أبي أمامة، عن النبي ﷺ قال «من لم يغز أو يجهز غازيا أو يخلف غازيا في أهله بخير، أصابه الله سبحانه بقارعة، قبل يوم القيامة».

TERCEMESİ

2762) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim savaşmaz, veyâ bir gâziyi techizatlandırmaz, ya da savaşa giden bir askerin çoluk çocuğuna nâmusluca bakıp (işlerini görmekle) **yerini tutmaz ise Allah sübhâne kıyâmet gününden önce onun başına ansızın bir felâket getirir.»"**

٢٧٦٣ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا الوليد. ثنا أبو رافع (هو إسماعيل بن رافع)

عَنْ سُمَيٍّ، مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

«مَنْ لَقِيَ اللَّهَ وَلَيْسَ لَهُ أَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، لَقِيَ اللَّهَ وَفِيهِ ثُلْمَةٌ».

TERCEMESİ

2763) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Allah yolunda (cihâdla ilgili) **bir eseri** (ameli) **bulunmadığı halde Allah'a kavuşur** (yâni ölür)**se,** o **kimse** (kıyâmet günü) **bir eksiği olduğu halde Allah'ın huzûruna çıkar.»"**

İZAHI

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini ise Tirmizî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Birinci hadîste geçen "Karia" beklenmedik belâ, âfet ve musîbet mânâsına gelir. Bu hadîse göre, savaşa gitmek, savaşa gideni techizatlandırmak ve savaşa giden bir müslümanın geride bıraktığı çoluk çocuğuna nâmusluca bakıp işlerini görmek, diye sayılan üç şeyden hiç birisini yapmayan bir kimse, hayatta iken büyük ve ânî bir belâya uğrar. Sindi bu hadîsin izâhı bölümünde: İbnü'l-Mübârek'ten rivâyet edildiği gibi bu durumun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dönemine mahsus olduğu umulur, demiştir.

İkinci hadîste geçen "Eser"den maksad, alâmettir. Sülme de noksanlık ve eksiklik demektir. El-Kâri, el-Mirkat'ta: Hadîsteki eser'den maksad alâmettir. Yâni yaralanma, yürüyüş nedeniyle tozlanma, bedenin yorulması, mâlî yardımda bulunma, savaş araç ve gereçlerini temin etme, savaşa hazırlanma gibi savaş alâmetlerinden hiç biri olmaksızın ölen kimse, şehîdlik ve cihâd etme mutluluğuna eren kimselere nazaran eksikliği bulunduğu halde Kıyâmet günü gelir. Bu hadîsin, cihâda gitmesi farz olan kimseler hakkında olması muhtemeldir. Yâni savaşa gitmesi farz olan bir kimse bunun hazırlığına girişmeyip görevini ihmal eder ve bu durumda ölürse kıyâmet günü eksikli olarak Allah'ın huzûruna çıkar, demiştir.

Tıybî de: Bu hadîs düşmanla savaşmaya, nefisle ve şeytanla mücâdeleye şümullüdür. Cihâd eseri de buna göre değişik olur, demiştir.

(٦) باب من حبسه العذر عن الجهاد

6 — MÂZERET KENDİSİNİ CİHÂDDAN ALAKOYAN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٧٦٤ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ : لَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ ، فَدَنَا مِنَ الْمَدِينَةِ ، قَالَ « إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَقَوْمًا ، مَا سِرْتُمْ مِنْ مَسِيرٍ ، وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا ، إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ فِيهِ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ ؟ قَالَ « وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ . حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ » .

TERCEMESİ

2764) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk savaşından dönüp Medîne-i Münevvere'ye yaklaşınca (sahâbîlere) :

— **«Şüphesiz, Medîne'de öyle bir (erkek) cemaati var ki, yürüdüğünüz yol boyunca ve geçtiğiniz her derede sizlerle (sevâb bakımından) beraber idiler» buyurdu. Sahâbîler :**

— **Yâ Resûlallah! Onlar Medîne'de oldukları halde (mi?) diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :**

«(Evet). **Onlar Medîne'de oldukları halde. (Hastalık ve güçsüzlük gibi meşrû) mâzeret, onları (savaşa katılmaktan) alakoydu» buyurdu."**

٢٧٦٥ – حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ بِالْمَدِينَةِ رِجَالًا ، مَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا ، وَلَا سَلَكْتُمْ طَرِيقًا ، إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ . حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ » .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ ابْنُ مَاجَةَ : أَوْ كَمَا قَالَ : كَتَبْتُهُ لَفْظًا .

TERCEMESİ

2765) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Medîne'de bir takım erkekler var ki, geçtiğiniz her derede ve yürüyüş yaptığınız her yolda şüphesiz onlar (bu savaşa âit) sevâbta sizlere ortak oldular. (Çünkü hastalık ve güçsüzlük gibi meşrû) mâzeret, onları (savaşa katılmaktan) alıkoydu.»

(Müellifimiz) Ebû Abdillah bin Mâcete dedi ki: (Hadîs'in metni ya böyledir) veyâ Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibidir. Ben bu hadîsin metnini aynen yazdım."

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd da az bir değişiklikle rivâyet etmiştir. Ordaki rivâyete göre meşrû mâzeretleri nedeniyle savaşa katılamayıp Medîne-i Münevvere'de kalanlar, savaş seferine katılan sahâbîlerin harcadıkları malın sevâbını da kazanmışlardır.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Buhârî de ta'likan nakletmiştir.

Müellifimiz bu hadîsi rivâyet ettikten sonra, bunu şeyh'inden rivâyet ettiği şekilde yazdığını belirtmekle berâber bir ihtiyat olmak üzere **«Veyâ Resûl-i Ekrem** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)**'in buyurduğu gibidir.»** sözünü söylemiştir. Bu sözü söylemek bir çok âlimlerce prensip hâline getirilmiştir. Bundan amaç, mânevî mes'uliyetten kurtulmaktır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadisini rivâyet ederken en ufak bir hatâya düşmemek gerekir. Bu noktayla ilgili bilgiler Sünenimizin başlangıç kısmında verilmiştir.

Tebûk savaşına katılamadıkları halde bu sefere katılan mücâhidler gibi sevâba eriştikleri bildirilen Medîne-i Münevvere'deki erkek sahâbilerin mâzeretlerinin hastalık olduğu, Müslim'in bir rivâyetinde belirtilmiştir. Fakat hadîs şârihleri bu mâzeretin yanında mâlî veyâ bedenî güçsüzlük mâzeretinin de bulunduğunu diğer bazı rivâyetlerden yararlanarak nakletmişlerdir.

Nevevî, Câbir'in hadisinin şerhinde: Bu hadis, hayır işlerine niyet etmenin faziletine ve savaşa ya da başka ibâdete katılma kararında olmakla beraber meydana gelen bir meşrû mâzeret nedeniyle katılamayan kimsenin katılmışcasına sevâb kazandığına delâlet eder, demiştir.

Medîne-i Münevvere'de kalan özürlü sahâbîlerin, mücâhidlerin sevâbına ortak olmalarının mânâsı, mücâhidlerin sevâbından hiç bir şey eksilmeden bunun bir mislinin onlara ihsân edilmesidir.

(٧) باب فضل الرباط فى سبيل الله

7 — ALLAH YOLUNDA RIBAT (SINIR VE ÖNEMLİ MEVKİLERDE DÜŞMANA KARŞI BEKLEME) FAZÎLETİ (NİN BEYÂNI) BÂBI

٢٧٦٦ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ قَالَ : خَطَبَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ النَّاسَ ، فَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي سَمِعْتُ حَدِيثًا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ . لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ بِهِ إِلَّا الضَّنُّ بِكُمْ وَبِصَحَابَتِكُمْ . فَلْيَخْتَرْ مُخْتَارٌ لِنَفْسِهِ أَوْ لِيَدَعْ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ رَابَطَ لَيْلَةً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ سُبْحَانَهُ ، كَانَتْ كَأَلْفِ لَيْلَةٍ ، صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا » .

فى الزوائد : فى إسناده عبد الرحمن بن زيد بن أسلم . ضعفه أحمد وابن معين وغيرهما.

TERCEMESİ

2766) "... Abdullah bin ez-Zübeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Osmân bin Affân (Radıyallâhü anh), **cemaata bir hitâbede bulundu ve** (bu arada) **şöyle söyledi:**

Ey insanlar! Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den şüphesiz bir hadîs işittim. Sizlere** ve **arkadaşlığınıza olan tutkunluğumdan başka hiç bir şey bunu size rivâyet etmeme mâni olmadı** (Yâni benden ayrılarak serhadde nöbet tutmaya gideceğiniz endişesiyle şimdiye kadar size rivâyet etmedim). **Artık dileyen kimse kendisine** (rıbâtı) **seçsin veyâ bıraksın. Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i şöyle buyururken işittim:**

«Kim Allah Sübhâneh yolunda bir gece rıbât (yâni serhadde ve önemli yerlerde düşmana karşı bekleme)**de bulunursa, o bekleyişi bir günün** (nâfile) **orucu ve gecesinin ibâdeti gibi olur.»"**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdurrahman bin Zeyd bin Eslem vardır. Ahmed, İbn-i Muîn ve başkaları bu râvîyi zayıf saymışlardır.

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerde ve bu bâbın başlığında geçen "**Ribât**" kelimesinin mânâsını özlü olarak yukarda belirttim.

K a s t a l â n î bu kelime ile ilgili olarak şu bilgiyi verir: "**Ribât**", düşman sınırlarına yakın önemli yerlerde müslümanların ikâmet edip sınırları korumaları ve düşmanları gözetlemeleridir. **Ribât**'ın asıl mânâsı cihâd üzerinde durmaktır. Bir kavle göre **Ribât**, devamlılık ve ayrılmamak mânâsınadır. Diğer bir kavle göre **Ribât**, eşyayı bağlamakta kullanılan bağ mânâsınadır. Serhadde düşmana karşı bekleyen kimse kendisini bu işe bağladığı veyâ savaş atını bağladığı ve her an savaşa hazır vaziyette durduğu için bu bağlılığına **Ribât** ismi verilmiştir."

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. Ama T i r m i z î bunun bir benzerini O s m â n b i n A f f â n (Radıyallâhü anh)'ın mevlâsı E b û S â l i h aracılığıyla O s m â n (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Ordaki rivâyete göre; O s m â n (Radıyallâhü anh) minber üzerinde cemaâta hitâben:

Benim etrafımda dağılırsınız (yâni serhadde gidip nöbet tutarsınız) **endişesiyle, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **işittiğim bir hadîsi şüphesiz sizden gizledim. Sonra kişi arzu ettiğini kendine seçsin diye bu hadîsi size anlatmayı uygun buldum. Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **şöyle buyururken işittim:**

«Allah yolunda bir gün rıbât, başka yerlerdeki bin günden hayırlıdır.»

Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde: Bu hadîsi, A h m e d, N e s â î ve İ b n - i M â c e h de rivâyet etmiştir, der. Şu durumda bu hadîs Zevâid türünden sayılmayabilir. Ancak yukarda işâret ettiğim gibi rivâyetlerdeki kelime farklılığı ve biraz da mânâ değişikliği vardır. Bununla beraber hasen - garîb olan T i r m i z î'nin hadîsi burdaki hadîsi teyid ve takviye etmiş olur.

Hadîste geçen "**Dınn**" kelimesinin asıl mânâsı cimriliktir. Sahâbet de refakat ve arkadaşlıktır. O s m â n (Radıyallâhü anh), etrafındaki sahâbîlerin ve diğer cemâatın kendisinden ayrılıp, serhad şehirlerine rıbâtın yüce sevâbını elde etmek amacıyla gitmelerinden endişe duyduğu için bu hadîsi bir süre rivâyet etmediğini belirtmek istemiştir. Daha sonra hadîsi rivâyet etmiştir.

Bir farz namazı edâ ettikten sonra diğer farz namazı beklemek de **Ribât**'ın bir çeşitidir. Buna dâir hadîsler vardır. Ancak bunun ci-

hâd için olan ribât'a benzetildiği ve asıl ribât'ın cihâd için serhadde olan ribât ve bekleme olduğu âlimlerce beyân edilmiştir.

M ü s l i m ' in rivâyet ettiği bir hadîste bir günlük ribât'ın bir aylık (nâfile) oruçtan ve B u h â r i ' nin rivâyet ettiği başka bir hadîste bir günlük ribât'ın dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı olduğu rivâyet edilmiştir.

٢٧٦٧ – حدّثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ «مَنْ مَاتَ مُرَابِطًا فِي سَبِيلِ اللهِ أَجْرَى عَلَيْهِ أَجْرَ عَمَلِهِ الصَّالِحِ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُ، وَأَجْرَى عَلَيْهِ رِزْقَهُ، وَأَمِنَ مِنَ الْفَتَّانِ، وَبَعَثَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ آمِنًا مِنَ الْفَزَعِ» .

في الزوائد : إسناده صحيح . معبد بن عبد الله بن هشام ، ذكره ابن حبان في الثقات . ويونس ابن عبد الأعلى ، أخرج له مسلم . وباقي رجال الإسناد على شرط البخاري .

TERCEMESİ

2767) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«**Kim, Allah yolunda ribât** (yâni serhadde veyâ önemli bir yerde düşmana karşı beklemek)**te iken ölürse, dünyada işlemiş olduğu iyi amelinin sevâbı** (ölümünden sonra da) **üzerine akıtılır** (yâni ameline devam ediyormuş gibi sevâbı devam ettirilir), **rızkı da ona akıtılır** (yâni ölümünden sonra da rızıklanır), **imtihân ediciler** (kabir meleklerin)**den emin olur ve Allah onu kıyâmet günü korkudan emin olarak diriltir.**»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîhtir. Râvî Mabed bin Abdillah bin Hişâm'ı İbn-i Hibbân sıka (güvenilir) râvîler arasında anmıştır. Râvî Yûnus bin Abdi'l-A'lâ'nın rivâyetini Müslim almıştır. Senedin kalan râvîleri Buhârî'nin şartı üzerinedir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi T a b a r â n i ' de **el-Evsat'ın**da rivâyet etmiştir.

Hadîste geçen; الفتان kelimesi **"el-Füttân"** diye okunabilir. Bu

takdirde **"Fâtin"**in çoğuludur. **Fâtin** imtihân eden, kişiyi fitneye sokan gibi mânâlara gelir. Burada, kabirde ölüyü sorguya çeken melekler kasdedilmiştir. Şu halde kâfirlerin saldırılarını engellemek ve İslâm ülkesini düşmandan korumak amacıyla serhadde veyâ önemli başka yerlerde bekleyen bir mü'min bu durumda iken ölürse, kabir meleklerinin sorgularından emin olur.

Bu kelime **"el-Fettân"** şeklinde de okunabilir. Bu takdirde **"Fâtin"**in mübâlağası olur, yâni çok fitneci mânâsını ifâde eder. S i n d î ' ye göre bu takdirde bundan kasdedilen mânâ insanı kabir fitnesine sokan şeytân ve benzerleridir. Şu halde, ribâtta iken ölen bir mü'min, kabir fitnesine sebebiyet veren şeytân ve askerlerinin şerrinden emin olarak ölür, mânâsı kasdedilmiştir.

Bu kelime hangi şekilde okunursa okunsun, bundan maksad insanı kabir azâbına sokan şeytânlar, askerleri, şer insanlar ve kabir sorgu melekleri ile azâb melekleri olabilir. Böylece umumî bir mânâ ile yorumlayanlar olmuştur. Hülâsa bu cümleden, ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin kabir azâbından emin olduğu sonucu çıkar. Bu cümlenin zâhirine göre sözü edilen mü'min kabir sorgusundan da emin kılınır. Bâzı âlimler ise: Savaş hâlinde kâfirler tarafından şehîd edilenler kabir sorgusundan emindirler. Bunların dışında kalan mükellefler kabir sorgusuna tâbidir. Ancak bâzı mü'minler sorguya tabi olmakla beraber azâbtan muaftırlar. Mürâbıtlar, yâni ribât hâlinde olanlar da bu durumda iken ölürlerse kabir sorgusuna tabi olmakla beraber kabir azâbından, eziyet ve işkenceden emindirler, demişlerdir.

Hadîste geçen **" Fezâ' "** kelimesini korku mânâsına terceme ettim. Bundan maksad **"Fezâ-i ekber"** olabilir. Nitekim bâzı rivâyetlerde bu tâbir kullanılmıştır. **"Fezâ-i ekber = En büyük korku"**, kıyâmet günü yapılacak hayır ve günah hesapları neticesinde kişiyi cehenneme sevketmek mânâsına yorumlanmıştır.

Ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin kıyâmet korkusundan veyâ cehenneme sevk edilme korkusundan emin olarak dirileceği müjdesi verilmiştir.

Hadîste verilen diğer müjdeler ise, ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin hayatta iken işlemiş olduğu ibâdetler, hayırlar ve tüm iyi amel ne ise ölümünden sonra da kıyâmete kadar bunları işliyormuş gibi sevâbının kesintisiz devam etmesidir. N e v e v i ' nin dediği gibi bu fazîlet başka kimseye verilmemiştir. Yararlı ilim, sadaka-i câriye, yâni devamlı yarar sağlayıcı köprü, çeşme, mescid gibi hay-

rat bırakan ve takvâ sâhibi evlâd yetiştiren mü'minlerin defterinin kapanmayacağı ve ölümlerinden sonra da kendileri için sevâb yazılacağı husûsunda sahîh hadîs mevcuttur. Ama o hadîste sözü edilenlerin dünyada iken işlemiş oldukları eserler ölümlerinden sonra da durduğu için bu nevî ameller henüz kesilmiş sayılmazlar. Bu nedenle sâhipleri yararlanır. Fakat ribât hâlinde iken ölen bir mü'min'in geriye bıraktığı bir eser olmasa bile ve amelleri sona ermiş olmasına rağmen, sona ermemiş gibi sevâb işi devam eder. Meselâ, hayatta iken namaz kılmış, oruç tutmuş, zikir ve tesbihlerde bulunmuştur. Ölümle bu nevî ameller sona ermiş olur. Yâni geriye bırakılan ilim, sadaka ve evlâd gibi devam etmez. Fakat devam etmişcesine sevâbı devam ettirilir.

Bir diğer müjde de ribât hâlinde iken ölen mü'minin şehîd gibi ölümünden sonra da Allah tarafından cennet nîmetleri ile rızıklanmasıdır. Savaş şehîdlerinin ölü olmayıp Allah katında diri oldukları ve rızıklandıkları; بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (1) âyetiyle sâbittir. Ribât hâlinde ölen mü'min de şehîd gibi Allah tarafından rızıklanıyor ve hayatı devam ediyor. Allah bizleri bunlardan eylesin.

Bu hadîsin birer benzerini Müslim, Selmân (Radıyallâhü anh)'den ve başka hadisçiler de başka sahâbîlerden rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyetler de hadîsin sıhhatini teyid etmektedir.

٢٧٦٨ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْلَى السُّلَمِيُّ. ثنا عُمَرُ ابْنُ صُبَيْحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «لَرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ، مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ، مُحْتَسِبًا، مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ، أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ عِبَادَةِ مِائَةِ سَنَةٍ، صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا. وَرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ، مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ، مُحْتَسِبًا، مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ، أَفْضَلُ عِنْدَ اللّٰهِ وَأَعْظَمُ أَجْرًا (أُرَاهُ قَالَ) مِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ سَنَةٍ، صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا. فَإِنْ رَدَّهُ اللّٰهُ إِلَى أَهْلِهِ سَالِمًا، لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ سَيِّئَةٌ أَلْفَ سَنَةٍ. وَتُكْتَبُ لَهُ الْحَسَنَاتُ، وَيُجْرَى لَهُ أَجْرُ الرِّبَاطِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

(1) Âl-i İmrân: 169

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف . فيه محمد بن يعلى ، وهو ضعيف . وكذلك عمر بن صبيح . ومكحول
لم يدرك أبي بن كعب . ومع ذلك فهو مدلس وقد عنعنه .

TERCEMESİ

2768) "... Übey bin Kâ'b *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«**Müslümanların avreti** (yâni düşmanların sızmasından korkulan tehlikeli mevzi veyâ serhaddi)**nin arkasında, Ramazan ayı dışında sırf Allah rızâsı ve sevâbı için Allah yolunda bir günlük ribât, ecir yönünden şüphesiz yüz yılın orucundan** ve **gecesini tâatla ihyâ etmekden daha muazzamdır. Müslümanların avreti arkasında, Ramazan ayında sevâbı Allah'tan bekleyerek, Allah yolunda bir günlük ribât, Allah katında ve sevâb açısından** (Zannımca buyurdu ki) **bin yılın ibâdetinden, orucundan ve gecelerini taatla ihyâ etmekten şüphesiz daha üstün ve daha muazzamdır. Eğer Allah o kimseyi selâmetle çoluk çocuğuna geri getirirse, bin yılın günahı onun aleyhinde yazılmayacak, ona hayratı yazılacaktır ve ribât sevâbı kıyâmete kadar onun için akıtılacaktır** (yâni kıyâmete kadar bu yerde nöbet beklemiş gibi sevâba nâil olacaktır.)»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü senedde Muhammed bin Ya'la bulunuyor. Bu râvi zayıftır. Râvi Ömer bin Subayh da böyledir. Mekhûl de Übey bin Kâ'b'a ulaşmamıştır. Bununla beraber tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir.

İZAHI

Süyûti de: El-Hâfız Zekiyü'd-Din el-Münziri, **et-Terğîb'te** şöyle demiştir, der: Uydurma **alâmetleri** bu hadis üzerinde **parlamaktadır.** Ömer bin Subayh'ın rivâyeti de hiç bir zaman delil olamaz. El-Hâfız, İmâdü'd-Din bin Kesir de **Câmiü'l-Mesânîd'de** şöyle demiştir: Bu hadiste bulunan ölçüsüzlük ve İslâm'ın genel **hükümlerine** aykırılık **sebebiyle** en yakışır şey, bunun **mevzû** (uydurulmuş) olmasıdır. Diğer bir sebep de bu hadisin, hadis **uydurmakla** tanınan ve **kezzâblardan** biri olan Ömer bin Subayh'ın **rivâyetinden** olmasıdır.

(٨) باب فضل الحرس والتكبير في سبيل الله

8 — ALLAH YOLUNDA NÖBET BEKLEMENİN VE TEKBİR GETİRMENİN FAZÎLETİ BÂBI

٢٧٦٩ — حدثنا محمد بن الصباح. أنبأنا عبد العزيز بن محمد، عن صالح بن محمد ابن زائدة، عن عمر بن عبد العزيز، عن عقبة بن عامر الجهني؛ قال: قال رسول الله ﷺ «رحم الله حارس الحرس».

في الزوائد: إسناده ضعيف. فيه صالح بن محمد بن زائدة أبو واقد الليث، ضعيف.

TERCEMESİ

2769) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah, askerlerin nöbetini tutan kimseye rahmet eylesin (veyâ eylemiştir).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvîlerinden Sâlih bin Muhammed bin Zâide Ebû Vâkıd el-Leys zayıftır.

٢٧٧٠ — حدثنا عيسى بن يونس الرملي. ثنا محمد بن شعيب بن شابور، عن سعيد ابن خالد بن أبي الطويل؛ قال: سمعت أنس بن مالك يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «حرس ليلة في سبيل الله، أفضل من صيام رجل وقيامه، في أهله، ألف سنة: السنة ثلاثمائة وستون يوما. واليوم كألف سنة».

في الزوائد: سعيد بن خالد بن أبي الطويل، قال البخاري فيه، وقال أبو عبد الله الحاكم: روى عن أنس أحاديث موضوعة. وقال أبو نعيم: روى عن أنس مناكير. وقال أبو حاتم: أحاديثه عن أنس لاتعرف.

TERCEMESİ

2770) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i şöyle buyururken işittim:**

«Allah yolunda bir gece nöbet tutmak, adamın kendi çoluk çocuğu içinde (yâni ikâmet ettiği yerde) bin yıl (nâfile) oruç tutmasından ve gece ibâdetinden (sevabça) üstündür. (Anılan) yıl üçyüz altmış gündür. Gün de bin yıl gibidir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhârî ve Ebû Abdillah el-Hâkim : Râvi Said bin Hâlid bin Ebi't-Tavîl, Enes (R.A.)'den bir takım mevzû hadisler rivâyet etmiş, demişlerdir. Ebû Naîm de : O, Enes'den bir takım münker hadisler rivâyet etmiş, demiştir. Ebû Hâtim de : O'nun Enes'den rivâyet ettiği hadisler tanınmaz, demiştir.

٢٧٧١ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِرَجُلٍ «أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللهِ، وَالتَّكْبِيرِ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ».

TERCEMESİ

2771) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yolculuğa çıkmak istediğini söyleyen) **bir adama :**

«Sana, Allah'tan korkmayı ve her yüksek yerde tekbîr getirmeyi tavsiye ederim» buyurdu."

İZAHI

Ukbe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Hâkim de rivâyet etmiştir. Bu hadîste geçen "**Hares**", **hâris'in** çoğuludur. **Hâris**, nöbetçi ve bekçi **mânâsına** gelir. Askerler, vatan ve **müslümanların** bekçiliğini yaptıkları için onlara hâris denilebilir. Burada askerler kasdedilmiştir. Hadis askerlerin nöbetini bekleyenlerin **Allah'ın** rahmetine kavuştuklarını müjdeler. Hadîs, bir duâ mâhiyetinde olabilir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlara rahmet duâsında bulunmuştur.

Bâzı âlimlere göre düşmana karşı gözetleme görevini yapanlar bu hadîsin şümûlüne girer. Çünkü bunlar da serhaddeki veyâ cephedeki asker için nöbet tutma durumundadır.

Zevâid yazarı bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Fakat Câmiü's-Sağîr şerhinde bunun sahîh bir hadîs olduğu ifâde

edilmektedir. H â k i m ' in rivâyetindeki senedin sahîh olması ihtimâli hatıra gelir.

E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen hadîsin zayıf olduğu, notta belirtilmiştir. Câmiü's-Sağîr şerhinde bu hadîsin münker olduğu teyid edilmiştir. Z e h e b î de el-Mizân'da : Bu hadîsin ifâdesi hayret vericidir. Eğer bu ifâde sahîh olsaydı, bir gecelik nöbet, üçyüz altmış milyon yıllık nâfile oruç ve gece namazından üstün olurdu, demiştir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında göremedim. Câmiü's-Sağir şerh ve hâşiyelerinde belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tavsiyeyi, yolculuğa çıkmak isteyen ve yolculuğuyla ilgili tavsiye talebinde bulunan bir adama yapmıştır.

Hadiste geçen "Takvâ" kelimesini korkmak ile terceme ettim. Takva, korkmak, sakınmak mânâsına gelir. Takvâ din ıstılâhında çeşitli mânâlara gelir. Burada kasdedilen mânâ, Allah'ın emirlerine uymak ve O'nun yasaklarından kaçınmak sûretiyle O'ndan korkmak, azâbından sakınmaktır. E l - A l k a m i : Takvâ, Allah'ın farz, vâcib veyâ sünnet kıldığı şeyleri ihmâl etmekten sakmmak olduğu gibi O'nun haram veyâ mekruh kıldığı şeylerden kaçınmak da olabilir. Şu halde takvâya sarılmak için yapılan uyarı hem emrolunan şeyleri ihmal etmekten, hem de yasaklanan şeyleri işlemekten sakınmayı ihtivâ eder, demiştir.

Hadîste, her yüksek yerde tekbîr alınması tavsiye edilmiştir. Hadîste geçen "Şeref" yüksek yer mânâsınadır. Yine e l - A l k a m î : Yolculuk esnâsında yüksek yerlere çıkıldıkça tekbîr getirmek müstehabtır. Çünkü tekbir şeytân'ı yolcudan uzaklaştırır ve yolculuk hararetini, sıkıntısını giderir, demiştir. S i n d î de yüksek yere çıkıldıkça tekbîr getirmenin hikmeti ile ilgili olarak : Çünkü yaratığın irtifâı, yaratıcının irtifâını, yâni yüceliğini ve azametini hatırlatır, demiştir.

Bu hadîsin benzerini B u h â r î , M ü s l i m , E b û D â v û d ve N e s â i , A b d u l l a h b i n Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. O rivâyete göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir savaş veyâ hac, ya da ömre yolculuğundan döndüğü zaman yolculuk esnasmda vardığı her yüksek yerde üç kez tekbir getirir ve sonra belirli bir zikir ederdi. Rivâyetler, O'nun okuduğu zikri de beyân etmişlerdir. Öğrenmek isteyenler anılan kitablara başvurabilirler.

(٩) باب الخروج فى النفير

9 — NEFİR (KÂFİRLERLE SAVAŞMAYA GİDEN TOPLULUK) İÇİNDE (CİHADA) ÇIKMAK BÂBI

٢٧٧٢ – حدثنا أحمد بن عبدة. أنبأنا حماد بن زيد عن ثابت، عن أنس بن مالك؛ قال: ذُكر النبي ﷺ فقال: كان أحسن الناس. وكان أجود الناس. وكان أشجع الناس. ولقد فزع أهل المدينة ليلة. فانطلقوا قبل الصوت. فتلقاهم رسول الله ﷺ وقد سبقهم إلى الصوت. وهو على فرس لأبي طلحة، عُرْي. ما عليه سرج. في عنقه السيف. وهو يقول «يا أيها الناس! لن تُراعوا» يردهم. ثم قال، للفرس «وجدناه بحرًا» أو «إنه لبحر».

قال حماد: وحدثني ثابت أو غيره قال: كان فرسا لأبي طلحة يُبطأ. فما سُبق، بعد ذلك اليوم.

TERCEMESİ

2772) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: (bir kere) Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den söz edildiğinde kendisi şöyle demiştir:

«O, insanların en güzeli idi, insanların en cömerdi idi ve insanların en cesûrü idi. Bir gece Medîne-i Münevvere halkı bir düşman baskını korkusuyla sesin geldiği tarafa doğru gittiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Ebû Talha'nın çıplak, eğersiz bir atı üstünde, boynunda kılıç bulunduğu vaziyette ve herkesten önce sesin olduğu yere varmış olarak** (geri dönüp geldiğinde) **onlara** (yâni sesin olduğu yere gitmekte olan Medînelilere) **rastladı ve onları geri çevirip:**

«Ey insanlar korkutulmayacaksınız,» buyuruyordu. Sonra at için de:

«Biz onu bir derya (gibi akıcı) **bulduk» veyâ «o, bir derya** (gibi akıcı) **dır» buyurdu.**

(Râvîlerden) **Hammâd demiştir ki: Sâbit veyâ başkası bana bu hadîsi rivâyet ederek dedi ki: O, Ebû Talha'nın bir atı idi. Ağır gi-**

dişli olduğu söyleniyordu. Fakat o günden sonra önüne hiç geçilmedi."

٢٧٧٣ – حدثنا أحمد بن عبد الرحمن بن بكار بن عبد الملك بن الوليد بن بسر ابن أبي أرطاة. ثنا الوليد. حدثني شيبان، عن الأعمش، عن أبي صالح، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ قال «إذا استنفرتم فانفروا».

في الزوائد إسناده صحيح، رجاله ثقات.

TERCEMESİ

2773) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«(Kâfirlerle) cihâda çıkmanız (devlet yetkililerince) istendiği zaman cihâda çıkınız."

Not: Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıkâ (güvenilir) zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

٢٧٧٤ – حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب. ثنا سفيان بن عيينة، عن محمد ابن عبد الرحمن، مولى آل طلحة، عن عيسى بن طلحة، عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ قال «لا يجتمع غبار في سبيل الله، ودخان جهنم، في جوف عبد مسلم».

TERCEMESİ

2774) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah yolundaki bir toz ve cehennem dumanı müslüman bir kulun içinde toplanmaz.»"

٢٧٧٥ – حدثنا محمد بن سعيد بن يزيد بن إبراهيم التستري. ثنا أبو عاصم، عن شبيب، عن أنس بن مالك؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من راح روحة في سبيل الله، كان له بمثل ما أصابه من الغبار، مسكا يوم القيامة».

في الزوائد: هذا إسناد حسن، مختلف في رجال إسناده.

T E R C E M E S İ

2775) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim öğle ile akşam arasındaki zaman içinde Allah yolunda (cihad için) bir yürüyüş yaparsa, (o yürüyüş dolayısıyla) kendisine konan tozun misli kıyâmet günü ona misk olur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Râvîleri hakkında ihtilâf vardır.

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsi **Kütüb-i Sitte**'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh) bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı üstün meziyyetlerini dile getirmiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in insanların en güzeli olmasından maksad sâdece maddî ve şekil yönünden olan güzellik değildir, her yönden olan güzelliktir. Yâni yaratılışı, huyu, sûreti, sîreti, soyu, beşerî münâsebeti, arkadaşlığı ve diğer yönleri bakımından insanların en güzeli idi. Cömertliği ve cesâreti ile ilgili cümleyi de ayni şekilde yorumlamak gerekir.

E n e s O'nun üstün cesâretine dâir bir örneği açıklamıştır. Şöyle ki :

M e d î n e - i M ü n e v v e r e ' ye düşmanın baskın düzenlediği haberi geceleyin yayınlanınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) E b û T a l h a ' nın çıplak bir atına binerek düşman sesi sanılan semte hızla ve herkesten önce koşturup varıyor. Yâni zaman kaybı endişesiyle ata eğer bile koymaya fırsat bırakmıyor. Sonra düşman baskını haberinin asılsız olduğunu anlayıp oradan dönüşünde M e d î n e - i M ü n e v v e r e halkının o semte doğru gitmekte olduklarını görüyor ve onları geri çevirip, korkulacak bir şeyin bulunmadığını bildiriyor.

Hadîste geçen "Bahr" kelimesi deniz, derya ve su mânâlarına gelir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b û T a l h a ' nın atını deryaya, suya benzetiyor. Yâni bu at su gibi aktı ve çok hızlı koştu, demek istiyor. Ağır yürüyüşlü olduğu söylenen bu atın böyle hızlı koşması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesidir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in insanların en güzeli, en cömerdi ve en cesâretlisi olduğu belirtilmiştir.

2. Başkasına âit atı emâneten ve eğreti olarak almak meşrûdur.
3. Hayırlı bir iş için eğreti istenen atı ve benzerini vermek müstehabtır.

4. Bir İslâm beldesine düşman baskını olduğunda buna karşı koymak için cihâda çıkmak gereklidir. Devlet adamları da bu hizmete bizzat katılabilirler.
5. Cihâda giden müslüman silâhlanarak gitmelidir.
6. Hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üstün tevâzuunu (gönül alçaklığını)n bir örneğini verir. Çünkü eğersiz bir ata binerek gitmiştir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîs, devlet yetkilileri tarafından kâfirlerle cihâda çıkmaya çağırılan müslümanların cihâda çıkmalarının farz-ı ayn olduğuna delâlet eder.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâî de rivâyet etmiştir. Ayrıca Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî de birer benzerini rivâyet etmişlerdir.

Enes (Radıyallâhü anh)'ın son hadîsi ise Zevâid türündendir. Bu iki hadîs de Allah yolunda savaşa gitmenin faziletini bildirmektedirler.

(١٠) باب فضل غزو البحر

10 — DENİZ SAVAŞI FAZÎLETİ(NİN BEYÂNI) BÂBI

٢٧٧٦ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنبأَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ ابْنِ حَبَّانَ،
هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ؛
أَنَّهَا قَالَتْ : نَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّى . ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَبْتَسِمُ . فَقُلْتُ :
يَا رَسُولَ اللهِ! مَا أَضْحَكَكَ؟ قَالَ « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ يَرْكَبُونَ ظَهْرَ هٰذَا الْبَحْرِ،
كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ » قَالَتْ : فَادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. قَالَ ، فَدَعَا لَهَا . ثُمَّ نَامَ الثَّانِيَةَ.
فَفَعَلَ مِثْلَهَا. ثُمَّ قَالَتْ مِثْلَ قَوْلِهَا. فَأَجَابَهَا مِثْلَ جَوَابِهِ الْأَوَّلِ. قَالَتْ: فَادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي

مِنْهُمْ . قَالَ « أَنْتِ مِنَ الأَوَّلِينَ » .

قَالَ فَخَرَجَتْ مَعَ زَوْجِهَا ، عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، ، غَازِيَةً ، أَوَّلَ مَا رَكِبَ الْمُسْلِمُونَ الْبَحْرَ مَعَ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ فَلَمَّا انْصَرَفُوا مِنْ غَزَاتِهِمْ قَافِلِينَ ، فَنَزَلُوا الشَّامَ ، فَقُرِّبَتْ إِلَيْهَا دَابَّةٌ لِتَرْكَبَ ، فَصَرَعَتْهَا فَمَاتَتْ .

TERCEMESİ

2776) "... Enes bin Mâlik'in teyzesi Ümmü Harâm bint-i Milhân *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir gün benim yakınımda uyudu. Sonra gülümsiyerek uyandı. Ben :**

Yâ Resûlallah! Seni ne güldürdü? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Rü'yâmda bana ümmetimden bir grup şu deniz üstünde pâdişahların tahtlarına kuruldukları gibi vapurlara binerek (Allah yolunda savaşa) **gittikleri durumda bana gösterildi** (de ona güldüm)**» buyurdu. Ümmü Harâm :**

(Yâ Resûlallah!) **Benim de o deniz gâzilerinden olmaklığım için Allah'a duâ et, diye ricâda bulundu. Enes demiştir ki :**

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun için duâ etti. Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tekrar uyudu. Bir süre sonra yine gülümsiyerek uyandı. Ümmü Harâm da** (ilk) **sözünün mislini söyledi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de birinci cevâbının mislini ona söyledi. Ümmü Harâm da :**

(Yâ Resûlallah!) **Beni o gâzilerden eylemesi için Allah'a duâ et, dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Sen birincilerdensin» buyurdu.

Enes demiştir ki : Hakikaten Ümmü Harâm, kocası Ubâde bin es-Sâmıt ile beraber Muâviye bin Ebî Süfyân'ın kumandasında (ve Şâm **vâliliği** zamanında) **müslümanların düzenledikleri ilk deniz savaşına katıldılar. Müslümanlar savaşlarından** (zaferle) **dönüp** (denizden) **Şâm** (toprakların)**a çıkınca Ümmü Harâm binsin diye kendisine bir hayvan** (katır) **yaklaştırıldı.** (Ümmü Harâm bineceği esnada) **hayvan onu** (yere) **düşürdü ve o böylece şehîd oldu."**

İ Z A H I

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sâhiplerinin hepsi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Ümmü Harâm (Radıyallâhü anh), Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın annesi Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ)'nın ana baba bir kız kardeşidir. Nevevi bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

Âlimler, Ümmü Harâm'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahrem olduğu husûsunda ittifak etmişlerdir (Mahrem, nâmahrem'in karşıtıdır, nikâhlanması ebedî olarak haram olan mânâsınadır. Adamın, anası, teyzesi, halası gibi.) Fakat, Ümmü Harâm'ın O'na mahrem olması yönü husûsunda ihtilâf vardır. İbn-i Abdi'l-Ber ve başkaları: Ümmü Harâm O'nun süt teyzelerinden idi, demişlerdir. Diğer bir kısım âlimler: Ümmü Harâm, O'nun babasının veyâ baba babasının teyzesi idi. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dedesi Abdülmuttalib'in anası, Ensâr-i Kirâm'dan olan Benî Neccâr kabîlesinden idi, demişlerdir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, ümmetinin kendisinden sonra da devamını ve deniz aşırı ülkelere bile cihâda gitmelerini rü'yada görmekle istikbâle âit bu gelişme nedeniyle sevinmiş ve gülümseyerek uyanmıştır.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deniz savaşma katılacak müslümanları tahtlarına kurulmuş padişahlara benzetmiştir. Bâzıları bu benzetişin deniz gâzîlerinin cennetteki durumlarına âit olduğunu söylemişler ise de en sıhhatlisi, bunun dünyadaki vasıfları olmasıdır. Yâni müslümanlar, maddî imkânlarınm genişlemesi, işlerinin düzene girmesi ve sayılarının çoğalması sebebiyle padişahların bindikleri muhteşem vapurlara binecekleri bildiriliyor.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ikinci kez gördüğü rü'yayı Ümmü Harâm'a anlattığı zaman Ümmü Harâm yine duâ talebinde bulununca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm): **«Sen birincilerdensin»** buyurmuştur. Bu cevab, ikinci rü'yanın birinci rü'yadan ayrı olduğuna delâlet eder. Yâni ikinci rü'yada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gösterilen müslümanlar, birinci rü'yada gösterilen müslümanlardan başka bir gâzîler cemaatidir.

RESÛL-İ EKREM (ALEYHİ'S-SALÂTÜ VE'S-SELÂM)'İN BU HADÎSTEN ÇIKAN MÛCİZELERİ

Nevevî bu hususta da özetle şöyle der:

Bu hadîs, şu mûcizeleri ihtivâ eder: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ümmetinin kendisinin vefâtından sonra da varlığını muhâfaza edip güçleneceğini, muhteşem ve kuvvetli olacağını, sayıca çoğalacağını, savaşacaklarını, deniz aşırı ülkelere savaş için gideceklerini, Ümmü Harâm'ın o zamana kadar yaşıyacağını ve deniz gâzileri içinde yer alacağını haber vermiş ve Allah'a şükür bunların hepsi aynen gerçekleşmiştir.

Âlimler, Ümmü Harâm'ın vefât ettiği deniz savaşının ne zaman vukû bulduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta Kâdı Iyâz: Siyer ve İslâm târihçilerinin ekserisi demişler ki: Bu savaş Hz. Osmân (Radıyallâhü anh)'ın halîfeliği döneminde vukû bulmuş, Ümmü Harâm ile kocası Ubâde bin es-Sâmit bu savaşta vapura binerek Kıbrıs'a gitmişler, Ümmü Harâm, Kıbrıs'ta binek hayvanından düşüp orada vefât etmiş ve orada toprağa verilmiştir, der." (Nevevî'den yapılan nakil bitti.)

Vâkıdî ve diğer bir çok siyer yazarlarının dediklerine göre bu deniz savaşı H. 28. yılı vukû bulmuştur.

Müellifimizin rivâyetine göre savaştan dönülüp denizden Sûriye topraklarına çıkılınca Ümmü Harâm, binek hayvanına bindiği zaman yere düşüp vefât etmiştir. Bâzı rivâyetlere göre denizden Kıbrıs'a çıkıldığında Ümmü Harâm hayvana bindiği sırada yere düşüp vefât etmiştir. Hişâm bin Ammâr, Ümmü Harâm'ın kabrinin Kıbrıs sâhilinde olduğunu ve ziyâret ettiğini yazar. Buhârî şârihlerinden Aynî de: Bu hâtunun kabri Kıbrıs'tadır. Halk tarafından hürmet edilir ve kuraklık olduğu zaman yağmur duâsına çıkıldığında onun rûhunun da duâcı olması taleb edilir. Bu kabir ermiş bir hâtun kabri olarak anılır, demiştir.

Nevevî: Bâzı ilim adamları bu hadîsi delîl göstererek: Allah yolunda savaşmak ve bu yolda ölmek, yâni düşman tarafından şehid edilmeyip başka nedenle ölmek sevab bakımından eşittir. Çünkü Ümmü Harâm öldürülmeyip ölmüştür, derler. Lâkin hadîs bunu ifâde etmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ümmü Harâm'a ve o savaşa gidenlere: Onlar şehidler-

dir, dememiş **«onlar Allah yolunda gâzilerdir»** buyurmuştur. Fakat Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği bir hadîste meâlen:

«Allah yolunda öldürülen kimse şehid'dir, Allah yolunda ölen kimse de şehid'dir» buyurulmuştur, diye bilgi verir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ikinci rü'yasında gösterilen gâzilerin İstanbul fethi için hicretin 52. yılı düzenlenen savaş seferine katılanlar olduğu, hadîs şârihleri tarafından beyân edilmektedir. Çünkü yine Ümmü Harâm'dan yapılan bâzı rivâyetlerde, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ümmü Harâm'ın ilk deniz savaşına katılan gâzilerden olduğunu beyân buyurduktan sonra: **«Ümmetimden Kayser'in** (Doğu Roma İmparatorluğu'nun merkezi olan İstanbul) **şehrinin savaşına giden ilk muhâribler mağfirete erdirilmişlerdir»** buyurmuş ve **Ümmü Harâm: Yâ Resûlallah! Ben onların içinde** (mi) **yim?** diye sorunca **«Hayır.»** cevâbını almıştır.

٢٧٧٧ - حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا بَقِيَّةُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَىٰ ، عَنْ لَيْثِ ابْنِ أَبِي سُلَيْمٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ عَبَّادٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « غَزْوَةٌ فِي الْبَحْرِ مِثْلُ عَشْرِ غَزَوَاتٍ فِي الْبَرِّ . وَالَّذِي يَسْدَرُ فِي الْبَحْرِ ، كَالْمُتَشَحِّطِ فِي دَمِهِ ، فِي سَبِيلِ اللهِ سُبْحَانَهُ » .

في الزوائد : في إسناده معاوية بن يحي (وهو ضعيف) .

TERCEMESİ

2777) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir.

Ümmü Harâm (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ümmü Harâm bint-i Milhân, Ensâr-i Kirâm'ın Benî Neccâr kabilesindendir. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun bir hadîsini — ki bu hadîstir — ittifakla rivâyet etmişlerdir. Râvîleri kız kardeşinin oğlu Enes bin Mâlik ve Ya'lâ bin Şeddâd'dır. Peygamber zaman zaman onun ziyâretine gider ve öğle istirahatını onun yanında geçirirdi. Hicretin yirmi yedinci yılı yapılan deniz savaşından dönüşünde vefât etmiştir. Mezârı Kıbrıs'tadır. Kütüb-i Sitte yazarlarından Tirmizî'nin dışındakilerin hepsi onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa: 497)

«Bir deniz savaşı (sevab bakımından) on kara savaşının mislidir. Ve deniz (savaşın)da başı dönen (gâzi), yüce Allah yolunda (savaşta) kanı içinde kıvranan kimse gibidir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muâviye bin Yahyâ bulunur ve bu râvî zayıftır.

٢٧٧٨ — حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ الْجُبَيْرِيُّ . ثنا قَيْسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكِنْدِيُّ . ثنا عُفَيْرُ بْنُ مَعْدَانَ الشَّامِيُّ ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « شَهِيدُ الْبَحْرِ مِثْلُ شَهِيدَيِ الْبَرِّ . وَالْمَائِدُ فِي الْبَحْرِ كَالْمُتَشَحِّطِ فِي دَمِهِ فِي الْبَرِّ . وَمَا بَيْنَ الْمَوْجَتَيْنِ كَقَاطِعِ الدُّنْيَا فِي طَاعَةِ اللهِ . وَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَّلَ مَلَكَ الْمَوْتِ بِقَبْضِ الْأَرْوَاحِ . إِلَّا شَهِيدَ الْبَحْرِ ، فَإِنَّهُ يَتَوَلَّى قَبْضَ أَرْوَاحِهِمْ . وَيَغْفِرُ لِشَهِيدِ الْبَرِّ الذُّنُوبَ كُلَّهَا ، إِلَّا الدَّيْنَ . وَلِشَهِيدِ الْبَحْرِ ، الذُّنُوبَ وَالدَّيْنَ » .

TERCEMESİ

2778) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i şöyle buyururken işittim :**

«Deniz (savaşı) **şehidi** (sevab bakımından) **iki kara** (savaşı) **şehidinin mislidir. Ve deniz** (savaşın)**da başı dönen** (gâzi), **kara** (savaşın)**da kanı içinde kıvranan kimse gibidir. Denizin iki dalgası arasındaki mesâfe**(yi kateden gâzi) **de Allah'a ibâdet** (yolun) **da dünyayı** (bir baştan bir başa) **kateden kimse gibidir. Şüphesiz Allah** (Azze ve Celle), **ruhları almak görevini ölüm meleğine — Azrâil'e — vermiştir. Ancak deniz şehidini bu hükmün dışında tutmuştur. Çünkü deniz şehidlerinin ruhlarını bizzat Allah alır. Ve Allah, kara şehidinin bütün günahlarını bağışlar, yalnız borç** (unu ödememe) **günahını bağışlamaz. Deniz şehidinin de tüm günahlarını ve borc** (unu ödememe) **günahını bağışlar.»**"

İZAHI

E b û ' d - D e r d â (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir. E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid tü-

ründen sayılmamış ise de Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. Ancak S i n d î ' nin S u y û t î ' den naklen verdiği bir ifâde bu hadîsin T i r m i z î tarafından da rivâyet edildiğine işâret eder.

Mâid ve **Sâdir** denizde başı dönen anlamını ifâde eder. Bilindiği gibi deniz bâzı kimseleri tutar. Böylelerinde baş dönmesi, bulantı ve kusma görülebilir. Her iki hadîs deniz savaşına katılan müslümanın geçirdiği baş dönme sıkıntısının savaşta yaralanıp kan içinde kıvranmaya benzediğine delâlet eder. Yâni baş dönme sıkıntısı da gâziler için büyük sevablara vesîle olur.

Yine her iki hadîs, deniz şehidinin sevâbının kara şehidinin sevâbından fazla olduğuna delâlet eder. Deniz savaşının üstün fazîletine dâir diğer hususlar tercemeden rahatlıkla anlaşıldığı için ayrıntılarına girmeye gerek görmüyorum. Ancak şu noktayı belirtmekle yetineceğim :

Son hadîs kara şehidinin kullara âit borcunu ödememesi günahının bağışlanmadığına, fakat deniz şehidinin bu tür günahı dâhil tüm günahlarının bağışlandığına delâlet eder. S i n d î ' nin dediği gibi açık olan hüküm şudur ki, kişi kul borcunu ödemeye güçlü olup durumu buna müsâid olduğuna rağmen borcunu ödememesi günahtır. Hadîsten bu mânanın kasdedildiği umulur.

S i n d î ' nin beyânına göre; S u y û t î, T i r m i z i ' nin hâşiyesinde bâzı ilim adamlarından şunu nakletmektedir :

Bu hadîs, yâni E b û Ü m â m e ' nin hadîsi kul haklarının bağışlanmayacağına dikkatları çekmektedir. Çünkü kul hakları çekişme ve sıkıştırma konusudur. İlgili hak sâhipleri dâvâcı durumundadır. Bu hadîsin günah sayılan borçlar mânâsına yorumlanması mümkündür. Bu nevî borçlar, gayri meşrû yollarla zimmete geçirilmiş borçlardır. Meselâ dolandırıcılık, hırsızlık, gasp gibi yollarla tecâvüz edilen kul hakkı bu nevî borçlardandır. Kezâ ödememek niyet ve kararıyla alınan borçlar da böyledir. Fakat meşrû yollarla alınan borçlar ise bu yoruma göre söz konusu edilmemiş olur. Artık bu nevî borcu bulunan kara şehidi veyâ diğer müslümanların bundan dolayı muâhaza edilip edilmiyeceği belirtilmemiş olur. Allah dilerse alacaklıların alacaklarını kendi hazînesinden ödemek sûretiyle borçluları kurtarır.

Borçlu olarak ölen kimsenin durumu hakkındaki gerekli bilgi 2412 - 2416 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Geniş bilgi için oraya bakılabilir.

Deniz şehidinin kullara olan borcunun da bağışlandığına dâir bu hadîs, alacaklı durumundaki kimselerin haklarının zâyi edileceği mânâsını taşımaz. Böyle bir şey hatıra da gelmemelidir. Çünkü Allah hiç bir kuluna zulüm etmez. Şu halde Allah Teâlâ deniz şehidinin kullara olan borcunu bağışlayınca alacaklılara kendi hazînesinden haklarını öder ve böylece şehîdi de borçlu durumundan kurtarır.

(١١) باب ذكر الديلم وفضل قزوين

11 — DEYLEM (BÖLGESİNİN FETHEDİLECEĞİN)İ BİLDİRMEK VE KAZVİN'İN FAZÎLETİ(NİN BEYÂNI) BÂBI

٢٧٧٩ – حدثنا محمد بن يحيى. ثنا أبو داود. ح وحدثنا محمد بن عبد الملك الواسطي. ثنا يزيد بن هرون. ح وحدثنا علي بن المنذر. ثنا إسحق بن منصور؛ كلهم عن قيس، عن أبي حصين، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لو لم يبق من الدنيا إلا يوم، لطوله الله عز وجل حتى يملك رجل من أهل بيتي، يملك جبل الديلم والقسطنطينية».

في الزوائد: في إسناده قيس بن الربيع. ضعفه أحمد وابن المديني وغيرهما. وقال أبو حاتم: ليس بقوي، محله الصدق وقال العجلي: كان معروفا بالحديث صدوقا. وقال ابن عدي: رواياته مستقيمة، والقول فيه أنه لابأس به.

TERCEMESİ

2779) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Eğer dünya(nın ömrün)den yalnız bir gün (bile) kalsa, benim ehl-i beytim'den bir adam Deylem dağına ve Kostantiniyye'ye (İstanbul')a mâlik oluncaya (yâni fethedinceye) kadar Allah (Azze ve Celle) **o günü uzatacaktır.»"**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Kays bin er-Rabî bulunur. Bu râvîyi Ahmed, İbnü'l-Medenî ve başkaları zayıf görmüşlerdir. Ebû Hâtim de: O, kuvvetli olmamakla beraber dürüsttür, demiştir. El-İclî de: O, hadîsle tanınan, rivâyetinde çok doğrudur, demiştir. İbn-i Adî de: Onun rivâyetleri doğrudur ve hakkında söylenen söz, rivâyetlerinde bir beisin olmamasıdır, demiştir.

٢٧٨٠ — حدثنا إسماعيل بن أسد. ثنا داود بن المحبر. أنبأنا الربيع بن صبيح، عن يزيد بن أبان، عن أنس بن مالك؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ستفتح عليكم الآفاق، وستفتح عليكم مدينة يقال لها قزوين. من رابط فيها أربعين يوما أو أربعين ليلة، كان له في الجنة عمود من ذهب. عليه زبرجدة خضراء. عليها قبة من ياقوتة حمراء. لها سبعون ألف مصراع من ذهب. على كل مصراع زوجة من الحور العين».

في الزوائد: هذا إسناده ضعيف.

TERCEMESİ

2780) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Dünyanın etrafını fethetmek siz (müslümanlara) nasib kılınacak ve Kazvîn denilen belde siz (müslümanlar)a fethedilecektir. Kim o beldede kırk gün veyâ kırk gece rıbât eder (yâni düşmana karşı bekler) ise o kimse için cennet'te, üstünde yeşil bir zeberced taşı bulunan altından mâmul bir sütun üzerine kurulu ve kırmızı yâkut taşlarından yapılan bir kubbe (köşk) vardır. O kubbenin altından mâmul yetmiş bin kapı kanadı bulunur. Beher kapı kanadının başında Hurü'l-İyn denilen bir zevce vardır.»"

Not: Zevâid'de bu hadisin senedinin zayıf râviler zincirinden ibâret olduğu belirtilmiştir. Buna âit gerekli bilgi izâh bölümünde verilecektir.

İZAHI

Bu bâbın iki hadîsi de Zevâid türündendir. Birincisinin senedi hasendir. İkinci hadîs ise mevzû hadîslerden sayıldığı e l - C e v z î tarafından ifâde edilmiştir. Bunun senedi ile ilgili bilgi sonradan verilmek üzere diğer hususlara geçelim.

Birinci hadîste sözü edilen zâtın beklenen Mehdi olması muhtemeldir. S i n d î böyle yorum yapıldığını ifâde etmektedir. Bununla beraber Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mûcize olarak beyân buyurduğu fetihler bilindiği gibi gerçekleşmiştir. Şöyle ki:

Deylem; İ r â n'ın C e y l â n eyâletinde bir şehir ismi olduğu gibi bu bölgenin dağlık kesimine de denilir. Ayrıca ekseriyeti bu bölgede yaşayan bir insan topluluğuna da Deylem ismi verilmiştir. İkinci hadiste sözü edilen **Kazvîn** de **Deylem** şehrine komşu bir ilin ismidir. **Deylem** ve **Kazvîn** bölgesi hicretin 22. yılı H z. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın halîfeliği döneminde B e r â b i n Â z i b (Radıyallâhü anh)'ın kumandasındaki askerî bir kuvvet tarafından fethedilmiştir.

Kostantiniyye ise tercemede belirttiğim gibi İ s t a n b u l'un eski ismidir. Hicretin 52. yılı H z. M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminden itibaren müslümanlar defalarca bu beldeyi muhâsara altına alıp fethedilmesine çalışmışlar ise de nihâyet bu şeref O s m a n l ı padişahlarından F â t i h S u l t a n M e h m e d'e ve şerefli ordusuna M. 1453 yılında nasib olmuştur.

İkinci hadîsin senedi ile ilgili olarak **Zevâid** yazarı özetle şu bilgiyi vermiştir:

Bu hadîsin senedinde bulunan Y e z î d b i n E b â n e r - R a k k a ş i, R e b î b i n S a b î h ve D â v û d b i n e l - M u h a b b e r zayıf oldukları için bu sened zayıf râviler zincirini teşkil eder. İ b n ü'l-C e v z i bu hadîsi mevzû hadîsler arasında anmış ve: Bu hadîs şüphesiz mevzûdur. Y e z i d b i n E b â n'dan başkasının bu hadîsi uydurduğunu sanmıyorum. İ b n - i M â c e h'in, bilgisine rağmen bu hadîsi kendi sünenine alıp hakkında bir şey söylememesine hayret ediyorum, demiştir. S u y û t î de İ b n ü'l-C e v z i'den naklen: Bu hadîs mevzûdur. Çünkü râvî D â v û d çok hadîs uydurmuştur ve burda da kendisi itham altındadır. Râvî R e b î de zayıftır. Y e z î d ise terkedilmiş bir kimsedir. S u y û t î daha sonra şöyle der: R â f i î bu hadîsi kendi târihinde zikrederek: Bu hadîs, meşhûrdur, bir cemâat tarafından D â v û d'dan rivâyet edilmiştir. İ b n - i M â c e h de bunu kendi süneninde rivâyet etmiştir. Hadîs hâfızları İ b n - i M â c e h'in sünenini B u h â r î ve M ü s l i m'in sahîhayn ismi verilen kitabları ve E b û D â v û d ile N e s â i'nin sünenleriyle beraber ve denk kabul ederler. Ayni zamanda İ b n - i M â c e h'in sünenindeki hadîsleri delîl sayarlar. Ancak şu var ki A h m e d ve başkasının D â v û d'u zayıf saydıkları anlatılmaktadır.

(١٢) باب الرجل يغزو وله أبوان

12 — BABA VE ANASI HAYATTA OLDUĞU HALDE SAVAŞA GİDEN ADAM (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٢٧٨١ — حَدَّثَنَا أَبُو يُوسُفَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الرَّقِّيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْحَرَّانِيُّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحٰقَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ جَاهِمَةَ السَّلَمِيِّ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! إِنِّي كُنْتُ أَرَدْتُ الْجِهَادَ مَعَكَ ، أَبْتَغِي بِذٰلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ ، وَالدَّارَ الْآخِرَةَ . قَالَ « وَيْحَكَ ! أَحَيَّةٌ أُمُّكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « ارْجِعْ فَبَرَّهَا » ثُمَّ أَتَيْتُهُ مِنَ الْجَانِبِ الْآخَرِ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! إِنِّي كُنْتُ أَرَدْتُ الْجِهَادَ مَعَكَ . أَبْتَغِي بِذٰلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ ، وَالدَّارَ الْآخِرَةَ . قَالَ « وَيْحَكَ ! أَحَيَّةٌ أُمُّكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! قَالَ « فَارْجِعْ إِلَيْهَا فَبَرَّهَا » ثُمَّ أَتَيْتُهُ مِنْ أَمَامِهِ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! إِنِّي كُنْتُ أَرَدْتُ الْجِهَادَ مَعَكَ . أَبْتَغِي بِذٰلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ . قَالَ « وَيْحَكَ ! أَحَيَّةٌ أُمُّكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! قَالَ « وَيْحَكَ ! الْزَمْ رِجْلَهَا . فَثَمَّ الْجَنَّةُ » .

حَدَّثَنَا هٰرُونُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ الْحَمَّالُ . ثنا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا جُرَيْجٌ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ ابْنُ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، عَنْ أَبِيهِ طَلْحَةَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ ابْنِ جَاهِمَةَ السَّلَمِيِّ ؛ أَنَّ جَاهِمَةَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ ابْنُ مَاجَةَ : هٰذَا جَاهِمَةُ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ مِرْدَاسٍ السَّلَمِيُّ ، الَّذِي عَاتَبَ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ .

TERCEMESİ

2781) "... Muâviye bin Câhime es-Selemî *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:

— Yâ Resûlallah! Allah rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber cihâda cidden niyetlenmişimdir. (Yâni cihâda çıkmama müsaade et) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bağışlanasın. Annen hayatta mıdır?» buyurdu. Ben:

— Evet, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Geriye dön de annene itâat, iyilik et» buyurdu. Sonra ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e diğer taraftan giderek:

— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber cihâd etmeye cidden niyetlenmişimdir, (yâni cihâd'a çıkmama müsade et) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bağışlanasın. Annen hayatta mı?» diye sordu. Ben:

— Evet, Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «O halde sen annenin yanına geri dön ve ona itâat et» buyurdu. Sonra ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne çıkıp:

— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber savaşa çıkmaya gerçekten niyetlendi idim, demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Vah sana, vah sana. Annen hayatta mı? diye sordu. Ben:

— Evet. Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Allah seni yarlığasın. Sen annenin ayağına sarıl. Çünkü cennet oradadır» buyurdu.

... Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radıyallâhü anhümâ)'dan yapılan (diğer bir) rivâyete göre Câhime, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gitmiş ve bunun mislini anlatmıştır.

Ebû Abdillah İbn-i Mâcete dedi ki: Bu Câhime, Huneyn (savaşı) günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ayıplayan Abbâs bin Mirdâs es-Selemî'nin oğlu olan Câhime'dir."

٢٧٨٢ – حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . ثنا الْمُحَارِبِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ ،

عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو؛ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ!
إِنِّي جِئْتُ أُرِيدُ الْجِهَادَ مَعَكَ، أَبْتَغِي وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ. وَلَقَدْ أَتَيْتُ، وَإِنَّ وَالِدَيَّ
لَيَبْكِيَانِ. قَالَ «فَارْجِعْ إِلَيْهِمَا، فَأَضْحِكْهُمَا كَمَا أَبْكَيْتَهُمَا».

TERCEMESİ

2782) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre bir adam Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in yanına gelerek:

— **Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle cihâda gitmek** niyetiyle geldim. Ve (and olsun **ki**) **Babam** ve annem (gelişim nedeniyle) **ağlamakta oldukları halde** ben **geldim**, dedi. **Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«O halde sen onların yanına geri git** de onları **ağlattığın gibi güldür»** **buyurdu.**"

İZAHI

Bu **bâbın** ilk hadîsini Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Onların rivâyetlerine göre savaşa gitmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mürâcaat eden zât Câhime (Radıyallâhü anhâ)'dır. Müellifimiz ise bu hadîsi iki senedle rivâyet etmiştir. İkinci rivâyet onların rivâyetlerine uygundur. Müellifimizin birinci rivâyetinin zâhirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e cihad için mürâcaat eden zât Câhime'nin oğlu Muâviye (Radıyallâhü anh)'dır. İbn-i Abdi'l-Berr'de cihâd için izin isteyen zâtın Muâviye bin Câhime olduğuna dâir bir rivâyeti tahriç etmiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in müracaatçıya: **«Sen annenin ayağına sarıl. Çünkü cennet ordadır»** meâlindeki cümlesi yerine Nesâî'nin rivâyetinde; فَالْزَمْهَا فَإِنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ رِجْلَيْهَا

«O halde sen annene sarıl (ondan ayrılma) **çünkü cennet şüphesiz onun ayakları altındadır.»** cümlesi bulunur. Yâni cennetten nasibin ancak annenin rızâsını kazanman hâlinde sana ulaşır. Sanki o nasib, annenin emrindedir ve anne onun üstünde oturmuştur. Artık ancak anne tarafından sana ulaştırılır. Çünkü bir şey bir kimsenin ayağı altında olunca, artık başkasına ulaşması ancak onun müsaadesi ve izniyle olabilir. Sindî bu cümleyi böyle yorumlamıştır.

Cümleden maksad, anneye karşı mütevâzi davranmanın cennete girmeye vesîle olduğu anlamı olabilir.

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Hattâbi bu hadîsin şerhinde: "Kişinin çıkmak istediği cihâd kendisi için farz olmayıp nâfile ise baba ve annesinin izni olmadıkça cihâda çıkması câiz değildi. Fakat cihâd kişiye farz-ı ayn olmuş ise, (meselâ kâfirlerle dövüşmek için, devlet tarafından savaşa çağırılmış ise), böyle bir cihâda katılmak için baba ve annenin müsaadesine gerek yoktur. Yukarda anlatılan hüküm müslüman baba ve anneye mahsustur. Eğer baba ve anne gayri müslim iseler müslüman evlâd bunlardan izin almadan nâfile veyâ farz cihâda katılır, diye bilgi vermiştir.

El-Fetih yazarı Abdullah'ın hadîsini açıklarken: Bu hadîste sözü edilen sahâbî'nin Câhime bin Abbâs olması muhtemeldir, demiş ve bu bâbın ilk hadîsini delil göstermiştir. **El-Fetih** yazarı dahâ sonra: Cumhûra göre müslüman baba veyâ anne evlâdını cihâda gitmekten men ettikleri zaman evlâdın cihâda gitmesi haramdır. Çünkü baba ve anneye itâat etmek farz-ı ayndır. Cihâda gitmek ise farz-ı kifâyedir. Şâyet cihâda gitmek evlâd üzerine farz-ı ayn durumuna gelirse artık, onun babasından veyâ annesinden izin alması söz konusu değildir, diyerek buna dâir delîlleri beyân etmiştir.

İlk hadîs râvîleri hakkında özlü bilgi:

Muâviye bin Câhime es-Selemi (Radıyallâhü anhümâ) sahâbîdir. Râvîsi İkrime'dir. Hadîslerini Nesâî ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlere göre cihad için izin isteyen zât kendisidir.

Câhime (Radıyallâhü anh) bin Abbâs bin Mirdâs es-Selemî ise, yukarda durumu anlatılan Muâviye bin Câhime'nin babasıdır. Bâzı rivâyetlere göre cihâda çıkmak için müsaade isteyen zât budur.

Huneyn savaşında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i ayıpladığı müellifimiz tarafından bildirilen kişi ise Câhime (Radıyallâhü anh)'ın babası Abbâs bin Mirdâs es-Selemî'dir. Ayıplama mes'elesi şöyledir: Huneyn savaşından elde edilen ganîmet malının bir kısmı, gönülleri İslâmiyet'e yatışsın diye yeni müslümanlara verilince bâzı kimseler dedikodu ettiler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu takdiri aleyhinde konuştular. **El-Mudmarât**'ta gönülleri henüz İslâmiyet'e yatışmamış olup Huneyn savaşı ganimetinden kendilerine büyükçe

hisse verilen insanların üç sınıf olduğu belirtilerek şöyle denilmiştir: Bunlardan bir kısmı müslümanlığı kabul etmekle beraber gönülleri henüz İslâm'a yatışmamıştı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gönüllerini tatmin ve İslâmiyet'e yatıştırmak istedi. İkinci sınıf ise müslümanlığı kabul etsinler ve dolayısıyla kendilerine bağlı kabîleler de İslâmiyet'e erişsinler diye taltif edildiler. Üçüncü bir kısım vardı ki, şerleri defedilsin diye kendilerine bir şeyler verildi. A b b â s b i n M i r d â s, yâni C â h i m e'nin babası da bu nevidendir.

(١٣) باب النية فى القتال

13 — CİHÂDDA NİYET BÂBI

٢٧٨٣ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن شقيق، عن أبى موسى؛ قال: سئل النبى ﷺ عن الرجل يقاتل شجاعة، ويقاتل حمية، ويقاتل رياء. فقال رسول الله ﷺ «من قاتل لتكون كلمة الله هى العليا، فهو فى سبيل الله».

TERCEMESİ

2783) "... Ebû Mûsa (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, **kahramanlık için savaşan adam,** hamiyyet (yâni taassub ve yakınlarını desteklemek) **niyetiyle savaşan adam ve gösteriş amacıyla savaşan adamın durumu** (hakkında ne buyurulur? diye) **soruldu. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Kim yalnız tevhîd kelimesinin izzeti, yücelmesi için cihâd ederse ancak o kimsenin cihâdı Allah yolundadır» buyurdu."

٢٧٨٤ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة. ثنا حسين بن محمد. ثنا جرير بن حازم ابن إسحق، عن داود بن الحصين، عن عبد الرحمن بن أبى عقبة، عن أبى عقبة، وكان مولى لأهل فارس؛ قال: شهدت مع النبى ﷺ يوم أحد. فضربت رجلا من المشركين، فقلت: خذها منى، وأنا الغلام الفارسى. فبلغت النبى ﷺ فقال «ألا قلت: خذها منى وأنا الغلام الأنصارى!».

TERCEMESİ

2784) "... Acemlerden bir âzadlı olan Ebû Ukbe *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Uhud (savaşı) günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in beraberinde savaşa katıldım. (Savaşta) müşriklerden bir adamı vurdum ve :Bu darbeyi benden al, ben fârisî gencim, dedim. Sonra bu olay Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e ulaştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(bana:**

«Niçin sen: Bu darbeyi benden al, ben ensârî gencim, demedin» buyurdu."

٢٧٨٥ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم. ثنا عبد الله بن يزيد. ثنا حيوة. أخبرني أبو هانئ؛ أنه سمع أبا عبد الرحمن الحبلي يقول؛ إنه سمع عبد الله بن عمرو يقول: سمعت النبي ﷺ يقول «ما من غازية تغزو في سبيل الله، فيصيبوا غنيمة، إلا تعجلوا ثلثي أجرهم. فإن لم يصيبوا غنيمة، تم لهم أجرهم».

TERCEMESİ

2785) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i şöyle buyururken işittim:**

Allah yolunda savaşıp da ganîmetle (ve sağlıkla) dönen her gâzî grubu (âhiret) ecrinin üçte ikisini dünyada almış olurlar. Eğer hiç ganîmet elde edemezlerse (âhiret) ecirleri tam olur."

İZAHI

E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Bu hadiste geçen "Hamiyyet" kelimesinin mânâsı: Aşîreti, kabîlesi ve yakınları için gayretkeş ve mutaassıp olmaktır. Hamiyyet için savaşmaktan maksad, aşîreti ve yakınları hakkında duyduğu gayret ve taassup için bunlar uğrunda savaşmaktır.

Bu hadîste işâret edildiği gibi bir adam Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a bâzı kimseler kahramanlıkla övülsün diye savaşırlar. Bir kısım kimseler de yakınları uğrunda ve onlar için savaşırlar. Diğer bir kısım adamlar da riyakârlık ve gösteriş için savaşırlar. Bunların hangisinin savaşı Allah yolunda savaş sayılır? diye sormuştur. Tirmizî'nin rivâyetinde; فَأَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ = «Bunların hangisi Allah yolundadır?» ilâvesi vardır.

Resûl-i Ekrem ise verdiği cevapta ancak tevhîd kelimesinin yüce olması için savaşanların cihâdının Allah yolunda olduğunu bildirmiştir. Yâni diğer amaçlarla yapılan cihâd Allah yolundaki savaşlardan sayılmaz.

Hamiyyet ve gayretkeşlik bâzen din için olur. Şâyet din için olursa yine tevhîd kelimesinin yücelmesi için olmuş olur.

Ebû Ukbe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Fâris, ana dili Farsça olan milletin ismidir. Bunlara Acem de denilir. Bu millet toplu olarak İrân'da bulunur. Ebû Ukbe aslen İrân'lı olup Hâşim bin Abd-i Menâf oğullarının âzadlısı idi. El-Münzirî bu zâtın Basra'lı olduğunu söylemiştir. Ana dili Farsça olanlardan Irâk'ta ikâmet edenler de bulunduğu için bu zâtın ilk zamanlarda Basra'da ikamet etmiş olduğu anlaşılıyor. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu zâtın Fâris halkından olduğu belirtilmiştir. Müellifimizin rivâyetinin zâhirine göre bu zât Fâris halkının âzadlısı idi. Fakat gerek Ebû Dâvûd'un rivâyeti ve gerekse el-Hülâsa ile Avnü'l-Mabûd'da verilen bilgi bu zâtın Hâşim oğullarının âzadlısı olduğuna ve kendisinin aslen Fâris halkından olduğuna delâlet eder. Bu nedenle müellifimizin rivâyetindeki ifâdeyi bunlara uygun terceme ettim. Zâten müellifimizin rivâyetindeki ifâde böyle terceme edilmeye de müsâiddir. Acemler savaşırken düşmanlarına darbe indirdikleri zaman kahramanlıklarını açıklamak maksadıyla isimlerini ve mensubu bulundukları soyu dile getirirlerdi. Bu onların bir âdeti hâlinde idi. Bu nedenle Ebû Ukbe alıştığı âdet uyarınca fârisli bir genç olduğunu belirterek Uhud savaşında düşmana darbe indirmiştir. Bir kavmin âzadlısı hangi soydan olursa olsun o kavme mensup olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine, ensârî genç olarak kendisini tanıtmasının uygunluğunu beyân buyurmuştur.

El-Kâri bu hadîsin açıklaması bölümünde: Yâni Ey Ebû Ukbe! Sen düşmana darbe indirdiğinde öğündüğün zaman yan-

larına hicret ettiğin ve bana yardımcı olan Ensâr'a mensub olduğunu söyle. İ r â n ' lılar o dönemde kâfir oldukları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b û U k b e ' nin kendisini İ r â n l ı ' lara mensub etmesini hoş karşılamamış ve onun kendisini Ensâr-i Kirâm'a mensub etmesini emretmiştir. Çünkü Ensâr'a intisab etmek, müslümanlara intisab etmek demektir, der.

El-Hülâsa'nın 455. sahifesinde E b û U k b e (Radıyallâhü anh) hakkında şu bilgi verilmiştir: E b û U k b e e l - F â r i s î, H â ş i m oğullarının âzadlısı olup sahâbî'dir. Adının R e ş i d olduğu söylenmiştir. Râvisi, oğlu A b d u r r a h m a n b i n E b î U k b e ' dir. E b û D â v û d ve İ b n - i M â c e h onun hadislerini rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbın son hadîsini M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î, N e s â î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. N e v e v î : Hadîsin yegâne doğru mânâsı şöyledir ve başka türlü yorumlanması yanlıştır: Gâziler sağ, sâlim evlerine döndükleri veyâ ganîmetle döndükleri zaman ecirleri selâmetle dönmeyen veyâ selâmetle dönüp de ganîmet elde edemeyen gâzîlerin sevâbından az olur. Ganîmet savaş sevâbının bir parçasının karşılığıdır. Bu itibarla gâziler ganimetle döndükleri zaman savaştan dolayı müstehak oldukları sevâbın üçte ikisini dünyada almış olurlar. Ganîmet de sevâbın bir parçasıdır, demiştir.

Şu halde ganîmet, sevâbın üçte birisine ve selâmetle dönmek de sevâbın üçte birisine tekâbül eder. Böylece sevâbın üçte ikisi dünyada alınmış olur.

(١٤) باب ارتباط الخيل فى سبيل الله

14 — ALLAH YOLUNDA SAVAŞ İÇİN AT BAĞLAYIP HAZIRLAMAK BÂBI

٢٧٨٦ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة. ثنا أبو الأحوص عن شبيب بن غرقدة، عن عروة البارق؛ قال: قال رسول الله ﷺ « الخير معقود بنواصي الخيل إلى يوم القيامة »

TERCEMESİ

2786) "... Urve el-Bârıkî (2) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

(2) Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 2305. hadîs bölümünde geçti.

«Hayır, atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar düğümlüdür. (Hayır, kıyâmette sevab ve dünyada ganîmettir.)»"

٢٧٨٧ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

TERCEMESİ

2787) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür.»"

İZAHI

Urve (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ahmed ve Tahâvî de rivâyet etmişlerdir.

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Nesâî ve Mâlik de rivâyet etmişlerdir. Hadîslerde anılan hayrın ganîmet ve sevab olduğu, bâzı rivâyetlerin hadîs metninde bulunduğu için bunu parantez içinde belirttim. Hayrın ganîmet ve sevab olduğu belirtilen rivâyetler, attan maksadın Allah yolunda savaş için hazırlanan at olduğuna delâlet eder. Bu bâbın üçüncü hadîsi de buna delâlet eder.

Hadîslerde geçen "Nevâsî" kelimesi "Nâsiye"nin çoğuludur. Nâsiye, başın ön kısmı ve kâkül mânâsına gelir. Burada atın alnına sarkan saçların kasdedildiği, Hattâbî ve başkaları tarafından ifâde edilmiştir.

Savaş için hazırlanan at, sâhibinin dünyada ganîmet, âhirette de sevab kazanmasına vesîle olduğu için sanki hayır, atın alnına dökülen saçlarına bağlıdır. Yüz ve alın en şerefli uzuv olup hayrın bu uzva bağlanması ancak kâkülde düğümlenmesi yoluyla tasvir edilmesi uygun olduğundan bu ifâde tarzı seçilmiştir, denilebilir.

Savaş atının hayrının kıyâmet gününe kadar devam etmesi, İslâmiyet'in ve İslâmiyet uğrundaki cihâdın kıyâmetin kopmasına yakın günlere kadar devam edeceğine delâlet eder. Nevevî bu durumu belirtmektedir.

٢٧٨٨ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ.
ثنا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ.
أَوْ قَالَ: الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ (قَالَ سُهَيْلٌ: أَنَا أَشُكُّ الْخَيْرُ) إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.
الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ : فَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وِزْرٌ.

فَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ، فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا فِي سَبِيلِ اللهِ، وَيُعِدُّهَا. فَلَا تُغَيِّبُ شَيْئًا فِي بُطُونِهَا إِلَّا كُتِبَ لَهُ أَجْرٌ. وَلَوْ رَعَاهَا فِي مَرْجٍ، مَا أَكَلَتْ شَيْئًا إِلَّا كُتِبَ لَهُ بِهَا أَجْرٌ. وَلَوْ سَقَاهَا مِنْ نَهَرٍ جَارٍ كَانَ لَهُ بِكُلِّ قَطْرَةٍ تُغَيِّبُهَا فِي بُطُونِهَا أَجْرٌ. (حَتَّى ذَكَرَ الْأَجْرَ فِي أَبْوَالِهَا وَأَرْوَاثِهَا) وَلَوِ اسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ تَخْطُوهَا أَجْرٌ.

وَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ، فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا تَكَرُّمًا وَتَجَمُّلًا وَلَا يَنْسَى حَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا، فِي عُسْرِهَا وَيُسْرِهَا.

وَأَمَّا الَّذِي هِيَ عَلَيْهِ وِزْرٌ، فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا أَشَرًا وَبَطَرًا وَبَذَخًا وَرِيَاءً لِلنَّاسِ، فَذَلِكَ الَّذِي هِيَ عَلَيْهِ وِزْرٌ».

TERCEMESİ

2788) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır vardır veyâ düğümlüdür (Râvî Süheyl: Bunda ben tereddüd ediyorum, demiştir.) At, (sâhiplerinin durumlarına göre) üç nevîdir: Şöyle ki, at bâzı kimseler için sırf sevabtır, bâzı kimseler için de (fakirliğe karşı) bir perdedir. Bâzılarının da boynunda bir vebaldir. At, kendisi için sırf sevab olan kişi, o kimsedir ki, atı Allah yolunda (cihad için) edinir ve (savaşa) hazırlar. Artık at karnına dâhil ettiği her (yiyecek ve içecek) şeye karşılık sâhibi için bir sevab yazılır. Sâhibi onu bol otlu geniş bir sahâda otlatırsa, atın yediği her şeye karşılık onun için bir ecir yazılır. Ve sâhibi onu akar bir nehirden suvarırsa, atın karnına dâhil ettiği beher su damlasma karşılık onun için bir ecir olur. (Hattâ, atın idrarlarında ve gübrelerinde olan sevâbı da

anlattı.) Ve eğer at şahlanarak (ön ayaklarını kaldırıp) neş'e ile bir veyâ iki tur koşsa, attığı beher adım karşılığında sâhibi için bir ecir yazılır. At kendisi için (fakirliğe karşı) bir perde olan kişi, o adamdır ki, (geçimini sağlamakla) şerefini, iffetini korumak ve güzel rızık yemek maksadıyla at edinir ve atların sırtlarına ve karınlarına âit hakkını onların darlık ve genişlik (zamanların)da unutmaz. At kendisinin boynunda bir vebâl olan kimseye gelince, bu da o kimsedir ki, böbürlenmek, taşkınlık etmek, kibirlenmek ve halka karşı riyâkârlık için at edinir. İşte, boynunda atın vebâl olduğu adam böyle olan kimsedir.»"

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin metni bâzı rivâyetlerde kısa, bâzılarında uzundur. Müslim'in rivâyet ettiği metin, müellifimizin rivâyet ettiği metin gibi uzundur. Müellifimizin rivâyetinde geçen bâzı kelimelerin mânâlarını açıklayalım:

Merc: Otu bol geniş arâziye denilir.
Ebvâl: Bevl'in çoğuludur. Bevl, idrâr demektir.
Ervâs: Revs'in çoğuludur. Revs, gübre demektir.

Şeref: Arâzinin yüksekçe yerine denildiği gibi at koşusunun bir turuna veyâ son merhaleye de denilir. Bir kavle göre atın bir mil mesafe mikdarı sıçrayarak seğirtmesine denilir ve burada bu mânâ kasdedilmiştir. Biz bu kelimeyi bir tur mânâsına terceme ettik. Diğer şekillerde terceme edilmesi de mümkündür.

İstinân: Atın, binicisiz ve yüksüz olarak, ön ayaklarını yerden kaldırıp atmak sûretiyle neş'e ile koşmasıdır.

Atların sırtlarının hakkından maksad, onların güçlerinin dışında yük yükletilmemesidir. Atların karınlarının hakkı ise onlara iyi bakmak ve yemleri ile suvarma işlerini ihmal etmemektir.

Eşer: Böbürlenmek, kendini beğenmek, azmak, taşkınlık göstermek gibi mânâlara gelir.

Batar: Şımarmak, hakkı kabul etmemek, azmak, beğenmemek ve böbürlenmek mânâlarına gelir.

Bezah: Eşer ve batar mânâlarını ifâde eder. Görüldüğü gibi bu üç kelimenin mânâları birbirine yakındır.

Riyâ : Gösteriş mânâsınadır. Yâni zâhiren Allah için görünüp, içte dünya ile ilgili bâzı amaçları gütmektir.

Tekerrüm : Şeref ve izzeti korumak, iffetli olmak gibi mânâlara gelir. Burada geçimini sağlamak ve kimseye muhtaç olmamak niyetiyle ve şerefini korumak maksadıyla at edinmek mânâsı ifâde edilmek istenmiştir. Nitekim bâzı rivâyetlerde; **"Taâffüf = İffetini korumak"** ifâdesi bulunur.

Tecemmül : Ziynetlenmek, güzel rızık yemek gibi mânâlara gelir. Burada son mânâ kasdedilmiş olabilir. Allah'ın nîmetlerinden yararlanmak ve nîmetlerin eserlerinin kulun üstünde görülmesi dînen meşrû olduğu cihetle bir kibir ve gurur olmaksızın at ziynetiyle ziynetlenmekte bir beis olmadığı cihetle **Tecemmül** kelimesi belirttiğim sınırlar dâhilinde ziynetlenme mânâsına da yorumlanabilir.

Hadîs, Allah yolunda savaşmak için at edinmenin fazîletini beyân eder. Hadîste atın bol otlu geniş arâzide yediği her şey ve akar nehirden içtiği her damla su karşılığında sâhibi için âhirette ecir ve sevab bulunduğunu ifâde etmektedir. Yâni atın yiyeceğini ve içeceğini rahatlıkla bulduğu ortamda sâhibi için bu kadar sevâb varken müsâid olmayan ortamlarda gazâ atına yedirilen yem ve içirilen su karşılığında sâhibine verilecek sevâb miktarı çok daha fazla ve üstün olacaktır.

Geçim ve kazanç için edinilen atın ise sâhibinin fakirliğine bir perde ve engel olduğu ifâde edilmiştir. Kibir, gurur, bencillik, böbürlenme, taşkınlık göstermek, hakka karşı baş kaldırmak, azmak gibi kötü amaçlarla edinilen at ise sâhibinin boynunda bir vebâl olur.

E l - H â f ı z : At ırkının sâhiplerinin durumlarına göre üç kısma ayrılması yönü şudur : Kişi ya binmek veyâ ticâret maksadıyla at edinir. Bu iki maksaddan hangisi olursa olsun bunun beraberinde Allah'a itâat etmek var ise birinci nevi at kısmı olur. Şâyet bunun beraberinde günah işleme işi varsa üçüncü nevi at kısmı olur. Eğer bunun beraberinde ne itâat ne de günah işleme yok ise atın ikinci kısmı olur, demiştir.

٢٧٨٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ. ثنا أَبِي. قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى ابْنَ أَيُّوبَ يُحَدِّثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « خَيْرُ الْخَيْلِ الأَدْهَمُ، الأَقْرَحُ، الْمُحَجَّلُ، الأَرْثَمُ، طُلُقُ الْيَدِ الْيُمْنَى. فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَدْهَمَ، فَكُمَيْتٌ. عَلَى هٰذِهِ الشِّيَةِ ».

TERCEMESİ

2789) "... Ebû Katâde el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Atın en hayırlısı, yağız, alnında ufacık beyaz nişan bulunan, ayaklarında beyazlık olan, burnu ve üst dudağı beyaz ve sağ ön ayağı mutlak (nişansız) attır. Eğer yağız olmazsa, bu alâmetli doru at (da hayırlıdır.)»"

İZAHI

Bu hadîsi, Tirmizi, Hâkim, İbn-i Hibbân, Ahmed ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen ve atın renklerine âit bâzı kelimeleri açıklayalım:

Edhem: Siyah demektir. Buna yağız at denilir.

Akrah: Alnında ufacık bir beyaz nişan bulunan attır. Bu nişan bir dirhem küçüklüğünde bile olabilir. **Tuhfe** yazarının beyânına göre bu nişan atın yüzünün herhangi bir yerinde olabilir.

Muhaccel: İki veyâ üç ya da dört ayağında bilek kemiklerinin yukarısına kadar uzanan ve diz kapaklarını geçmeyen az veyâ çok miktarda beyazlık bulunan ata denilir. Bu beyazlığa da **Tahcîl** denilir.

Ersem: Burnu ve üst dudağı beyaz olan attır. Bâzılarına göre yalnız üst dudağı beyaz olan, diğer bir kavle göre yalnız burnu beyaz olan ata denilir.

Tulk: Mutlak mânâsına kullanılmıştır. Atın falan ayağı **Tulk**'tur, denilince o ayağın renginin atın vücûdunun ekserisinin rengine uygunluğu kasdedilir.

Kümeyt: Doru mânâsmadır.

Şiyet: Bu kelimenin asıl mânâsı, atın vücûdunun çoğundaki renge muhâlif olan her hangi bir renge denilir. Burda ise alâmet mânâsında kullanılmıştır.

Bu hadîs en hayırlı atın, hadîste anlatılan alâmetleri taşıyan yağız at olduğuna ve bundan sonra da ayni alâmetleri taşıyan doru at olduğuna delâlet eder.

Tirmizî'nin rivâyetine göre hayırlı at edhem, akrah ve ersem olan, sonra edhem, akrah, muhaccel ve bir ayağı tulk olan attır. Eğer at edhem değil ise bu alâmetleri taşıyan kümeyt at hayırlı attır.

٢٧٩٠ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. نَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَلْمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ
النَّخَعِيِّ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَكْرَهُ
الشِّكَالَ مِنَ الْخَيْلِ.

TERCEMESİ

2790) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **atın şikâl** (yâni ayağındaki çapraz seki) **den hoşlanmazdı."**

İZAHI

Bu hadîsi M ü s l i m ve sünen sâhiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m ile E b û D â v û d 'un rivâyetlerinde **Şikâl**'ın tefsiri tercemede parantez içine aldığım şekilde geçmektedir. Yâni atın sağ ön ile sol arka ayaklarında veyâ sol ön ile sağ arka ayaklarında bulunan beyazlığa **Şikâl** denilir.

Avnü'l-Mabûd yazarı e l - K a r i : Hadîste geçen **Şikâl** tefsirinin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözünden olmayıp râviye âit olması açık olan ihtimaldır. Çünkü bu açıklama Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözünden olmuş olsaydı **Şikâl** kelimesinin mânâsını beyân eden bir nass olurdu ve artık bu kelimenin tefsiri husûsunda ihtilâf olmazdı, demiştir, der.

H a t t â b î de: Şikâl bâzı rivâyetlerde böyle açıklanmıştır. Bu kelime, atın bir ön ayağı ile bir arka ayağının tahcilli, yâni diz kapağından aşağı kısmında beyazlık bulunması ve diğer arka ayağın mutlak olması şeklinde de yorumlanmıştır, der.

N e v e v î şikâl kelimesinin tefsiri husûsunda gelen başka kavilleride nakletmiştir. Oraya bakılabilir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in atın şikâlından hoşlanmaması sebebi hakkında bâzı görüşler beyân edilmiş ise de en uygun olanı bunu O'nun bilgi ve takdirine bırakmaktır. Bâzıları şöyle derler: Belki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu nevî atları denemiş ve verimli olmadıklarını görmüş olduğu için hoşlanmamıştır.

٢٧٩١ — حدّثنا أبو عُمَيْرٍ عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّمْلِيُّ. ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ رَوْحٍ الدَّارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ الْقَاضِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنِ ارْتَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللهِ، ثُمَّ عَالَجَ عَلَفَهُ بِيَدِهِ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةٌ».

في الزوائد في إسناده: محمد وأبوه عقبة وجده. وهم مجهولون. والجد لم يسم.

TERCEMESİ

2791) "... Temîm ed-Dârî (1) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şöyle buyururken işittim, demiştir:

«Kim Allah yolunda (savaşmak için) bir at (edinip) bağlar, sonra onu kendi eliyle yemlerse, beher yem tanesine karşılık o kimse için bir hasene (sevab) olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed, babası Ukbe ve dedesi bulunur. Bunlar meçhûl kimselerdir. Muhammed'in dedesinin ismi de belirtilmemiştir.

(١٥) باب القتال في سبيل الله سبحانه وتعالى

15 — ALLAH SÜBHÂNEHU VE TEÂLÂ YOLUNDA SAVAŞMA(NIN FAZÎLETİNİN BEYÂNI) BÂBI

٢٧٩٢ — حدّثنا بِشْرُ بْنُ آدَمَ. ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ. ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ. ثنا سُلَيْمَانُ ابْنُ مُوسَى. ثنا مَالِكُ بْنُ يُخَامِرَ. ثنا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، فُوَاقَ نَاقَةٍ، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ».

TERCEMESİ

2792) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; kendisi Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şu hadîsi işitmiştir:

«Müslüman bir adam Allah Azze ve Celle yolunda bir dişi devenin iki sağımı arasındaki süre kadar savaşırsa o kimse için cennet(e Allah'ın ikrâmıyla girmesi) vâcib olur.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen "Fuvâk" hayvanın iki sağımı arasındaki müddet mânâsına yorumlanmıştır. Bu kelime "Fevâk" olarak da okunabilir. S i n d î bu kelimeyi böyle açıkladıktan sonra: Çünkü sağım devesi sağılır. Sonra sağıma ara verilerek yavrusu salıverilir. Deve yavrusuna süt vermeye başlar. Biraz sonra tekrar süt sağılır. İşte bu iki sağım arasındaki süreye **Fuvâk** denilir. Bir kavle göre **Fuvâk:** Sabah sağımı ile akşam sağımı arasındaki süredir. Bir başka kavle göre süt sağılırken bir kab dolunca bunu kaldırıp diğer bir kaba sağılıncaya kadar geçen zamana **Fuvâk** denilir. Diğer bir kavle göre ard arda sağılan iki hayvanın sağımı arasındaki süreye **Fuvâk** denilir, demiştir.

Hülâsa bu kelime hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın, en kısa bir sürece Allah yolunda ve ihlâslı olarak savaşan bir müslüman bu hizmetinden dolayı Allah'ın lütfu ile cennete girmeye müstehak olur. Onun cennete girmesinin vâcibliğinden maksad Allah'ın lütfu ile cennete girmeye lâyık olmasıdır. Çünkü Allah, hiç kimseyi cennete dâhil etmeye mecbur değildir. Bütün tasarrufları onun irâdesi ve dilemesiyledir.

٢٧٩٣ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عفان . ثنا ديلم بن غزوان . ثنا ثابت
عن أنس بن مالك ؛ قال : حضرت حربا . فقال عبد الله بن رواحة :

يا نفس !

ألا أراك تكرهين الجنة أحلف بالله لتنزلنه
طائعة أو لتكرهنه

في الزوائد : إسناده حسن . لأن ديلم بن غزوان مختلف فيه .

T E R C E M E S İ

2793) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben bir savaşta hazır bulundum. Abdullah bin Revâha (Radıyallâhü anh) (kâfirlerle savaşırken) şöyle dedi:

Yâ nefsim! Seni uyarıyorum. Ben, seni cennet(e girmeye sebep olan savaş)**tan hoşlanmaz olarak görüyorum. Allah'a yemin ederim ki, sen ya itaatkâr** (uysal) **olarak** (savaşmak sûretiyle) **muhakkak cennete gireceksin ya da şüphesiz buna zorlanacaksın."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvî Deylem bin Ğazvân hakkında ihtilâf vardır.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Abdullah bin Revâha (Radıyallâhü anh) Ensâr-ı Kirâm'ın Hazreç kabîlesinden ve Akabe biatında bulunan meşhûr sahâbîlerdendir. Kısa bir hâl tercemesi 1820 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti. Bu zât, bir taraftan kılınciyle, diğer taraftan kalemiyle İslâm'a hizmet eden ve şâir tabiatlı bir şahsiyet idi. Hicret-i Nebeviyye esnâsında şâir Hassân bin Sâbit (Radıyallâhü anh) ile beraber Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Medine-i Münevvere'ye teşrîfine dâir kasîdeler söylemiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e en yakın sahâbîler arasında yer alan bu zât, Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Hayber savaşına katılmıştı. Savaşlarda şiir ve kasîdelerinin şu mısrâını devamlı tekrarladığı rivâyet olunmuştur :

يَانَفْسُ إِلاَّ تُقْتَلِي تَمُوتِي = **"Ey nefsim eğer sen katledilmezsen** (şehîd edilmezsen) **öleceksin."**

Katıldığı bütün savaşlarda kahramanca savaşan İbn-i Revâha, nihâyet hicretin sekizinci yılı katıldığı Mûte savaşında şehîd edildi. İbn-i Revâha'nın bu sefere çıktığı andan şehîd edildiği ana kadar irticâlen söylemiş olduğu bütün şiirleri Siyret-i İbn-i Hişâm'da bulunur. Bu şiirlerinin hepsinde onun şehîd olmak için can attığı görülmektedir.

Yukardaki mısrâ bir şiirinin birinci mısrâıdır. İkinci mısrâı da şöyledir : هٰذَا حِمَامُ الْمَوْتِ قَدْ صَلِيتِ = **"İşte bu, ölüm ecelidir. Sen buna mâruzsun."**

İzahını yaptığım bu hadîste Enes (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği şiirin İbn-i Revâha tarafından Mûte savaşında söylendiği bâzı siyer kitablarından anlaşılmaktadır. Ama ayni şiiri başka savaşlarda da söylemiş olması muhtemeldir.

Mûte savaşına katılan İslâm ordusu üç bin kişilikti. Şam dolaylarında vukû bulan bu savaşta düşman ordusu iki yüz bin kişilikti. İslâm ordusu yola çıktığında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ordu kumandanlığına Zeyd bin Hârise'yi tâyin etmiş ve şâyet Zeyd şehîd olursa Ca'fer bin Ebî Tâlib'in kumandan olması, bunun da şehid olması hâlinde Abdullah bin Revâha'nın kumandanlığa geçmesi emrini vermişti. İslâm ordusu hareket edip nihâyet Mûte'ye vardığı zaman iki yüz bin kişilik bir Rum ordusuyla karşılaştı. Üç bin kişilik bir kuvvetin iki yüz bin kişilik bir kuvvetle savaşması cidden büyük bir mesele olduğuna rağmen parolası ya şehâdet veyâ gâzîlik olan ve birer arslan gibi olan sahâbîler, yılmadan ve korkmadan büyük bir cesâretle savaşa başladılar. Hakikaten bu üç kumandan da sırayla şehîd edildi ve nihâyet İslâm sancağına toz kondurmama azim ve kararında bulunan kahraman sahâbîlerden Hâlid bin el-Velîd (Radıyallâhü anh) sancağı alarak savaşa devam edildi ve zafer İslâm ordusuna ve Hâlid (Radıyallâhü anh)'a nasib oldu.

Şam'ın mülhakatından olan Belka bölgesinde cereyan eden Mûte savaşının vukû bulduğu gün Medine-i Münevvere'nin Mescid-i Nebevî'sinde sahâbîleri ile sohbet eden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Mûte savaşı bir sinema filimi gibi Allah tarafından arz edildi ve artık Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) savaş meydanına hâkim ve pek yakın bir tepeden savaşı tâkib eder gibi durumu görmeye başladı. İşte bu arada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yanındaki sahâbîlerine; «**Zeyd** (bin el-Hârise) **sancağı aldı, sonra şehîd oldu**» buyurdu ve şehâdet getirip, şehîde salât ve selâmdan sonra :

«**Siz de Zeyd için istiğfâr ediniz, Zeyd cennet'e girdi. Orada mutludur. Şimdi sancağı Ca'fer bin Ebî Tâlib aldı**» buyurdu. Biraz sonra buna da şehâdet, salât ve duâ edip : «**Siz de istiğfar ediniz**» buyurduktan sonra : «**İşte Ca'fer de cennet'e girdi, istediği tarafa iki kanadla uçuyor. Bu defa sancağı Abdullah bin Revâha aldı, o da şehîd oldu**» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu söylerken mübârek gözlerinden yaş akıyordu. Abdullah hakkında da şehâdete, salât ve duâdan sonra :

«**Siz de onun için istiğfar ediniz, bu da cennet'e dâhil oldu**» buyurdu. Resûl-i Ekrem sözlerine devamla :

«**Bundan sonra sancağı emirsiz olarak Hâlid bin el-Velîd aldı. Ona fetih ve zafer nasib kılındı**» buyurdu.

Bu üç kumandanın savaş esnasında şehîd düştüğünü ve Hâlid bin el-Velîd'in eliyle zafer kazanıldığını savaşın cereyân ettiği gün Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Medîne-i Münevvere'de ashâbına haber verdiğine dâir Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî rivâyet etmiştir. Bu, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesidir.

٢٧٩٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يعلى بن عبيد. ثنا حجاج بن دينار عن محمد بن ذكوان، عن شهر بن حوشب، عن عمرو بن عبسة؛ قال: أتيت النبي ﷺ فقلت: يا رسول الله! أي الجهاد أفضل؟ قال «من أهريق دمه، وعقر جواده».

في الزوائد: إسناده ضعيف، لضعف محمد بن ذكوان

TERCEMESİ

2794) "... Amr bin Abese (3) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir kere) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vararak:**

— **Yâ Resûlallah! Cihâdın hangisi efdal** (üstün)**dür?** diye sordum. Buyurdular ki:

— «**Kanı dökülen ve iyi cins atı yaralanan mücâhid**(in cihâdı en üstün cihaddır).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Muhammed bin Zekvân zayıf olduğu için bunun senedi zayıftır.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Cevâd: İyi cins at demektir. Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Canını ve malını Allah yolunda savaşmakla fedâ edinceye kadar çarpışan müslümanın cihâdı sevab bakımından en üstün olan cihaddır. Allah böyle cihâdı bizlere de nasîb eylesin.

(3) Bu zâtın hâl tercemesi 283. hadîs bölümünde geçti.

٢٧٩٥ - حدثنا بشر بن آدم وأحمد بن ثابت الجحدرى ، قالا : ثنا صفوان ابن عيسى. ثنا محمد بن عجلان عن القعقاع بن حكيم ، عن أبى صالح، عن أبى هريرة؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ما من مجروح يجرح فى سبيل الله ، والله أعلم بمن يجرح فى سبيله ، إلا جاء يوم القيامة ، وجرحه كهيئته يوم جرح . اللون لون دم ، والريح ريح مسك » .

فى الزوائد : إسناده صحيح .

TERCEMESİ

2795) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Allah yolunda yaralanan her yaralı — Allah kendi (rızâsı) **uğrunda yaralanan kişiyi herkesten ziyâde bilendir ya — kıyâmet gününde, yarası yaralandığı günkü vaziyette** (kan fışkırıyor gibi görünüyor halde) **gelir : Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusu.»"**

Not : Bunun senedinin sahîh olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

٢٧٩٦ - حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . ثنا يعلى بن عبيد . حدثنى إسماعيل ابن أبى خالد : سمعت عبد الله بن أبى أوفى يقول : دعا رسول الله ﷺ على الأحزاب فقال « اللهم منزل الكتاب ، سريع الحساب ، اهزم الأحزاب . اللهم اهزمهم وزلزلهم » .

TERCEMESİ

2796) "... Abdullah bin Ebî Evfâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Hendek savaşı günü) **Ahzâb** (yâni düşmanlar) **aleyhine duâ ederek şöyle buyurdu :**

«Ey Kur'an'ı gönderen, düşmanlarla hesâbı hızlı olan Allah! (Medîne önünde toplanan) **Ahzâbı** (yâni şu Arap kabîlelerini) **sen dağıt. Allahım! Onların topluluklarını sen hezîmete uğrat ve irâdelerini sen sars** (ki yerlerinde tutunamasınlar).**»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir.

Ahzâb: Hizb'in çoğuludur. Bu savaşa M e k k e müşrikleri, Ğ a t f â n müşrikleri, yahûdîler ve onların yandaşı durumundaki kâfir kabîleler müslümanlarla savaşmak üzere toplandıkları için bu savaşa **Ahzâb** ismi verilmiştir. Bu savaşa **Hendek** savaşı da denilir. Çünkü bu savaştan önce S e l m â n - i F â r i s i (Radıyallâhü anh)'ın işâreti ve tavsiyesi üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emri ile M e d î n e - i M ü n e v v e r e şehri etrafında hendek kazıldı ki şehrin savunması kolaylaşsın. Bu savaşın vukû bulduğu târih husûsunda ihtilâf vardır. B u h â r î'nin tercih ettiği kavle göre savaş hicretin 4. yılı Ş e v v â l ayında vukû bulmuştur. Bir kavle göre hicretin 5. yılı vukû bulmuştur. Bu savaşta müslüman ordusu 3 bin kişilikti. Düşman kuvveti ise 12 bin kişilikti. Müslümanlar bu savaşta M e d î n e - i M ü n e v v e r e şehrinin dışına çıkmayıp şehri savunma taktiğini kullanmayı tercih ettiler. Müşrik kuvvetleri şehri muhâsara ettiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu duâsı kabul olundu ve şarktan kopan bir fırtına bir gecede düşman kuvvetlerini alt üst etti. Gönüllerine bir ümitsizlik yerleşti ve paniğe kapılarak bir başıboşluk içinde M e k k e yolunu tuttular. Böylece düşman ordusu bir hezîmet ve hüsran içinde dağılıp gitti.

٢٧٩٧ – حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى الْمِصْرِيَّانِ، قَالَا: ثنا عَبْدُ اللهِ ابْنُ وَهْبٍ. حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ شُرَيْحٍ؛ أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ ابْنِ حُنَيْفٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «مَنْ سَأَلَ اللهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ مِنْ قَلْبِهِ، بَلَّغَهُ اللهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ».

T E R C E M E S İ

2797) "... Sehl bin Huneyf (bin vâhib) (4) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

(4) Bu sahâbinin hâl tercemesi 506. hadîsin izahı bölümünde geçti.

«Kim şehîd olarak ölmeyi Allah'tan içtenlikle dilerse, yatağı üzerinde (yâni şehîd olmaksızın) **bile ölse Allah onu şehîdlerin makamlarına ulaştırır.»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Hadîs, şehîd olmayı samîmiyetle dileyen bir müslümanın şehîd olmayıp başka bir şekilde ölmesi hâlinde de şehîdlik mertebesine eriştiğine delâlet eder. Yâni böyle bir kimse şehîdler hükmündedir ve onlar gibi sevab kazanmış olur. El-Münâvî: Çünkü şehîd de bu kimse de hayra niyyetlenmiş ve gücü dâhilindeki işi yapmıştır. Bu nedenle sevâbın aslında eşittirler, demiştir.

(١٦) باب فضل الشهادة فى سبيل الله

16 — ALLAH YOLUNDA (SAVAŞIP) ŞEHÎD OLMANIN FAZÎLETİ BÂBI

٢٧٩٨ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا ابن أبي عديّ عن ابن عون، عن هلال ابن أبي زينب، عن شهر بن حوشب، عن أبي هريرة، عن النبيّ ﷺ قال: ذُكِرَ الشهداء عند النبيّ ﷺ فقال «لا تجفّ الأرض من دم الشهيد حتى تبتدره زوجتاه. كأنهما ظئران أضلّتا فصيليهما في براح من الأرض. وفي يد كلّ واحدة منهما حلّة، خير من الدنيا وما فيها».

في الزوائد: هذا إسناده ضعيف، لضعف هلال بن أبي زينب.

T E R C E M E S İ

2798) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzûrunda şehîdlerden söz edildi. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu, demiştir:**

«Yeryüzü şehîdin kanından kurumadan önce (hûrîlerden) **iki karısı bitkisiz, geniş bir arâzide** (emzikli) **yavrularını gaybeden** (sonra âniden bulan) **iki süt anne gibi ve her birinin elinde dünyadan ve**

dünyadaki bütün şeylerden hayırlı birer kat cennet elbisesi bulunduğu halde hızla ona koşuşurlar.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü râvi Hilâl bin Ebî Zeyneb zayıftır.

٢٧٩٩ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ. حَدَّثَنِي بَحِيرُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ «لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللهِ سِتُّ خِصَالٍ: يَغْفِرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دُفْعَةٍ مِنْ دَمِهِ. وَيُرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ. وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ. وَيُحَلَّى حُلَّةَ الْإِيمَانِ. وَيُزَوَّجُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ. وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ إِنْسَانًا مِنْ أَقَارِبِهِ».

TERCEMESİ

2799) "... El-Mıkdâm bin Madîkerib (5) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah katında, şehîd için altı haslet vardır: Dökülen ilk kanı ile beraber günahları bağışlanır, cennetteki mevkii kendisine gösterilir, kabir azâbından korunur, en büyük korkudan emin olur, îman hullesi (elbisesi) kendisine giydirilir, Hurü'l-İyn ile evlendirilir ve akrabalarından yetmiş (müslüman) insan hakkında şefâat etmesi kabul olunur.»"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîste geçen "Zı'r" süt anne mânâsınadır. **Fasîl,** deve yavrusu demektir. **Berâh** da bitkisiz geniş arâzi mânâsınadır. Bu hadîs, Allah yolunda şehîd olan kimsenin Allah katındaki üstün değerini ve can vermekle cennet nîmetlerine kavuştuğunu bildirir.

Mikdâm (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir. Bu hadîs de Allah yolunda şehîd olan kimsenin Allah katındaki altı meziyyetini bildirir. Yâni bu meziyyetlerin tümü ancak şehîd için vardır, başkası için bunların hepsi yoktur.

(5) Bu sahâbînin hâl tercemesi 442. hadîs bölümünde geçti.

Bu hadîste geçen "Düf'a" döküntü, akıntı mânâsmadır. Bu kelime "Def'a" şeklinde de okunabilir. Yâni bir defa demektir. Burada kasdedilen mânâ şehîdin dökülen ilk kan damlasıyla günahlarının bağışlanmasıdır.

E l - K a r i : Şehîdin günahlarının bağışlanmasıyla cennetteki makamının kendisine gösterilmesi birleştirilerek tek haslet sayılmalıdır ki hasletlerin sayısı altıyı geçmesin ve şehîdin kabir azâbından korunması hasleti, bir önceki hasletin tekrarlanması mâhiyetinde olmasın, demiştir.

En büyük korku diye terceme ettiğim "Feza-i ekber" hakkında da e l - K a r i : bu ifâdede; لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ = «**En büyük korku onları üzmeyecektir...**» (I) âyetine işâret vardır. Fezâ-i Ekber'in açıklanması hakkında değişik rivâyetler vardır: Bir kavle göre bundan maksad, cehennem azâbıdır. Diğer bir kavle göre ateşe arz edilmektedir. Bir başka kavle göre cehennemlik olanların cehenneme girmelerinden kurtuluş olmadığına kesinlikle inandıkları zamana denilir. Bununla, S û r ' un son üflenmesi kasdedilmiştir diyenler de vardır, der ve bu arada başka rivâyetleri de nakleder.

Şehîde ikrâm edilen hasletlerden birisi de **Hurü'l-Îyn** denilen cennet kızlarıyla evlendirilmesidir. T i r m i z î ' nin rivâyetinde şehîde H û r ü ' l - Î y n ' den 72 kız ihsân edileceği bildirilmiştir.

Hûr: Havrâ'nın çoğuludur. Havrâ, gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı da simsiyah olan kızdır. Îyn de Aynâ'nın çoğuludur. Aynâ, geniş gözlü kız mânâsınadır.

٢٨٠٠ — حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ . ثنا مُوسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحِزَامِيُّ الْأَنْصَارِيُّ . سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ خِرَاشٍ . سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : لَمَّا قُتِلَ عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ ، يَوْمَ أُحُدٍ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا جَابِرُ ! أَلَا أُخْبِرُكَ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَبِيكَ ؟ » قُلْتُ : بَلَى . قَالَ « مَا كَلَّمَ اللَّهُ أَحَدًا إِلَّا مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ . وَكَلَّمَ أَبَاكَ كِفَاحًا . فَقَالَ : يَا عَبْدِي ! تَمَنَّ عَلَيَّ أُعْطِكَ . قَالَ : يَا رَبِّ ! تُحْيِينِي فَأُقْتَلُ فِيكَ ثَانِيَةً . قَالَ : إِنَّهُ سَبَقَ مِنِّي (أَنَّهُمْ إِلَيْهَا لَا يُرْجَعُونَ) قَالَ : يَا رَبِّ ! فَأَبْلِغْ مَنْ وَرَائِي . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَذِهِ الْآيَةَ (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا » الْآيَةَ كُلَّهَا) .

TERCEMESİ

2800) Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Babam) Abdullah bin Amr bin Harâm (Radıyallâhü anh), Uhud (savaşı) günü şehîd edilince Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) (bana):

— «Yâ Câbir! Allah Azze ve Celle'nin babana söylediği sözü sana haber vermiyeyim mi?» diye sordu. Ben:

— Evet, (bildir) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

— «Allah, hicâb (perde) ardından olmaksızın (şehîdlerden) hiç kimse ile katiyen konuşmamıştır. Ve (lâkin) babanla perdesiz ve doğrudan doğruya (elçisiz olarak) konuştu ve ona:

— Ey (sevgili) kulum! Benden ikrâm iste, sana vereyim, buyurdu. Baban (da):

— Yâ Rabbim! (Arzum şudur:) Beni diriltirsin (dünyaya geri gönderirsin), ben de ikinci defa senin uğrunda şehîd edilirim, dedi. Allah (da):

— İnsanların dünya'ya hiç dönmeyecekleri hükmü şüphesiz benim tarafımdan önceden verilmiştir, buyurdu. Baban:

Yâ Rabbî! O halde (bizim durumumuzu) arkamda kalanlara ulaştır (bildir), dedi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle):

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا **âyetini(n tamamını) indirdi.»"**

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Hâkim ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs, sünenimizin Mukaddime bölümünde 190 numarada da geçti. Hadîs ile ilgili gerekli bilgi orada verildi. Hadîste anılan âyet Âl-i İmrân sûresinin 169. âyetidir. Şunu da belirteyim: Hadîsin zâhirine göre bu olay üzerine 169. âyet inmiştir. Fakat bunu tâkib eden 170 - 171. âyetler de şehîdlerin fazîletine dâirdir ve Tefsîr-i Kebîr'de verilen bilgiye göre 169, 170 ve 171. âyetlerin tamamı Bedir ve Uhud savaşlarında şehîd düşmüş olan muhterem zâtlar hakkında indirilmiştir. Bu itibarla mezkûr üç âye-

tin meâlini sunmayı uygun buluyorum. Zâten 170 ve 171. âyetler mâ-nâ bakımından 169. âyetin devamı durumunda olduğu için hadîs bu âyetlerin tamamının bu olay hakkında indirildiğini bildirir şekilde yorumlanabilir.

«Ve Allah uğrunda öldürülmüş olanları ölmüşler sanma, bilâkis Rab'leri katında dirilerdir, (cennet nîmetlerinden) rızıklanırlar. (169) Onlar kendilerine Allah'ın fazlından verdiği şeylerle sevinçlidirler. Onlar arkalarından varıp kendilerine yetişmemiş olan (müslüman)lara bir korku olmadığı ve üzülmeyecekleri ile de müjdelenmiş bulunurlar. (170)

Ve onlar Allah'ın bir nîmetiyle, bir ikrâmıyla ve mü'minlerin mükâfatını Allah'ın şüphesiz zâyi etmeyeceği ile de müjdelenip sevinçli bir durumda bulunurlar.» (171)

C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 190. hadîs bölümünde geçti.

٢٨٠١ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ثنا الْأَعْمَشُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ، فِي قَوْلِهِ (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ) قَالَ : أَمَا إِنَّا سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ « أَرْوَاحُهُمْ كَطَيْرٍ خُضْرٍ تَسْرَحُ فِي الْجَنَّةِ فِي أَيِّهَا شَاءَتْ . ثُمَّ تَأْوِي إِلَى قَنَادِيلَ مُعَلَّقَةٍ بِالْعَرْشِ . فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ . إِذِ اطَّلَعَ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ اطِّلَاعَةً . فَيَقُولُ : سَلُونِي مَا شِئْتُمْ . قَالُوا : رَبَّنَا ! وَمَاذَا نَسْأَلُكَ ، وَنَحْنُ نَسْرَحُ فِي الْجَنَّةِ فِي أَيِّهَا شِئْنَا ؟ فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَا يُتْرَكُونَ مِنْ أَنْ يَسْأَلُوا ، قَالُوا : نَسْأَلُكَ أَنْ تَرُدَّ أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا إِلَى الدُّنْيَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ . فَلَمَّا رَأَى أَنَّهُمْ لَا يَسْأَلُونَ إِلَّا ذَلِكَ ، تُرِكُوا » .

TERCEMESİ

2801) "... Mesrûk *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Allah'ın;

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

âyetinin mânâsı hakkında (sorulan bir soru üzerine) Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)* şöyle demiştir :

Bilmiş olunuz ki şüphesiz biz bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sorduk. Bunun üzerine** (Resûl-i Ekrem) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Şehîdlerin ruhları yeşil kuşlar gibidir, hangi cennette dilerlerse orada rızıklanırlar. Sonra Arş'a asılı kandillere dönerler. Onlar bu durumda iken senin Rabb'in ansızın onlara bir bakışla bakar ve onlara:

— (Başkaca) **dilediğinizi benden isteyiniz, buyurur. Onlar:**

— **Ey Rabb'ımız! Hangi cennette istersek orada rızıklandığımız halde senden ne isteyeceğiz?** diye (hiç bir ihtiyaçlarının olmadığını beyânla) **cevab verirler.** (Allah dileklerini üç kez sorar) **Onlar** (bir şey) **istemedikçe bırakılmayacaklarını** (yâni mutlaka bir dilekte bulunmalarının istendiğini) **görünce:**

— (Ey Rabb'ımız!) **Senin yolunda** (bir kez daha) **şehîd edilmemiz için senden ruhlarımızı cesedlerimize iâde edip dünyaya gönderilmemizi istiyoruz derler. Allah onların bundan başka hiç bir şey istemediklerini görünce, onlara artık bir şey sorulmaz.»**"

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Hadîste anılan Âl-i İmrân sûresinin 169-171. âyetlerinin mânâsının Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a sorulduğu ve kendisinin: "**Biz bunu sorduk da bize şöyle haber verildi**" şeklindeki ifâde tarzı Tirmizî'nin rivâyetinde mevcuttur.

Nevevî şöyle der: Bu hadîs merfûdur. Çünkü İbn-i Mes'ûd: "**Biz bunu sorduk da şöyle söyledi**" demektedir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, der. Kadı Iyâz da: Kendisine soru sorulan ve cevab veren zât Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dir قَالَ = "Dedi" zamiri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e râcidir. Durum da bunu gösterir. Çünkü sahâbî'nin durumu, sorusunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorması ve aydınlatıcı bilgiyi O'ndan alması, açık olanıdır. Özellikle Müteşâbih bir âyetin yorumu ve âhiret hayatına dâir bir bilgi ancak Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorulur.

Çünkü âhiret hayâtına dâir bilgi gayba âittir, ancak vahiy yoluyla öğrenilebilir. Bu durum açık olduğu için İ b n - i M e s ' û d bunu rivâyet ederken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ismini belirtmeye gerek görmemiştir, der.

Şehîdlerin ruhları, müellifimizin rivâyetinde kuşlara benzetilmiştir. S i n d î : Bu hadîsin zâhirine göre şehîdlerin ruhları kuşlar şekline girer. Bir kavle göre şehîdlerin ruhları hızlı uçuş bakımından kuşlara benzetilmiştir. Bu bakımdan olmazsa insan şekli kuş şeklinden daha güzeldir, der.

M ü s l i m ' in rivâyetinde **«Şehîdlerin ruhları yeşil bir takım kuşların içindedir»** şeklinde buyurulmuştur. T i r m i z î ' nin rivâyetinde ise **«Şehîdlerin ruhları yeşil bir takım kuşlardadır»** şeklinde ifâde edilmiştir. Bu cümle diğer bâzı rivâyetlerde bunlara benzer başka şekildedir.

K â d ı I y â z : Rivâyetlerin ekserisine göre şehîdlerin ruhları kuşlar şeklindedir. Bu ruhların Arş'a asılı kandillere döndüklerine dâir cümlede bu rivâyetlere daha uygundur, der. Çünkü kandiller kuşların yuvalarını andırır.

T i r m i z î ' nin şerhinde e l - A h v e z î de: Yâni şehîdlerin ruhları cesedlerinden ayrıldıktan sonra kuşlar sûretinde yaratılan heykellere girerler ve bu heykeller onların cesedleri yerine geçer. Allah'ın **«Onlar bilâkis Rab'ları katında dirilerdir, rızıklanırlar»** âyetinde buna işâret var. Artık bu ruhlar, kuşlar şekline dönüştükten sonra arzuladıkları rızıklara kavuşup nîmetlenirler, demiştir.

N e v e v î bu hadîsin şerhinde uzun izahatta bulunmuştur. Ben bunun bir kısmını özetleyerek buraya aktarmakla yetinmeyi uygun buluyorum :

"Cennet'in yaratılmış olup hâlen mevcûd olduğu bu hadîste beyân buyurulmuştur. E h l - i S ü n n e t mezhebi de budur. İçinden Â d e m (Aleyhisselâm)'ın çıkarıldığı cennet de budur. Mü'minlerin âhirette nîmetlendirileceği cennet de budur. E h l - i S ü n n e t mezheblerinin icmâ ettikleri hüküm budur. M û t e z i l e mezhebi ile bidatçılardan bir grub ve başkaca bâzı kimselerin görüşüne göre ise Cennet hâlen mevcud değildir ve ancak kıyâmet koptuktan sonra yaratılacaktır. Bunlara göre içinden Â d e m (Aleyhisselâm)'ın çıkarıldığı cennet başka bir cennettir. Kur'an-ı Kerîm'in ve Sünnet'in zâhir ve açık hükümleri ise E h l - i S ü n n e t mezhebine delâlet eder.

Bu hadîs, ölülerin kıyâmet kopmadan önce de mükâfat veyâ cezâ gördüklerini de ispatlar.

K â d ı I y â z : Bu hadîs, ruhların kalıcı olup yokluğa gitmediğine, iyi ruhların nîmetlendirildiğine ve kötü ruhların azablandırıldığına delâlet eder. **Kur'an-ı Kerîm** ve hadîsler de bu durumu bildirirler. E h l - i S ü n n e t ' in mezhebi budur. Bidatçılardan bir grub ise buna muhâlefet ederek ruhların yokluğa gittiği görüşündedirler. Şehîdlerin dışında kalanlara gelince, bunların cennet veyâ cehennemdeki yerleri her gün sabah ve akşam kendilerine gösterilir. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın bir hadîsi buna delâlet ettiği gibi F i r ' a v n ' ın yakınları hakkında inen;

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا = «**Onlar sabah, akşam ateşe arz edilirler**» (6) âyeti de buna delîldir, demiştir.

K â d ı I y â z daha sonra : Âlimler rûhun mâhiyeti konusunda sayılmayacak kadar değişik görüşler beyân etmişlerdir : Kelâmcılar ile meânî ehli ve batını âlimlerden çok kimse demiş ki, rûhun mâhiyeti bilinemez ve vasıflandırılamaz. İnsanların bilemiyeceği bir sırdır. Bunlar; وَ يَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي = «(Ey Muhammed) **sana rûhun ne olduğunu da soruyorlar, de ki : Rûh, Rabb'ımın emrindendir.**» (7) âyetini delil gösterirler. Felsefeciler ise rûh'un varlığını inkâr etmişlerdir. Tabîblerin cumhûruna göre ise rûh, akıcı ve latîf bir buhardır. Üstâdlarımızdan çok zâtlar, rûhun hayattan ibâret olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir gruba göre ruh, canlının bedeninin her tarafına yaygın latîf cisimciklerdir. Bu cisimciklerin cesedden ayrılmasıyla ölüm vukû bulur. Allah bu âdeti uygulamaktadır. Diğer bir kavle göre rûh, bir cisimdir. Onun içindir ki, çıkmak, alınmak ve boğaza gelmek gibi vasıflarla vasıflanıyor. Bâzı mütekaddim (öncü) imamlarımıza göre de ruh, insan sûretinde olup latîf bir cisimdir. İnsan cesedinin içinde yerleşmiş durumdadır. Rûh'un kandan ibâret olduğunu söyleyenler de vardır, demiştir.

N e v e v î , K â d ı I y â z ' ın yukardaki sözlerini naklettikten sonra : Bizim arkadaşlarımız yanında en sahîh olan görüş şudur : Rûh, latif (yâni incecik, şeffâf) cisimler olup bedenin içine yayılmış durumdadır. Bu cisimler bedenden ayrılınca ölüm meydana gelir, der.

---

(6) Mümin : 46
(7) İsrâ : 85

N e v e v î daha sonra K â d ı I y â z ' ın : Tenâsüh itikadında olan mülhidler, inkârcılar, sözde bu hadîsi ve benzeri hadîsleri kendilerine delîl göstermeye kalkışırlar. Onlara göre ruhlar bir canlının bedeninden diğer bir canlının bedenine geçerler. İyi, güzel ve mutlu bedenlerde nîmetlendirilip mükâfatlanırlar ve kötü, çirkin, mutsuz bedenlerde de tazîb edilirler. Bu görüşte olan inkârcılara göre Allah'ın bildirdiği sevab ve cezâ bundan ibârettir. Bu görüş apaçık bir sapıklıktır. Çünkü insanların öldükten sonra dirilmesi, haşir, neşir, cennet, cehennem ve ateş gibi hususlar hakkında âyetler ve hadîsler vardır (ve bunlara îman etmek, îman'ın temel şartlarından biridir, diye bilgi verdiğini söyler." (N e v e v i ' den alınan bilgi bitti).

Allah'ın şehîdlerin ruhlarına : Dilediğinizi benden isteyin, şeklindeki hitâbı onlara olan ikram derecesinin yüceliğini ifâde eder. Çünkü Allah onlara insanın hatırına gelemeyecek nîmetleri bile ikrâm ve ihsân buyurur. Buna rağmen başkaca bir isteklerinin bulunup bulunmadığını israrla sorar. Fakat şehîdlerin ruhları isteyecekleri hiç bir şeyi bulamayınca ve Allah'ın kendilerinin mutlaka bir şey istemelerini taleb ettiğini görünce, dünyaya geri gönderilmelerini ve böylece tekrar Allah yolunda savaşıp şehîd edilme isteğinde bulunurlar.

٢٨٠٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، وَبِشْرُ بْنُ آدَمَ، قَالُوا: ثنا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى. أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ مِنَ الْقَتْلِ إِلَّا كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ مِنَ الْقَرْصَةِ».

TERCEMESİ

2802) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Şehîd, öldürülme (acısın)dan, ancak sizden birisinin çimdiklenmeden bulduğu acı gibi bir şey bulur.»"

İZAHI

Bu hadîsi T i r m i z î , N e s â î ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î , hadîsin hasen - sahîh olduğu-

nu söylemiştir. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Allah Teâlâ şehîdi korur. Bu nedenle şehîd, öldürülmeden dolayı acı ve ızdırab duymaz. Onun duyduğu bütün acı ancak bir çimdiklenme dolayısıyla duyulan bir acı gibidir. Hadîs, Allah'ın mücâhidlere olan ikrâmını ve yardımını ifâde eder.

(١٧) باب ما يرجى فيه الشهادة

17 — (SEVAB BAKIMINDAN) ŞEHÎDLİK (HÜKMÜNDE) OLMASI UMULAN (ÖLÜM ÇEŞİTLERİ) BÂBI

٢٨٠٣ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن أبي العميس عن عبد الله ابن عبد الله بن جابر بن عتيك، عن أبيه، عن جده؛ أنه مرض فأتاه النبي ﷺ يعوده. فقال قائل من أهله: إن كنا لنرجو أن تكون وفاته قتل شهادة في سبيل الله. فقال رسول الله ﷺ «إن شهداء أمتي إذا لقليل. القتل في سبيل الله شهادة. والمطعون شهادة. والمرأة تموت بجمع شهادة (يعني الحامل) والغرق والحرق والمجنوب (يعني ذات الجنب) شهادة».

TERCEMESİ

2803) "... Câbir bin Atîk (bin Kays) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi (bir ara) hastalandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisini hastalığı dolayısıyla ziyâret etti. Bu esnâda kendisinin âile ferdlerinden biri:

— Biz onun vefâtının Allah yolunda şehîd edilmek sûretiyle olmasını cidden umuyorduk, dedi. Bu söz üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «O zaman (yâni sandığınız gibi şehîdlik ancak cihadda öldürülmekten ibâret olunca) ümmetimin şehîdleri şüphesiz azdır. Allah yolunda öldürülmek şehîdliktir. Vebâ hastalığıyla ölen şehîddir, cümu ile (yâni hâmile iken) ölen kadın şehîddir ve suda boğulan, ateşte yanarak ölen ve mecnûb (yâni zâtü'l-cenb hastalığıyla) ölen kimseler de şehîddirler,» buyurdu."

٢٨٠٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ. ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ.
ثنا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ فِيكُمْ؟»
قَالُوا: الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللهِ. قَالَ «إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذًا لَقَلِيلٌ. مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ،
فَهُوَ شَهِيدٌ. وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللهِ، فَهُوَ شَهِيدٌ. وَالْمَبْطُونُ شَهِيدٌ. وَالْمَطْعُونُ شَهِيدٌ».
قَالَ سُهَيْلٌ: وَأَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مِقْسَمٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، وَزَادَ فِيهِ «وَالْغَرِقُ شَهِيدٌ».

TERCEMESİ

2804) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* (sahâbîlerine) :

— **«Şehîd hakkında siz kendi aranızda ne dersiniz?» diye sordu. Onlar:**

— **(Şehidlik) Allah yolunda öldürülmektir, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :**

— **«O zaman benim ümmetimin şehîdleri cidden azdır. Kim Allah yolunda (cihadda) katledilirse, o kimse şehîddir. Kim Allah yolunda ölürse o kimse şehîddir. Karın hastalığıyla ölen kimse şehîddir ve vebâ hastalığıyla ölen kimse şehîddir,» buyurdu.**

Süheyl dedi ki: Ubeydullah bin Mıksem, Ebû Sâlih'ten bana rivâyet etti ve rivâyetinde: "Suda boğulan da şehîddir" ilâvesinde bulundu."

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Abdullah bin Sâbit (Radıyallâhü anh)'ın hastalığı esnâsında ziyâretine giden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu arada bu hadîsi buyurduğu ifâde edilmektedir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadîsi hem Câbir'in hem de Abdullah'ın hastalığı esnâsında iki ayrı zamanda buyurmuş olması mümkündür. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde karın hastalığıyla veyâ enkaz al-

tında kalmak sûretiyle ölenlerin de şehîd hükmünde olduğu beyân buyurulmuştur.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:

Mat'ûn: Tâûn, yâni vebâ hastalığıyla ölen demektir.

Cümû: Mecmû, yâni toplam demektir. Bu kelimenin kullanıldığı cümleden kasdedilen mânâ karnında cenîn bulunduğu halde ölen kadının da şehîd hükmünde olmasıdır. Bir kavle göre ise karnında cenin bulunduğu veyâ bâkire olduğu halde ölen kadının şehîd hükmünde olmasıdır. Şu halde **Cümû** kelimesi ile kadının beraberindeki bekârlık veyâ hâmilelik hâli kasdedilmiştir. Kadının bekârlığı veyâ karnındaki cenîn henüz kendisinden ayrılmamış olduğu için bu durum, toplam mânâsını ifâde eden **Cümû** kelimesiyle belirtilmiştir.

Ğarîk: Suda boğulan demektir.

Harîk: Ateşte yanarak ölen demektir.

Mecnûb: Zatü'l-Cenb denilen hastalıkta ölen demektir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivâyet etmiştir. Bu hadîste **Mebtûn** yâni karın hastalığıyla veyâ savaşa katılmış iken düşman tarafından öldürülmeyip başka bir nedenle ölen kimsenin de şehîd hükmünde olduğu beyân buyurulmuştur. Karın hastalığı, ishâl, istiska ve benzeri hastalıklarla yorumlanmıştır.

Nesâî ve Ahmed'in rivâyet ettikleri bâzı hadîslerde doğum hastalığıyla ölen kadının da şehîd hükmünde olduğu belirtilmiştir.

Yukarda sayılanların dışında kalan bâzı ölüm vukûatının da şehîdlik hükmünde olduğuna dâir rivâyetler vardır. Biz bu kadarını belirtmekle yetinelim.

Nevevî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der:

"Allah yolunda öldürülenin dışında kalan ve hadîste şehîd olduğu bildirilen kimselerin şehîdliğinden maksad bunların şehîdlik sevâbına kavuşmalarıdır. Ama dünyada bunlar hakkında şehîd işlemi görülmez. Yâni bunların cenâzeleri yıkatılır ve cenâze namazları kılınır. Techiz ve tekfin gibi cenâze işleri bakımından diğer müslümanlar hükmündedir. Âlimler böyle demişlerdir.

Şehîdler üç kısma ayrılır:

1. Dünya ve âhiret bakımından şehîd sayılanlar. Bunlar kâfirlerle yapılan savaş esnasında öldürülen kimselerdir.

2. Âhiret bakımından şehîd olmakla beraber dünya hükümleri bakımından şehîd sayılamayanlardır. Bunlar burada sayıları kimselerdir.

3. Dünya hükümleri bakımından şehîd sayılmakla beraber âhirette şehîd hükmünde olmayanlardır. Bunlar ise savaştan kaçarken öldürülen veyâ ganîmet malında hiyânet eden gâzidir."

(١٨) باب السلاح

18 — SİLÂH BÂBI

٢٨٠٥ — حدثنا هشام بن عمار، وسويد بن سعيد، قالا : ثنا مالك بن أنس. حدثني الزهري، عن أنس بن مالك؛ أن النبي ﷺ دخل مكة يوم الفتح، وعلى رأسه المغفر.

TERCEMESİ

2805) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **fetih günü, başında miğfer olduğu halde Mekke'ye girdi."**

٢٨٠٦ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا سفيان بن عيينة، عن يزيد بن خصيفة، عن السائب بن يزيد إن شاء الله تعالى؛ أن النبي ﷺ، يوم أحد، أخذ درعين، كأنه ظاهر بينهما.

في الزوائد : إسناده صحيح على شرط البخاري.

TERCEMESİ

2806) "... Sâib bin Yezîd *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan :

İnşâallah Teâlâ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Uhud** (savaşı) **günü iki zırh** (elbise) **almış, bana öyle geliyor ki bunları üst üste giymiştir."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı Buhârî'nin şartı üzerine sahihtir.

İ Z A H I

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi **Kütüb-i Sitte'nin** hepsinde rivâyet edilmiştir. S i n d î bu hadisin şerhinde: Diğer bir rivâyete göre:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **fetih günü başında siyah bir sarık olduğu halde Mekke'ye girmiştir.**" Bu iki hadîs arasında bir çelişki yoktur. Çünkü miğferin sarık altında veyâ üstünde olmuş olması veyâ M e k k e'ye girdiğinde başında miğfer bulunup, sonra miğferi çıkarıp siyah sarık giymiş olması muhtemeldir, demiştir.

S â i b (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin bir benzerini E b û D â v û d rivâyet etmiştir. E b û D â v û d'un rivâyetine göre S â i b bu hadîsi, ismini açıkladığı bir başka sahâbîden rivâyet etmiştir. Bu hadîste geçen "**Zâhere**" fiili "**Müzâharat**" masdarından alınmadır. Müzâharatın asıl mânâsı yardımlaşma ve dayanışmadır. Burada ise iki zırhlı elbisenin üst üste giyilmesi anlamı kasdedilmiştir. Çünkü üst üste giyilen iki zırhlı elbise, sanki biribiriyle yardımlaşır ve aralarında bir dayanışma vardır.

E l - K a r î, bu hadîsle ilgili olarak: Bu hadîs, savaş araç ve gereçleri konusunda azamî tedbir almanın câizliğine ve meşrûluğuna işâret eder ve bu gibi tedbirleri almanın mukadderata tevekkül etmeye ve kadere teslim olmaya ters düşmediğine delâlet eder. demiştir. Zâten Allah Teâlâ; وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ âyetinde kâfirlere karşı gücümüzün yettiği kuvveti hazırlamamızı emreder. Âyette geçen kuvvet kelimesini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

أَلاَ إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ = «**Bilmiş olunuz ki kuvvet, ok atmaktır**»

demekle kuvveti ok atmakla tefsir etmiş ise de, **Tuhfe** yazarının dediği gibi bu tefsir, kuvvetin o gün için en önemli olan nevîni belirtmek mâhiyetindedir. Düşmanla savaşmak için günün şartlarının gerektirdiği her nevî araç ve gereçler kuvvet kelimesinin kapsamı içindedir. Zırh, miğfer ve benzeri şeyler de bu kelimenin şümûlüne dâhildir.

S â i b (Radıyallâhü anh), sahâbî oğlu sahâbîdir. Hâl tercemesi 29. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu sahâbi yedi yaşında iken babasıyla beraber vedâ haccında bulunmuştur. Bu itibarla bu zât U h u d savaşı vukû bulduğunda henüz doğmamıştı veyâ yeni doğmuştu. Bu

nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in U h u d savaşında iki zırhlı elbiseyi üst üste giymiş olmasını başka sahâbîden duymuştur. E b û D â v û d'un rivâyeti de bu yoldadır. Müellifimizin rivâyetinde bulunan "İnşâllah teâlâ" ifâdesi bu maksadla ve ihtiyat amacıyla kullanılmış olabilir. Çünkü S â i b (Radıyallâhü anh) U h u d savaşına katılıp bu durumu görmüş değildir.

٢٨٠٧ – حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ. نا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. نا الأَوْزَاعِيُّ. حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حَبِيبٍ؛ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى أَبِي أُمَامَةَ. فَرَأَى فِي سُيُوفِنَا شَيْئًا مِنْ حِلْيَةِ فِضَّةٍ. فَغَضِبَ وَقَالَ: لَقَدْ فَتَحَ الْفُتُوحَ قَوْمٌ، مَا كَانَ حِلْيَةُ سُيُوفِهِمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ. وَلٰكِنِ الآنُكُ وَالْحَدِيدُ وَالْعَلاَبِيُّ.

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْقَطَّانُ: الْعَلاَبِيُّ: الْعَصَبُ.

TERCEMESİ

2807) "... Süleymân bin Habîb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz (bir gün Humus'ta) **Ebû Ümâme** (Radıyallâhü anh)'**ın yanına girdik. Kendisi, kılıçlarımızda gümüşten bir parça süs görünce kızdı ve:**

(And olsun ki) **kılıçlarının süsü altından ve gümüşten olmayıp kalay, demir ve sırım olan bir cemâat** (ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sahâbîleridir) **bir çok fetihleri başardılar, dedi.**

Ebü'l-Hasan el-Kattân dedi ki: El-Alâbî, (bir nevî) **sinirdir."**

İZAHI

Bu hadîsi B u h â r î de rivâyet etmiştir. Hadîsin râvîsi S ü l e y m â n b i n e l - H a b î b e l M u h â r î b î, halîfe Ö m e r b i n A b d i l a z î z zamanında Ş a m kadısı idi. Hicretin 120. yılı veyâ daha sonra vefât etmiştir. E l - H â f ı z'ın beyân ettiğine göre S ü l e y m â n'ın E b û Ü m â m e ile mülâkatı H u m u s'ta vukû bulmuş ve bu hadîs o mülâkat esnâsında rivâyet olunmuştur.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:

Anük: Beyaz kalaydır. Bir kavle göre siyah kalaydır. Diğer bir kavle göre katkısız kalaydır.

Hadîd: Demirdir.

Alâbî: İlbâ'ın çoğuludur. **İlbâ:** Devenin boynunda bulunan sarı renkli bir sinirdir. Devenin boynunda iki tane sarı renkli sinir bulunur. Bu sinir taze ve yaş iken kılıçların kabzalarına ve kınlarına sarılır. Kezâ çatlayan mızraklara sarılır. Sonra kuruyunca sâbitleşir. Bu bir süs olduğu gibi sarıldığı kılıç kabzasını, kınını ve mızrakı kuvvetlendirir. Ebü'l-Hasan el-Kattân da **Alâbî**'yi bu şekilde açıklamıştır.

El-Hâfız'ın beyânına göre Evzâi bu kelimeyi tabaklanmamış deri, diye yorumlamıştır. Hattâbî ise bunu devenin boynundaki sarı sinir, diye yorumlamıştır. Dâvûdî ise bunu kalayın bir nevî olarak yorumlamıştır.

El-Hâfız bu hadisten çıkarılan hükümler konusunda özetle şu bilgiyi verir:

"Bu hadis, kılıç ve diğer savaş âletlerinin altın ve gümüşten başka şeylerle süslenmesinin daha iyi olduğuna delâlet eder. Silâhların altın ve gümüşle süslenmesinin mübah olduğuna hükmeden âlimler bu hadise cevâben demişler ki: Kılıçların altın ve gümüşle süslenmesi düşmanları korkutmak için meşrû kılınmıştır. Ashâb-i kirâm iman bakımından çok kuvvetli, kahraman ve cesûr olduklarından dolayı düşmanlarını korkutmak için kılıçlarını altın ve gümüşle süslemeye ihtiyaç duymuyorlardı.

Hanefî âlimler savaş silâhlarının altın ve gümüşle kaplanmasında ve süslenmesinde sakınca görmemişlerdir. Ancak kılıç kabzasının elle tutulan kısmına altın veyâ gümüş parçalarının takılmasını sakıncalı görmüşlerdir. Daha ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

Şâfiîler de savaş silâhlarının gümüşle kaplanmasında ve süslenmesinde bir sakınca görmemişlerdir.

Mâlikîler ise kılıcın altın ve gümüşle süslenmesinin câiz olduğuna fakat diğer silâhların altın veyâ gümüşle süslenmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir.

٢٨٠٨ – حدّثنا أبو كُرَيْبٍ . ثنا ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَنَفَّلَ سَيْفَهُ ذَا الْفِقَارِ ، يَوْمَ بَدْرٍ .

T E R C E M E S İ

2808) (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Zü'l-Fakar** (isimli) **kılıcını Bedir** (savaşı) **günü ganîmet hissesinden fazla olarak almıştır.**"

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen **Teneffele** fiili **Nefel** kökünden türemedir. **Nefel**, ganîmet mânâsınadır. Teneffül ise ganîmet malından hisse dışında bir şey almak mânâsına yorumlanmıştır. S i n d î ve **Tuhfe** yazarı:

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), **Zü'l-Fakar** isimli kılıcı B e d i r ganîmetinden kendisine âit hisseden fazla olarak almıştır, diye yorum yapmışlar ve hadîsi bu şekilde mânâlandırmışlardır. Ş e v k â n î ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ganimet malından aldığı şeyin ganimetin tümünden mi, sarf yeri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit humus (beşte bir) hissesinden mi, yoksa humusun humusundan mı veyâ humustan ayrı mı olduğu husûsunda âlimler arasında ihtilâf bulunduğunu söylemiştir. T i r m i z î'nin beyânına göre M â l i k : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı savaşlarda Teneffül ettiğine dâir rivâyetler bana ulaşmıştır. Bu teneffül, yâni hisseden fazla olarak bir şeyi almak meselesi O'nun ictihâdına dayanır. Devlet başkanı bunu ganîmet malının taksiminden önce veyâ sonra ictihad yoluyla yapabilir, demiştir.

Zü'l-Fakar denilen kılıç kâfirlerden Â s b i n M ü n e b b i h'in idi. İ b n - i H i ş â m'ın nakline göre bu kâfir, B e d i r savaşında A l i b i n E b i T â l i b (Radıyallâhü anh) tarafından öldürüldü. Bu kılıç Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etti. Daha sonra A l i (Radıyallâhü anh))'e intikal etti.

٢٨٠٩ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ . أَنْبَأَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَٰقَ ، عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : كَانَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ ، إِذَا غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ، حَمَلَ مَعَهُ رُمْحًا . فَإِذَا رَجَعَ طَرَحَ رُمْحَهُ حَتَّى يُحْمَلَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : لَأَذْكُرَنَّ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « لَا تَفْعَلْ . فَإِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ لَمْ تُرْفَعْ ضَالَّةٌ » .

في الزوائد : في إسناده أبو الخليل، وهو عبد الله بن أبي الخليل. ذكره ابن حبان في الثقات ، وقال البخاري: لايتابع عليه . وأبو إسحاق هو مدلس . وقد اختلط بآخر عمره .

TERCEMESİ

2809) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

El-Müğîre bin Şu'be (8) (Radıyallâhü anh), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber savaşa gittiği zaman beraberinde bir mızrak taşıyordu ve savaştan döndüğü zaman başkası onun için taşısın diye mızrakını yere atıyordu. Sonra Ali** (bin Ebî Tâlib bir gün) **kendisine dedi ki:**

Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e muhakkak anlatacağım.** (Sonra Ali anlatınca) **Resûl-i Ekrem:**

«(Ey Müğîre öyle) **yapma. Çünkü sen** (öyle) **yaparsan yere attığın mızrak, yitik mal** olarak **kaldırılmaz»** buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Halil bulunur. Bu adam, Abdullah bin Ebi'l-Halil'dir. İbn-i Hibbân onu sıka (güvenilir)ler arasında anmıştır. Buhârî de: Onun rivâyeti başka râvîlerce teyid edilmemiştir, der. Seneddeki râvîlerden Ebû İshâk ise tedlisçidir ve ömrünün sonlarında hâfızası zedelenmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur:

Bir kimse bir malını bile bile yere atar ve başkası bu durumu görüp de o malı yerden kaldırırsa, sâhibine iâde etmekle mükellef değildir. Çünkü o mal terkedilmiş sayılır. Yitik mal hükmünde değildir. Bilindiği gibi yitik bir malı bulan kimse, mal sâhibini araştırıp iâde etmekle mükelleftir. Bu nevi mala **Dalle** ve **Lukata** ismi verilir. Ama sâhibi tarafından bilerek atılan mal terkedilmiş sayılır. Kim onu kaldırıp götürürse kendisi için helâl sayılır.

(8) Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 41. hadîs bölümünde geçti.

٢٨١٠ – حدّثنا مُحمّدُ بْنُ إسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ. أنْبأنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسى عَنْ أشْعَثَ ابْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بِشْرٍ، عَنْ أبِي رَاشِدٍ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: كَانَتْ بِيَدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَوْسٌ عَرَبِيَّةٌ. فَرَأى رَجُلًا بِيَدِهِ قَوْسٌ فَارِسِيَّةٌ. فَقَالَ «مَا هٰذِهِ؟ ألْقِهَا. وَعَلَيْكُمْ بِهٰذِهِ وَأشْبَاهِهَا، وَرِمَاحِ الْقَنَا. فَإنَّهُمَا يَزِيدُ اللهُ لَكُمْ بِهِمَا فِي الدِّينِ. وَيُمَكِّنُ لَكُمْ فِي الْبِلَادِ».

في الزوائد: في إسناده عبد الله بن بشر الحبانى، ضعفه يحيى القطان وغيره. وذكره ابن حبان في الثقات، لكنه ما أجاد في ذلك

TERCEMESİ

2810) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Bir gün) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in elinde bir arabî yay vardı. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) **bir adamın elinde fârisî bir yay gördü ve adama:**

«Şu (elindeki yay) **nedir? Onu atıver»**, **buyurdu ve** (mübârek elindeki yaya işâretle) **«Sizler bunu, bunun benzerlerini ve mızraklar edininiz. Çünkü Allah şüphesiz bunlarla sizler için dini geliştirir ve sizleri beldelerde yerleştirir.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Bişr el-Ciyânî bulunur. Onu Yahyâ bin el-Kattân ve başkası zayıf saymışlardır. İbn-i Hibbân da onu sıka (güvenilir)ler arasında anmış fakat iyi etmemiştir.

İZAHI

Bu hadis Zevâid türündendir. Sindî, arabî yay ve fârisi yay ile ilgili olarak şu bilgiyi verir. Arabî yay okların atılmasında kullanılan yay demektir. Fârisî yay ise küçük taşları ve benzeri şeyleri atmakta kullanılan yay demektir.

Hadîsten kasdedilen mânâ şudur:

Düşmanları mağlûb etmek için savaşmaya elverişli silâhlarla cihazlanmak gerekir. Zafer kazanmaya müsâid olmayan basit araç ve gereçlerle meşgul olunmamâlıdır.

(١٩) باب الرمى فى سبيل الله

19 — ALLÂH YOLUNDA OK ATMAK BÂBI

٢٨١١ – حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا يزيد بن هرون . أنبأنا هشام الدستوائى عن يحيى بن أبى كثير ، عن أبى سلام ، عن عبد الله بن الأزرق ، عن عقبة ابن عامر الجهنى ، عن النبى ﷺ قال « إن الله ليدخل بالسهم الواحد ، الثلاثة ، الجنة: صانعه ، يحتسب فى صنعته الخير . والرامى به . والممد به » وقال رسول الله ﷺ « ارموا واركبوا . وأن ترموا أحب إلى من أن تركبوا . وكل ما يلهو به المرء المسلم باطل ، إلا رميه بقوسه ، وتأديبه فرسه ، وملاعبته امرأته . فإنهن من الحق » .

TERCEMESİ

2811) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah, bir ok(un kâfirlere atılması) **sebebiyle üç** (müslüman) **kişiyi şüphesiz cennete dâhil edecektir:**

Onu sevab niyetiyle yapan san'atkârını, atıcısını ve atıcısına yardımcı olanı.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurmuştur:

«Ok atınız ve bininiz. Ok atıcılığınız biniciliğinizden bana daha sevimlidir. Müslüman adamın eğlendiği her eğlence bâtıldır (sevabsızdır), **ancak yayı ile ok atması, atını eğitmesi ve zevcesiyle oynaşması bu hükmün dışındadır. Çünkü bunlar hak** (sevablı eğlenceler)**dendir.»"**

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Hadis, kâfirlere atılan bir ok sebebiyle üç müslümamn cennete girmeye müstehak olduğunu beyân eder. Bunlardan:

1. Sevab kazanmak niyetiyle oku imâl eden san'atkârdır.
2. Sevab kazanmak niyetiyle oku kâfirlere atan mücâhiddir.
3. Sevab kazanmak niyetiyle ok atıcısının yanında veyâ arkasında durup ona ok veren ve böylece yardımda bulunan mücâhiddir.

Yardımcı olan mücâhid, ya atılan okları geri getirip atıcıya verir veyâ orada bulunan okları peyderpey verir.

Hadîsin; اِرْمُوا وَارْكَبُوا cümleleri değişik şekillerde yorumlanmıştır.

Tuhfe yazarı bu yorumları şöylece anlatır:

Yâni, siz müslümanlar, sâdece yaya olarak ok atmakla yetinmeyin, bunun yanında binici olarak da ok atmayı ihmal etmeyiniz.

Bu cümlelerin mânâsı şöyle de olabilir: Atıcılık ve binicilik fazîletini biliniz ve hem ok atıcılığı hem de ata biniciliği iyice öğreniniz, kendinizi alıştırınız.

T ı y b î de: Bu iki cümle ile kasdedilen mânâ ayrı şeylerdir. Çünkü ikinci cümlenin birinci cümleye atıf edilmesi mânâlarının değişik olmasını gerektirir. Şu halde ok atıcısı yaya olur. Binici de mızrak atıcısıdır. Bu iki cümlenin mânâsı böyle olunca bunları tâkib eden; وَلَأَنْ تَرْمُوا اَحَبُّ اِلَىَّ مِنْ اَنْ تَرْكَبُوا cümlesinin mânâsı da şöyle olur: **«Ok atmakla savaşmak, mızrakla savaşmaktan bana daha sevimlidir»** demiştir.

E l - K a r î ise bu son cümlenin en açık mânâsı şöyledir, der: Ok atıcılığı öğrenip buna alışmak, at eğitip atıcılığa alışmaktan efdaldir. Çünkü binicilik kibir ve gurura sebep olabilir. Ok atıcılığında ise böyle bir endişe yoktur. Diğer tarafta ok atıcılığında genel bir yarar vardır. Bunun içindir ki E n f â l sûresinin 60. âyetinde ok atıcılığı at edinmeden önce geçmektedir. Kaldı ki, hadîs mızraka delâlet etmiyor.

Hadîsin son kısmında ise ok atıcılığı, binicilik ve at eğitimi ile adamın eşiyle oynaşmasının meşrû ve sevablı eğlenceler olduğu, diğer eğlencelerin bâtıl ve sevabsız olduğu bildirilmiştir.

Tuhfe yazarının beyânına göre e l - K a r î : Yayaların ve atlıların koşusu, zihnin dinlenmesi ve bedenin kuvvetlenmesi için idman ve yürüyüş yapmak gibi mübah fiil, hareket ve bilgiler için çalışmak da bu hadiste meşrûluğu bildirilen eğlenceler hükmündedir, demiştir.

٢٨١٢ — حدّثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى . ثنا عَبْدُ الأَعْلَى . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحٰرِثِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْقُرَشِيِّ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبَسَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ رَمَى الْعَدُوَّ بِسَهْمٍ ، فَبَلَغَ سَهْمُهُ الْعَدُوَّ ، أَصَابَ أَوْ أَخْطَأَ ، فَيَعْدِلُ رَقَبَةً » .

TERCEMESİ

2812) "... Amr bin Abese (9) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Kim (Allah yolunda savaşırken) düşmana bir ok atar da oku düşmana ulaşırsa (hedefe) isâbet etsin veyâ etmesin o ok(un sevâbı) bir köle(yi âzadlama) sevâbına eşittir.»"

٢٨١٣ – حدثنا يونس بن عبد الأعلى. أنبأنا عبد الله بن وهب. أخبرني عمرو ابن الحرث، عن أبي علي الهمداني، أنه سمع عقبة بن عامر الجهني يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقرأ على المنبر «وأعدوا لهم ما استطعتم من قوة. ألا وإن القوة الرمي» ثلاث مرات.

TERCEMESİ

2813) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ **= «Siz de düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kuvveti hazırlayınız» âyetini minber üzerinde okurken üç kez:**

«İyi biliniz ki (bu devirde) kuvvet de ok atmaktır» buyurdu. Bunu kulağımla işittim."

İZAHI

A m r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î de rivâyet etmiş ve bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. **Tuhfe**'de beyân edildiğine göre bu hadîsi E b û D â v û d ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir. H â k i m bu hadîsin senedinin B u h â r î ile M ü s l i m'in şartları üzerine sahîh olduğunu belirtmiştir.

---

(9) **Bu sahâbînin hâl tercemesi 283. hadis bölümünde geçti.**

Hadîs, Allah yolunda düşmana atılan bir oktan hâsıl olan sevâbın bir köle veyâ câriyeyi âzadlama sevâbına eşit olduğunu beyân eder.

U k b e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini M ü s l i m ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîste anılan âyet-i kerîme E n f â l sûresinin 60. âyetidir. Âyetin tamamının meâli şöyledir :

"(Ey mü'minler!) **Siz de düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kuvveti ve bağlanıp beslenen atları hazırlayınız. Onunla hem Allah'ın düşmanlarını hem de kendi düşmanlarınızı korkutursunuz. Onlardan başka sizin bilmediğiniz ve Allah'ın bildiği diğer düşmanları da korkutursunuz. Allah yolunda harcadığınızın sevâbı tam olarak size ödenir ve siz hiç aldatılmazsınız.**"

Bu âyette geçen kuvvet, bu hadîste ok atmak diye açıklanmıştır. Hadîs ok atıcılığının önemini beyân eder. Asr-ı Saâdette savaşlarda en önemli silâh ok olduğu için ok atıcılığına büyük teşvik yapılmıştır. Bilindiği gibi zaman geçtikçe ve savaş vâsıtaları ile silâhları tekâmül ettikçe müslümanların da din, vatan ve istiklâllerini korumak ve gerektiğinde Allah düşmanlarıyla başarılı bir savaş vermek için en mütekâmil silâhlarla ve savaş araç ve gereçleriyle mücehhez olmaları dinî bir zarûrettir.

٢٨١٤ – حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى الْمِصْرِيُّ. أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ نُعَيْمٍ الرُّعَيْنِيِّ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ نَهِيكٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ تَعَلَّمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ، فَقَدْ عَصَانِي».

T E R C E M E S İ

2814) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **işittim, şöyle buyurdu :**

«Kim ok atıcılığı öğrenip de sonra terkederse bana isyân etmiş olur.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Ok atıcılığı öğrenip de sonra bırakıp unutan

kimsenin günahkâr sayılması tehdid mâhiyetindedir. E b û D â v û d ' un rivâyetinde «**Ok atıcılığından yüz çevirmek niyetiyle**» ilâvesi mevcuttur. Bu ilâve dikkate alınırsa günahkârlık anlamı daha açık olur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ok atıcılığı öğrenmeyi emretmiş ve bir ibâdet saymıştır. Bir ibâdetten yüz çevirmek elbet günah sayılır. Bu kayıt mülâhaza edilmese bile devam edilen nâfile bir ibâdeti sebebsiz yere bırakmak mekruhtur. Günahkârlıktan mekruhluk mânâsı kasdedilmiştir, diye yorum yapanlar vardır. Nitekim N e v e v î, M ü s l i m ' in şerhinde bu hadîsi açıklarken: Bu hadîs, şiddetli bir tehdîddir. Ok atıcılığı, bilip de özürsüz bırakıp unutmak şiddetle mekruhtur, der.

٢٨١٥ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِنَفَرٍ يَرْمُونَ . فَقَالَ « رَمْيًا بَنِي إِسْمَاعِيلَ . فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورواه البخاري من حديث سلمة بن الأكوع .

TERCEMESİ

2815) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere Eslem kabîlesinden) **ok atan bir cemâatın yanına uğradı da:**

«Ey İsmâil oğulları ok atmaya devam ediniz. Çünkü babanız (İsmâil Peygamber) de (mehâretli) **bir ok atıcı idi» buyurdu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bu hadîsin senedi sahîhtir. Buhârî bu hadîsi Seleme bin el-Ekva (R.A.)'den rivâyet etmiştir.

İZAHI

Bu hadisi B u h â r î, İ b n - i H i b b â n ve T a b a r â n î de S e l e m e b i n e l - E k v a (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Ok atanların B e n î E s l e m isimli meşhûr kabîleden olduğu ve ok atma müsabakasını yaparken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onların yanına vardığı B u h â r î ' nin rivâyetinde belirtilmiştir. Hattâ B u h â r î ' nin rivâyetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in de onların müsabakasına katıldığı belirtilmektedir.

İbn-i Sa'd'ın Ali bin Rebâh'tan rivâyetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arabların tümünü İsmâîl (Aleyhisselâm)'ın evlâdından saymıştır. Bu nedenledir ki Eslem oğullarına Ey İsmâîl oğulları, diye hitab buyurmuştur.

El-Hâfız bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:

HADÎSTEN ŞU HÜKÜMLER ÇIKAR

1. Dedeye baba denilebilir.
2. Meşrû bir san'atta mehâretli olan bir kimsenin fazîletini dile getirmekle onu övmek meşrûdur.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in güzel huyluluğu ve savaş işlerine âit bilgisi ifâde ediliyor.
4. Baba ve dedelerin güzel hasletlerine uymaya ve onunla amel edilmeye dâvet ediliyor.

(٢٠) باب الرايات والألوية

20 — BÜYÜK BAYRAKLAR VE KÜÇÜK BAYRAKLAR BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bâbın başlığında geçen **Râyât** ve **Elviye** kelimelerini açıklıyayım:

Râyât: **Râyet**'in çoğuludur. **Elviye** de Livâ'nın çoğuludur. Bir kavle göre râye ve livâ bayrak demektir. Diğer bir kavle göre râye, büyük bayraktır, livâ ise küçük bayraktır. Bu bâbın 3. hadîsi râye ile livâ arasında bir fark olduğuna delâlet eder. Müellifimizin de bâbın başlığında her iki kelimeyi kullanması kendisinin de bu görüşte olduğuna bir işâret sayılabilir. Râye'yi, bayrak ve livâ'yı, sancak diye terceme etmek de mümkündür. **Miftâhü'l-Hâce** yazarı bu kavilleri ve başka kavilleri rivâyet etmektedir. Biz bu bâbtaki hadîsleri terceme ederken râye'yi bayrak ve livâ'yı sancak şeklinde terceme edeceğiz.

٢٨١٦ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنِ الْحٰرِثِ بْنِ حَسَّانَ ؛ قَالَ : قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ . فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَائِمًا عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَبِلَالٌ قَائِمٌ بَيْنَ يَدَيْهِ ، مُتَقَلِّدٌ سَيْفًا . وَإِذَا رَايَةٌ سَوْدَاءُ . فَقُلْتُ : مَنْ هٰذَا ؟ قَالُوا . هٰذَا عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ، قَدِمَ مِنْ غَزَاةٍ .

TERCEMESİ

2816) "... El-Hâris bin Hassân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Medîne-i Münevvere'ye geldim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i minber üzerinde ayakta iken gördüm. Bilâl da O'nun önünde ayakta idi, bir kılıç kuşanmıştı. Bir de siyah bir bayrak gördüm ve bu (bayraklı adam) kimdir? diye sordum. Dediler ki: Bu, Amr bin el-Âs'dır, bir savaştan geldi."**

٢٨١٧ – حدّثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ، وَعَبْدَةُ بْنُ عَبْدِاللهِ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ. ثنا شَرِيكٌ عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ، يَوْمَ الْفَتْحِ، وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضُ.

TERCEMESİ

2817) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **fetih günü beyaz sancaklı olarak Mekke'ye girdi."**

٢٨١٨ – حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْوَاسِطِيُّ النَّاقِدُ. ثنا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ حَيَّانَ: سَمِعْتُ أَبَا مِجْلَزٍ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَايَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَانَتْ سَوْدَاءَ، وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضُ.

TERCEMESİ

2818) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in bayrağı siyah ve sancağı beyaz idi."**

İZAHI

Hâris (Radıyallâhü anh)**'ın hadisinin müellifimizden başka kim tarafından rivâyet edildiğini tesbit edemedim. Bu duruma**

bakılmalıdır. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i - z î, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivâyet ettiği bir başka hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bayrağının sarı renkli olduğu bildirilmiştir. Tuhfe yazarı T i r m i z î ' nin şerhinde bu rivâyetleri anlattıktan sonra: Rivâyetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü değişik zamanlarda değişik renkli bayrak kullanılmış olabilir, demiştir.

İlk hadîsin râvîsi e l - H â r i s b i n H a s s â n (Radıyallâhü anh) e l - B e k r î E b û K e l d e sahâbîdir. K û f e ' ye yerleşmiştir. Yedi aded hadîsi vardır. T i r m i z î, N e s â î ve İ b n - i M â c e h onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvîleri E y â d b i n L a k i t ve A s ı m b i n B e h d e l e ' dir. (10)

(٢١) بَاب لُبْس الْحَرِير وَالدِّيبَاج فِي الْحَرْب

21 — SAVAŞTA İPEK VE DÎBÂC (DENİLEN İPEKLİ KUMAŞ) GİYMEK BÂBI

٢٨١٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ أَبِي عُمَرَ، مَوْلَى أَسْمَاءَ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ؛ أَنَّهَا أَخْرَجَتْ جُبَّةً مُزَرَّرَةً بِالدِّيبَاجِ. فَقَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَلْبَسُ هٰذِهِ، إِذَا لَقِيَ الْعَدُوَّ.

TERCEMESİ

2819) "... Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı Esmâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi yenlerinde ve yakasında bulunan düğmeleri dîbâc (denilen ipek kumaş)**tan mâmul bir cübbeyi** çıkardı ve:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **düşmanla savaştığı zaman bunu giyerdi, dedi.**"

(10) Hülâsa: 67

٢٨٢٠ - حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا حفص بن غياث عن عاصم الأحول، عن أبي عثمان، عن عمر؛ أنّه كان ينهى عن الحرير والدّيباج إلّا ما كان هكذا. ثمّ أشار بإصبعه ثمّ الثّانية، ثمّ الثّالثة، ثمّ الرّابعة. وقال: كان رسول الله ﷺ ينهانا عنه.

TERCEMESİ

2820) "... Ömer (bin el-Hattâb) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi, dört parmak mikdarı hâriç, ipek ve dibâc (denilen ipek kumaş)**tan menederdi ve:**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bizi bundan menederdi, dedi."**

İZAHI

Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin bir benzeri 3594. numarada gelecektir. Oradaki hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmiştir. O hadîs metni uzuncadır ve oradaki metinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir cübbesinin yenlerine, yakasına ve yakanın kenarlarına dibâc denilen ipekli kumaşın geçirilmiş vaziyette olduğu belirtilmekte ve Esmâ'nın bu cübbeyi hâtıra olarak yanında sakladığı anlaşılmaktadır.

Harîr: İpek demektir. **Dibâc:** Argacı ve erişi ipek olan bir nevî kumaştır. Dilimizde buna **Dîbâ** ve atlas denilir.

Müzerrer: Düğmeleri takılı elbiseye denildiği gibi vücut üzerine sımsıkı bağlanıp yaka kenarları birleştirilmiş elbiseye de denilir. Bu kelime **Zerr** masdarından alınmadır. **Zerr** ise elbiseyi düğümlemek, sımsıkı birleştirip kapamak gibi mânâlara gelir. **Zirr** ise yakaya ve yenlere takılan düğmeye denilir. Hadîste sözü edilen cübbenin yakasındaki ve yenlerindeki düğmelerin dibâc denilen ipek kumaştan mâmul olduğu mânâsı kasdedilmiş olabilir. Tercemede bu mânâyı tercih ettim. Çünkü cümlenin açık mânâsı bu olsa gerek. İkinci bir ihtimal cübbenin yenlerinin ve yakasının dibâc denilen ipek kumaş ile süslü olmasıdır. Allah daha iyi bilir.

İlerde gelecek olan 3594. hadîs son ihtimâli teyid eder.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Libâs kitâbında 3593. numarada da aynen gelecektir. Bu hadise göre bir, iki, üç veyâ dört parmak evinde ipek bulunan bir elbiseyi giymek câizdir. Fakat bu miktardan fazla ipek bulunan bir elbiseyi giymek câiz değildir.

İpek ile keten, veyâ pamuk ya da yün karışımı olan elbiseyi giymek konusundaki hükümleri İnşâallah Libâs kitâbında yeri gelince anlatacağım. Burada e l - H â f ı z'ın sırf ipekten mâmul elbiseyi giymek konusunda verdiği özlü bilgi ile yetineceğim:

B u h â r î'nin "Savaşta ipek (giymek)" başlığı altında rivâyet ettiği hadîs ve sünenimizin 3592 nolu E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile benzeri hadîsin izahı bölümünde e l - H â f ı z şöyle der:

T a b e r i, kaşıntı mâzereti hâlinde ipek elbise giymeye verilen ruhsatı dikkate alarak: Savaşta da ipek elbise giymek câizdir, demiştir.

E b û H a n î f e ile M â l i k: İpek elbise giymek mutlaka haramdır. Ne savaşta ne de kaşıntı gibi bir mâzeret dolayısıyla câiz olmaz, demişlerdir.

E b û Y û s u f ile Ş â f i î'ye göre zarûret hâlinde giymek câizdir.

İ b n - i H a b î b'in anlattığına göre M â l i k î l e r'den İ b n - i M â c i ş û n: İpek elbiseyi savaşta giymek müstehabtır, demiştir.

E l - M ü h e l l e b ise: Savaşta ipek giymek düşmanı korkutmak içindir. Bu ruhsat savaşta düşmana hiyle etmek ruhsatı gibidir, demiştir.

Tabiî bu ihtilâf sırf ipekten mâmul elbise hakkındadır. İpek ile başka ürünlerden yapılan elbise hakkındaki hüküm yukarıda işâret ettiğim gibi Libâs kitâbında beyân edilecektir.

(٢٢) باب لُبس العمائم فى الحرب

22 — SAVAŞTA SARIKLAR GİYMEK BÂBI

٢٨٢١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ مُسَاوِرٍ. حَدَّثَنِي جَعْفَرُ ابْنُ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ، قَدْ أَرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ.

TERCEMESİ

2821) "... Amr bin Hureys *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mübârek) **başında bir siyah sarık olduğu, sarığın iki tarafını** (ucunu) **omuzları arasında sarkıttığı vaziyette sanki** (hâlâ) **gözlerimin önündedir."**

٢٨٢٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ.

TERCEMESİ

2822) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (mübârek) **başında siyah sarık olduğu halde** (fetih günü) **Mekke'ye girdi."**

İZAHI

Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. En-Neyl'de belirtildiği gibi bâzı rivâyetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sarığının bir ucunu omuzları arasında sarkıtmıştır. Burada olduğu gibi bâzı rivâyetlerde ise sarığın iki ucunu sarkıtmıştır. Avnü'l-Mabûd yazarının dediği gibi bu hadîs sarığın ucunu omuzların arasında sarkıtmanın müstahab olduğuna delâlet eder. Hadîs siyah sarık giymenin müstehab olduğuna da delâlet eder.

Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre Amr (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i minber üzerinde iken siyah sarıklı ve sarığın uçlarını omuzları arasında sarkıtmış olarak görmüştür. Bu ilâve ise hutbe okurken bu şekilde sarıklı olmanın müstehablığına delâlet eder.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs ise savaşta siyah sarık giymenin müstehablığına delâlet eder. 2805 nolu hadîste Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, başında miğfer bulunduğu halde fetih günü Mekke'ye girdiğini belirtmiştir. O hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi bu iki hadîs arasında ihtilâf ve çelişki yoktur. Çünkü miğfer ile sarıktan birisinin altta diğerinin üstte giyilmiş olması mümkündür.

(٢٣) باب الشراء والبيع فى الغزو

23 — SAVAŞTA ALIM SATIM BÂBI

٢٨٢٣ — حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ . ثنا سُنَيْدُ بْنُ دَاوُدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ حَيَّانَ الرَّقِّيِّ . أَنْبَأَنَا عَلِيُّ بْنُ عُرْوَةَ الْبَارِقِيُّ . ثنا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ خَارِجَةَ ابْنِ زَيْدٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَجُلًا يَسْأَلُ أَبِي عَنِ الرَّجُلِ يَغْزُو فَيَشْتَرِي وَيَبِيعُ وَيَتَّجِرُ فِي غَزْوَتِهِ ؟ فَقَالَ لَهُ أَبِي: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِتَبُوكَ، نَشْتَرِي وَنَبِيعُ ، وَهُوَ يَرَانَا وَلَا يَنْهَانَا .

فى الزوائد : إسناده ضعيف، لضعف على بن عروة البارق ، وسُنَيْد بن داود .

TERCEMESİ

2823) "... Hârice bin Zeyd (bin Sâbit) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben bir adamı, "Kişi savaşa gider de savaş (seferi esnas)ı**nda alım satım eder ve ticâret yapar** (Bunun hükmü nedir)?" **sorusunu babama sorarken gördüm. Bu soru üzerine babam adama dedi ki:**

Biz Tebûk (savaşın) **da Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in beraberinde idik,** (mal) **satın alır ve** (mal) **satardık ve Resul-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bizi görüyordu da bizi** (bu işten) **menetmiyordu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvilerden Ali bin Urve el-Bârıkî ile Süneyd bin Dâvûd zayıf oldukları için bu hadisin senedi zayıftır.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Z e y d (Radıyallâhü anh)'a soru soran adamın maksadı şudur: Allah yolunda savaşmaya giden bir müslüman savaş seferinde ticâret maksadıyla bir mal satar veyâ satın alırsa bu durum onun savaşa çıkma sevâbını giderir mi, gidermez mi? Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın cevâbından çıkan sonuç, Allah rızâsı için savaşa giden bir müslümanın bu sefer esnasında ticârî maksadla bir alış verişte bulunmasının câiz olmasıdır. Ancak ti-

câretle meşgûliyetin cihad hizmetini gölgelememesi gerekir. Aksi halde asıl hizmet olan savaşma faaliyeti baltalanacağından bu gibi meşgûliyetler meşrû sayılmaz. Fakat notta belirtildiği gibi hadisin senedi zayıftır. (1)

(٢٤) باب تشييع الغزاة ووداعهم

24 — (ALLAH YOLUNDA) CİHÂDA GİDENLERİ UĞURLAMAK VE ONLARLA VEDÂLAŞMAK BÂBI

٢٨٢٤ — حدّثنا جعفر بن مسافر. ثنا أبو الأسود. ثنا ابن لهيعة، عن زبّان بن فائد، عن سهل بن معاذ بن أنس، عن أبيه، عن رسول الله ﷺ قال « لأن أشيّع مجاهداً في سبيل الله فأكفّه على رحله، غدوة أو روحة، أحبّ إليّ من الدنيا وما فيها ».

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة وشيخه زبان بن فائد، وهما ضعيفان.

TERCEMESİ

2824) "... Muâz bin Enes (el-Cühenî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«(And olsun ki) Allah yolunda cihâda giden birisini uğurlayıp da sabahtan öğleye veyâ öğleden akşama kadar olan zamandan bir sürece onun eşyasına nezâret etmem bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimlidir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Lehîa ve onun şeyhi Zebbân bin Fâid vardır. Bunların ikisi de zayıftır.

(1) Zeyd bin Sâbit bin Dahhâk bin Zeyd bin Levzân bin Amr Ensâr-i Kirâm'ın Hazreç kabilesinin Benî Neccâr kolundan olup meşhur sahâbilerdendir. Vahiy kâtibliği şerefine eren bu zât Rıdvân biatında bulunan bahtiyarlardandır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in huzûrunda Kur'an-ı Kerim okumuştur. Ebû Bekr-i Sıddîk (R.A.)'ın hilâfeti döneminde Kur'an-ı Kerim'i bir arada toplamıştır. Yermûk savaşından elde edilen ganîmet malının taksim işi kendisine tevdi edilmiştir. Doksan iki hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun beş hadîsini birlikte rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Buhârî onun dört hadîsini, Müslim de bir hadîsini rivâyet etmişlerdir. Râvîlerinin başında gelenler İbn-i Ömer, Enes bin Mâlik, Süleymân bin Yesâr ve oğlu Hârice'dir. Hicretin 45 veyâ 48 ya da 51. yılı vefât etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadîsleri rivâyet olunmuştur. (Hülâsa: 127)

Hârice (R.A.) ise Zeyd (R.A.)'ın oğludur. Medine-i Münevvere'nin meşhûr yedi fıkıhçılarındandır. Sıkâ olan bu zât, babasından ve Üsâme bin Zeyd ile Ümmü'l-Alâ'dan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Zührî ve Ebû Zinâd rivâyet etmişlerdir. Hicretin 100. yılında veyâ bundan bir yıl önce vefât etmiştir. (Hülâsa: 99)

٢٨٢٥ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا الوليد بن مسلم . ثنا ابن لهيعة عن الحسن ابن ثوبان ، عن موسى بن وردان ، عن أبي هريرة ؛ قال : ودعني رسول الله ﷺ فقال « أستودعك الله الذي لا تضيع ودائعه » .

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة .

TERCEMESİ

2825) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) beni uğurladı da bana şöyle buyurdu:

«Seni, kendisine emânet edilen şeyler zâyi olmayan Allah'a emânet ediyorum.»"

Not: **Bunun senedinde İbn-i Lehia'nın bulunduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.**

٢٨٢٦ — حدثنا عبادة بن الوليد . ثنا حبان بن هلال . ثنا ابن محيصن ، عن ابن أبي ليلى ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : كان رسول الله ﷺ إذا أشخص السرايا يقول للشاخص « أستودع الله دينك وأمانتك وخواتيم عملك » .

TERCEMESİ

2826) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seriyye (küçük askerî müfreze)leri (savaşa) uğurladığı zaman giden (asker)e şöyle buyururdu:

«Senin dinini, emânetini (yâni geride bıraktığın şeyleri) ve amelinin sonuncularını Allah'a emânet ediyorum.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk iki hadîsi Zevâid türündendir. Birinci hadîs, Allah yolunda cihâda giden bir müslümanın malına yarım günden az bir süre bile nezâret etmenin sevâbının dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinin sevâbından üstün olduğuna veyâ dünyadaki bütün ni-

metlerden üstün olduğuna delâlet eder. Bunun dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimli ve daha hayırlı olması ile kasdedilen mânâ hakkında geniş bilgi almak isteyenler 2755 - 2757 nolu hadîslerin izahı bölümüne bakmalıdır. Çünkü orada da buna benzer ifâde kullanılmıştır.

İkinci hadîs uğurlanan bir kimseye duâ etme şeklini bildirir. Uğurlanan müslümam Allah'a emânet etmenin mânâsı, onun Allah tarafından muhâfaza edilmesini dilemektir.

Üçüncü hadîsin benzerini E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bu da uğurlanan mücâhidler için edilen duâ şeklini bildirir. Bu hadîste; cihâda gidenin dininin, geride bıraktığı çoluk çocuk ve mal gibi her türlü şeylerinin ve ömrünün sonlarına doğru işleyeceği amellerin Allah tarafmdan himâye ve muhâfaza edilmesi için duâ edilmektedir.

BU ÜÇ HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Allah yolunda cihâda giden müslümanı uğurlamak ve onun eşyasma bakmak çok sevabtır. Mücâhidlere yapılan her türlü yardım da böyledir.

2. Mücâhidleri uğurlarken hadîslerde beyân buyurulduğu şekilde onlar için duâ etmek müstehabtır.

(٢٥) باب السرايا

25 — SERİYYE (SAVAŞA GİDEN ASKERÎ MÜFREZE)LER BÂBI

٢٨٢٧ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّنْعَانِيُّ . ثنا أَبُو سَلَمَةَ الْعَامِلِيُّ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِأَكْثَمَ بْنِ الْجَوْنِ الْخُزَاعِيِّ « يَا أَكْثَمُ ! اغْزُ مَعَ غَيْرِ قَوْمِكَ يَحْسُنْ خُلُقُكَ ، وَتَكْرُمْ عَلَى رُفَقَائِكَ . يَا أَكْثَمُ ! خَيْرُ الرُّفَقَاءِ أَرْبَعَةٌ ، وَخَيْرُ السَّرَايَا أَرْبَعُمِائَةٍ ، وَخَيْرُ الْجُيُوشِ أَرْبَعَةُ آلَافٍ . وَلَنْ يُغْلَبَ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا مِنْ قِلَّةٍ » .

فى الزوائد : فى إسناده عبدالملك بن محمد الصنعانى وأبوسلمة العاملى وهما ضعيفان . وقال السيوطى : قال ابن أبى حاتم : سمعت أبى يقول : العاملى متروك . والحديث باطل .

TERCEMESİ

2827) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Eksem bin el-Cevn el-Huzâî (Radıyallâhü anh)'a şöyle buyurmuştur:

«Yâ Eksem! Kavminden başka kavimlerle beraber (kâfirlerle) savaş ki huyun güzelleşsin ve arkadaşların yanında kıymetli olasın. Yâ Eksem! (Yolculukta) arkadaşların en hayırlısı dört (kişi)dir, seriyye (askerî müfreze)lerin en hayırlısı dört yüz (kişilik)tir ve ceyş (büyük askerî birlik)lerin en hayırlısı dört bin (kişilik)tir. On iki bin (kişilik askerî kuvvet) azlık nedeniyle mağlûp edilemiyecektir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdülmelik bin Muhammed es-San'ânî ve Ebû Seleme el-Âmilî bulunur. Bunlar zayıftır. Suyûtî de, İbn-i Ebî Hâtim'in şöyle dediğini nakletmiştir : Babamdan şunu işittim : El-Âmilî, terkedilmiş, hadîsi de bâtıldır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin izahı ile ilgili olarak Sindî şu bilgiyi verir :

Kişinin kendi kavmiyle beraber değil de başka kavimlerle beraber savaş yolculuğu yaptığı zaman huyunun güzelleşmesinin sebebi şudur : İnsanın kendi kavmi insanı gözetir, korur ve riâyet eder. Nazını da çeker. Fakat başka kavimler böyle değildir. Bilâkis başka kavimlere katılan yabancı kişi katıldığı kavimle iyi geçinmek için onların gönüllerine riâyet eder ve dolayısıyla huyunu güzelleştirir.

Kezâ insan kendi kabilesi ve çevresi içinde pek takdir edilmez. Fakat yabancı bir çevre ve kabile arasına girdiği zaman daha iyi takdir ve saygınlık kazanabilir.

Hadîsin; وتكرم على رفقائك = **«Ve arkadaşların yanında kıymetli olasın»** cümlesindeki fiil kerem kökünden türeme muzari fiili olarak zabtedildiği gibi tekerrüm masdarından muhâtab emri şeklinde de zabtedilmiştir. Bu takdirde; وتكرّم على رفقائك şeklinde okunur ve meâli **«Ve arkadaşlarına ikram ve iyilik et»** olur.

Hadîsin bundan sonraki bölümünün bir benzerini Tirmizî ve Ebû Dâvûd, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Serâya: Seriyye'nin çoğuludur. Seriyye, askerî birlikten bir kıt'adır, düşmana âni baskın yapıp geri döner, birliğine iltihak eder. N e v e v î seriyye'yi böyle açıklamıştır.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre İ b n - i R e s l â n şöyle demiştir:

İ b r â h i m e l - H a r b i: Seriyye dört yüz civarındaki suvâri müfrezedir. Buna seriyye denilmesinin sebebi ise geceleyin seyretmesidir, demiştir.

İ b n - i E s î r ise bu görüşü zayıf sayarak: Seriyye düşmanla savaşmaya gönderilen ve azamî dört yüz kişilik olan askerî müfrezedir. Buna seriyye ismi verilmesinin sebebi ise bu birliğin seçkin askerlerden teşkil ettirilmesidir, demiştir.

İ b n - i R e s l â n: Seriyye'nin dört yüz kişilik kuvvete denilmesi sebebinin şu olması kuvvetle umulur: Seriyyelerin en hayırlısı olan B e d i r mücâhidlerinin üç yüz on küsûrdan ibâret olmasıdır. Bu durumda seriyyelerin en hayırlısı üç yüzden dört yüze ve dört yüzden beş yüze kadar olan müfrezedir, demiştir.

Rüfeka: Refîk'in çoğuludur, yol arkadaşları mânâsında kullanılmıştır. Hadîs, yol arkadaşlarının en hayırlı sayısının dört olduğunu bildirmiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı G a z â l î'nin bu konuda şöyle dediğini nakleder:

Yolcu kimse kendisini koruyacak bir arkadaşa muhtaçtır. Ayrıca sağda solda görülecek işler için ikinci bir arkadaşa ihtiyaç duyar. Yolculuk edenler üç kişi oldukları takdirde işleri görmeye bir kişi gidecek olursa o kişi arkadaşsız ve yapayalnız kalmış olur. Dolayısıyla sıkılır. Eğer bunlardan ikisi işleri görmeye gidecek olursa eşyalar başında bekleyen yolcu yalnız ve arkadaşsız kalmış olur ve bu kere kendisi sıkıntıya düşebilir. Şu duruma göre yolculukta en az dört arkadaş olmalıdır. Beşinci arkadaş ise ihtiyaç fazlası ve ihtiyat için olur.

Hadîs, yolculuğa çıkan kimsenin dört kişiyle yol arkadaşlığı etmesinin hayırlı olduğunu ifâde eder.

Hadîs on iki bin kişilik askerî kuvvetin azlık sebebiyle mağlûb edilemeyeceğini bildirir. Bundan maksad şudur: On iki bin kişilik bir askerî kuvvet mağlûb edilirse yenilgiye uğraması sebebi kuvve-

tin azlığı değildir, başka şeylerdir. Meselâ, sayı çokluğuyla mağrur olmak ve Allah'tan yardım dilemeyi unutmak yenilgiye uğramaya sebeb olabilir. Nitekim H u n e y n savaşında İslâm ordusu yaklaşık olarak on iki bin kişilikti. Müslümanlar kuvvetlerinin çokluğuyla mağrûr oldular, çokluklarına güvendiler ve: Bugün yenilmiyeceğiz, dediler. Fakat bu nedenle mağlûb oldular.

Âlimler bu hadîsi delîl göstererek: İslâm ordusu on iki bin kişilik olduğu zaman düşman kuvveti onların iki katından fazla olsa bile savaş cephesinden geri çekilmeleri haramdır, demişlerdir. K u r t u b i : Cumhûr'un görüşü böyledir, demiştir.

٢٨٢٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو عَامِرٍ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَٰقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؛ قَالَ : كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَانُوا ، يَوْمَ بَدْرٍ ، ثَلَاثَمِائَةٍ وَبِضْعَةَ عَشَرَ . عَلَى عِدَّةِ أَصْحَابِ طَالُوتَ . مَنْ جَازَ مَعَهُ النَّهَرَ . وَمَا جَازَ مَعَهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ .

TERCEMESİ

2828) "... Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz (sahâbîler) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bedir günü (savaşa katılan) arkadaşlarının Tâlût ile berâber nehri geçen arkadaşlarının sayısı gibi üç yüz on küsur olduğunu anlatırdık. Tâlût ile berâber (nehri) yalnız mü'min olan geçti."

İZAHI

Bu hadîsi B u h â r i de rivâyet etmiştir. Hadîste geçen "Bıdı" üçten dokuza kadar olan sayılar için kullanılır. Hadîs şârihleri bu kelimeyi üç sayısı anlamında yorumlamışlardır. Yâni B e d i r savaşma katılan sahâbîlerin 313 zât olduğunu ifâde etmişlerdir.

Hadîste beyân edildiği gibi B e d i r savaşındaki müslümanlar bu kadar iken düşman ordusu bunların üç dört katı idi. İki ordu arasında maddî güç bakımından muazzam fark bulunduğuna rağmen Allah'ın yardımıyla İslâm mücâhidleri düşmanlarını bir kaç saat içinde büyük yenilgiye uğratıp dillere destân olan zaferle ve bol ganimetle M e d î n e-i M ü n e v v e r e'ye döndüler. B e d i r

savaşı nedenleri, safhaları ve sonuçları husûsunda geniş bilgi için siyer kitablarına mürâcaat edilmelidir.

Hadîste sözü edilen Tâlût, İbrâhîm (Aleyhisselâm)'ın neslindendir. Onun Câlût ile ilgili kıssâsı bir ibret dersi mâhiyyetinde Bakara sûresinin 246-251. âyetlerinde beyân buyurulmuştur. Bu kıssa hakkında geniş bilgi almak isteyenler bu âyetlerin tefsîrlerine mürâcaat edebilirler. Kıssânın özeti şöyledir:

İsrâîl oğulları peygamberleri olan Şemuil'e baş vurarak Amâlika'nın yaptıkları zulümden şikâyet ederler ve onlarla savaşabilecek bir kumandan tâyinini isterler. Peygamberleri Şemuil de ilâhî vahıy sonucunda Tâlût isimli bir zâtı İsrâîl oğullarına melîk tâyin eder. Tâlût'un etrafında seksen bin kişilik İsrâîl'li mücâhid toplanır. O sıralarda Amâlika'nın başında ise Câlût isimli bir kumandan ve melîk vardı. Şemuil peygamber, İsrâil'lilerin dönekliğini bildiği için Tâlût'a: Sen bunları şöyle bir imtihana tâbi tut: Kim şu Filistin nehrinden su içerse o kimse benim dînimden değildir. Ancak bir avuç su içmek müstesna. Sonra mücâhidlerin hepsi bu emri dinlemeyip nehirden su içerler. Sâdece içlerinde Dâvûd Peygamber'in de dâhil bulunduğu 313 kişi emre itâat eder. Bu sayı Bedir mücâhidlerinin sayısı kadardır. Filistin nehrini geçen bir avuçluk mücâhid Câlût'la savaşa tutuşur ve Dâvûd (Aleyhisselâm) Câlût'u öldürür. Bir süre sonra Şemuil (Aleyhisselâm) da vefât eder ve Tâlût kırk yıl süreyle adâletle hükümdarlık eder.

٢٨٢٩ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ . أَخْبَرَنِى يَزِيدُ بْنُ أَبِى حَبِيبٍ ، عَنْ لَهِيعَةَ بْنِ عُقْبَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْوَرْدِ ، صَاحِبَ النَّبِىِّ ﷺ يَقُولُ : إِيَّاكُمْ وَالسَّرِيَّةَ الَّتِى إِنْ لَقِيَتْ فَرَّتْ ، وَإِنْ غَنِمَتْ غَلَّتْ .

TERCEMESİ

2829) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in sahâbîsi Ebü'l-Verd (Harb el-Mâzinî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Düşmana) rastlarsa kaçar ve (savaşsız olarak) ganîmet elde ederse elde ettiği ganîmette hiyânet eder durumdaki seriyye (askerî müfreze)den uzak durunuz (Yâni böyle bir seriyyeye katılmayınız)."

İ Z A H I

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Fakat bunu diğer Kütüb-i Sitte'de bulamadım. Zâten Hülâsa'dan anlaşıldığına göre sahâbîlerden olan E b ü ' l - V e r d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini yalnız müellifimiz rivâyet etmiştir. Bu bilgiye göre bu hadîs kalan Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bu itibarla herhalde bu hadîs Zevâid türündendir. Hülâsa yazarı bu sahâbî'nin isminin H a r b olduğunu, bir hadîsinin bulunduğunu ve râvîsinin L e h i a b i n U k b e olduğunu beyân etmiştir.

Düşmanla karşılaşınca geri kaçmak ve ganimet malında hiyânet etmek haramdır. Bu karakterde olduğu önceden bilinen bir müfrezede görev almanın doğru olmadığı ifâde edilmiştir.

(٢٦) باب الأكل فى قدور المشركين

26 — MÜŞRİKLERİN TENCERELERİNDE (VE DİĞER KABLARINDA) YEMEK YEME BÂBI

٢٨٣٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد قالا: ثنا وكيع عن سفيان، عن سماك بن حرب، عن قبيصة بن هلب، عن أبيه؛ قال: سألت رسول الله ﷺ عن طعام النصارى. فقال «لا يختلجن في صدرك طعام ضارعت فيه نصرانية».

T E R C E M E S İ

2830) "... Hülb (et-Tâî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hıristiyanların yemeğini (yemenin hükmünü) sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Her hangi bir yemekten dolayı sakın kalbine şüphe girmesin (Aksi takdirde) yemek husûsunda Hristiyanlara benzersin.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. İhtilac'ın mânâsı hareket ve depreşmektir. Tahallüc de böyledir. T i r m i z î 'nin rivâyetinde; لايتخلجن gelmiştir. Bu iki

rivâyete göre kasdedilen mânâ şudur: "Şüphe senin kalbinde hareket etmesin, dolaşmasın." Yâni yemek husûsunda şüphe ve tereddüdün olmasın. Bir rivâyette Taam kelimesi yerine "Şey'ün" kelimesi bulunur. Mânâ aynidir. Tuhfe yazarının beyânına göre Turbüştî: Bir rivâyette; لَا يَتَخَلَّجَنَّ gelmiştir. Bunun mânâsı "Senin kalbine bir şey girmesin. Çünkü yemek temizdir." Tirmizî'nin rivâyetindeki; لَا يَتَخَلَّجَنَّ cümlesinin mânâsı ise "Şüphe senin kalbinde hareket etmesin, dolaşmasın" demektir, demiştir.

Hadîsin; ضَارَعْتَ فِيهِ النَّصْرَانِيَّةَ cümlesinin mânâsı hakkında Tuhfe yazarı şunları söyler: Yâni yemek husûsunda şüpheye düşmekle sen Hristiyanlara benzemiş olursun. Çünkü bir yemeğin haram veyâ mekruhluğu husûsunda birisinin kalbine bir şüphenin gelmesiyle Hristiyanlar o yemekten imtinâ ederler. Hadîsin bu cümlesi birinci cümledeki nehyin sebebini teşkil eder. Hadîsin mânâsı da şöyle olur: Sen onların yemekleri hakkında şüpheye düşme. Çünkü şüpheye düşersen bu noktada Hristiyanlara benzemiş olursun. Zira yemeklerden şüphelenmek onların huyu ve âdetidir. Tıybi de: Hadîsin ikinci cümlesi mukadder bir şartın cevâbıdır ve şart ile cevâbı hadîsin birinci cümlesinin gerekçesi mâhiyetindedir. Hadîsin meâli şöyledir: Hristiyanların yemeği husûsunda senin kalbine bir şüphe girmesin. Çünkü sen, müsamaha ve kolaylık üzerine kurulan İslâm dînine mensubsun. Bu hususta kendine sıkıntı verirsen bu noktada râhiblere benzemiş olursun. Zîra bu noktada nefse sıkıntı vermek ruhbanlığın yolu ve âdetidir, demiştir.

Hadîsin râvîsi Hülb (Radıyallâhü anh) et-Tâî sahâbîdir. Bazıları: Hülb bu zâtın lâkabıdır ve ismi Yezîd bin Cervel'dir, demişlerdir. Hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir. Râvîsi de oğlu Kabîsa'dır. (11)

Hadîs, müslüman olmayanların yemeklerinin müslümanlara helâl olduğuna delâlet eder. Cumhûrun görüşü de böyledir.

٢٨٣١ — حدَّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنِي أَبُو فَرْوَةَ يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ . حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ رُوَيْمٍ اللَّخْمِيُّ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ (قَالَ وَلَقِيَهُ وَكَلَّمَهُ) قَالَ : أَتَيْتُ

(11) Hülâsa: 414

رَسُولَ اللهِ ﷺ فَسَأَلْتُهُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قُدُورُ الْمُشْرِكِينَ نَطْبُخُ فِيهَا ؟ قَالَ
« لَا تَطْبُخُوا فِيهَا » قُلْتُ: فَإِنِ احْتَجْنَا إِلَيْهَا، فَلَمْ نَجِدْ مِنْهَا بُدًّا ؟ قَالَ « فَارْحَضُوهَا رَحْضًا
حَسَنًا . ثُمَّ اطْبُخُوا وَكُلُوا » .

TERCEMESİ

2831) "... Ebû Sa'lebe el-Hüşenî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek: Yâ Resûlallah! Müşriklerin tencerelerinde yemek pişiriyoruz, diyerek bunun hükmünü sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Onların tencerelerinde pişirmeyiniz,» buyurdu. Ben: Eğer onların tencerelerine muhtaç olup da başka kab bulamazsak? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«O takdirde onların tencerelerini güzelce yıkayınız. Sonra yemeğinizi pişirip yiyiniz,» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. Hadîsteki "Kudûr" kelimesi Kıdr'ın çoğuludur. Kıdr, tencere, kazan ve çömlek mânâlarına gelir. Burada kablar mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim bâzı rivâyetlerde bu kelime yerine Âniye kelimesi bulunur. Âniye kelimesi ise İnâ kelimesinin çoğuludur, kablar mânâsınadır. Müellifimizin rivâyetinde olduğu gibi diğer bâzı rivâyetlerde müşrikler tâbiri kullanılmıştır. B u h â r î ve M ü s l i m'in rivâyetinde ise E h l - i K i t â b tâbiri kullanılmıştır.

E b û D â v û d'un rivâyetindeki soru şekli şöyledir:
"Biz E h l - i K i t â b'a komşuyuz. Onlar tencerelerinde domuz etini pişirirler ve kablarında şarab içerler."

Hadîste verilen ayrıntılı cevâba göre başka kab varken E h l - i K i t â b'ın kablarını kullanmak mekruhtur. Halbuki fıkıhçılara göre, başka kab bulunsun veyâ bulunmasın onların kablarını yıkadıktan sonra kullanmakta bir mekruhluk yoktur. N e v e v î bu hususla ilgili olarak özetle şöyle der:

Bu hadîs fıkıhçıların beyân ettikleri hükme muhâliftir, denilebilir. Çünkü fıkıhçılar: Müşriklerin kabları yıkandığı zaman kullanılabilir ve kullanılmasında bir mekruhluk yoktur. Başka kab bulunsa da bulunmasa da hüküm budur, demişlerdir. Bu hadîse göre başka kab varken müşriklerin kablarını kullanmak mekruhtur ve bu takdirde onların kablarını yıkamak mekruhluğu gideremez. Ancak başka kab bulunmazsa onların kabları yıkandığı zaman kullanılabilir.

Hadîs ile fıkıhçıların görüşleri arasında görülen ihtilâfa cevâben şöyle denilir: Müşriklerin kablarında yemek yeme yasağı onların domuz etini pişirdikleri ve şarab içtikleri kablara âittir. Nitekim Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu duruma değinilmiştir. Domuz etinin pişirildiği ve şarabın içildiği kablarda yemek yemenin veyâ pişirilmesinin yasaklanması sebebine gelince bu kablar yıkandıktan sonra da müslümana tiksinti ve nefret verir. Çünkü bu nevî kablar devamlı sûrette domuz eti ve şarap gibi necis ve pis şeylerde kullanılmış durumdadır. Bu nedenle böyle kabların yıkatılsa bile yemek işinde kullanılması mekruh sayılmıştır. Nasıl ki, hacamet işinde kullanılan bir kabı yemek işinde kullanmak mekruhtur.

Fıkıhçıların maksadı ise kâfirlerin necis işlerde kullanmadıklarıdır. Bu nevî kabları yıkamadan yemek işlerinde kullanmak mekruhtur. Güzelce yıkandıktan sonra mekruhluk kalmaz. Çünkü paklanmış olur ve tiksinti verecek durum da yoktur. Fıkıhçılar, kâfirlerin domuz eti ve şarap gibi necis ve pis işlerde kullandıkları kabların yıkatılması hâlinde müslümanların bunları yemek işlerinde kullanmalarının mekrûh olmadığını kasdetmemişlerdir.

(٢٧) باب الاستعانة بالمشركين

27 — MÜŞRİKLERDEN YARDIM İSTEMEK BÂBI

٢٨٣٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد قالا: ثنا وكيع. ثنا مالك بن أنس عن عبد الله بن يزيد، عن دينار، عن عروة بن الزبير، عن عائشة؛ قالت: قال رسول الله ﷺ «إنا لا نستعين بمشرك».

قال علي، في حديثه: عبد الله بن يزيد أو زيد.

TERCEMESİ

2832) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Biz hiç bir müşrikten şüphesiz yardım istemeyiz» buyurdu. (Râvî) Ali kendi rivâyetinde dedi ki: (Râvî) Abdullah'ın babası Yezîd veyâ Zeyd'dir."

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Müslim'deki rivâyet uzuncadır ve meâli şöyledir:

"**Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**dan rivâyet edildiğine göre Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bedir tarafına çıktığı zaman** (Medîne-i Münevvere'ye yaklaşık dört mil mesâfedeki) **Harretü'l-Vebre** (denilen semte) **vardığı zaman cesûr ve kahraman olduğu anlatılan bir adam arkadan gelip Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **yetişti. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in arkadaşları o adamı görünce sevindiler. Adam Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **yetişince O'na:**

Sana tabi olmak (yâni seninle beraber düşmanlarınla savaşmak) **ve seninle beraber ganîmet kazanmak için geldim, dedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **adama:**

«Sen Allah'a ve Resûlüne inanıyor (mu)**sun?» buyurdu. Adam: Hayır, dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Öyle ise geri dön. Çünkü ben hiç bir müşrikten yardım istemeyeceğim, dedi. Âişe demiştir ki:

Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geçti. Nihâyet biz eş-Şecere'de iken adam** (tekrar) **Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **yetişti ve O'na ilk defa söylediği gibi teklifte bulundu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**de ilk defa söylediği gibi ona:**
O halde geri dön. Çünkü ben bir müşrikten yardım istemeyeceğim, buyurdu. Râvî demiştir ki:

Sonra adam geri döndü. Daha sonra el-Beydâ'da (yine gelip) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **ulaştı. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ilk defa buyurduğu gibi** (tekrar) **adama:**
Sen Allah'a ve Resûlüne inanıyor (mu)**sun, diye sordu. Adam: Evet, diye cevab verdi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adama:**

O halde yürü (yâni bize katıl), buyurdu."

Bu hadîs müslümanların savaş için müşriklerden yardım istemelerinin mekruhluğuna delâlet eder.

N e v e v î, M ü s l i m'in şerhinde şu bilgiyi verir:

"Diğer hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in S a f v â n b i n Ü m e y y e'den müslüman olmadan önce yardım istediği rivâyet olunmuştur. Âlimlerden bir cemâat birinci hadîsi her durumda tutmuşlardır. Yâni durum ne olursa olsun müşriklerden yardım istenmez. Ş â f i î ve başka âlimler: Eğer kâfir kişinin görüşleri müslümanlarca beğenilir ve onun yardımına ihtiyaç duyulursa ondan yardım istenir. Aksi takdirde ondan yardım istemek mekruhtur, demişlerdir. Bu âlimler bu iki hadîsi anılan iki duruma yorumlamışlardır. Kâfir kişi verilen izin sonucunda müslümanlarla beraber savaşa katılırsa, ona müslüman mücâhidler gibi ganîmet hissesi verilmez. Fakat ganîmetten uygun görülecek bir mikdar verilir. E b û H a n î f e, Ş â f i î, M â l i k ve cumhûrun görüşü böyledir. Z ü h r î ve E v z â i'ye göre kâfire de müslüman mücâhid gibi ganîmet hissesi verilir."

(٢٨) باب الخديعة فى الحرب

28 — SAVAŞTA HİLE ETMEK BÂBI

٢٨٣٣ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا يونس بن بكير عن محمد بن إسحق، عن يزيد بن رومان، عن عروة، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ قال «الحرب خدعة».

TERCEMESİ

2833) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Harb hiledir.» buyurmuştur."

٢٨٣٤ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا يونس بن بكير عن مطر بن ميمون، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ قال «الحرب خدعة».

TERCEMESİ

2834) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Harb hîledir.» buyurmuştur.

İZAHI

Buhârî ile Müslim ayni hadîs metnini Câbir (Radıyallâhü anh) ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ayrı ayrı senedlerle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî **"Savaşta yalan söylemek ve hile etmek hakkında gelen hadîsler"** başlığı ile açtığı bâbta Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini rivâyet ettikten sonra Ali, Zeyd bin Sâbit, Âişe, İbn-i Abbâs, Ebû Hureyre, Esmâ bint-i Yezîd, Ka'b bin Mâlik ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm)'den de bu hadîsin rivâyet edildiğine beyân eder ve bunun sahîh - hasen olduğunu söyler.

Bu hadîsi müellifimizden başka kimin İbn-i Abbâs ve Âişe'den rivâyet ettiğine dâir bir bilgi edinemedim.

Hadîste geçen; خدعة kelimesinin okunuşu hakkında üç şekil bulunduğu Nevevî tarafından şöylece ifâde edilmiştir: Bu kelimenin okunuşu hakkında üç meşhur lügat vardır: Âlimler en fasîh lügatın **"Had'a"** olduğu noktasında ittifak etmişlerdir. Sa'leb ve başkası, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in lügat ve okuyuşunun böyle olduğunu söylemişlerdir. İkinci lügat **"Hud'a"**dır. Üçüncüsü ise **"Huda"**dır. Âlimler, savaşta kâfirlere mümkün olan her çeşit hile ve aldatmanın câizliği husûsunda ittifak etmişlerdir. Ancak yapılacak hile ile düşmana verilmiş bulunan güvence veyâ sözleşme, andlaşmayı bozma durumu var ise câiz değildir. Yalan söylemenin üç şeyde câiz olduğuna dâir sahîh hadîs vardır. Bu üç şeyden birisi de savaştır.

Üç şekilde okunduğunu yukarda belirttiğim bu kelimenin üç okunuşunun da ayni mânâyı ifâde ettiğini söyleyenler olduğu gibi değişik şekilde mânâlandıranlar olmuşlardır. Kâdı Iyâz gibi bâzı âlimler özetle şöyle yorum yapmışlardır:

Had'a şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyle olur: "Savaş bir kez aldatmaktır." Yâni savaşta düşman, düşmanını bir defa aldatır ve ikincisine ihtiyaç kalmaz. Çünkü birinci hile ile işini bitirmiş olur.

Hud'a şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyle olur: "Savaşın en önemli taktiği hile ve aldatmadır. Başka bir deyimle hile ve aldatma savaşın en büyük bölümünü teşkil eder.

Huda şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyledir: Savaş aldatıcıdır, savaşçıları sürprizlerle karşılaştırabilir. Daha geniş bilgi için Tirmizî'nin şerhi **Tuhfe**'ye başvurulabilir.

Savaşta yapılacak hile, aldatma ve oyunlar müslümanlar tarafından kullanıldığına göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîsle mücâhidleri bu nevî taktik ve manevraları kullanmaya teşvîk buyurmuş olur. Diğer tarafta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mücâhidleri uyararak, düşmanlarının kurabilecekleri tuzaklara düşmemeleri için dikkatlerini çekmiş oluyor.

(٢٩) باب المبارزة والسلب

29 — HASMI İLE DÖVÜŞMEK ÜZERE SAVAŞÇININ MUHÂREBE MEYDANINA ÇIKMASI VE SAVAŞÇININ BERÂBERİNDE BULUNAN EŞYA(NIN HÜKMÜNE DÂİR HADÎSLER) BÂBI

٢٨٣٥ — حدثنا يحيى بن حكيم وحفص بن عمرو، قالا: ثنا عبد الرحمن بن مهدي. ح وحدثنا محمد بن إسماعيل. أنبأنا وكيع قالا: ثنا سفيان عن أبي هاشم الرماني (قال أبو عبد الله: هو يحيى بن الأسود) عن أبي مجلز، عن قيس بن عباد؛ قال: سمعت أبا ذر يقسم: لنزلت هذه الآية في هؤلاء الرهط الستة يوم بدر (هذان خصمان اختصموا في ربهم) إلى قوله (إن الله يفعل ما يريد) في حمزة بن عبد المطلب، وعلي بن أبي طالب، وعبيدة بن الحرث، وعتبة بن ربيعة، وشيبة بن ربيعة، والوليد بن عتبة. اختصموا في الحجج، يوم بدر.

TERCEMESİ

2835) "... Ebû Zerr(-i Gifârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi yemin ederek şöyle demiştir: هذان خصمان اختصموا في ربهم

âyeti Bedir (savaşı) günü şu altı kişilik topluluk hakkında indi: Bunlar Hamza bin Abdilmuttalib, Ali bin Ebî Tâlib, Ubeyde bin el-Hâris (Radıyallâhü anhüm) **ile** (hasımları olan) **Utbe bin Rebîa, Şeybe bin**

Rebîa ve el-Velîd bin Utbe'dir. Bunlar Bedir (savaşı) günü din uğrunda cedelleştiler."

İ Z A H I

Bu hadisi Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Hadiste isimleri geçen üç sahâbî ile onlarla döğüşen üç kâfir Kureyş kabîlesindendir. Hamza (Radıyallâhü anh) ile Ali (Radıyallâhü anh) Hâşim'in oğullarındandır. Ubeyde (Radıyallâhü anh) da Muttalib'in oğullarındandır. Müşrik olan hasımları ise Abd-i Şems bin Abd-i Menâf'ın oğullarındandır.

Ebû Dâvûd "Mübâreze" bâbında Ali (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadîste Bedir savaşında bunların döğüşmeleri ile ilgili olarak şu bilgi verilmiştir: Hadîsin meâli şöyledir:

"Ali (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre (Bedir savaşı günü) Utbe bin Rebîa (kâfirlerin saffından çıkarak) ileri geldi. Arkasında oğlu (Velîd) ve kardeşi (Şeybe) geldi. Sonra Utbe (meydan okuyarak):

Kim (bizimle) cenkleşmeye çıkacak? diye bağırdı. Bunun üzerine Ensâr-i Kirâm'dan üç genç (onlarla cenkleşmek üzere) meydana fırladılar. Utbe:

Siz kimsiniz? diye sordu. Gençler kimler olduklarını ona bildirdiler. Utbe:

Sizle görülecek bir işimiz yok. Biz amca oğullarımızı istiyoruz (yâni Kureyş'ten olan emsâlimiz meydana çıksın), dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Kalk Yâ Hamza, kalk yâ Alî, kalk yâ Ubeyde bin el-Hâris (bin el-Muttalib), buyurdu. Bunun üzerine Hamza, Utbe'ye doğru gitti, ben de Şeybe'ye yöneldim. (İkimiz hasımlarımızı öldürdük) Ubeyde ile Velîd biribirine birer darbe indirip ikisi de biribirini yaraladılar. Sonra biz, Velîd'e yönelip onu da öldürdük ve (yaralanan) Ubeyde'yi taşıdık."

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Şerhü's-Sünne'de: Bu hadîs, kâfirlerle yapılan savaşta mübâreze, yâni hasmı ile döğüşmek üzere mücâhidin meydana çıkıp

döğüşmesinin câizliğine delâlet eder. Mübâreze, kumandanın izniyle olduğu zaman bunun câizliği husûsunda ihtilâf yoktur. Fakat kumandanın izniyle olmadığı zaman bunun câizliği husûsunda ihtilâf vardır: Bir cemaâta göre yine câizdir. M â l i k ile Ş â f i i de bu görüştedir, diye bilgi verilmiştir.

H a t t â b î de özetle şöyle der: Hadîs, kumandanın izni olsun veyâ olmasın mübârezenin câizliğine delâlet eder. Çünkü H a m z a (Radıyallâhü anh) ile A l i (Radıyallâhü anh)'ın mübâreze-ye çıkmaları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izniyle idi. Ensârî gençlerin mübârezesi, yâni meydana çıkmaları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izniyle değildi. Buna rağmen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), o gençlerin çıkmalarına itiraz etmedi.

Hadîste anılan âyet H a c sûresinin 19. âyetidir. Bu âyetin meâli şöyledir:

"Bu iki zümre (mü'min, kâfir) **iki hasımdır ki, kendi Rableri hakkında cedelleştiler. O küfreden zümre için ateşten elbise biçilmiştir. Başlarına da kaynar su dökülecektir."**

Bu hadîse göre anılan âyet, B e d i r savaşında döğüşen ve isimleri hadîste anılan üç sahâbî ile üç hasımları hakkında nâzil olmuştur. Âyetin iniş sebebi hakkında başka rivâyetler de vardır. **Tefsîr** kitablarında geniş bilgi mevcuttur.

Bir noktayı belirteyim: Hadîste bu âyetin devamı gibi görülen; إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ = **"Şüphesiz, Allah istediğini yapar"** nazm-i celili ayni sûrenin 14. âyetinin sonudur. Bunun 19. âyet ile beraber anılmasının hikmetini ve sebebini bilemedim. Ancak şu ihtimal hatıra gelir: Bilindiği gibi âyetlerin iniş sırası **Mushaf**'daki sıraya göre değildir. Bu itibarla 14. âyet 19. âyetle beraber ve ayni sebeple inmiş olabilir. Bu durum incelenmelidir. Allah en iyi bilendir.

٢٨٣٦ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا أَبُو الْعُمَيْسِ وَعِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: بَارَزْتُ رَجُلًا فَقَتَلْتُهُ. فَنَفَّلَنِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ سَلَبَهُ.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات.

TERCEMESİ

2836) "... Seleme bin el-Ekva *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir kere kâfir) bir adamla savaşıp onu öldürdüm. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun selebini (beraberindeki eşyasını) bana verdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ (güvenilir) zâtlardır.

٢٨٣٧ – حدثنا محمد بن الصبّاح . أنبأنا سفيان بن عيينة عن يحيى بن سعيد ، عن عمرو بن كثير بن أفلح ، عن أبي محمد ، مولى أبي قتادة ، عن أبي قتادة ؛ أن رسول الله ﷺ نفّله سلب قتيل ، قتله يوم حنين .

TERCEMESİ

2837) "... Ebû Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisinin Huneyn (savaşı) günü öldürdüğü (kâfir) bir maktûlün selebini (yâni beraberindeki eşyayı) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine vermiştir."

٢٨٣٨ – حدثنا علي بن محمد . ثنا أبو معاوية . ثنا أبو مالك الأشجعي عن نعيم ابن أبي هند ، عن ابن سمرة بن جندب ، عن أبيه ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من قتل فله السلب » .

في الزوائد : في إسناده سليمان بن سمرة بن جندب . ذكره ابن حبّان في الثقات . وقال ابن القطان : حاله مجهول . وباقي رجاله موثقون .

TERCEMESİ

2838) "... Semüre bin Cündüb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim (bir kâfiri) öldürürse seleb (yâni o kâfirin beraberindeki eşya) o kimseyedir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Süleymân bin Semüre bin Cündüb bulunur. İbn-i Hibbân onu sıkâ (güvenilir) zâtlar arasında anmıştır. İbnü'l-Kattân da: Onun hâli mechûldur, demiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

İ Z A H I

S e l e m e (Radıyallâhü anh) ile S e m ü r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir. E b û K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise B u h â r î, M ü s l i m ve T i r m i z î tarafından da rivâyet edilmiştir.

Seleb: Savaşan kimsenin beraberinde bulunan giyecek, silâh ve diğer eşyalardır. Cumhûr böyle târif etmiştir. A h m e d'e göre savaşan kişinin beraberinde bulunan hayvanı selebten sayılmaz. Ş â f i î'ye göre ise seleb silâhtan ibârettir. Yâni savaşçının beraberinde bulunan diğer eşya selebe dâhil değildir.

Bu hadîslere göre savaşta müslüman mücâhidin öldürdüğü düşman üzerinde ve beraberinde bulunan eşya ganîmet malına dâhil edilmeyip öldüren mücâhide verilir.

T i r m i z î, E b û K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini rivâyet ettikten sonra: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ashâbından ve başkalarından teşekkül eden âlimlerden bir grub bu hadîsle amel etmişlerdir. E v z â î, Ş â f i î ve A h m e d'in fetvâları da böyledir. İlim adamlarından bâzıları da: Devlet başkanı seleb'den beşte bir hisseyi çıkarabilir, yâni dilerse seleb'in beşte dördünü kâtil mücâhide verir ve kalan beşte birini uygun gördüğü yolda harcayabilir, demiştir. S e v r î de der ki: **Nefel**: Devlet başkanının: Kim (savaşta düşmanların malından) ne elde ederse o mal, o kimseyedir ve kim bir kâfiri öldürürse onun selebi, yâni beraberindeki mal o kimseyedir, demesidir. Bu hüküm câizdir ve bu nevî maldan humus, yâni beşte bir hisse, çıkarılmaz. İ s h â k da şöyle demiştir: Seleb, kâtilin hakkıdır. Ancak büyük bir meblâğ tutarsa devlet başkanı onun beşte birini alakoyabilir. Nitekim Ö m e r b i n e l - H a t t a b (Radıyallâhü anh) öyle yapmıştır, diye bilgi verir.

Tuhfe yazarının beyânına göre H a n e f i l e r ile M â l i k i l e r: Kâfiri öldüren mücâhid, selebi alma hakkına sâhip değildir. Ancak devlet başkanı selebin öldürene âit olduğunu söylemişse o zaman seleb kâtilin hakkı olur, demişlerdir.

Tuhfe yazarı bu arada şöyle der: Cumhûra göre kâtil mücâhid, seleb'i alma hakkına sâhibtir. Mücâhidlerin başında bulunan kumandan selebin kâtile âit olduğunu önceden söylemiş olsun veyâ olmasın netice değişmez. Cumhûr, bu görüşünde E b û K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine dayanır. Açık olan hüküm de budur.

(٣٠) باب النارة والبيات وقتل النساء والصبيان

30 — (KÂFİR DÜŞMANLARA) SALDIRMAK, GECELEYİN BASKIN YAPMAK VE (BU ARADA) KADINLARI VE ÇOCUKLARI ÖLDÜRMEK BÂBI

٢٨٣٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : ثنا الصَّعْبُ بْنُ جَثَّامَةَ ؛ قَالَ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَهْلِ الدَّارِ مِنَ الْمُشْرِكِينَ يُبَيَّتُونَ ، فَيُصَابُ النِّسَاءُ وَالصِّبْيَانُ ؟ قَالَ «هُمْ مِنْهُمْ» .

TERCEMESİ

2839) "... Es-Sa'b bin Cessâme *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: (Bir kere) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **müşrik** (muhârib)**lerden âile sâhibi olanlara** (İslâm mücâhidleri tarafından) **geceleyin baskın düzenleniyor** ve (bu arada ayırd edilemeyerek) **onların kadınları ve erginlik çağına varmamış çocukları da isâbet alıyor** (yaralanıyor, öldürülüyor), diye **soru soruldu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Onlar da müşrikler (toplumun)**dandır» buyurdu."**

İZAHI

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sâhiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Soru sâhibinin râvî e s - S a ' b (Radıyallâhü anh) olduğu, E b û D â v û d ile İ b n - i H i b b â n'ın rivâyetlerinde belirtilmiştir.

K a s t a l â n î: Peygamber'in maksadı müşriklerin kadınlarını ve çocuklarını bile bile öldürmenin mübahlığı değildir. Maksad, müşriklerin erkeklerini öldürebilmek için kadınlarını ve çocuklarını öldürmek zarûreti olduğu zaman bunların öldürülmesinin câizliğidir. Müşriklerin kadınlarını ve çocuklarını öldürmeden erkeklerini öldürmek mümkün ise kadınlarını ve çocuklarını öldürmek câiz değildir. Çünkü diğer bâzı hadîsler, müşriklerin kadınlarını ve çocuklarını öldürmeyi yasaklamıştır, der.

K a s t a l â n î'nin işâret ettiği hadislerden ikisi bu bâbın 2841 ve 2842 nolu hadîsleridir.

H a t t â b î de şöyle der: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: **"Müşriklerin kadınları ve çocukları onların câmiasındandır"** hadîsinden maksadı, kadın ve çocukların dînî hükümler konusunda âile reisine tâbi olmasıdır. Yoksa Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müşriklerin çoluk çocuklarını kasden öldürmeyi mübah kılmış değildir. Bunun mübahlığı ancak ayırd etmenin mümkün olmadığı durumlara ve zamanlara âittir. Meselâ, müşrikler çoluk çocuklarıyla birlikte bir vapurda veyâ bir kale'de iken ve müşrikler ile müslümanlar arasında savaş devam ederken bu gibi durumlarda vapuru batırmak ve kale'yi yıkmak mübahtır.

Müslümanlarla savaşan müşriklerin kadınlarını ve çocuklarını öldürme konusuna âit ilim ehlinin görüşlerini bu bâbın son hadîsinin izahı bölümünde inşâallah vereceğim.

٢٨٤٠ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. أَنْبَأَنَا وَكِيعٌ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: غَزَوْنَا، مَعَ أَبِي بَكْرٍ، هَوَازِنَ، عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ. فَأَتَيْنَا مَاءً لِبَنِي فَزَارَةَ فَعَرَّسْنَا. حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ الصُّبْحِ شَنَنَّاهَا عَلَيْهِمْ غَارَةً. فَأَتَيْنَا أَهْلَ مَاءٍ فَبَيَّتْنَاهُمْ، فَقَتَلْنَاهُمْ. تِسْعَةَ أَوْ سَبْعَةَ أَبْيَاتٍ.

T E R C E M E S İ

2840) "... Seleme bin el-Ekva' *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hayatta iken biz Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh)'ın **kumandasında Hevâzin savaşma gittik ve Benî Fezâre kabîlesine âit bir suya varıp gecenin sonunda konakladık. Nihâyet fecir zamanı olunca onlara yaygın bir baskın yaptık. Sonra biz başka bir su sâhibi olan âilelerin olduğu yere vardık. Bunlara da geceleyin baskın yapıp dokuz veyâ yedi aşîret olan bunları da öldürdük."**

Bir Hâl Tercemesi

Es-Sa'b bin Cessâme (R.A.) el-Leysî el-Hicâzî, sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadîsini müştereken rivâyet etmişlerdir. Buhârî, ayrıca onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvîsi İbn-i Abbâs (R.A.)'dır. Başka râvisi yoktur. Kütüb-i Sitte sâhipleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hülâsa: 173)

٢٨٤١ – حدثنا يحيى بن حكيم. ثنا عثمان بن عمر. أنا مالك بن أنس عن نافع، عن ابن عمر؛ أن النبي ﷺ رأى امرأة مقتولة في بعض الطريق. فنهى عن قتل النساء والصبيان.

TERCEMESİ

2841) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin fetih seferinde) **yolda öldürülmüş bir kadın cesedini buldu. Bunun üzerine kadınları ve erginlik çağına varmamış çocukları öldürmeyi yasakladı.**"

٢٨٤٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن سفيان، عن أبي الزناد، عن المرقع بن عبد الله بن صيفي، عن حنظلة الكاتب؛ قال: غزونا مع رسول الله ﷺ. فمررنا على امرأة مقتولة قد اجتمع عليها الناس. فأفرجوا له. فقال «ما كانت هذه تقاتل فيمن يقاتل» ثم قال لرجل «انطلق إلى خالد بن الوليد، فقل له: إن رسول الله ﷺ يأمرك، يقول: لا تقتلن ذرية ولا عسيفا».

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا قتيبة. ثنا المغيرة بن عبد الرحمن، عن أبي الزناد، عن المرقع عن جده رباح بن الربيع، عن النبي ﷺ، نحوه.

قال أبو بكر بن أبي شيبة: يخطئ الثوري فيه.

TERCEMESİ

2842) "... Hanzala el-Kâtib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Biz (bir kere) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **beraberinde bir savaşa gittik. Sonra başında halkın toplandığı öldürülmüş bir kadın cesedine uğradık. Halk Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için dağıldı. Sonra Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu kadın savaşanlar içinde savaşmış değildi», buyurdu. Sonra bir adama:

«Hâlid bin el-Velîd'e git ve ona de **ki: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sana emrederek diyor ki:**

Sakın hiç bir kadını ve (savaştan başka iş için) **kiralanan hiç bir adamı öldürme.»**

... **Rebâh bin er-Rebî** (Radıyallâhü anh) **de Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **bunun mislini rivâyet etmiştir.**

Ebû Bekir bin Şeybe dedi ki: Sevrî kendi rivâyetinde yanılıyor."

İZAHI

Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde:

"**Seleme** (Radıyallâhü anh): **O gece müşriklerden yedi aşiret halkını ben kendi elimle öldürdüm**", demiştir.

Bu hadîs de savaş hâlinde müşriklerin evlerine gece baskını düzenlemenin ve baskın esnâsında kadınları ve çocukları ayırd etmek mümkün olmadığı takdirde ev halkından erkekleri öldürürken bu meyanda kadınları ve çocukları da öldürmenin câizliğine delâlet eder. 2839. hadîsin izahında bu durum belirtilmişti.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs savaşta kadınları ve çocukları bile bile öldürmenin yasaklığına delâlet eder. **Avnü'l-Mabûd** yazarı bu hadîsin şerhinde: Bu hadîs, savaşta kadınları ve çocukları öldürmenin câiz olmadığına delîldir. Mâlik ve Evzâî de böyle hükmetmişlerdir. Bu iki âlimin görüşüne göre bunlar hiç bir durumda öldürülemezler. Şâfiî ve Kûfe âlimlerine göre ise kadın, savaşa katıldığı zaman öldürülmesi câizdir, der.

Bu bâbın son hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi iki senedle rivâyet etmiştir. Birinci senede göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile beraber savaşa katılıp hadîsi rivâyet eden sahâbî Hanzala el-Kâtib (Radıyallâhü anh)'dır. İkinci senede göre savaşa katı-

lıp hadîsi rivâyet eden sahâbî R e b â h b i n e r - R e b î (Radıyallâhü anh)'dır. Müellifimizin şeyhi E b û B e k i r b i n E b î Ş e y b e demiş ki: Birinci senedde S ü f y â n - i S e v r î yanılmıştır. Yâni savaşa katılıp olayı anlatan zât H a n z a l a değil, R e b â h'tır. E b û D â v û d da bu hadîsi R e b â h b i n e r - R e b î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

H a t t â b î bu hadîsin izahında: Bu hadîs, kadının savaştığı zaman öldürülmesinin câizliğine delâlet eder. Çünkü görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadının öldürülmesinin haramlığına gerekçe olarak kadının savaşmamasını göstermiştir. Şu halde kadın savaşa katıldığı zaman öldürülmesi câizdir. Hadîsten bu netice çıkarılır.

Asîf: Kiralanan ve tâbi olan demektir, der.

S i n d î: de: Hadîste öldürülmesi yasaklanan kiralık adamdan maksad çobanlık gibi hizmetler için kiralanan kimse olsa gerek. Savaşmak üzere kiralanan kimse kasdedilmiş değildir, der.

Zürriyyet: İnsan nesli demektir. Burada kadınlar mânâsında kullanılmıştır. Çünkü hadîs, öldürülen kadın hakkındadır.

(٣١) باب التحريق بأرض العدو

31 — (SAVAŞTA) DÜŞMAN ÜLKESİNDE (BİNALARI, AĞAÇLARI VE ZİRAATLARI) YAKTIRMAK BÂBI

٢٨٤٣ – حدثنا محمد بن إسماعيل بن سمرة. نا وكيع عن صالح بن أبي الأخضر، عن الزهري، عن عروة بن الزبير، عن أسامة بن زيد؛ قال: بعثني رسول الله ﷺ إلى قرية يقال لها أبنى. فقال «ائت أبنى صباحا. ثم حرق».

Hâl Tercemeleri

Seleme (R.A.)'ın hâl tercemesi 688. hadis bölümünde geçmiştir.

Hanzala el-Kâtib (R.A.) bin er-Rebî bin Sayfî et-Temimî el-Üseyyidî Ebû Rebi el-Kûfî sahâbîdir. Sekiz hadîsi vardır. Müslim onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh de onun hadîslerini rivâyet etmişler. Râvîleri Yezîd bin eş-Şihhîr ve Ebû Osmân en-Nehdî'dir. Bu sahâbî Hâlid bin el-Velîd (R.A.) ile beraber Irâk fetihlerine katılmıştır. İbnü'l-Berkî, onun vahiy kâtibliği ettiğini söylemiştir. Ali (R.A.)'den sonra vefât ettiği söylenmiştir. (Hülâsa : 96)

Rebâh bin er-Rebî (R.A.) el-Üseyyidî Ebû Hanzala sahâbîdir. Bunun adının Reyyâh veyâ Riyâh olduğu da söylenmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun bir hadîsini rivâyet etmişlerdir. İki tane hadîsi vardır. Râvîsi el-Mürakka bin Sayfî'dir. (Hülâsa : 114)

Rebâh ile Hanzala isimli bu iki sahâbî, kardeştir.

TERCEMESİ

2843) "... Üsâme bin Zeyd *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni** (bir askerî kuvvet başında) **Übnâ denilen bir köye göndererek:**

«**Sabah**(ın erken saatlerinde âniden) **Übnâ köyüne var** (baskın yap). **Sonra** (evlerini, ekinlerini ve ağaçlarını) **yaktır,» buyurdu.**"

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Übnâ, Askalân ile Remle arasında bir yerin ismidir. El-Karî böyle demiştir. Bu yer Filistin bölgesindedir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde "Übnâ'ya sabahleyin baskın yap" buyurulmuştur. Yâni onlar gâfil ve hazırlıksız iken baskın yap.

Hadîste verilen yaktırma emriyle Übnâ halkının yakılması kasdedilmemiş, onların evleri, ekinleri ve ağaçlarının yakılması kasdedilmiştir. Çünkü insanların yakılmasının yasaklığı Buhârî, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Hamza el-Eslemi (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadiste bildirilmiştir. Düşman ülkesini yıkıp yakmak ise cumhûra göre câizdir. Bu husûsa âit geniş bilgi bundan sonra gelen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

٢٨٤٤ – حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنبأنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛
أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَقَطَعَ. وَهِيَ الْبُوَيْرَةُ. فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ
(مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً) الْآيَةَ.

TERCEMESİ

2844) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (muhasara esnâsında) **Benî Nadîr'in yaş hurma ağaçlarını** (savaş gereği olarak) **yaktırdı ve kestirdi. Bu mıntıka,** (Benî Nadîr'in hurmalığı olan) **Büveyre** (denilen mevkî)**dir. Bunun üzerine Allah** (Azze ve Celle);

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً... = "(İnkârcı kitâb ehlinin yurtlarında) **herhangi hurma ağacını kestinizse veyâ kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa** (bu hareketiniz) **Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir." âyetini indirdi."**

٢٨٤٥ — حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ ، وَقَطَعَ . وَفِيهِ يَقُولُ شَاعِرُهُمْ :

فَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُوَيْرَةِ مُسْتَطِيرُ

TERCEMESİ

2845) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (muhasara esnasında) **Benî Nâdir'in yaş hurma ağaçlarını** (savaş gereği olarak) **yaktırdı ve kestirdi. Onların** (durumunu dile getiren Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **şâiri Hassân bin Sâbit** (Radıyallâhü anh);

فَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُوَيْرَةِ مُسْتَطِيرُ = "(Beni Nadir yahûdilerinin hurmalığı olan) el-Buveyre (mevkiin)**deki yaygın olan yangın** (mü'min olan) **Kureyş eşrâfına kolayca gerçekleşti" şiirini bu olay hakkında söyledi."**

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsi **Kütüb-i Sitte'**nin hepsinde rivâyet edilmiştir. İkinci hadîs **Buhârî** ve **Müslim**'de de rivâyet olunmuştur.

İkinci hadîsteki şiirin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şâiri **Hassân bin Sâbit** (Radıyallâhü anh) tarafından söylendiği **Buhârî** ve **Müslim**'in rivâyetinde belirtilmiştir. Bu itibarla **İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anh)'ın müellifimizin rivâyetindeki **"Onların şâiri"** ifâdesini **Buhârî** ile **Müslim**'in rivâyetlerine uygun olarak terceme etmeye çalıştım. **Hassân bin Sâbit** (Radıyallâhü anh)'a **"Onların şâiri"** demekten maksad onlar hakkında şiir yazan olmasındandır. Yoksa sanıldığı gibi **Beni Nadîr** yahûdîlerinden olan şâir mânâsı kasdedilmemiştir.

BENÎ NADİR YAHÛDÎLERİ HAKKINDA ÖZLÜ BİLGİ

Medîne-i Münevvere'de üç kısım yahûdîler vardı: Benî Nadir, Benî Kurayza ve Benî Kaynuka. Bunların bâzısı Medîne-i Münevvere içinde, bir kısmı da civârında ikâmet ediyordu. Benî Nadîr ile Benî Kurayza yahûdîlerinin müstahkem yurtları Medîne-i Münevvere'ye yaklaşık 10 kilometre mesâfede idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicret buyurduğu zaman bunlarla ayrı ayrı andlaşma akdetmişti. Andlaşmada yahûdîlere can ve mal emniyeti verilmişti. Buna karşılık gerektiğinde yahûdîler maddî yardımda bulunmayı taahhüt etmişlerdi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âmir oğullarından iki kişinin diyetini, yâni kan bahasını ödemek için Benî Nadîr'den yardım istemek için bunların yurtlarına gitmişti. Beraberinde bir kaç sahâbî vardı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlardan yardım isteyince başlangıçta yahûdîler yardım etmeyi kabullendiler ve görüşme esnâsında yahûdîler birer birer Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanından ayrılmaya başladılar. Daha sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hakkında bir suikasd düzenlemeye başladılar. Bir duvarın dibinde oturan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üzerine damdan bir taş atıp öldürmeyi plânladılar. Ama Cebrâîl (Aleyhisselâm) onların plânını derhal Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberindeki sahâbîleriyle hemen orayı terkedip Medîne-i Münevvere'ye sâlimen döndüler.

İbn-i Sa'd'ın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların menfûr suikasdlerini sahâbîlerine bildirdi ve Benî Nadir'e on gün mehil vererek bu süre içinde bölgeyi terketmelerini, aksi takdirde öldürüleceklerine Muhammed bin Mesleme aracılığıyla ilgililere tebliğatta bulundu. Benî Nadîr yahûdîleri ilk günlerde göç etmeye hazırlandılar ise de Medîne'deki münâfıkların destekleme vaadine kapılarak gitmemeye karar verdiler. Sonra bu kararı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e duyurarak: Biz yurdumuzu terketmeyeceğiz. Elinden ne gelirse yap. Biz buna karşı koymaya hazırız, diyerek üstelik meydan okudular. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yahûdîlere karşı savaş ilân ederek Benî Nadîr üzerine yürüdü. Onların yurtları on beş veyâ yirmi beş gün muhasara altında tutuldu. Ne Medîne'deki münâfıklar, ne de Benî Kurayza yahûdîlerin onlarm yardımına geldi. İşte bu

muhâsara esnâsında düşmanın siper etmesi kuvvetle muhtemel olan hurma bahçelerinin yakılması ve ağaçlarının kesilmesi savaş gereği olarak emredildi. Ağaçlar yakılıp kesilince yahûdîler :

Ey Muhammed! Sen halkı fesattan menettiğini iddiâ ediyorsun. Ama kendin yaş hurma ağaçlarını yaktırıp kestiriyorsun, diye bağırıp çağırdılar. Onların çıkardıkları feryad üzerine bâzı müslümanların kalblerine de şüphe ve tereddüd girmişti. Yahûdîleri cevablamak ve müslümanların kalbine gelen şüpheyi gidermek üzere birinci hadîste anılan âyet indirildi. Âyetin tamamının meâli şöyledir :

"Herhangi hurma ağacını kestinizse veyâ kökleri üzerine dikili bıraktınızsa (bu hareketiniz) **hep Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir."** (Haşr : 5)

Bu âyet-i kerîme hakkında geniş bilgi edinmek için tefsîr kitablarına mürâcaat edilmelidir.

Dehşet verici muhasaranın devam etmesi karşısında dayanamayan yahûdîler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den bölgeyi terk etmek için güvence istediler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de onlara güvence verdi. Bunun üzerine muhasaraya son verildi ve yahûdîler beraberlerinde götürebildikleri eşyalarla bölgeyi terkettiler. Bir kısmı Şam'a, bir kısmı da Filistin'e gidip yerleştiler.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜM

Nevevi bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der :

"Bu hadîs, savaş esnâsında kâfir düşmanların yaş ağaçlarını kesmenin ve yakmanın câizliğine delâlet eder. El-Kâsım oğlu Abdurrahman, Nâfi Mevlâ İbn-i Ömer, Mâlik, Sevrî, Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed, İshâk ve Cumhûr bu hadîsle amel etmişlerdir. Ebû Bekr-i Sıddîk, el-Leys bin Sa'd, Ebû Sevr ve Evzâî ise bunun câiz olmadığını söylemişlerdir."

Avnü'l-Mabûd yazarı da **Sübülü's-Selâm**'dan naklen şu bilgiyi verir :

"Cumhûr, savaşta düşmanın yurdunu yakıp yıkmanın câizliğine hükmetmiştir. Evzâî ile Ebû Sevr ise bunun yasaklığına hükmederek, Ebû Bekr-i Sıddîk (Radıyallâhü anh)'ın kendi askerlerine böyle bir şey yapmamalarını tavsiye etmesini delîl göstermişlerdir. Ancak cumhûr onlara şöyle cevab vermiştir: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) asker gönderdiği ülkenin müslümanların eline geçeceğini bildiği ve bu inançta olduğu için anılan tavsiyede bulunmuştu."

(٣٢) باب فداء الأسارى

32 — ESİRLERİ FİDYE KARŞILIĞINDA KURTARMAK BÂBI

٢٨٤٦ — حدّثنا علي بن محمد ومحمد بن إسماعيل؛ قالا: ثنا وكيع عن عكرمة ابن عمار، عن إياس بن سلمة بن الأكوع، عن أبيه؛ قال: غزونا، مع أبي بكر، هوازن على عهد رسول الله ﷺ. فنفّلني جارية من بني فزارة، من أجمل العرب. عليها قشع لها. فما كشفت لها عن ثوب حتى أتيت المدينة. فلقيني النبي ﷺ في السوق، فقال «لله أبوك! هبها لي» فوهبتها له. فبعث بها، ففادى بها أسارى من أسارى المسلمين، كانوا بمكة.

TERCEMESİ

2846) "... Seleme bin el-Ekva *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın beraberinde (yâni emrinde) Hevâzin (kabîlesi) savaşına gittik. (Kumandanımız) Ebû Bekir Benî Fezâre (kabîlesin)den olup Arabların en güzellerinden bir genç kızı bana ganîmet payımdan ayrı olarak verdi. Kızın üstünde eski bir kürk vardı. Ben Medîne-i Münevvere'ye gelinceye kadar kızın elbisesini açmadım (yâni ona hiç yaklaşmadım). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çarşıda bana rastladı ve yemin ederek:

O kızı bana hibe et, buyurdu. Ben de kızı O'na hibe ettim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kızı göndererek; Mekke'de esîr tutulan müslümanları serbest bıraktırmak için onu fidye olarak verdi."

İ Z A H I

Bu hadîsi M ü s l i m ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen "Kışı" eski kürk mânâsına yorumlandığı gibi deriden mâmul elbise mânâsına da yorumlanmıştır. S e l e m e (Radıyallâhü anh) "Ben Medîne'ye gelinceye kadar kızın elbisesini açmadım" sözü ile ona cinsel ilişkide bulunmadığını kasdetmiştir. S e l e m e ' nin M e d î n e - i M ü n e v v e r e ' ye vardıktan sonra kızı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e hibe edinceye kadar da kıza yaklaşmadığı M ü s l i m ile E b û D â v û d ' un rivâyetinde belirtilmiştir. Yine M ü s l i m ile E b û D â v û d ' un rivâyetlerinde bu kızın, annesiyle beraber esîr edildikleri ifâde edilmiştir. O iki rivâyete göre eski kürk veyâ deriden mâmul elbise kızın annesinin üstünde idi. Rivâyetler arasında zâhiren görülen ihtilâfı bertaraf etmek için bu elbise veyâ eski kürkün hem annenin hem de kızın üstünde olması mümkündür, denilebilir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Kumandan mücâhidlerden herhangi birişine ganîmet hissesinden ayrı olarak ganîmet malından bir mikdar verebilir. Buna Tenfîl denilir. M ü s l i m ile E b û D â v û d ' un rivâyetlerine göre S e l e m e bu kızın dâhil olduğu bir topluluğu kendi eliyle esir etmişti. Böyle bir başarı gösteren mücâhide kumandan takdir ettiği bir mikdar ganîmet malını hisseden ayrı olarak verebilir. Tenfîl yoluyla verilen meblâğın o mücâhidin ganîmet hissesine mahsub edilmesi görüşünde olan ilim ehli bu hadîsi de bu yolda yorumlarlar.

2. Hadîste geçen; لِلّٰهِ أَبُوكَ = "Baban Allah içindir" sözünün yemin hükmünde olduğu E b ü ' l - B a k a tarafından ifâde edildiğinden tercemede bu yorumu dikkate aldım. Yeminlerle ilgili geniş bilgi sünenimizin 11. kitâbından geçen hadîsler bölümünde verilmiştir. Şunu söyleyeyim: Hadîs böyle söz söylemenin câizliğine delildir.

3. Müslümanlardan esir edilenleri fidye karşılığı kurtarmak meşrûdur.

4. Esîr edilen müslüman erkeklerin esîr tutulan kâfir kadınlarla mübâdelesi meşrûdur.

5. Düşmandan esir edilen kadın ile yetişkin kızını birbirinden ayırmak câizdir. (Bu hüküm M ü s l i m ile E b û D â v û d'un rivâyetinden çıkarılır.) N e v e v î, bu husûsta âlimler arasında ihtilâf olmadığını beyân etmiştir.

6. Müslümanlardan esir tutulanları esâretten kurtarmak veyâ müslümanların genel yararlarını gerçekleştirmek için Devlet başkanı, mücâhidlerden fedakârlık ve elde etmiş oldukları ganîmet malından bir mikdarını hibe mâhiyetinde isteyebilir. Bu istek, yeni müslüman olmuş mühtedîleri İslâmiyet'e ısındırmak gâyesiyle bunlara verilmek için de olabilir. H u n e y n ganîmet malında bu uygulama olmuştu.

(٣٣) باب ما أحرز العدوّ ثم ظهر عليه المسلمون

33 — (SAVAŞÇI) DÜŞMAN, (BİR MÜSLÜMANA ÂİT) MALI ELDE EDER SONRA MÜSLÜMANLAR DÜŞMANI MAĞLÛB EDER (VE BÖYLECE GANÎMET MEYÂNINDA MÜSLÜMANLARIN ELİNE GEÇEN O MALIN HÜKMÜNE DÂİR HADÎS) BÂBI

٢٨٤٧ — حدّثنا عليّ بن محمّد. ثنا عبد الله بن نمير، عن عبيد الله، عن نافع عن ابن عمر؛ قال: ذهبت فرس له. فأخذها العدوّ. فظهر عليهم المسلمون. فردّ عليه في زمن رسول الله ﷺ.

قال: وأبق عبد له. فلحق بالرّوم. فظهر عليهم المسلمون. فردّه عليه خالد ابن الوليد، بعد وفاة رسول الله ﷺ.

TERCEMESİ

2847) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisinin bir atı (düşman tarafına) gitmiş ve (savaşçı) düşman atı yakalamıştı. Sonra müslümanlar düşmanı mağlûb etmiş (ve at da ganîmet meyânında geri getirilmiş)ti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında atı kendisine iâde edilmiştir.

İbn-i Ömer: Ve kendisinin bir kölesi kaçarak Rumlara iltihak etmiş ve sonra müslümanlar Rumları mağlûb edince Hâlid bin el-Ve-

lid (Radıyallâhü anh) köleyi kendisine iâde etmiş. Bu (olay) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra olmuş, demiştir."

İ Z A H I

Bu hadisi B u h â r î de rivâyet etmiştir. E b û D â v û d da bunun bir benzerini rivâyet etmiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

"Bu hadîs, savaşan kâfirlerin elde ettikleri müslümanların mallarına mâlik sayılamıyacağını ve mücâhidlerimiz bu malı geri aldıkları zaman ganîmet malı taksim edilmeden önce veyâ sonra mal sâhibinin bunu alma hakkına sâhip olduğunu söyleyen Ş â f i i ve bir grub âlim için bir delildir. M â l i k, A h m e d ve diğer bâzı âlimlere göre mal sâhibi, malını ganîmetin taksiminden önce alabilir. Fakat taksim işi bittikten sonra alamaz. Ancak kıymetini vermek sûretiyle alabilir. E b û H a n î f e de bu görüştedir. Şu farkla ki, kaçan köle bu hükmün dışındadır. E b û H a n i f e'ye göre kaçan köleyi ganîmetin taksiminden önce de sonra da sâhibi alma hakkına hâizdir. K a s t a l â n î böyle demiştir."

(٣٤) باب الغلول

34 — GÜLUL (YÂNİ GANÎMET MALINI ÇALMAK) BÂBI

٢٨٤٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ؛ قَالَ: تُوُفِّيَ رَجُلٌ مِنْ أَشْجَعَ بِخَيْبَرَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ» فَأَنْكَرَ النَّاسُ ذَلِكَ، وَتَغَيَّرَتْ لَهُ وُجُوهُهُمْ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَالَ «إِنَّ صَاحِبَكُمْ غَلَّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».

قَالَ زَيْدٌ: فَالْتَمَسُوا فِي مَتَاعِهِ، فَإِذَا خَرَزَاتٌ مِنْ خَرَزِ يَهُودَ، مَا تُسَاوِي دِرْهَمَيْنِ.

T E R C E M E S İ

2848) "... Zeyd bin Hâlid el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Hayber (savaşın) da Eşca' (kabîlesin) den bir adam öldü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mücâhidlere) :

Arkadaşınızın cenâze namazını siz kılınız (yâni ben kılmayacağım) buyurdu. (Adamın hâlini bilmedikleri için) sahâbîler bu duruma şaştılar ve (üzüntüden) yüzleri değişti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbîlerinin vaziyetlerini görünce:

«Sizin arkadaşınız, Allah yolunda ganîmet malından çalmıştır» buyurdu.

(Hadisin râvîsi) Zeyd demiştir ki: Bunun üzerine sahâbîler adamın eşyasında arama yaptılar. Yahûdîlerin boncuklarından iki dirhem (bile) etmeyen boncuklar buldular."

٢٨٤٩ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَالِمِ ابْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو؛ قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةُ فَمَاتَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «هُوَ فِي النَّارِ» فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ. فَوَجَدُوا عَلَيْهِ كِسَاءً أَوْ عَبَاءَةً، قَدْ غَلَّهَا.

T E R C E M E S İ

2849) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (yol) ağırlığı (eşyası) üzerinde bekçilik eden, Kerkere isimli bir adam vardı. Bu adam (bir gün) öldü. Ölümünden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Bu adam cehennemdedir, buyurdu. Sahâbîler (bunun sebebini öğrenmek için) gidip baktılar ve adamın üstünde ganîmet malından çaldığı bir elbise veyâ bir abâ buldular."

٢٨٥٠ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي سِنَانٍ عِيسَى بْنِ سِنَانٍ، عَنْ يَعْلَى بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ؛ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ، إِلَى جَنْبِ بَعِيرٍ مِنَ الْمَقَاسِمِ. ثُمَّ تَنَاوَلَ شَيْئًا مِنَ الْبَعِيرِ. فَأَخَذَ مِنْهُ قَرَدَةً. يَعْنِي وَبَرَةً.

فَجَعَلَ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ. ثُمَّ قَالَ «يَاأَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ هٰذَا مِنْ غَنَائِمِكُمْ أَدُّوا الْخَيْطَ وَالْمِخْيَطَ، فَمَا فَوْقَ ذٰلِكَ، فَمَا دُونَ ذٰلِكَ . فَإِنَّ الْغُلُولَ عَارٌ عَلَى أَهْلِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَشَنَارٌ وَنَارٌ» .

فى الزوائد : فى إسناده عيسى بن سنان . اختلف فيه كلام ابن معين . قال : لين الحديث وليس بالقوى ، قيل : ضعيف وقيل : لابأس به . وذكره ابن حبان فى الثقات . وباقى رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

2850) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşı) günü ganîmet malından bir devenin yanında bize namaz kıldırdı. Namazdan sonra deveden bir tüy alıp mübârek iki parmağı arasına koydu. Sonra (cemaâte hitâben) :

«Ey insanlar! Şüphesiz bu (tüy taneciği bile) sizin ganîmetlerinizdendir. (Artık) ipliği, iğneyi, bundan değerli olanı ve bundan değerce düşük olanı ödeyiniz (yâni bana teslim ediniz). Çünkü ganîmet malından bir şey çalmak kıyâmet günü sâhibine şüphesiz bir utançtır, bir ayıptır ve bir ateştir», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde İsâ bin Sinân bulunur. İbn-i Muîn onun hakkında muhtelif sözler söylemiş ve: Onun hadîsi gevşektir, kuvvetli değildir. Bir kavle göre zayıftır ve diğer bir kavle göre rivâyetinde bir beis yoktur, demiştir. İbn-i Hibbân ise onu sıkâ (güvenilir) râviler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri sıkâ zâtlardır.

İZAHI

Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî ile Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in eşyası başında bekçilik ettiği beyân edilen adamın isminin "Kerkere", "Kirkire" ve "Kerkire" şeklinde okunduğuna dâir rivâyetler mevcuttur. Bu adamın cehennemde olduğuna dâir cümlenin mânâsıyla ilgili olarak el-Fetih'te: Yâni bu adam ganîmet malında hiyânet ettiği için tâzib edilir veyâ Allah kendisini bağışlamazsa cehennemliktir, diye yorum yapılmıştır.

Bu iki hadîs, ganîmet malmdan az veyâ çok herhangi bir şeyi çalmanın haramlığına delâlet eder. N e v e v î ganîmet malında hiyânet etmenin büyük günahlardan sayıldığına dâir icmâ bulunduğunu söylemiştir.

U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid nevindendir. Bu da ganîmet malından az veyâ çok herhangi bir şeyi çalmanın haramlığına delâlet eder. Bu hadîste geçen "**Şenâr**" ayıp ve âr mânâsınadır. Âr ve ayıp ise dilimizde kullanılan kelimelerdir. Noksanlık, eksiklik, utanç ve kusur anlamlarını ifâde ederler.

(٣٥) باب النفل

35 — NEFEL (YÂNİ MÜCÂHİD'E GANİMETTEKİ PAYINDAN FAZLA OLARAK VERİLEN MAL) BÂBI

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce "**Nefel**" kelimesi hakkında özlü bilgi verelim:

H a t t â b î : Nefel, taksimatla kişiye düşen hisseden fazla olarak verilen maldır. Farzdan başka işlenen fazla ibâdete verilen **Nâfile** ismi bu kökten türemedir, demiştir.

Kamûs'ta da: Nefel, ganimet malı ve bir şeyi hibe etmek, hibe edilen mal mânâsınadır. Bunun çoğulu **Enfâl** ve **Nifâl**'dır, denilmiştir.

En-nihâye'de ise: Nefel, ganîmet malıdır. Çoğulu **Enfâl**'dır. **Nefl** ve **Nefel** fazlalıktır. Kumandan elde edilen ganîmet malının tamamını taksim etmeden önce hiç bir mücâhid'e, hissesinden fazla olarak bir şey veremez. Taksimat işi bittikten sonra ganimetten ayrılan beşte bir hisseden dilerse bâzı mücâhidlere birşey verebilir. Ganîmet malının taksiminden önce kimseye böyle bir şey veremez, denilmiştir.

Nefel ismi verilen mükâfatın ganîmetin tümünden mi, yoksa hangi kısmından verileceğine dâir bilgiler bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

Bu hadîslerde geçen "**Nefel**" kelimesi mücâhid'e hissesinden fazla olarak verilen ganîmet malı anlamında kullanılmıştır.

٢٨٥١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد، قالا: ثنا وكيع عن سفيان

عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَفَّلَ الثُّلُثَ بَعْدَ الْخُمُسِ .

TERCEMESİ

2851) "... Habîb bin Mesleme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ganîmetten) **beşte bir hisse**(yi çıkardık)**dan sonra** (kalanın) **üçte birini nefel olarak mücâhidlere verdi.**"

٢٨٥٢ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحٰرِثِ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسٰى، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي سَلَّامٍ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَفَّلَ ، فِي الْبَدْأَةِ ، الرُّبُعَ ؛ وَفِي الرَّجْعَةِ ، الثُّلُثَ .

TERCEMESİ

2852) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **savaş seferinin başlangıcında** (bir müfrezenin kazandığı ganîmetin) **dörtte birini** ve **savaş dönüşünde** (bir müfrezenin kazandığı ganîmetin) **üçte birini nefel olarak** (o müfrezeye) **verdi.**"

İZAHI

Habîb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Ubâde'nin hadîsinde bulunan "**Bed'e**" ve "**Rac'a**" kelimeleri ile hadîsin izahı hakkında Hattâbî şu bilgiyi verir :

Bed'e : Savaş seferinin başlangıcı demektir. Ordu savaş seferine çıktığı zaman bir askerî müfreze (kumandanın emriyle) ordudan ayrılarak bir düşman kuvvetine saldırıp ganîmet elde ettiği zaman, bunun dörtte biri o müfrezeye olurdu ve kalan dörtte üçünde diğer as-

kerler de onlara ortak olurdu. Savaştan dönüldüğü zaman bir askerî müfreze (kumandanın izniyle) tekrar geriye gider düşmana saldırır ve ganîmet malını elde ederse, bu kere kazandıkları ganîmetin üçte biri o müfrezeye olurdu ve kalan üçte ikisinde diğer askerler de onlara ortak kılınırdı. Savaş dönüşü tekrar geriye gidip tekrar savaşan müfrezeye hisselerinden ayrı olarak daha fazla mükâfat verilmesinin sebebi ise savaştan sonra tekrar düşmanla savaşmaya gitmekte zorluğun bulunmasıdır. Çünkü düşman başlangıçta gâfil avlanabilir. Fakat savaş bitiminde derlenip toplanır ve dikkatli olur.

H a b î b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre böyle bir müfreze düşmana hücum ederse elde ettiği ganîmet malından, önce humus yâni beşte bir hisse çıkarılır. Sonra kalanın üçte biri o müfrezeye hisselerinden ayrı olarak verilirdi. Humus olarak önceden ayırd edilen meblâğ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine tahsis edilirdi.

H a b î b'in hadîsi ile U b â d e'nin hadîsi arasında bir ihtilâf yoktur. Nitekim E b û D â v û d'un bir rivâyetinde H a b î b, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mücâhidlere savaş dönüşünde elde ettikleri ganîmetin üçte birini nefel olarak verdiğini ifâde etmekle U b â d e'nin hadîsinin bir benzerini rivâyet etmiş olur. Ancak bu nevi ganîmet malından, önce humus hissesinin çıkarıldığına dâir H a b î b'in hadîsinde bulunan kayıt, U b â d e'nin hadîsinde yoktur.

BU İKİ HADÎSTEN ÇIKARILAN ÖZET ŞUDUR:

Gerek savaş seferinin başlangıcında ve gerekse savaş dönüşü esnâsında bir askerî müfreze düşmanla savaşıp ganîmet malını elde ettiği zaman bunun beştebir nisbetindeki hisse diğer ganîmetlerde olduğu gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine tahsîs edilirdi. Bu hisse çıkarıldıktan sonra müfreze savaş seferinin başlangıcında bunu elde ettiği takdirde dörtte biri ve savaş dönüşü elde ettiği takdirde üçte biri nefel olarak, yâni tüm ganîmet malındaki belirli hisselerinden ayrı olarak verilirdi. Yerde kalan mikdar ise bütün askerler arasında ve diğer ganîmet malı meyânında taksim edilirdi.

Nefel denilen ikrâmın ganîmetin aslından mı, yoksa belirli bir hissesinden mi verildiğine dâir ilmî görüşler:

N e v e v î, M ü s l i m ' in şerhinde şöyle der:

"Nefel, yâni mücâhidlerin bir kısmına hisselerinden fazla olarak ganîmetten bir şeyin verilmesinin meşrûluğu husûsunda âlimlerin icmâ'ı vardır. Ancak hisse dışı verilen nefel'in nereden verileceği noktasında ihtilâf vardır: Bir kavle göre bu meblâğ ganîmet malının tümünden ve taksimattan önce verilir. İkinci kavle göre ganîmetten humus, yâni beştebir nisbetindeki hisse çıkarıldıktan sonra gâzîlere verilmek üzere kalan meblâğdan ödenir. Üçüncü kavle göre ganîmetten çıkarılan beştebir nisbetindeki hissenin beşte birinden ödenir. Yâni devlet başkanının emrine tahsis edilen meblâğdan ödenir. Ş â f i î ' den bu üç görüş de nakledilmiştir. Bu üç görüşün her birisi birer cemaâtten nakledilmiştir. Bizce en sıhhatli görüş sonuncu görüştür. Yâni nefel, devlet başkanının emrine verilen ganîmetin beşte birinin beşte birinden ödenmesi görüşüdür. E b û H a n î f e, M â l i k, İ b n ü ' l - M ü s e y y e b ve diğer bir grub âlim de bu görüşü benimsemiştir. Ganîmetin tümünden verilir, diyenler arasında H a s a n - i B a s r î, E v z â î, A h m e d, E b û S e v r ve başkaları bulunur. Hisse dışı verilen nefel, ancak üstün başarı ve güzel yararlar sağlayan mücâhidlere verilir."

Ganîmet malının tümü hakkında şunu da belirteyim: Düşmanla yapılan savaş neticesinde elde edilen ganîmet malının humus, yâni beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine verilirdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bunu beş paya bölerdi. Bir hisse zâtının emrine tahsis edilirdi. İkinci hisse O'nun yakınlarına verilirdi. Üçüncü hisse yetimlere âitti. Dördüncü hisse fakirlere idi. Beşinci hisse de yolda kalmışlara tahsis edilirdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefâtından sonra zâtına ve yakınlarına âit hisseler de diğer üç sınıfa verilmeye başlanmıştır. E n f â l sûresinin 41. âyeti bu konu hakkındadır.

H a t t â b î, H a b î b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde şu bilgiyi de verir:

Bu hadîs, humus hissesi çıkarıldıktan sonra kalan meblâğ üçte bir oranında nefel verildiğine delâlet eder. Bâzı mücâhidlere hisseleri dışında nefel olarak verilecek mikdar hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: M e k h û l ve E v z â î bu meblâğ üçtebir oranından fazla olamaz, demişlerdir. Ş â f i î ise: Nefel olarak verilecek mikdar hakkında bir tahdîd ve sınırlama yoktur. Bunun takdiri devlet başkanının ictihad ve görüşüne âittir, demiştir.

٢٨٥٣ - حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا أبُو الْحُسَيْنِ. انا رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ. ثنا عَمْرُو
ابْنُ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: لا نَفَلَ بَعْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. يَرُدُّ الْمُسْلِمُونَ
قَوِيُّهُمْ عَلَى ضَعِيفِهِمْ.

قَالَ رَجَاءٌ: فَسَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ مُوسَى يَقُولُ لَهُ: حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ عَنْ حَبِيبِ
ابْنِ مَسْلَمَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَفَّلَ، فِي الْبَدْأَةِ، الرُّبُعَ؛ وَحِينَ قَفَلَ، الثُّلُثَ. فَقَالَ عَمْرُو:
أُحَدِّثُكَ عَنْ أَبِي عَنْ جَدِّي، وَتُحَدِّثُنِي عَنْ مَكْحُولٍ!؟

في الزوائد: إسناده حسن.

TERCEMESİ

2853) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'(in vefâtın)**dan sonra nefel** (yâni mücâhid'e hissesinden fazla bir şey vermek) **yoktur.** (Mücâhid) **müslümanların kuvvetlileri** (kazandıkları ganimetleri) **zayıflarına** (da hisseleri nisbetinde) **verirler.**

(Râvî) **Recâ demiş ki: Ben Süleymân bin Mûsâ'yı Amr bin Şuayb'a şöyle söylerken işittim: Bana Mekhûl, Habîb bin Mesleme** (Radıyallâhü anh)**'den rivâyetle Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in savaş seferi başlangıcında dörtte bir ve savaş dönüşünde üçte bir nisbetinde nefel** (yâni bâzı mücâhidlere hisselerinden fazla olarak) **verdiğini söyledi. Bunun üzerine Amr bin Şuayb** (Süleymân bin Mûsâ'ya): **Ben sana babam aracılığıyla dedemden hadis rivâyet ediyorum. Sen** (hâlâ) **da bana Mekhûl'den hadîs rivâyet ediyorsun? dedi."**

Not: **Bu hadîsin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.**

Habîb bin Mesleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Habîb bin Mesleme el-Fehrî el-Mekkî Ebû Abdirrahman'ın sahâbî olduğu, Şâm halkı, Mıs'ab ez-Zübeyri ve en-Necâdî tarafından ifâde edilmiştir. Râvîleri Dahhâk ve el-Fehrî ve Zeyd bin Câriye'dir. Rumlarla çok savaştığı için kendisine Rûm Habîb'i denilmiştir. İbn-i Sa'd: O, Ermenistân vâlisi iken orada vefât etmiş, demiştir. H. 41 veyâ 42. yılı vefât etmiştir. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun rivâyetlerini almışlardır. (Hülâsa: 71)

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid nevindendir. A m r b i n Ş u a y b'ın dedesi A b d u l l a h b i n A m r b i n e l - Â s (Radıyallâhü anhüm)'dır. A m r'ın buradaki rivâyetine göre nefel, yâni herhangi bir mücâhid'e hissesinden fazla olarak bir şey vermek Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur. O'ndan başka hiçbir kumandan veyâ devlet başkanı böyle bir yetkiye sâhip değildir. Hadîsteki **"Müslümanların kuvvetlileri..."** cümlesinden kasdedilen mânâ şudur: Askerler kumandanla beraber düşmanla savaşa çıktıkları ve askerlerin kuvvetlileri muhârebe ettikleri zaman elde ettikleri ganîmet kuvvetliler ile zayıflar arasında taksim edilir ve savaşa çıkanların hepsi ganîmette ortak olurlar.

A m r b i n Ş u a y b, dedesinden bu meâldeki hükmü rivâyet edince S ü l e y m â n b i n M û s â da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mücâhidlere nefel olarak dağıttığı mikdarın oranını beyân eden H a b î b b i n M e s l e m e'nin hadîsini M e k h û l'den rivâyet etmiş. Fakat, A m r; Ben sana babam aracılığıyla dedemden hadis rivâyet ediyorum. Sen (hâlâ) bana, M e k h û l'den rivâyette bulunuyorsun? demekle S ü l e y m â n'ın rivâyetine karşı çıkmıştır.

S i n d î: A m r'ın, kendisinin rivâyet ettiği hüküm ile S ü l e y m â n'ın rivâyet ettiği hüküm ve hadîsler arasında bir muhâlefet ve çelişki bulunduğunu sandığı için bu çıkışı yaptığı kanaatındayım. Böyle bir zan yoksa çıkış yapmaması gerekirdi. Çünkü iki hadîs ve ihtivâ ettikleri hükümler arasında bir çelişki yoktur. Bana öyle geliyor ki, A m r bir çelişki olduğu zannıyla böyle çıkışmıştır, der.

Çelişki olmaması şu nedenledir: A m r, nefel işinin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsûs olduğunu ve başkasının böyle bir şeye yetkili olmadığını rivâyet edince, S ü l e y m â n b i n M û s â da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı mücâhidlere verdiği nefel'in oranını beyân eden hadisi rivâyet etmiştir.

Nefel hakkındaki ilmî görüşleri bundan önceki hadîslerin izahı esnasında verdim. Oradaki bilgiye sadece şunu ilâve edeyim: A m r b i n Ş u a y b'e göre Nefel işi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur. Başkası böyle bir şeye yetkili değildir.

(٣٦) باب قسمة الغنائم

36 — GANÎMET MALLARINI (GÂZİLER ARASINDA) TAKSİM ETMEK BÂBI

٢٨٥٤ — حدثنا علي بن محمد. ثنا أبو معاوية عن عبيد الله بن عمر، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن النبي ﷺ أسهم، يوم خيبر، للفارس ثلاثة أسهم: للفرس سهمان، وللرجل سهم.

TERCEMESİ

2854) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber (savaşı) günü (ganîmet malından) suvârî'ye üç sehim verdi: At için iki sehim ve adam için bir sehim (tâyin etti.)"

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîse göre suvârî gâzi'ye ganîmet malından üç sehim verilir, yâni suvâri yaya gâzi'nin aldığı payın üç katını alır: Bunlardan bir sehim adam içindir. Diğer iki sehim binit hayvanı içindir.

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:

Cumhûr'a göre yaya gâzi'ye bir pay ve suvârî gâzi'ye üç pay verilir. Paylardan birisi adam için verilir. Diğer iki pay ise biniti sebebiyle verilir. Ebû Hanîfe'ye göre ise suvârî'ye ancak iki pay verilir: Birisi kendisi için, diğeri de biniti içindir. Ali ve Ebû Mûsâ'dan bu görüş rivâyet edilmiştir. Başkaca kimse bu görüşü benimsememiştir.

(٣٧) باب العبيد والنساء يشهدون مع المسلمين

37 — KÖLELER VE KADINLAR, MÜSLÜMANLARIN REFAKATİNDE SAVAŞTA HAZIR BULUNURLAR, BÂBI

٢٨٥٥ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع. ثنا هشام بن سعد، عن محمد بن زيد

ابْنِ مُهَاجِرِ بْنِ قُنْفُذٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَيْرًا، مَوْلَى آبِي اللَّحْمِ (قَالَ وَكِيعٌ: كَانَ لَا يَأْكُلُ اللَّحْمَ) قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ مَوْلَايَ، يَوْمَ خَيْبَرَ، وَأَنَا مَمْلُوكٌ. فَلَمْ يَقْسِمْ لِي مِنَ الْغَنِيمَةِ. وَأُعْطِيتُ، مِنْ خُرْثِيِّ الْمَتَاعِ، سَيْفًا. وَكُنْتُ أَجُرُّهُ إِذَا تَقَلَّدْتُهُ.

TERCEMESİ

2855) "... Âbi'l-Lahm'ın âzadlı kölesi Umeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben köle iken efendimle beraber Hayber savaşına katıldım. Fakat ganîmetten benim için sehim verilmedi de bana eşyanın en âdîlerinden bir kılıç verildi. Ben o kılıcı kuşandığım zaman (boyumun kısalığından veyâ yaşımın küçüklüğünden) kılıcı yerde sürüklüyordum. (Râvî Vekî demiş ki: Umeyr'in efendisi et yemez —olduğu için ona Âbi'l-Lahm künyesi verilmiş— idi.)"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rîvâyet etmişlerdir. Hadîste geçen **"Hursiyy"** eskimiş ev eşyası, eski kab kacak mânâsmadır. Bu gibi eşya ganîmet malının en âdisi sayılır. Bu hadîs, savaşa katılan köle için hür gâziler gibi sehim verilmeyeceğine, ancak sehimden az bir şey verilmesinin meşrûluğuna delâlet eder. Ebû Hanîfe, Şâfiî ve âlimlerin cumhûru bu görüştedir. Mâlik'e göre köleye sehim verilmeyeceği gibi başka bir şey de verilmeyecek. El-Hasan, İbn-i Sîrîn, Nahaî ve el-Hakem ise: Köle düşmanla çarpıştığı takdirde hür mücâhidler gibi kendisi için de normal sehim verilecek, demişlerdir. Âlimlerin bu görüşlerini Nevevî'den naklen verdim.

Umeyr (Radıyallâhü anh)'ın kuşandığı kılıcı yerde sürüklemesinin sebebi; ya kendisinin yaşça küçük olması veyâ kısa boylu olması idi. Bu iki ihtimal **Avnü'l-Mabûd** yazarı tarafından belirtilmektedir. Tercemede bu durumu parantez içinde belirttim.

Umeyr (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2297. hadîs bölümünde geçti.

٢٨٥٦ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الرحيم بن سليمان، عن هشام، عن حفصة بنت سيرين، عن أم عطية الأنصارية ؛ قالت : غزوت مع رسول الله ﷺ سبع غزوات. أخلفهم في رحالهم. وأصنع لهم الطعام. وأداوي الجرحى. وأقوم على المرضى.

TERCEMESİ

2856) "... Ümmü Atiyye el-Ensâriyye (12) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yedi savaşa gittim. Ben onların eşyaları başında bekler, yemeklerini yapar, yaralıları tedâvi eder ve hastalara bakardım."

İZAHI

Bu hadîsi Müslim ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Nevevî'nin İbn-i Sa'd ve başkalarından naklen beyân ettiğine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 27 savaşa katılmış ve 56 seriyye düzenlemiştir. Yâni mücâhidleri savaşa göndermekle beraber kendisi bu seferlere katılmamıştır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kâfirlerle bizzat çarpıştığı savaş sayısı ise siyar ehlinin anlattığına göre dokuz olup şunlardır: Bedir, Uhûd, Müreysî, Hendek, Kurayza, Hayber, Mekke fethi, Huneyn ve Tâif. Bir kavle göre Mekke sulh yoluyla fethedilmiştir.

Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) bu savaşların yedisinde bulunmuş ve hadîste saydığı hizmetleri görmüştür.

Hadîs, kadınların savaş seferlerine katılması, mücâhidlerin eşyalarına nezâret etmeleri, yemeklerini hazırlamaları, yaralıları tedâvi etmeleri, hastalara bakmaları ve benzeri hizmetleri görmelerinin meşrûluğuna delâlet eder.

Nevevî: Kadınların yaralıları tedâvi etmeleriyle ilgili bu hüküm, kadınların mahremleri durumundaki erkekler ve eşleri hak-

(12) Bu sahâbiye hatunun hâl tercemesi 647. hadîs bölümünde geçti.

kındadır. Yâni kadın babası, dayısı, amcası, yeğeni ve kardeşi gibi evlenmesi ebedî olarak haram olan erkekleri tedâvi eder. Kocasını tedâvi eder. Başka mücâhidleri tedâvi edebilmesine gelince; zarûret olmadıkça, yaralının vücûduna el sürmemek şartıyla olabilir, demiştir.

SAVAŞA GİDEN KADIN İÇİN GANÎMETTEN SEHİM VERİLİR Mİ ?

N e v e v î bu hususta da: E b û H a n î f e, S e v r î, e l - L e y s, Ş â f i î ve âlimlerin cumhûruna göre kadın, mücâhidler gibi ganîmetten sehim alamaz. Fakat kendisine sehim meblâğından düşük bir mikdar mal verilebilir. E v z â î'ye göre kadın bizzat çarpışmaya katılır veyâ yaralanan mücâhidleri tedâvi hizmetini görürse mücâhidler gibi sehim alır. M â l i k'e göre ise kadın hiç bir sûretle ne sehim ne de bundan düşük bir meblâğ alır. M ü s l i m'in İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği sahîh ve apaçık olan bu bâbtaki hadîsi son iki görüşü reddeder, demiştir.

(٣٨) باب وصية الإمام

38 — DEVLET BAŞKANININ (SAVAŞA GİDEN MÜCÂHİDLERE) TAVSİYESİ, BÂBI

٢٨٥٧ — حدثنا الحسن بن علي الخلال. ثنا أبو أسامة. حدثني عطية بن الحرث أبو روق الهمداني. حدثني أبو الغريف عبيد الله بن خليفة، عن صفوان بن عسال؛ قال: بعثنا رسول الله ﷺ في سرية. فقال «سيروا باسم الله، وفي سبيل الله. قاتلوا من كفر بالله. ولا تمثلوا، ولا تغدروا، ولا تقتلوا وليدا».

في الزوائد: إسناده حسن.

TERCEMESİ

2857) "... Safvân bin Assâl (13) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

(13) Bu sahâbînin hâl tercemesi 391. hadîs bölümünde geçti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bizi bir seriyye** (askerî müfreze) **de savaşa gönderdi ve** (gönderirken) **şöyle buyurdu:**

Allah'ın isminden yardım dileyerek ve Allah yolunda (cihâd etmek üzere) **yürüyünüz. Allah'ı inkâr edenlerle savaşınız. Fakat düşmanın vücûdundan parça kesmeyiniz,** (varsa) **ahdinizi bozmayınız, ganîmet malında hiyânet etmeyiniz ve çocukları öldürmeyiniz."**

Not: Bunun senedinin hasen olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

٢٨٥٨ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَمَّرَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ ، أَوْصَاهُ فِي خَاصَّةِ نَفْسِهِ بِتَقْوَى اللهِ ، وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْرًا . فَقَالَ « اغْزُوا بِاسْمِ اللهِ ، وَفِي سَبِيلِ اللهِ . قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللهِ . اغْزُوا وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تَغُلُّوا وَلَا تُمَثِّلُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيدًا . وَإِذَا أَنْتَ لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَادْعُهُمْ إِلَى إِحْدَى ثَلَاثِ خِلَالٍ ، أَوْ خِصَالٍ . فَأَيَّتُهُنَّ أَجَابُوكَ إِلَيْهَا ، فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ . ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ . فَإِنْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ . ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ . وَأَخْبِرْهُمْ ، إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ ، أَنَّ لَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ ، وَأَنَّ عَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ ، وَإِنْ أَبَوْا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ الْمُسْلِمِينَ ، يَجْرِي عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ الَّذِي يَجْرِي عَلَى الْمُؤْمِنِينَ . وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْفَيْءِ وَالْغَنِيمَةِ شَيْءٌ . إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ . فَإِنْ هُمْ أَبَوْا أَنْ يَدْخُلُوا فِي الْإِسْلَامِ ، فَسَلْهُمْ إِعْطَاءَ الْجِزْيَةِ . فَإِنْ فَعَلُوا فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ . فَإِنْ هُمْ أَبَوْا ، فَاسْتَعِنْ بِاللهِ عَلَيْهِمْ وَقَاتِلْهُمْ . وَإِنْ حَاصَرْتَ حِصْنًا ، فَأَرَادُوكَ أَنْ تَجْعَلَ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّكَ ، فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَلَا ذِمَّةَ نَبِيِّكَ . وَلَكِنِ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَبِيكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ . فَإِنَّكُمْ ، إِنْ تُخْفِرُوا ذِمَّتَكُمْ وَذِمَّةَ آبَائِكُمْ ، أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ مِنْ أَنْ تُخْفِرُوا

ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ . وَإِنْ حَاصَرْتَ حِصْنًا فَأَرَادُوكَ أَنْ يَنْزِلُوا عَلَى حُكْمِ اللهِ ،
فَلَا تُنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ . وَلٰكِنْ أَنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِكَ . فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَتُصِيبُ
فِيهِمْ حُكْمَ اللهِ أَمْ لَا » .

قَالَ عَلْقَمَةُ: فَحَدَّثْتُ بِهِ مُقَاتِلَ بْنَ حَيَّانَ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي مُسْلِمُ بْنُ هَيْصَمٍ ، عَنِ النُّعْمَانِ
بْنِ مُقَرِّنٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

TERCEMESİ

2858) "... Büreyde (bin el-Husayb) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir seriyye** (askerî müfreze) **başına bir adamı kumandan olarak tâyin ettiği zaman adama kendi nefsi hakkında Allah'tan sakınmayı ve beraberindeki müslümanlar hakkında hayrı** (yâni iyi davranmayı) **tavsiye buyurduktan sonra şöyle buyururdu:**

(Ey mücâhidler) **Allah'ın isminden yardım dileyerek, Allah yolunda cihâd ediniz. Allah'ı inkâr edenlerle muhârebe ediniz. Savaşınız. Fakat** (varsa) **ahdinizi bozmayınız, ganîmet malında hiyânet etmeyiniz, düşmanın vücûdundan parça, organ kesmeyiniz ve çocukları öldürmeyiniz.**

(Ey kumandan!) **Müşriklerden olan düşmanlarına vardığın zaman onları şu üç hasletten** (seçenekten) **birisini seçmeye dâvet et. Bunlardan hangisine icâbet ederlerse sen onlardan kabul et ve onlardan vazgeç.** (O üç haslet şunlardır: (Birincisi) **Sen onları İslâmiyet'e çağır. Eğer müslüman olmaya icâbet ederlerse** (bunu) **onlardan kabul et ve onlara dokunma. Sonra onları kendi yurtlarından Muhâcirlerin yurduna** (yâni Medîne-i Münevvere'ye) **göç etmeye çağır ve onlara şu durumu bildir: Eğer bunu yaparlarsa** (yâni Medîne-i Münevvere'ye yerleşirlerse) **muhâcirler için olan** (sevab ve ganîmet malı gibi) **şeyler onlar için de vardır ve** (buna karşılık) **muhâcirler üzerindeki** (savaşa gitmek gibi) **yükümlülük onların üstünde de vardır. Şâyet** (Medîne-i Münevvere'ye yerleşmekten) **imtinâ ederlerse onlara şu durumu bildir:** (Bu takdirde) **onlar müslümanların bedevîleri gibi olurlar, mü'minlere uygulanan** (namaz, zekât, kısâs ve diyet gibi) **Allah'ın hükmü onlara da tatbik edilir ve müslümanlarla beraber cihâd etmeleri hâli dışında onlara fey'** (kâfirlerden savaş-

sız alınan mal) ve **ganîmet** (kâfirlerden savaşla alınan mal)**da hiç bir şey** (hak) **olmaz. Eğer onlar müslümanlık dînine girmekten imtina ederlerse** (ikinci haslet olarak) **cizye vermeyi onlardan iste. Şâyet** (cizye denilen vergi ödeme işini) **yaparlarsa, onlardan kabul et ve onlardan vazgeç** (yâni savaşma). **Eğer onlar** (bundan da) **imtinâ ederlerse** (üçüncü haslet olarak muhârebe için) **onlar aleyhine Allah'tan yardım dile** ve **onlarla savaş. Sen bir kaleyi muhâsara eder ve kale'dekiler senden kendileri için Allah ahdini ve Peygamberinin ahdini isterler ise sakın onlara Allah'ın ahdini ve Peygamberinin ahdini verme. Ve lâkin onlara kendi ahdini, babanın ahdini ve arkadaşlarının ahdini ver. Çünkü şüphesiz sizlerin kendi ahdinizi ve babalarınızın ahdini bozmanız Allah'ın ahdini ve Resûlünün ahdini bozmanızdan sizin için ehvendir. Eğer sen bir kale'yi muhâsara eder de kale'dekiler Allah'ın hükmüne uymayı** (yâni ilâhî hükmün kendileri hakkında tatbik edilmesini) **senden isterlerse, sakın onlara Allah'ın hükmünü uygulamayı kabullenme ve lâkin onlara kendi hükmünü uygula.** (Yâni kendi ictihâdına göre onlar hakkında hüküm ver). **Çünkü sen onlar hakkında** (vereceğin hükümde) **Allah'ın hükmüne isâbet edip etmiyeceğini şüphesiz bilemezsin.**

(Râvî) **Alkama demiştir ki: Ben bu hadîsi Mukatil bin Hayyân'a naklettim. Bunun üzerine Mukatil dedi ki: Müslim bin Heysam bana bunun mislini en-Numan bin Mukarrin** (Radıyallâhü anh) **aracılığıyla Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den rivâyet etti."**

İ Z A H I

Safvân (Radıyallâhü anh)'ın **hadîsi Zevâid türündendir.** Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın **hadîsi** Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Her iki hadîste geçen; تَمْثُلُوا = "Temsülû" fiili; تُمَثِّلُوا = "Tümessilû" şeklinde de rivâyet edilmiştir. Bu iki okunuş arasında mânâ bakımından bir fark yoktur. Bu iki fiilin kökü olan "Müsle" bir canlının bir tarafını kesmek sûretiyle tazîb ve işkence yapmak, maktûlün burun, kulak, tenâsül uzvu gibi bir tarafını kesmekle cesedini bozmak mânâsına gelir. Her iki hadîste düşmanın bu şekilde tazibi, cesedinin tahribi, onlara verilen ahdi bozmak, ganîmet malını çalmak ve savaşamayacak yaştaki küçük çocukları öldürmek fiilleri yasak kılınıyor.

Hattâbî "Müsle" sözcüğü ile ilgili olarak özetle şöyle der:

"Müsle, bir kimseyi öldürmeden önce veyâ sonra âzâlarını kesmek ve cesedini bozmak sûretiyle tazîb etmektir. Adamın burnunu veyâ kulağını kesmek, gözünü çıkarmak ve buna benzer bir organını veyâ herhangi bir tarafını kesmek Müsle'dir. Hadisler kâfiri öldürmeden önce veyâ sonra böyle tazib etmeyi yasaklamıştır. Ancak bir müslümanı bu şekilde tazib eden kâfire misilleme yapılır ve bunu yapmak câizdir, yasağın dışında kalır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in çobanlarına bu nevî tazîbi yapan mürtedlere ayni cezâ verildi. Kezâ müslüman kâtil, bir müslümanı öldürmeden önce böyle tazîb etmiş ise yâni meselâ elini bilekten kestikten sonra öldürmüş ise kâtile aynî şekilde misilleme yapılır."

Seriyye: Daha önce de defâlarca belirttiğim gibi yaklaşık dörtyüz kişilik süvâri müfreze veyâ ordudan ayrılıp düşmana baskın yaptıktan sonra orduya iltihak eden askerî müfreze anlamlarına gelir. Burada birinci mânâ kasdedilmiştir.

Her iki hadîs düşmana müsle yapmayı, ahdi bozmayı, ganîmet malını çalmayı ve savaşmayan çocukları öldürmeyi yasaklar. Nevevî, ahdi bozmak, ganîmet malını çalmak, savaşmayan çocukları öldürmek fiillerinin haramlığı ve gereksiz yere müsle yapmanın mekruhluğu husûsunda icmâ bulunduğunu nakleder.

Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, devlet başkanının kumandanlara ve mâiyetindeki mücâhidlere takvâ üzerinde olmaları, kumandanın mücâhidlere iyi davranması için tavsiyede bulunmasının müstehablığına delâlet eder. Kezâ Reisin mücâhidlerin savaşta ihtiyaç duyacakları şeyleri, kendilerine vâcib helâl, haram, mekruh ve müstehab olan şeyleri öğretmesinin müstehablığına da delâlet eder.

Bu hadîse göre İslâm ordusu savaşa gittiği zaman düşmanı önce müslüman olmaya dâvet eder. Düşman bunu kabul etmezse cizye ismi verilen vergiyi ödemeye dâvet eder. Şâyet düşman bunu da kabul etmezse o zaman İslâm ordusu muhârebe gereği habersiz baskın düzenlemek dâhil her taktiği kullanabilir.

Düşmanı baskınla tehdîd etmeden ansızın hücum ve saldırıda bulunmanın câiz olup olmadığı yolunda üç görüş vardır: En sahîh olan görüşe göre İslâm dîninden haberdar olan düşmanı önce müslüman olmaya dâvet etmek müstehabtır. Dînimizden habersiz ise hücumdan önce İslâm'a dâvet etmek vâcibtir. Nâfi Mevlâ İbn-i Ömer, Hasan-i Basrî, Sevrî, el-Leys, Şâfiî,

Ebû Sevr, İbnü'l-Münzir ve Cumhûr böyle hükmetmişler. İbnü'l-Münzir: İlim ehlinin ekserisinin kavli budur, demiştir. Nevevî: Sahîh hadîsler bu görüş ve hükmü te'yid eder, demiştir. Nevevî "Cihâd" kitâbının başında bu konuda geniş bilgi vermiş ve diğer iki görüşü de zikretmiştir. Diğer iki görüşü zayıf sayıldığı için buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Büreyde (Radıyallâhü anh) de bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir askerî müfrezeyi savaşa gönderdiği zaman kumandana verdiği tâlimatta düşmanı önce müslüman olmaya dâvet etmeyi emrettiğini rivâyet eder.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in savaşa gönderdiği kumandanlara verdiği tâlimatta düşmana gösterilen üç seçenekle ilgili parağrafların özlü izahına geçelim:

1. Düşmanı müslüman olmaya dâvet etmektir. Düşman bunu kabul ettiği takdirde mesele kalmamış olur. Artık onların can ve mal emniyeti garanti altındadır. Onlar yurtlarından Medîne-i Münevvere'ye gidip yerleşmek veyâ yurtlarında ikâmet etmeye devam etmek husûsunda serbest bırakılmakla berâber bu iki şıktan hangisini tercih ederlerse yararları ve yükümlükleri bildirilir: Şöyle ki:

Onlar müslümanlığı kabul edince Medîne-i Münevvere'ye yerleşmeye dâvet edilir. Bu dâvet ve çağrı müstehabtır. Eğer bu çağrıya uyarlarsa kendilerinden önce Medîne'ye hicret etmiş olan muhâcirler gibi ganîmet malından fey' yâni muhârebe yapılmaksızın fethedilen yerlerden alınan maldan ve diğer maddî ve mânevî kazançlardan istifâde edecekler. Diğer taraftan muhâcirlerin yükümlü oldukları görevler onlara da yüklenir. Bu görev gerektiğinde savaşa katılmak, düşmana baskın düzenlemektir. Hattâbî bu görevin cihâd olduğunu belirterek: Yâni savaşa çağırıldıkları takdirde geri kalmamaz. Muhâcirler savaşa katılmak mecbûriyetinde idiler. Fakat bedevî Arablar savaşa çağırıldıkları zaman buna icâbet etmek mecbûriyetinde değillerdi. Dâvete icâbet edenler gidip savaşır ve düşmandan alınan mallardan kendisine düşen hisseyi alırlardı. Savaşa gitmeyen bedevî ganîmet ve fey'den bir şey alamazdı. Buna karşılık, savaşa katılmadığı için de kınanmaz, günahkâr sayılmazdı. Ancak mücâhidlerin sayısının savaş için yeterli olması şarttır. Aksi takdirde bedevîler çağırıldıkları savaşa katılmak mecbûriyetindedir, der.

Bu paragrafta geçen "Darü'l-Hicre" sözü ile Medîne-i Münevvere kasdedilmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Mekke fethinden önceki dönemde Medîne-i Münevvere'ye hicret etmenin İslâm'ın rükünlerinden olduğunu söyleyenler vardır. Yine ayni müellifin beyânına göre Hattâbî muhâcirler hakkında özetle şu bilgiyi vermiştir:

"Muhâcirler, Allah yolunda ve İslâmiyet uğrunda vatanlarını terkedip Medîne-i Münevvere'ye göçeden ve muhtelif kabîleler ve kavimlerden oluşan bir topluluktu. Muhâcirlerin ekserisinin geçimini sağlayacak bir gelirleri yoktu. Medîne-i Münevvere'de bunların ekserisinin ne ziraâtı ne de hayvanı vardı. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken ganîmetten bunları yararlandırırdı. Bedevî Arablar, yâni köylerde ikâmet eden Arablara gelince; bunlardan savaşa katılanlar ganîmetten hisselerini alıp evlerine dönerlerdi. Katılmayanlara ganîmetten bir şey yoktu."

Düşman müslüman olmayı kabul etmekle beraber Medîne-i Münevvere'ye yerleşmeyi kabul etmeyip yurdunda kalmayı tercih ettiği takdirde kendilerine şu durum bildirilecek: Onlar diğer bedevî müslümanlar gibi namaz, zekât, oruç ve hac gibi ibâdetlerle mükelleftir. Suç işlemeleri hâlinde ise İslâm dinine göre cezâlandırılırlar. Ganîmet ve benzeri gelirlerden yararlanmaları ise onların savaşa katılmalarına bağlıdır. Cihâda katılanları bundan yararlanır, katılmayanı yararlanmaz.

2. Düşmanın müslüman olmayı kabul etmediği takdirde Cizye denilen vergiyi ödemeye dâvet edilmesidir. Düşman bu teklifi kabul ettiği takdirde savaş açılmayacak ve alınan cizye her yıl düzenli bir şekilde tahsil edilecektir.

Nevevî bu nokta ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:

"Cizyenin her çeşit kâfirden alınmasının câizliğine hükmeden Mâlik, Evzâî ve onların görüşünde olanlar bu hadîsi de delîl göstermişlerdir. Bu gruba göre kâfirler Arab olsun, başka milletlerden olsun, Hristiyan ve Yahûdî gibi Ehl-i kitâb olsun, Mecûsî olsun başka çeşit kâfirlerden olsun hepsi bu hükme tâbidir. Ebû Hanîfe'ye göre cizye bütün kâfirlerden alınır. Ancak Arabların müşriklerinden ve mecûsîlerinden alınmaz. Şâfiî'ye göre ise cizye yalnız ehli kitab ve mecûsîlerden alınır. Bunlar Arab olsun, başka milletten olsun fark etmez. Diğer kâfirlerden alınamaz.

ALINACAK CİZYE MİKTARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

N e v e v î sözüne devamla bu husus hakkında da şöyle der: Âlimler cizye mikdarı hakkında ihtilâf etmişler:

1. E b û H a n î f e, K û f e'nin diğer âlimleri ve A h m e d'e göre cizye zengin için kırk sekiz, orta halli için yirmidört ve fakir için oniki dirhemdir.

2. Ş â f i î'ye göre cizyenin en azı yılda bir dinâr altındır. En çoğu ise anlaşmaya bağlıdır. Cizyenin en azı olan bir dinâr husûsunda zengin kâfir ile fakir kâfir arasında bir fark yoktur.

3. M â l i k'e göre altını bulunan kâfir dört dinâr altın ve gümüşü bulunan kâfir kırk dirhem gümüş cizye verecek." (N e v e v î'nin sözü bitti.)

3. Düşman müslüman olmayı kabul etmediği gibi cizye ödeme işini de kabullenmediği takdirde savaş açmaktır.

Hadîsin bundan sonraki kısmı bir kale'yi muhâsara etmek hâlinde düşmanın ahid ve mîsâk istemesiyle ilgilidir. Bu parağrafta geçen Zimmet ahid ve mîsâk mânâsınadır. Bu parağrafta düşman Allah ve Resûl (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın ahdini istediği takdirde bunun kabul edilmemesi, fakat kumandanın kendi şahsı, babası ve askerleri adına ahid vermesi tâlimatı verilmekte ve gerekçesi açıklanmaktadır: Gerekçenin özeti şudur: Allah ve Resûlü adına verilen teminatı ve ahdi bozmak ağırdır. Kumandan ve asker adına verilen ahdî bozmak nisbeten ehvendir. Bu parağraftaki yasak tenzîhen mekruhluk mânâsınadır. Yasağın hikmeti ise şudur: Kumandan düşmana Allah ve Resûlü'nün ahdini verir. Sonra bu ahdin önemini ve hakkını kavrayamayan bâzı askerler ahde aykırı davranabilir.

Hadisin son kısmında da muhasara altına alman düşman kendileri hakkında Allah'ın hükmünün uygulanmasını kumandandan istedikleri takdirde bunun kabul edilmemesi ve fakat kumandanın hükmünün uygulanması tâlimatı verilmekte ve bu tâlimatın gerekçesi beyân edilmektedir. Gerekçe şudur: Kumandan düşman hakkında bir hüküm verdiği zaman bunun Allah'ın hükmüne uygunluğunu kesin olarak bilemez. Şu halde Allah'ın hükmüdür, diye düşman hakkında uygulanacak hüküm de bir yanılma vukû bulursa bir isâbetsizlik ve hatâ işlenebilir. N e v e v î : Bu parağraftaki yasak, tenzîhen mekruhluk ve ihtiyat içindir, der. Çünkü ehil ve liyakatlı bir müctehid dînî bir konuda olanca gücüyle ictihad ettiği takdirde onun vardığı hüküm Allah katındaki hükme uygun düşmese bile müctе-

hid vebâl altına girmiş olmaz. Bilâkis ictihâdından dolayı sevâb kazanmış olur.

N e v e v î: Bu hadîs her müctehidin, yaptığı ictihadda mutlaka isâbetli karar verdiği söylenemez, diyen âlimler için bir delîldir. Yâni bir konu hakkında muhtelif ictihadlar yapıldığı zaman bunlardan birisi Allah katındaki hükme uygun olur ve diğerleri uygun olmaz, diyen âlimler için bu hadîs bir delîl sayılır. Bütün ictihadlar isâbetli ve Allah katındaki hükme uygundur, diyen âlimler ise bu hadîse şöyle cevab verirler: Yâni, Ey kumandan! Sen düşman hakkında bir hüküm verdiğin zaman senin bu hükümde yanıldığına dâir bana Allah tarafından bir vahyin gelmesi mümkün ve muhtemeldir. Bu itibarla onlar hakkında hüküm verirken kendi hükmünü ver, Allah adına hüküm verme. Bu durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dönemine mahsustur. O'nun vefâtından sonra böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü müctehidin verdiği hükümde yanıldığına dâir bir vahyin gelmesi söz konusu değildir. Bu nedenle her müctehid yaptığı ictihadda isâbetli karar vermiş sayılır.

Hâl Tercemesi

Büreyde bin el-Husayb (R.A.)'ın hâl tercemesi 149. hadis bölümünde geçti. Hadisin ikinci senedindeki râvi Numân bin Mukarrin (R.A.)'ın hâl tercemesi hakkında Hülâsa sâhibi 403. sahifede şu bilgiyi verir:

Numân bin el-Mukarrin el-Müzeni (R.A.) sahâbidir. Râvileri oğlu Muâviye ve Ma'kıl bin Yesâr'dır. Mus'ab (R.A.)'ın dediğine göre bu zât yedi kardeşiyle beraber hicret etmiştir. Asbahân fethinde bulunmuş ve Nehâvend olayında hicretin yirmi birinci yılı şehid edilmiştir. Kütüb-i Sitte sâhibleri onun hadislerini rivâyet etmişlerdir.

YEDİNCİ CİLD BURADA SONA ERDİ. SEKİZİNCİ CİLD —İMAM (DEVLET BAŞKANIN)'A İTAAT BÂBI— İLE BAŞLAYACAKTIR.

KİTÂBIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

Bâb No.	Hadis No.	Hadîsin Râvisi	Sahife No.

Bâb No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvisi	Sahife No.